NESEFİ TEFSİRİ

تفسير النسفي

مدارك التنزيل وحقائق التأويل

Tercüme

Şerafettin ŞENASLAN

Ömer Faruk HAZNEDAROĞLI

9



İstanbul Kitap ve Kültür Merkezi
Büyük Reşit Paşa Cad. No: 22/42
Vezneciler/İSTANBUL
☎ : (0212) 528 46 17



Bu Ciltte Tefsiri Yapılan Ayetler:

Sad Suresi	1 – 88
Zümer Suresi	1 – 75
Mü'min Suresi	1 – 85
Fussilet Suresi	1 – 54
Şura Suresi	1 – 53
Duhan Suresi	1 – 89
Zuhruf Suresi	1 – 59
Casiye Suresi	1 – 37
Ahkaf Suresi	1 – 35
Muhammed Suresi	1 – 38
Feth Suresi	1 – 29
Hucurât Suresi	1 – 18
Kâf Suresi	1 – 45
Zâriyât Suresi	1 – 60

İÇİNDEKİLER

SAD SURESİ

ZÜMER SURESİ

MÜ'MİN SURESİ

FUSSİLET SURESİ

ŞÛRÂ SURESİ

ZUHRUF SURESİ

DUHÂN SURESİ

CASİYE SURESİ

AHKAF SURESİ

MUHAMMED SURESİ

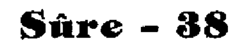
FETİH SURESİ

HUCURÂT SURESİ

KÂF SURESİ

ZÂRİYÂT SURESİ





Sûre - 38

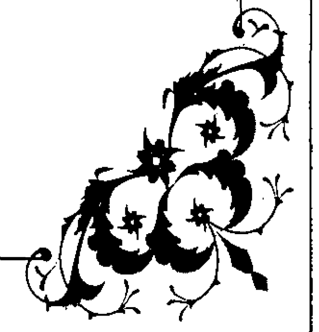


SÂD SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;
88 âyettir.

Cüz - 23





SÂD SÛRESİ

Mekke'de nazil olmuştur. Kûfe ekolüne göre seksen sekiz, Basra'ya göre seksen dokuz, Medine kıraatine göre seksen altı ayettir.

1. – 3. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِۜ ﴿١﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا وَلَاتَ حِينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾

Meâli

1. Sâd. Öğüt veren o Kur'an'a andolsun ki.

2. İnkar edenler bir gurur ve ayrılık içindedirler.

3. Onlardan önce nice nesilleri helâk ettik de feryâd ettiler, ancak artık kurtuluş zamanı değildi.

Tefsiri

1 – Sâd. Öğüt veren o Kur'an'a andolsun ki.

Hurufu mukattadan olan bu harf, meydan okuma ve icaza tenbih yoluyla zikredilmiştir. Daha sonra bunu, meydan okumaya delâlet etsin diye cevabı hazfedilmiş bir yemin takip etmiştir. Sanki:

"Şeref sahibi Kur'an'a yemin olsun ki o muciz (aciz bırakılan) *bir kelamdır."* demiştir.

« ص »'ın suresinin ismi olmak üzere, hazfedilmiş bir mübtedanın haberi olması caizdir. Sanki şöyle denmiştir:

"Bu « ص »'dır. Yani arabı aciz bırakan bu sure « ص » (suresi)'dir.

"O şanlı Kur'an'a ederim ki" sözü *"vallahi bu cömertliğiyle meşhur kişidir"* manasını kastederek *"vallahi bu Hatem'dir"* sözünde olduğu gibidir. Onunla yemin edince de sanki şöyle demiştir:

"Sad'la ve şeref sahibi Kur'an'la yemin ederim ki o mucizdir (aciz bırakandır)." Sonra şöyle dedi:

2 – İnkâr edenler bir gurur ve ayrılık içindedirler.

İnkar edenler, buna karşı boyun eğme ve hakkı kabul etme hususunda tekebbür içindedirler.

« شِقَاقٍ », *"Allah'a ve Rasulü'ne karşı muhalefet"*tir. « عِزَّةٍ» ve « شِقَاقٍ » kelimelerinin nekre getirilmesi onların şiddetli ve zorlu oluşuna delâlet etmektedir. « فِي عِزَّةٍ » şeklinde de okunmuştur. Bu da, kendilerine gereken incelemeden ve hakka tabi olmaktan yana gaflet içerisindedirler, manasındadır.

3 – Onlardan önce nice nesilleri helâk ettik de feryâd ettiler, ancak artık kurtuluş zamanı değildi.

"Nice nesilleri helak ettik" sözü, gurur ve muhalefet sahibleri için bir tehdittir. *"Onlardan önce"*, yani senin kavminden önce *"nesilleri"* yani ümmetleri. *"Feryat ettiler"* azabı gördüklerinde dua edip yardım dilediler. « لَاتَ » kavli « لَيْسَ »'ye benzeyen « لا »'dır. « رُبَّ » ve « ثُمَّ » kelimelerine te'kid için ilave edildiği gibi, buna müenneslik « ت »'si ilave edilmiştir. Bununla da hükmü değişmiştir. Şöyle ki, bu ancak « حِينَ »

kelimesi üzerine gelir ve onu gerektirenlerden ancak biri açığa çıkar. (Bunlarda) ya isim, ya da haberdir. Bu ikisinin birlikte açığa çıkması mümkün değildir. Bu Halil ve Sibeveyh'in görüşüdür.

Ahfeş'e göre: O cinsinden hükmünü nefyeden « لا »'dır. Ona « ت » ilave edilmiştir ve « حِينَ » kelimesinin olumsuzlanmasına mahsus kılınmıştır. « حِينَ مَنَاصٍ » sözü, onlunla mansubtur. Sanki sen, *"Onlar için kurtuluş zamanı değil."* dedin.

Diğer ikisine göre ise, nasb *"zaman, kurtuluş zamanı değil"* takdirine göredir.

❁ ❁ ❁

4. – 11. ÂYETLER

وَعَجِبُوٓا اَنْ جَٓاءَ هُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾ أَجَعَلَ الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَانْطَلَقَ الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ اِنَّ هٰذَا لَشَىْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِى الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿٧﴾ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِنْ ذِكْرِى بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ﴿٨﴾ اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَٓائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ ﴿٩﴾ اَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَلْيَرْتَقُوا فِى الْاَسْبَابِ ﴿١٠﴾ جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ مَهْزُومٌ مِنَ الْاَحْزَابِ ﴿١١﴾

Meâli

4. – 5. İçlerinden kendilerine bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve kafirler dediler ki: "Bu pek yalancı bir sihirbazdır. İlahları tek bir ilah mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf birşeydir."

6. – 8. Onlardan önde gelen bir grup: "Yürüyün, ilahlarınıza bağlılıkta direnin. Sizden istenen şüphesiz budur. Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır. Kur'an, aramızdan O'na mı indirilmeliydi?" diyerek kalkıp yürüdüler. Bilakis onlar, Kur'an'ın hakkında şüphe içine düştüler. Hayır! Azabımı henüz tatmadılar.

9. Yoksa Aziz ve lütufkar olan Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mıdır?

10. Yahut göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların hükümranlığı onların elinde midir? öyleyse sebeplerine tevessül etsinler de *(hükümranlığı ele geçirsinler).*

11. Onlar derme çatma hiziplerden müteşekkil bir ordudur ki, işte şurada bozguna uğratılmışlardır.

Tefsiri

4- / 5- İçlerinden kendilerine bir uyarıcının gelmesine şaştılar ve kâfirler dediler ki: "Bu pek yalancı bir sihirbazdır. İlahları tek bir ilah mı yaptı? Doğrusu bu tuhaf bir şeydir."

Onlara, kendilerinden kendilerini uyaran bir peygamberin gelmesine şaştılar. Yani onlar, Peygamberin insanlardan olmasını uzak gördüler, yadırgadılar.

Onlara karşı gazabı izhar etmek için ve bu sözü ancak küfürde derinleşen ve sapkınlığa batan kafirlerin söylemeye cesaret edeceğine delalet etmesi için « قالوا » (dediler) şeklinde demedi. Zira Allah'ın (cc) doğruladığı birini *"yalancı, sihirbaz"* diye nitelendirmelerinden, dosdoğru hak olduğu halde, tevhid (esaslarına) karşı şaşkınlık göstermelerinden ve eğri büğrü batıl olduğu halde, şirki benimsemelerinden daha büyük bir küfür yoktur.

Rivayete göre, Ömer (ra), Müslüman olduğunda, bu Müslümanları sevindirmiş, kafirleri ise zora sokmuştu. Derhal onların en katılarından yirmi beş kişi biraraya gelip, Ebu Talib'e gittiler ve:

– Sen bizim büyüğümüzsün -İslam'a girenleri kastederek- şu aşağılık kişilerin yaptıklarını biliyorsun. Sana, bizimle kardeşin oğlu arasında hükmetmen için geldik, dediler.

Ebu Talib, Allah'ın Rasulü'nün (sav) çağırılmasını istedi. Ona şöyle dedi:

– *Ey kardeşimin oğlu! Bunlar senin kavmindir. Senden mütedil davranmanı ve kavmine tamamen yüklenmemeni istiyorlar.* Nebi (sav) ise:

– *"Benden ne istiyorlar?"* dedi. Onlar şöyle dediler:

– *Bizi ve ilahlarımızı* (kötülükle) *anmayı terket. Biz de seni ve ilahını bırakalım.* Nebi (sav) şöyle dedi:

– *"Bana, onunla bütün Arapları hâkimiyet altına alacağınız ve onunla Arap olmayanların size boyun eğeceği bir tek sözü söylemeyi taahhüt ediyor musunuz?*

– *Evet onunla birlikte bir on söz daha söylemeyi taahhüt ediyoruz,* dediler. Şöyle dedi:

– *"Allah'tan başka ilah yoktur"* deyin. Derhal kalktılar ve:

– *Tanrıları tek bir tanrı mı yaptın?* (Yani onları tek bir tanrıya mı dönüştürdün?) dediler. *Doğrusu bu tuhaf bir şeydir."*

Denildi ki: « عَجِبٌ » benzeri olan tuhaf birşeydir. « عُجَابٌ » ise, benzeri olmayan tuhaf bir şeydir.

6– / 8– Onlardan önde gelen bir grup: "Yürüyün, ilahlarınıza bağlılıkta direnin. Sizden istenen şüphesiz budur. Son dinde de bunu işitmedik. Bu, ancak bir uydurmadır. Kur'an, aramızdan O'na mı indirilmeliydi?" diyerek kalkıp yürüdüler. Bilakis onlar, Kur'an'ın hakkında şüphe içine düştüler. Hayır! Azabımı henüz tatmadılar.

Rasulullah (sav) kendilerini hazır cevapla susturduktan sonra Kureyş eşrafı, birbirlerine *"yürüyün"* diyerek Ebu Talib'in meclisinden ayrıldılar.

« أَنْ » lafzı *"yani"* manasınadır. Çünkü konuşma meclisinden ayrılanların, konuşmaları ve lehlerine cereyan eden hususta anlaşmaları gerekmektedir. Dolayısıyla da onların ayrılışı konuşma manasını içermektedir. Tanrılarınıza ibadet hususunda direnin. Sizden istenen bu iştir. Yani:

"Allah'u Teâlâ bunu istiyor. Ve icrasıyla da (buna) *hükmediyor. Dolayısıyla bundan kaçış yok ve bu hususta ancak direnme fayda verir".* Ya da:

"Bu iş, bize yönelik zamanın musibetlerinden biridir. Dolayısıyla bizim için ondan kaçış yok. Bu tevhidi, son din olan İsa'nın (as) dininden de işitmedik. Çünkü Hıristiyanlar tevhidi değil teslisi söylüyorlar". Ya da:

"Babalarımızdan öğrendiğimiz Kureyş'in dininden de işitmedik", demektir.

"Bu, ancak Muhammed'in (sav) kendi nefsinden uydurduğu bir yalandır."

"Kur'an aramızdan ona mı indirildi?" Şerefin ileri gelenlerinden sadece ona ait olmasını ve aralarından sadece ona kitap indirilmesini hasetle inkar ettiler. Bilakis henüz azabımı tatmadılar. Tattıklarında ise onlardaki şüphe ve haset gider. Yani *"Onlar kendilerine azap dokunmadıkça ona inanmazlar. Ancak dokununca inanırlar"*, demektir.

9 – Yoksa Aziz ve lütufkâr olan Rabbinin rahmet hazineleri onların yanında mıdır?

Yani, onlar, rahmet hazinelerinin maliki değiller ki onları dilediklerine versinler, dilediklerine vermesinler. Peygamberlik için ileri gelenlerini seçsinler de Muhammed'i (sav) azletsinler. Rahmete ve rahmet hazinelerine malik olan, aziz olan, mahlukatına karşı güçlü olan, birçok bağışta bulunan ve onları yerli yerine ulaştıran (Allah (cc))'dır. O onları hikmetinin gerektirdiği şekilde taksim eder. Sonra bu manayı destekleyerek, şöyle buyurdu:

10 – Yahut göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların hükümranlığı onların elinde midir? Öyleyse sebeplerine tevessül etsinler de (hükümranlığı ele geçirsinler).

Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların hükümranlığı onların elinde midir ki onlar, izzet ve şerefin, ululuğun rabbine ait olan rabbani işler ve ilahi tedbirler hakkında konuşuyorlar. Daha sonra (Allah (cc)) onları son derece alaycı bir tavırla alaya alıyor ve şöyle buyuruyor:

"Eğer onlar, mahlukatın idaresini ve rahmetin taksimatı hususundaki tasarrufları gerçekleştirebiliyorlarsa merdivenlerde ve yollarda yükselsinler. Onlarla göklere yükselsinler de alemin ve Allah'ın (cc) melekutunun işlerini idare etsinler ve vahyi seçtiklerine indirsinler."

Sonra (Allah (cc)), peygamberlerine (asm), onlara karşı şu sözüyle zaferi vaad etti.

11 – Onlar derme çatma hiziplerden müteşekkil bir ordudur ki, işte şurada bozguna uğratılmışlardır.

« جُنْدٌ » Mübtedadır. « مَا » nekre olan mübtedayı güçlendiren sıladır. « هُنَالِكَ », Bedir'e ve yenildikleri yerlere işarettir. Ya da bu gibi büyük bir sözü alelacele söylemek suretiyle kendilerini getirip koydukları noktaya işarettir. Bu söz, ehli olmadığı bir işe koşan kişiye *"yerin burası değil"* sözündendir. Mübtedanın haberi « مَهْزُومٌ »'dur. « مِنْ » harfi ceri « جُنْدٌ »'e ya da « مَهْزُومٌ »'e tealluk etmektedir. Onların, Allah'ın (cc), Rasulü'ne karşı guruplaşmış kafirlerden oluşmuş bir ordu olduklarını, yakında da hezimete uğrayacaklarını dolayısıyla sen onların dediklerine aldırma, kesip atmalarına üzülme, demek istiyor.

❁ ❁ ❁

12. – 16. ÂYETLER

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْأَوْتَادِ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ
وَقَوْمُ لُوطٍ وَأَصْحَابُ لْئَيْكَةِ أُولَٰئِكَ الْأَحْزَابُ ﴿١٣﴾ إِنْ كُلٌّ إِلَّا
كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾ وَمَا يَنْظُرُ هَٰؤُلَاءِ إِلَّا صَيْحَةً
وَاحِدَةً مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ﴿١٥﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ
يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾

Meâli

12. – 13. Onlardan önce Nuh kavmi, Ad kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semud, Lut kavmi ve Eyke halkı da yalanladılar. İşte bunlar da *(peygamberlere karşı)* birleşen topluluklardır.

14. Onların her biri peygamberleri yalanladılar da bu yüzden azabım hak oldu.

15. Bunlar da ancak bir an gecikmesi olmayan tek bir çığlık beklemektedirler.

16. “Rabbimiz! Bizim payımızı hesap gününden önce ver” dediler.

Tefsiri

12– / 13– Onlardan önce Nuh kavmi, Ad kavmi, kazıklar sahibi Firavun, Semud, Lut kavmi ve Eyke halkı da yalanladılar. İşte bunlar da (peygamberlere karşı) **birleşen topluluklardır.**

Mekke halkından önce Nuh kavmi Hz. Nuh’u, Ad kavmi Hz. Hud’u, Firavun da Hz. Musa’yı (asm) yalanladı. Denildi ki:

"Onun, önünde oynanılan kazıkları ve ipleri vardı." Yine denildi ki:

"İşkence edilen kişiler iki elinden ve iki ayağından olmak üzere dört kazıkla kazıklanıyordu."

Semud: *"Salih'in kavmidir. Salih'i yalanladı. Lut kavmi Lut'u, ağacı bol Eyke halkı Şuayb'ı yalanladı."*

"İşte bunlar..." bir işaretle, onların hezimete uğratılmış ordular haline getirilen guruplar olduğunu ve kendilerinden yalanlama sadır olanlar olduğunu bildirmeyi murad etti.

14 – Onların her biri peygamberleri yalanladılar da bu yüzden azabım hak oldu.

Önce haber cümlesinde kapalı bir şekilde onların yalanlamasını zikretti. Yalanlananı açıklamadı. Sonra istisna cümlesi getirdi ve onu orada açıkladı. Yalanlananı beyan etti: Onlar da peygamberlerdir. Bu gurupların her birinin bütün peygamberleri yalanladığını zikretti. Çünkü davetleri bir olduğu için onlardan birinin yalanlanmasında hepinin yalanlanması vardır. Yalanlamanın tekrarlanması, kapalılıktan sonra açıklanması ve önce haber cümlesiyle sonra da istisna cümlesiyle çeşitlendirilerek tekrarlanması, ayrıca istisna cümlesinin te'kit yönüyle olan durumu, onların en şiddetli ve en kötü azabı hak ettiklerinin, çeşitli mübalağa yollarıyla tescil edilişidir.

Sonra, *"kendilerine azabım hak oldu"* dedi. Yani bu sebepten dolayı hakettikleri cezayla onları cezalandırmam vacib oldu demektir.

Yakub'a göre iki halde de (vakf ve vasl hali) « عَذَابِي » ve « عِقَابِي » şeklindedir.

15 – Bunlar da ancak bir an gecikmesi olmayan tek bir çığlık beklemektedirler.

"Bunlar..." yani Mekke halkı. Bunun bütün guruplara işaret olması da caizdir. *"Tek bir çığlık;"* yani ilk üfürüş. O da en büyük korkudur.

« فُوَاقٍ » Hamza ve Ali'ye göre damme iledir. Yani, fevak miktarı bir duruş bile olmaz, demektir.

« فَوَاقٍ » – *"Fevak"*; iki sağım arasındaki zamandır. Yani onun vakti geldiğinde bu kadar bir zaman bile gecikmez.

İbni Abbas (ra)'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Onun için dönüş ve tekrar yoktur."

Hasta iyileştiğinde kullanılan « اَفَاقَ »'dan gelmiştir. Devenin bir saatlik süt sağım aralığında süt memeye döner. İşte bunun tek bir üfürüş olduğunu kastetmektedir. Bu, ne ikilenir ne de reddolunur.

16 – "Rabbimiz! Bizim payımızı hesap gününden önce ver" dediler.

"Payımızı..." cennetteki payımızı demektir. Çünkü Nebi (as) Allah'ın, mü'minlere, cenneti vadettiğini zikretti. Onlar da alay yollu şöyle dediler:

"Ondaki nasibimizi bize acele ver."

Ya da *"vadettiğin azabtan nasibimizi acele ver"*, demektir.

﴿ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ ﴾

"Senden azabı acele ile istiyorlar." [1] ayetinde olduğu gibi.

« قِطّ » kelimesinin aslı, bir şeydeki paydır. Çünkü o, kestiğinde paydan bir parçadır. Bağış kâğıdına « قِطّ » (pay denir) çünkü o bir kâğıt parçasıdır.

❁ ❁ ❁

[1] Hacc, 47; Ankebut, 53.

17. - 20. ÂYETLER

اصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْأَيْدِ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿١٧﴾ إِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِشْرَاقِ ﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهُ أَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا مُلْكَهُ وَاٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾

Meâli

17. *(Ey Muhammed!)* Onların söylediklerine sabret. Kulumuz Davud'u, o kuvvet sahibi zatı hatırla. Çünkü o, daima Allah'a yönelendi.

18. – 19. Doğrusu biz akşam sabah onunla beraber tesbih eden dağları, toplu halde kuşları onun emrine vermiştik. Herbiri O'na yönelmekteydi.

20. Onun hükümranlığını kuvvetlendirmiş, ona hikmet, açık ve güzel konuşma vermiştik.

Tefsiri

17 – (Ey Muhammed!) **Onların söylediklerine sabret. Kulumuz Davud'u, o kuvvet sahibi zatı hatırla. Çünkü o, daima Allah'a yönelendi.**

Senin hakkında söylediklerine sabret. Onlara karşı sabır ve eziyetlerine tahammül gösterme hususunda sorumlu kılındığın hususlarda hata etmekten nefsini koru. Davud'u ve onun Allah katındaki değerini hatırla. O bile nasıl da bir hataya düşmüştü de Allah'tan (cc) itabı görmüştü.

Kuvvet sahibi..." yani din hususunda kuvvetli. « أيد »'in din hususunda kuvvet olduğuna « انّهُ أوّابٌ » – (o Allah'a yönelendi) yani *"o Allah'ın* (cc) *rızasını umandı"*, sözü delalet etmektedir. Bu kuvvet sahibi için talildir. Rivayet olunduğuna göre o bir gün oruç tutar bir gün yerdi. O da en zorlu oruçtu. Gece yarısı da kalkar (ibadet eder)di.

18– / 19– Doğrusu biz akşam sabah onunla beraber tesbih eden dağları, toplu halde kuşları onun emrine vermiştik. Her biri ona yönelmekteydi.

"Emri altına verdik." boyun eğdirdik. Denildi ki:

"Onların, onun emri altına verilmesi, onların dilediği yere dilediğinde onunla birlikte yürümesidir."

« يُسَبِّحْنَ », hal olarak « مُسَبِّحَاتٌ » – *"tesbih edenler oldukları halde"* manasınadır. « يُسَبِّحْنَ » kelimesini tesbihin dağlardan parça parça ve değişik hallerde meydana geldiğine delalet etsin diye « مُسَبِّحَاتٌ » kelimesine tercih etti. « بِالْعَشِيِّ وَالْأِشْرَاقِ » – *"gündüzün iki tarafında"* demektir. « عَشِيٌّ », geceye kadar olan ikindi vaktidir. « إِشْرَاقِ » ise işrak vaktidir. O da güneşin ışık verdiği zamandır. Güneş aydınlatmadığı halde sen, *'güneş doğdu'* dersin.

İbni Abbas (ra)'dan şöyle rivayet dilmiştir:

"Duha namazının (vaktini) *ancak bu ayetle öğrendim."* Her taraftan toplanmış kuşları onun emri altına verdik.

İbni Abbas (ra) şöyle rivayet etmiştir:

"Davud tesbih getirdiğinde dağlar da tesbihle cevap verirdi. Kuşlar da onun yanına toplanır, tesbih ederlerdi. İşte onların toplanması budur."

"Her biri ona yönelmekteydi." dağlardan ve kuşlardan her biri Davud (as)'a yönelmekteydi. Yani onlardan her biri o tesbih getirdiği için tesbih getirirdi. Çünkü onlar, onun tesbihinden dolayı tesbih getiriyorlardı.

« مُسَبِّحٌ » – *"tesbih getiren"* yerine « أَوَّابٌ » kelimesini getirdi. Çünkü *"evvab"* çok çok tesbih eden, Allah'ı (cc) çok çok zikreden, tesbihe ve takdise devam eden demektir. Denildi ki:

« لَهُ »'deki zamir Allah'a (cc) aittir. Yani Davud (as), dağlar ve kuşlardan her biri Allah'a (cc) yönelir. Yani onlardan her biri, O'nu (cc) tesbih edendir, tesbihi tekrarlayandır.

20 – Onun hükümranlığını kuvvetlendirmiş, ona hikmet, açık ve güzel konuşma vermiştik.

Denildi ki: *"O mescidin etrafında geceliyor, otuz üç bin adamda onu koruyordu."*

"Hikmet", yani Zebur ve şeriat ilmi. Denildi ki:

"Hakka uyan her söz hikmettir."

« فَصْلَ الْخِطَابِ », yani hükmetme, düşmanlıkları bıraktırma ve hak ile batıl arasını ayırma ilmi.

« فَصْلٌ » – *"Fasl"*; iki şeyin arasını ayırmak demektir. Fasih söz için, « ضَرْبُ الأميرِ » sözünde olduğu gibi manası açık anlaşılan manasına fasl denmiştir. Apaçık fasih söz; manası, konuşulan kimseye açık olan, karışık olmayan özlü sözdür. Fasl kelimesinin, « صَوْمٌ » – *"Oruç"* ve « زَوْرٌ » – *"yalan"* sözlerinde olduğu gibi fasleden, ayıran manasına olması da caizdir. « فَصْلَ الْخِطَابِ » sözüyle kastedilen, doğru ve yanlışın arasını, hak ile batılın arasını ayıran sözdür. O da; onun davalardaki hükümlerdeki, devlet işlerindeki ve istişarelerindeki sözüdür. Ali (ra)'den şöyle rivayet edilmiştir:

"O iddia sahibine delil, davalıya da yemin gerektiğine dair hükümdür."

O, *"hak ile batılın arasını ayırmaktan"*dır. Şabi'den şöyle rivayet edilmiştir:

"O, « امّا بَعْدُ » – 'bundan sonra' sözüdür".

"O" « امّا بَعْدُ » sözünü ilk önce söyleyendir. Önemli bir hususta konuşan kişi, Allah'ın (cc) zikri ve hamdiyle başlar. Söylemek istediği maksada gelmek istediğinde de onunla Allah'ın (cc) zikrinin arasını « امّا بَعْدُ » sözü ile ayırır.

❁ ❁ ❁

21. – 25. ÂYETLER

وَهَلْ اَتٰيكَ نَبَؤُا الْخَصْمِۘ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَۙ ﴿٢١﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلٰى دَاوُ۫دَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْۚ خَصْمَانِ بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا تُشْطِطْ وَاهْدِنَٓا اِلٰى سَوَٓاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ هٰذَٓا اَخ۪ي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ فَقَالَ اَكْفِلْن۪يهَا وَعَزَّن۪ي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِه۪ۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ الْخُلَطَٓاءِ لَيَبْغ۪ي بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَل۪يلٌ مَا هُمْۜ وَظَنَّ دَاوُ۫دُ اَنَّمَا فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ ۩ ﴿سجده﴾ ۩ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهُ ذٰلِكَۜ وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٢٥﴾

Meâli

21. – 22. *(Ey Muhammed!)* sana davacıların haberi ulaştı mı? Mâbedin duvarına tırmanıp Davud'un yanına girmişlerdi de Davud onlardan ürkmüştü. "Korkma, biz birbirine hasım iki davacıyız. Aramızda adaletle hükmet. Haksızlık etme, bizi doğru yolun ortasına götür" dediler.

23. *(İçlerinden biri)*: "Bu kardeşimin doksan dokuz koyunu var. Benimse bir tek koyunum var. Böyle iken, "onu da bana ver" dedi ve tartışmada beni yendi."

24. Davud: "Andolsun ki senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur. Doğrusu ortakçıların çoğu birbirlerinin haklarına tecavüz ederler. Yalnız iman edip de iyi işler yapanlar müstesna. Bunlar ne kadar da az." dedi. Davud, kendisini denediğimizi sandı da Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapandı, tevbe edip Allah'a yöneldi.

25. Böylece onu bağışladık. Yanımızda onun yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır.

Tefsiri

21– / 22– (Ey Muhammed!) **Sana davacıların haberi ulaştı mı? Mâbedin duvarına tırmanıp Davud'un yanına girmişlerdi de Davud onlardan ürkmüştü. "Korkma, biz birbirine hasım iki davacıyız. Aramızda adaletle hükmet. Haksızlık etme, bizi doğru yolun ortasına götür" dediler.**

"Sana davacıların haberi ulaştı mı?" Bunun zahiri sorudur. Manası ise; onun şaşkınlık veren haberlerden oluşuna delalettir.

« خَصْمٌ » ve « خُصُومَةٌ » te'kid için de çoğul içinde kullanılır. Çünkü o, aslen mastardır. « خَاصَمَهُ خَصْمًا » – *"Onunla nizalaştı, kavgalaştı"* dersin.

« إِذْ » hazfedilmiş bir fiil ile mansubtur. Takdiri; *"Davacıların davalaştığı haber sana ulaştı mı?"* şeklindedir. Ya da « الْخَصْمُ » kelimesiyle mansuptur. Çünkü onda fiil manası vardır.

"Mabede tırmandılar." Onun duvarına tırmandılar ve mabede girdiler. « السُّورُ », yüksek duvardır. « مِحْرَابٌ » oda ya da mescid ya da mescidin ön tarafıdır. İkinci « إِذْ » birinciden bedeldir.

Rivayete göre Allah'u Teâlâ, ona insan şeklinde iki melek gönderdi. Onun yanına girmeyi istediler. Ancak O'na (as), onun ibadet gününde gelmişlerdi. Muhafızlar onları içeri girmekten menettiler. Onlar da mabedin duvarına tırmandılar. Ancak yanına vardıklarında onların farkına vardı. Onlardan korktu. Çünkü onlar mahkeme gününün dışında

mabede gelmişlerdi, etrafındaki muhafızlar da kimsenin girmesine müsaade etmiyorlardı.

« خَصْمَانِ » hazfedilmiş bir mübtedanın haberidir. Yani *"biz iki hasımız"* demektir. Birimiz diğerine karşı zulmetti. *"Aramızda adaletle hükmet, haksızlık etme"* haksızlığa sapma. Bu haddi aşmak ve hakkı çiğnemektir. *"Bizi yolun ortasına götür."* bizi düzgün yola, doğru yola irşad et. Bundan maksat hakkın kendisine, özüne ilet demektir.

Rivayete edildiğine göre, Hz. Davud (as) devrinde yaşayan insanlardan biri, diğerinin hanımını görüp beğendiğinde onu kendisi için boşamasını ondan isterdi. Onların böyle bir yardımlaşma adetleri vardı. Ensar da muhacire karşı böyle bir yardımda bulunmuştu. Davud (as), Urya'dan hanımını boşamasını istemiştir. Urya da kendisini reddetmekten utandığı için bunu yapmıştı. Davud (as) da onunla evlenmişti.

O Süleyman (as)'ın annesidir. Ona şöyle denildi:

"Makamının büyüklüğüne ve hanımlarının çokluğuna rağmen bir tek hanımı olan bir adamın hanımını istememeliydin. Bilakis sana gereken arzunu dizginlemek, nefsini kahretmek ve sınandığın şeye sabretmekti."

Denildi ki:

"Onu Urya nişanladı, sonra da Davud (as) nişanladı, o da onu tercih etti. Hanımlarının çokluğuna rağmen mü'min kardeşinin nişanlısını nikahlaması onun zellesiydi."

Davud (as)'ın Urya'yı defalarca Belka savaşına gönderdiği, hanımını almak için öldürülmesini istediği şeklinde hikâye edilen şeyin, değil peygamberlerin büyüklerinden birine, salah ehli Müslümanlardan birine bile isnad edilmesi layık değildir.

Ali (ra) şöyle demiştir:

"Sizden kim, Davud (as)'ın hikayesini kıssacıların anlattığı şekilde anlatırsa ona yüz altmış değnek vururum."

Bu peygamberlere karşı iftira edenlerin haddidir. Rivayete göre bunu Ömer b. Abdulaziz (rhm) anlattı. Yanında hak ehlinden biri vardı da bu anlatılanı yalanladı, şöyle dedi:

– *Eğer hikâye Allah'ın kitabında olduğu gibi ise onun hilafına gidilmesi caiz değildir. Ve o ondan başkasının denilmesinden de yücedir. Eğer bu*

söylenildiği gibi ise ve Allah, peygamberinin (zellesini) örtmek için bundan bahsetmediyse o zamanda bunun açıklanması caiz değildir. Bunun üzerine Ömer b. Abdulaziz (rhm) şöyle dedi:

– *Bu sözü işitmek, bana güneşin üzerine doğduğu şeylerden daha hayırlıdır.*

Allah'u Teâlâ'nın onun kıssasıyla verdiği misal, onun kadının kocasından, hanımını kendi lehine boşamasını istemesi delalet etmektedir, başka birşeye değil. Bu daha fazla azarlama içerdiğinden temsil ve tariz yoluyla söylenmiştir. Açık açık söylenmemiştir. Çünkü düşünmek, onu tariz olunan şeyi anlamaya sevkettiğinde bu açık açık söylemeyi terketmek suretiyle güzel ahlak (kurallarına) riayet ettiğinden daha tesirli ve daha kalıcı olur. Ondaki etkisini de daha büyük kılar.

23 – (İçlerinden biri:) **"Bu kardeşimin doksan dokuz koyunu var. Benimse bir tek koyunum var. Böyle iken 'onu da bana ver' dedi ve tartışmada beni yendi."**

« أَخِي » kelimesi « هَذَا »'dan bedeldir. Ya da « إِنَّ »'nin haberidir. Kastolunan din kardeşliğidir. Ya da sadakat ve ülfet kardeşliği, ya da ortaklık ve birliktelik kardeşliğidir. Nitekim ayet-i kerime de:

"Birlikte olanların birçoğu..." şeklinde buyurulmuştur.

Hafs'a göre « وَلِيَ » şeklindedir. *"Koyun"* kadından kinayedir. Bu, meselenin tasviri ve temsili olunca, meleklerin, kendilerini misal göstermesi uygunsuz olmaz. Senin, *"Benim kırk koyunum var, senin de kırk koyunun var. Onları birbirine karıştırdık. Kırktan ikinize* (zekât olarak) *ne azı ne de çoğu yoktur."* dediğin gibi.

"Onu da bana ver" beni ona sahip kıl. Bunun hakikati, elimin altındakilere baktığım gibi onu da bakmaya beni yetkili kıl, şeklindedir.

İbni Abbas (ra)'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Onu benim kiflim, yani nasibim kıl."

« عَزَّنِي», *'beni yendi'*, demektir. « عَزَّهُ – يَعُزُّهُ » – *"ona karşı galebe çaldı, onu yendi"* denir. *"Tartışmada..."*, yani *"O, delil getirme hususunda benden daha güçlüydü." "Tartışma"* sözüyle, delil getiren, müca-

dele eden kişinin tartışmasını kastetmiştir. Ya da kadını ben nişanladım, o da nişanladı. Sonunda o, beni nişan hususunda yendi, bana galebe çaldı. Şöyle ki; benden önce onunla o evlendi, demeyi kastetti. Temsil şöyledir:

"Urya'nın, Davud (as) ile olan kıssası, tek bir koyunu olan ve ortağının da doksandokuz koyunu olan adamın kıssasıyla temsil getirilmiştir. Arkadaşı yüzü tamamlayanı da istemiş, ortağının koyununa göz dikmiştir. Ondan onu mülkünden çıkarmasını istemiş, bu hususta maksadına ulaşmak içinde hırsla tartışmıştır. Bu hükmettiği şeyle, 'andolsun ki senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle, sana haksızlıkta bulunmuştur.' sözüyle hükmetmesi için ona müracaat etmeleri şeklinde idi. Taki kendi hükmüyle kendisine karşı delil getirilmiş olsun."

24 – Davud: "Andolsun ki senin koyununu kendi koyunlarına katmak istemekle sana haksızlıkta bulunmuştur. Doğrusu ortakçıların çoğu birbirlerinin haklarına tecavüz ederler. Yalnız iman edip de iyi işler yapanlar müstesna. Bunlar ne kadar da az." dedi. Davud, kendisini denediğimizi sandı da Rabbinden mağfiret dileyerek eğilip secdeye kapandı, tevbe edip Allah'a yöneldi.

Bu, hazfedilmiş bir yeminin cevabıdır. Bunda ortağının fiilini inkâr vardır. « سُؤَالِ », mastardır. Mef'ule muzaftır. İzafet manasını içermektedir. İkinci bir mefule müteaddi kılınmıştır. Sanki şöyle denilmiştir:

"Sormak ve istemek suretiyle senin koyununu kendi koyunlarına katmakla sana zulmetmiştir."

Hasmı bunu kabul edince diğeri de zulmü gerçekleştirmiş oldu. Ancak bu Kur'an'dan hikâye olunmadı. Çünkü bu, bilinmektedir. Onun şöyle dediği rivayet olundu:

– *Ben onu ondan almak ve koyunlarını yüze tamamlamak istiyorum.* Davud şöyle dedi:

– *Bunu arzularsan senin şuralarına şuralarına* -burun ve alın tarafına işaret etti- *vururuz.* Bu sefer şöyle dedi:

– *Ey Davud! Şuralarına şuralarına vurulmaya daha layık olan sensin. Sen şöyle şöyle yaptın.* Daha sonra Davud (as) baktı. Kimseyi göremedi. Kendisi hakkında gerçekleşen şeyi anladı.

« خُلَطَاءُ », *"ortaklar, arkadaşlar"*, demektir. İstisna edilen istisna edildiği şeyin cinsindendir, mansubtur. İstina edildiği « بَعْضُهُمْ »'dur. « مَا » ibham içindir. « هُمْ », mübtedadır. «قَلِيل » onun haberidir.

"Sandı" yani bildi ve yakinen inandı. Onun için istiare olundu. Çünkü zatını galip ilme köprü kurar. Davud (as), onu sınadığımızı anladı da zellesinden dolayı Rabbine istiğfar getirdi, secdeye kapandı. Yani Allah (cc) için secde ederek yüzü üzere kapandı. Bunda namazda rukuunun niyet ettiğinde secde yerine geçeceğine dair delil vardır. Çünkü istenen bu tilavetin yanında tevazuya uygun olanı göstermektedir. Na-mazdaki ruku bu ameli işler. Namazın dışında ki ruku ise bunun hılafınadır.

« أَنَابَ », *"Allah'a tevbe ile yöneldi."* demektir. Denildi ki:

"O kırk gün kırk gece secde halinde kaldı. Farz namazlar dışında hiçbirşey için başını kaldırmadı. Gözyaşı dinmedi. Öyle ki, gözyaşından dolayı otlar bitti. İçtiği suyun üçte biri de gözyaşıydı."

25 - Böylece onu bağışladık. Yanımızda onun yüksek bir makamı ve güzel bir geleceği vardır.

Onun zellesini bağışladık. Katımızda onun için yakınlık ve güzel bir dönüş yeri vardır. O da cennettir.

❁ ❁ ❁

26. ÂYET

يَا دَاوُدُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِى الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

Tefsiri

26. Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında hak ve adaletle hükmet. Heva ve hevese uyma. Yoksa bu, seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır.

Yani yeryüzündeki hâkimiyeti sana verdik. Ya da seni, senden önceki, hakkı ayakta tutan peygamberlere halife kıldık, demektir. Bunda, tevbeden sonraki halinin, önceki hal üzere devam ettiğine, değişmediğine delil vardır. İnsanlar arasında hakla, yani Allah'ın (cc) hükmüyle hükmet. Çünkü sen O'nun (cc) halifesi oldun. Ya da adaletle hükmet, demektir.

"Heva ve hevese uyma." yani yargılarken nefsine uyma, demektir. Yoksa o heva ve heves seni, Allah (cc) yolunda saptırır.

"Allah'ın yolu" O'nun dinidir. *"Hesap gününü unutmalarına karşılık..."* yani hesap gününü unutmaları sebebiyle.

✿ ✿ ✿

27. – 29. ÂYETLER

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذٰلِكَ ظَنُّ
الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾ أَمْ نَجْعَلُ
الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ
نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ
لِيَدَّبَّرُوا اٰيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿٢٩﴾

Meâli

27. Göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu inkar edenlerin zannıdır. Bu yüzden inkar edenlere ateşten bir helâk vardır.

28. Yoksa biz iman edip de iyi işler yapanları, yeryüzünde bozgunculuk yapanlar gibi mi tutacağız? Veya Allah'tan korkanları yoldan çıkanlar gibi mi sayacağız?

29. *(Ey Muhammed!)* sana bu mübarek kitabı, ayetlerini düşünsünler ve aklı olanlar öğüt alsınlar diye indirdik.

Tefsiri

27 – Göğü, yeri ve ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bu inkâr edenlerin zannıdır. Bu yüzden inkâr edenlere ateşten bir helâk vardır.

Göğü, yeri ve ikisi arasındaki mahlûkatı, hikmetsizce boş bir yaratışla yaratmadık. Ya da batılla uğraşanlar, eğlenenler olarak yaratmadık, demektir.

﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴾

"Göğü, yeri ve arasındakileri oyuncular** (işi, eğlencesi) **olarak yaratmadık." [2] ayetinde olduğu gibi.

Onun takdiri, *'batıl sahibi'*, şeklindedir. Ya da *'abes olarak'*, demektir ki; *"batıl"* sözü onun yerine konulmuştur. Yani, *"O ikisi ve arasındakileri abes olarak, eğlence olsun diye yaratmadık, lakin apaçık hak için yarattık."*, demektir. O (hak) da: *"Biz nefisleri yarattık, onlara aklı emanet ettik. Onlara güç verdik. Hastalıklarını bertaraf ettik. Sonra onları teklifle büyük menfaatlere sevkettik. Onlar için amellerine göre bir akibet ve karşılık hazırladık"*dır.

« ذَلِكَ » onların boş yere yarattığı (şeklindeki görüşlerine) işarettir. « ظَنُّ » zannedilen manasınadır. Yani onların hikmet için değil de boş yere yaratıldığı inkâr edenlerin zannıdır. Onlar:

﴿ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ﴾

"Onlara gökleri ve yeri kim yarattı diye sorarsan elbette 'Allah' diyecekler..." ayetinde olduğu gibi.

O'nun (cc), gökleri, yeri ve arasındakileri yarattığını kabul etmelerine rağmen, O'nun (cc) onları hikmet icabı değil de boş yere yarattığını zannedenler olarak nitelendirildiler. Çünkü onların, dirilişi, hesabı, sevabı ve cezayı inkârları, onların boş yere yaratıldığına götürdüğünden sanki bunu zannediyorlar ve bunu söylüyorlarmış gibi nitelendirildiler. Çünkü ceza, âlemin yaratılışındaki hikmetin gerektiği şeydir. Onu inkâr eden âlemin yaratılışındaki hikmeti de inkâr etmiştir.

28 - Yoksa biz iman edip de iyi işler yapanları, yeryüzünde bozgunculuk yapanlar gibi mi tutacağız? Veya Allah'tan korkanları yoldan çıkanlar gibi mi sayacağız?

« أَمْ » munkatıadır. Soruda inkâr manası vardır. Kastedilen, eğer kâfirlerin dediği gibi ceza olmasaydı iyilik yapanla kötülük yapanın,

[2] Enbiya, 16.

takva sahibiyle günahkârın durumu eşit olacaktı. Bunların arasını eşitleyen de hikmet sahibi değil, anlayışsız biridir.

29 – (Ey Muhammed!) **sana bu mübarek kitabı, ayetlerini düşünsünler ve aklı olanlar öğüt alsınlar diye indirdik.**

Bu Kur'an sana indirdiğimiz mübarek bir kitaptır. « مُبَارَكٌ » ikinci bir sıfattır. « لِيَدَّبَّرُوا »'nun aslı, « لِيَتَدَبَّرُوا »'dur. Bu şekilde de okunmuştur. Manası; *"onlar hakkında düşünsünler de o* (kitaptaki) *şeylere vakıf olsunlar ve onlarla amel etsinler diye..."*, şeklindedir.

Hasan'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Bu Kur'an'ı onun tevilini bilmeyenler köleler ve çocuklar da okudular. Harflerini ezberlediler (ancak) *manalarını zayi ettiler."*

Yezid'e göre iki « ت »'den birinin hazfedilmesi suretiyle muhatab sigası olarak « تَدَّبَّرُوا » şeklindedir. *"Aklı olanlar öğüt alsınlar"* diye.

❁ ❁ ❁

30. – 33. ÂYETLER

وَوَهَبْنَا لِدَاوُدَ سُلَيْمٰنَ ۚ نِعْمَ الْعَبْدُ ۖ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٣٠﴾ إِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ الْجِيَادُ ﴿٣١﴾ فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَيَّ ۖ فَطَفِقَ مَسْحًا بِالسُّوقِ وَالْأَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾

Meâli

30. Biz, Davud'a, Süleyman'ı verdik. *(Süleyman)* ne güzel bir kuldu. Doğrusu o, daima Allah'a yönelirdi.

31. Akşama doğru kendisine üç ayağının üzerinde durup bir ayağını yere diken çalımlı ve safkan koşu atları sunulmuştu.

32. – 33. Süleyman, "Gerçekte ben mal sevgisine, Rabbimi anmayı sağladığı için düştüm." dedi. Nihayet bu atlar perdenin arkasında gizlendiler. "Onları bana getirin" dedi. Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı.

Tefsiri

30 – Biz, Davud'a, Süleyman'ı verdik. (Süleyman) **ne güzel bir kuldu. Doğrusu o, daima Allah'a yönelirdi.**

"O ne güzel bir kuldu." yani Süleyman (as). Davud (as) olduğu da denildi. Bu kesin değildir. Çünkü methedilen hazfedilmiştir. *"O daima Allah'a yönelirdi."* övülen biri olmasını da Allah'a (cc) yönelen biri olmasına bağladı. Yani Allah'u Teâlâ'ya çok çok yönelen biri olmasına.

31 - Akşama doğru kendisine üç ayağının üzerinde durup bir ayağını yere diken çalımlı ve safkan koşu atları sunulmuştu.

"Kendisine..." Süleyman (as)'a.

« الصَّافِنَاتُ », "Üç ayağı üzerinde duran diğerini de tırnağı üzerine basan" atlardır.

« الْجِيَادُ » hızlı demektir. « جَوَادٌ »'un çoğuludur. Çünkü o suratle gider. Onları, bir ayağını tırnağı üzere dikip diğer üç ayağı üzerine durmakla vasfetti. Çünkü bu cinsi bozuk atlarda olmaz. Safkan Arap atlarında olur.

Denildi ki: *"Onları, onların duruş ve koşu hallerindeki iki güzel vasfını bir arada zikretmek için bir ayağını tırnağı üzere dikip diğer üç ayağı üzerine durmakla ve süratle koşmakla vasıflandırdı. Yani durduklarında sakindirler. Yerlerinde sabittirler. Koştuklarında da süratlidirler, hafiftirler."*

Denildi ki: « جِيَادٌ », *"boynu uzun"*, demektir. « جِيدٌ »'den gelmektedir. Rivayete göre Süleyman (as) Şam ve Nusayb'in halkına karşı gaza etti de (onlardan) bin at ele geçirdi. Denildi ki:

"Onlar ona babasından miras kalmıştı. Babası da onları Amelika'dan ele geçirmişti." Denildi ki:

"Onlar denizden çıkmıştı. Kanatları da vardı. (Süleyman (as)) *bir gün öğle namazını kıldıktan sonra sandalyesine oturdu ve onların kendisine gösterilmelerini emretti. Atlar ona gösterilirken güneş battı.* (Süleyman (as)) *ikindiyi kaçırmıştı. Hâlbuki o ona farzdı. İkindiyi kaçırdığından dolayı üzüldü ve onların tekrar getirilmelerini emretti. Onları Allah (cc) için bağışladı. Geriye yüz tane kaldı. İnsanların elinde olan safkan Arap atları onların neslinden gelenlerdir."*

Denildi ki: *"O (as), onları boğazlayınca Allah (cc), ona onlardan daha hayırlısını emriyle hareket eden rüzgârı verdi."*

32- / 33- Süleyman, "Gerçekte ben mal sevgisine, Rabbimi anmayı sağladığı için düştüm." dedi. Nihayet bu atlar perdenin arkasında gizlendiler. "Onları bana getirin" dedi. Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı.

Yani at sevgisini Rabbimin zikrinden dolayı tercih ettim.

Zeccac'dan bu şekilde rivayet edilmiştir.

« أَحْبَبْتُ », *'tercih ettim'*, manasındadır.

﴿ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى الْهُدٰى ﴾

"Hidayete karşı körlüğü tercih ettiler." [3] ayetinde olduğu gibi.

« عَنْ », « عَلٰى » manasınadır. *'Atlar'*, hayır olarak adlandırıldı. Sanki onlar kendilerine hayır tealluk ettiğinden dolayı hayrın kendisi gibidir. Nebi (as)'ın:

"Atların alınlarına kıymate dek hayır bağlanmıştır." sözünde olduğu gibi.

Ebu Ali « أَحْبَبْتُ », *oturdum*, manasınadır demiştir. « احْبَابُ الْبَعِيرِ » – *"Devenin oturuşu."* kelimesinden gelmektedir.

« خَيْرٌ » mal demektir. « حُبَّ » mefulun lehtir. Mefule muzaftır. *"Gözden kaybolunca..."* Yani: Güneş gözden kaybolunca... Zamirin güneşe ait olduğuna delalet eden şey, öğleden sonra kelimesinin zikrinin geçmesidir. Zamir için daha önce zikrinin geçmiş olması ya da delilin zikrinin geçmiş olması gerekmektedir. Ya da zamir « صَافِنَاتُ » (üç ayağının üzerinde durup bir ayağını yere diken atlar) kelimesine aittir. Yani onlar, gecenin örtüsüyle, ani karanlık sebebiyle gözden kaybolduklarında, şeklindedir.

"Onları bana getirin..." Yani meleklere *"ikindiyi kılmam için güneşi bana geri getirin"* dedi. Güneş geri getirildi ve o ikindiyi kıldı. Ya da Safkan atları geri getirin, demektir.

"Bacaklarını ve boyunlarını sıvazlamaya başladı." yani kılıçla onların boyunlarını sıvazlamaya yani kesmeye başladı. Çünkü onlar,

[3] Fussılet, 17.

namazdan alıkoymuştu. « السُّوق », « دَارٌ » ve « دُورٌ » da olduğu gibi « سَاقٌ » kelimesinin çoğuludur. Birinin boynu vurulduğunda « مُسِحَ عِلاَوَتُهُ» – *"başı meshedildi"* dersin. Ciltci kitabın etrafını bıçağıyla kestiğinde « مَسَحَ الْمُسَفِّرُ الْكِتَاب » – *"ciltci kitabı traşladı"* dersin.

Denildi ki:

"O (as) bunu namaza keffaret olsun diye ya da güneşin geri dönüşüne şükür olsun diye yaptı. Onun şeriatında atlar yeniliyordu. Bu sebeple bu, itlaf olmadı."

Denildi ki: *"O, onların eliyle güzellikle ve beğenerek meshetti."*

❁ ❁ ❁

34. – 40. ÂYETLER

وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّه۪ جَسَدًا ثُمَّ اَنَابَ ﴿٣٤﴾
قَالَ رَبِّ اغْفِرْ ل۪ى وَهَبْ ل۪ى مُلْكًا لَا يَنْبَغ۪ى لِاَحَدٍ مِنْ بَعْد۪يۚ
اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرّ۪يحَ تَجْر۪ى بِاَمْرِه۪ رُخَٓاءً
حَيْثُ اَصَابَۙ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاط۪ينَ كُلَّ بَنَّٓاءٍ وَغَوَّاصٍۙ ﴿٣٧﴾ وَاٰخَر۪ينَ
مُقَرَّن۪ينَ فِى الْاَصْفَادِ ﴿٣٨﴾ هٰذَا عَطَٓاؤُ۬نَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ بِغَيْرِ
حِسَابٍ ﴿٣٩﴾ وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٠﴾

Meâli

34. Andolsun ki biz Süleyman'ı imtihan ettik. Tahtının üzerine bir ceset bıraktık, sonra yine o eski haline döndü.

35. Süleyman, "Rabbim beni bağışla, bana benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz ki sen, daima bağışta bulunansın." dedi.

36. – 38. Bunun üzerine Biz de, istediği yere onun emriyle kolayca giden rüzgarı, bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanları, demir halkalarla bağlı diğer yaratıkları onun emrine verdik.

39. "İşte bizim bağışımız budur. İster ver, ister tut, hesapsızdır *(dedik.)*"

40. Doğrusu onun, bizim katımızda büyük bir değeri ve güzel bir yeri vardır.

Tefsiri

34 – Andolsun ki biz Süleyman'ı imtihan ettik. Tahtının üzerine bir ceset bıraktık, sonra yine o eski haline döndü.

"Süleyman'ı imtihan ettik." O'nu (as) denedik. *"Tahtının üzerine..."* saltanat tahtının üzerine.

"Sonra o eski haline döndü." O Allah'a (cc) yöneldi, ona döndü. Denildi ki:

"Süleyman yirmi yıl hüküm sürdükten sonra imtihan edildi. İmtihan edildikten sonra da yirmi yıl hüküm sürdü. Onun imtihanı şöyle idi:

Onun bir oğlu olmuştu. Şeytanlar:

– 'Eğer yaşarsa onu alaya almaktan geri durmayacağız, yolumuz onu öldürmek ya da delirtmektir'. dediler. Süleyman (as) bunu öğrendi. Ona, şeytanlardan bir zarar gelmesinden korkarak bulutların arasında saklıyor, orada terbiye ediyordu. Çocuğunu, tahtının üzerinde ölü olarak buldu da Rabbine tevekkül etmediği hususundaki zellesinin farkına vardı."

Nebi (sav) den şöyle riayet edilmiştir:

"Süleyman:

– 'Bu gece yetmiş hanımı gezeceğim. Onlardan her biri Allah yolunda cihad edecek bir süvari doğuracak.' dedi. «Allah dilerse» demedi. Onları gezdi. Ancak onlardan sadece biri hamile kaldı. O da yarım bir çocuk doğurdu. O tahtı üzerindeyken onun kucağına kondu. Muhammed'in nefsini kudret elinde tutana yemin olsun ki eğer «inşallah» deseydi onların tamamı Allah yolunda süvariler olarak cihad edeceklerdi." [4]

Yüzük, şeytan ve Süleyman (as)'ın evinde puta ibadetle ilgili rivayet edilen haberler yahudilerin uydurmalarındandır.

35 – Süleyman, "Rabbim beni bağışla, bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümranlık ver. Şüphesiz ki sen, daima bağışta bulunansın." dedi.

Peygamberlerin ve salihlerin, istiğfarı duaya takdim etmeleri âdetine göre istiğfarı mülk ve saltanat talebi üzerine takdim etti.

[4] Buhari, 3424.

"Kimsenin ulaşamayacağı..." kimseye kolay gelmeyen, mümkün olmayan. *"Benden sonra kimseye..."* Benden başkasına...

Medine ekolü ve Ebu Amr'a göre « بَعْدِىَ » şeklinde « ى »'nın üstünüyledir. Bu vasfı, haset için değil, kendisi için bir mucize olsun diye istedi. Ondan dönünce rüzgâr ve şeytanlar onun emrine verildi. Mucize de harikulade olmayınca mucize olmaz.

36– / 38– Bunun üzerine bizde, istediği yere onun emriyle kolayca giden rüzgârı, bina kuran ve dalgıçlık yapan şeytanları, demir halkalarla bağlı diğer yaratıkları onun emrine verdik.

Ebu Cafer'e göre « رِيَاحَ » şeklindedir. « تَجْرِى » kelimesi « رِيحَ »'-den haldir.

"Onun emriyle..." Süleyman (as)'ın emriyle...

« رُخَاءً », sarsmadan, yumuşak bir şekilde güzelce, demektir. « تَجْرِى »'nin zamirinden haldir. « حَيْثُ », « تَجْرِى »'nin zarfıdır.

"İstediği yere..." kastettiği, dilediği yere. Araplar « اَصَابَ الصَّوَابَ فَاَخْطَاَ الْجَوَابَ » – *"Doğruyu arzuladı ancak cevabı tutturamadı."* derler.

« الشَّيَاطِينَ » kelimesi « الرِّيحَ » üzerine atıftır. Yani, şeytanları onun emrine verdik, demektir. « كُلَّ بَنَّاءٍ » kavli « الشَّيَاطِينَ »'den bedeldir. Onlar, onun için dilediği şekilde binalar yapıyorlardı.

"Dalgıçlık yapan şeytanlar..." Onlar, ona inci çıkarmak için denize dalıyorlardı. O denizden ilk inci çıkarandır. Mana: *"Bina kuran ve dalgıçlık yapan her şeytanı onun emrine verdik"*, şeklindedir.

« وَاٰخَرِينَ » kelimesi « كُلَّ بَنَّاءٍ » üzerine atıftır. Bedel hükmüne dâhildir.

"Demir halkalarla bağlı..." azılı şeytanlar cezalandırılmak ve fesat işlemekten menedilmek için, bukağılar ve halkalar içinde birbirlerine bağlanıyorlardı. « الصَّفَدُ » bu kişiyi bağlar. Ali (ra)'ın sözü de bundandır:

"Sana iyilik eden seni esir almıştır. Sana eziyet veren ise seni azad etmiştir."

39 – İşte bizim bağışımız budur. İster ver, ister tut, hesapsızdır" (dedik).

Saltanat, mal ve kuvvetten yana sana bu verdiklerimiz, bizim bağışımızdır. Ondan dilediğini ver. « فَامْنُنْ » kelimesi « مِنَّة »'den gelmektedir. O da, bağış, hibe, demektir.

"İster tut..." bağış yapma. Başkasının hilafına verdiğinde sevap kazanır, vermediğinde de günaha girmezdi.

« بِغَيْرِ حِسَابٍ », « عَطَاؤُنَا »'ya tealluk etmektedir. Denildi ki:

"O haldir. Yani bu bizim miktarı takdir olunamayacak kadar çok sayıdaki bağışımızdır. Ya da bu, emre verme bizim bağışımızdır. Şeytanlardan dilediğine yol vermekte iyilikte bulun. Ya da onlardan dilediğini hesap vermeksizin bukağılarında tut. Yani bu hususta sana hesap verme (sorumluluğu) *yoktur."*

40 – Doğrusu onun, bizim katımızda büyük bir değeri ve güzel bir yeri vardır.

« لَزُلْفَى » kelimesi « إِنَّ »'nin ismidir. Haberi « لَهُ »'dur. « عِنْدَ »'-deki amil haberdir.

❁ ❁ ❁

41. – 44. ÂYETLER

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا أَيُّوبَ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ
وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ ارْكُضْ بِرِجْلِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾
وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَى لِأُولِي
الْأَلْبَابِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنَثْ إِنَّا
وَجَدْنَاهُ صَابِرًا نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

Meâli

41. *(Ey Muhammed!)* Kulumuz Eyyub'u da an. O, Rabbine nida etmiş ve "doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve azapla dokundu" diye seslenmişti.

42. Ayağını yere vur. İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su" *(dedik).*

43. Bizden bir rahmet ve olgun akıl sahibleri için de bir ibret olmak üzere ona hem ailesini hem de onlarla beraber bir mislini bağışladık.

44. Eline bir demet sap alda onunla vur. Yeminini bozma, *(dedik.)* Gerçekten biz, Eyyub'u sabırlı bulmuştuk. O ne iyi bir kuldu. Daima Allah'a yönelirdi.

Tefsiri

41 – (Ey Muhammed!) **Kulumuz Eyyub'u da an. O, Rabbine nida etmiş ve "doğrusu şeytan bana bir yorgunluk ve azapla dokundu" diye seslenmişti.**

« أَيُّوبَ » kelimesi « عَبْدَنَا »'dan bedeldir. Ya da atfı beyandır. « إِذْ », ondan bedeli iştimaldir. "

Rabbine nida etmiş.." O'na (cc) dua etmiş. Kendisi için dua ettiği sözüyle hikâye ederek, *"şeytan bana bir yorgunluk ve azab verdi"* de-

miştir. Eğer hikâye etmeseydi, *"ona bir yorgunluk ve azapla dokundu"* diyecekti. Çünkü o gaibtir.

Umumun kıraatı « بِنُصْبٍ » şeklindedir. Yezid'e göre « بِنُصْبٍ » şeklindedir. Yakub'a göre « بِنُصُبٍ » şeklindedir. Yakub'a göre « نُصَبٍ »'in ağırlaştırılmış hali ile « رُشْدٌ » ve « رَشَدٌ » de olduğu gibi « بِنَصَبٍ » şeklindedir. Hubeyre'ye göre mastar olmak üzere «بِنَصْبٍ » şeklindedir. Hepsinde de mana birdir. O da, yorgunluk ve meşakkattir. *"Azap"* sözüyle hastalığını ve onda tahammül gösterdiği çeşitli ağrıları kastetmektedir.

Denildi ki: *"O (as), bununla hastalığı sırasında kendisine inen belanın büyük olduğuna dair (şeytanın) vesvesesini ve kendisinin bunu çirkin görmeye, ya da onun def'ine, ya da güzel bir sabırla karşılamaya muvaffak kılmak suretiyle ona yardım edeceği hususunda Allah'a sığındı."*

Rivayet olduğunuda göre, onu mü'minlerden üç kişi ziyaret ediyordu, onlardan biri dinden döndü. Eyyub (as) ona sordu da. O'na, *"'şeytan ona, Allah, peygamberleri ve salih kişileri imtihana tabi tutmaz' şeklinde vesvese verdi"*, dendi. Belaya çarptırılmasının sebebi hakkında; onun bir koyun boğazladığı ve komşusu açken onu yediği zikredilmiştir. Ya da bir kötülüğü gördüğü halde ona karşı suskun kaldığı zikredilmiştir. Ya da Allah (cc), onu ondan hiçbir zelle sadır olmadığı halde (sadece) derecesinin yükselmesi için imtihana tabi tutmuştur.

42 – Ayağını yere vur. İşte yıkanacak ve içilecek soğuk bir su" (dedik).

Eyyub (as)'a verilen cevabın hikâyesidir. Yani ona Cebrail (as)'ı gönderdik de *"ayağını yere vur"*, yani ayağınla yere vur dedi. O, cabiye toprağıdır. Ona vurdu ve (ondan) göze kaynadı. Ona, *"bu yıkanacak ve içilecek soğuk bir su"* denildi. Yani bu kendisiyle yıkanacağın ve ondan içeceğin kadar, içinde dışında (bununla) temizlenecek. Denildi ki:

"Onun için iki göze kaynadı. Birinden yıkandı, diğerinden içti. Allah'ın izniyle hastalık dışından da içinden de gitti."

43 – Bizden bir rahmet ve olgun akıl sahibleri için de bir ibret olmak üzere ona hem ailesini hem de onlarla beraber bir mislini bağışladık.

Denildi ki: *"Allah'u Teâlâ onların kendilerini diriltti. Ve ona onların bir mislini daha verdi."*

« رَحْمَةً » ve « ذِكْرَى » ikisi de mef'ulun lehtir. Yani hibe, ona rahmet akıl sahiblerine de ibret içindi. Çünkü onlar, ona sabrından dolayı Yüce Allah'ın ihsan ettiği şeyleri işittiklerinde, bu onları belaya karşı sabra teşvik eder.

44 – Eline bir demet sap al da onunla vur. Yeminini bozma, (dedik.) **Gerçekten biz, Eyyub'u sabırlı bulmuştuk. O ne iyi bir kuldu. Daima Allah'a yönelirdi.**

« خُذْ » kelimesi « ارْكُضْ » üzerine atfedilmiştir. *"Bir demet sap"* haşhaş otundan, ya da reyhandan ya da başka bir şeyden meydana gelen küçük bir demet.

İbni Abbas (ra) dan rivayet edildiğine göre, bu bir tutam ağaç (dalıdır).

"Yeminini bozma." hastalığı esnasında iyileşiğinde karısına yüz (değnek) vuracağına dair yemin etmişti. Allah, Eyyub (as)'a ve Eyyub'a güzel hizmet ettiğinden dolayı hanımına kolay gelen şeyi yeminine keffaret kıldı.

Bu ruhsat bakidir. Yüz (çubuktan) her birinin vurulana değmesi gerekmektedir. Yemin etmesinin sebebi ise, hanımı bir ihtiyaç için gitmiş ve geç kalmıştı. Onun da göğsü daralmıştı. Gerçekten biz onu belaya karşı sabırlı bulmuştuk. Yani onun belaya karşı sabırlı olduğunu bilmiştik. Evet, o Allah'a (cc) kendisinde olanı şikâyet etti. Ondan kendisine rahmet etmesini istedi. Ancak Allah'a (cc) yapılan şikâyet, sabırsızlık gösterip, feryadı basma olarak adlandırılmaz. Nitekim Yakub (as) da:

"Ben üzüntü ve tasamı yalnız Allah'a arzederim." [5] demişti.

Ayrıca o şifayı kavminin fitneye maruz kalmasından korktuğu için istiyordu. Çünkü şeytan onlara *"eğer o peygamber olsaydı bu maruz kaldığı şeye maruz kalmazdı"* diye vesvese veriyordu. İbadet etmek için kuvvet istiyordu. Çünkü onda kalp ve dilden başka hiçbirşey kalmamıştı.

"O ne iyi bir kuldu" ile Eyyüb (as) kastedilmektedir.

---

[5] Yusuf, 86.

45. - 48. ÂYETLER

وَاذْكُرْ عِبَادَنَا ابْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُولِي الْاَيْدِي
وَالْاَبْصَارِ ﴿٤٥﴾ اِنَّا اَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّهُمْ
عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ اِسْمٰعِيلَ وَالْيَسَعَ
وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٨﴾

Meâli

45. *(Ey Muhammed!)* kuvvetli ve basiretli kullarımız İbrahim'i İshak ve Yakub'u an.

46. Biz onları ahiret yurdunu düşünen ihlaslı kimseler kıldık.

47. Doğrusu onlar bizim katımızda seçkin ve hayırlı kimselerdendirler.

48. İsmail'i, Elyesa'yı Zülkifl'i de an. Hepsi de iyilerdendir.

Tefsiri

45 – (Ey Muhammed!) **kuvvetli ve basiretli kullarımız İbrahim'i İshak ve Yakub'u an.**

Mekke ekolüne göre « عَبْدَنَا » şeklindedir. « عِبَادَنَا » şeklinde çoğul okuyanlar « عِبَادَنَا » ve ondan sonrakileri « عَبْدَنَا » üzerine atfı beyan kılmışlardır. « عَبْدَنَا » şeklinde tekil okuyanlar ise « ابْرٰهِيمَ »'yi tek başına atfı beyan kılmışlar. Onun zürriyetlerini de « عَبْدَنَا » üzerine atıf kımışlardır. İşlerin çoğu elle yapıldığından (işlerin yapılması ifadesinde elin kullanılması) galip olmuştur.

Nitekim hemen bir işte *"bu onların el emeğidir"* denir. Yapılmasında elin direkt olarak iştirak etmediği iş de olsa, ya da elleri olmayan işçiler tarafından yapılmış dünyevi işlere ve uhrevi düşüncelere sahip demektir. Ahiret işleriyle uğraşmayanlar. Allah (cc) yolunda mücahede etmeyenler ve dini meseleler hakkında düşünmeyenler, sanki arzularını kullanmayan, aklı alınmış, basiretsiz kötürüm kişiler hükmündedirler. Bunda, Allah (cc) için mücahede etmeyenler ve Allah'ın (cc) dini hakkında basiret ve görüş sahibi olmayanlar için bir tariz, güçleri yettiği halde mücahedeyi ve düşünmeyi terketmelerinden dolayı da (onlar için) azar vardır.

46 – Biz onları ahiret yurdunu düşünen ihlâslı kimseler kıldık.

Onları bizim için ihlâslı kişiler kıldık. İçinde hiçbir karışımın olmadığı halis hasletli kişiler. « ذِكْرَى » mahallen mansubtur. Ya da gizli bir « أَعْنِى » – *'kastediyorum'* ile ya da gizli bir « هِىَ » ile merfudur. Ya da « خَالِصَةٍ »'den bedel olmak üzere mecrurdur. Mana; *"Ahiret yurdunu hatırlamaları sebebiyle onları ihlâs sahibi kıldık."*, şeklindedir.

Buradaki « دَارِ », ahiret yurdudur. Yani onları, peygamberlerin (as) âdeti üzere insanlara ahiret yurdunu hatırlatan ve onları dünyaya karşı zahit olmaya teşvik eden kimseler kılmak suretiyle ihlâs sahibleri kıldı. Ya da manası; onlar ahireti çok çok hatırlıyor ve Allah'a (cc) yöneliyorlar. Dünyayı hatırlamayı unutuyorlar, şeklindedir.

Medine kıraatı ve Nafi'ye göre « بِخَالِصَةِ ذِكْرَى الدَّارِ » şeklinde izafetledir. Bu bir şeyin kendisini açıklayan birşeye izafetidir. Çünkü temiz haslet, ahiret yurdu düşüncesi olsa da olur olmasa da. « ذِكْرَى » mastardır, Mef'ule muzaftır. Yani ahiret yurdunu hatırlatmalarındaki ihlâslı halleri sebebiyle, demektir. Denildi ki: « خَالِصَةٍ », halis ve safi olmak manasınadır. O failine muzaftır. Yani onlar ahiret yurdunun düşüncesini başka bir düşünceyle karıştırmadıkları ve sadece ahiret yurdu düşüncesine sahip oldukları için şeklindedir. Yani onların derdi ahiret yurdu düşüncesidir, başkası değil. Denildi ki:

« ذِكْرَى الدَّارِ » – *"dünya da güzel övgüdür."* Bu Allah'ın (cc) onlara has kıldığı birşeydir. Onlardan başkası dünyada onlar kadar anılmamıştır. Bunu şu ayeti kerime takviye etmektedir:

﴿ وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا ﴾

"Kendilerine güzel ve üstün bir şan-şöhret nasib ettik." [6]

47 – Doğrusu onlar bizim katımızda seçkin ve hayırlı kimselerdendirler.

Kendi cinslerinin çocukları arasından seçilmişlerdir.

« الأَخْيَارِ » kelimesi « مَيِّتٌ » ya da « مَيْتٌ » »'un çoğulu « أَمْوَاتٌ » gibi « خَيِّرٌ » ya da « خَيْرٌ » »'un çoğuludur.

48 – İsmail'i, Elyesa'yı Zülkifl'i de an. Hepsi de iyilerdendir.

Sanki harfi tarif « ال », « يَسَعَ » kelimesinin başına gelmiştir. « كُلٌّ »'deki tenvin muzafun ileyhin yerine gelmiştir. Yani « كُلُّهُمْ » (onların hepsi) demektir.

❁ ❁ ❁

[6] Meryem, 50.

49. - 54. ÂYETLER

هٰذَا ذِكْرٌۜ وَاِنَّ لِلْمُتَّق۪ينَ لَحُسْنَ مَاٰبٍۙ ﴿٤٩﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً
لَهُمُ الْاَبْوَابُۚ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِـ۪ٔينَ ف۪يهَا يَدْعُونَ ف۪يهَا بِفَاكِهَةٍ كَث۪يرَةٍ
وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾ وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هٰذَا مَا
تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾ اِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍۚ ﴿٥٤﴾

Meâli

49. İşte bu, bir hatırlatmadır. Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara güzel bir gelecek vardır.

50. Kapıları yalnızca kendilerine açılmış Adn cennetleri vardır.

51. Onlar koltuklara yaslanıp kurularak orada birçok meyveler ve içecekler isterler.

52. Yanlarında bakışlarını eşlerine diken yaşıt güzeller vardır.

53. İşte hesap günü için size vadolunan şeyler bunlardır.

54. Şüphesiz bu bizim rızkımızdır. O hiç bitip tükenmezdir.

Tefsiri

49 - İşte bu, bir hatırlatmadır. Doğrusu Allah'a karşı gelmekten sakınanlara güzel bir gelecek vardır.

Bu, ebedi olarak kendisiyle anılacak güzel bir şan-şereftir. Bununla birlikte onlar için güzel bir dönüş yeri vardır. Yani onlar, dünyada gü-

zellikle yâd edilirler. Ahirette de Celil olan Rabbin mağfiretine nail olurlar.

Sonra bu dönüş yerinin güzelliğinin keyfiyyetini açıkladı. Şöyle dedi:

50 – Kapıları yalnızca kendilerine açılmış Adn cennetleri vardır.

« جَنَّاتِ عَدْنٍ » kavli « حُسْنَ مَاٰبٍ »'den bedeldir. « مُفَتَّحَةً » kelimesi « جَنَّاتِ »'den haldir. Çünkü o isim olan « عَدْنٍ » kelimesine muzaf kılındığından marifedir. Ondaki amil « لِلْمُتَّقِينَ »'deki fiil manasıdır. « الْأَبْوَابُ », « مُفَتَّحَةً»'in faili olması sebebiyle merfudur. Dönen (zamir) hazfedilmiştir. Yani « مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ مِنْهَا » şeklindedir.

﴿ فَاِنَّ الْجَح۪يمَ هِيَ الْمَأْوٰى ﴾ — *"Onların barınağı cehennemdir."* [7] ayetinde hazfedildiği gibi hazfedilmiştir.

Yani « هِيَ الْمَأْوٰى لَهُمْ » şeklindedir. Ya da « مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْأَبْوَابُ أَبْوَابُهَا » şeklindedir. Ancak birinci şekil daha doğrudur.

Veya « مُفَتَّحَةً »'deki bir zamirden bedeldir. O (zamir de) « جَنَّاتِ »'in zamiridir. Takdiri de « مُفَتَّحَةً هِيَ الْأَبْوَابُ » şeklindedir. O da bedeli iştimaldendir.

51 – Onlar koltuklara yaslanıp kurularak orada birçok meyveler ve içecekler isterler.

« مُتَّكِئ۪ينَ », « لَهُمْ »'deki mecrurdan ve onun amili « مُفَتَّحَةً »'den haldir. *"Birçok meyveler ve içecekler"* yani birçok içecekler, demektir. Birçok kelimesi, birincisiyle yetinilerek hazfedilmiştir.

52 – Yanlarında bakışlarını eşlerine diken yaşıt güzeller vardır.

Yani, bakışlarını eşlerine dikerler. « أَتْرَابٌ » yaşıtlar, yaşları onların yaşı gibidir. Çünkü akranlar arasındaki sevgi-muhabbet daha kuvvetlidir.

---

[7] Naziat, 39.

Sanki « تُرَابٌ », toprak onlara aynı anda dokunmuş gibi (ölüm onlara aynı anda gelmiş gibi) « أتْرَابٌ » – *'yaşıtlar'* olarak adlandırıldılar.

53 – İşte hesap günü için size vadolunan şeyler bunlardır.

Mekke kıraat ekolü ve Amr'a göre « يُوعَدُونَ » şeklinde « ى » iledir. *"Hesap günü için..."* yani her nefsin yaptığı şeylerle karşılık gördüğü gün için.

54 – Şüphesiz bu bizim rızkımızdır. O hiç bitip tükenmezdir.

Kesintisizdir. Cümle « رِزْق » kelimesinden haldir. Amili ise ismi işarettir.

❁ ❁ ❁

55. - 64. ÂYETLER

هٰذَا ۘ وَإِنَّ لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَاٰبٍ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَ ۚ يَصْلَوْنَهَا ۚ فَبِئْسَ
الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾ هٰذَا ۙ فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌ ﴿٥٧﴾ وَاٰخَرُ مِنْ
شَكْلِهِ أَزْوَاجٌ ﴿٥٨﴾ هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ مَعَكُمْ ۚ لَا مَرْحَبًا بِهِمْ ۘ
إِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٥٩﴾ قَالُوا بَلْ أَنْتُمْ ۗ لَا مَرْحَبًا بِكُمْ ۘ أَنْتُمْ
قَدَّمْتُمُوهُ لَنَا ۚ فَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا
فَزِدْهُ عَذَابًا ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾ وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا
كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْأَشْرَارِ ۘ ﴿٦٢﴾ أَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ
عَنْهُمُ الْأَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ إِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ أَهْلِ النَّارِ ۗ ﴿٦٤﴾

Meâli

55. Bu böyle ama azgınlara kötü bir gelecek vardır.

56. Onlar cehenneme girecekler. Orası ne kötü bir yatma yeridir.

57. İşte bu, kaynar su ve irin. Artık onu tatsınlar.

58. Bunlara benzer daha başkaları da vardır.

59. İnkarcıların ileri gelenlerine: "İşte bu topluluk sizinle birlikte dalan *(giren)*lerdir. Onlar rahat yüzü görmesin. Onlar mutlaka ateşe gireceklerdir, denir.

60. "Hayır! Asıl siz rahat yüzü görmeyin. Bizi buraya süren siz-siniz. Ne kötü bir yermiş burası." derler.

61. *(Yine onlar)*: "Rabbimiz bunu bizim başımıza kim getirdiyse onun ateşteki azabını iki kat artır" derler.

62. "Bize ne oluyor ki, kendilerini dünyada iken kötü saydığımız kimseleri burada niçin görmüyoruz?" derler.

63. "Onları alaya alırdık. Yoksa gözlerimiz onlardan uzaklaşıp kaydı mı?"

64. İşte bu cehennem halkının tartışması, kesin bir gerçektir.

Tefsiri

55 – Bu böyle ama azgınlara kötü bir gelecek vardır.

« هٰذَا » haberdir. Mübteda hazfedilmiştir. Yani iş böyledir, demektir. Ya da bu zikredildiği gibidir, demektir. *"Kötü bir gelecek..."* kötü bir dönüş yeri.

56 – Onlar cehenneme girecekler. Orası ne kötü bir yatma yeridir.

« جَهَنَّمَ » kelimesi « مَئَابٍ »'den bedeldir. Altlarındaki ateş, uyuyan kişinin kullandığı yatağa benzetilmiştir.

57 – İşte bu, kaynar su ve irin. Artık onu tatsınlar.

Yani bu, kaynar su ve irindir, tadın onu.

« هٰذَا » mübtedadır. « حَمِيمٌ », haberdir. « غَسَّاقٌ » Hamza, Ali ve Hafs'a göre şeddelidir. Şeddeli ve şeddesiz « غَسَاقٌ », *"cehennem ahalisinin yaralarından akan sarı su"* manasınadır. Gözyaşı aktığında « غَسَقَتِ الْعَيْنُ » denir. Denildi ki:

"Hamim, sıcaklığıyla yakar, gassak ise soğukluğuyla yakar."

58 – Bunlara benzer daha başkaları da vardır.

Yani başka niyetler ya da tadılacak başka şeyler de var.

"Benzer..." zikredilen azabın benzeri. Basra ekolüne göre « أُخَرُ » şeklindedir. Yani şiddet ve çirkinlikte bu tadılan şeyin benzeri tadılacaklar da var.

« أَزْوَاجٌ » kelimesi « أُخَرُ »'nun sıfatıdır. Çünkü onun misli olması caizdir.

59 – İnkârcıların ileri gelenlerine: "İşte bu topluluk sizinle birlikte dalan (giren)lerdir. **Onlar rahat yüzü görmesin. Onlar mutlaka ateşe gireceklerdir, denir.**

Bu kalabalık topluluk sizinle birlikte ateşe daldılar. Yani sizin arkadaşlarınız da ateşe girdiler.

« اقْتِحَامٌ », *'birşeye şiddetle girmek'*, demektir. « قُحْمَةٌ » şiddet, demektir. Bu azgınların birbirlerine söyledikleri sözün hikâyesidir. Yani onlar bunu söylüyorlar demektir. « فَوْجٌ »'dan maksat onlarla birlikte sapkınlığa dalan ve azaba da onlarla birlikte dalan tabilerdir.

"Onlar rahat yüzü görmesin." Bu onların tabilerine yaptıkları bedduadır. Dua ettiğin birine, *'merhaba* (hoş geldin)*'* dersin. Yani geniş bir beldeye geldin, dar yere değil. Ya da belden (yerin) olabildiğince geniş olsun manasınadır. Sonra sen, beddua halinde onun başına « لَا » getirirsin. « بِهِمْ » Kendilerine beddua edilenleri beyan için gelmiştir.

"Onlar mutlaka ateşe girecekler..." yani oraya giricidirler. Bu onların bedduayı hakettiklerinin delillendirilmesidir. Denildi ki:

"'Bu topluluk gerçeğe karşı direnenlerdir' sözü, cehennem bekçilerinin kâfirlerinin reislerine tabileri hakkında söyledikleri sözdür."

"Onlar rahat yüzü görmesin. Onlar mutlaka ateşe gireceklerdir." sözü, reislerin sözüdür. Denildi ki:

"Bunların tamamı, cehennem bekçilerinin sözüdür."

60 – "Hayır! Asıl siz rahat yüzü görmeyin. Bizi buraya süren sizsiniz. Ne kötü bir durak" derler.

Yani tabi olanlar der ki: *"Asıl siz rahat yüzü görmeyin."* yani: Aleyhimize yaptığınız duaya siz daha çok layıksınız. Bunu *"bizi buraya süren sizsiniz"* sözüyle delillendirdiler.

« قَدَّمْتُمُوهُ »'deki zamir, azaba ya da cehenneme atılmalarına aittir. Yani siz, bizi ona davet ettiniz de biz size tabi olmak suretiyle inkâr ettik. *"Ne kötü bir durak..."* yani cehennem.

61 – (Yine onlar:) **"Rabbimiz bunu bizim başımıza kim getirdiyse onun ateşteki azabını iki kat artır" derler.**

Yani tabi olanlar der ki: *"(onların azabını) kat kat artır."*

﴿ رَبَّنَا هٰٓؤُلَٓاءِ اَضَلُّونَا فَاٰتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا ﴾

"Rabbimiz! Bunlar bizi saptırdılar. Onlara iki kat azab ver." [8] sözü de bunun bir benzeridir. « عَذَابًا ضِعْفًا » azab üzerine azabın bir o kadar daha artırılmasıdır.

62 – "Bize ne oluyor ki; kendilerini dünyada iken kötü saydığımız kimseleri burada niçin görmüyoruz" derler.

« قَالُوا »'daki zamir kâfirlerin reislerine aittir.

"Kötü saydığımız kimseleri..." Müslümanların fakirlerini kastediyorlar. Dünyada iken kötü saydığımız, yani ne hayrı ne de ihsanı olmayan aşağılık kimseleri görmüyoruz.

63 – "Onları alaya alırdık. Yoksa gözlerimiz onlardan uzaklaşıp kaydı mı?"

Asım dışında ki Iraklılara göre « اتَّخَذْنَاهُمْ » – *"kötü saydığımız kişileri"* sözünde olduğu gibi « رِجَالًا »'e sıfat olmak üzere ihbar lafzıyla gelmiştir. Diğerlerine göre, onları alaya alma hususunda kendi kendilerine karşı inkâr olmak üzere « أَتَّخَذْنَاهُمْ » şeklinde soru « ا »'siyledir. Medine, Hamza, Ali Halef ve Mufaddal'a göre « سُخْرِيًّا » şeklindedir.

"Yoksa gözlerimiz onlardan uzaklaşıp kaydı mı?" sözü *"kötü saydığımız kimseleri burada niçin göremiyoruz?"* sözüne bitişiktir. Yani, orada değillermiş gibi onları cehennemde niçin göremiyoruz? Bilakis

[8] A'raf, 38.

gözlerimiz onlardan uzaklaşıp kaydığı için orada oldukları halde onları göremiyoruz. İşlerini cennetlik olmakla cehennemlik olmak arasında böldüler. Ancak onların yeri onlara gizli kaldı.

64 – İşte bu cehennem halkının tartışması, kesin bir gerçektir.

Yani onlar hakkında hikâye ettiğimiz şey *"gerçektir"* doğrudur, olacaktır. Kesin olarak onu konuşacaklardır. Sonra onun ne olduğunu açıkladı. Şöyle dedi:

"O cehennem halkının tartışmasıdır." Tartışmalarını ve aralarında geçen sual-cevap faslını iki düşman arasında geçenlere benzetti de onu « تَخَاصُمُ » – *'düşmanlık'* olarak adlandırdı. Çünkü reislerin *"onlar rahat yüzü görmesin"* sözü ve tabi olanların *"hayır, asıl siz rahat yüzü görmeyin"* sözü düşmanlık babındandır. Dolayısıyla tartışmanın tümü bunu (düşmanlığı) kapsadığından « تَخَاصُمُ » olarak adlandırılmıştır.

❁ ❁ ❁

65. – 70. ÂYETLER

قُلْ إِنَّمَآ أَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ إِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٦٥﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾ أَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَإِ الْأَعْلٰى إِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ إِنْ يُوحٰى إِلَيَّ إِلَّآ أَنَّمَآ أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧٠﴾

Meâli

65. *(Ey Muhammed!)* De ki: "Ben ancak bir uyarıcıyım. Tek ve kahhar olan Allah'tan başka bir ilah yoktur."

66. Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbi olan Allah daima üstündür, çok bağışlayıcıdır.

67, 68. De ki: "Bu büyük bir haberdir. Ama siz ondan yüz çeviriyorsunuz."

69. Mele-i a'la'da kendi aralarındaki tartışmalarına dair benim hiçbir bilgim yoktur.

70. Ben ancak gelecek tehlikeleri apaçık haber verici olduğum içindir ki, bana vahyolunuyor.

Tefsiri

65 – (Ey Muhammed!) **De ki: "Ben ancak bir uyarıcıyım. Tek ve kahhar olan Allah'tan başka bir ilah yoktur."**

Ey Muhammed! Mekke müşriklerine deki: *"Ben ancak bir uyarıcıyım."* Ben ancak uyarıcı bir peygamberim. Sizi Allah'u Teâlâ'nın azabına karşı uyarıyorum ve size şöyle diyorum: *"Hak din Allah'ın birlemesi ve ondan başka ilahın olmadığına inanmanızdır."*

"Tek" benzersiz ve ortaksız", "kahhar" her şeye galip.

66 - Göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunanların Rabbi olan Allah daima üstündür, çok bağışlayıcıdır.

Âlemin tamamında mülk ve rablık O'na aittir. *"Üstündür"* cezalandırdığında yenilmeyendir. *"Çok bağışlacıyıdır"* kendisine iltica edenlerin günahlarını bağışlacıyıdır.

67- / 68- De ki: "Bu büyük bir haberdir. Ama siz ondan yüz çeviriyorsunuz."

"Bu" yani benim uyarıcı bir peygamber olduğuma ve Allah'ın (cc) ortağı olmayan *"bir"* olduğuna dair size haber verdiğim bu şey *"büyük bir haber"*dir. Bunun benzerinden ancak derin gaflet içinde olanlar yüz çevirirler. Sonra *"siz, O'ndan yüz çeviriyorsunuz."* O'na karşı gafilsiniz.

69 - Mele-i a'la'da kendi aralarındaki tartışmalarına dair benim hiçbir bilgim yoktur.

Hafs'a göre « لِيَ » şeklindedir. Peygamberliğinin doğruluğuna, mele-i a'la'da ve onların tartışmaları hakkında haber verdiği şeyin, kendisinin, asla bilgisi olmadığı bir iş olmasıyla delil getirdi. Onu daha sonra öğrendi. Ancak insanların bilmedikleri şeyleri öğrenme hususunda girdikleri yola -ki o ilmi ilim sahiblerinden öğrenmek ve kitap okumaktır- girerek öğrenmedi. Artık bilindi ki, bu bilgi ancak Allah'u Teâlâ tarafından verilen bir vahiyle meydana geldi.

70 - Ben ancak gelecek tehlikeleri apaçık haber verici olduğum içindir ki, bana vahyolunuyor.

*"Apaçık bir uyarıcı olduğum için"*in manası: *'Bana ancak uyarmam için vahyolunuyor'* demektir. « أَنَّمَا »'nın başındaki « لِ » hazfedildi. Fiil kendisine ulaştığı için masup oldu. Bana ancak bu vahyolundu. O da

uyarmam, tebliğ etmem ve bunda aşırı gitmememdir. Manasına göre merfu olması da caizdir. Yani ben ancak bu işle emrolundum, başkasıyla değil.

Yezid'e göre hikâye olmak üzere « إِنَّمَا » şeklinde esrelidir. Yani bana ancak bu söz vahyolundu. O da size benim apaçık bir uyarıcı olduğumu söylemem ve başka birşeyde iddia etmememdir. Denildi ki:

"Büyük haberi Adem'in kıssaları ve hiç kimseden işitmeksizin onların haber verilmesidir." İbni Abbas'tan onun, *"Kur'an"* olduğu rivayet edilmiştir. Hasan'dan *"kıyamet günü olduğu"* rivayet edilmiştir. Mele-i A'la'dan maksat; kıssa sahipleridir. Melekler, Adem ve iblis, çünkü onlar gökteydiler ve tartışma aralarında cereyan etmişti.

« إِذْ يَخْتَصِمُونَ » hazfedilmiş bir kelimeye teallauk etmektedir. Zira mana, aralarında tartıştıkları vakit mele-i a'la'nın sözlerine dair benim hiçbir bilgim yoktu, şeklindedir.

❁ ❁ ❁

71. – 85. ÂYETLER

إِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ إِنِّي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ طِينٍ ﴿٧١﴾ فَإِذَا
سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾
فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ اسْتَكْبَرَ
وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ
لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ أَسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ
أَنَا خَيْرٌ مِنْهُ خَلَقْتَنِي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ
فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿٧٧﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتِي إِلَى يَوْمِ
الدِّينِ ﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾ قَالَ فَإِنَّكَ
مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿٨٠﴾ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ
لَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٢﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٨٣﴾ قَالَ
فَالْحَقُّ وَالْحَقَّ أَقُولُ ﴿٨٤﴾ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ
مِنْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٨٥﴾

Meâli

71. Hani Rabbin meleklere demişti ki: "Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım."

72. Onu tamamlayıp içine ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın.

73. Bütün melekler toptan secde ettiler.

74. Yalnız İblis secde etmedi. Zira o büyüklük tasladı ve kafirlerden oldu.

75. Allah: "Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni meneden nedir? Böbürlendin *(kibirlendin)* mi, yoksa yücelenlerden mi oldun?" dedi.

76. İblis: "Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın." dedi.

77. – 78. Allah "Çık oradan. Sen artık kovulmuş birisin. Ceza gününe kadar lanetim senin üzerindedir." buyurdu.

79. – 81. İblis: "Ey Rabbim! O halde tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver" dedi. Allah "Haydi, sen bilinen güne kadar mühlet verilenlerdensin." buyurdu.

82. – 83. İblis: "Senin mutlak kudretine andolsun ki, onlardan ihlasa erdirilmiş kulların hariç yana hepsini mutlaka azdıracağım." dedi.

84. – 85. Allah: "İşte bu haktır, ben hakikati söylüyorum. Andolsun ki; sen ve sana uyanların tümüyle cehennemi dolduracağım." dedi.

Tefsiri

71 – Hani Rabbin meleklere demişti ki: "Ben muhakkak çamurdan bir insan yaratacağım."

« إِذْ قَالَ رَبُّكَ » kelimesi « إِذْ يَخْتَصِمُونَ »'den bedeldir. Yani Allah'u Teâlâ, melek vasıtasıyla meleklere, Adem'in durumu hakkında, *"Muhakkak ki ben çamurdan bir insan yaratacağım."* dediğinde, *"Orada bozgunculuk yapan, kan döken birisini mi halife yapacaksın?"* dediler.

72 – Onu tamamlayıp içine ruhumdan üfürdüğüm zaman, derhal ona secdeye kapanın.

Onun yaratılışını tamamlayıp düzenlediğimde *"ruhumdan"* üfürdüğümde demesi, yüceltmek içindir. Onu kendine izafe etti. Allah'ın evi, Allah'ın devesi sözlerinde olduğu gibi. Mana, *"onu diriltim ve onu nefes alan, hisseden biri kıldım."*

« فَقَعُوا », « وَقَعَ يَقَعُ » fiilinden gelen bir emirdir. Yani, yere kapanın. Mana, secde edin, şeklindedir. Denildiki:

"Bu tevazuya delalet eden bir eğiliştir." Yine şöyle denildi:

"Bu Allah için yapılan bir secdeydi. Ya da selam secdesiydi."

73 – Bütün melekler toptan secde ettiler.

"Bütün" kelimesi itham içindir. *"Toptan"* sözü ise birliktelik içindir. Sonuncusuna varana kadar onların tamamının çeşitli anlarda değil, aynı anda secde ettiklerini ifade etmiştir.

74 – Yalnız İblis secde etmedi. Zira o büyüklük tasladı ve kâfirlerden oldu.

"Büyüklük tasladı" kendini secde etmekten yüce gördü. Emri uygulamaktan kaçınmakla kâfirlerden oldu.

75 – Allah: "Ey İblis! İki elimle yarattığıma secde etmekten seni meneden nedir? Böbürlendin (kibirlendin) **mi, yoksa yücelenlerden mi oldun?" dedi.**

Emrime uymak ve hitabımı yüceltmek için secde etmekten seni ne men etti?

"İki elimle yarattığıma:" Yani vasıtasız olarak. Daha önce elleri olan kişinin, birçok işini eliyle yaptığı, ancak ellerin dışındaki azalarla yapılan işler içinde elle yapıldığı ancak ellerin dışındaki azalarla yapılan işler içinde elle yapılan ifadesinin galip olduğu söylenmişti. Hatta kalbin ameli hakkında bile, *"o ellerinin yaptığı şeydir"* denir. Kendi düştüğü musibete karşı yardım isteyen fakat yardım edilmeyen kişiye de *"tutan elin ağladı, ağzın üfürdü"* denir.

"Ellerimizin yaptıklarından." [9] Ayeti ve ***"iki elimle yarattığım"*** ayeti de bundandır.

"Böbürlendin mi?" inkâr sorusudur. *"Yücelenlerden"* yücelen ve üstün olan kişilerden. Denildi ki:

"Şu anda mı böbürlendin yoksa böbürlenenlerden olduğun andan beri mi böbürlenenlerdensin?"

---

[9] Ya-Sin, 71.

76 – İblis: "Ben ondan hayırlıyım. Beni ateşten, onu ise çamurdan yarattın." dedi.

Yani eğer o ateşten yaratılmış olsaydı ona secde etmezdim. Çünkü o da benim gibi yaratılmıştır. Hal böyleyken benden aşağı olan birine nasıl secde ederim. Çünkü o, atıf şeklinde gelmiştir. Birinci cümlenin -ki o *"beni ateşten yarattın"* cümlesidir- atfı beyan ve izahıdır.

77– / 78– Allah: "Çık oradan. Sen artık kovulmuş birisin. Ceza gününe kadar lanetim senin üzerindedir" buyurdu.

"Çık oradan" Yani cennetten, ya da göklerden ya da içinde bulunduğun yaratılıştan. Çünkü o, yaratılışıyla övünüyordu. Allah (cc) onun yaratılışını değiştirdi. Beyaz iken siyahlaştı, güzel iken çirkinleşti, nurani iken karardı.

"Kovulmuş...." tardedilmiş. İblis, çamurdan yaratılan birisine secde etmekten kaçındı ve doğrudan saptı. Allah (cc) bununla meleklerine emretti. Onlar da hitabını, emrini yüceltmek için Onun emrine tabi oldular. Şeytan, Allah'ın (cc) emrini terkettiği için tardedildi. Lanetlendi.

Medine kıraatine göre « لَعْنَتِيَ » şeklinde « ى »'nin üstünüyledir. Yani *"bütün hayırlardan uzaklaştırmam senin üzerine olsun"*, demektir.

"Ceza gününe kadar..." Onun lanetinin ceza günü son bulduğu, sonra kesildiği düşünülmesin. Çünkü bunun manası, dünyada iken ona sadece lanet vardır. Ceza günü olduğunda ise lanete azap arkadaşlık eder, tekliği kalmaz. Ya da rahmet vakitlerinde bile lanet, onun üzerine olunca, rahmet vakitlerinin dışındaki zamanlarda lanetin onun üzerine olması daha evladır. Allah'u Teâlâ:

﴿ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ اَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَۙ ﴾

"Aralarında bir münadi şöyle nida eder: 'Allah'ın laneti zalimlerin üzerine olsun'" [10] buyurmuşken ona olan lanet nasıl kesilsin ki?

79– / 81– İblis: "Ey Rabbim! O halde tekrar diriltilecekleri güne kadar bana mühlet ver." dedi. Allah, "Haydi, sen bilinen güne kadar mühlet verilenlerdensin." buyurdu.

---

[10] A'raf, 44.

Bilinen vakit, birinci üfürüşün meydana geldiği vakittir. Onun günü ise, üfürüşün vakti, onun bir parçası olan gündür. *"Bilinen"*in manası: Onun Allah (cc) katında bilinmesi ileri geri gitmemesi, muayyen olmasıdır.

82– / 83– İblis: "Senin mutlak kudretine andolsun ki, onlardan ihlâsa erdirilmiş kulların hariç hepsini mutlaka azdıracağım." dedi.

O Allah'ın (cc) izzetiyle yemin etti. O da onun hâkimiyeti ve galebesidir. Mekke, Basra ve Şam kıraatine göre « اَلْمُخْلَصِينَ »'deki « ل » esrelidir.

84– / 85– Allah: "İşte bu haktır, ben hakikati söylüyorum. Andolsun ki, sen ve sana uyanların tümüyle cehennemi dolduracağım." dedi.

Ali dışındaki Kufelilere göre, « فَالْحَقُّ » mübteda olmak üzere merfudur. Yani *"hak benim yeminimdir"*. Ya da haber olmak üzere merfudur. Yani *"ben hakkım"* demektir. Diğerlerine göre kendisiyle yemin edilen söz olduğu için mansubtur. « اَللّٰهُ لَاَفْعَلَنَّ كَذَا » – *"Allah'a andolsun ki şunu yapacağım."* sözünde olduğu gibi. Yani « ب », ondan hazfedilince o mansub oldu. Cevabı « لَاَمْلَاَنَّ » – *"dolduracağım"*dır. *"Ben hakikati söylüyorum"* sözü yeminle yemin edilen şey arasına girmiş mutarıza (parantez) cümlesidir. « اَقُولُ », fiiliyle mansubtur. Manası:

"Ben ancak hakkı söylerim", şeklindedir. Hak kelimesiyle kastolunan ya Aziz ve Celil olan ismidir. ***"Şüphesiz ki Allah haktır."*** [11] Ayetinde olduğu gibi. Ya da batılın zıddı olan haktır ki Allah (cc) onunla yemin etmek suretiyle, onun kadrini yüceltmiştir. Senin cinsinden olanlarla -ki onlar şeytanlardır- ve Adem'in (as) zürriyetinden sana tabi olanlarla cehennemi dolduracağım. *"Tümüyle..."* yani cehennemi tabi olunan ve olanların tamamıyla dolduracağım. Onlardan hiçbirini bırakmayacağım, demektir.

[11] Nur, 25.

86. – 88. ÂYETLER

قُلْ مَا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُتَكَلِّفِينَ ﴿٨٦﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ ﴿٨٨﴾

Meâli

86. *(Ey Muhammed!)* Deki: "Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum ve ben kendiliğimden bir şey teklif edenlerden de değilim."

87. O, ancak alemler için bir öğüttür.

88. Onun verdiği haberin doğruluğunu bir zaman sonra mutlaka öğreneceksiniz.

Tefsiri

86 – (Ey Muhammed!) **Deki: "Buna karşılık ben sizden bir ücret istemiyorum ve ben kendiliğimden bir şey teklif edenlerden de değilim."**

« عَلَيْهِ » deki zamir, Kur'an'a ya da vahye aittir. Ben, kendisini üstün gösteren ve ehli olmadığı işlerle övünen kişilerden değilim. Beni, asla kendini üstün gösteren ve yanında olmadığı şeyi iddia eden biri olarak tanımadınız ki peygamberlik uydurayım ve Kur'an'ı yalan bir şekilde düzeyim.

87 – O, ancak âlemler için bir öğüttür.

Bu Kur'an Allah tarafından âlemler için gönderilmiş bir öğüttür. *"Âlemler için,"* insanlar ve cinler için. O bana vahyolundu. Ben de onu tebliğ ediyorum. Rasulullah (sav)'den şöyle nakledilmiştir:

"Mütekellifin üç alameti vardır: Kendisinden üstün olanlarla çatışır, nail olamayacağı şeyler için mücadele eder ve bilmediği şeyi söyler." [12]

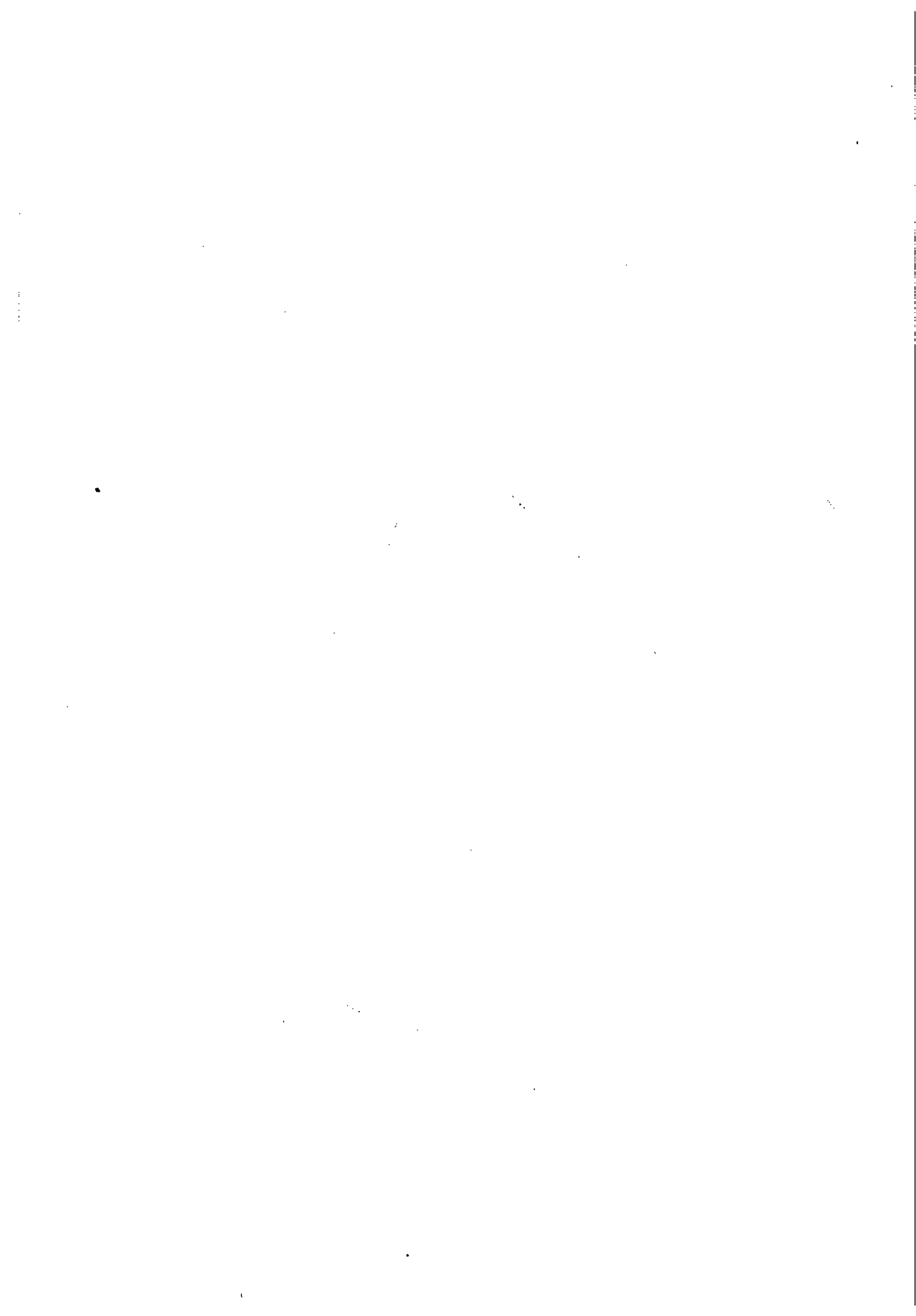
88 – Onun verdiği haberin doğruluğunu bir zaman sonra mutlaka öğreneceksiniz.

"Onun verdiği haberin doğruluğunu..." Kuran'ın ve ondaki vaad tehdit ve yeniden dirilişin ve hususa gelişin zikri ile ilgili şeyleri. Bir zaman sonra, *"öldükten sonra"* ya da Bedir gününde ya da kıyamet gününde.

Sure zikirle başladığı gibi zikirle bitti. Muvaffak kılan Allah'tır (cc).

❁ ❁ ❁

[12] Sa'lebi, *Haşiyetü'l-Keşşaf*, 4, 109.



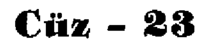




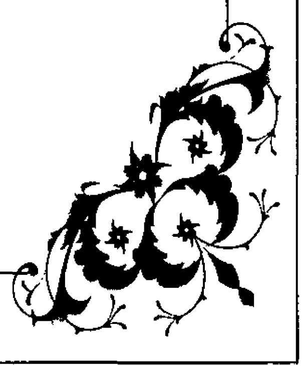
Sûre - 39

ZÜMER SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;
75 âyettir.

Cüz - 23



1. – 4. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدّ۪ينَۜ ﴿٢﴾ اَلَا لِلّٰهِ الدّ۪ينُ الْخَالِصُۜ وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَۢ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَٓا اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰىۜ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ف۪ي مَا هُمْ ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَتَّخِذَ وَلَدًا لَاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۙ سُبْحَانَهُۜ هُوَ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾

Meâli

1. Bu kitabın indirilişi, aziz ve hikmet sahibi Allah katındandır.

2. *(Ey Muhammed!)* Şüphesiz ki kitabı sana hak olarak indirdik. O halde sen de dini Allah'a has kılarak ihlas ile ibadet et.

3. Dikkat et. Halis din yalnız Allah'a aittir. O'nu bırakıp kendilerine bir takım dostlar edinenler, "onlara, bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz" derler. Doğrusu Allah, ayrılığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz ki Allah, yalancı ve İnkârcı kimseyi hidayete erdirmez.

4. Eğer Allah evlat edinmek isteseydi elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. O, Allah tektir ve kahhardır.

Tefsiri

1 – Bu kitabın indirilişi, aziz ve hikmet sahibi Allah katındandır.

"Kitap" yani Kur'an « تَنْزِيلُ » mübtedadır. Haberi « مِنَ اللهِ »'dir. Yani Allah (cc) tarafından indirilmiş, demektir. Ya da « تَنْزِيلُ » hazfedilmiş bir mübtedanın haberidir. « مِنْ » harfi ceri « تَنْزِيلُ »'un sılasıdır. Ya da sıladan başka bir şeydir. Yani haberden sonra haberdir. Ya da hazfedilmiş bir mübtedanın haberidir. Takdiri de *"Bu kitabın inidirilişidir. Bu, Allah tarafındandır"*, şeklindedir. Saltanatında güçlü ve planlamasında hikmet sahibi Allah tarafından.

2 – (Ey Muhammed!) **Şüphesiz ki kitabı sana hak olarak indirdik. O halde sen de dini Allah'a has kılarak ihlâs ile ibadet et.**

Bu bir tekrar değildir. Çünkü ilki kitabın başlığı gibidir. İkincisi ise, kitapta olan şeyi açıklamak içindir. « مُخْلِصًا » haldir. Yani tevhidle ve kalbin tasfiyesi ile şirkten ve gösterişten uzaklaşmak suretiyle dini sadece O'na (Allah'a) has kılarak, demektir.

« الدِّينَ » kelimesi « مُخْلِصًا » ile mansubtur. Merfu da okunmuştur. Ancak merfu okuyan kişi « مُخْلَصًا »'ı « لَ »'ın üstünüyle okumalıdır.

3 – Dikkat et. Halis din yalnız Allah'a aittir. O'nu bırakıp kendilerine bir takım dostlar edinenler, "onlara, bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz" derler. Doğrusu Allah, ayrılığa düştükleri şeylerde aralarında hüküm verecektir. Şüphesiz ki Allah, yalancı ve inkârcı kimseyi hidayete erdirmez.

Yani o gizliliklere ve sırlara muttali olduğu için, bütün manevi bir karışımlarından uzaklaşıp ibadeti sadece O'na mahsus kılmak suretiyle, dinin kendisine mahsus kılması vacib olandır.

Katade'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Halis din, Allah'tan başka ilah olmadığına şahadet etmektir."

Hasan'dan, onun *"İslam"* olduğu nakledilmiştir.

"Dostlar" yani ilahlar. « وَالَّذِينَ » haberi hazfedilmiş mübtedadır. Takdiri: "Putlara ibadet edenler, onlara' *"Bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz."* diyorlar, şeklindedir.

« زُلْفَى » mastardır. Yakınlaştırmak, demektir. *"Allah aralarında hüküm verecektir."* Yani Müslümanlarla müşrikler arasında. Denildi ki:

"Müslümanlar onlara:

– 'Öyleyse putlara niçin ibadet ediyor sunuz?' diye sorduğunda, onlar:

– 'Biz onlara ancak bizi Allah'a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz." diyorlardı. Mana, 'Allah (cc) kıyamet gününde tartışma yapan bu iki grup arasında hüküm verecektir', şeklindedir.

Allah (cc) kendi ilminde küfrü seçeceğini bildiği kişilere hidayet vermez. Yani onu hidayete muvaffak kılmaz. Küfrü seçtiği vakitte ona yardım etmez, onu küfürde bırakır. Onların yalanı, Allah'tan (cc) başka ilahlar edindikleri kimseler hakkında, *"bunlar Allah'ın kızlarıdır"* demeleridir. Bu sebebten dolayı Allah (cc): *"Eğer Allah evlat edinmek isteseydi elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi."* sözüyle onların bu hükmünü yalana çıkarmıştır.

4 – Eğer Allah evlat edinmek isteseydi elbette yarattıklarından dilediğini seçerdi. O, Allah tektir ve kahhardır.

Yani eğer onların zannetikleri gibi evlat edinmesi caiz olsaydı, yarattıklarında dilediğini kendisi için seçerdi. Sizin seçtiklerinizi ve sizin dilediklerinizi değil. Allah (cc) onların O'na nisbet ettikleri dostları (putlar) ve evlatları edinmekten kendini tenzih etmiştir ve bunu *"O gücü herşeye yeten tek Allah'tır"* sözüyle ileri bir safhaya taşımıştır. Yani, O birdir, adetlerin (sayıların) ilavesinden beridir. Parçalanmaktan ve doğurmaktan münezzehtir. Herşeye gücü yetendir. Herşeye galiptir. Onların ilahları da bu *"şeyler"* cümlesindendir. Dolaysıyla onlar O'na nasıl dostlar ve ortaklar olabilirler?

❁ ❁ ❁

5. – 6. ÂYETLER

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ج يُكَوِّرُ اللَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ
وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ط كُلٌّ
يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى ط أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾ خَلَقَكُمْ مِنْ
نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ الْأَنْعَامِ
ثَمَانِيَةَ أَزْوَاجٍ ط يَخْلُقُكُمْ فِي بُطُونِ أُمَّهَاتِكُمْ خَلْقًا مِنْ بَعْدِ
خَلْقٍ فِي ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍ ط ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ ط لَا إِلٰهَ
إِلَّا هُوَ ج فَأَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

Meâli

5. Allah gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine seriyor. Her biri belli bir süreye kadar akıp giden güneş ve ayı emri altına almıştır. Dikkat et! O Aziz'dir ve çok bağışlayandır.

6. Allah sizi tek bir nefisten *(Adem'den)* yaratmış, sonra ondan eşini var etmiştir. Sizin için hayvanlardan sekiz çift meydana getirmiştir. Sizi annelerinizin karınlarında üç türlü karanlık içinde, yaratılıştan yaratılışa geçirerek yaratmıştır. İşte bu yaratıcı Rabbiniz olan Allah'tır. Mülk O'nundur. O'ndan başka ilah yoktur. Öyleyken nasıl oluyor da *(O'na kulluktan)* çevriliyorsunuz?

Tefsiri

5 – Allah gökleri ve yeri hak ile yarattı. Geceyi gündüzün üzerine örtüyor, gündüzü de gecenin üzerine seriyor. Her biri belli bir süreye kadar akıp giden güneş ve ayı emri altına almıştır. Dikkat et! O Aziz'dir ve çok bağışlayandır.

Göklerin ve yerin yaratılışını, geceyle gündüzün, birbirini örtmesini, ay ile güneşin emri altına alınmasını ve belirli bir sureye kadar yörüngelerindeki akışını, bu kadar çok insanın tek bir nefisten yaratılışını ve hayvanların yaratılışını, O'nun (cc) bir olduğuna, ortağı olmadığına güç ve kuvvet sahibi olduğuna ve yenilmez olduğuna delil olarak getirmiştir.

« التَّكْوِيرُ » – *'Sarmak, dürmek'*, demektir. Nitekim: « كَارَ الْعِمَامَةَ عَلَى رَأْسِهِ وَ كَوَّرَهَا » – *"Başına sarık sardı."* denir. Mana:

'O ikisinden her biri üstüne geldiğinde diğerini örter.'

Birinin diğerini yok etmesinde, yok eden, diğerini örtmek suretiyle gözlerden saklayan görünen birşeye benzetilmiştir. Ya da birbiri üzerine devamlı olarak gelirler, manasınadır. Bu da sarığın bir kısmının diğer kısımları üzerine üstüste gelmesine benzetilmiştir.

"Belirli bir süreye kadar..." kıyamete kadar. *"Aziz'dir..."* güç sahibidir. Güneşin ve ayın boyun eğdirilmesine itibar etmeyen, inanmayan kişilerin cezalandırılmasına Kadir'dir. *"Bağışlayıcıdır..."* düşünüp ibret alan ve ikisini idare edene iman eden kişileri bağışlayıcıdır.

6 – Allah sizi tek bir nefisten (Âdem'den) **yaratmış, sonra ondan eşini var etmiştir. Sizin için hayvanlardan sekiz çift meydana getirmiştir. Sizi annelerinizin karınlarında üç türlü karanlık içinde, yaratılıştan yaratılışa geçirerek yaratmıştır. İşte bu yaratıcı Rabbiniz olan Allah'tır. Mülk O'nundur. O'ndan başka tanrı yoktur. Öyleyken nasıl oluyor da** (O'na kulluktan) **çevriliyorsunuz?**

"Bir tek nefisten..." yani Adem (as) dan *"eşini"* yani Havva'yı, onun alt kaburga kemiğinden yarattı. Denildiki:

"Adem'in zürriyeti onun sırtından küçük karıncalar gibi çıkarıldılar? Bundan sonra da düzgün bir şekilde yaratıldılar?" Hasan'dan şöyle nakledilmiştir:

"Ya da onları Adem (as) ile birlikte cennette yarattı, sonra indirdi." Ya da onlar, ancak bitkilerle yaşıyordu. Bitkiler de su ile yaşıyordu. Bu sebeple suyu indirdi. Böylece sanki onları indirmiş oldu.

"Sekiz çift..." En'am suresinde beyan edildiği gibi erkek ve dişi develer, sığırlar, koyunlar ve keçiler.

Zevc (eş) kendisiyle birlikte bir başkasının da olduğu tek şey için isimdir. Tek kaldığında tek olur.

"Yaratılıştan yaratılışa..." sperm, sonra alaka, sonra bir çiğnem yaratılışın tamamlanmasına. *"Üç türlü karanlık içinde..."* karın, rahim ve çocuk kesesinin karanlığı. Ya da omurganın, karnın ve rahmin karanlığıdır. O bu işlerin sahibidir. O Rabbiniz Allah'tır (cc). O'ndan (cc) başka ilah yoktur. *"Nasıl oluyor da çevirliyor sunuz?"* Ona kulluktan başkasına kulluğa nasıl da dönüyorsunuz? Sonra onlara muhtaç olmadığını şu sözüyle beyan etti.

❁ ❁ ❁

7. – 8. ÂYETLER

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ
تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرٰى ثُمَّ إِلٰى
رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ
الصُّدُورِ ﴿٧﴾ وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا إِلَيْهِ ثُمَّ إِذَا
خَوَّلَهُ نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوا إِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ لِلّٰهِ
أَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ قَلِيلًا إِنَّكَ مِنْ
أَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾

Meâli

7. Eğer inkar ederseniz, şüphesiz ki Allah size muhtaç değildir. Bununla beraber O kullarının küfrüne razı olmaz. Eğer şükrederseniz bundan hoşnut olur. Hiç bir günahkar diğerinin günahını çekmez. Nihayet hepsinizin dönüp gidişi, Rabbinizedir. Yaptıklarınızı O size haber verir. Çünkü O, göğüslerin içindeki her gizliyi hakkıyla bilendir.

8. İnsan başına bir sıkıntı gelince Rabbine yönelerek yalvarır. Sonra Allah ona nimet verince önceden yalvarmış olduğunu unutur. Allah'ın yolundan sapmak için O'na eşler koşar. *(Ey Muhammed!)* de ki: küfrünle biraz eğlenedur. Çünkü sen muhakkak cehennem ehlindensin..

Tefsiri

7 – Eğer inkâr ederseniz, şüphesiz ki Allah size muhtaç değildir. Bununla beraber O kullarının küfrüne razı olmaz. Eğer şükrederseniz bundan hoşnut olur. Hiçbir günahkâr diğerinin günahını çekmez. Nihayet hepsinizin dönüp gidişi, Rabbinizedir. Yaptıklarınızı O size haber verir. Çünkü O, göğüslerin içindeki her gizliyi hakkıyla bilendir.

"Size..." sizin imanınıza. İnkar etmekle zarar gördüğünüz, iman etmekle faydalandığınız için asıl siz O'na muhtaçsınız. *"O kulların küfrüne razı olmaz."* Çünkü kafir, Allah'ın (cc) iradesiyle olsa da rızasıyla değildir. *"Eğer şükrederseniz..."* şükredip iman ederseniz *"bundan hoşnut olur"* yani, sizin şükrünüze razı olur. Çünkü O, sizin kurtuluşunuzun sebebidir. Buna karşılık Allah (cc), sizi cennetle mükafatlandırır.

Mekke kıraati ve Ali'ye göre « يَرْضَهُ »'deki « ـه »'nin ötresi ve işba iledir. Nafi, Hişam ve Asım'a göre « ـه » ötre iledir, işbasızdır. Yahya ve Hammad'ın dışında diğerlerine göre « يَرْضَهْ » şeklindedir. « ـه » sakindir. *"Hiçbir günahkar diğerinin günahını çekmez."* Yani hiç kimse diğerinin işlediği günahla cezalandırılmaz. *"Hepinizin dönüşü Rabbinizedir."* Dönüşünüz, Rabbinizin vereceği karşılığadır. Size yaptıklarınızı bildirir de size ona göre karşılık verir.

"Göğüslerin içindekini..." kalplerin gizlediklerini.

8 – İnsan başına bir sıkıntı gelince Rabbine yönelerek yalvarır. Sonra Allah, ona nimet verince önceden yalvarmış olduğunu unutur. Allah'ın yolundan sapmak için O'na eşler koşar. (Ey Muhammed!) **de ki: "Küfrünle biraz eğlenedur. Çünkü sen muhakkak cehennem ehlindensin."**

"İnsan..." Ebu Cehil'dir. Ya da bütün kafirlerdir. *"Sıkıntı..."* bela ve şiddet. Araz olan şeylerde dokunma mecazdır. *"Rabbine yönelerek yalvarır."* Rabbine döner de dua eder. O'ndan başkasına dua etmez. *"O'ndan..."* Aziz ve Celil olan Allah'tan. *"Önceden yolu varmış olduğunu unutur."* Yani kendisine yalvardığı Rabbini unutur. « ما », « مِنْ » manasınadır.

﴿ وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَى ﴾

"Erkeği ve dişiyi yaratana andolsun ki." [13] ayetinde olduğu gibi.

Ya da kaldırılması için Allah'a (cc) dua ettiği sıkıntıyı unutur, demektir.

« أَنْدَادًا », eşler, demektir. Mekke kıraati, Ebu Amr ve Yakub'a göre « لِيَضِلَّ » şeklindedir.

"Yolundan..." yani İslam'dan.

"Deki:" Ey Muhammed...

"Eğlenedur..." tehdit içeren emirdir.

"Biraz..." yani dünyada biraz eğlen. Zira sen *"Cehennem ashabındansın."* cehennem ehlindensin.

❁ ❁ ❁

[13] Leyl, 3.

9. – 12. ÂYETLER

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ اٰنَٓاءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَقَٓائِمًا يَحْذَرُ الْاٰخِرَةَ
وَيَرْجُوا رَحْمَةَ رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا
يَعْلَمُونَ إِنَّمَا يَتَذَكَّرُ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾ قُلْ يَا عِبَادِ الَّذِينَ
اٰمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْ لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ
وَأَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةٌ إِنَّمَا يُوَفَّى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ
﴿١٠﴾ قُلْ إِنِّي أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدِّينَ ﴿١١﴾ وَأُمِرْتُ
لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٢﴾

Meâli

9. Yoksa o geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse *(gibi)* mi? *(Ey Muhammed!)* De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Doğrusu ancak akıl sahibleri bunları hakkıyla düşünür.

10. *(Rasulüm! Şu sözümü)* söyle: "Ey inanan kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik var. Allah'ın yarattığı yeryüzü geniştir. Yalnız sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir."

11. De ki: "Ben dini Allah'a halis kılarak O'na kulluk etmekle emrolundum."

12. "Müslümanların ilki olmakla emrolundum."

Tefsiri

9 – Yoksa o geceleyin secde ederek ve kıyamda durarak ibadet eden, ahiretten çekinen ve Rabbinin rahmetini dileyen kimse (gibi) **mi?** (Ey Muhammed!) **De ki: "Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Doğrusu ancak akıl sahibleri bunları hakkıyla düşünür.**

Mekke kıraat imamları, Nafi ve Hamza soru « أ »'sini « مَنْ » üzerine getirerek şeddesiz olarak okumuşlardır. Diğerleri ise, onun üzerine « أَمْ » getirerek şeddeli okumuşlardır. « مَنْ » mübtedadır. Haberi hazfedilmiştir. Takdiri: *"Yoksa o, gece ibadet eden başkası gibi mi?"* şeklindedir. Yani yoksa o itaatkâr olan asi olan gibi mi?

« قَانِتٌ », *"Allah'a itaat eden"*, demektir. Sözün delaletinden dolayı hazfedilmiştir. O da *"kâfir"* sözünün bundan önce zikredilmesi ve ondan sonra da *"Deki: 'hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?'"* sözünün gelmesidir.

"Geceleyin..." gece saatlerinde. « سَاجِدًا وَقَائِمًا », « قَانِتٌ »'deki zamirden haldirler.

"Ahiretten çekinen..." yani ahiret azabından çekinen. *"Rabbinin rahmetini dileyen..."* yani cenneti. Ayet, mü'minin korku ve ümit arasında olması, Allah'ın (cc) rahmetini umması, ameline güvenmemesi ve amelindeki kusurdan dolayı da Allah'ın (cc) azabından çekinmesi gerektiğine delalet etmektedir.

Ümit, sınırını aşınca güven halini alır. Korku da sınırını aşınca ümitsizlik halini alır. Allah'u Teala şöyle buyurmuştur:

﴿ فَلاَ يَأْمَنُ مَكْرَ اللهِ اِلاَّ الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ ﴾

"Allah'ın azabından ancak hüsrana uğrayan topluluk emin olur." [14]

Ve yine şöyle buyurmuştur:

[14] A'raf, 99.

﴿ إِنَّهُ لَا يَايْئَسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ إِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴾

"Allah'ın rahmetinden ancak inkar eden topluluk ümidi keser." [15]

Dolayısıyla hiçbirinin kendi sınırını aşmaması gerekmektedir.

"De ki, hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu?" Yani bilen ve onunla amel edenler demektir. Burada sanki amel etmeyen kişiyi bilgisiz saymıştır. Bunda önce ilim öğrenen, sonra amel etmeyen ve o hususta sadece konuşan, sonra da dünyaya aldanan kişiler için büyük bir aşağılama vardır. Onlar, Allah (cc) katında cahildirler. Şöyle ki: Allah'a (cc) itaat edenler, alimler olarak adlandırıldı. Ya da bununla teşbih kastedilmiştir. Yani alim ile cahil bir olmadığı gibi, itaat edenle asi de bir olmaz, manasınadır.

« اَلْبَابُ » kelimesi « لُبٌّ » kelimesinin çoğuludur. Yani Allah'ın (cc) nasihatinden ancak akıl sahibleri öğüt alırlar.

10 – (Rasulüm! Şu sözümü) söyle: "Ey inanan kullarım! Rabbinize karşı gelmekten sakının. Bu dünyada iyilik yapanlara iyilik var. Allah'ın yarattığı yeryüzü geniştir. Yalnız sabredenlere, mükâfatları hesapsız ödenecektir."

« عِبَادِ » kelimesi çoğunluğa göre « ى » iledir.

"Rabbinizden sakının." Emirlerine uymak ve menettiklerinden kaçınmak suretiyle. *"Bu dünyada iyilik yapanlara..."* yani bu dünyada Allah'a (cc) itaat edenlere. « فِي » harfi ceri « أَحْسَنُوا »'ya tealluk etmektedir. « حَسَنَةٌ »'e değil, manası; bu dünyada iyilik yapanlar için ahirette iyilik vardır. O da cennete girmektir. Yani vasfedilemeyen iyilik demektir. Süddi, onu « حَسَنَةٌ »'e tealluk ettirmiştir ve « حَسَنَةٌ »'ü sıhhat ve afiyet olarak tefsir etmiştir.

"Allah'ın yarattığı yeryüzü geniştir." Yani iyilik yapma hususunda tefrite koşanlar için vatanlarında iyilik işlemeye imkân bulamadıkları şeklinde mazeret beyan ederlerse, elbette özür hakkı yoktur.

---

[15] Yusuf, 87.

Onlara *"Allah'ın arzı geniştir."* Beldeleri çoktur. Öyleyse başka bir beldeye göçün. İyiliklerine iyilik, taatlarına taat katmak için beldeleri dışındaki yerlere göç eden peygamberlere ve salihlere uyun denir. *"Sabredenlere..."* vatanlarının aşiretlerinin, Allah'a (cc) itaat ve hayrı çoğaltma hususunda çektikleri sıkıntıların, yüklendikleri belaların farklılıklarına göre. *"Mükafatları hesapsız ödenecektir."*

İbni Abbas (ra) den şöyle nakledilmiştir:

"Hesap umanların hesabı ona ulaşmaz ve (miktarı) *bilinmez."*

« بِغَيْرِ حِسَابٍ » kavli « أَجْرَ » kelimesinden haldir. Bol bol olduğu halde, demektir.

11 – De ki: Ben dini Allah'a halis kılarak O'na kulluk etmekle emrolundum.

« أَنْ أَعْبُدَ اللّٰهَ » cümlesi « بِأَنْ أَعْبُدَ اللّٰهَ » – *"Allah'a kulluk etmekle..."* demektir. *"Dini ona halis kılarak...* –Yani, dini halis kılmakla– *emrolundum."* demektir.

12 – Müslümanların ilki olmakla emrolundum.

Müslümanların ilki olması için bununla emrolundum. Yani onların dünya ve ahiret öncüsü, selefi olmam için. Mana: Dinde halislik için öncelik vardır. Kim ihlas sahibi olursa öne geçer. İlkinde ihlasla birlikte ibadet etmekle emretti. İkincisinde öne geçmekle. Konuları farklı olduğu için farklı iki şey durumuna düştüler. Halbuki birinin diğerine atfedilmesi sahihtir.

❁ ❁ ❁

13. – 16. ÂYETLER

قُلْ إِنِّي أَخَافُ إِنْ عَصَيْتُ رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ اللَّهَ
أَعْبُدُ مُخْلِصًا لَهُ دِينِي ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ مِنْ دُونِهِ قُلْ إِنَّ
الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَلَا
ذَلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١٥﴾ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ
وَمِنْ تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهُ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ
فَاتَّقُونِ ﴿١٦﴾

Meâli

13. De ki: "Rabbime karşı gelirsem doğrusu büyük günün azabından korkarım."

14. De ki: "Ben, dinimde ihlas ile ancak Allah'a ibadet ederim."

15. Siz de O'ndan başka dilediğinize tapın. De ki: "Gerçekten hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini ziyana sokanlardır. Dikkat edin, işte bu apaçık hüsrandır."

16. Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında da ateşten tabakalar vardır. İşte Allah, kullarını bununla korkutuyor. Ey kullarım! Yalnızca benden korkun.

Tefsiri

13 – De ki: Rabbime karşı gelirsem doğrusu büyük günün azabından korkarım.

Seni babalarının dinine dönmeye çağıran kişiye, *"Deki: –Ben,– Rabbime karşı gelirsem, doğrusu büyük günün azabından korkarım."* Bu ayet, Kureyş kafirleri, Peygamber (as)'a:

"Lat'a ve Uzza'ya ibadet eden babanı, dedeni ve kavminin ulularını görmüyor musun?" dediklerinde onlara cevap olarak inmiştir.

14 – De ki: Ben, dinimde ihlâs ile ancak Allah'a ibadet ederim.

Bu ayet, onun dini yalnızca Ona -başkasına değil- halis kılarak Allah'ı (cc) seçtiğini bildirmektedir. Birincisi ibadet ve ihlasla emrolunduğuna dair ihbardır. Söz, birinci de aynı fiille gelmiştir, ikincide de fiilin kendisi için yapıldığı şeyde gelmiştir. Bu sebepten dolayı bundan sonra şu ayet getirilmiştir.

15 – Siz de O'ndan başka dilediğinize tapın. De ki: "Gerçekten hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini ziyana sokanlardır. Dikkat edin, işte bu apaçık hüsrandır."

Bu tehdit içeren bir emirdir. Peygamber (sav)'e:

– *Babalarının dinine muhalefet edersen hüsrana uğrarsın.* denildi de:

"De ki: Gerçekten hüsrana uğrayanlar kıyamet günü hem kendilerini, hem de ailelerini ziyana sokanlardır." ayeti indi.

"Kendilerini ziyana sokanlar" bunu cehennemde nefislerini mahvetmek suretiyle yaparlar. *"Ailelerini..."* yani ailelerini ziyana sokanlardır. Çünkü onlar, onları saptırdılar da (aileleri) bu sebeple cehenneme yöneldiler. Onların hüsranını *"dikkat edin! İşte bu apaçık hüsrandır"* sözüyle son derece kötü bir şekilde vasfetti. Şöyle ki: Cümleye uyarı ile başladı. Mübteda ile haberin arasına bir fasıla soktu *"hüsran"* kelimesini marife kıldı ve onu *"apaçık"* sözüyle sıfatlandırdı. Bu onların cenneti cehenneme, dereceleri de derekelere tercih etmeleri sebebiyledir.

16 – Onların üstlerinde ateşten tabakalar, altlarında da ateşten tabakalar vardır. İşte Allah, kullarını bununla korkutuyor. Ey kullarım! Yalnızca benden korkun.

« ظُلَلٌ », tabakalar, demektir. *"Tabakalar"* ateşten tabakalar. Onlar diğerleri için (alttaki münafıklar için) tabakalardır. Yani ateş onları kuşatmıştır. Bununla vasfedilen bu azapla. Ya da bu tabakalarla. O'na inansınlar ve yasaklarından kaçınsınlar diye Allah kullarını bununla korkutuyor.

"Ey kullarım! Yalnızca benden korkun" ve gazabımı gerektiren şeylere yönelmeyin. Önce onları ateşle korkuttu, sonra da kendinden sakındırdı.

17. ÂYET

وَالَّذِينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللهِ لَهُمُ الْبُشْرٰى فَبَشِّرْ عِبَادِ ﴿١٧﴾

Tefsiri

17- Tağut'a kulluk etmekten kaçınıp Allah'a yönelenlere müjde var.

"Tağuta..." şeytanlara. « طغيان » zulumde haddi aşma kelimesinden gelmektedir. « مَلَكُوتُ » ve « رَحَمُوتُ » gibi « فَعَلُوتُ » veznindedir. Ancak burada lamel fiili, aynel fiilden önce getirmek suretiyle kalb vardır. « الطَّاغُوتَ » kelimesi mastar olduğundan şeytan ya da şeytanlar için kullanılmıştır. Bunda birkaç mübalağa vardır. Onlar da sanki şeytanın kendisi tuğyanmış gibi mastarla isimlendirilmesi, kelimenin yapısının mübalağa vezninde olmasındandır. Çünkü « رَحَمُوتُ », bol rahmettir. « مَلَكُوتُ » da yayılmış meleklerdir. Harflerin değiştirilmesi -ki bu, ait kılmak içindir. Zira bu şeytandan başkası için kullanılmaz- Buradaki *"tağut"* ile kastedilen çoğuldur. « طواغيت » tağutlar şeklinde de okunmuştur. « أَنْ يَعْبُدُوهَا », « طاغوتَ » kelimesinden bedeli iştimaldir. Yani onlara ibadet etmekten, demektir.

"Allah'a yönelenlere" Allah'a (cc) dönenlere, *"müjde"* bu sevapla müjdelemektir. Ölüm anında ve diriltildiklerinde melekler onları müjdeleyerek karşılar. *"Dinleyip de sözün en güzeline uyan kullarımı müjdele."* Onlar, sakınanlar ve yönelenlerdir.

Onların sakınma ve yönelmeleri ile birlikte bu sıfatlar üzere olmalarını dilemiştir. « عباد » kelimesini zamir yerine getirmiştir. Din hususunda inceleyici araştırıcı olmalarını, iyi ile daha iyiyi, üstün ile daha

üstünü ayırabilmelerini istemiştir. Bunun neticesi olarak da onlar vacib ile mendup olan iki hususta karşılaştıklarında vacibi seçeceklerdir. Mübah ve mendupta Allah'a (cc) en yakın olanı, sevabı en çok olanı isteyeceklerdir.

Ya da mana, Kur'an'a ve başkasına kulak verecekler de Kur'an'a tabi olacaklar demektir.

Veya Allah'ın emirlerine kulak verecekler de onun en güzeline uyacaklar demektir. Mesela, kısas etmek ya da affetmek ve benzerlerinde olduğu gibi. Ya da içinde iyi ve kötü kişilerin olduğu bir toplulukta sözü dinler de işittiği en güzel şeye uyar, Ondan başkasından da el çeker, demektir. *"Onlar akıl sahibleridir."* yani onlar akıllarından istifade edenlerdir.

❁ ❁ ❁

18. - 20. ÂYETLER

اَلَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُ ۗ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ
هَدٰيهُمُ اللّٰهُ وَ اُولٰٓئِكَ هُمْ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿١٨﴾ اَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ
كَلِمَةُ الْعَذَابِ ۗ اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِى النَّارِ ﴿١٩﴾ لٰكِنِ الَّذِينَ
اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌ تَجْرِى مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۗ وَعْدَ اللّٰهِ ۗ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ الْمِيعَادَ ﴿٢٠﴾

Meâli

18. O kullarımı ki, onlar sözü dinlerler, sonra da en güzeline uyarlar. İşte onlar, Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Gerçek akıl sahipleri de onlardır.

19. *(Ey Muhammed!)* hakkında azap hükmü gerçekleşmiş kimseyi ve ateşte olanı sen mi kurtaracaksın?

20. Fakat Rablerinden sakınanlara, üstüste yapılmış, altlarından ırmaklar akan köşkler vardır. Bu, Allah'ın verdiği sözdür. Allah, verdiği sözden caymaz.

Tefsiri

18 – O kullarımı ki, onlar sözü dinlerler, sonra da en güzeline uyarlar. İşte onlar, Allah'ın doğru yola ilettiği kimselerdir. Gerçek akıl sahipleri de onlardır.

19 – (Ey Muhammed!) **Hakkında azap hükmü gerçekleşmiş kimseyi ve ateşte olanı sen mi kurtaracaksın?**

Sözün aslı « اَمَّنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِ » – *"hakkında azap hükmü gerçekleşmiş yani vacib olmuş kimseye mi?"* şeklindedir.

« اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ » şart cümlesidir. Başına inkâr « ا »'si gelmiştir. « فَ » ceza « فَ »'sidir. Birinci « فَ » hazfedilmiş bir cümle üzerine atıf için gelmiştir. Takdiri, *"Onların işinin sahibi sen misin? Hakkında azap hükmü vacib olmuş kişiyi sen mi kurtaracaksın?"* şeklindedir. İkinci hemze, inkâr manasını te'kid için tekrar edilmiştir. «مَنْ فِى النَّارِ » zamir yerine gelmiştir. Yani « تُنْقِذُهُ » şeklindedir. Buna göre ayet tekbir cümledir. Ya da manası, hakkında azap hükmü vacib olmuş kişi mi ondan kurtulacak? Onu sen mi kurtaracaksın? Yani Allah'ın saptırdığı ve onun ilminde cehennem ehlinden olduğu belli olan birini hiç kimse kurtaramaz.

20 – Fakat Rablerinden sakınanlara, üstüste yapılmış, altların dan ırmaklar akan köşkler vardır. Bu, Allah'ın verdiği sözdür. Allah, verdiği sözden caymaz.

Yani onlar için cennette yüksek evler vardır. Onların üstünde de onlardan daha yüksek evler vardır. Yani kafirler için ateş tabakaları müttakiler için de köşkler vardır *"altlarından ırmaklar akan."* Yani evlerinin altından. « وَعْدَ اللّٰهِ » te'kid edici mastardır. Çünkü *"onlar için kökler vardır"* sözü, Allah (cc) onlara bunu vaad etti, manasınadır.

❁ ❁ ❁

21. – 23. ÂYETLER

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَسَلَكَهُ يَنَابِيعَ فِي الْأَرْضِ
ثُمَّ يُخْرِجُ بِهِ زَرْعًا مُخْتَلِفًا أَلْوَانُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ
يَجْعَلُهُ حُطَامًا ط إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِأُولِي الْأَلْبَابِ قف ﴿٢١﴾
أَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ ط
فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِ ط أُولٰٓئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ
﴿٢٢﴾ اَللّٰهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ
جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ج ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ إِلٰى
ذِكْرِ اللّٰهِ ط ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَٓاءُ ط وَمَنْ يُضْلِلِ
اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٢٣﴾

Meâli

21. Allah'ın, gökten su indirip, onu yerdeki kaynaklara yerleştiren, sonra da onunla türlü türlü renklerde ekinler yetiştiren olduğunu görmez misin? Sonra onlar kurur da sapsarı olduklarını görürsün. Sonra da onu kuru bir çerçöp yapar. Şüphesiz bunlarda akıl sahibleri için bir öğüt vardır.

22. Allah kimin gönlünü İslama açmışsa o, Rabbinden bir nur üzerinde olmaz mı? Kalpleri Allah'ı anmak hususunda katılaşmış olanlara yazıklar olsun? İşte bunlar apaçık bir sapıklık içerisindedirler.

23. Allah, ayetleri birbirine benzeyen ve mükerreren gelen kitabı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların derileri bu kitaptan ürperir, sonra hem derileri hem de kalpleri, Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu kitap, Allah'ın dilediğini onunla doğru yola ilettiği hidayet rehberidir. Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren olmaz.

Tefsiri

21 - Allah'ın, gökten su indirip, onu yerdeki kaynaklara yerleştiren, sonra da onunla türlü türlü renklerde ekinler yetiştiren olduğunu görmez misin? Sonra onlar kurur da sapsarı olduklarını görürsün. Sonra da onu kuru bir çerçöp yapar. Şüphesiz bunlarda akıl sahibleri için bir öğüt vardır.

"Su" ile yağmuru kastediyor. Denildi ki:

"Yeryüzündeki bütün sular gökten yeryüzüne iner. Sonra Allah onu taksim eder."

"Yerleştiren..." girdiren *"yeryüzündeki kaynaklara"* gözelere, kanallara, bedendeki damarlar gibi olan yealtı nehirlerine.

« يَنَابِيعَ » hal ya da zarf olmak üzere mansubtur. « فِى الْأَرْضِ », « يَنَابِيعَ »'nın sıfatıdır.

"Onunla..." suyla *"türlü türlü renklerde ekinler..."* görünüşü yeşil, kırmızı, sarı ve beyaz olan ekinle ya da kahve çekirdeği, arpa, susam ve sair çeşitli ekinler. « يَهِيجُ » – *"kurur"*, kurursa parlaklığı ve güzelliğinden sonra onun *"sapsarı olduğunu görürsün"*.

« حُطَامًا » – *"ufantı, kırıntı"*, *Hutam*; at ve sair şeylerden ufanan ve kırıntı haline gelen şeylerdir.

"Bunlarda..." suyun indirilmesinde ve ekinin bitirilmesinde akıl sahibleri için, bunların hikmet sahibi bir yaratıcısı olması gerektiğine, bunların -ihmalle ve durağanlıkla değil- bir takdir ve ve tedbirle meydana geldiğine dair bir hatırlatma ve uyarı vardır.

22 - Allah, kimin gönlünü İslam'a açmışsa o, Rabbinden bir nur üzerinde olmaz mı? Kalpleri Allah'ı anmak hususunda katılaşmış olanlara yazıklar olsun? İşte bunlar apaçık bir sapıklık içerisindedirler.

"Allah, kimin gönlünü İslam'a açmışsa..." kimin gönlünü İslam'a karşı genişletmişse o da hidayete gelmişse.

Resulullah (sav)'e şarh'ten (gönlün İslam'a açılmasından) soruldu da o şöyle buyurdu:

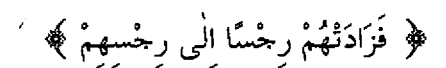
– *"Nur, kalbe girdiğinde* (kalp) *açılır, ferahlar."*

– *Bunun bir alameti var mı?* denildi. Şöyle buyurdu.

– *"Evet,* (var) *ahiret yurduna yöneliş, aldanma yurdundan* (dünyadan) *uzaklaşma ve ölüm gelmezden evvel ölüme hazırlık."* [16]

"Nur" beyan ve idrak kuvveti demektir. Mana:

"Allah'ın gönlünü İslama açması sebebiyle hidayete eren kişi, mühürlenmesi sebebiyle kalbi katılaşmış kişi gibi olur mu?" Bu hazfedildi. Çünkü *"kalpleri, Allah'ı anmak hususunda katılaşmış olanlara yazıklar olsun?"* sözü buna delalet etmektedir. *"Allah'ı anma hususunda."* Yani Allah'ın (cc) zikrini terketmeleri sebebiyle. Ya da Allah'ın (cc) zikredilmesi sebebiyle, demektir. Yani onların yanında Allah (cc) ya da onun ayetleri zikredildiğinde kalplerinin katılığı artar.



"Bu onların pisliklerine pislik katar" [17] ayetinde olduğu gibi.

"İşte onlar apaçık bir sapıklık" apaçık bir azgınlık içindedirler.

23 - Allah, ayetleri birbirine benzeyen ve mükerreren gelen kitabı, sözlerin en güzeli olarak indirmiştir. Rablerinden korkanların derileri bu kitaptan ürperir, sonra hem derileri hem de kalpleri, Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar. İşte bu kitap, Allah'ın dilediğini onunla doğru yola ilettiği hidayet rehberidir. Allah kimi de saptırırsa artık ona yol gösteren olmaz.

---

[16] Tirmizi, *Nevâdiru'l-Usul*, 127; İbni Kesir, *Tefsir*, 2, 180; *Ed-Dürru'l-Mensur*, 355.
[17] Tevbe, 125.

« أَللّٰهُ » İsminin mübteda olarak getirilmesinde ve « نَزَّلَ »'nin onun üzerine bina edilmesinde sözlerin en güzeli için tazim vardır. « كِتَابًا » « أَحْسَنَ الْحَدِيثِ »'den bedeldir. Ya da ondan haldir.

"Birbirine benzeyen..." doğruluk, beyan, öğüt, hikmet i'caz ve diğer hususlarda birbirine benzeyen demektir.

« مَثَانِيَ » kelimesi « كِتَابًا »'in sıfatıdır ve « مَثْنَى » kelimesinin çoğuludur. *'Tekrarlanan'*, manasınadır. Onun tekrarlanan kıssaları, haberleri, hükümleri, emirleri, nehiyleri, vaadleri, tehditleri ve öğütleri benzer olması hesabiyle beyandır. Çünkü tekrar edilen kıssalar ve diğerleri ancak benzer olurlar. Denildi ki:

"O çok çok okunur, ancak bıkkınlık vermez." Tekilin çoğul ile sıfatlanması caizdir. Çünkü kitap, parçaları olan bir bütündür. Bir şeyin parçaları bütünüdür. Sen: *"Kur'an'ın yedide biri, beşte biri, sureleri ve ayetleri"* dediğini görmüyor musun? Aynı şekilde sen: *"kıssaları, hükümleri, öğütleri ve tekrarları"* da diyorsun. Ya da « مَثَانِيَ », « مُتَشَابِهًا »'ın temyizi olmak üzere mensubtur.

« رَأَيْتُ رَجُلاً حَسَنًا شَمَائِلَ » – *"şemaili güzel bir adam gördüm"* dediğin gibi. O zaman da mana, tekrarları birbirine benzer, demektir. *"Ürperir..."* hareketlenir. Deri aşırı şekilde toplanıp büzüştüğünde « اقْشَعَرَّ الْجِلْدُ » denir. Mana: *"Kur'an'ı ve onun tehdit içeren ayetlerini işittiklerinde onlara, o sebeple derilerinin ürperip büzüştüğü bir korku isabet eder."* Nitekim hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur:

"Mü'minin derisi, Allah korkusundan dolayı ürperip büzüştüğünde, günahları, kuru ağacın yapraklarının dökülüşü gibi dökülür." [18]

"Sonra hem derileri, hem de kalpleri Allah'ın zikrine ısınıp yumuşar." yani rahmet ayetleri okunduğunda derileri ve kalpleri yumuşar, onlardaki korku ve ürperti kalkar.

[18] Mecmeu'z-Zevâid, 10, 310.

« إِلَى » ile fiili müteaddi manası içerdiğinden « إِلَى » ile müteaddi kılınmıştır. Sanki şöyle denilmiştir: *"Ürpertisiz, yumuşamış bir halde Allah'ın zikriyle huzur buldu."*

Rahmeti zikretmeksizin sadece Allah'ın (cc) zikri ifadesini kullandı. Çünkü O'nun (cc) rahmeti gazabını geçmiştir. Rahmetinin asıl olması sebebiyle Allah (cc) zikredildiğinde kalbe ancak O'nun (cc) şefkatli ve merhametli olması gelir.

Önce sadece *"deriler"* zikredildi. Sonra ikinci olarak onunla birlikte *"kalpler"* zikredildi. Çünkü korku mahalli kalbtir. Dolayısıyla derilerin zikredilmesi kalplerin zikredilmesini de içermektedir.

« ذَلِكَ » kitaba işarettir. O da, Allah'ın (cc) kullarından dilediğini, yani hidayeti seçeceğini bildiği kişileri, onunla doğru yola ilettiği hidayet rehberidir.

"Allah kimi de saptırırsa..." Yani onda sapıklığı yaratırsa. Artık onu hakka götüren olmaz.

❁ ❁ ❁

24. – 26. ÂYETLER

أَفَمَنْ يَتَّقِي بِوَجْهِهِ سُوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۗ وَقِيلَ لِلظَّالِمِينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَأَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَأَذَاقَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْيَ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ أَكْبَرُ ۘ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾

Meâli

24. Zalimlere: "Kazandığınızın cezasını tadın!" denilirken kıyamet günü yüzünü o feci azaptan kim koruyacak?

25. Onlardan öncekiler de *(peygamberleri)* yalanladılar da farkına varmadıkları bir yerden azab onlara çattı.

26. Bu suretle Allah, dünya hayatında onlara rezilliği tattırdı. Ahiret azabı daha büyüktür. Bunu bilselerdi.

Tefsiri

24 – Zalimlere: "Kazandığınızın cezasını tadın!" denilirken kıyamet günü yüzünü o feci azaptan kim koruyacak?

Azaptan emin olan kimse gibi. Haber, benzerlerinde olduğu gibi gibi hazfedilmiştir. *"Feci azab"* onun hiddetli olmasıdır. Manası, insan korkulu şeylerden biriyle karşılaştığında onu eliyle karşılar ve onunla yüzünü korumaya çalışır. Çünkü o, ona göre en önemli azasıdır. Ateşe atılan kişi ise, elleri boynuna kelepçelenmiş olarak atılır. Artık tehlikelere karşı diğer azalarla koruduğu yüzüyle ateşten sakınması düşünülemez.

"Zalimlere –cehennem bekçileri– *kazandığınız şeylerin vebalini tadın"* derler.

25 – Onlardan öncekiler de (peygamberleri) **yalanladılar da farkına varmadıkları bir yerden azab onlara çattı.**

"Onlardan öncekiler..." Kureyş"ten öncekiler. *"Farkına varmadıkları bir yerden..."* hesap etmedikleri ve belanın oradan geleceğine dair hiç düşünmedikleri bir yerden. Onlar güven içinde iken birden güvendikleri yerden baskına uğradılar.

26 – Bu suretle Allah, dünya hayatında onlara rezilliği tattırdı. Ahiret azabı daha büyüktür. Bunu bilselerdi.

"Rezilliği..." Allah'ın (cc) azabından suretin değiştirilmesi, toprak tarafından yutulma, öldürülme, sürülme ve benzeri zilleti ve aşağılanmayı demektir. Ahiret azabı dünya azabından daha büyüktür. Bunu bilselerdi iman ederlerdi.

❁ ❁ ❁

27. – 31. ÂYETLER

وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فِي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ لَعَلَّهُمْ
يَتَذَكَّرُونَۚ ﴿٢٧﴾ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذ۪ي عِوَجٍ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾
ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلًا ف۪يهِ شُرَكَٓاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا
لِرَجُلٍۜ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًاۜ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِۚ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾

Meâli

27. Andolsun ki biz bu Kur'an da insanlara her türlü misali, belki öğüt alırlar diye verdik.

28. Pürüzsüz arapça bir Kur'an indirdik ki böylece korunsunlar.

29. Allah, çekişip duran birçok ortakların sahib olduğu bir adam *(köle)* ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı *(mü'mini)* misal olarak verir. Bu ikisi eşit midir? Hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bilmezler.

30. Muhakkak sen de öleceksin, onlar da ölecekler.

31. Sonra şüphesiz ki siz, kıyamet gününde, Rabbinizin huzurunda muhakeme olacaksınız.

Tefsiri

27 – Andolsun ki biz bu Kur'an da insanlara her türlü misali, belki öğüt alırlar diye verdik.

"Belki öğüt alırlar" demek, öğüt almaları için, demektir.

28 – Pürüzsüz Arapça bir Kur'an indirdik ki böylece korunsunlar.

« عَرَبِيًّا », Te'kid edici haldir. « جَائَنِي زَيْدٌ رَجُلاً صَالِحًا وَاِنْسَانًا عَاقِلاً » – *"Zeyd bana dürüst bir adam, akıllı bir insan olarak geldi"*, sözünde olduğu gibi. « رَجُلاً » ya da « اِنْسَانًا » kelimelerini te'kid olarak zikredersin. Ya da « عَرَبِيًّا » medih olmak üzere mansubtur.

"Pürüszüz..." dosdoğru tezat ve ihtilaflardan uzak.

Onda hiçbir eğriliğin bulunmadığını belirtmek için « مُسْتَقِيمًا » – *"dosdoğru"* demedi. Denildiki « عِوَجٍ » pürüz sözüyle kastedilen *"şüphe"*dir. Böylece küfürden korunsunlar.

29 – Allah, çekişip duran birçok ortakların sahib olduğu bir adam (köle) **ile yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı** (mü'mini) **misal olarak verir. Bu ikisi eşit midir? Hamd Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bilmezler.**

« رَجُلاً » bedeldir. *"Çekişip duran bir çok ortaklar..."* kavgalaşan ve ihtilaf eden bir çok ortaklar. « سَلَمًا », « سَلِمَ » fiilinin mastarıdır. Mana, *"selamet sahibi"*, şeklindedir.

"Bir kişiye bağlı..." Ortak olmayan, sadece bir kişiye ait olan demektir. Mekke kıraati ve Ebu Amr'a göre « سَالِمًا » şeklindedir. Yani *"sadece ona ait"*, demektir. *"Bu ikisinin durumu eşit midir?"*

« مَثَلاً » temyizdir. Mana, *"o ikisinin durumu ve hali eşit midir?"* şeklindedir. Temyizi, cinsin ifadesi olmak üzere tekil getirdi. « مَثَلَيْنِ » şeklinde de okunmuştur.

"Hamd, O'ndan başka ilah olmayan Allah'a mahsustur. Fakat onların çoğu bilmiyorlar..." da O'na (cc) O'ndan (cc) başkasını ortak koşuyorlar. Kafiri ve mabutlarını, aralarında birçok kavga ve ihtilaf olan ortakların sahib olduğu bir köleye benzetti.

Onlardan her biri, onun kendi kölesi olduğunu iddia ediyor ve onun hakkında çekişiyorlar. Onu her birisinden biri zor işlere sokuyorlar. O ise şaşkınlık içindedir. Hizmetiyle hangisini razı edeceğini, ihtiyaçlarında hangisine dayanacağını, rızkını kimden isteyeceğini, merhameti kimden dileneceğini bilemez. Himmeti dağınıktır, kalbi parça parçadır. Mü'mini de tek bir efendisi olan köleye benzetti. Onun himmeti birdir ve kalbi derli topludur.

30 – Muhakkak sen de öleceksin, onlar da ölecekler.

« إِنَّكَ مَيِّتٌ » yani öleceksin. « مَيِّتٌ » ise, ölümün kendisine gelip çattığı kişidir. Halil, Ebu Amr'ın şu şiiri söylediğini nakletmiştir.

وَتَسْأَلُنِى تَفْسِيرَ ميْتٍ وَمَيِّتٍ فَدُونَكَ قَدْ فَسَّرْتُ اِنْ كُنْتَ تَعْقِلُ

فَمَنْ كَانَ ذَا رُوحٍ فَذَلِكَ مَيِّتٌ وَمَا الْمَيْتُ اِلاَّ مَنْ اِلَى الْقَبْرِ يُحْمَلُ

Bana "meyt" ve "meyyit" in açıklamasını soruyorsun.
Buyur al. Açıkladım. Eğer anlarsan
Hayatta olan kişi, işte o "meyyit" dir.
"Meyt" ise, ancak kabre taşınandır.

Onlar, Resulullah (sav)'in ölümünü gözlüyorlardı da Allah'u Teala, ölümün onların herbirine şamil olduğunu, dolayısıyla da ölümü gözetlemenin ve ölümlünün, ölümlü kişinin ölümüyle sevinmesinin hiçbir manasının olmadğını haber verdi.

Katade'den şöyle nakledilmiştir:

"Peygamberine öleceğini bildirmişti. Size de öleceğinizi bildirmişti." Yani sen ve onlar ölüler kapsamındadır. Çünkü kesin olacak şey olmuş gibidir.

31 – Sonra şüphesiz siz de kıyamet günü Rabbinizin huzurunda muhakeme olacaksınız.

"Siz" yani sen ve onlar. Muhatab zamiri gayb zamirine galip kılınmıştır. *"Rabbinizin huzurunda muhakeme olunacaksınız."* da sen, onlar aleyhine, tebliğ ettiğine ama onların yalanladığına, davet hususunda gayret gösterdiğine ama onların inatta devam ettiğine dair delil getireceksin. Onlar da hiçbir faydası olmayan şeyleri mazeret gösterecekler. Tabi olanlar:

– *"Önderlerimize, büyüklerimize uyduk"* diyecekler. Önderler de:

– *"Bizi de şeytanlar ve önceki atalarımız saptırdı."* diyecekler.

Ashab-ı Kiram (rhm) hep birlikte:

– *"Din kardeşleri olduğumuz halde,* (birbirimize karşı) *düşmanlığımız olmaz."* dediler. Osman (ra) öldürülünce de:

– *"Bu bizim düşmanlığımızdır."* dediler.

Ebu'l-Aliye'den şöyle nakledilmiştir:

"Bu ayet, kıble ehli hakkında inmiştir. Bu, onlar arasında cereyan eden kan davaları ve haksızlıklar hakkındadır." Ancak doğru olan birincisidir.

"Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kimdir?" ve ***"Doğruyu getiren ve onu doğrulayanlar..."*** ayetlerini görmüyor musun?" Bu aralarında düşmanlık olan kişiler için beyan ve açıklamadan ibarettir.

❁ ❁ ❁

32. – 35. ÂYETLER

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ إِذْ جَٓاءَهُ ط
أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِي جَٓاءَ بِالصِّدْقِ
وَصَدَّقَ بِهِٓ أُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ مَا يَشَٓاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ط
ذٰلِكَ جَزَٓاؤُا الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ أَسْوَأَ الَّذِي
عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾

Meâli

32. Allah'a karşı yalan uyduran, kendisine gelen gerçeği yalan sayandan daha zalim kimdir? Kafirler için cehennemde bir yer mi yoktur?

33. Doğruyu getiren ve onu doğrulayanlar. İşte onlar, Allah'a karşı gelmekten sakınan muttakilerdir.

34. – 35. Rableri yanında dileyecekleri her şey onlarındır. İşte bu muhsinlerin mükafatıdır. Böylece Allah, onların geçmişte yaptıkları en kötü amel ve hareketleri bile örtecek. Yaptıklarının en güzeliyle onların mükafatlarını ihsan edecektir.

Tefsiri

32 – Allah'a karşı yalan uyduran, kendisine gelen gerçeği yalan sayandan daha zalim kimdir? Kâfirler için cehennemde bir yer mi yoktur?

"Allah'a karşı yalan uyduran..." Ona çocuk ve ortak isnad etmek suretiyle iftira atan. *"Gerçeği..."* aynıyla gerçek olan işi. O da Muhammed (sav)'in getirdiği şeydir. *"Kendisine geldiğinde..."* onu işittiğinde insaf sahibi kişilerin işittiklerinde yaptığı gibi durup düşünmeden ya da hak ile batılın arasını ayırmaya ihtimam göstermeden yalanladı. *"Cehennemde kâfirler için yer mi yok?"* yani Allah'a iftira eden ve gerçeği yalanlayan bu kişiler için yer mi yok.

« لِلْكَافِرِينَ » deki « ل » onlara işarettir.

33 – Doğruyu getiren ve onu doğrulayanlar. İşte onlar, Allah'a karşı gelmekten sakınan muttakilerdir.

"Doğruyu getiren ve onu doğrulayan...." O Muhammed (sav)'dir. Hakkı getirmiş ve ona iman etmiştir.

﴿ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴾

"Doğru yolu bulsunlar diye biz Musa'ya kitabı** (tevratı) **verdik." [19] ayetinde Musa'yı ve kavmini kastettiği gibi bununla da onu (Muhammed (as)) ve ona tabi olanları kastetmiştir. Bu sebepten Allah'u Teala: *"işte onlar müttakilerdir."* buyurmuştur.

Zeccac şöyle demiştir:

"Ali (ra) in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

'Doğruyu getiren Allah'ın resulü Muhammed (sav)'dir. Onu tasdik edende Ebubekir Sıddık (ra)'dir.' Diğer bir şekilde rivayet edildiğine göre 'doğruyu getiren Allah'ın Rasulu Muhammed (sav)'dir. Onu tasdik edenler de mü'minlerdir.'" Bunların hepsi doğrudur.

Zeccac da şöyle demiştir:

"Dediler ki: 'Arapçada doğru olan « جاء » ve « صَدَّقَ » fiillerinin tek bir faile ait olmasıdır. Çünkü başka başka kişilere ait olmaları « الَّذِي »'nin gizli olmasını gerektirmektedir ki bu caiz değildir. Ya da önceden zikredilmediği halde failin gizli olmasını gerektirmektedir ki, bu caiz değildir. Ya da

[19] Mü'minun, 49.

önceden zikredilmediği halde failin gizli olmasını gerektirmektedir ki bu da uzaktır."

34– / 35– Rableri yanında dileyecekleri her şey onlarındır. İşte bu muhsinlerin mükâfatıdır. Böylece Allah onların geçmişte yaptıkları en kötü amel ve hareketleri bile örtecek. Yaptıklarının en güzeliyle onların mükâfatlarını ihsan edecektir.

« أَسْوَأَ » – *"En kötü"* ve « أَحْسَنِ » – *"En güzel"* kelimelerinin izafeti, birşeyin parçasına, ona karşı üstün olmaksızın izafeti kabilindendir.

"Eşec, mervanoğullarının adilidir." sözünde olduğu gibi. Yani bunlar, ismi tafdil sigasında oldukları halde *"en kötü"* ve *"en iyi"* manasını içermezler. *"İyi"* ve *"kötü"* manasındadırlar.

❁ ❁ ❁

36. – 40. ÂYETLER

أَلَيْسَ اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ ؕ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ ؕ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ۚ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ ؕ أَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَزِيزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ ؕ قُلْ أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ إِنْ أَرَادَنِيَ اللّٰهُ بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّهِ أَوْ أَرَادَنِي بِرَحْمَةٍ هَلْ هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِهِ ؕ قُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ ؕ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾ قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي عَامِلٌ ۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ۙ ﴿٣٩﴾ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٤٠﴾

Meâli

36. Allah kuluna kafi değil mi? Seni O'ndan başkalarıyla *(putlarla)* korkutuyorlar. Allah, kimi saptırırsa artık onun yolunu doğrultucu biri yoktur.

37. Allah kime de hidayet ederse, artık onu saptıracak yoktur. Allah, mutlak güç sahibi ve kötülüklere karşılık veren değil midir?

38. Andolsun ki, onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan muhakkak: "Allah'tır" derler. Deki: "Öyleyse bana bildirin, Allah bana bir zarar vermek isterse, Allah'ı bırakıp da taptıklarınız O'nun verdiği

zararı giderebilirler mi? Yahut Allah, bana bir rahmet dilerse onlar onun bu rahmetini önleyebilirler mi?" Deki: "Bana Allah yeter" Güvenip dayananlar ancak O'na güvenip dayanırlar.

39. – 40. De ki: "Ey Kavmim! Durumunuzun gerektirdiğini yapın. Doğrusu ben de yapacağım. Kendisini rezil edecek azap kime gelecek, kime sürekli azap inecek, yakında bileceksiniz."

Tefsiri

36 – Allah kuluna kâfi değil mi? Seni O'ndan başkalarıyla (putlarla) **korkutuyorlar. Allah, kimi saptırırsa artık onun yolunu doğrultucu biri yoktur.**

Olumsuzluk edatının başına inkar « أ »'si getirilmiştir. Bununla yeterliliğin ispatı ve onun tayini manası kastedilmiştir.

*"Kuluna..."*dan kasıt, Muhammed (sav)'edir.

Hamza ve Ali'ye göre « عِبَادَهُ » şeklindedir. Yani peygamberlere ve Mü'minlere demektir. Bu:

﴿ اِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴾

"Alaya alanlara karşı biz ona yeteriz." [20] ayeti gibidir.

"O'ndan başkalarıyla..." O'ndan başka ilah edindikleri putlarla. Bu da; Kureyş'in, Rasulullah'a (sav):

"Korkarız ki ilahlarımız seni delirtir. Korkarız ki onları ayıplamandan dolayı onların sana bir zararı dokunur." şeklinde söylemeleriydi.

37 – Allah kime de hidayet ederse, artık onu saptıracak yoktur. Allah, mutlak güç sahibi ve kötülüklere karşılık veren değil midir?

"Aziz..." galip gelen, meneden" intikam sahibi. Düşmanlarından intikam alan demektir. Bunda Kureyş'e tehdit vardır. Mü'minlere de onlardan onların intikamını alacağına ve onlara karşı onlara yardım edece-

[20] Hicr, 95.

ğine dair vaad vardır. Daha sonra, putlara ibadet etmelerine rağmen onların, Allah'u Teala'nın gökleri ve yeri yarattığını kabul ettiklerini şu sözüyle açıkladı.

38 - Andolsun ki, onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan muhakkak: "Allah'tır" derler. De ki: "Öyleyse bana bildirin, Allah bana bir zarar vermek isterse Allah'ı bırakıp da taptıklarınız O'nun verdiği zararı giderebilirler mi? Yahut Allah, bana bir rahmet dilerse onlar O'nun bu rahmetini önleyebilirler mi?" Deki: "Bana Allah yeter." Güvenip dayananlar ancak O'na güvenip dayanırlar.

Hamza dışındakilere göre, « أَرَادَنِيَ », « ى »'nın üstünüyledir.

"Zarar..." hastalık ya da fakirlik ya da başka bir şey. *"Onlar O'nun verdiği zararı giderebilir mi?"* O'nun verdiği musibeti benden defedebilirler mi?

"Rahmet..." sıhhat ya da zenginlik ya da benzeri şeylerdir.

Basralılara göre « كَاشِفَاتٌ » ve « مُمْسِكَاتٌ » şeklindedir. Aslına göre tenvinlidir. Misali müşrikler hakkında değil de kendisi hakkında verdi. (yani 'Allah (cc) bana bir zarar vermek isterse...' dedi. 'Size bir zarar vermek isterse...' demedi.) Çünkü onlar, onu putların vereceği musibetlere ve putların delirtmesiyle korkutuyorlardı. Bu sebepten o önce onlara alemin yaratıcısının tek başına Allah (cc) olduğunu ikrar ettirmekle, bu ikrardan sonra da, onlara *"Eğer alemin ikrar ettiğiniz yaratıcısı bana bir zarar ya da rahmet dokundurmak isterse onlar bunun zıddına güç getirebilirler mi?"* demekle emrolunmuştur. Onları susturunca da Allah'u Teala şöyle buyurdu:

"Deki: Bana Allah yeter." Onların vereceği belalara karşı kafi olarak yeter. Rivayet olunduğuna göre peygamber (sav) onlara bunu sorunca onlar sustular da: ***"De ki bana Allah yeter."*** ayeti indi.

« يُخَوِّفُونَكَ بِالَّذِينَ مِنْ دُونِهِ » - *"Seni ondan başkalarıyla korkutuyorlar"* sözünden sonra « كَاشِفَاتُ » ve « مُمْسِكَاتُ » şeklinde müennes olarak getirmiştir. Çünkü onlar müennestirler. Onlar Lat, Uzza ve Menat'tır. Bunda onları ve onların ma'budlarını aşağılama vardır.

39- / 40- De ki: "Ey Kavmim! Durumunuzun gerektirdiğini yapın. Doğrusu ben de yapacağım. Kendisini rezil edecek azap kime gelecek, kime sürekli azap inecek, yakında bileceksiniz."

"Durumunuzun gerektirdiği..." üzerinde bulunduğunuz hale ve güç getirebildiğiniz düşmanlığın durumuna göre. « مَكَانَة », mekan manasınadır. Ancak « هُنَا » ve « حَيْثُ » mekan için oldukları halde zaman için istiare olarak kullanıldığı gibi « مَكَانَة »'de hal, durum manasına istiare olarak kullanılmıştır. *"Doğrusu ben de yapacağım."* yani durumuma uygun olanı yapacağım, demektir. Kısaltmak için hazfedilmiştir. Daha çok tehdidi, her geçen gün ve gece arttığına dair daha etkili duyuruyu içerdiği için hazfedilmiştir. Çünkü Allah'u Teala onun yardımcısıdır.

"Kendisini rezil edecek azap kime gelecek, kime sürekli azap inecek yakında bileceksiniz" sözünü görmüyor musun? Onları, dünya ve ahirette Müslümanlara yardım edeceği ve kafirlere galebe çalacağı şekilde nasıl da tehdit etmiştir. Çünkü onlara, rezillik ve azap geldiğinde bu, onun kuvveti ve galebesidir. Şöyle ki, galebe, dostların yüceltilmesi ve düşmanların zelil kılınmasıyla tamamlanır.

« مُقِيمٌ يُخْزِيهِ » kavli « عَذَابٌ »'un sıfatıdır. Yani, zelil kılan azaptır, bu Bedir günüdür ve daimi azaptır, bu da cehennem azabıdır. Ebubekir ve Hammad'a göre « مَكَانَاتِكُمْ » şeklindedir.

❁ ❁ ❁

41. – 42. ÂYETLER

إِنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ لِلنَّاسِ بِالْحَقِّ فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِهِ
وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٤١﴾
اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا
فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرٰى إِلٰى أَجَلٍ
مُسَمًّى إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾

Meâli

41. *(Ey Muhammed!)* Şüphesiz biz, bu kitabı sana insanlar için hak *(gerçek)* olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir. Kim de sapıtırsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onlar üzerinde vekil değilsin.

42. Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de, uykusunda ruhunu alır. Bu suretle hakkında ölümle hükmettiği *(ruhu)* tutar. Ötekini muayyen bir vakte kadar salıverir. Şüphe yok ki bunda iyi düşünen bir kavim için ibretler vardır.

Tefsiri

41 – (Ey Muhammed!) **Şüphesiz biz, bu kitabı sana insanlar için hak** (gerçek) **olarak indirdik. Artık kim doğru yolu seçerse kendi lehinedir. Kim de sapıtırsa ancak kendi aleyhine sapmış olur. Sen onlar üzerinde vekil değilsin.**

Kitabı, onlar için ve onların ona olan ihtiyacı için indirdik. Müjdelenmeleri ve korkutulmaları ve bu sebeple de onların, günah yerine taati seçme sebeplerinin güçlenmesi için. Artık kim de sapıklığı seçerse, o kendine zarar vermiştir.

"Vekil" koruyucu demektir. Daha sonra şu sözüyle korucuyu ve onlara karşı güçlü olduğunu bildirmiştir:

42 – Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de, uykusunda ruhunu alır. Bu suretle hakkında ölümle hükmettiği (ruhu) **tutar. Ötekini muayyen bir vakte kadar salıverir. Şüphe yok ki bunda iyi düşünen bir kavim için ibretler vardır.**

Ruhları olduğu gibi tamamen alır. Kişilerin ruhlarının alınması, onların öldürülmesidir. O da, canlılık, hissediş ve idrak edişin, kendisiyle birlikte olduğu şeyin çekilip alınmasıdır.

"Ölmeyenin de uykusunda ruhunu alır." Ölmeyenlerin ruhlarını uykularında alır. Yani uyuduklarında onların ruhlarını alır. Uyuyanlar ölülere benzetilmiştir. Şöyle ki: Ölülerde olduğu gibi onlar, hiçbir şeyin farkına varamazlar ve hiçbir tasarrufta bulunamazlar. Allah'u Teala'nın:

﴿ وَهُوَ الَّذِى يَتَوَفَّاكُمْ بِالَّيْلِ ﴾

"Geceleyin sizi öldüren O'dur." [21] sözü de ondandır. Hakkında hakiki ölümle hükmettiği ruhları tutar.

Hamza ve Ali'ye göre ayetin okunuşu « قُضِىَ » şeklindedir. Yani, ruhları diri olması için vaktinde göndermez, demektir.

"Ötekini..." uyuyanı. *"Muayyen bir vakte kadar..."* demektir. Ölümü için tayin edilmiş bir vakte kadar. Denildi ki:

"Ruhları alır ve onları tutar. Onlar, kendisiyle birlikte hayat ve hareketin olduğu ruhlardır. Ölmeyen kişilerin ruhları da makamlarında alınır. Onlar da (kendilerine) *temyiz kabiliyeti olan ruhlardır."*

Dediler ki:

---

[21] En'am, 60.

"Uykuda alınanlar, temyiz kabiliyeti olan ruhlardır, hayat kabiliyeti olan ruhlar değil. Çünkü hayat kabiliyeti olan ruhlar yok olduğunda nefes de gider. Halbuki uyuyan kişi nefes olmaktadır, her insanın iki ruhu vardır. biri hayat kabiliyeti olan ruh, o ölüm anında ayrılandır. Diğeri ise temyiz kabiliyeti olan ruhtur. O da uyuduğunda ayrılandır."

İbni Abbas (ra)'dan şöyle rivayet olunmuştur:

"Adem oğlunda nefis ve ruh vardır. Onlar arasında güneş ışınları gibi ışınlar vardır. Nefis, akıl ve temyiz kabiliyetinin kendisiyle birlikte olduğu şeydir. Kul, uyuduğunda Allah onun nefsini tutar alır, ruhunu almaz."

Nakledildiğine göre Ali (ra) şöyle demiştir:

"Ruh uyku esnasında çıkar. Onun ışımları cesette kalır. İşte bu sebeple rüya görülür. Uykudan uyandığında da ruh bir andan daha tez olmak üzere bedenine döner." Yine ondan şöyle rivayet edilmiştir:

"Uyuyanın gözünün gökte gördüğü şey sadık rüyadır. Geri döndürüldükten sonra gördüğü şey ise şeytan telkin etmiştir, yalancı rüyadır."

Said b. Cubeyr'den şöyle nakledilmiştir:

"Dirilerin ve ölülerin ruhları uykuda karşılaşırlar. Onlardan, Allah'ın tanışmasını diledikleri birbirileriyle tanışırlar. Haklarında ölümle hükmedilenler tutulur. Diğerleri hayatlarının sonuna kadar bedenlerine gönderilirler."

Rivayete göre, mü'minlerin ruhları uyku esnasında göklere yükselir. Onlardan temiz olanlara secde için izin verilir, temiz olmayanlara verilmez.

Bunda, yani, ruhların uyku ve ölüm halinde iken alınmasında ve onların bir kısmının tutulmasında, bir kısmının da ecel vaktine kadar salıverilmesinde Allah'ın (cc) kudretine ve ilmine delalet eden deliller vardır. O hususta fikrini harekete geçiren ve ibret alan bir kavim için.

❁ ❁ ❁

43. – 45. ÂYETLER

أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُفَعَاءَ قُلْ أَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْئًا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِلّٰهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ثُمَّ إِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَإِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ قُلُوبُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَإِذَا ذُكِرَ الَّذِينَ مِنْ دُونِهِ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾

Meâli

43. Yoksa onlar Allah'tan başkasını şefaatçiler mi edindiler? Deki: "Onlar hiçbir şeye güç yetiremezler ve akıl erdiremezlerse de mi?"

44. De ki: "Bütün şefaat Allah'ın iznine bağlıdır. Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur. Sonra O'na döndürüleceksiniz."

45. Allah tek olarak anıldığı zaman ahirete inanmayanların kalpleri tiksinir. Ama Allah'tan başkası anıldığı zaman hemen yüzleri güler.

Tefsiri

43 – Yoksa onlar Allah'tan başkasını şefaatçiler mi edindiler? Deki: "Onlar hiçbir şeye güç yetiremezler ve akıl erdiremezlerse de mi?"

Bilakis ﴿ هٰؤُلَٓاءِ شُفَعَاؤُنَا عِنْدَ اللّٰهِ ﴾ – ***"Bunlar, Allah katında bizim şefaatçilerimizdir."*** [22] dedikleri vakit Allah'tan (cc) başkasını, O'nun (cc) izni olmaksızın şefaatçileri edinmiş oldular. Halbuki O'nun (cc) katında hiç kimse O'nun (cc) izni olmaksızın şefaat edemez.

---

[22] Yunus, 18.

« أ » inkâr içindir. *"Deki: Onlar için hiçbir şeye güç yetiremezler ve akıl erdiremezlerse de mi?"* manası, *"Hiçbir şeye sahip olmasalar ve akılları da olmasa yine şefaat edecekler mi?"* şeklindedir.

44 – De ki: Bütün şefaat Allah'ın iznine bağlıdır. Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur. Sonra O'na döndürüleceksiniz.

"De ki: 'Bütün şefaat Allah'ın iznine bağlıdır..." yani onun maliki O'dur (cc). O'nun (cc) izni olmaksızın hiç kimse şefaat edemez.

« جَمِيعًا » hal üzere mansubtur. *"Göklerin ve yerin hükümranlığı O'nundur..."* sözü *"Bütün şefaat Allah'ın iznine bağlıdır."* sözünü açıklamaktadır. Çünkü bütün hükümranlık O'nun (cc) olunca şefaat da hükümranlıktan olduğundan, şefaata da malik olmaktadır.

"Sonra O'na döndürüleceksiniz." Manası; *"Bugün göklerin ve yerin hükümranlığı O'na aittir. Sonra kıyamet gününde de O'na döndürüleceksiniz. O günde de hükümranlık ancak O'na ait olacak. Dolayısıyla dünya ve ahiretin hükümranlığı sadece O'na aittir."*

45 – Allah tek olarak anıldığı zaman ahirete inanmayanların kalpleri tiksinir. Ama Allah'tan başkası anıldığı zaman hemen yüzleri güler.

Mananın yoğunlaştığı nokta « وَحْدَهُ » – *"tek olarak"* sözüdür. Yani Allah (cc) tek olarak zikredildiğinde ve O'nunla (cc) birlikte onların ilahları zikredilmediğinde, demektir.

"Kalpleri tiksinir." nefret ederler, sıkılırlar. *"O'ndan başkası anıldığında..."* Allah'ın (cc) kendileriyle birlikte zikredildiği ya da zikredilmediği ilahlarını kastediyor. *"Hemen yüzleri güler."* Bu, onlarla fitneye düşmelerinden dolayıdır. *"Allah'tan başka ilah yoktur. Tektir, ortağı yoktur."* denildiğinde nefret ederler. Çünkü onda ilahlarının kaybedilmesi vardır. Sevinç ve nefret birbirine karşı gelmiştir. Zira onlardan her biri kendi sahasında son noktadır. Sevinç; yüzün derisi yaygınlaşıncaya ve aydınlanıncaya kadar kalbin mutlulukla dolmasıdır. Nefret ise, çehrede sıkkınlık görülünceye kadar kalbin gam ve kinle dolmasıdır. « وَإِذَا ذُكِرَ »'daki amil, muhafece « إِذَا »'sındaki amildir. Takdiri şöyledir; *"O'ndan başkaları zikredildiği vakit birden sevinç vaktiyle karşılaşırlar."*

46. – 48. ÂYETLER

قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ أَنْتَ
تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ أَنَّ
لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِى الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ
سُوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُونُوا
يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا
كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٤٨﴾

Meâli

46. De ki: Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi de aşikarı da bilen Allah'ım! Kullarının arasında ayrılığa düştükleri şeyin hükmünü ancak sen vereceksin.

47. Eğer yer de ne varsa hepsi ve onunla birlikte bir misli daha o zulmedenlerin olsaydı, kıyamet gününde azabın fenalığından *(kurtulmak için)* elbette bunları feda ederlerdi. Halbuki o gün onlar için Allah tarafından hiç hesaba katmadıkları şeyler karşılarına çıkmıştır.

48. Onların *(dünyada)* kazandıkları kötülükler *(o gün)* açığa çıkmış, alaya aldıkları şey kendilerini sarmıştır.

Tefsiri

46 – De ki: Ey gökleri ve yeri yaratan, gizliyi de aşikârı da bilen Allah'ım! Kullarının arasında ayrılığa düştükleri şeyin hükmünü ancak sen vereceksin.

« فَاطِرَ » – *"Ey yoktan var eden"*, demektir. Müberrid ve Ferra'nın dediği gibi sıfat değildir.

"Ayrılığa düştükleri şey..." hidayet ve delalet hususundadır. Denildi ki:

"Bu müşriklerin, peygamber (sav) tarafından Allah'ın huzuruna çağırılmasıdır."

İbnu'l-Müseyyeb'den şöyle nakledilmiştir:

"Okunan ve yanında dua edilen hiçbir ayet bilmiyorum ki onun karşılığı verilmesin." Rebi b. Heysem hakkında şöyle nakledilmiştir:

"Az konuşan biriydi. Hüseyin (ra)'ın öldürülmesi haberi kendisine verildiğinde:

– Şimdi konuşur" dediler. Ancak o:

– Ah ya da bunu gerçekten yaptılar. dedi ve bu ayeti okudu. Rivayete göre o onun ardından:

– 'Rasulullah (sav)'in kucağına oturttuğu, ağzından öptüğü kişi öldürüldü.' dedi."

47 – Eğer yeryüzün de ne varsa hepsi ve onunla birlikte bir misli daha o zulmedenlerin olsaydı, kıyamet gününde azabın fenalığından (kurtulmak için) **elbette bunları feda ederlerdi. Hâlbuki o gün onlar için Allah tarafından hiç hesaba katmadıkları şeyler karşılarına çıkmıştır.**

« مَعَهُ »'deki « ـه », « ما »'ya döner.

"Fenalığından..." şiddetinden. *"Hiç hesaba katmadıkları şeyler ortaya çıkmıştır."* Allah'ın (cc) gazabından ve azabından hiç hesap etmedikleri ve hatırlarına hiç getirmedikleri şeyleri onların kötülük olduğunu gördüler. Süfyan-ı Sevri bu ayeti okuduğu ve:

– *"Gösterişçilere yazıklar olsun."* dediği rivayet edilmiştir.

Muhammed b. Münkedir, ölümü esnasında endişeye düştü de ona bu (endişesinin sebebi) sorulduğunda:

– *Allah'ın kitabındaki şu ayetten dolayı endişeleniyorum.* dedi ve bu ayeti okudu. Sonra da:

– *Allah tarafından karşıma hiç hesap etmediğim şeylerin çıkmasından korkuyorum.* dedi.

48 – Onların (dünyada) **kazandıkları kötülükler** (o gün) **açığa çıkmış, alaya aldıkları şey kendilerini sarmıştır.**

"Kazandıkları kötülükler..." yani kazandıkları amellerin kötülükleri ya da kazandıklarının kötülükleri. Ameldefterleri verildiğinde kazandıklarının kötülüğü açığa çıkmıştır. Halbuki daha önce onlara gizli idi. Ya da bunun azabı açığa çıkmış, demektir.

"Kendilerini sarmıştır." onlara inmiş ve kuşatmıştır. *"Alaya aldıkları şey"* alaya almalarının cezası.

❁ ❁ ❁

49. – 52. ÂYETLER

فَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَا ثُمَّ اِذَا خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّا قَالَ
اِنَّمَٓا اُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ بَلْ هِىَ فِتْنَةٌ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا
كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾ فَاَصَابَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَالَّذِينَ
ظَلَمُوا مِنْ هٰٓؤُلَٓاءِ سَيُصِيبُهُمْ سَيِّئَاتُ مَا كَسَبُوا وَمَا هُمْ
بِمُعْجِزِينَ ﴿٥١﴾ اَوَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ
وَيَقْدِرُ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

Meâli

49. İnsana bir zarar dokunduğu zaman bize yalvarır. Sonra kendisine tarafımızdan bir nimet verdiğimiz vakit: "Bu bana ancak bilgimden dolayı verilmiştir" der. Hayır, o, bir imtihandır. Fakat çokları bilmezler.

50. Bunu onlardan öncekiler de söylemişti. Ancak kazandıkları şeyler onlara fayda vermedi.

51. Bunun için işledikleri kötülükler onları musibete uğrattı. Bunların içinde zulmedenlerin de işledikleri kötülükler başlarına gelecektir. Bu hususta Allah'ı aciz bırakamazlar.

52. Bilmediler mi ki, Allah, rızkı dilediğine bol bol verir, dilediğinden de kısar. Şüphesiz bunda inanan bir kavim için ibretler vardır.

Tefsiri

49 – İnsana bir zarar dokunduğu zaman bize yalvarır. Sonra kendisine tarafımızdan bir nimet verdiğimiz vakit: "Bu bana ancak bilgimden dolayı verilmiştir" der. Hayır, o, bir imtihandır. Fakat çokları bilmezler.

"Kendisine nimet verdiğimiz vakit:" ihsan olarak kendisine verdiğimizde. Karşılıksız olarak sana verdiğinde « خَوَّلَنِى » *"Bana ihsan olarak verdi."* dersin. « مِنَّا »'dan sonra durma. Çünkü « اِذَا »'nın cevabı « قَالَ اِنَّمَا اُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ »'dir. Bu ancak bendeki bir bilgiden dolayı verilmiştir. O bana ancak üstünlüğümden ve hak sahibi olmamdan dolayı verilmiştir. Ya da kazanç yollarını bilmemden dolayı verilmiştir. Karun'un: ***"Bu bana bende bulunan bilgi sayesinde verilmiştir."*** [23] dediği gibi.

« اُوتِيتُهُ »'deki zamir, « نِعْمَةً »'e ait olmasına rağmen manaya bakarak müzekker kılınmıştır. Çünkü « نِعْمَةً » sözü, nimetin bir parçası, bir kısmıdır.

Denildi ki: « اِنَّمَا »'daki « مَا » ismi mevsuldur. Kaffe (engel) « ما »'sı değildir. Zamir ona dönmektedir. Yani « اِنَّ الَّذِينَ اُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ » şeklindedir.

"Hayır o bir imtihandır." Onu inkardır. Sanki şöyle demiştir: *"Nimeti sana dediğin şey için vermedik. Bilakis o bir fitnedir."* Yani *"Bu senin için bir deneme ve imtihandır. Şükür mü edeceksin, nankörlük mü?"*

Haber müennes olduğundan dolayı « فِتْنَةٌ »'ü kastediyorum, mübtedayı müennes olarak getirdi. « اِنَّمَا اُوتِيتُهُ »'ya uygun şekilde « بَلْ هُوَ فِتْنَةٌ » şeklindede okunmuştur. Fakat çokları O'nun imtihan olduğunu bilmezler. Surenin başında bir benzeri « وَ » ile atfedildiği halde bu ayetin « فَ » ile atfedilmesinin sebebi, *"Onlar Allah'ın zikredilmesinden dolayı nefret ederler, ilahların zikredilmesinden dolayı da sevinirler."* manası üzere « وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَأَزَّتْ » sözü ile kendisi arasında sebep bağının bulunmasıdır. Onlardan birine bir zarar dokunduğunda -Allah'ın zikredilmesiyle sevinenler değil- onun zikredilmesiyle nefret edenler O'na dua ederler. Bu iki ayet arasındakiler mutarıza (parantez) cümlesidirler. Eğer:

– *"Mutarıza cümlesinin hakkı arasında bulunduğu cümleleri tekid etmesidir"* dersen derim ki:

[23] Kasas, 78.

– *"Mutrıza cümlesindeki, Rasullah (sav)'in Rabbine, Allah'ın (cc) emriyle yaptığı dua, 'sen kulların arasında hükmedersin' sözü ve sonra da onu takip eden büyük tehdit, onların nefretlerinin, sevinçlerinin ve musibete maruz kaldıklarında –ilahlarına değil de- Allah'a dönüşlerinin inkârını te'kittir."*

Sanki şöyle denilmiştir: *"Ya Rabbi! Benimle, sana karşı böyle bir cüreti işleyen bu kişiler arasında ancak sen hükmedersin."*

« وَلَوْ اَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا » – *"Eğer yerde ne varsa hepsi ve onunla birlikte bir misli daha o zulmedenlerin olsaydı..."* Ayeti onları ve -umumi kılınırsa- bütün zalimleri içermektedir. Ya da onunla onları kastettiğinde özellikle onları içerir. Sanki şöyle denilmiştir:

"Eğer yeryüzündeki şeylerin tamamı ve onunla birlikte bir misli daha bu zalimlerin olsaydı kötü azapla aleyhlerine hükmedildiğinde onu feda ederlerdi."

İlk ayetle ondan önceki ayet arasında sebep bağı bulunmadığından, sadece aralarında benzerlik bulunduğundan dolayı ona « و »'la atfedilmiştir. *"Zeyd kalktı, Amr oturdu"* gibi. Sebep bağı bulunmasının açıklaması şudur: Sen:

– *"Zeyd Allah'a inanıyor, ona bir zarar isabet ettiğinde de O'na iltica ediyor."* Dediğinde öncekinde de olduğu gibi bunda da « ف » ile getirirsin. Sanki mü'minin ilticası gibi. Allah'a (cc) iltica ettiğinde, kafirin küfrü, ilticasına sebep kılması hususunda iman makamına getirip yerleştirmiştir.

50 - Bunu onlardan öncekiler de söylemişti. Ancak kazandıkları şeyler onlara fayda vermedi.

"Bunu" bu sözü. O da *"bu bana ancak bilgimden dolayı verilmiştir"* sözüdür. *"Onlardan öncekiler de...."* Yani Karun ve Kavmi de. Karun şöyle demişti:

﴿ اِنَّمَا اُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِنْدِى ﴾

"Bu, bana ancak bendeki bir bilgiden dolayı verilmiştir." Kavmi de buna rıza göstermişlerdi. Dolayısıyla onlar da sanki onu demiş

oldular. Önceki ümmetlerde bunun benzerini söyleyen başka kişilerin de olması mümkündür.

"Kazandıkları şeyler..." Dünya malından kazandıkları ve biriktirdikleri şeyler.

51 – Bunun için işledikleri kötülükler onları musibete uğrattı. Bunların içinde zulmedenlerin de işledikleri kötülükler başlarına gelecektir. Bu hususta Allah'ı aciz bırakamazlar.

"İşledikleri kötülükler onlara isabet etti." İşledikleri kötülüklerin cezası. Ya da:

﴿ وَجَزَٰٓؤُا۟ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ﴾

"Kötülüğün cezası misliyle kötülüktür" [24] ayetinde olduğu gibi.

Birlikte zikredildiklerinden dolayı *"kötülüğün cezası"*, *"kötülük"* olarak adlandırılmıştır. *"Zulmedenler..."* inkar edenler. Bunlardan yani kavminin müşriklerinden, işledikleri kötülükler onlara isabet edecektir. Yani diğerlerine isabet edenin bir benzeri onlara da isabet edecektir, demektir.

Nitekim onların büyükleri Bedir'de öldürüldü. Rızıkları da kesildi de yedi yıl kuraklık çektiler.

"Onlar Allah'ı aciz bırakamazlar." Allah'ın (cc) azabından kaçamazlar. Sonra onlara rızkı yaydı da yedi yıl sonra (muhtaç oldukları yağmurlar) kendilerine yağdırıldı.

52 – Bilmediler mi ki, Allah, rızkı dilediğine bol bol verir, dilediğinden de kısar. Şüphesiz bunda inanan bir kavim için ibretler vardır.

"Kısar" daraltır. Denildi ki:

"Onu yaşayacak miktarda kılar. Bunda, rızkı kısanın ve artıranın ancak Aziz ve Celil olan Allah olduğuna inanan bir kavim için ibretler vardır."

---

[24] Şura, 40.

53. – 59. ÂYETLER

قُلْ يَا عِبَادِىَ الَّذِينَ اَسْرَفُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ ۜ اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا ۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَاَنِيبُوٓا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوٓا اَحْسَنَ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ۙ ﴿٥٥﴾ اَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطْتُ فِى جَنْبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ۙ ﴿٥٦﴾ اَوْ تَقُولَ لَوْ اَنَّ اللّٰهَ هَدٰينِى لَكُنْتُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ۙ ﴿٥٧﴾ اَوْ تَقُولَ حِينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لِى كَرَّةً فَاَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلٰى قَدْ جَٓاءَتْكَ اٰيَاتِى فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ ﴿٥٩﴾

Meâli

53. De ki: "Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz O çok mağfiret eden ve çok merhamet edendir.

54. Size azap gelip çatmadan evvel Rabbinize dönün. O'na teslim olun. Sonra size yardım edilmez."

55. Kendiniz farkında olmayarak, ansızın başınıza azap gelmeden önce Rabbinizden size indirilenin en güzeline tabi olun.

56. Kişinin: "Allah'a karşı aşırı gitmemden dolayı bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim." diyeceği günden sakının.

57. Ya da "Allah, beni hidayete eriştirmiş olsaydı, Allah'tan korkup kötülüklerden sakınanlardan olurdum" demiş olmasın!

58. Veya azabı gördüğünde: "Dünya hayatına bir dönsem, sadece iyi işler yaparım" demiş olmasın!

59. Evet ayetlerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, kibirlenmeye kalkışmış ve inkârcılardan olmuştun.

Tefsiri

53 – De ki: "Ey kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah bütün günahları bağışlar. Şüphesiz O çok mağfiret eden ve çok merhamet edendir.

Basra ekolü, Hamza ve Ali'ye göre «عِبَادِىْ» şeklinde «ى»'nın sukunuyladır.

"Kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım." Günahları işleme hususunda haddi aşmak ve taşkınlık göstermek suretiyle nefislerine karşı cinayet işleyen kullarım. *"Ümidi kesmeyin."* Yeise düşmeyin. Ali ve Basralılara göre « لَا تَقْنِطُوا », « ن »'un esresiyledir.

Şüphesiz ki Allah (cc) -şirk hariç- bütün günahları affetmek suretiyle başışlar. Peygamber (as)'ın kıraatında:

"Bütün günahları bağışlar, aldırmaz." şeklindedir. Önem vermenin olumsuzlanmasının bir benzeri:

﴿ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ﴾

"Allah, bu şekilde azap etmenin akibetinden korkmaz." [25] ayetindeki korkunun olumsuzlanmasıdır.

Denildi ki:

"Bu ayet, Hamza (ra)'nın katili Vahşi hakkında inmiştir."

Resulullah (sav)'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Bu ayete karşılık olarak dünya ve içindekilerinin benim olmasını istemem." [26]

---

[25] Şems, 15.
[26] Mecmeu'z-Zevâid, 7, 100.

O günahların, büyüklerini bile örtmek suretiyle çok bağışlayan ve son derece kötü kederleri kaldırmak suretiyle de çok rahmet edendir.

54 - Size azap gelip çatmadan evvel Rabbinize dönün. O'na teslim olun. Sonra size yardım edilmez.

"Rabbinize dönün." O'na tevbe edin *"O'na teslim olun."* ibadeti sırf O'nun (cc) için yapın. Eğer azabın inişinden önce tevbe etmediyseniz size yardım edilmez.

55 - Kendiniz farkında olmayarak, ansızın başınıza azap gelmeden önce Rabbinizden size indirilenin en güzeline tabi olun.

"Rabbinizden size indirilenin en güzeline tabi olun," ayeti ***"Sözü dinlerler de onun en güzeline tabi olurlar."***[27] ayetinin bir benzeridir.

"Kendiniz farkında olmayarak, ansızın başınıza azap gelmezden önce...." Yani siz farkında olmadığınız halde o size aniden gelir. Sanki siz aşırı gafletinizden dolayı hiçbir şeyden korkmuyorsunuz.

56 - Kişinin: "Allah'a karşı aşırı gitmemden dolayı bana yazıklar olsun! Gerçekten ben alay edenlerdendim." diyeceği günden sakının.

Kişi (bunu) demesin diye. Nefis kelimesi nekre kılındı. Çünkü bununla kastolunan bazı nefislerdir. O da kafirin nefsidir. (olumsuzlukla) temayüz etmiş nefislerin kastedilmesi mümkündür. Bu, ya inkar hususunda şiddetli ısrarla ya da büyük bir azapla olur. Çokluğun kastedilmesi de mümkündür. « حَسْرَتَى »'daki « ا » mütekellim « ى »'sından bedeldir. Aslı üzere « حَسْرَتِى» şeklinde ve bedel olan ve olunan arasında çoğul üzere « حَسْرَتَاىَ» şeklinde de okunmuştur.

"Aşırı gitmesinden dolayı..." kusur işlememden dolayı.

« علَى مَا فَرَّطْتُ »'deki « مَا » mastariyyedir. Onun bir benzeri ﴿ بِمَا رَحُبَتْ ﴾ - ***"genişliğiyle..."***[28] deki « ما »'dır.

[27] Bu Surenin 18. ayetidir.
[28] Tevbe, 25 ve 118.

"Allah'a karşı..." Allah'ın (cc) emri hususunda ya da Allah'a (cc) ibadet hususunda ya da onun zatı hususunda...

Abdullah'ın kıraatında « فِى ذِكْرِ اللّٰه » – *"Allah'ın zikrinde"* şeklindedir.

« جَنْبٌ », yan, taraf, demektir. *"Ben falanın yanındayım...", "Falanın yan* (organları) *yumuşaktır."* denir. Daha sonra *"hak"* manasını kastederek, *"hakkını alma hususunda güçsüz kaldı, kaybetti"* dediler. Bu kinaye babındandır. Çünkü sen kişinin yeri -mekânı hakkında bu işi sabitlediğinde bunda da sabitlemiş olursun. Nitekim şu hadis-i şerif de ondandır.

"Kişinin diğer bir kişi için namaz kılması gizli şirktendir." [29]

Zeccac şöyle demiştir:

"Onun manası, Allah'ın yolu hususunda kusurda bulunulmasıdır. O da onun tevhidi ve Muhammed (sav)'in peygamberliğinin ikrarıdır."

"Alay edenlerdendim..." istihza edenlerdendim. Katade şöyle demiştir:

"Allah'a ibadeti zayi etmesi oda yetmedi de sonunda onun ehlini alaya aldı."

« وَاِنْ كُنْتُ » hal olmak üzere mahallen mansubtur. Sanki şöyle demiştir: *"Alaya alırken kusur işledim."* yani alaya alışımda kusur işledim, demektir.

57 – Ya da "Allah, beni hidayete erdirseydi –Bana doğru yolu gösterseydi,– **Allah'tan korkup kötülüklerden** –şirkten– **sakınanlardan olurdum," demiş olmasın!**

Ebu Mansur Maturidi (rh) bu ayetin açıklaması babında diyor ki:

"İşte bu kâfir var ya bu, Allah'ın insanları hidayete erdireceği meselesini Mutezile mensuplarından çok daha iyi biliyor."

Öte taraftan bu kâfirler, kendilerine tabi olanlara:

﴿ لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَهَدَيْنَاكُمْ ﴾

"Allah, bizi hidayete erdirseydi, biz de sizi hidayete erdirirdik." [30] derler. *"Evet, eğer Allah, bizi hidayet yoluna muvaffak kılsaydı ve*

[29] Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 4, 181.

bizi doğru yola erdirmiş olsaydı, mutlaka biz de sizi o yola davet ederdik. Fakat bizim ezel ilminde dalaleti ve azgınlığı seçeceğimiz bilinmiyordu. Bu nedenle de biz, rezil olduk ve muvaffak olamadık."

Mutezileye gelince onlar da şöyle diyorlar:

"Aksine Allah, onları doğru yola erdirdi ve onlara muvaffakiyet de verdi. Fakat onların kendileri doğru yolu istemediler, aramadılar."

Özetle demek gerekirse: *"Esasen Allah, lütuf sahibidir. Lütfundan kime ihsanda bulunulursa o, hidayete ermiş olur. Kime de ondan verilmezse o da sapıtır ve azar, sapıklığın içine batar. Bütün bu söylenen hidayeti elde etmeleri mümkün iken onlar azabı seçmeleri ve hakkı zayi etmeleri bu yüzdendir."*

58 - Veya azabı gördüğünde: "–Dünya hayatına yeniden– **bir dönsem, sadece iyi işler yaparım"** –muvahhitlerden olurum– **demiş olmasın!**

59 - "Evet ayetlerim sana gelmişti de sen onları yalanlamış, kibirlenmeye kalkışmış ve inkârcılardan olmuştun."

« بَلَى » Allah (cc) tarafından ona verilen cevaptır. Sanki şöyle demektedir:

"Evet, ayetlerim sana geldi. Sana sapıklığa karşı hidayeti, batıla karşı hak yolu açıkladım. Sana sapıklığa karşı hidayeti seçme, batıla karşı hakkı seçme kabiliyeti verdim. Lakin sen bunları terkettin, zayi ettin. Onu kabul etmekten kibirlenerek kaçındın. Hidayete karşı dalaleti seçtin. Emredildiğin şeyin zıddıyla ilgilendin. Kaybetme işi senin, tarafından geldi. Öyleyse sana bahane de yok."

« بَلَى » ve « لَوْ » takdir edatıyla meydana gelen olumsuzluğa karşı cevaptır. Çünkü: *"Allah bana hidayet verseydi.."* sözünün manası *"hidayet vermedi"*dir. Cevap ona bitişik olarak getirilmedi. Çünkü kişinin sözlerinin hikâyesinin, tertibine göre yapılması gerekmektedir. Daha sonra da aralarında cevabı gerektirenlere cevabın verilmesi gerekmektedir.

[30] İbrahim, 21.

60. - 61. ÂYETLER

وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذٖينَ كَذَبُوا عَلَى اللّٰهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ ط
اَلَيْسَ فٖى جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرٖينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّى اللّٰهُ الَّذٖينَ
اتَّقَوْا بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّٓوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾

Meâli

60. Kıyamet gününde Allah hakkında yalan söyleyenleri görürsün. Onların yüzleri kararmıştır. Kibirlenenler için cehennemde barınacak bir yer mi yok!

61. Allah, takva sahiplerini imanları sebebiyle kurtuluşa erdirir. Onlara hiçbir fenalık dokunmaz. Onlar mahzun da olmazlar.

Tefsiri

60 – Kıyamet gününde Allah hakkında yalan söyleyenleri görürsün. Onların yüzleri kararmıştır. Kibirlenenler için cehennemde barınacak bir yer mi yok!

"Allah hakkında yalan söyleyenler: 'Ortak koşma ve çocuk edinme gibi O'na isnad edilmesi caiz olmayan şeylerle O'nu vasfedenler'"

« وُجُوهُهُمْ » mübtedadır. « مُسْوَدَّةٌ » haberdir. Görme normal gözle olursa cümle hal olmak üzere mahallen mansubtur. Kalp ile olursa ikinci mef'uldur.

"Barınacak bir yer." kalman yer, menzil.

"Kibirlenenler için..." bu « اسْتَكْبَرْتَ » – *"Kibirlenmiştin."* sözüne işarettir.

61 – Allah, takva sahiplerini imanları sebebiyle kurtuluşa erdirir. Onlara hiçbir fenalık dokunmaz. Onlar mahzun da olmazlar.

Rehv yoluyla yapılan rivayetle Yakub'a göre « وَيُنَجِّى » şeklindedir. *"Takva sahiplerini..."* şirkten korunanları. Allah (cc), şirkten sakınanları felaha erdikleri halde yani kötülük ve üzüntüden uzak oldukları halde kurtarır. Bir şeyle kurtuluşa erdiğinde ve ondaki muradına nail olduğunda « فَازَ بِكَذَا » denir. « بِمَفَازَة »'in tefsiri; onlara hiçbir fenalık dokunmaz ve onlar mahzun da olmazlar, şeklindedir.

"Fenalık..." ateş. Sanki *'Onların kurtuluşu nedir?'* denilmiştir de, *"Onlara fenalık dokunmaz."* yani kötülük ve üzüntüyü onlardan uzaklaştırmak suretiyle onları kurtarır, demektir. Yani, onların bedenlerine eza kalplerine de tahkir dokunmaz.

Ya da kurtuluşları (zaferleri) sebebiyle onları kurtarır, demektir. Nitekim ayeti kerimede:

﴿ فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ ﴾

"Onların azaptan kurtulacaklarını zannetme." [31] buyurulmuştur.

Yani onların ateşten necat bulacaklarını zannetme, demektir. Çünkü necat, felahın (kurtuluşun) en büyüğündendir. Onların kurtuluş sebebi salih ameldir.

Bu sebepten dolayı İbni Abbas (ra):

« بِمَفَازَة» kelimesini *"iyi ameller"* şeklinde tefsir etmiştir.

"Kurtuluşları sebebiyle..." şeklinde yapılan bir tefsir de caizdir. Çünkü salih ameller kurtuluş sebebidir. O da cennete girmektir. Salih amelinde *"kurtuluş"* olarak adlandırılması caizdir. Çünkü o, onun sebebidir. Birinci tefsire göre « لَا يَمَسُّهُمْ » – *"Onlara dokunmaz"* cümlesinin irapta yeri yoktur. Çünkü o başlangıç sözüdür.

İkincisine göre ise hal olmak üzere mahallen mansubtur. Hafs'ın dışındaki Kufe'lilere göre « بِمَفَازَتِهِمْ » şeklindedir.

[31] Al-i İmran, 188.

62. – 66. ÂYETLER

اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكِيلٌ ﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالِيدُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ هُمُ
الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾ قُلْ اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَأْمُرُوٓنِّيٓ اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ
﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ اُوحِيَ اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَۚ لَئِنْ اَشْرَكْتَ
لَيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ
وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٦٦﴾

Meâli

62. Allah herşeyin yaratanıdır ve O, herşeye vekildir.

63. Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler, işte onlar hüsrana uğrayanlardır.

64. Deki: "Ey cahiller! Bana Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz?"

65. *(Ey Muhammed!)* andolsun ki sana da senden önceki *(peygamber)*lere de (şu husus) vahyolunmuştur. Andolsun ki *(eğer)* Allah'a ortak koşarsan, işlerin şüphesiz boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun.

66. Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol.

Tefsiri

62 – Allah her şeyin yaratanıdır ve O, her şeye vekildir.

"Allah herşeyin yaratıcısıdır." Mutezile'ye ve Seneviyye fırkasına cevaptır. *"Herşeye vekildir..."* herşeyin koruyucusudur.

63 - Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Allah'ın ayetlerini inkâr edenler, işte onlar hüsrana uğrayanlardır.

Allah (cc), onların işinin sahibidir ve O (cc), onların koruyucusudur. Bu kinaye babındandır. Çünkü hazinelerin koruyucusu ve onların işini düzenleyen, onların anahtarlarına sahib olandır. Onların *"falana mülkün anahtarlarını attım"* sözü de bundandır. « مقاليد » anahtarlar, demektir. Tekili « مقليد »'dur. Denildiki:

"Bu lafızdan onun tekili yoktur." Kelimenin aslı Farsça'dır.

"Allah'ın ayetlerini inkar edenler, işte onlar hüsrana uğrayanlardır." sözü *"Allah takva sahiblerini kurtuluşa erdirir."* sözüne bitişiktir.

Yani Allah (cc), salih amelleri sebebiyle takva sahiblerini kurtuluşa erdirir, inkar edenler ise hüsrana uğrayanlardır, demektir. İkisi arasına *"O'nun herşeyin yaratıcısı olduğu.."* (cümlesini) sokmuştur. Dolayısıyla O (cc) herşeyi gözetleyendir. Mükelleflerin oradaki amellerinden ve onlara mukabil görecekleri ceza ya da mükâfattan ve kapısını açanın Allah (cc) olduğuna dair onu takip eden şeyi ikisi arasına sokmuştur. İşin böyle olduğunu inkar edenler ise, işte onlar hüsrana uğrayanlardır. Denildi ki:

Osman (ra) Rasulullah (sav)'den: ***'Göklerin ve yerin anahtarı O'nundur.'*** ayetinin tefsirini sordu da Rasulullah (sav) şöyle buyurdu:

– *"Ey Osman! Senden önce bana onun hakkında hiç kimse sormadı. Onun tefsiri: 'Allah'tan başka ilah yoktur, Allah en büyüktür, Allah'ı hamdiyle tesbih ederim, Allah'tan bağışlanmamı talep ederim, kuvvet ve kudret ancak Allah'a aittir. O evveldir, ahirdir, zahirdir, batındır, hayır O'nun yedi kudretindedir. Diriltir ve öldürür. O herşeye kadirdir."* [32]

Buna göre tevili, bu kelimeler Allah'a (cc) aittir. Onlarla birlenir ve övülür. Onlar, göklerin ve yerin hayrının anahtarıdır. Müttakilerden kim onları okursa karşılığını görür. Allah'ın (cc) ayetlerini, birleme ve övme kelimelerini inkar edenler ise, işte onlar hüsrana uğrayanlardır.

64 - Deki: "Ey cahiller! Bana Allah'tan başkasına kulluk etmemi mi emrediyorsunuz?"

Seni babalarının dinine çağıran kişiye de ki.

---

[32] Beyhaki, *El-Esma ve's-Sıfat*,-1, 41; Heysemi, *Mecmeü'z-Zevâid*, 1, 115.

Mekke kıraatine göre « تَأْمُرُونِّى » şeklindedir. Şam kıraatine göre, « تَأْمُرُونَنِى » şeklindedir. Medine kıraatine göre de « تَأْمُرُونِيَ » şeklindedir. « أَفَغَيْرَ اللّٰهِ » kavli « أَعْبُدُ » ile mensubtur. «تَأْمُرُونِّى» ara cümledir. Manası: *"Bu açıklamadan sonra sizin emrinizle Allah'tan (cc) başkasına mı kulluk edeyim?"* şeklindedir.

"Ey cahiller..." Allah'ın (cc) birliğini bilmeyenler.

65 – (Ey Muhammed!) **Andolsun ki sana da senden önceki** (peygamber)**lere de** (şu husus) **vahyolunmuştur. Andolsun ki** (eğer) **Allah'a ortak koşarsan, işlerin şüphesiz boşa gider ve hüsranda kalanlardan olursun.**

"Senden öncekilere..." senden önceki peygamberlere (asm) Allah'a (cc) ortak koşarsan ortak koşmadan önce işlediğin ameller boşa gider.

Kendilerine vahyedilenler topluluk olmalarına rağmen tekil olarak *"Allah'a ortak koşarsan..."* denildi. Çünkü manası, sana vahyolundu ki, eğer ortak koşarsan amelin boşa gider. Senden öncekilere de böyle vahyolundu, şeklindedir. Birinci « ل » hazfedilmiş yeminin göstergesidir. İkinci « ل » ise cevap « ل »'ıdır. Bu cevap, iki cevap yerine geçmektedir. Yeminin ve şartın cevaplarını kastediyorum. Peygamberlerinin ortak koşmayacağını bildiği halde Allah'u Teâlâ'nın bu sözü söylemesi doğrudur. Çünkü hitap Peygamber (sav)'edir. Bununla kastedilen ise, ondan başkasıdır. Çünkü bu farzedilmesi şeklindedir. Muhal olan şeylerin farzedilmesi doğrudur.

"Sır hakkında benden başkasına bilgi verirsen aramızdaki sır kalkar." denilmiştir.

66 – Hayır! Yalnız Allah'a kulluk et ve şükredenlerden ol.

İlahlarına ibadet edilmesiyle ilgili emrettikleri şeye cevaptır. Sanki şöyle demiştir:

"Sana ibadet etmeni emrettikleri şeye ibadet etme. Bilakis ibadet edersen Allah'a ibadet et."

Şart hazfedildi, onun yerine meful öne geçirildi. Allah'ın seni, Ademoğlunun efendisi kılması ile ilgili ihsan ettiği nimete karşı şükredenlerden ol.

67. ÂYET

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِه۪ وَالْاَرْضُ جَم۪يعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوَاتُ مَطْوِيَّاتٌ بِيَم۪ينِه۪ۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٧﴾

Tefsiri

67 – Onlar, Allah'ı gereği takdir edemediler. Hâlbuki kıyamet günü bütün yeryüzü O'nun tasarrufundadır. Gökler, O'nun sağ eliyle dürülmüş olacaktır. O müşriklerin ortak koşmalarından yüce ve münezzehtir.

"Onlar, Allah'ı gereği ve layıkı vechile takdir etmediler." O'nu (cc) hakkıyla tazim etmediler, yüceltmediler. Zira onlar, seni, O'ndan (cc) başkasına çağırdılar. İnsan, büyük bir şeyi tanıyıp yüceltirse: *"Allah'ı gereği ve layıkı vechile takdir etmediler."* denir. Daha sonra tasvir yoluyla onların dikkatini azametine ve şanının büyüklüğüne çekti. Şöyle buyurdu:

"Kıyamet günü bütün yeryüzü O'nun tasarrufundandır. Gökler onun sağ eliyle dürülmüş olacaktır." Bu sözle kastedilen *"tutma"* ve *"sağ el"* gibi kavramları ne hakiki manasına ne de mecazi manasına yormaksızın, tamamını ele aldığında göreceksin ki Allah'ın (cc) azametinin tasviridir ve O'nun (cc) kuvvetinin mahiyetini bildirmektir, başkası değil.

*"Yeryüzü"*nden maksat yedi kat yerdir.

Buna « جَم۪يعًا » – *"bütün"* « وَالسَّمٰوَاتُ » – *"gökler"* sözleri ve yerin tazim yeri olması -ki o mübalağayı gerektirmektedir- şahitlik etmektedir. « وَالْاَرْضُ » mübteda, « قَبْضَتُهُ » haberdir. « جَم۪يعًا » hal üzere mansubtur. Yani kıyamet gününde yeryüzü, O'nun (cc) tutmasıyla dürülmüş olduğu halde, demektir.

« قَبْضَةٌ » bir sıkma, bir tutma demektir. « قُبْضَةٌ », avuçla tutulan miktar, tutam demektir. *"Bana şundan bir tutam ver"* denir. Mastar ola-

rak söylenmesine rağmen bununla kabze (tutam) manası kastedilmiştir. Her iki mana da muhtemeldir. Mana; yerlerin tamamı O'nun (cc) kabzasıdır. Yani, onların tamamı O'nun (cc) tek bir tutumuyla tutulmuştur. Yani büyüklüğüne ve genişliğine rağmen yerler O'nun (cc) tutmalarından ancak birine ulaşabiliyor. Sanki O (cc) onları tek bir avuçla, bir tutumla tutuyor. *"Deve Lokman'ın yiyeceğidir."* dediğin gibi. Yani, *"Onun yiyeceğidir."* sözüyle, onun yiyeceklerinden sadece birini kastediyorsun, demektir.

"Kabza" manası, kastedildiğinde bu (mana) açıktır. Çünkü mana, yerlerin tamamı, tek bir avuçla tuttuğu miktardır, şeklindedir. « مَطْوِيَّاتٌ » – *"yaymak"* kelimesinin zıddı *"dürmek"* kelimesindendir.

﴿ يَوْمَ نَطْوِى السَّمَٓاءَ كَطَىِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ﴾

"O gün göğü yazı tomarlarını dürer gibi düreriz." [33] Kavli şerifindeki gibi... Yazı tomarlarını dürenin âdeti onu sağ eliyle dürmesidir. Denildi ki:

"O'nun kabzası, men edeni ve karşı geleni olmaksızın O'nun (cc) mülküdür."

"Sağ eliyle..." sözü de O'nun (cc) kudretiyle demektir. Yine denildi ki:

"Sağ eliyle dürülmüştür." (sözü) *'yeminiyle yok olacaktır'*, manasınadır. Çünkü o, onların yok olacağına yemin etmiştir.

"O müşriklerin ortak koşmalarından yüce ve münezzehtir." O'nun (cc) kudreti ve azameti onların ortak koşmasından ne kadar da uzak. O (cc) kendisine izafe edilen ortaklardan ne kadar da yüce.

❁ ❁ ❁

[33] Enbiya, 104.

68. – 72. ÂYETLER

وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ
اِلَّا مَنْ شَٓاءَ اللّٰهُۜ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ اُخْرٰى فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾
وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِٓيءَ بِالنَّبِيِّنَ
وَالشُّهَدَٓاءِ وَقُضِىَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ
كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ
كَفَرُٓوا اِلٰى جَهَنَّمَ زُمَرًاۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُهَا فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ
لَهُمْ خَزَنَتُهَٓا اَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ
رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۜ قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنْ حَقَّتْ
كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٧١﴾ قِيلَ ادْخُلُٓوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَاۚ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾

Meâli

68. Sur'a üflenince Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüş olacaktır. Sonra ona bir daha üflenince hemen ayağa kalkıp bakakalacaklardır.

69. Yeryüzü Rabbinin nuru ile aydınlanır. Kitap ortaya konur, peygamberler ve şahitler getirilir ve aralarında hakkaniyetle hüküm verilir. Onlara asla zulmedilmez.

70. Herkes ne yaptıysa, tamamen karşılığı verilir. Aslında Allah, onların ne yaptıklarını en iyi bilendir.

71. O inkar edenler, bölükler halinde cehenneme sürülürler. Oraya geldikleri zaman oranın kapıları açılır. Bekçileri onlara: "Size içinizden Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi?" derler. (İnkarcılar da:) "Evet geldi." derler. Ama azap sözü kafirlerin üzerine hak olmuştur.

72. Onlara: "içinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin yeri ne kötü." denilir.

Tefsiri

68 – Sur'a üflenince Allah'ın diledikleri müstesna olmak üzere göklerde ve yerde kim varsa hepsi düşüp ölmüş olacaktır. Sonra ona bir daha üflenince hemen ayağa kalkıp bakakalacaklardır.

"Allah'ın diledikleri..." yani Cebrail, Mikail, İsrafil ve Ölüm Meleği (asm). Denildi ki:

"Onlar arşı taşıyan melekler, Rıdvan, Huriler, Malik ve Zebanilerdir."

« ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى » cümlesi mahallen merfudur. Çünkü mana; *"Sur'a bir üfürüş üflendi, sonra ona ikinci bir üfürüş üflendi"*, şeklindedir. « نَفْخَةٌ » – *"üfürüş"* kelimesi, « أُخْرَى » kelimesinin ona delaletinden ve mekânının dışında zikredilmesi sebebiyle bilinmesinden dolayı hazfedildi.

"Hemen ayağa kalkıp bakakalacaklardır." önemli bir meseleyle karşılaştıklarında dehşete düşen kişilerin bakışıyla gözlerini etrafa gezdirirler. Ya da Allah'ın (cc) haklarındaki emrini gözlerler.

Ayet üfürüşün iki kere olacağına delalet etmektedir. Birincisi korku içindir. Nitekim ayet-i kerime de:

﴿ وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ ﴾

"Sur'a üfleneceği gün Allah'ın diledikleri dışında göklerde ve yerde bulunanların herbiri korku içinde kalır." buyurulmuştur. İkincisi ölüm için, üçüncüsü de diriliş içindir.

69 – Yeryüzü Rabbinin nuru ile aydınlanır. Kitap konular, peygamberler ve şahitler getirilir ve aralarında hakkaniyetle hüküm verilir. Onlara asla zulmedilmez.

"Rabbinin nuru ile..." adaletiyle. Adaletli hükümdar için istiare yoluyla şöyle denir: *"Adaletinle ufuklar aydınlandı. Adaletinle dünya aydınlandı." "Falanın zulmüyle beldeler karardı."* denildiği gibi. Rasulullah (sav) şöyle buyurmuştur:

"Zulüm kıyamet gününde zulmetlerin sebebidir."

İsmini yeryüzüne izafe etmesi, onda adaletini yayması, adalet terazilerini kurması ve halkı arasında hakla hükmetmesi suretiyle onu süslemesi sebebiyledir. Beldeler için adaletten daha üstün bir süs, ondan daha üstün mamur kılan bir şey yoktur. İmam Ebu Mansur Maturidi (ra) şöyle diyor:

"Allah'ın bir nur yaratması ve onunla arasat meydanını aydınlatması mümkündür."

Onun Allah'u Teala'ya izafesi, Allah'ın (cc) evi, Allah'ın (cc) devesi sözlerinde olduğu gibi tahsis içindir.

"Kitap" amel defterleri demektir. Ancak cins ismi söylemekle yetindi. Ya da levhi mahfuzdur. Peygamberler, risaletin tebliği ve kavimlerinin kendilerine verdiği cevap hakkında rableri kendilerine sorsun diye getirilirler.

"Şahitler" hafaza melekleridir. Denildi ki:

"Onlar, yaşadıkları devirdeki halka şahit olan iyi kimselerdir."

"Aralarında..." kullar arasında *"hakkaniyetle"* adaletle..

"Onlara asla zulmedilmez" ayeti adaletin ispatıyla başlattığı gibi zulmun yokluğuyla bitirdi.

70 – Herkes ne yaptıysa, tamamen karşılığı verilir. Aslında Allah, onların ne yaptıklarını en iyi bilendir.

Herkese yaptığının karşılığını verilir. Aslında Allah (cc), kitap ve şahit olmaksızın onların yaptıklarını en iyi bilendir. Denildi ki:

"Bu ayet 'onlara asla zulmedilmez' sözünün açıklamasıdır. Yani, herkese hayır ve şer olarak yaptıklarının karşılığı verilir. Ne şerre ilave edilir, ne de hayırdan azaltılır."

71 – O inkâr edenler, bölükler halinde cehenneme sürülürler. Oraya geldikleri zaman oranın kapıları açılır. Bekçileri onlara "size içinizden Rabbinizin ayetlerini okuyan ve bugüne kavuşacağınızı ihtar eden peygamberler gelmedi mi?" derler. (İnkârcılar da:) "Evet, geldi." derler. Ama azap sözü kâfirlerin üzerine hak olmuştur.

İnkar edenler sert bir şekilde cehenneme sürülürler. Hapse ya da öldürülmeye sevkedildiklerinde esirlere ve sultana karşı gelenlere yapıldığı gibi.

« زُمَرًا » haldir. Yani birbiri peşi sıra ayrı ayrı gruplar halinde oldukları halde demektir. Kûfelilere göre her ikisinde de « فُتِحَتْ » şeklinde şeddesizdir.

"Kapıları..." onlar yedi tanedir. *"Bekçileri..."* yani cehennemin muhafızları. Onlar cehennemliklere azab etmekle görevli meleklerdir. *"İçinizden..."* ademoğullarından *"bu güne..."* bu vakte. Bu onların cehenneme girme vaktidir, kıyamet günü değil.

"Evet... –bize geldiler ve bize okudular– *derler. Ama azap sözü kafirler üzerine hak olmuştur."* Yani onlar Allah'ın (cc), ***"cehennemi dolduracağım"*** sözü amellerinizin kötülüğü sebebiyle bize vacib olmuştur, derler.

﴿ غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَآلِّينَ ﴾

"Bahtsızlığımız bizi yendi. Biz, sapık bir topluluk olduk." [34] dedikleri gibi, azap kelimesini gerektiren amellerini zikrettiler. O da, inkar ve sapıklıktır.

72 – Onlara: "içinde ebedi kalacağınız cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin yeri ne kötü." denilir.

« خَالِدِينَ فِيهَا » haldir. Takdir edildiği halde, demektir. Yani ebedilikleri takdir edilenler olarak, demektir. « مُتَكَبِّرِينَ »'deki « ال » cins içindir. Çünkü « مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ », « بِئْسَ »'nin failidir. « بِئْسَ »'nin fiili de cins için olan « ال » ile marife olur. Ya da onun bir benzerine muzaf olur. Mahsus bizzem hazfedilmiştir. Takdiri ise, *"Kibirlenenlerin yeri cehennem ne kötü."* şeklindedir.

---

[34] Mü'minun, 106.

73. – 75. ÂYETLER

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا ط حَتَّى إِذَا جَاؤُهَا
وَفُتِحَتْ أَبْوَابُهَا وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ
فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي صَدَقَنَا وَعْدَهُ
وَأَوْرَثَنَا الْأَرْضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَاءُ ج فَنِعْمَ أَجْرُ
الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾ وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ
بِحَمْدِ رَبِّهِمْ ج وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

Meâli

73. Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise bölük bölük cennete sevkedilir. Oraya varıp da kapıları açıldığında onlara: "Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedi kalmak üzere girin buraya." derler.

74. Onlar: "Bize verdiği sözde sadık olan ve bizi dilediğimiz yerinde oturacağımız bu cennet yurduna varis kılan Allah'a hamd olsun. İyi amelde bulunanların mükafatı ne güzelmiş." derler.

75. Melekleri görürsün ki, Rablerine hamd ile tesbih ederek arşın etrafını kuşatmışlardır. Artık aralarında adaletle hükmolunmuş ve "Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun." denilmiştir.

Tefsiri

73 – Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise bölük bölük cennete sevkedilir. Oraya varıp da kapıları açıldığında onlara: "Selam size! Tertemiz geldiniz. Artık ebedi kalmak üzere girin buraya." derler.

"Rablerine karşı gelmekten sakınanlar ise bölük bölük cennete sevkedilirler." Kastolunan, onların binitlerinin sevkidir. Çünkü onlar, bazı sultanlar nezdinde ikram ve itibar gören heyetlere yapıldığı gibi ikram ve razılık yurduna ancak binitlerine binmiş olarak götürülürler. Bu « حَتّٰى » kendisinden sonra cümlelerin hikâye olunduğu şeydir. (yani «حَتّٰى» burada başlangıç edatıdır. Kendisinden sonra gelen cümle de başlangıç cümlesidir, irap yönüyle kendisinden öncesine taalluku yoktur) ondan sonra hikaye olunan cümle şart cümlesidir. Ancak onun cevabı hazfedilmiştir. Çünkü o, cennet ehlinin sevabı niteliğindedir. Dolayısıyla onun hazfedilmesi, onun nitelendirilemeyecek bir şey olduğuna delil kılınmıştır. Zeccac şöyle demiştir: "Bunun takdiri; oraya varıp da kapıları açıldığında bekçileri onlara: "Selam size, tertemiz geldiniz. Artık ebedi kalmak üzere girin buraya" derler. Onlar da oraya girerler, şeklindedir." "Oraya girerler" sözü hazfedilmiştir. Çünkü sözde buna delil vardır. Bir gurup da: "Oraya geldiklerinde gelirler ve onun kapıları açılır" demiştir.

Onlara göre« جَاؤُهَا» – *"Oraya gelirler"* sözü hazfedilmiştir. Mana; oraya vardıklarında, onların varışıyla onun (cennetin) kapılarının açılışı birlikte meydana gelir, şeklindedir. Denildi ki: "Cehennem kapıları, ancak cehennem halkının oraya girişi esnasında açılır. Cennet kapıları ise (onlar oraya gelmeden) daha önce açılır.

Nitekim ayeti kerime de:

﴿ جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْاَبْوَابُ ﴾

"Kapıları yalnızca kendilerine açılmış Adn cennetleri vardır." [35] buyurulmuştur. Bu sebepten dolayı «وَ »'la getirildi. Sanki şöyle buyurdu:

[35] Sad, 50.

"Oraya vardıklarında ve (cennet) *kapıları açıldığında isyan kirlerinden tertemiz olduğunuz ve hata pisliklerinden temizlendiniz."*

Zeccac şöyle demiştir:

"Yani, siz dünyada temiz kişilerdiniz. Yani siz pis işlerin sahibi olmadınız, demektir."

İbni Abbas şöyle demiştir:

"Cennet size mübarek olsun."

Cennete girişe, faziletli olmayı ve temizliği sebep kıldı. Çünkü orası faziletli kişilerin yurdu ve temiz kişilerin mekanıdır. Allah (cc) orayı her türlü pislikten ve her türlü kirlilikten salim kılmıştır. Dolayısıyla oraya ancak ona uygun olan ve onun sıfatıyla sıfatlanmış olanlar girebilir.

74 - Onlar: "Bize verdiği sözde sadık olan ve bizi dilediğimiz yerinde oturacağımız bu cennet yurduna varis kılan Allah'a hamd olsun. İyi amelde bulunanların mükâfatı ne güzelmiş." derler.

Dünyada iken ahiret nimetlerine dair bize vaadettiği vadini yerine getirdi.

« أَرْضَ » (burada) cennet yurdudur. Oraya varis olurlar. Yani oraya sahip olurlar ve oranın sahipleri kılınırlar. Varisin haline, miras aldığı şeydeki tasarrufuna ve ondaki serbestliğine benzetilerek, oradaki tasarrufları kayıt ve şart altına alınmamıştır, diledikleri şekilde (tasarruf etmeleri) serbest bırakılmıştır.

« نَتَبَوَّأُ » haldir. *"Dilediğimiz yerinde oturacağım bu cennet."* Yani herbir kişi için genişliği ve ihtiyaca göre artırımı vasıflanamayan bir cennet vardır. İşte kişi o cennette dilediği yere yerleşir, karar kılar. Dünyada iken iyi amelde bulunanların mükafatı cennet ne güzelmiş.

75 - Melekleri görürsün ki Rablerine hamd ile tesbih ederek arşın etrafını kuşatmışlardır. Artık aralarında adaletle hükmolunmuş ve "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun." denilmiştir.

«حَافِّينَ» kelimesi « الْمَلٰئِكَةَ »'den haldir. Yani arşın etrafını kuşatmış oldukları halde demektir. « مِنْ » sonun başlangıcı içindir. « يُسَبِّحُونَ » « حَافِّينَ»'deki zamirden haldir.

"Rablerine hamd ile..." Yani « سُبْحَانَ اللّٰهِ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاللّٰهُ اَكْبَرُ » derler. Ya da « سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلٰئِكَةِ وَالرُّوحِ » derler. Bu, mükellef olmadıklarından dolayı ibadet için değildir, lezzet almak içindir.

"Aralarında..." Peygamberlerle ümmetleri arasında ya da cennet ahalisiyle cehennemlikler arasında, *"hakla"* yani adaletle hükmedilmiştir. *"Alemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun."* denilmiştir. Yani cennet ahalisi cennete girdiklerinde şükür olsun diye (bunu) derler. Artık Allah'ın (cc):

﴿ وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

"Dualarının sonu da 'Âlemlerin Rabbi Allah'a hamd olsun' demeleridir." [36] buyurduğu gibi, onlara verdiği vaad tamamlanmıştır.

Resulullah (sav), her gece Beni İsrail ve Zümer surelerini okurdu. [37]

❁ ❁ ❁

[36] Yunus, 10.
[37] Tirmizi, 6, 68; Tirmizi, 3402; Hakîm, 2, 434.





Sûre - 40



MÜ'MİN SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur; 85 âyettir.



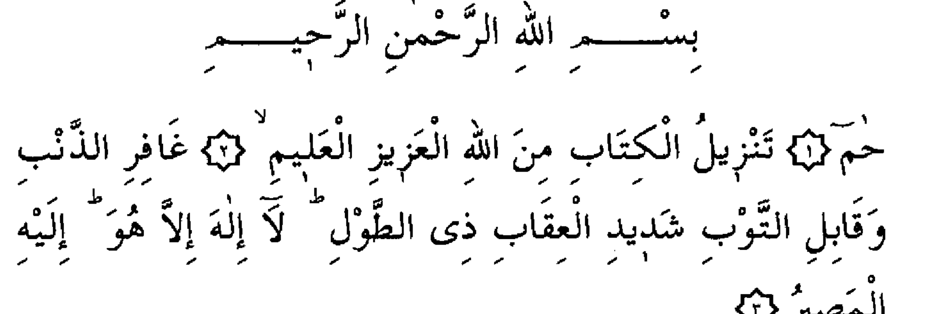
Cüz - 24



MÜ'MİN SÛRESİ

Mü'min Suresi Mekke'de nazil olmuştur. Seksen beş ayettir. İbni Abbas (ra)'dan yapılan rivayete göre « حم » le başlayan yedi surenin hepsi Mekke'de nazil olmuştur.

1. – 3. ÂYETLER



Meâli

1. Ha mim.

2. – 3. Bu kitabın indirilmesi, mutlak galip, hakkıyla bilen, günahı bağışlayan tevbeyi kabul eden, azabı çetin, lütuf sahibi Allah tarafındandır. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur, dönüş de ancak O'nadır.

Tefsiri

1– Ha – Mîm.

Hamza, Ali, Halef, Yahya ve Hammad'a göre bu ve bundan sonraki « حم »'ler imale iledir. Medine ekolüne göre üstün ile esre arasında okunur. diğerlerine göre ise, üstün okunur.

İbni Abbas (ra)'den:

"O Allah'ın ismi azamıdır." diye rivayet edilmiştir.

2- / 3- Bu kitabın indirilmesi, mutlak galip, hakkıyla bilen, günahı bağışlayan tevbeyi kabul eden, azabı çetin, lütuf sahibi Allah tarafındandır. O'ndan başka hiçbir ilah yoktur, dönüş ancak O'nadır.

"Kitabın indirilmesi..." yani bu kitabın indirilmesidir. *"...Mutlak galip..."* Yalan uyduranları O'na (cc) karşı yalan uydurmaktan hakim gücüyle menedendir. *"...Hakkıyla bilen..."* onu tasdik edeni ve yalanlayanı bilen. Bu, müşrikler için bir tehdit, müminler için de bir müjdedir. *"...Günahı bağışlayan..."* mü'minlerin günahını örten *"...tevbeyi kabul eden..."* dönenlerin tevbesini kabul eden. *"...Azabı çetin..."* muhalif olanlara karşı azabı çetin. *"...Lütuf sahibi..."* ariflere karşı ihsan sahibi, ya da her şeyde zenginlik sahibidir.

İbni Abbas (ra) şöyle rivayet etmiştir:

"Günahı bağışlayan ve tevbeyi kabul eden (sözleri) *Allah'tan başka ilah yoktur diyenler içindir. Azabı çetin sözü ise Allah'tan başka ilah yoktur sözünü söylemeyenler içindir."*

"« تَوْبٌ » ile « ثَوْبٌ » ve « اَوْبٌ » kelimeleri, dönüş manasına gelen kardeş kelimelerdir. « الطَّوْل » da zenginlik ve fazilet olarak nasıl farklı farklı geldiler?" dersen derim ki:

"« غَافِرِ الذَّنْبِ » ve « قَابِلِ التَّوْبِ » sözleri marifedirler. Çünkü o ikisiyle fiilin meydana gelişi kastedilmemiştir ki « ذَنْبٌ » ve « تَوْبٌ » kelimeleri mef'ul takdirinde olsun. Dolayısıyla onların izafeti hakiki değildir. Bununla bunun varlığı ve devamı kastedilmiştir.

'Azabı çetin' sözü ise, « شَدِيدٌ عِقَابُهُ » – *'azabı şiddetli'* takdirindedir. Dolayısıyla nekre arasında bulduğunda onların hepsinin sıfat değil bedel olduğunu bildiririm, denilmiştir."

Yine: *"Bir nekreyi marifeler arasında bulduğunda onların hepsinin sıfat değil bedel olduğunu bildiririm"* denilmiştir.

« قَابِلِ التَّوْبِ » sözünün başına « وَ »'ın getirilmesi bir nükteden dolayıdır. O da; tevbekar günahkar için iki rahmetin bir araya getirilişinin ifadesidir. Tevbesini kabul edip onun (günahlarının) lehine sevap olarak yazması ve onun (tevbeyi) hiç işlenmemiş gibi günahları silip süpüren kılmasıdır. Sanki şöyle demiştir:

"Marifeti ve tevbenin kabulünü bir araya getiren."

Rivayet edildiğine göre Hz. Ömer (ra), Şam halkından olan güçlü kuvvetli birini kaybetmişti. Onu aradı (ve kendisinden haber aldı.) Hz. Ömer'e (ra):

– *İçkiye dadandı.* denildi. Ömer (ra), katibine:

– *"Yaz Ömer'den falana: 'Sana selam olsun. Kendisinden başka ilah olmayan Allah'ı, sana övüyorum. Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla. Hâ – Mim. Dönüş ancak O'nadır."* dedi. Mektubu mühürledi ve elçisine:

– *"Bunu onu ancak ayık bulduğunda ver."* dedi. Sonra yanındakilere onun tevbe etmesi için dua etmelerini emretti. Mektup ona geldiğinde bir taraftan onu okuyor, diğer taraftan da:

– *Allah bana beni bağışlayacağını vadetti ve beni azabından sakındırdı*, diyordu. Bunu defalarca tekrarladı. Sonunda ağlamaya başladı. Sonra bu işi bıraktı. Güzel de bıraktı ve tevbesini de güzel yaptı. Onun işi Ömer (ra)'e ulaşınca:

– *"Kardeşinizin ayağının kaydığını gördüğünüz de işte böyle yapın. Onu tutun. Durdurun, bağışlaması için Allah'a dua edin. Onun aleyhine şeytana yardımcı olmayın."* [38]

« لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ» de aynı şekilde « ذِى الطَّوْلِ »'nin sıfatıdır. Başlangıç cümlesi olması da mümkündür. « مَصِيرُ » dönüş demektir.

❁ ❁ ❁

[38] Ebu Nuaym, *Hilye*, 4, 97.

4. – 6. ÂYETLER

مَا يُجَادِلُ فِي آيَاتِ اللّٰهِ إِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي الْبِلَادِ ﴿٤﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْأَحْزَابُ مِنْ بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ أُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَأَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾

Meâli

4. İnkar edenler müstesna hiç kimse Allah'ın ayetleri hakkında tartışmaz. Öyle ise onların şehirlerde gezip dolaşması seni aldatmasın.

5. Onlardan önce, Nuh kavmi ve bunlardan sonraki topluluklar da *(peygamberlerini)* yalanlamış, her ümmet kendi peygamberini yakalamaya azmetmişti. Batılı hakkın yerine koymak için mücadele etmişlerdi. Bunun üzerine ben onları yakaladım. İşte *(bak)* cezalandırmam nasılmış gör.

6. İnkar edenlerin cehenem ehli olduklarına dair Rabbinin sözü böylece gerçekleşti.

Tefsiri

4 – İnkâr edenler müstesna hiç kimse Allah'ın ayetleri hakkında tartışmaz. Öyle ise onların şehirlerde gezip dolaşması seni aldatmasın.

Onları yalanlamak ve inkâr etmek suretiyle ayetler hakkında tartışmaz. Nitekim ayeti kerimedeki:

"Hakkı batılla gidermek için boş yere mücadele ettiler." sözü de buna delalet etmektedir. Ancak karışıklıklarını izah etmek, müşkillerini çizmek, manalarını açığa çıkarmak ve onlarla sapıkları reddetmek için onlar hakkında yapılan tartışmalar Allah (cc) yolunda yapılan en büyük cihaddır. *"Onların şehirlerde dolaşması seni aldatmasın."* Onların canlı alışverişlerle ve kârlı kazançlarla çok kâr elde etmiş olarak sağ salim dolaşması seni aldatmasın, çünkü onların işinin akibeti azaba gitmektedir. Daha sonra bunun nasıl olduğunu açıklayarak onlardan önceki yalanlayan milletlerin helak edildiğini bildirdi ve şöyle buyurdu:

5 - Onlardan önce, Nuh kavmi ve bunlardan sonraki topluluklar da (peygamberlerini) **yalanladılar, her ümmet kendi peygamberini yakalamaya azmetmişti. Batılı hakkın yerine koymak için mücadele ettiler. Bunun üzerine ben onları yakaladım. İşte** (bak) **cezalandırmam nasılmış gör.**

Nuh kavmi, Nuh (as)'ı yalanladı. *"Sonraki topluluklar..."* Nuh kavminden sonra peygamberlere karşı guruplaşan ve onlara harp ilan edenlerdir. Onlar; Ad, Semud, Lut kavmi ve onlardan başkalarıdır. *"Her ümmet peygamberini yakalamaya azmetmişti."* Bu ümmetlerden her biri -ki onlar; Nuh (as) kavmi ve sonraki topluluklardır- peygamberlerine karşı gelip öldürmeye azmetmişti. « الأخيذ », esir, demektir. *"Bâtılı hakkın yerine koymak için..."* imanı küfürle gidermek için.

Mekke ekolü ve Hafs'a göre « فَأَخَذْتُهُمْ » deki « ذ » idgamsızdır. Şunu kasdetmektedir: *"Onlar, onu* (peygamberlerini) *yakalamayı kastettiler. Bunun üzerine ben de onların cezasını, peygamberleri yakalamayı istemelerine uygun bir şekilde onları yakalamak ve cezalandırmak şeklinde verdim."*

Yakub'a göre « عقابي » şeklinde « ى » iledir. *"İşte bak cezalandırmam nasılmış gör."* Yani sizler, onların beldelerine uğruyorsunuz ve onların işlerini görüyorsunuz demektir. Bu içinde şaşkınlık veren bir mananın bulunduğu açıklamadır. (Müşriklerin hala ders almamasından dolayı işitenlere şaşkınlık veren bir mana.)

6 - İnkâr edenlerin cehennem ehli olduklarına dair Rabbinin sözü böylece gerçekleşti.

Medine ve Şam kıraatine göre « كَلِمَاتُ رَبِّكَ » şeklindedir. « أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ » mahallen merfudur. « كَلِمَتُ رَبِّكَ »'den bedeldir. Yani, kâfirlere cehennem ashabıdan olmaları bu gereklilikler gibi gerekli olmuştur. Manası; *"Dünyada iken kökünden koparıp atan bir azapla yok edildikleri gibi, ahirette de cehennem azabıyla azap edilmeleri vacib olmuştur"*, şeklindedir.

Ya da sebep « لِ »'ımn hafsı ve fiilin bitiştirilmesi ile mahallen mensubtur. *"İnkar edenler..."* Kureyş'tir. Manası; *"O ümmetlerin helak edilmesi vacib olduğu gibi, aynı şekilde bunların da helak edilmeleri vacib olmuştur."* Çünkü onları tek bir sebep biraya toplamaktadır. O da onların cehennem ashabından olmalarıdır. «النَّارِ »'den sonra durulmalıdır. Çünkü eğer geçilirse *"Onlar, arşı taşıyan, cehennem ashabıdır."* manası ortaya çıkar. Yani, arşı taşıyanlar ve onun etrafını kuşatanlar -ki onlar da meleklerin büyükleri için kerubiyyun'dur- cehennem ashabı için sıfat olurlar. Bunun yanlışlığı da ortadadır.

❁ ❁ ❁

7. – 9. ÂYETLER

اَلَّذٖينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَيُؤْمِنُونَ بِهٖ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ
رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذٖينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبٖيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ
الْجَحٖيمِ ﴿٧﴾ رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتٖى وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ
صَلَحَ مِنْ اٰبَائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزٖيزُ
الْحَكٖيمُ ﴿٨﴾ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ
رَحِمْتَهُ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿٩﴾

Meâli

7. Arş'ı yüklenenler ve bir de onun çevresinde bulunan *(melekler)* Rablerini hamdile tesbih ederler. O'na iman ederler. Mü'minlerin de bağışlanmasını isterler. "Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin herşeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla. Onları cehennem azabından koru *(derler).*"

8. Rabbimiz! Onları da onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine vadettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz Aziz ve Hakim olan sensin.

9. Bir de onları her türlü kötülüklerden koru. Sen kimi kötülüklerden korursan o gün muhakkak ki onu rahmetine mazhar kılmışsındır. Bu en büyük kurtuluştur.

Tefsiri

7 - Arş'ı yüklenenler ve bir de onun çevresinde bulunan (melekler) **Rablerini hamdile tesbih ederler. O'na iman ederler. Mü'minlerin de bağışlanmasını isterler. "Ey Rabbimiz! Senin rahmet ve ilmin herşeyi kuşatmıştır. O halde tevbe eden ve senin yoluna gidenleri bağışla. Onları cehennem azabından koru** (derler)**."**

Rivayet edildiğine göre arş'ı taşıyan meleklerin ayakları en aşağı arzda, başları da arş'ı delip geçmiştir. Böyle oldukları halde onlar huşu sahibidirler, gözlerini kaldırıp bakmazlar. Nitekim hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

"Allah'u Teala bütün meleklere, diğer meleklere karşı üstün olmaları sebebiyle arşı taşıyan meleklere sabah akşam selam vermelerini emretmiştir."

Denildi ki:

"Arşın etrafında tehlil ve tekbir getirerek tavaf eden yetmiş bin sâf melek vardır. Onların gerisinde ellerini omuzlarına koymuş, ayakta tehlil ve tekbir getiren yetmiş bin sâf melek vardır. Onların gerisinde de sağ ellerini sol elleri üzerine koymuş, her biri birbirinden farklı, tesbihlerle tesbih eden yüz bin saf (daha) *vardır."*

« يُسَبِّحُونَ », mübtedanın haberidir. O da « اَلَّذِينَ »'dir.

"Rablerini hamd ile..." yani O'nun hamdiyle birlikte, demektir. Çünkü « بِ » onların tesbihlerinin hamd ile olduğuna delalet etmektedir. *"Ona iman edenler..."* Arşı taşıyan ve arşın etrafında hamdiyle tesbih eden meleklerin iman ettiğini bildiğimiz halde bunun (zikredilmesinin) faydası, imanın şerefini ve üstünlüğünü ortaya koymak ve O'na tesbih etmektir. Bu sebeple peygamberleri Kur'an'ın birçok yerinde dürüstlükle vasfetmiştir.

﴿ ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا ﴾

"Sonra inanıp birbirlerine sabır tavsiye eden ve merhamet tavsiye edenlerden olmak..." ayetinde olduğu gibi (imanı) hayır işlerinin akabinde getirmiştir. Bununla imanın üstünlüğünü beyan etmiştir.

"O'na iman ederler, mü'minlerin de bağışlanmasını isterler." sözünde, tenasuba riayet olunmuştur. Sanki şöyle denilmiştir:

"O'na iman ederler ve halleri kendi halleri gibi olanlar içinde istiğfar ederler." Bunda iman hususundaki ortaklığın, cinsler ve mekanlar farklı olsa da nasihat ve şefkate en çok götüren şey olması gerektiğine dair delil vardır.

"Ey Rabimiz," derler. Burada hazfedilen « هُمْ » – *'onlar'* vardır. Bu söz haldir. *"Senin rahmet ve ilmin herşeyi kuşatmıştır."* Mana da herşeyi kuşatan rahmet ve ilimdir. Zira aslı, senin rahmetin ve ilmin herşeyi kuşatmıştır, şeklindedir. Lakin fiil, rahmetin ve ilmin sahibine isnad edilmek suretiyle ve O'nun, rahmet ve ilimle nitelendirilmesi hususunda mübalağa olsun diye temyiz olmak üzere mansup kılınmaları suretiyle söz aslından kaydırıldı. *"O halde tevbe edenleri bağışla."* Yani rahmet ve ilmin zikrine uygun olması için onlardan tevbe edeceğini bildiğin kişileri bağışla. *"Senin yoluna girenleri..."* yani davet ettiğin hidayet yoluna girenleri demektir.

8 – Rabbimiz! Onları da onların atalarından, zevcelerinden, nesillerinden iyi olanları da kendilerine vadettiğin Adn cennetlerine koy. Şüphesiz Aziz ve Hakim olan sensin.

« مَنْ » Nasb makamındadır. « وَأَدْخِلْهُمْ »'deki ya da « وَعَدْتَهُمْ » deki « هُمْ » üzerine atıftır. Mana; *"onlara vadettiğin, onların babalarından salih olanlara da vadettiğin..."* şeklindedir.

"Aziz ve Hakim olan sensin." Yani mağlub olmayan sultansın. İktidar ve kudretine rağmen sen hikmetsiz hiçbirşey yapmazsın. Senin hikmetinin icabı da vadini yerine getirmektir.

9 – Bir de onları her türlü kötülüklerden koru. Sen kimi kötülüklerden korursan o gün muhakkak ki onu rahmetine mazhar kılmışsındır. Bu en büyük kurtuluştur.

Kötülüklerin karşılığından kurtulmuşsundur ki, o da cehennem azabıdır. *"Bu en büyük kurtuluştur."* yani azabın kaldırılması en büyük kurtuluştur.

10. – 14. ÂYETLER

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللّٰهِ أَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ
إِذْ تُدْعَوْنَ إِلَى الْإِيمَانِ فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا أَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ
وَأَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ إِلَى خُرُوجٍ مِنْ سَبِيلٍ
﴿١١﴾ ذٰلِكُمْ بِأَنَّهُ إِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَإِنْ يُشْرَكْ بِهِ
تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ الْكَبِيرِ ﴿١٢﴾ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ
وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ رِزْقًا وَمَا يَتَذَكَّرُ إِلَّا مَنْ يُنِيبُ ﴿١٣﴾
فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾

Meâli

10. İnkâr edenlere şöyle nida edilir: "Allah'ın gazabı, sizin kendinize olan gazabınızdan daha büyüktür. Zira siz imana davet ediliyorsunuz, fakat inkar ediyorsunuz."

11. Onlar: "Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin. Biz de günahlarımızı itiraf ettik. Bir daha *(bu ateşten)* çıkmaya yol var mı?" derler.

12. Onlara "Bir olan Allah'a çağrıldığınız zaman inkar ettiniz. O'na ortak koşulunca inanıp tasdik ediyorsunuz. Artık hüküm, yücelerin yücesi Allah'ındır. *(denir)*"

13. Size ayetlerini gösteren, sizin için gökten rızık indiren O'dur. *(Allah'a)* yönelenden başkası ibret almaz.

14. Kafirlerin hoşuna gitmese de Allah'a, O'nun için dindar ve muhlis olarak dua edin.

Tefsiri

10 – İnkâr edenlere şöyle nida edilir: Allah'ın gazabı, sizin kendinize olan gazabınızdan daha büyüktür. Zira siz imana davet ediliyorsunuz, fakat inkâr ediyorsunuz.

"İnkar edenlere..." kıyamet gününde cehenneme girdiklerinde ve nefislerine kızdıklarında cehennem muhafızları onlara şöyle nida eder: *"Allah'ın gazabı, sizin kendinize olan gazabınızdan daha büyüktür."* Yani, Allah'ın (cc) sizin nefislerinize karşı olan gazabı, sizin kendi nefislerinize karşı olan kızgınlığınızdan daha büyüktür. Bunu bir defa söylemekle yetindi.

« مَقْتٌ », buğzun en şiddetlisidir. Zemahşeriye göre, « اِذْ تُدْعَوْنَ اِلَى الْاِيمَانِ » cümlesi birinci « مَقْتٌ » ile mansubtur. Mana: *"Onlara kıyamet gününde şöyle denir: Peygamberler sizi imana çağırdığında siz onu kabulden imtina ediyor ve ona karşı küfrü seçiyordunuz. İşte Allah'ın sizin kötülüğü ve inkârı emreden nefsinize karşı o zaman ki buğzu isteklerine uymak suretiyle cehenneme girdiğiniz bugün, cehennem de olduğunuz halde sizin onlara olan buğzunuzdan daha şiddetlidir."* Denildi ki:

"Allah'ın şu an size olan buğzu, sizin birbirinize olan buğzunuzdan daha büyüktür." Nitekim ayeti kerime de de:

﴿ ثُمَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَكْفُرُ بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا ﴾

"Daha sonra kıyamet gününde birbirinizi inkar eder ve birbirinizi lanetlersiniz." [39] buyurulmuştur.

"Zira siz imana davet ediliyorsunuz." sözü sebeptir. Camiul İslam ve başka kitaplarda şöyle denilmiştir: « اِذْ » gizli bir fiille mansubtur. Buna « لَمَقْتُ اللّٰهِ » sözü delalet etmektedir. Yani imana çağırılıp inkar ettiklerinde Allah (cc) onlara buğzeder. Birinci « مَقْتٌ » ile mansub olmaz. Çünkü « لَمَقْتُ اللّٰهِ » mastar olduğu halde mübtedadır. Haberi de « اَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ »'dur. Bu da « اِذْ تُدْعَوْنَ » de amel etmez. Çünkü

[39] Ankebut, 25.

mastardan haber verildiğinde ona sılası olacak hiçbirşeyin taalluku için caiz değildir. Ondan haber vermek tamamını bildirmektir. Ona taalluk eden şey ise noksanını haber verir. Zamanlar farklı olduğu için ikinci « مَقْتُ » ile de mansub olmaz. İşte onlar, cehennemde nefislerine buğzederler. Hâlbuki dünyada iken imana davet edilmişlerdi de inkar etmişler, küfür üzerinde ısrar etmişlerdi.

11 – Onlar: "Rabbimiz! Bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin. Biz de günahlarımızı itiraf ettik. Bir daha (bu ateşten) **çıkmaya yol var mı?" derler.**

"Bizi iki defa öldürdün, iki defa diriltin." Yani iki öldürmeyle ve iki diriltmeyle. Ya da iki ölümle ve iki hayatla, demektir. İki öldürmeyle, onların önce ölü olarak yaratılmalarını sonra da ecelleri geldiğinde öldürülmelerini kastetmiştir. Ölü olarak yaratılmalarının « امَاتَة » olarak adlandırılması doğrudur. *"Sivrisineğin cismini küçülten, filin cismini büyülten zatı tesbih ederim."* denilmesinin doğru olduğu gibi. Orada büyülttü sözünden küçülttüye, küçülttü sözünden büyülttüye doğru bir nakil söz konusu değildir. Bunun sebebi de büyüklüğün ve küçüklüğün yapılmış tek bir şeyde caiz olmasıdır. Yapan kişi caiz olandan birinci seçtiğinde yapılan şeyi caiz olan diğerinden değiştirmiş olur. Onu değiştirmesi, onu ondan nakletmesi gibidir. İki diriltme ile de birinci diriltilişin dünyada, ikinci diriltilişin diriliş gününde olduğunu kastetmiştir. Buna:

﴿ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ﴾

"Sizler ölü idiniz sizi diriltti, sonra sizi öldürdü, sonra sizi (tekrar) diriltti" [40] ayeti delalet etmektedir.

Denildi ki: *"Birinci ölüm dünyadadır. İkincisi ise sual için diriltildikten sonra kabirdedir."*

Birinci diriltme, ölümden sonra sual için kabirdeki diriltmedir, ikincisi ise diriliş (günü) için olandır.

---

[40] Bakara, 28.

"Günahlarımızı itiraf ettik." öldürme ve diriltme fiillerinin, üzerlerinde tekerrür ettiğini gördüklerinde Allah'ın (cc), sıfırdan yaratmaya kadir olduğu gibi tekrar yaratmaya da kadir olduğunu bildiler. Diriliğin inkarı ile ilgili işledikleri günahları ve ona tabi olan diğer isyanlarını itiraf ettiler. *"Bu ateşten çıkmaya yol var mı?"* dediler. Yani, 'Er ya da geç kurtulmamız için herhangi bir kesin çıkış yolu var mı?' dediler. Ya da ümitsizlik bundan başkası için meydana gelmiştir. O da, çıkış da yoktur, çıkışa yol da. Bu kendilerine ümitsizlik galebe çalmış kişilerin sözüdür. Bunu şaşkınlık içinde söylerler. Bu sebepten dolayı da cevap buna göre gelmiştir. O da şudur:

12 – Onlara: "Bir olan Allah'a çağrıldığınız zaman inkâr ettiniz. O'na ortak koşulunca inanıp tasdik ediyorsunuz. Artık hüküm, yücelerin yücesi Allah'ındır." (denir)

İşte içinde bulunduğunuz şey budur. Sizin Allah'ın (cc) birliğini inkar etmeniz ve O'na şirk koşmaya iman etmeniz sebebiyle çıkışa asla bir yol yoktur. *"Hüküm Allah'ındır."* Size sürekli azapla hükmedecektir.

« عَلِيّ » – *"şanı yücedir, hükmü reddolunmaz."* « الْكَبِير » – *"hakimiyeti büyüktür, karşılık vermesi* (mükâfat ceza vermesi) *sınırlandırılamaz."* Denildi ki:

"Hariciler, sanki 'hüküm ancak Allah'a aittir' sözlerini bundan almışlardır." Katade şöyle demiştir:

"Hariciler isyan ettiğinde Ali (ra):

– *Bunlar kimlerdir?* diye sordu.

– *Muhakkimundur,* (hüküm ancak Allah'a aittir diyenlerdir), denildi. Bunun üzerine Ali (ra):

– *'Bu kendisiyle batılın kastedildiği hak sözdür.'* demiştir.

13 – Size ayetlerini gösteren, sizin için gökten rızık indiren O'dur. Allah'a yönelenden başkası ibret almaz.

"Ayetlerini..." rüzgâr, bulut, gök gürültüsü, şimşek, yıldırımlar ve benzerlerini Mekke ve Basra kıraatine göre « يُنْزِلُ » şeklindedir.

"Rızık..." yağmuru çünkü o rızkın sebebidir. *"Allah'a yönelenden başkası ibret almaz."* Allah'ın (cc) ayetleriyle ancak şirkten tevbe edip Allah'a (cc) dönenler öğüt ve ibret alırlar. Çünkü inatçı kişi ne düşünür ne de öğüt alır. Bundan sonra Allah'a (cc) yönelenlere şöyle buyurmuştur:

14 – Kâfirlerin hoşuna gitmese de Allah'a, O'nun için dindar ve muhlis olarak dua edin.

"Allah'a dua edin." O'na (cc) ibadet edin. Dini şirkten arındırıp yalnız O'na halis kılarak ibadet edin demektir. *"Kâfirlerin hoşuna gitmese de..."* demek, bu sizden olmayanları gazaba getirse de demektir.

❁ ❁ ❁

15. - 17. ÂYETLER

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِى الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَى عَلَى اللّٰهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾ اَلْيَوْمَ تُجْزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾

Meâli

15. Dereceleri yükselten, arşın sahibi Allah, buluşma gününe karşı uyarmak için emrinden olan ruhu, kullarından dilediğine indirir.

16. O gün onlar *(kabirlerinden)* meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz. *(Allah onlara sorar ve cevabını verir)*: "Bugün hükümranlık kimindir?" Kahhar olan tek Allah'ındır."

17. Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur. Şüphesiz Allah hesabı çarçabuk görendir.

Tefsiri

15 – Dereceleri yükselten, arşın sahibi Allah, buluşma gününe karşı uyarmak için emrinden olan ruhu, kullarından dilediğine indirir.

"Dereceleri yükseltendir." "Arşın sahibidir." "Ruhu indirir." cümleleri «الَّذِى يُرِيكُمْ» cümlesine ait üç haberdir. Ya da bunlar, hazfedilmiş, bir mübtedanın haberleridir.

"Dereceleri yükseltendir..." sözünün manası, gökleri birbiri üstüne yükselten ya da kullarının dünyadaki makamlarını yükselten. Ya da onların cennetteki konaklarını yükselten, demektir.

"Arşın sahibi..." sözünün manası, göklerin fevkindeki arşının sahibidir. Mülküne muhtaç olmaması ile birlikte onu, azametini göstermek için meleklerin tavaf yeri olarak yarattı.

"Ruh" Cebrail (as)'dır. Ya da kalplerin kendisiyle hayata kavuştuğu vahiydir. *"Emrinden..."* emri için, ya da emriyle demektir. *"Uyarmak için..."* Allah (cc), ya da üzerine ruhun indirildiği kişi ki o da Nebi (as)'dır. Buna yakub'un « لِتُنْذِرَ », *"uyarman için"* şeklindeki kıraatı delalet etmektedir. *"Buluşma günü..."* kıyamet günüdür. Çünkü onda gök ehli ile yer ehli, öncekilerle sonrakiler biraraya gelirler. Mekke kıraat imamları ve Yakub'a göre « التَّلَاقِي » şeklindedir.

16 – O gün onlar (kabirlerinden) **meydana çıkarlar. Onların hiçbir şeyi Allah'a gizli kalmaz.** (Allah onlara sorar ve cevabını verir): **"Bugün hükümranlık kimindir?" "Kahhar olan tek Allah'ındır."**

"Meydana çıkarlar." ortaya çıkarlar. Onları, ne dağ, ne tepe, ne de bina hiçbir şey örtmez. *"Onların hiçbiri Allah'a gizli kalmaz"* yani onların amellerinden ve hallerinden hiçbirşey. *"Bu gün hükümranlık kimindir?"* Yani Allah'u Teala bunu hiç kimsenin cevap veremediği bir anda sorar. Daha sonra da *"Kahhar olan tek Allah'ındır."* diyerek kendisi cevap verir. Kahhar; muhatabı ölümle mahveden, demektir.

« الْيَوْمَ » kelimesi « لِمَنِ »'in delaletiyle mansubtur. Yani bugün hükümranlık kim için sabit oldu, demektir. Denildi ki:

"Bir münadi nida ederek:

– 'Bu gün hükümranlık kimindir?' der. Mahşer halkı da ona:

– 'Kahhar olan tek Allah'ındır.' diye cevap verir."

17 – Bugün herkese kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yoktur. Şüphesiz Allah hesabı çarçabuk görendir.

O günde hükümranlığı sadece Allah'a (cc) ait olduğuna itaat ettikten sonra bunun neticelerini saydı. Onlar da, her nefis dünyada iken işlediği hayır ya da şerrin karşılığını görecektir. O'ndan zulüm sadır olmaz. Çünkü O kullarına zulmedici değildir. Hesabı güç görmez. Çünkü birini hesaba çekmek O'nu, diğerini hesaba çekmekten alıkoymaz. Mahlûkatın tamamını aynı anda hesaba çeker. O hesaba çekenlerin en hızlısıdır.

18. - 20. ÂYETLER

وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ ط مَا
لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ط ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ
وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ ط وَالَّذِينَ يَدْعُونَ
مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ ط إِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ قف ﴿٢٠﴾

Meâli

18. Onlara yaklaşan günün tehlikesini anlat. O zaman gamla dolu ve yutkunur oldukları halde, yürekleri gırtlaklara dayanmıştır. Zalimlerin ne dostu, ne de itaat edilecek şefaatçisi vardır.

19. Allah, gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediğini bilir.

20. Allah adaletle hükmeder. O'nu bırakıp taptıkları ise hiçbir şeye hükmedemezler. Şüphesiz Allah, hakkıyla işiten ve görendir.

Tefsiri

18 – Onlara yaklaşan günün tehlikesini anlat. O zaman gamla dolu ve yutkunur oldukları halde, yürekleri gırtlaklara dayanmıştır. Zalimlerin ne dostu, ne de itaat edilecek şefaatçisi vardır.

"Yaklaşan gün..." kıyamettir. Yakınlığından dolayı bununla isimlendirilmiştir.

« إِذِ الْقُلُوبُ لَدَى الْحَنَاجِرِ » cümlesi, « يَوْمَ الْاٰزِفَةِ »'den bedel kılınmıştır.

"Yürekleri gırtlaklara dayanmıştır." Yani gırtlaklara yükselmiştir. Onların kalpleri yerlerinden yükselir, gırtlaklarına dayanır. Çıkmaz ki ölsünler, yerine de dönmez ki nefes alsınlar ve rahatlasınlar. *"Gamla dolu ve yutkunur oldukları halde..."* gırtlaklarıyla yutkunur oldukları halde.

« كَظَمَ الْقِرْبَةَ » – *"Tulumun ağzını bağladı."* sözünde olduğu gibi. « الْقُلُوبُ » kelimesinden haldir. Kalplerin sahiblerine hamledilmiştir. « كَاظِمَ », cemi salim olarak çoğul « الْكَظْمُ » – *"öfkeyi belirtmeyip yutkunmak"* ile nitelendirdi.

*"Zalimler..."*den kasıt kafirlerdir. *"Dost..."* şefkatli bir dost. *"itaat edilecek şefaatçi..."* Yani şefaat edemez, demektir. *"İtaat edilecek"* sözü *"itaat"* kelimesinden mecazdır. Çünkü gerçekte itaat ancak üstteki kişi için olur. kastolunan şefaatin ve itaatin olmayacağıdır.

« وَلَا تَرَى الضَّبَّ بِهَا يَنْجَحِرُ » – *"Orada çölde kelerin deliğine girdiğini göremezsin."* sözünde olduğu gibi. Burada hem keleri hem de onun deliğine girişini nefyetmiştir. Lafız, şefaatin değil de itaatin olmayacağına ihtimal taşısa da her ikisini de nefyetmektedir.

Hasan'dan şöyle rivayet edilmiştir:

"Vallahi onlar için elbette şefaatçi yoktur."

19 – Allah, gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediğini bilir.

« خَائِنَةَ », mastardır. *'Hıyanet'* manasına gelmektedir. Hastalıktan kurtarmak manasına gelen « فَاعِيَةٌ » veznindedir. Nazarın helal olmayana çevrilmesidir. *"Kalplerin gizlediği..."* kalplerin gizlediği emaneti ve hıyaneti. Denildi ki:

"O yabancı bir kadına şehvetle gizlice bakması, sonra da kalbiyle onun güzelliğini düşünmesidir. Bu bakışı ve düşünüşü esnasında yanında kimler olduğunu bile bilmez. Ama Allah (cc) bunların tamamını bilir."

« يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ », « يُلْقِي الرُّوحَ » gibi. « هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ آيَاتِهِ » deki « هُوَ »'nin haberlerinden biridir. Ancak « لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ » sözüyle « يُلْقِي الرُّوحَ »'nın illetini bildirdi. Daha sonra *"itaat edilecek bir şefaatçi*

yoktur" sözüne kadar da buluşma gününün ahvalini zikretmek suretiyle başka bir konuya girdi. Bu sebepten dolayı da kardeşlerinden (haber olanlardan) uzak oldu.

20 – Allah adaletle hükmeder. O'nu bırakıp taptıkları ise hiçbir şeye hükmedemezler. Şüphesiz Allah, hakkıyla işiten ve görendir.

"Adaletle..." yani bu sıfatıyla. O ancak adaletle hükmeder. Onların ilahları hiçbir şeye hükmedemez. Bu onları alaya almaktır. Çünkü kudretle nitelendirilmeyen bir şey için o hükmeder ya da hükmedemez denilmez.

Nafi'ye göre « تَدْعُونَ » şeklindedir. *"Şüphesiz Allah, hakkıyla işiten ve görendir."* sözü *"Allah gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediğini bilir."* ayetini açıklamaktadır ve onların dediklerini işittiğine ve yaptıklarını gördüğüne ve onları buna göre cezalandıracağına dair tehdittir. Ayrıca ondan başka taptıklarını da işitmezler ve görmezler şeklinde nitelenmiştir.

❁ ❁ ❁

21. - 22. ÂYETLER

أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ
كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ ۖ كَانُوا هُمْ أَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ
فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾ ذَٰلِكَ
بِأَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا فَأَخَذَهُمُ
اللَّهُ ۖ إِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾

Meâli

21. Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin akibetinin nasıl olduğunu görsünler. Onlar kuvvet yönünden ve yeryüzünde eserler bakımından bunlardan daha üstündüler. Böyleyken Allah onları günahları yüzünden yakaladı. Onları Allah'ın azabından koruyan da olmadı.

22. Bunun sebebi, peygamberleri kendilerine apaçık mucizeler getirdikleri halde inkâr etmeleri idi. Allah da kendilerini tutup yakalayıverdi. Doğrusu O, kuvvetlidir. Azabı da pek çetindir.

Tefsiri

21 – Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin akibetinin nasıl olduğunu görsünler. Onlar kuvvet yönünden ve yeryüzünde eserler bakımından bunlardan daha üstündüler. Böyleyken Allah, onları günahları yüzünden yakaladı. Onları Allah'ın azabından koruyan da olmadı.

"Kendilerinden öncekilerin akibetinin nasıl olduğunu..." yani, kendilerinden önce peygamberleri yalanlayanların işinin sonunun nasıl olduğunu demektir. « هُمْ » ayırma edatıdır. Onun hakkı iki marife arasına gelmektir. Ancak « أَشَدَّ مِنْهُمْ », « ال »'ın başına gelmemesi hususunda marifeye benzemektedir. Dolayısıyla da onun yerine geçmiştir. Şam kıraatine göre « مِنْكُمْ » şeklindedir. *"Eserler..."* yani kaleler ve saraylar. *"Allah onları günahları yüzünden yakaladı."* onları günahları sebebiyle cezalandırdı. Onları, Allah'ın azabından koruyan hiçbirşey de olmadı.

22 – Bunun sebebi, peygamberleri kendilerine apaçık mucizeler getirdikleri halde inkâr etmeleri idi. Allah da kendilerini tutup yakalayıverdi. Doğrusu O, kuvvetlidir. Azabı da pek çetindir.

Cezalandırılmaları, onların peygamberlerini, kendilerine apaçık mucizeler getirdikleri halde inkâr etmeleri sebebiyle idi. *"Kuvvetlidir"* herşeye Kadir'dir. Cezalandırdığında *"Azabı pek çetindir."*.

❁ ❁ ❁

23. - 27. ÂYETLER

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢٣﴾ إِلٰى فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُٓوا أَبْنَٓاءَ الَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَٓاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ مُوسٰى إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾

Meâli

23. – 24. Andolsun ki, biz Musa'yı mucizelerimiz ve apaçık hüccetle Firavun, Hâmân ve Karun'a gönderdik. Onlar: "Bu, çok yalancı bir sihirbazdır." dediler.

25. İşte o *(Musa)* tarafımızdan kendilerine hakkı getirince: "Onunla beraber iman edenlerin oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın" dediler. Ancak kafirlerin tuzağı elbette boşa çıkar.

26. Firavun: "Bırakın beni Musa'yı öldüreyim, varsın Rabbine yalvarsın. Çünkü ben onun sizin dininizi değiştireceğinden, yahut yeryüzünde fesat çıkaracağından korkuyorum." dedi.

27. Musa da: "Ben hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz *(olan Allah'a)* sığındım." dedi.

Tefsiri

23– / 24– Andolsun ki, biz Musa'yı mucizelerimiz ve apaçık hüccetle Firavun, Hamân ve Karun'a gönderdik. Onlar: "Bu, çok yalancı bir sihirbazdır." dediler.

*"Mucizelerimiz..."*den kasıt dokuz mucizedir. *"Apaçık hüccetle..."* açık delille demektir. Bu çok yalancı bir sihirbazdır, dediler de apaçık delili sihir ve yalan olarak adlandırdılar.

25 – İşte o (Musa) **tarafımızdan kendilerine hakkı getirince: "Onunla beraber iman edenlerin oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın." dediler. Ancak kâfirlerin tuzağı elbette boşa çıkar.**

"Hakkı..." nübüvveti. *"Onunla beraber iman edenlerin oğullarını öldürün, kadınlarını sağ bırakın."* Yani önceden olduğu gibi öldürme işini tekrarlayın. *"Kadınlarını da* –hizmet etmeleri için– *sağ bırakın."* *"Kafirlerin, tuzağı elbette boşa çıkar"* yani telef olur, gider. Onlar evvela onların öldürülmesine girişmişlerdi de bu, onlara fayda vermemişti. Allah'ın (cc) kazası, korktukları kimsenin ortaya çıkışıyla neticelendi. Bu ikinci öldürme de, onlara fayda sağlamayacaktır.

Firavun, çocukları öldürmeyi bırakmıştı. Musa (as) gönderildiğinde, onun ortaya çıktığını anlayınca kinle ve Musa (as)'a arka çıkanları bununla menederim zannıyla bu işe tekrar girişti. Ancak o tuzağının ikinci bir defa toptan boşa çıkacağını bilemedi.

26 – Firavun: "Bırakın beni Musa'yı öldüreyim, varsın Rabbine yalvarsın. Çünkü ben onun sizin dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde fesat çıkaracağından korkuyorum." dedi.

Firavun, adamlarına: *"Bırakın beni Musa'yı öldüreyim"* deyip onu öldürmek istediğinde: *'O senin korkacağın biri değildir. Sadece bir sihirbazdır. Onu öldürdüğünde insanları şüpheye sevketmiş olursun. Sonra onlar senin, ona karşı delil getirmekten aciz kaldığına inanırlar."* diyerek onu bundan menettiler. Gerçekte ise, Firavun, onun peygamber olduğuna ve getirdiklerinin, sihir değil mucizeler olduğuna kesin olarak inanı-yordu. Ancak o hilekar biriydi. En küçük bir şey için bile adam öldüren, kan döken biriydi. Saltanatını yok edeceğine inandığı birini niçin öldür-mesin ki? Lakin o, onu öldürmeye teşebbüsü ederse tezden öleceğinden korkuyordu. Nitekim onun, *"Rabbine yalvarın"* sözü, onun Musa (as) dan ve onun Rabbine yapacağı duasından şiddetle korktuğunun sadık şahididir. Onun, *"bırakın beni Musa'yı öldüreyim"* sözü, kavmine işi değişik göstermek ve onlara, kendisini, onların menettiği izlenimini vermek içindir. Halbuki onu sadece kalbindeki korku menetmişti. Eğer onu öldürmezsem *"dininizi değiştireceğinden"* korkuyorum. Yani üzerinde bulunduğunuzu

değiştireceğinden korkuyorum, demektir. Onlar Firavun'a ve putlara tapıyorlardı.

Ya da *'Musa'nın yeryüzünde fesat çıkaracağından korkuyorum'*, Medine, Basra ve Hafs'a göre « يُظْهِرَ »'daki « ي »'nin harekesi ötre « فَسَادَ »'deki « د »'ın harekesi üstündür. Diğerlerine göre ise « ي »'nın harekesi üstün « د »'ın harekesi ötredir. Ancak « يُبَدِّلَ »'ye uygunluğundan dolayı birinci görüş savaşma ve çatışmadır. Ekim dikim alanları, iş yerleri, ve kazanç yerleri boşalır. İnsanlar öldürülmek ve kaybolmak suretiyle helak olurlar. Sanki şöyle demiştir: *"Ben bunun sizi dinine çağırmak suretiyle dininize zarar vermesinden korkuyorum."* Ya da *"onun sebebiyle çıkacak fitneler vesilesiyle dünyanıza zarar vermesinden korkuyorum"* Kufelilerin dışındakiler « وَأَنْ » şeklinde okumuşlardır. Bunun manası, muhakkak ki ben, sizin hem dininizin ve hem de dünyanızın birlikte fesada uğrayacağından korkuyorum, şeklindedir.

27 – Musa da: "Ben hesap gününe inanmayan her kibirliden, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz (olan Allah'a) **sığındım." dedi.**

Musa (as), bunu katledilmesiyle ilgili Firavun'un sözünü işittiğinde konuşarak söyledi. *"Sizin de Rabbiniz"* sözünde, onları kendisine tabi olmaya, Allah'ın (cc) korumasına sığınmaya ve O'na tam bir tevekkülle bağlanmaya teşvik vardır. -Sığınması, Firavun'u ve diğer zalimleri toplasın ve kinaye yollu olsun da daha etkili ve daha kapsamlı olsundiye *"her kibirliden"* dedi. Tekebbür sözüyle büyüklenmeyi kastetti. Bu sözün sahibinin alçaklığına ve zulmünün aşırılığına delil getirdi. Şöyle dedi: *"Hesap gününe inanmayan."* Çünkü bir adam da kibir, ahireti inkar ve akibeti hakkında vurdumduymazlık bir araya gelirse, taş yürekliliğin ve Allah'a, (cc), O'nun kullarına karşı hücum edip saldırmanın sebepleri tamamlanmış demektir. Artık hiçbir büyük günah kalmaz ki onu işlemesin. « عُذْتُ » – *"sığındım"* ve « لُذْتُ » manaca kardeş kelimelerdir. Ebu Amr, Hamza ve Ali'ye göre « عُتُّ » şeklinde idğam iledir.

28. - 29. ÂYETLER

وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ إِيمَانَهُ أَتَقْتُلُونَ رَجُلًا
أَنْ يَقُولَ رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَآءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَإِنْ يَكُ
كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَإِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُمْ بَعْضُ الَّذِى
يَعِدُكُمْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَا قَوْمِ
لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ فِى الْأَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ
اللّٰهِ إِنْ جَآءَنَا قَالَ فِرْعَوْنُ مَآ أُرِيكُمْ إِلَّا مَآ أَرٰى وَمَآ أَهْدِيكُمْ
إِلَّا سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

Meâli

28. Firavun ailesinden olup imanını gizlemekte bulunan bir mü'min adam şöyle dedi: "Siz bir adamı, Rabbim Allah'tır, demesiyle öldürür müsünüz? Halbuki o size Rabbinizden apaçık mucizeler de getirmiştir. Bununla beraber eğer o yalancı ise yalanı kendisinedir. Eğer o doğru sözlü ise sizi tehdit edegeldiği *(azab)*'ın bir kısmı olsun sizi çarpar. Şüphesiz ki Allah, haddi aşan, yalancı kimseyi hidayete erdirmez.

29. Ey Kavmim! Bugün bu yerde başta olan kimseler olarak hükümranlık sizindir. Ama Allah'ın hışmı bize gelip çatarsa kim bize yardım eder? Firavun: "Ben size kendi görüşümden başkasını işaret etmiyorum. Ben size ancak doğru yolu gösteriyorum." dedi.

Tefsiri

28 - Firavun ailesinden olup imanını gizlemekte bulunan bir mü'min adam şöyle dedi: "Siz bir adamı, rabbim Allah'tır, demesiyle öldürür müsünüz? Hâlbuki o size Rabbinizden apaçık mucizeler de getirmiştir. Bununla beraber eğer o yalancı ise yalanı kendisinedir. Eğer o doğru sözlü ise sizi tehdit edegeldiği (azab)**ın bir kısmı olsun sizi çarpar. Şüphesiz ki Allah, haddi aşan, yalancı kimseyi hidayete erdirmez.**

Denildi ki: *"O Firavun'un amcasının oğluydu, Kıpti idi. Gizlice Musa'ya iman etmişti."*

« مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ » kavli « رَجُلٌ » kelimesinin sıfatıdır. Yine şöyle denildi:

"O İsrailoğullarındandı."

« مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ » kavli « يَكْتُمُ »'nun sılasıdır. Yani *'imanını Firavun ailesinden koruyan mü'min adam,'* demektir. İsmi Sem'an ya da Habib ya da Harbil ya da Hazbil'dir. Kuvvetli olan ise ilkidir.

"Bir adamı Rabbim Allah'tır demesinden dolayı öldürür müsünüz?" Bu ondan sadır olan büyük bir inkardır. Sanki şöyle demiştir:

"Suçsuz birini öldürmek gibi çirkin bir fiili mi işliyorsunuz? Bahaneniz de sadece hak sözü söylemesi. O da 'Rabbim Allah'tır' sözü. O sadece onun Rabbi değil, sizin de Rabbinizdir."

« وَقَدْ جَاءَكُمْ » cümlesi haldir. *"O size Rabbinizden apaçık mucizeler de getirmiştir"* dedi. Yani o sözünün doğruluğunu tasdik için bir tek mucizeyle değil, kendisine rububiyetin nisbet edildiği zat katından birçok mucizelerle gelmiştir. Bu (söz) onları onu kabule yavaş yavaş sevketmektedir.

"Eğer yalancı ise yalanı kendinedir, eğer doğru sözlü ise sizi tehdit edegeldiği (azab)*'ın bir kısmı olsun sizi çarpar."* İkiye taksim yoluyla onlara delil getirdi. O da, onun ya yalancı olacağı ya da doğru sözlü olacağıdır. Eğer yalancıysa yalanın vebali ona aittir ve o vebal ona yapışır. Eğer doğru sözlüyse sizi tehdit edegeldiği azabın bir kısmı olsun size isabet eder.

Doğru sözlü bir peygamberden sadır olan bir tehdit olduğu halde, onlara karşı yumuşak davranıp şerlerinden korunmak ve orta yolu takip etmek için *"Tehdit edegeldiği azabın tamamı"* demedi. Kabul etmeyeceği manası da yoktur. Sanki o, onlara şöyle dedi:

"Onun doğru sözlülüğü halinde size isabet edecek olan şeyin en azı, onun tehdit ettiği şeyin bir kısmıdır. O da tez azaptır. Bunda da sizin helakiniz vardır."

Onları dünya ve ahiret azabıyla tehdit etti. *"Eğer yalacıysa"* sözünü *"doğru sözlüyse"* sözünden önce söylemesi de bu kabildendir. Parçanın bütün ile tefsiri onun bozukluğunu göstermektir.

« مُسْرِفٌ », *haddi aşan*, demektir. *"Yalancı"* iddiasında yalancı olan, bu da aynı şekilde yumuşak davranma babındandır. Mana, eğer o haddi aşan yalancı biriyse Allah (cc) onu kendi haline bırakmak suretiyle başarısız kılar ve onu helak eder. Böylece siz de ondan kurtulursunuz. Ya da eğer haddi aşan, yalancı biri olsaydı elbette Allah onu peygamberliğe hidayet etmezdi ve elbette onu mucizelerle desteklemezdi, şeklindedir. Denildi ki:

"Müsrif (haddi aşan) *kelimesiyle Musa (as)'ı kastettiği zannedildi, halbuki o bununla firavunu kastetti."*

29 – Ey Kavmim! Bugün bu yerde başta olan kimseler olarak hükümranlık sizindir. Ama Allah'ın hışmı bize gelip çatarsa kim bize yardım eder? Firavun: "Ben size kendi görüşümden başkasını işaret etmiyorum. Ben size ancak doğru yolu gösteriyorum" dedi.

"Başta olan kimseler olarak" demek üstün kimseler olarak demektir.

« ظَاهِرِينَ » kelimesi « لَكُمْ »'deki « كُمْ »'den bedeldir.

"Bu yerde" Mısır toprağında. *"Allah'ın hışmı bize gelip çatarsa bize kim yardım eder?"* Şunu kastediyor: Mısır'ın hükümranlığı size aittir. Kasan'lara galip geldiniz. Onları zelil kıldınız. Artık işinizi kendi aleyhinize bozmayın. Allah'ın (cc) azabına yönelmeyin. Çünkü eğer O (cc), size gelirse sizin O'na (cc) karşı gücünüz yetmez ve O'nu (cc) sizden hiç kimse alıkoymaz.

"Bize kim yardım eder" ve *"bize gelirse"* dedi. Çünkü akrabalık yönüyle o onlardandı. Ve o, onlara nasihat edeninde bu hususta kendilerine ortak olduğunu bildirmek istiyordu. *"Firavun ben size ancak kendi görüşümü işaret ediyorum,"* dedi. Yani size onun öldürülmesiyle ilgili görüşümü işaret ediyorum. Onun öldürülmesinden başka hiçbirşeyi tasvip etmiyorum. Sizin bu söyledikleriniz de doğru değil. Bu görüşle de size ancak doğru yolu gösteriyorum. Yani doğru, uygun şeyi gizlemiyorum. Açıkladığımın hilafına sizden hiçbir şey saklamıyorum, şeklindedir. Dilinin ve kalbinin, dediği hususta uyum içinde olduğunu kastediyor. Halbuki o, yalan söylüyor. Musa (as)'dan gelebilecek musibetlere karşı içinde şiddetli bir korku taşıyordu. Ancak o yalandan kahramanlık gösterisi yapıyordu. Eğer o gizli korku olmasaydı hiç kim-seye danışmaz ve işi işaret noktasında durdurmazdı.

❁ ❁ ❁

30. – 35. ÂYETLER

وَقَالَ الَّذٖٓي اٰمَنَ يَا قَوْمِ اِنّٖٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ الْاَحْزَابِۙ
﴿٣٠﴾ مِثْلَ دَاْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذٖينَ مِنْ بَعْدِهِمْۜ وَمَا
اللّٰهُ يُرٖيدُ ظُلْمًا لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾ وَيَا قَوْمِ اِنّٖٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ
التَّنَادِۙ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ تُوَلُّونَ مُدْبِرٖينَۚ مَا لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍۚ
وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَكُمْ يُوسُفُ مِنْ
قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ فٖي شَكٍّ مِمَّا جَٓاءَكُمْ بِهٖۜ حَتّٰٓى اِذَا
هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِهٖ رَسُولًاۜ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ
مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ مُرْتَابٌۚ ﴿٣٤﴾ اَلَّذٖينَ يُجَادِلُونَ فٖٓي اٰيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ
سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْۜ كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذٖينَ اٰمَنُواۜ كَذٰلِكَ
يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾

Meâli

30. – 31. İman eden *(adam)* dedi ki: "Doğrusu ben sizin için Nuh kavminin, Ad, Semud ve onlardan sonra gelenlerin durumu gibi, peygamberleri yalanlayan toplulukların uğradıkları bir günün benzerinden korkuyorum. Allah, kullarına bir zulüm dileyecek değildir."

32. Ey kavmim! Gerçekten sizin için o bağırışıp çağrışma gününden *(kıyametten)* korkuyorum.

33. Arkanıza dönüp kaçacağınız gün, sizi Allah *(ın azabın)*dan kurtaracak kimse yoktur. Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek de yoktur.

34. Andolsun ki *(Musa'dan)* önce Yusuf da size açık burhanlar getirmişti. O vakit de onun size getirdiği şeyler hakkında şüphe edip durmuştunuz. Hatta o vefat edince de: "Allah, ondan sonra peygamber göndermez." dediniz. İşte Allah o aşırı giden şüphecileri böyle şaşırtır.

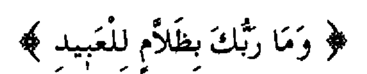
35. Onlar, kendilerine gelmiş hiçbir hüccet olmadığı halde Allah'ın ayetleri hakkında mücadele edenlerdir. Gerek Allah yanında, gerekse iman edenler yanında bu davranışa karşı kin ve öfke büyümüştür. Allah büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler.

Tefsiri

30– / 31– İman eden olan (adam) **dedi ki: "Doğrusu ben sizin için Nuh kavminin, Ad, Semud ve onlardan sonra gelenlerin durumu gibi, peygamberleri yalanlayan toplulukların uğradıkları bir günün benzerinden korkuyorum. Allah, kullarına bir zulüm dileyecek değildir."**

"Bir günün benzerinden." Günlerinin benzerlerinden demektir. Çünkü onu (günü) topluluklara muzaf kıldığı, onları *"Nuh kavminin, Ad, Semud ve onlardan sonra gelenlerin durumu gibi"* sözüyle açıkladığı ve onlardan her bir topluluğun bir helak edilme günü olduğu şüphesiz anlaşıldığı için çoğul yerine tekil getirmiştir. Onlar inkar yalanlama ve diğer günahlarla ilgili alışkanlıklarına devam ettiler. Bunu adet haline getirmesi ona devam etmeleri ve ondan geri kalmamaları sebebiyledir.

Burada kastedilmiş bir muzaf gerekmektedir. Yani « مثل جزاء دأبهم » – *"onların alışkanlıklarının cezası gibi"* ikinci « مثل » birinci « مثل » nin atfı beyanı olduğu için mansubtur. *"Allah, kullarına bir zulüm dileyecek değildir."* Yani Allah (cc), kullarına zulüm dilemez ki onları suçsuz yere azaplandırsın. Ya da hakettikleri azabın daha fazlasını versin. Yani onların helak edilmeleri adaletin neticesi idi. Çünkü onlar, onu yaptıklarıyla haketmişlerdi. Bu:



"Rabbin kullarına zulmedici değildir" [41] ayetinden daha beliğdir.

[41] Fussılet, 46.

Şöyle ki:

O (cc) herhangi bir zulmü dilemeyi dahi nefyetti. Kullarına karşı zulüm dilemekten dahi uzak olan zat, onlara zulmetmekten daha da çok uzaktır. Mutezilenin yaptığı: *"O, onların zulmetmelerini istemez."* Şeklindeki tefsir uzak bir tefsirdir. Çünkü şöyle derler:

"Bir adam diğerine « لاَ أُرِيدُ ظُلْمًا لَكَ » derse bunun manası, 'sana zulmetmek istemiyorum', şeklindedir." Bu dünya azabıyla korkutmadır. Daha sonra onları ahiret azabıyla korkuttu.

32 – Ey kavmim! Gerçekten sizin için o bağırışıp çağrışma gününden (kıyametten) **korkuyorum.**

"Bağırışıp çağırışma günü." Yani kıyamet günü, Mekke kıraati ve Yakub'a göre her iki halde de (vakf ve vasl hali) « التَّنَادِ » şeklindedir « ى »'nın hazf olması nedeniyle güzeldir. Çünkü esre « ى »'ya delalet etmektedir ve bu surelerin sonu « د » ile bitmektedir. Bu Allah'u Teala'nın A'raf suresinde hikaye ettiği şeydir:

﴿ وَنَادٰى اَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابَ النَّارِ ﴾

"Cennet halkı cehennem halkına seslendi..." [42]

﴿ وَنَادٰى اَصْحَابُ النَّارِ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ ﴾

"Cehennem halkı cennet halkına seslendi..." [43]

﴿ وَنَادٰى اَصْحَابُ الْاَعْرَافِ ﴾

"Araf halkı seslendi..." [44]

Denildi ki: *"Bir münadi nida eder: 'Ayık olsun! Falan saadete ulaşmıştır. Bundan sonra ebedi olarak bedbaht olmaz. Agah olsun! Falan bedbaht olmuştur. Ebedi olarak saadete ulaşmaz.'"*

---

[42] A'raf, 44.
[43] A'raf, 50.
[44] A'raf, 48.

33 – Arkanıza dönüp kaçacağınız gün, sizi Allah(ın azabın)**dan kurtaracak kimse yoktur. Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek de yoktur.**

Hesap yerinden sapıp cehenneme doğru meylederek koşacağınız gün *"Allah'tan* –Allah'ın (cc) azabından– *koruyacak* –menedecek, def edecek– *doğru yola iletecek"* doğru yola irşad edecek.

34 – Andolsun ki (Musa'dan) **önce Yusuf da size açık burhanlar getirmişti. O vakit de onun size getirdiği şeyler hakkında şüphe edip durmuştunuz. Hatta o vefat edince de: "Allah, ondan sonra peygamber göndermez." dediniz. İşte Allah o aşırı giden şüphecileri böyle şaşırtır.**

"Yusuf.." o Yakub oğlu Yusuf'tur (asm). Denildi ki:

"O Yakub oğlu Yusuf oğlu Efrayim oğlu Yusuf'tur. Onlar arasında peygamber olarak yirmi yıl kaldı." Denildi ki:

"Musa'nın Firavun'u Yusuf'un Firavun'udur. Onun zamanına kadar yaşamıştır." Denildi ki:

"O başka bir Firavun'dur. Allah (cc), 'Onlar, size mucizelerle Musa'-dan önce Yusuf gelmişti' diye azarladı. Onlar hakkında da şüpheye düşmüş, şüphe içinde kalmaya devam etmiştiniz."

"O vefat edince de... –kendi nefsinizde delilsiz olarak hükmedip,– *Allah ondan sonra peygamber göndermez* –dediniz. Yani bunu küfrünüzün üzerine ikame ettiniz ve size tekrardan delil getirilmeyeceğini zannettiniz.– *İşte Allah, o haddi aşan şüphecileri böyle saptırır."* Yani Allah, isyanında haddi aşan ve dininde şüpheye düşen herkesi böyle bir saptırmayla saptırır.

35 – Onlar, kendilerine gelmiş hiçbir hüccet olmadığı halde Allah'ın ayetleri hakkında mücadele edenlerdir. Gerek Allah yanında, gerekse iman edenler yanında bu davranışa karşı kin ve öfke büyümüştür. Allah büyüklük taslayan her zorbanın kalbini işte böyle mühürler.

« الَّذِينَ يُجَادِلُونَ » kavli « مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ »'den bedeldir. Çoğul olduğu halde, ondan bedel kılınması caizdir. Çünkü orada haddi aşan tek

bir kişiyi değil, bütün haddi aşanları kastetmiştir. *"Allah'ın ayetleri hususunda..."* onların defedilmesi ve iptal edilmesi hususunda. Sultan huccet, delil demektir. *"Kin ve öfke büyümüştür."* Yani buğz büyümüştür.

« كَبُرَ »'nın faili « مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ »'un zamiridir. O mana olarak çoğul, lafız olarak tekildir. Bedel manası üzerine hamlolundu. Ona dönen zamir ise lafız üzerine hamlolundu. « اَلَّذِينَ »'nin mübteda olarak merfu olması da caizdir. Bu şekilde olunca « كَبُرَ »'daki zamirin, kendisine döneceği bir muzaf takdiri gerekmektedir. Onun takdiri de şöyledir:

"Allah'ın ayetleri hususunda mücadele edenlerin mücadelesi, Allah katında kin ve öfke bakımından büyük olmuştur."

Ebu Amr'a göre « قَلْبٍ » şeklinde tenvinlidir. Kalp, büyüklük taslama ve zorbalık yapma ile vasfedilmiştir. Çünkü o, o ikisinin menbaıdır. *"Kulağı işittim"* sözünde olduğu gibi. Günahkâr olan, bütün beden olduğu halde, ﴿ فَاِنَّهُ اٰثِمٌ قَلْبُهُ ﴾ – **"Onu gizleyenin kalbi günahkardır."** [45] ayeti de böyledir.

❁ ❁ ❁

[45] Bakara, 283.

36. - 37. ÂYETLER

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ لِي صَرْحًا لَعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَابَ السَّمٰوَاتِ فَأَطَّلِعَ إِلٰى إِلٰهِ مُوسٰى وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ كَاذِبًا وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوٓءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

Meâli

36. - 37. Firavun: "Ey Haman! Bana yüksek bir kule yap. Belki yollara, göklerin yollarına erişirim de Musa'nın ilahına yükselip çıkarım. Doğrusu ben, onu yalancı sanıyorum." dedi. Böylece Firavun'a yaptığı kötü işi süslendi ve yoldan saptırıldı. Firavun'un tuzağı tamamen boşa çıktı.

Tefsiri

36- / 37- Firavun: "Ey Haman! Bana yüksek bir kule yap. Belki yollara, göklerin yollarına erişirim de Musa'nın ilahına yükselip çıkarım. Doğrusu ben, onu yalancı sanıyorum." dedi. Böylece Firavun'a yaptığı kötü işi süslendi ve yoldan saptırıldı. Firavun'un tuzağı tamamen boşa çıktı.

Firavun, kavminin kafasını karıştırmak için, ya da cehaletinden dolayı: *"Ey Haman! Bana yüksek bir kule yap."* dedi. Yani köşk yap. Denildi ki:

"Sarh (kule) uzakta olsa da bakan kişiye gizli kalmayan görünen binadır." Bir şey göründüğünde, açığa çıktığında « صَرَّحَ الشَّيْءُ » denilmesi de bundandır. Hicaz ve Şam ekolü ile Ebu Amr'a göre « لَعَلِّيَ » şeklindedir.

"Yollara erişirim..." dedikten sonra, onun durumunun büyüklüğünü göstermek ve büyük bir işi kastettiğini açıklamak için, *"göklerin yollarına"* sözünü ondan bedel kaldı. Yani, onların yollarına, kapılarına ve onlara götüren şeylere demektir. Seni bir şeye götüren her bir şey sebeptir. İp ve benzerleri gibi.

Hafs'a göre « فَأَطَّلِعَ » kelimesi nasb iledir. Tereccinin (meydana gelme imkânının şart koşulması) temenniye (talebe) benzetilmesi suretiyle « لَعَلِّي »'nin cevabı olmak üzere *"yükselip çıkarım."* Mana, 'çıkayım da ona bakayım' şeklindedir. *"Musa'nın ilahına yükselip çıkarım"* Mana; *"çıkayım da ona bakayım"*, şeklindedir.

"Onu, –Musa'yı (as), O'nun benden başka ilahı olduğuna dair sözü hususunda– *yalancı sanıyorum." "Böylece.."* bu şekilde bir süslemeyle ve yüz çevirmeyle Firavun'a yaptığı işi süslendi. *"Yoldan..."* doğru yoldan.

Kûfeliler ve Yakub'a göre « صُدَّ » şeklinde «ص »'ın üstünüyledir. Yani kendisinden başkasını yoldan saptırdı. Ya da o kendisi yoldan saptı, demektir. Süslü gösteren ise, ona vesvese vermesiyle şeytandır.

﴿ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ ﴾

"Şeytan onlara işlerini süsledi de onları yoldan çevirdi." [46] ayetinde olduğu gibi. Ya da süslü gösteren Allah'u Teala'dır.

﴿ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَالَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ﴾

"Kendilerine amellerini süsledik de onlar körü körüne bocalayıp dururlar." [47] ayeti onun bir benzeridir.

"Boşa çıktı." ziyana ve başarısızlığı uğradı.

❁ ❁ ❁

---

[46] Neml, 24.
[47] Neml, 4.

38. - 40. ÂYETLER

وَقَالَ الَّذِى اٰمَنَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ اَهْدِكُمْ سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٣٨﴾ يَا قَوْمِ إِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌ وَإِنَّ الْاٰخِرَةَ هِىَ دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزٰى إِلَّا مِثْلَهَا وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فِيهَا بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٤٠﴾

Meâli

38. O iman eden kimse: "Ey kavmim! Siz bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim." dedi.

39. "Ey kavmim! Şüphesiz bu dünya hayatı geçici bir eğlencedir. Ama ahiret gerçekten kalınacak yurttur."

40. Kim bir kötülük işlerse onun kadar ceza görür. Kim de kadın veya erkek mü'min olarak faydalı bir iş yaparsa, onlar kendilerine hesapsız rızık verilmek üzere cennete girerler.

Tefsiri

38 - O iman eden kimse: "Ey kavmim! Siz bana uyun, sizi doğru yola götüreceğim." dedi.

Mekke, Yakub ve Sehl'e göre « اتَّبِعُونِ » şeklindedir, her iki halde de « ى » iledir.

"Doğru yola..." Bu azgınlığın zıddıdır. Bunda Firavun ve kavminin azgınlık yolunda olduklarına dair açık beyana kadar kinaye vardır. Önce kısaca söyledi. Sonra açıkladı. Dünyayı kötülemekle ve onun zannını küçültmekle giriş yaptı.

39 – "Ey kavmim! Şüphesiz bu dünya hayatı geçici bir eğlencedir. Ama ahiret gerçekten kalınacak yurttur."

Dünya hayatı kısa bir geçinmedir. Ona meyletmek de şerrin ta kendisi ve fitnelerin menbaıdır.

İkinci olarak ahireti yüceltti. *"Ahiret gerçekten kalınacak yurttur."* Sözüyle onun gerçek yurt olduğunu, karar kılınacak yer olduğunu beyan etti. Daha sonra telef eden şeyden uzaklaştırmak ve yakınlaştıran şeye teşvik için amellerin iyisini, kötüsünü ve onların herbirinin akibetini şu sözüyle zikretti.

40 – Kim bir kötülük işlerse onun kadar ceza görür. Kim de kadın veya erkek mü'min olarak faydalı bir iş yaparsa, onlar kendilerine hesapsız rızık verilmek üzere cennete girerler.

Mekke ve Basra kıraat imamları ile Yezid ve Ebu Bekir'e göre « يُدْخَلُونَ » – *"girdirilirler"* şeklindedir. Daha sonra şu sözüyle iki davet arasını karşılaştırdı. Onun, meyvesi cennetler olan Allah'ın (cc) dinine davetini ve onların, akibeti cehennem olan uzak koşmaya davetini.

❁ ❁ ❁

41. – 46. ÂYETLER

وَيَا قَوْمِ مَا لِيٓ أَدْعُوكُمْ إِلَى النَّجٰوةِ وَتَدْعُونَنِيٓ إِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾
تَدْعُونَنِي لِأَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَأُشْرِكَ بِهِ مَا لَيْسَ لِي بِهِ عِلْمٌ وَأَنَا
أَدْعُوكُمْ إِلَى الْعَزِيزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾ لَا جَرَمَ أَنَّمَا تَدْعُونَنِيٓ إِلَيْهِ لَيْسَ
لَهُ دَعْوَةٌ فِي الدُّنْيَا وَلَا فِي الْاٰخِرَةِ وَأَنَّ مَرَدَّنَآ إِلَى اللّٰهِ وَأَنَّ
الْمُسْرِفِينَ هُمْ أَصْحَابُ النَّارِ ﴿٤٣﴾ فَسَتَذْكُرُونَ مَآ أَقُولُ لَكُمْ
وَأُفَوِّضُ أَمْرِيٓ إِلَى اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾ فَوَقٰيهُ اللّٰهُ
سَيِّئَاتِ مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُوٓءُ الْعَذَابِ ﴿٤٥﴾ اَلنَّارُ
يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّا وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوٓا اٰلَ
فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾

Meâli

41. "Ey kavmim! Nedir bu hal? Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz beni ateşe çağırıyorsunuz?

42. Siz beni Allah'ı inkar etmeye ve hiç tanımadığım şeyleri O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz. Ben ise sizi O Aziz ve çok bağışlayan Allah'a davet ediyorum.

43. Sizin, beni davet ettiğiniz şeyin dünyada da ahirette de hiçbir davete yetkisi yoktur. Gerçekte dönüşümüz Allah'adır. Aşırı gidenlere gelince, işte onlar ateş ehlidirler.

44. Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a ısmarlıyorum. Çünkü Allah kullarını çok iyi görendir."

45. Nihayet Allah, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden onu korudu ve Firavun'un kavmini ise kötü azap kuşatıverdi.

46. Bir ateştir ki, onlar sabah akşam buna sokulurlar, kıyametin kopacağı günde: "Firavun ailesini azabın en çetinine sokun" *(denilir).*

Tefsiri

41 – "Ey kavmim! Nedir bu hal? Ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz beni ateşe çağırıyorsunuz?

Hicaz kıraati ve Ebu Amr'a göre « مَالِيَ » şeklindedir. « ى »'nın üstünüyledir.

"Kurtuluşa" yani cennete.

42 – Siz, beni, Allah'ı inkâr etmeye ve hiç tanımadığım şeyleri O'na ortak koşmaya çağırıyorsunuz, ben ise sizi, O Aziz ve çok bağışlayan Allah'a davet ediyorum.

« تَدْعُونَنِى لأَكْفُرَ باللهِ » cümlesi, birinci « تَدْعُونَنِى »'den bedeldir. « هَدَاهُ اِلَى الطَّرِيق » ve « هَدَاهُ لَهُ » (onu yola irşad etti) denildiği gibi. « دَعَاهُ لَهُ » ve « دَعَاهُ اِلَى كَذَا » – *"onu şuna davet etti"* denir.

"Hiç tanımadığım..." Rabliği hususunda hiçbir bilgim olmayan bilginin olmamasıyla kastedilen bilinenin olmadığıdır. Sanki şöyle demiştir: *"Siz beni, O'na ilah olmayan şeyleri ortak koşmaya çağırıyorsunuz. İlah olmayan şeyin de ilah olarak bilinmesi nasıl sahih olur."*

"Ben ise sizi O Aziz ve çok bağışlayıcıya (Allah'a) *davet ediyorum."* O Allah'tır (cc). Onu noksan sıfatlardan tenzih ediyorum. O onların isnad ettiklerinden çok yücedir.

"Ey kavmim..." şeklindeki nidanın tekrarı, onlara yapılan uyarının şiddetini artırmak ve onları gaflet uykusundan uyarmak içindir. Bunda, onların onun kavmi olduğu ve onun Firavun hanedanından olduğu manası vardır. İkinci nidada değil de üçüncü nidada « و » getirildi. Çünkü ikincisi, üçüncüsü hilafına mücmeli beyan eden söze dahildir. Onun tefsiridir.

43 - Sizin, beni davet ettiğiniz şeyin dünyada da ahirette de hiçbir davete yetkisi yoktur. Gerçekte dönüşümüz Allah'adır. Aşırı gidenlere gelince, işte onlar ateş ehlidirler.

Basra'lılara göre « لا » kavminin, onu kendisine davet ettikleri şeyin reddidir. « جَرَمَ » – *"hak oldu"*, manasına fiildir. Devamında gelen « أن » ise onun failidir. Yani onun davetinin batıllığı hak ve vacib oldu, demektir. Manası, *"Beni gerçek mabud, kulları kendisine taate çağırıyor. Sizin kendisine ve ibadet edilmesine çağırdığınız şeyler ise buna çağırmıyor, rablik iddiasında da bulunmuyorlar."*

Ya da manası; o ne dünyada ne de ahirette dualara icabet edemez. Ya da onun kabul gören bir daveti yoktur, demektir. Karşılığı ve mefaati olmayan davet, davet kılınmıştır. Ya da karşılık bulması davet ismiyle isimlendirilmiştir. *"Yaptığın şekilde cezalanırsın."* [48] sözünde olduğu gibi. Karşılığı verilen bir fiilin ceza olarak adlandırıldığı gibi.

« مَرَدَّنَا », *'dönüşümüz'* demektir.

"Aşırı gidenler..." şirk koşanlar.

44 - Size söylediklerimi yakında hatırlayacaksınız. Ben işimi Allah'a ısmarlıyorum. Çünkü Allah kullarını çok iyi görendir.

Azabın inişi anında size söylediğim bu nasihatı hatırlayacaksınız. *"İşimi Allah'a ısmarlıyorum."* teslim ediyorum, bırakıyorum, dedi. Çünkü onlar onu tehdit etmişlerdi.

Medine ekolü ve Ebu Amr'a göre « أَمْرِىَ » şeklinde « ى »'nın üstünüyledir. Allah (cc), kullarının amellerini ve gidecekleri yeri çok iyi görendir.

45 - Nihayet Allah, onların kurdukları tuzakların kötülüklerinden onu korudu ve Firavun'un kavmini ise kötü azap kuşatıverdi.

Tuzaklarının belalarından ve kendilerine muhalefet edenlere uyguladıkları çeşitli işkencelerden ona uygulamak istediklerinden korudu. Denildi ki:

---

[48] Mecmuu'l-Emsâl, 2, 155.

"O, onların yanından çıktı ve dağa kaçtı. Onu yakalamak için bine yakın kişi gönderildi de onlardan bir kısmını yırtıcı hayvanlar yedi, geri dönenleri de Firavun astı."

"Kuşatıverdi." indi demektir.

46 – Bir ateştir ki, onlar sabah akşam buna sokulurlar, kıyametin kopacağı günde "Firavun ailesini azabın en çetinine sokun" (denilir).

« اَلنَّارُ » kelimesi « سُوءُ الْعَذَابِ »'den bedeldir. Ya da hazfedilmiş bir mübtedanın haberidir. Sanki *"o kötü azap nedir?"* denişmiştir de, *"o ateştir"* denilmiştir.

Ya da mübtedadır. Haberi de « يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا »'dır. Onların ona arzedilmesi, onunla yakılmasıdır. İmam, esirleri kılıçla öldürdüğünde, *"imam, esirleri kılıca arzetti"* denilir.

"Sabah - akşam" yani bu iki vakitte ateşle azap edilirler. Bu ikisi arasında ya başka bir şeyle azap edilirler ya da onlara nefes aldırılır. Sabah - akşam sözünün *"devamlı"* manasına olması da mümkündür. Bu dünyadadır. Kıyametin kopacağı günde cehennem bekçilerine *"Firavun'un hanedanını cehennem azabına sokun."* denir.

« اَدْخِلُوا » fiili Medine ekolü, Hamza, Ali, Hafs, Halef ve Yakub'a göre if'al babındandır. Diğerlerine göre ise « اُدْخُلُوا » şeklindedir. Yani onlara *"Ey Firavun hanedanı! Cehennem azabına girin."* denir. Bu ayet kabir azabının delilidir.

❁ ❁ ❁

47. – 50. ÂYETLER

وَإِذْ يَتَحَاجُّونَ فِى النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفَؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا
كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا نَصِيبًا مِنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ
الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُلٌّ فِيهَا إِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾
وَقَالَ الَّذِينَ فِى النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا
يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ ط قَالُوا بَلٰى ط قَالُوا فَادْعُوا ج وَمَا دُعَؤُا الْكَافِرِينَ إِلَّا
فِى ضَلَالٍ قف ﴿٥٠﴾

Meâli

47. *(Kafirler)* ateşin içinde birbirleriyle çekişirlerken mustaz'aflar, o müstekbirlere: "Biz size uymuştuk. Şimdi ateşin birazını bizden savabilir misiniz?" derler.

48. O büyüklük taslayanlar ise: "Doğrusu hepimiz bunun içindeyiz. Şüphe yok ki Allah kulları arasında vereceği hükmü verdi." derler.

49. Ateşte bulunanlar cehennem bekçilerine: "Rabbinize dua edin. Bizden bir gün olsun azabı hafifletsin." diyecekler.

50. *(Bekçiler):* "Size peygamberleriniz apaçık delil getirmediler mi?" derler. Onlar da: "Evet getirdiler" derler. *(Bekçiler):* "O halde kendiniz yalvarın." derler. Halbuki kafirlerin duası heder olmaktan başka hiçbir değeri haiz değildir,

Tefsiri

47 – (Kâfirler) ateşin içinde birbirleriyle çekişirlerken zayıf olanlar, o büyüklük taslayanlara: "Biz size uymuştuk. Şimdi ateşin birazını bizden savabilir misiniz?" derler.

"Birbirleriyle çekişirlerken..." onların birbirlerine karşı düşmanlık yaptıkları vakti hatırla. *"Büyüklük taslayanlar"*la reisleri kastediyor.

« تَبَعًا » ve « تُبَّاعًا » – *"Tabi olanlar"* demektir. « خَادِمٌ »'in çoğulu « خَدَمٌ » olduğu gibi.

"Savabilir misiniz? –Defedebilir misiniz?– *Birazını*" bir parçasını.

48 – O büyüklük taslayanlar ise: "Doğrusu hepimiz bunun içindeyiz. Şüphe yok ki Allah kulları arasında vereceği hükmü verdi." derler.

«كُلٌّ»'deki tenvin, muzafun ileyhin yerine gelmiştir. Yani her birimiz oradayız. Kimse kimseyi kurtaramaz. *"Şüphe yok ki Allah kulları arasında vereceği hükmü verdi."* Onlar arasında cennet halkının cennete, cehennem halkının da cehenneme girdirilmesine hükmetti.

49 – Ateşte bulunanlar cehennem bekçilerine: "Rabbinize dua edin. Bizden bir gün olsun azabı hafifletsin." diyecekler.

"Cehennem bekçilerine" cehennem halkına azap edenlere demektir.

"Onun bekçilerine.." demedi. Çünkü cehennemin zikredilmesinde korkutma vardır. Cehennemin, narın en derin yeri olması da muhtemeldir. En derin kuyu manasına *"Cihinnam kuyusu"* dedikleri gibi. Kâfirlerin en azılı zorbaları oradadır. Bunlara azap etmekle görevli meleklerin, Allah'u Teala'ya aşırı yakınlıklarından dolayı, dualarına daha ziyade icabet edileceğinden cehennem halkı kendileri için dua talebiyle onlara yönelmişlerdir. *"Bir gün..."* dünya günüyle bir gün miktarı kadar.

50 – (Bekçiler:) "Size peygamberleriniz apaçık delil getirmediler mi?" derler. Onlar da: "Evet getirdiler" derler. (Bekçiler:) "O halde kendiniz yalvarın." derler. Hâlbuki kâfirlerin duası heder olmaktan başka hiçbir değeri haiz değildir.

Bekçiler onlara uzun bir müddet geçtikten sonra azar olsun diye *"Kıssa vuku bulmadı mı?"* derler. *'Peygamberleriniz size gelmedi mi?'* sözü, kıssanın tefsiridir. *"Açık delillerle"* mucizelerle. Kafirler de: *"Evet geldiler..."* derler. Bekçiler de onları alaya alarak: *"O halde siz dua edin."* Ancak duanıza icabet olunmaz. *"Kafirlerin duası heder olmaktan yani boşa çıkmaktan başka hiçbir değeri haiz değildir."* Bu Allah'u Teala'nın sözünden veya cehennem bekçilerinin sözünden olması da muhtemeldir.

❁ ❁ ❁

51. – 56. ÂYETLER

إِنَّا لَنَنْصُرُ رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ الْأَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوٓءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْهُدٰى وَاَوْرَثْنَا بَنٓي إِسْرَآئِيلَ الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾ هُدًى وَذِكْرٰى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٥٤﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْأَبْكَارِ ﴿٥٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فٓي اٰيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾

Meâli

51. Şüphesiz peygamberlerimize iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin *(şahitlik)* edecekleri günde yardım ederiz.

52. O gün zalimlere özür dilemeleri hiçbir fayda sağlamaz. Artık lanet de kötü yurd da onlarındır.

53. – 54. Andolsun ki biz Musa'ya hidayeti verdik ve İsrailoğullarına da akıl sahibleri için bir öğüt ve doğruluk rehberi olan kitabı miras bıraktık.

55. *(Ey Muhammed!)* şimdi sen sabret. Çünkü Allah'ın vadi gerçektir. Günahının bağışlanmasını iste. Akşam sabah Rabbini hamd ile tesbih et.

56. Kendilerine gelmiş kat'i bir delil olmaksızın, Allah'ın ayetleri hakkında münakaşa edenlerin kalplerinde hiç şüphe yok ki asla yetişemeyecekleri bir büyüklük hevesinden başka bir şey yoktur. Sen Allah'a sığın. Çünkü O, işiten ve görendir.

Tefsiri

51 - Şüphesiz peygamberlerimize iman edenlere, hem dünya hayatında, hem şahitlerin (şahitlik) **edecekleri günde yardım ederiz.**

Onları hem dünyada hem de ahirette muhaliflerine karşı delille ve zaferle galib kılacağını kastediyor. Dünyada bazı vakitlerde imtihan olmak üzere mağlup kılınsalar da akıbet onlarındır. Allah (cc) bir zaman sonra da olsa düşmanlarından intikam almalarını kolaylaştırır.

« يَوْمَ » mansuptur. « جِئْتُكَ فِي أَمْسِ وَالْيَوْمَ » – *"Sana dün ve bugün geldim."* sözünde olduğu gibi. Car ve mecrur makamına hamlolunmuştur.

« أَشْهَادُ » kelimesi « شَاهِدٌ » kelimesinin çoğuludur. « صَاحِبٌ » ve « أَصْحَابٌ » gibi. Peygamberleri ve hafaza meleklerini kastetmektedir. Peygamberler Rabbü izzetin katında kafirler aleyhine yalanladıklarına dair şehadette bulunurlar. Hafaza melekleri de âdemoğulları için işledikleri amellere dair şehadette bulunurlar. Razi'nin, Hişam'dan yaptığı rivayete göre « تَقُومُ » şeklinde « ت » iledir.

52 - O gün zalimlere özür dilemeleri hiçbir fayda sağlamaz. Artık lanet de kötü yurd da onlarındır.

« يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ » cümlesi, « يَوْمَ يَقُومُ »'dan bedeldir. Yani *"onların özürleri kabul olunmaz".*

Kûfe ekolü ve Nafi'ye göre « لَا يَنْفَعُ » şeklindedir.

"Lanet" Allah'ın rahmetinden uzaklaşma.

"Kötü yurd da onlarındır." yani ahiret yurdunun kötülüğü ki o da onun azabıdır.

53- / 54- Andolsun ki biz Musa'ya hidayeti verdik ve İsrailoğullarına da akıl sahibleri için bir öğüt ve doğruluk rehberi olan kitabı miras bıraktık.

"Hidayeti..." bununla ona verilen mucizeler, Tevrat ve şer'i kuralların tamamını kastetmektedir. *"Kitabı..."* yani Tevrat ve İncil'i. Çünkü kitap cinstir. Yani kitabı, bundan sonra şunu miras bıraktık, demektir. *"Hidayet ve öğüt,"* irşad ve hatırlatma.

« هُدًى » ve « ذِكْرَى » kelimeleri mef'ulun leh olmak üzere ya da hal olmak üzere mansupturlar.

"Ulu'l-elbab", akıl sahibleri demektir.

55 – (Ey Muhammed!) Şimdi sen sabret. Çünkü Allah'ın vadi gerçektir. Günahının bağışlanmasını iste. Akşam sabah Rabbini hamd ile tesbih et.

Kavminin sana çektirdiği gama sabret.

"Allah'ın vadi gerçektir." Senin zaferinle ve senin sözünü yüceltmesiyle ilgili geçen va'dinin hak olduğunu kastediyor. *"Günahının bağışlanmasını iste."* Yani ümmetinin günahlarının. *"Akşam sabah Rabbini hamd ile tesbih et."* Yani Rabbine ibadet etmeye ve O'nu övmeye devam et.

"O ikisi; ikindi ve sabah namazlarıdır" denildi.

« سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ »'dir de denildi.

56 – Kendilerine gelmiş kat'i bir delil olmaksızın, Allah'ın ayetleri hakkında münakaşa edenlerin kalplerinde hiç şüphe yok ki asla yetişemeyecekleri bir büyüklük hevesinden başka bir şey yoktur. Sen Allah'a sığın. Çünkü O, işiten ve görendir.

« أَتَيهُمْ »'de vakf yoktur. Çünkü « إِنَّ »'nin haberi, « إِنْ فِى صُدُورِهِمْ إِلاَّ كِبْرٌ »'dur.

"Büyüklük..." büyüklenme. O da öne geçme, baş olma, kendilerinin fevkinde hiç kimsenin olmaması arzusudur. Bu sebepten dolayı sana düşmanlık yaptılar, onları geçmenden ve senin elinin altında, yani emrinin ve nehyinin altında olmaktan korktukları için ayetlerini savdılar. Çünkü her sultan ve her saltanat, peygamberliğinin altındadır. Ya da haset ve azgınlık sebebiyle peygamberliğin ona değil de kendilerine ait olmasını istemektir.

﴿ لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا سَبَقُونَا اِلَيْهِ ﴾

"Eğer hayır olsaydı, ona inanmada bizi geçemezlerdi." [49] ayeti de buna delalet etmektedir.

Ya da mücadele etmek suretiyle ayetleri savmayı istemektir.

"Asla yetişemeyecekleri..." kibrin gerektirdiğine ulaşamayacaklardır. O da arzuladıkları başkanlık, ya da peygamberlik ya da ayetlerin savılmasıdır.

"Allah'a sığın." sana haset edenlerin ve sana karşı haddi aşanların tuzaklarından Allah'a sığın. Çünkü o, senin dediklerini ve onların dediklerini işitendir. Senin yaptıklarını ve onların yapacaklarını görendir. Dolayısıyla da O, onlara karşı sana yardım edecektir ve onların şerrinden seni koruyacaktır.

❁ ❁ ❁

---

[49] Ahkaf, 11.

57. – 59. ÂYETLER

لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾ وَمَا يَسْتَوِى الْأَعْمٰى وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيٓءُ قَلِيلاً مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ إِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فِيهَا وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾

Meâli

57. Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından elbette daha büyük birşeydir. Fakat insanların çoğu bilmezler.

58. Körle, gören; inanıp iyi amellerde bulunanla, kötülük yapan bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz?

59. Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Bunda hiç şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu buna inanmazlar.

Tefsiri

57 – Göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından elbette daha büyük birşeydir. Fakat insanların çoğu bilmezler.

Onların, Allah'ın (cc) ayetleri hususundaki mücadelelelelerini, yeniden diriliği inkar da kapsadığından -ki o mücadelenin aslı ve mihveridir- onlara göklerin ve yerin yaratılışıyla delil getirdi. Çünkü onlar, onları yaratanın Allah (cc) olduğunu ikrar ediyorlardı. Dolayısıyla büyüklük-

lerine rağmen onları yaratmaya Kadir olan zat, hakirliğine rağmen insanı yaratmaya daha da çok kadirdir. *"Fakat insanların çoğu bilmezler."* çünkü onlar gafletin galebesinden dolayı düşünmezler.

58 – Körle gören, inanıp iyi amellerde bulunanla kötülük yapan bir olmaz. Ne kadar az düşünüyorsunuz?

« وَلَا الْمُسِيءُ »'deki « لَا » zaittir.

"Düşünüyorsunuz..." öğüt alıyorsunuz.

Kûfe ekolüne göre « تَتَذَكَّرُونَ » şeklinde iki « ت »'lidir. Diğerlerine göre ise « ي » ve « ت » iledir.

« قَلِيلًا » hazfedilmiş bir mastarın sıfatıdır. Yani « تَذَكُّرًا قَلِيلًا يَتَذَكَّرُونَ » şeklindedir. « مَا » zait bir sıladır.

59 – Kıyamet günü mutlaka gelecektir. Bunda hiç şüphe yoktur. Fakat insanların çoğu buna inanmazlar.

Kıyametin gelişi kesindir. Onda hiçbir şüphe yoktur. Çünkü mahlukatın yaratılışı, hassaten yok olmaları için olmasın diye ceza gerekmektedir.

"Fakat insanların çoğu buna inanmazlar." onu tasdik etmezler.

❁ ❁ ❁

60. ÂYET

وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ ﴿٦٠﴾

Meâli

60. Rabbiniz şöyle buyurdu: "Bana dua edin, size icabet edeyim. Çünkü bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar aşağılanarak cehenneme gireceklerdir."

Tefsiri

"Bana dua edin size icabet edeyim." Size sevap vereyim. İbadet etme manasına gelen *"dua"* Kur'an da çokca geçmektedir.

"Bana ibadeti bırakıp büyüklük taslayanlar ..." sözü buna (ibadet manasına olduğuna) delalet etmektedir. Nitekim Peygamber (sav) da:

"Dua ibadettir." [50] buyurmuş ve bu ayeti okumuştur.

İbni Abbas (rhm)'dan şöyle rivayet olunmuştur:

"Beni birleyin, sizi bağışlayayım." Bu önce duanın ibadetle, sonra da ibadetin birlemeyle tefsiridir. Denildi ki:

"Benden isteyin, size vereyim."

Mekke ekolü ve Ebu Amr'a göre « سَيُدْخَلُونَ » – *"Girdirileceklerdir."* şeklindedir.

"Aşağılanarak..." tahkir edilerek.

---

[50] Ebu Davud, 1479; Tirmizi, 3247; İbni Mace, 3828.

61. – 65. ÂYETLER

اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا ف۪يهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِراًۜ اِنَّ
اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾
ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍۢ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۘ فَاَنّٰى
تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾ كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذ۪ينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ
﴿٦٣﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَاراً وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءً وَصَوَّرَكُمْ
فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْۚ
فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٤﴾ هُوَ الْحَيُّ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ
مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَۜ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٥﴾

Meâli

61. Allah, geceyi dinlenmeniz için *(karanlık)* gündüzü de *(işinizi)* görmeniz için aydınlık yapandır. Şüphesiz Allah, insanlara karşı lütufkârdır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.

62. İşte O, herşeyin yaratıcısı olan Rabbinizdir. O'ndan başka ilah yoktur. O halde nasıl olup da döndürülüyorsunuz?

63. Allah'ın ayetlerini bilerek inkar edenler işte *(haktan)* böyle döndürülür.

64. Allah, yeri sizin için bir mesken, göğü de kubbemsi bir yapı gibi bina eden, size şekil verip de şeklinizi güzel yapan ve sizi temiz besinlerle rızıklandırandır. İşte O Allah, Rabbinizdir. Alemlerin Rabbi olan Allah yücelerden yücedir.

65. O daima diridir. O'ndan başka ilah yoktur. O halde dinde ihlas ve samimiyet erbabı olarak O'na dua edin. Övmek ve övülmek alemlerin rabbi Allah'a mahsustur.

Tefsiri

61 - Allah, geceyi dinlenmeniz için (karanlık) **gündüzü de** (işinizi) **görmeniz için aydınlık yapandır. Şüphesiz Allah, insanlara karşı lutüfkardır. Fakat insanların çoğu şükretmezler.**

Bu isnadı mecazidendir. Yani onda görmeniz için demektir. Çünkü hakikatte, görmek gündüzdeki kişiler içindir.

« اللَّيْلَ » kelimesi mef'ulün leh ile, « النَّهَارَ » kelimesi de hal ile mukabele hakkına riayet için yanyana getirildi.

İki hal, ya da iki meful olmadılar. Çünkü ikisi mana yönüyle karşı karşıyadırlar. Çünkü onlardan her biri diğerinin yerine gelir. Yine « لِتُبْصِرُوا فِيهِ » – *"onda görmeniz için"* denseydi isnadı mecazideki fesahat ortadan kalkardı. Şayet « سَاكِنًا » – *"sakin olarak"* deseydi hakikat mecazdan ayrılmazdı. Zira gece hakikat olarak sükünla nitelendirilmektedir.

Onların, « لَيْلٌ سَاجٍ » yani *"rüzgârın olmadığı sakin gece"* sözlerini görmüyor musun?"

"Allah insanlara karşı lütufkardır." « مُفَضِّلٌ » ya da « مُتَفَضِّلٌ » demedi. Çünkü murad, lütfun belirsizleştirilmesi ve onu, hiçbir lütfun kendisinden üstün olmadığı bir lütuf kılmaktır. Bu da izafetle olur.

"Fakat insanların çoğu şükretmezler." 'İnsanlar' kelimesinin tekrarlanmaması için *'onların çoğu'* demedi. Çünkü bu tekrar da küfranı nimeti onlara tahsis vardır. Allah'ın (cc) lütfuna, küfranı nimet edenlerin ve O'na (cc) şükretmeyenlerin de onlar olduğu belirtilmiştir. Nitekim:



"Gerçekten insan çok nankördür." [51]

[51] Hacc, 66.

﴿ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴾

"İnsan çok haksızlık edendir, çok nankördür." [52] ayetlerinde olduğu gibi.

62 – İşte O, herşeyin yaratıcısı olan Rabbinizdir. O'ndan başka ilah yoktur. O halde nasıl olup da döndürülüyorsunuz?

İşte sizin için geceyi ve gündüzü yaratan Allah'tır (cc).

«اَللّٰهُ رَبُّكُمْ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ» Bunlar eş manalı haberlerdir. Yani O, bütün rububiyyet, uluhiyyet, herşeyin yaratıcılığı ve vahdaniyyet sıfatlarını haizdir. O halde O'na ibadet etmekten putlara ibadete hangi sebeple döndürülüyorsunuz?

63 – Allah'ın ayetlerini bilerek inkâr edenler işte (haktan) **böyle döndürülür.**

Yani Allah'ın (cc) ayetlerini inkar eden, onları düşünmeyen ve hakkı arzulamayan kişilerin tamamı da bunların döndürüldüğü gibi döndürülür.

64 – Allah, yeri sizin için bir mesken, göğü de kubbemsi bir yapı gibi bina eden, size şekil verip de şeklinizi güzel yapan ve sizi temiz besinlerle rızıklandırandır. İşte O Allah, Rabbinizdir. Âlemlerin Rabbi olan Allah yücelerden yücedir.

« قَرَارًا », *"istikrar yeri, mesken"* demektir. *"Bina"* üzerinde tavan. *"Size şekil verip de şeklinizi güzel yapan."* Denildi ki:

"Allah, insandan daha güzel surette hiçbir canlı yaratmadı." Yine denildi ki:

"Onları hayvanlar gibi yüz üstü yaratmadı."

"Temiz besinler..." lezzetli besinler.

[52] İbrahim, 34.

65 – O daima diridir. O'ndan başka ilah yoktur. O halde dinde ihlâs ve samimiyet erbabı olarak O'na dua edin. Övmek ve övülmek âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

"O'na dua edin." Yani, O'na (cc) ibadet edin. *"Dinde ihlas ve samimiyet erbabı olarak..."* Yani şirk ve riyadan uzak bir şekilde *"Elhamdulillahi rabbil alemin"* diyerek ibadeti O'na has kılın.

İbni Abbas (ra)'den şöyle rivayet edilmiştir:

"Kim « لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ » – *'Allah'tan başka bir ilah yoktur.' derse hemen akabinde* « اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ » – *'Bütün hamdler âlemlerin Rabbi olan Allah'adır.' desin.*

Kafirler, peygamber (as)'dan putlara ibadet etmeyi talep edince şu ayet indi:

❁ ❁ ❁

66. - 68. ÂYETLER

قُلْ إِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَعْبُدَ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَاءَ
نِيَ الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبِّي وَأُمِرْتُ أَنْ أُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٦﴾ هُوَ
الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ
يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا
وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُوا أَجَلًا مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ
تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ فَإِذَا قَضَى أَمْرًا فَإِنَّمَا
يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٦٨﴾

Meâli

66. *(Ey Muhammed!)* De ki: "Bana Rabbimden apaçık deliller gelince, o sizin, Allah'ı bırakıp taptıklarınıza kulluk etmem bana yasaklanmıştır. Ben alemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum."

67. O sizi bir cins topraktan sonra bir meniden, sonra bir kan pıhtısından yaratan, sonra bebek olarak çıkaran, sonra sizi güçlü kuvvetli bir çağa erişmeniz sonra da yaşlılar olmanız için yaşatandır. İçinizden kimi de daha evvel öldürülmektedir. Allah yaşatmayı belli bir vakte ulaşmanız ve olur ki aklınızı kullanmanız için yapar.

68. O hem dirilten hem de öldürendir. O herhangi bir işin olmasını dilediği zaman yalnız "ol" der, o da oluverir.

Tefsiri

66 – (Ey Muhammed!) **De ki: "Bana Rabbimden apaçık deliller gelince, o sizin Allah'ı bırakıp taptıklarınıza kulluk etmem bana yasaklanmıştır. Ben âlemlerin rabbine teslim olmakla emrolundum."**

"Açık deliller..." Onlar, Kur'an'dır. Denildi ki:

"Onlar, akıl ve vahiydir."

"Alemlerin Rabbine teslim olmakla emrolundum." Dosdoğru olmakla ve boyun eğmekle.

67 – O sizi bir cins topraktan sonra bir meniden, sonra bir kan pıhtısından yaratır, sonra bebek olarak çıkaran, sonra sizi güçlü kuvvetli bir çağa erişmeniz sonra da yaşlılar olmanız için yaşatandır. İçinizden kimi de daha evvel öldürülmektedir. Allah yaşatmayı belli bir vakte ulaşmanız ve olur ki aklınızı kullanmanız için yapar.

"Sizi..." yani aslınızı. (Toprak, meni, kan pıhtısı ve bebek şeklinde) tekil olarak söyledi. Çünkü maksat, cinsin beyanıdır.

« لِتَبْلُغُوا اَشُدَّكُمْ », hazfedilmiş bir fiile talluk etmektedir. Takdiri de *"sonra erişmeniz için sizi bırakır* (yaşatır)*"* şeklindedir.

Mekke ekolü, Hamza, Ali, Hammad, Yahya ve A'şa'ya göre « شُيُوخًا » kelimesi, « ش »'ın esresiyledir.

"İçinizden kimi de daha evvel öldürülmektedir." Yani güçlü kuvvetli çağa ulaşmadan evvel ya da yaşlılık çağına ulaşmadan evvel. *"Belli bir vakte ulaşmanız için..."* manası, bütün bunları belirlenmiş bir vakte ulaşmanız için yapar. O da ölüm vaktidir. Ya da kıyamet vaktidir. Bundaki ibretleri ve delilleri aklınızı kullanıp anlamanız için böyle yapıyor.

68 – O hem dirilten hem de öldürendir. O herhangi bir işin olmasını dilediği zaman yalnız "ol" der, o da oluverir.

Yani o, külfetsiz bir şekilde seri olarak yaratır.



69. – 76. ÂYETLER

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللّٰهِ أَنّٰى يُصْرَفُونَ
﴿٦٩﴾ اَلَّذِينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَا أَرْسَلْنَا بِهِ رُسُلَنَا فَسَوْفَ
يَعْلَمُونَ ﴿٧٠﴾ إِذِ الْأَغْلَالُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَالسَّلَاسِلُ يُسْحَبُونَ
﴿٧١﴾ فِي الْحَمِيمِ ثُمَّ فِي النَّارِ يُسْجَرُونَ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ قِيلَ لَهُمْ أَيْنَ
مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٧٣﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ
نَكُنْ نَدْعُو مِنْ قَبْلُ شَيْئًا كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكَافِرِينَ ﴿٧٤﴾
ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ
تَمْرَحُونَ ﴿٧٥﴾ اُدْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبِئْسَ
مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٦﴾

Meâli

69. Allah'ın ayetleri *(Kur'an)* hakkında tartışanlara bakmadın mı? nasıl döndürülüyorlar.

70. Onlar, kitabı ve peygamberlerimize gönderdiğimiz şeyleri yalanlayanlardır. Onlar yakında anlayacaklar.

71. – 72. Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde *(önce)* sıcak suya *(sürüklenecekler)* sonra ateşte yakılacaklardır.

73. – 74. Sonra onlara: "Allah'ı bırakıpta ortak koştuklarınız nerede?" denilecek. Onlar da: "Bizden uzaklaştılar zaten biz önceleri hiçbir şeye tapmıyorduk", diyecekler. İşte Allah, kafirleri böyle şaşırtır.

75. Bu sizin yeryüzünde haksız olarak şımarmanızdan ve aşırı derecede sevinip böbürlenmenizden ötürüdür.

76. İçinde ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin dönüp gidecekleri yer ne çirkindir.

Tefsiri

69 - Allah'ın ayetleri (Kur'an) **hakkında tartışanlara bakmadın mı? Nasıl döndürülüyorlar.**

Bu sürede « جِدَالٌ » – *"tartışma"* kelimesini üç yerde zikretti. Bunun üç ayrı kavim ya da üç ayrı gurup hakkında olması mümkündür. Ya da tekid içindir.

70 - Onlar, kitabı ve peygamberlerimize gönderdiğimiz şeyleri yalanlayanlardır. Onlar yakında anlayacaklar.

Kur'an'ı ve kitaptaki kuralları yalanladılar.

71- / 72 - Boyunlarında demir halkalar ve zincirler olduğu halde (önce) **sıcak suya** (sürüklenecekler) **sonra ateşte yakılacaklardır.**

« إِذْ » geçmiş zaman zarfıdır. Ancak burada kastedilen istikbaldir. ***"Yakında gerçeği anlayacaklar."*** ayetinde olduğu gibi. Bu böyledir. Çünkü geleceğe dair işler Allah'u Teala'nın haberlerinde, kesinlik ifade ettiği için « كَانَ » ve « وُجِدَ » lafızlarıyla ifade olunurlar.

73- / 74- Sonra onlara: "Allah'ı bırakıpta ortak koştuklarınız nerede?" denilecek. Onlar da: "Bizden uzaklaştılar zaten biz önceleri hiçbir şeye tapmıyorduk", diyecekler. İşte Allah, kâfirleri böyle şaşırtır.

« أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ »'dan maksat tapmış oldukları putlardır. « قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا » – *"Onlar bizden uzaklaştı"*, onlar gözlerimizin önünden kayboldu. Artık onları görmüyoruz ve artık onlardan bir menfaat elde edemiyoruz. « بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُو مِنْ قَبْلُ شَيْئًا » –*"Zaten biz önceleri hiçbir*

şeye tapmıyorduk" yani bugün bize göründü ki o putlar hiçbir şey değillermiş ve biz de onlara hiçbirşeyle ibadet ediyor değilmişiz.

Nitekim; *"Ben filan adamı bir şey zannediyorum."* dersin. Ama o adamla ilgili (onun hiç bir değerinin olmadığına ilişkin) bir haber aldığında artık sen onun yanında bir hayır aramazsın.

"İşte Allah kafirleri böyle şaşırtır." İlahları onları şaşırttığı gibi.

75 – Bu sizin yeryüzünde haksız olarak şımarmanızdan ve aşırı derecede sevinip böbürlenmenizden ötürüdür.

76 – İçinde ebedi kalmak üzere cehennemin kapılarından girin. Kibirlenenlerin dönüp gidecekleri yer ne çirkindir.

"Bu" yani sizin üzerinize inen azap,*"sizin yeryüzünde haksız yere şımarmanızdan ve aşırı derecede sevinip böbürlenmenizdendir."* Yani size inen azabın sebebi siz yeryüzünde mutlu idiniz. Allah'a (cc) ortak koşup putlara tapınarak haksız yere böbürlenip geziyordunuz. Bunun için onlara şöyle denilecek:

"Cehennemin kapılarından girin." Size ayrılmış cehennemin yedi kapısından girin. Yüce Allah şöyle buyuruyor:

﴿ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴾

"Onun yedi kapısı vardır her bir kapı için onlardan bir grup taksim edilmiştir." [53]

"İçinde ebedi kalmak üzere..." onlar için orada ebedi olarak takdir edilmiştir. *"Kibirlilerin dönüp gideceği yer ne çirkindir."* Haktan dönüp cehenneme gitmek ne kötüdür.

❁ ❁ ❁



[53] Hicr, 44.

77. – 78. ÂYETLER

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَإِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلاً مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِىَ بِاٰيَةٍ إِلاَّ بِإِذْنِ اللّٰهِ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللّٰهِ قُضِىَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

Meâli

77. *(Ey Muhammed!)* onun için sabret. Şüphesiz Allah'ın va'di gerçektir. Onlara söz verdiğimiz azabın bir kısmını ya sana gösteririz ya da seni daha önce vefat ettiririz. Nasıl olsa onlar bize döndürülecekler.

78. Şüphesiz ki senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de. Hiçbir peygamber Allah'ın izni olmadan herhangi bir ayeti kendiliğinden getiremez. Allah'ın emri gelince de hak uygulanır ve o zaman bâtılı seçenler hüsrana uğrarlar.

Tefsiri

77 – (Ey Muhammed!) **onun için sabret. Şüphesiz Allah'ın va'di gerçektir. Onlara söz verdiğimiz azabın bir kısmını ya sana gösteririz ya da seni daha önce vefat ettiririz. Nasıl olsa onlar bize döndürülecekler.**

"Ey Muhammed sabret! –Muhakkak ki kafirleri helak edileceğine ilişkin– *Allah'ın va'di* –haktır, muhakkak– *gerçek* –leşecek–tir.

« فَإِمَّا نُرِيَنَّكَ », bunun aslı « فَاِنْ نُرِيَكَ »'dir. « فَإِمَّا »'daki « مَا » şartın manasını te'kid etmek için gelen zaiddir. Yine bunun için tekid nunu fiilin sonuna eklenmiştir. Görmezmisin ki! Sen: « اِنْ تُكْرِمْنِى اُكْرِمْكَ » demezsin de, « اِمَّا تُكْرِمْنِى اُكْرِمْكَ » dersin.

« بَعْضَ الَّذِى نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ » bu, ceza « نَتَوَفَّيَنَّكَ » fiiline müteallliktir. « نُرِيَكَ » fiilin cezası ise mahzuftur. Takdiri ise şöyledir:

"Eğer onlara vaad ettiğimiz azapların bazısını -Bedir günü öldürülmeleri gibi- *sana gösterirsek, İşte bu odur. Eğer seni Bedir gününden önce vefat ettirirsek nasıl olsa kıyamet gününde bize döndürülecekler. İşte biz de o zaman en şiddetli bir şekilde onlardan intikam alacağız."*

78 – "Şüphesiz ki senden önce de peygamberler gönderdik. Onlardan sana kıssalarını anlattığımız kimseler de var, durumlarını sana bildirmediğimiz kimseler de. Hiçbir peygamber, Allah'ın izni olmadan herhangi bir ayeti kendiliğinden getiremez. Allah'ın emri gelince de hak uygulanır ve o zaman bâtılı seçenler hüsrana uğrarlar.

"Senden önce de peygamberler –i içinde yaşamış oldukları milletlere– *gönderdik.* –Ki– *Onlardan bazılarının kıssalarını sana anlattık, bazılarını da anlatmadık."* Denildi ki:

"Yüce Allah 8.000 peygamber göndermiştir. Onlardan 4.000'i İsrâiloğullarına gönderilmiştir. Diğer dört bini de İsrâiloğulları dışındaki tüm insanlığa gönderilmiştir."

Hz. Ali (ra)'den rivayet edildiğine göre, Yüce Allah Kur'an da kıssasını zikretmediği siyah bir peygamber göndermiştir.

"Allah'ın izni olmaksızın hiçbirşey peygamber kendiliğinden bir ayet getiremez." Bu onların inatları yüzünden ayetleri inkar etmelerinin cevabıdır. Bunun manası şudur:

"Biz bundan öncede bir çok peygamber gönderdik. Onlardan herbiri getirdikleri herbir ayeti ancak, Allah'ın (cc) izniyle getirmişlerdir. O halde ben nereden sizin bilerek inkâr ettiğiniz ayeti getireyim. Ancak Allah dilerse ve getirilmesine izin verse o zaman gelir."

"Allah'ın emri –yani kıyamet günü– *gelince..."* Ki bu muhakkak vadolunmuştur, gelecektir. Onların ayetleri inkar etmelerinin akabinde onların bu düşüncelerini reddeden ayet geliyor:

"Hak uygulanır ve bâtılı seçenler hüsrana uğrar." O inatçı kafirler ki ayetleri gerçek olduğunu bile bile inkar edeler.

❁ ❁ ❁

79. – 81. ÂYETLER

اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَۘ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ ف۪يهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً ف۪ي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَۜ ﴿٨٠﴾ وَيُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ۗ فَاَيَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾

Meâli

79. Allah kimine binesiniz, kimini yiyesiniz diye sizin için hayvanları yaratandır.

80. Onlar da sizin için nice faydalar vardır. Gönlünüzdeki ihtiyaca onlara binerek ulaşırsınız. Onların ve gemilerin üzerinde taşınırsınız."

81. Allah size ayetlerini *(böylece)* gösteriyor. Allah'ın ayetlerinin hangisini -onun katından geldiğini- inkar edebilirsiniz.

Tefsiri

79 – Allah kimine binesiniz, kimini yiyesiniz diye sizin için hayvanları yaratandır.

–O öyle bir Allah'tır (cc) ki– *sizin için hayvanları* –develeri– *yarattı. Bir kısmına binmeniz, bir kısmını da yemeniz için.*

80 – Onlar da sizin için nice faydalar vardır. Gönlünüzdeki ihtiyaca onlara binerek ulaşırsınız. Onların ve gemilerin üzerinde taşınırsınız."

Süt vermeleri ve benzeri faydalar vardır.

Yine onların üzerine binerek ihtiyaç duyduğunuz işlerinize ulaşırsınız.

Kendi başınıza taşıyamayacağınız ağır yüklerinizi karada hayvanların üzerine yükleyip taşırsınız. Denizde de gemilere yüklersiniz.

81 - Allah size ayetlerini (böylece) **gösteriyor. Allah'ın ayetlerinin hangisini -onun katından geldiğini- inkâr edebilirsiniz.**

« أَيَّ » kelimesi, « تُنْكِرُونَ » fiili ile mensuptur. « أَيَّ »'nin bu şekilde gelmesi münteşir olan kullanıma göredir. (Galatı meşhurdur.)

« فَأَيَّةَ اٰيَاتِ اللّٰهِ » şeklide, yani « أَيَّ »'nin müennes olarak « أَيَّةَ » şeklinde kullanımı çok azdır. Zira sıfat olanlar hariç isimlerde kelimelerin müzekker ve müennes diye ayrılması gariptir. Mesela « حِمَارٌ » ve « حِمَارَةٌ » gibi. (Bu kelimenin « حِمَارَةٌ » şeklinde kullanımı yoktur. Bu « أَيَّ » kelimesinde ise daha gariptir. Çünkü bu kelime daha müphem (kapalı)dir.

❁ ❁ ❁

82. - 85. ÂYETLER

أَفَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْهُمْ وَأَشَدَّ قُوَّةً وَآثَارًا فِي الْأَرْضِ فَمَا
أَغْنَى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ
يَسْتَهْزِئُونَ ﴿٨٣﴾ فَلَمَّا رَأَوْا بَأْسَنَا قَالُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا
بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ إِيمَانُهُمْ لَمَّا رَأَوْا
بَأْسَنَا سُنَّتَ اللَّهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ فِي عِبَادِهِ وَخَسِرَ هُنَالِكَ
الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

Meâli

82. Onlar yeryüzünde dolaşıp da kendilerinden önce gelip geçenlerin akıbetlerinin ne olduğunu görmediler mi? Onlar hem sayıca daha fazla, hem de kuvvet ve yeryüzündeki eserleri yönünden daha üstün idiler. Fakat kazandıkları şeylerin kendilerine *(azaba karşı)* bir yararı olmadı.

83. Peygamberleri kendilerine apaçık delililer getirdiği zaman onlar kendilerindeki bilgiden dolayı şımardılar, sonunda alaya aldıkları şey kendilerini kuşatıverdi.

84. Azabımızı gördüklerinde: "Bir olan Allah'a iman ettik. O'na şirk koştuğumuz şeyleri de inkar ettik." dediler.

85. Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine hiçbir yarar sağlamadı. Bu Allah'ın kulları arasında sürüp giden sünnetidir. İşte kafirler o zaman hüsrana uğramıştır.

Tefsiri

82 – Onlar yeryüzünde dolaşıpta kendilerinden önce gelip geçenlerin akıbetlerinin ne olduğunu görmediler mi? Onlar hem sayıca daha fazla, hem de kuvvet ve yeryüzündeki eserleri yönünden daha üstün idiler. Fakat kazandıkları şeylerin kendilerine (azaba karşı) **bir yararı olmadı.**

Ayette geçen « اٰثَارًا » – *"eserler"* kelimesi büyük yapılar, saraylar anlamındadır. « اَكْثَرَ » –*"çok"* kelimesi aded, sayı bakımından üstün, fazla anlamındadır.

83 – Peygamberleri kendilerine apaçık deliller getirdiği zaman onlar kendilerindeki bilgiden dolayı şımardılar, sonunda alaya aldıkları şey kendilerini kuşatıverdi.

Onların ilimden maksatları dünya işleriyle ilgili, dünyadaki işlerin sevk ve idaresiyle alakalı bilgilerdir. Nitekim başka bir ayeti kerime de Yüce Allah şöyle buyuruyor:

﴿ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴾

"Onlar dünya hayatının dış görünüşünü bilirler. Ahiretten ise tamamen gafildirler." [54]

Peygamberler, onlara, dini / uhrevi ilimlerle gelince -ki o ilimler onlar için en uzak olan bilgilerdir. Zira o bilgiler dünyayı karalıyor, onun lezzetlerinden ve şehvetlerinden el çekmeyi istiyordu- ona iltifat etmediler ve onu küçük gördüler, onunla alay ettiler ve şöyle inandılar:

"Kendi ilimlerinden –daha faydalı ve kendi yaptıklarından daha menfaatli bir ilim yoktur. Bu inançlarıyla da– *şımardılar."* Yahut bunun manası şöyledir:

Bu felsefecilerin ve Dehriyyuncuların ilmidir. Çünkü bunlar (feslefeciler ve Dehriyyuncular) Allah'ın (cc) vahyini işittiklerinde ona karşı koydular ve Peygamberlerin ilmini, kendi bilgilerine kıyaslayıp küçük gördüler.

---

[54] Rum, 7.

Sokrat, Hz. Musa (as)'ın peygamber olarak gönderildiğini işittiğinde kendisine:

– *Gidip onu görsen*, denilince Sokrat:

– *"Biz temizlenmiş bir kavimiz, bizi temizleyecek birine ihtiyacımız yoktur."* diye cevap vermiştir.

Bu ayetin diğer bir şekilde de anlamı şudur:

"Müşrikler peygambere gelen ilimle alay ederek ve gülerek şımarıklık gösterdiler." Sanki ayet şöyle diyor:

Onlar ayetlerle / mucizelerle ve peygamberlerinin getirdiği vahiyle alay edip şımarıklık gösterdiler. Bu hususa Yüce Allah'ın şu ayeti delalet eder:

﴿ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴾

"O alay ettikleri şey kendilerini saracaktır." [55]

Ya da buradan kasıt peygamberlerdir, zira onların cehaletini, hakkı alaya almalarını görünce peygamberler, onlarla alay ettiler. Zira onların cahillikleri ve alayları neticesi başlarına gelecek belaları bildiler ve (bundan dolayı) kendilerine verilen ilimle sevindiler, Allah'a (cc) şükrettiler. Kafirleri de cehaletlerinde ısrarları ve alay etmeleri kuşattı.

84 – Azabımızı gördüklerinde "bir olan Allah'a iman ettik. O'na şirk koştuğumuz şeyleri de inkâr ettik" dediler.

Ayette geçen « بَأْسَنَا » kelimesi « شِدَّةَ عَذَابِنَا » – *"azabımızın şiddeti"* anlamındadır.

85 – Fakat azabımızı gördükleri zaman imanları kendilerine hiçbir yarar sağlamadı. Bu, Allah'ın, kulları arasında sürüp giden sünnetidir. İşte kâfirler o zaman hüsrana uğramıştır.

Yani imanları sahih olmadı, imanları kendilerine fayda sağlayacak istikamette olmadı.

[55] Hud, 8.

« سُنَّتَ اللهِ » kelimesi, « مَنْزِلَةَ وَعْدَ اللهِ » ve benzerleri te'kid masdarı makamındadır.

"Allah'ın kulları arasında sürüp gelen sünneti..." azap indiğinde iman fayda vermez ve peygamberleri inkar edenlere muhakkak azap iner.

"İşte o zaman kafirler hüsrana uğrarlar." Aslında kafirler her zaman hüsran içerisindedirler. Ama azabı bizzat gözleriyle gördüklerinde bu hüsranları ortaya çıkar.

« فَمَا اَغْنَى عَنْهُمْ » – *"Onlara bir fayda vermedi."* cümlesi « كَانُوا اَكْثَرَ مِنْهُمْ » cümlesinin neticesidir.

« فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ » cümlesi « فَلَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا » – *"Azabımızı gördüklerinde"* cümlesinin tefsir ve beyanı gibidir. Nitekim şöyle denir:

"Zeyd mal ile rızıklandırıldı. Ancak iyiliği engelledi ve fakirlere ihsanda bulunmadı."

« فَلَمَّا رَاَوْا بَاْسَنَا » – *"Azabımızı gördüklerinde..."* cümlesi « فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ » sözüne tabidir. Sanki şöyle diyor:

"İnkar ettiler ancak azabımızı gördükleri anda iman ettiler."

Aynı şekilde « فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ » – *"Kendilerine bir fayda vermeyecek."* cümlesi, « فَلَمَّا رَاَى بَاْسَنَا » cümlesine tabidir.

❁ ❁ ❁



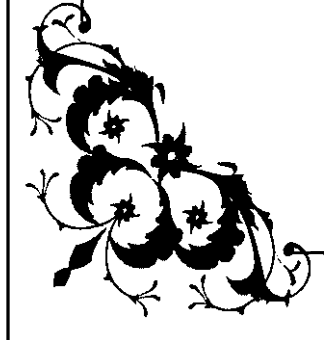
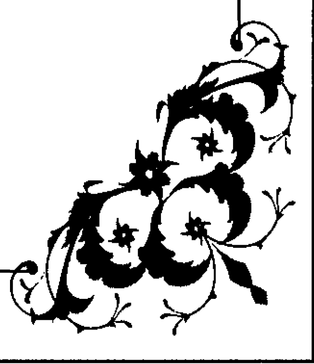

Sûre - 41

FUSSILET SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

54 âyettir.

Cüz - 24

FUSSILET SÛRESİ

Mushaf'taki sıralamaya göre 41. suredir. Sure Mekke'de inmiştir. 54. ayetten ibarettir. Bu surenin bir adı da *Secde Suresi*'dir. Sureye başka isimler de verilmiştir. Fussılet Suresi, Ğafir-Mü'min Suresi'nden sonra ve Zuhruf Suresi'nden önce nazil olmuştur. Nüzul sırasına göre Kur'an'ı Kerim'in 61. suresidir.

Sure adını üçüncü ayette geçen ve Kur'an ayetlerini niteleyen *"fussılet"* ifadesinden almıştır. Fussılet, kelimesi, *"genişçe açıklandı"* demektir. Sure, ayrıca yukarıda da belirttiğimiz gibi *"Hâ - Mîm es-Secde"* diye de anılır.

Surede başlıca hakka davet, batılda ısrar edenlerin uyarılması, vahyin insanlar üzerindeki ahlaki ve manevi etkileri konu edilmektedir.

1. — 8. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِۚ ﴿٢﴾ كِتَابٌ فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ
قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَۙ ﴿٣﴾ بَشِيرًا وَنَذِيرًاۚ فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ
فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٤﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فٖٓي اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَٓا اِلَيْهِ
وَفٖٓي اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا

عَامِلُونَ ﴿٥﴾ قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحَى إِلَيَّ أَنَّمَا إِلٰهُكُمْ
إِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقِيمُوا إِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكِينَ ﴿٦﴾
اَلَّذِينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾ إِنَّ الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٨﴾

Meali

1. Hâ - Mîm.

2. Bu Kur'an, Rahman ve Rahîm olan Allah'tan indirilmedir.

3. Bu, bilen bir toplum için Arapça bir Kur'an olarak ayetleri genişçe açıklanmış bir kitaptır.

4. Müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fakat onların çoğu yüz çevirmiştir. Artık onlar işitmezler.

5. Dediler ki: "Ey Muhammed! 'Bizi çağırdığın şeye Tevhide karşı' kalplerimiz örtüler içerisindedir, kulaklarımızda bir ağırlık, seninle bizim aramızda da bir perde vardır. O hâlde sen *(istediğini)* yap, şüphesiz biz de *(istediğimizi)* yapacağız."

6. De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Fakat bana ilâhınızın yalnızca bir tek ilâh olduğu vahyediliyor. Artık O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin. Allah'a ortak koşanların vay hâline!"

7. Onlar zekâtı vermeyen kimselerdir. Onlar ahireti de inkâr ederler.

8. Şüphesiz iman edip salih ameller işleyenler için ise kesintisiz bir mükâfat vardır.

Tefsiri

1 – "Hâ – Mîm."

Eğer harflerden oluşan bu ayeti, surenin ismi olarak kabul edersek, o takdirde mübteda olur.

2 – "Bu Kur'an, Rahman ve Rahîm olan Allah'tan indirilmedir."

Bu ayetin başında yer alan « تَنْزِيلٌ » kelimesi de birinci ayette surenin ismi olarak mübteda kabul ettiğimiz « حم »'in haberi olur. Eğer, bu birinci ayetin harf sayılarından oluştuğunu kabul edersek, o takdirde, « تَنْزِيلٌ » kelimesi mahzuf bir mübtedanın haberi olur. Üçüncü ayetin başında yer alan « كِتَابٌ » kelimesi de, ikinci ayetin başında yer alan « تَنْزِيلٌ » kelimesinden bedeldir.

Ya da ilk haberden - yüklemden sonra ikinci bir haberdir veya mahzuf bir mübtedanın haberidir.

Yahut da, « تَنْزِيلٌ »kelimesi, « مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ » kavlinden mübtedadır. « كِتَابٌ » kelimesi ise, onun sıfatı, « فُصِّلَتْ » kavli de onun haberidir.

3 – "Bu, bilen bir toplum için Arapça bir Kur'an olarak ayetleri genişçe açıklanmış bir kitaptır."

Bu ayette geçen « فُصِّلَتْ » kelimesi, değişik hükümleri içeren manada birçok detayları ihtiva eden şey genişçe olarak açıklandı, demektir ki, bunlar da Kur'an'da yer alan ahkâm, darbı meseller, örneklemeler, öğütler, vaatler, tehdit ve uyarılar ile daha nice şeylerin açıklanması anlamındadır.

"Arapça bir Kur'an" manasında olan « قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا » kavli, ihtisas ve medih üzere mansubtur. Yani: *"Oldukça detaylı olan bu Kitap ile murat ettiğim şey, şu ve şu nitelikleri taşıyan* (Bir Kur'an'dır.)"

Ya da hal olarak mansub kılınmıştır. Buna göre de mana şöyle olmaktadır:

"Bu, Arapça bir Kur'an olduğu halde, bilen bir toplum için ayetleri genişçe açıklanmış olan bir kitaptır."

Burada bilen toplumdan kasıt Arap olan bir toplum olup, onlar kendilerine genişçe ayetler halinde inen bu gerçekleri biliyorlardı. Ki, her şeyi onların Arapça olan dilleriyle açıklamaktadır.

Ayette geçen « لِقَوْمٍ » kavlindeki « ل » harfi, ya « تَنْزِيلٌ » veya « فُصِّلَتْ » kelimelerine taalluk etmektedir. Yani: *"Bu, onlar için Allah tarafından indirilmiştir"* ya da: *"Ayetleri onlar için gayet genişçe olarak anlatılmıştır"* demektir.

Burada en doğru olan husus, bunun makabli ile mabadı gibi sıfat olmasıdır. Yani: *"Arap olan bir topluma, Arapça bir Kur'an olarak indirdik"* demektir.

4 – "Müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderilmiştir. Fakat onların çoğu yüz çevirmiştir. Artık onlar işitmezler."

« بَشِيرًا وَنَذِيرًا » kelimeleri, Kur'an'a ait iki sıfattırlar.

Yani kabul etmezler. Bu ifade adeta *"Filan kimseden şefaatçilik etmesini istedim, sözümü duymazdan geldi"* ifadesine benzer. Oysa bu, *"sözümü işitti, ama hala kabul etmiş değil ve gereğini de yerine getiriyor değildir."* Böyle olunca da, adeta söyleneni hiç işitmemiş gibi davranmaktadır.

5 – Dediler ki: "Ey Muhammed! 'Bizi çağırdığın şeye Tevhide karşı' kalplerimiz örtüler içerisindedir, kulaklarımızda bir ağırlık, seninle bizim aramızda da bir perde vardır. O hâlde sen (istediğini) **yap, şüphesiz biz de** (istediğimizi) **yapacağız."**

Ayette geçen « أَكِنَّة » kelimesi, « كِنَانْ » kelimesinin çoğuludur ve örtüler, perdeler manasınadır.

"Kulaklarımızda –senin bize söylediklerini işitmemize engel olan– *"bir ağırlık, seninle bizim aramızda da bir perde vardır."* Aslında bu örnekler, temsili manada olan örneklerdir. Çünkü bu kimselerin hakkı kabul etmekten, hakkın gösterdiği doğrultuda tevhid inancını yaşamaktan ne kadar uzak olduklarını göstermektedir. Sanki bunların kalpleri kılıflar ve örtüler içerisindedir de, buraya hakkın ve tevhid inancının nüfuz etmesini engelliyor gibidir. Kulaklarını hakkı duymaktan engellemiş, adeta sağır imiş gibiler hale getirmiştir. Böylece sözkonusu iki görüş ve kavrayışın, iki tür din anlayışının birbirlerinden olan uzaklıkları, adeta hiçbir zaman buluşamayacaklarını ifade eden bir vakıadır. Sanki bunların dava edindikleri, savundukları şey ve üzerinde oldukları inanç ile Rasulüllah (sav) ile onun dava edindikleri şey arasında bir perde, bir engel

varmış gibidir. Sanki aralarında dağlardan oluşan bir engel varmış veya benzer bir mani varmış gibi, birinin ötekisiyle kavuşmasına ya da birinin diğerini görmesine engel oluyor gibidir.

"O hâlde sen –istediğini yap, inancına ve dinine göre amel et. Bu çerçevede ne istersen onu– *yap, şüphesiz biz de* –dinimize ve inancımıza göre istediğimizi– *yapacağız."*

Ya da: *"Sen bizim inancımızı ortadan kaldırmak, iptal etmek için elinden geleni yap, biz de senin işini, davanı elimizden geldiğince iptal etmeye, geçersiz kılmaya çalışacağız"* demektir.

Ayette geçen « مِنْ بَيْنِنَا » kavlindeki « مِنْ » cer edatının ziyade edilişindeki fayda şunu belirtiyor: *"Perdeleme, engel ister önce bizden başlamış olsun, ister bu engelleme önce senden gelmiş olsun, inancımızda herhangi bir değişme olmayacaktır. Sözkonusu olan orta mesafe ya da aralık ister bizim tarafımızdan olsun, ister senin tarafından olsun, örtü ile tamamen kaplanmış, çevresi sarılmış vaziyettedir. Orada herhangi bir boşluk da yoktur."*

Eğer; *"Bizimle senin aranda hicap var, örtü bulunmaktadır"* denmiş olsaydı, bu takdirde mana şöyle olurdu: *"Hicap ve engel iki tarafında ortasındadır, engel tam orta yerdedir."* demek olurdu.

6 – De ki: "Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Fakat bana ilâhınızın yalnızca bir tek ilâh olduğu vahyediliyor. Artık O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin. Allah'a ortak koşanların vay hâline!"

Müşriklerin, *"Kalplerimiz örtüler içerisindedir"* ifadesine karşılık verilen cevap: *"De ki: 'Ben de ancak sizin gibi bir insanım. Fakat bana ilâhınızın yalnızca bir tek ilâh olduğu vahyediliyor"* kavlidir. Bunun açıklaması ve yorumu şöyledir:

Rasulüllah (sav)*'onlara dedi ki: "Ben bir melek değilim. Ben de sadece sizin gibi bir beşerim, bir insanım. Sizden farkım, bana sadece vahyin gelmesidir. Benim size peygamber olarak gönderildiğimin doğruluğu vahiyle sabittir. Ben, bir beşerim, bir insanım. Mademki benim peygamber olduğum sahih ve gerçekti, sizin de bana uymanız, tabi olmanız farzdır. Çünkü sizin ilahınız bir tek ilahtır."*

"Artık –Tevhid inancına bağlı kalarak ona dönünün. Hiç sağa sola sapmadan samimi ve ihlâs ile kulluğunuzu Allah (cc)'a yapın. Birtakım kimseleri veliler ve şefaatçiler, aracılar edinerek şeytanın sizi saptırdığı, size gösterdiği yollara sapmayın, ona aldanmayın ve– *"O'na yönelin ve* –şirk koşmaktan ötürü– *O'ndan bağışlanma dileyin. Allah'a ortak koşanların vay hâline!"*

7 – Onlar zekâtı vermeyen kimselerdir. Onlar ahireti de inkâr ederler.

"Onlar zekâtı vermeyen –zekâtın farz olduğuna inanmayan ve bu nedenle de zekât vermeyen– *kimselerdir."* Ya da kendilerini arındıracak olan şeyleri yapmıyorlar. Kaldı ki kendilerini arındıracak olan şey de iman etmeleridir. *"Onlar ahireti* –öldükten sonra yeniden dirilmeyi, sevabı ve ikabı, cezalandırılmayı– *de inkâr ederler."*

Ayette zekât ile ilgili konunun kâfirlikle bir arada zikredilmesi ise, şu sebeptendir. İnsan için en sevdiği şey malıdır. Mal, onun ruhunun öz kardeşidir, öteki yarısıdır ya da mal canın yongasıdır. Kişi, eğer malını Allah (cc) yolunda harcarsa, bu, onun istikamet üzere olduğunda, doğru yolda olduğuna en büyük delil ve kanıttır. Niyetinin samimiliğini ve dürüstlüğünü gösterir. Kalbinin saflığını ve arılığını ortaya koyar. İçinde herhangi bir aldatmanın, bir dalaverenin yer almadığını ifade eder. Çünkü kalpleri İslam'a ısındırılanlar, sadece ağızlarındaki kırıntıları yalamakla aldanırlar. Nitekim Hanif oğullarının irtidat etmeleri, dinden dönme sebepleri, zekât vermemekte direnmeleri olmuştur. Bu nedenle bu noktaya dikkat çekiliyor.

Burada aynı zamanda mü'minleri, zekât vermeye teşvik manası olduğu gibi, zekât vermeye engel olmaya, olanlara karşı da çok şiddetli bir korkutma ve tehdit ifadesi yer almaktadır.

8 – "Şüphesiz iman edip salih ameller işleyenler için ise kesintisiz bir mükâfat vardır."

Denildiğine göre bu ayet, hasta olanlar veya yatalak durumda bulunanlar, yaşlılar, ibadet ve taat görevlerini yerine getirmede güçleri yetersiz olanlar hakkındadır. Bunlar için de ecirleri, adeta o görevlerini yaparcasına ve yapmışçasına verilecek ve defterlerine öylece yazılacaktır. Yani sağlıklı halde iken nasıl yazılacak idiyse, hastalık ve benzeri durumlarda da aynen yazılmaya devam edecektir.

9. — 12. ÂYETLER

قُلْ أَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذِى خَلَقَ الْأَرْضَ فِى يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُٓ أَنْدَادًا ۚ ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِىَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَٓا أَقْوَاتَهَا فِىٓ أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ ۗ سَوَٓاءً لِلسَّٓائِلِينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ اسْتَوٰىٓ إِلَى السَّمَٓاءِ وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ لَهَا وَلِلْأَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا أَوْ كَرْهًا ۗ قَالَتَٓا أَتَيْنَا طَٓائِعِينَ ﴿١١﴾ فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فِى يَوْمَيْنِ وَأَوْحٰى فِى كُلِّ سَمَٓاءٍ أَمْرَهَا ۗ وَزَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ ۖ وَحِفْظًا ۗ ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

Meali

9. De ki: “Siz mi yeri iki günde yaratanı inkâr ediyor ve O’na ortaklar koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir.”

10. O, yeryüzünde yükselen sabit dağlar dikti, orada bolluk ve bereket meydana getirdi ve orada arayanların ihtiyaçlarını gidermeleri için eşit olarak tam dört günde gıdalar takdir etti.

11. Sonra duman hâlinde bulunan göğe yöneldi; ona ve yeryüzüne, “İsteyerek veya istemeyerek gelin” dedi. İkisi de, “İsteyerek geldik” dediler.

12. Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe kendi işini bildirdi. En yakın göğü kandillerle süsledik ve onu koruduk. İşte bu, mutlak güç sahibi ve hakkıyla bilen Allah’ın takdiridir.

Tefsiri

9 – De ki: "Siz mi yeri iki günde yaratanı inkâr ediyor ve O'na ortaklar koşuyorsunuz? O, âlemlerin Rabbidir."

"De ki: 'Siz mi yeri iki günde' –yani Pazar ve Pazartesi günlerinde– *'yaratanı inkâr ediyor...'* Burada Rabbimizin *"iki günde"* ifadesine yer vermesi, acele etmemeyi, her işi teenniyle yapmayı kullarına öğretmesi içindir. Yoksa Yüce Allah, dilese herhangi bir şeyi veya fiili anında yaratır. Bunda asla kuşkuya yer yoktur *'ve O'na ortaklar'* –denk ilahlar– *"'koşuyorsunuz?' O,"* –yani daha önce belirtilen şeyleri yaratan Allah (cc)– *âlemlerin* –tüm var edilen mevcudatın– *Rabbidir,"* efendisidir, onları yetiştiren, var eden mürebbisidir.

10 – O, yeryüzünde yükselen sabit dağlar dikti, orada bolluk ve bereket meydana getirdi ve orada arayanların ihtiyaçlarını gidermeleri için eşit olarak tam dört günde gıdalar takdir etti.

"O, yeryüzünde yükselen sabit dağlar dikti,.." Yüce Allah'ın dağları yeryüzünde dikmesini tercih sebebi, böylece dağlardan sağlanacak olan yararların, arayanlar için açıkça ortaya çıksın ve gözüksün, diyedir. Böylece gerek yeryüzü olsun ve gerekse dağlar olsun, ağırlık üzerine ağırlık olduğunu görsünler istemiştir. Çünkü her biri, ayrı ayrı kendilerini ayakta tutacak ve durduracak bir şeye muhtaçtırlar. Elbet ki hepsini de ayakta tutan da Aziz ve Celil olan yüce Allah'tır (cc).

"Orada –yani yeryüzünde su, yağmur, ziraatçılık, ağaç ve meyveleriyle– *bolluk ve bereket meydana getirdi* –bir başka yoruma göre ise orada bolluk, bereket ve hayrı artırdı– *ve orada arayanların ihtiyaçlarını gidermeleri için* –aile ve bireylerinin rızıklarını sağlamaları, maişetlerini temin etmeleri, kendilerine yarayacak olan iş ve hizmetlerini yürütebilmeleri için– *"eşit olarak tam dört günde gıdalar takdir etti."*

İbn Mesud (ra) bu ayette geçen « وَقَدَّرَ فِيهَا اَقْوَاتَهَا » kavlini, « وَقَسَّمَ فِيهَا اَقْوَاتَهَا » diye okumuştur. Mana olarak: *"Yeryüzünde rızıklarını taksim etti, bölüştürdü, paylarını ayırdı"* gibi manalara gelir.

Ayette yer alan *"dört günde"* kavli, yani kalan dört günde demektir. Çünkü açıklamada yer alan « تَتِمَّةٍ » kelimesi, geçen iki güne ilaveten,

o iki güne ek olarak kalan dört günde de bunları takdir etti, demektir. Çünkü daha önce geçen ayette, yeri iki günde, iki evrede, iki zaman diliminde yarattı, ifadesi geçmişti. Burada da dört gün ilavesiyle tamamı altı gün yani dönem, evre ve zaman dilimi gibi, mahiyetini ancak yüce Allah'ın (cc) bildiği bir zaman diliminde yarattı, demektir.

Örneğin: *"Basra'dan Bağdat'a on gün yürüdüm, Kufe'ye varışım ise on beş gün oldu."* denildiğinde bu, *"Ben Basra'dan Bağdat'a, on günde ulaştım, Bağdat'tan da Kufe'ye beş günde vardım ki, toplam on beş gün eder."* demektir. İşte ayette geçen anlatım tarzı da böyle bir anlatımdır.

Çünkü mutlaka meselenin böyle değerlendirilmesi ve takdiri gerekir. Aksi takdirde eğer ilk bakışta görüldüğü gibi bir değerlendirilmeye gidilseydi, o takdirde günler sekize çıkardı. Çünkü Yüce Allah, *"Yeryüzünü iki günde yarattı"* diye bir önceki ayette buyurmuş, daha sonra da bu ayette de *"Onların gıdalarını tam dört günde takdir etti"* diye buyurmuştur. Bundan sonra da gelecek olan 12. ayette de: ***"Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı"*** diye buyurmuş ki bu, Kur'an'ın birkaç suresinde birkaç defa yer alan *"Altı günde yarattı"* ifadesinin hilafına olan bir ifadedir.

Bir hadiste şöyle buyrulmuştur: *"Doğrusu Allah, yeryüzünü Pazar ve Pazartesi günlerinde, dağları Salı gününde, Ağaçları* (ormanlıkları)*, suyu, uygarlıkları ve harabeleri, yıkımları da Çarşamba gününde yaratmıştır. Bunların tamamı dört gün eder. Perşembe günü göğü yaratmış ve Cuma günü de yıldızları, gezegenleri, güneşi, ayı, melekleri yaratmış, Cuma gününün son anında da Hz. Âdem'i yaratmıştır."* [1]

Söylenenlere göre, Hz. Âdem (as)'in yaratıldığı saat, aynı zamanda kıyametin de kopacağı andır.

Ayette geçen « سَوَاءً » kelimesini, Yakub, bunu « أَيَّامٍ » kelimesinin sıfatı olarak kabul ettiğinden dolayı, kelimeyi « سَوَاءٍ » olarak okumuştur. Buna göre mana şöyle olmaktadır: *"Eşit olan tam dört günde."*

Yezid ise bu kelimeyi: « سَوَاءٌ » diye okumuştur. Bu da: *"Yani o günler eşit olan günlerdir"* demektir. Yakub ve Yezid dışında kalanlar ise

---

[1] Müslim, H: 789; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 2/327.

kelimeyi mastar olarak okuyup değerlendirmişlerdir. Yani bu durumda: *"gözetilen bir eşitlikle eşit olarak yarattı"* demektir. Yani aynı uygunlukta demektir.

Kimileri de « سَوَاءً » kelimesini, « السَّائِلِينَ » kelimesine hal olarak değerlendirmişlerdir. Bu da « قَدَّرَ » fiiline müteallliktir. Yani o günlerde, arayanlar için, ihtiyaç duyanlar için onların rızıklarını, gıdalarını yarattı. Çünkü her yaratılan mutlaka bir rızık ister ve onu sorar, demektir.

Ya da burada bir mahzuf kelime vardır. Sanki şöyle denir gibidir, böyle bir hasr ve özet ifadeyle, *"yeryüzü ve içinde bulunanlar kaç günde yaratıldı?"* diye soranlar için özlü bir anlatım olmaktadır.

11 – Sonra duman hâlinde bulunan göğe yöneldi; ona ve yeryüzüne, "İsteyerek veya istemeyerek gelin" dedi. İkisi de, "İsteyerek geldik" dediler.

Bu sözler, Yüce Allah'ın göğü yaratmasını murat etmesi ile ilgili olarak mecazi bir anlatımdır. Nitekim Araplar konuşmalarında bu tarz ifadelere yer verirler. Örneğin: « فَعَلَ فُلاَنٌ كَذَا، ثُمَّ اسْتَوَى إِلَى عَمَلٍ كَذَا » dediklerinde, bununla şunu demek isterler: *"O ilk şeyi tamamladı, ikincisine başladı."*

Burada da ayetten anlaşılan şudur: *"Allah yeryüzünü yarattıktan sonra bu defa göğü yarattı."* Nitekim İbn Abbas (ra) da ayeti böyle anlamıştır. İbn Abbas (ra)'tan rivayete göre demiş ki:

"Yüce Allah'ın ilk yarattığı şey, bir cevher-öz olup uzunluğu ile genişliği, on bin yıllık bir yol mesafesi içersinde, bin yıllık bir yol mesafesindedir. Yüce Allah o cevhere şöyle heybetle bir nazar edip baktı, hemen erimeye ve rahatsız olmaya, titremeye başladı. Daha sonra üzerine bir ateşin musallat olmasıyla kendisinden bir duman yükselmeye başladı. Su üzerinde bir köpük toplandı ve bu köpük sonunda yeryüzüne dönüştü, duman ise gök haline geldi."

Yüce Allah'ın gök ile yere emredip, ***"her ikisinin de kendisine gelmelerini istemesi ve her ikisinin de bu emre uyarak gelmeleri"*** ifadesinin manası, Allah, her ikisinin de oluşmasını, meydana gelmesini onlardan istedi. Bunun üzerine gök ile yer bu emre karşı koymadan ve kaçınmadan

hemen uydular. Allah (cc) da o ikisini yani gök ile yeri istediği ve murat ettiği gibi buldu. Bu durumda yer ile gök, adeta kendisine emir verilen itaatkâr bir memur gibi hareket ettiler. Çünkü bir memura, bir görev verilince itaatkâr olan memur onu derhal yerine getirir.

Ayette yeryüzü gök ile birlikte sözkonusu edildi ve Allah (cc)'ın *"gel"* emri, her ikisine birden verildi. Oysa yeryüzü, gökyüzünden iki gün önce yaratılmıştı. Çünkü Allah (cc) önce yeryüzünü yuvarlak olarak elips şeklinde yayıp döşeyerek yaratmamıştı, Allah (cc) gökyüzünü de yarattıktan sonra yeryüzünü yayıp döşeyerek yuvarlak / elips şekline getirip yarattı. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَالْأَرْضَ بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَا ﴾

"Ondan sonra da yerküreyi yuvarlayıp yayarak döşedi." [2]

Buna göre ayetin manası şöyle olmaktadır: *"Ey yer ile gök, size yakışan şekilde, olmanız gereken özellikte gelin. Ey yerküre! Sen yuvarlak hale gelerek yayılıp döşenerek üzerinde karar kılınacak ve üzerinde yaşamak durumunda olanlar için bir karargâh ve yerleşim merkezi olabilecek şekle dönerek gel! Ey gök, sen de onların üstlerinde onlar için bir tavan görevi yaparak bir kubbe şekline gelerek onları koru."*

Ayette geçen *"gelme"* ifadesi, *"meydana gelmek, vaki olmak"* demektir. Nitekim bu senin: *"işini isteyerek yaptı"* ifadene benzer bir ifade tarzıdır. Yani onlar da isteyerek geldiler, demektir.

Yine ayette geçen *"isteyerek ya da istemeyerek"* ifadesine gelince, Yüce Allah'ın (cc) bu ikisi yani yer ile gök üzerindeki etkisini açıklamak içindir. Çünkü varlıkları Allah'ın (cc) elinde bulunan bu iki şeyin, Allah'ın (cc) emrinden kaçınmaları asla sözkonusu değildir. Böyle bir şey muhaldir, olamazdır. Çünkü bu durum tıpkı şu örneğe benzer. Düşün bir kez, emrinde çalışan bir kişi var ve sen ona: *"Şu işi istesen de kaçsan da mutlaka yapacaksın"* ve *"istesen de istemesen de mutlaka yerine getireceksin"* diye söylemene benzer.

Her iki kelime de, *"her ikisi de itaat ederek veya itaat etmeyerek"* manasında olmak üzere hal olarak mansub kılınmışlardır. Ayette sözlü

---

[2] Naziat, 30.

olarak, « طَائِعَتَيْنِ » veya mana olarak, « طَائِعَاتٌ » diye söylemedi. Çünkü gök bir tek gök olmayıp gökler manasınadır ve yer de bir tek yer olmayıp yerler manasınadır. Çünkü bunlar bir muhatap olarak ve kendilerinden cevap alınan şeyler olarak değerlendirildiğinde, bu manası itibariyle *"isteyerek ve istemeyerek"* özellikleriyle nitelendiler. Gerçi, « طَائِعِينَ » olarak gelmesi, aslında « طَائِعَاتٌ » yerinde gelmişlerdir. Bu adeta Yusuf, Suresi, 4. ayetinde geçen: ﴿سَاجِدِينَ﴾ / **"Secde ediciler"** kavli gibidir.

12 – Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı ve her göğe kendi işini bildirdi. En yakın göğü kandillerle süsledik ve onu koruduk. İşte bu, mutlak güç sahibi ve hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir.

"Böylece onları, iki günde yedi gök olarak yarattı" Yani onları en sağlam bir şekilde var etti. Ayette geçen « قَضٰيهُنَّ » kavlindeki, « هُنَّ » zamiri, semaya yani göğe racidir ve sema cins isimdir. Bu zamirin aynı zamanda, *"yedi gök"* kavliyle tefsir olunan mübhem bir zamir olması ihtimali de vardır. İki nasb hali arasındaki fark ise, birinci duruma göre hal olarak mansub olması, ikincisine göre ise « فِي يَوْمَيْنِ » kavlinden temyiz olarak mansub kılınmasıdır. Sözkonusu iki gün ise Perşembe ile Cuma günleridir.

"Ve her göğe kendi işini bildirdi." Yani orada neler yapılacak, üzerinde neler işlenecekse, bunları bildirdi. Meleklerin yaratılmasından tutun da ateşin ve daha başka şeylerin yaratılmasına varana dek, hepsi için gereken emri verdi. *"En yakın göğü kandillerle* –dünya semasını yıldızlarla– *süsledik ve onu* –yani o göğü de, oradan bilgi hırsızlığını yapacak olanlara karşı yıldızlarla– *koruduk. İşte bu,* –asla yenilmeyen ve yenilmeyecek olan galip ve– *mutlak güç sahibi ve* –her şeyi, her işin yerlerini– *hakkıyla bilen Allah'ın takdiridir."*

❁ ❁ ❁

13. — 18. ÂYETLER

فَإِنْ أَعْرَضُوا فَقُلْ أَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ عَادٍ
وَثَمُودَ ﴿١٣﴾ إِذْ جَاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ
أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللّٰهَ قَالُوا لَوْ شَاءَ رَبُّنَا لَأَنْزَلَ مَلٰئِكَةً فَإِنَّا بِمَا
أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ
الْحَقِّ وَقَالُوا مَنْ أَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللّٰهَ الَّذِي
خَلَقَهُمْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿١٥﴾
فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ
عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ أَخْزٰى
وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾ وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى
عَلَى الْهُدٰى فَأَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾

Meâli

13. Eğer yüz çevirirlerse, onlara de ki: "Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyardım."

14. Hani onlara peygamberler önlerinden ve arkalarından gelmiş, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin" demişlerdi. Onlar da, "Eğer Rabbimiz dileseydi melekleri *(Peygamber olarak)* indirirdi. Bu sebeple, biz sizinle gönderilenleri inkâr ediyoruz" demişlerdi.

15. Âd kavmi ise yeryüzünde haksız olarak büyüklük taslamış, "Bizden daha güçlü kim var?" demişlerdi. Onlar, kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha güçlü olduğunu görmediler mi? Onlar bizim ayetlerimizi inkâr ediyorlardı.

16. Biz de onlara dünya hayatında zillet azabını tattırmak için o mutsuz kara günlerde üzerlerine dondurucu bir rüzgâr gönderdik. Ahiret azabı elbette daha rezil edicidir. Onlara yardım da edilmez.

17. Semûd kavmine gelince, biz onlara doğru yolu göstermiştik. Ama onlar körlüğü hidayete tercih etmişler ve yaptıklarına karşılık, alçaltıcı azap yıldırımı onları çarpmıştı.

18. İnananları ve Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtardık.

Tefsiri

13 – Eğer yüz çevirirlerse, onlara de ki: "Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyardım."

"Eğer –bütün bu gerçeklerden sonra iman etmekten– *yüz çevirirlerse, onlara de ki: 'Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyardım.'"* Yani öylesine gerçekleşecek olan şiddetli olacak bir azap ile korkuttum ki, adeta yıldırımlar gibi şiddetli olacak bir azaptır o.

Ayette geçen « صَاعِقَة » – *"saika"* kelimesi, beraberinde ateş çıkan bir yıldırım, bir gök gürlemesi demektir. Çünkü bu yıldırım: *"Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım gibi bir yıldırımdır."* İşte ben, sizi böyle bir azaba karşı uyarıp onunla korkuttum.

14 – Hani onlara peygamberler önlerinden ve arkalarından gelmiş, "Allah'tan başkasına ibadet etmeyin" demişlerdi. Onlar da, "Eğer Rabbimiz dileseydi melekleri (Peygamber olarak) **indirirdi. Bu sebeple, biz sizinle gönderilenleri inkâr ediyoruz" demişlerdi.**

"Hani –her taraftan– *onlara peygamberler önlerinden ve arkalarından gelmiş,...* –aralarında, onları doğruya iletmek için her yolu denemişler ve fakat kavimlerinin onlara karşı tavır ve tutumları yüz çevirmek ve onlara karşı koymak olmuştur.–

Hasan Basri'den (ra) rivayete göre, peygamberleri, kavimlerine, onlardan önce geçen milletlerin ve toplumların peygamberlerine karşı gelmeleri ve hakkı inkârda ısrar etmeleri sebebiyle onların başlarına ne gibi cezalar ve olaylar gelmişse, onlar da kendi kavimlerini bu gibi durumlardan haberdar etmişler, ahirette karşılaşacakları azabı haber vermişler ama hiçbir uyarıları, onlara fayda etmemiştir.

Ayette geçen « أَنْ » harfi, « أَىْ » – *"ey"* manasınadır veya şeddeli yani « أَنَّ » iken, hafifletilerek « أَنْ » haline getirilmiştir. Bu itibarla aslı: « بِأَنَّهُ لَا تَعْبُدُوا إِلَّا اللّٰهَ » demektir. Yani: *"Allah'tan başkasına ibadet etmeyin, demişlerdi."*

"Onlar da, –yani kavimleri de– *Eğer Rabbimiz dileseydi melekleri* –peygamber olarak– *indirirdi* –gönderirdi.–

Ayette geçen « شَاءَ » fiilinin mefulü mahzuftur.

İşte *"Bu sebeple, 'biz sizinle gönderilenleri inkâr ediyoruz' demişlerdi."* Bu durumda ayetin manası şöyle olmaktadır:

"Mademki siz beşersiniz, insansınız, melek değilsiniz. Öyleyse biz, size de, sizin getirdiklerinize de iman etmeyiz."

Yine ayette yer alan: « أُرْسِلْتُمْ بِهِ » – *"sizinle gönderilenleri"* kavli, peygamber olarak gönderilmeyi ikrar eden bir ifade değildir. Bu, gönderilen peygamberlerin konuştukları üzerine söylenen bir ifadedir. Bu ifadenin altında aynı zamanda bir alaycılık ifadesi de yatmaktadır. Nitekim Firavun da alaycı bir eda ile Hz. Musa (as) için kavmine ve adamlarına şöyle sesleniyor ve:

﴿ إِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذِى أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴾

"Size gönderilen elçi gerçekten aklını yitirmiş bir delidir" [3]

diyordu.

Nitekim: *"Bu sebeple, biz sizinle gönderilenleri inkâr ediyoruz"* kavli, inanmayan o toplumların peygamberi Hz. Hud'a, Hz. Salih'e (asm)

---

[3] Şuara, 27.

ve diğer peygamberlere yönelik olarak söyledikleri sözdür. Çünkü sözkonusu bu peygamberler, kavimlerini, kendilerine iman etmeye davet ediyorlardı.

Rivayete göre, Kureyş, içlerinde en iyi bir hatip ve konuşmacı olan Utbe b. Rebia'yı, kendisiyle görüşmesi için Hz. Peygamber (sav)'e göndermişlerdi. O da gidip onunla konuşacak ve ondan sorduklarına karşılık nasıl bir cevap alacağını öğrenecekti. Rasulullah (sav)'ın, Hatim'de bulunduğu bir sırada yanına gider ve Rasulullah (sav)'tan her ne sormuşsa, sorduklarının cevaplarını alır. Konuşmasının sonunda Rasulullah (sav) bu sureyi ona okumaya başlar ve nihayet Rasulullah (sav)'da:

"Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini çarpan yıldırım gibi bir yıldırıma karşı uyardım" mealindeki bu ayete kadar olan 13 ayeti okurken, buraya geldiğinde korkuya kapılır ve Rasulullah (sav)'tan akrabalık adına merhamet dilenir ve elini Rasulullah (sav)'ın ağzına kapatarak okumamasını ister. Üzerlerine Allah'tan (cc) bir azap gelir korku ve heyecanıyla derhal oradan hızlıca uzaklaşır ve olan biteni Kureyş ileri gelenlerine haber verir ve şöyle konuşur:

– *"Ben sihrin de, şiirin de ne olduğunu çok iyi bilirim. Allah adına yemin olsun ki Muhammed, ne bir büyücüdür, ne de bir şairdir."*

Bunun üzerine Kureyş ileri gelenleri:

– *"Sen de sapıtıp dininden çıkmışsın. Bir kelime olsun, ondan anlayabildiğin bir şey olmadı mı?"* diye tepkilerini gösterdiler. Bunun üzerine Utbe de onlara:

– *"Hayır, ona verebilecek bir cevap bulamadım."* der. Bunun üzerine Osman b. Maz'un onlara:

– *"Allah adına yemin ederim ki, onun âlemlerin Rabbi olan Allah'tan olduğunu bilmelisiniz"* diye konuşur.

Daha sonra da gelen ayetlerle Ad ve Semud kavimlerini çarpan yıldırımdan söz ederek Rabbimiz şöyle buyurdu:

15 – Âd kavmi ise yeryüzünde haksız olarak büyüklük taslamış, "Bizden daha güçlü kim var?" demişlerdi. Onlar, kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha güçlü olduğunu görmediler mi? Onlar bizim ayetlerimizi inkâr ediyorlardı.

"Âd kavmi ise yeryüzünde haksız olarak büyüklük taslamış, –yani bulundukları yerde, içindeki toplumlarına karşı büyüklük taslamışlar ve hiç hak etmedikleri şekilde büyüklenmeye başlamışlardı. Bu ise kendilerini güçlü ve kuvvetli kabul etmeleri, çok büyük cürümler işlemeleri ve hiç hak etmedikleri halde yeryüzünde velayet yetkisine sahip olduklarını ileri sürerek yeryüzünü, bulundukları yerleri istila etmeye kalkışmaları olmuştu. Bu nedenle kendilerini yenecek hiçbir gücün olmadığını ileri sürüyorlardı. Nitekim bu nedenle,– *'bizden daha güçlü kim var' demişlerdi.* –Çünkü çok iri yarı yapılı kimselerdi, kemik yapıları gayet gelişmiş durumdaydı.

Hatta onların gücü ve kuvveti için şöyle derler: *"Elleriyle dağdan kayaları koparıp çıkarırlardı."*

"Onlar, kendilerini yaratan Allah'ın onlardan daha güçlü olduğunu görmediler mi? –yani onlara, gerçeği adeta görürcesine bildirecek ve öğretecek bir bilgiye sahip olmadılar mı? Oysaki Allah (cc), onlardan daha güçlü ve her şeye kadirdir. Hâlbuki o inkârcılar sadece birtakım şeylere kadirdirler. Buna rağmen– *Onlar bizim ayetlerimizi inkâr ediyorlardı."*

Bu cümle daha önce geçen « فَاسْتَكْبَرُوا » kavline matuftur.

Yani, *"O inkârcı olan toplumlar, bütün bunların hak ve gerçek olduğunu biliyorlar ama yine de inkâr etmekten geri durmuyorlar. Bunların durumları tıpkı, birisine emanet olarak bırakılan şeyi, sahibi geldiğinde, ona karşı emaneti inkâr etmeleri gibidir."*

16 – Biz de onlara dünya hayatında zillet azabını tattırmak için o mutsuz kara günlerde üzerlerine dondurucu bir rüzgâr gönderdik. Ahiret azabı elbette daha rezil edicidir. Onlara yardım da edilmez.

"Biz de onlara dünya hayatında zillet azabını tattırmak için o mutsuz kara –uğursuz– *günlerde üzerlerine dondurucu bir rüzgâr gönderdik."*

Ayette geçen « رِيحًا صَرْصَرًا » kavli, dondurucu rüzgâr, şiddetli kasırga, şiddetli ve dondurucu soğukluğu ile her şeyi yakıp kavuran, estiğinde insanı çileden çıkaracak manada öterek ses çıkaran, içinde rahmet

ve yağmur taşımayan kuru rüzgâr ve dondurucu ayaz demektir. Bir başka ifadeye göre bu rüzgârın batıdan esen kavurucu bir rüzgâr olduğudur.

« صَرْصَرٌ » kelimesi, « صِرٌّ » kelimesinin tekrarıdır. Bu da soğuk, demektir.

Ayette geçen, « نَحِسَاتٍ » kelimesini, Mekke ve Basra okulları ile Nafi, « نَحْسَاتٍ » olarak okumuştur. Kelime « نَحِسَ - نَحْسًا » ve « نَاحِسٌ » kökünden alınmadır ve « سَعِدَ - سَعْدًا » kelimesinin zıttı bir mana ifade eder.

« نَحْسٌ » kelimesine gelince bu kelime, ya « نَاحِسٌ » kelimesinin hafifletilmiş şeklidir. Ya da « فَعْلٌ » kalıbında bir sıfattır. Veya mastar olarak bir sıfattır.

Burada sözü edilen mutsuz ve uğursuz kara günlerden kasıt, şevval ayının sonlarındaki bir çarşambadan ikinci çarşambaya kadar devam eden sekiz günlük bir zaman dilimidir. Bu günlerin yarısı şubatın son günleri ile diğer yarısı da Mart ayının ilk günleridir. Nerede ve ne zaman bir toplum helak olmuşsa, mutlaka Çarşamba gününe denk getirilmiştir.

Yine bu ayette geçen ve *"zillet azabı"* diye verilen ifade, « عَذَابَ الْخِزْيِ » kavlidir. Burada azap kelimesi, « الْخِزْيِ » kelimesine izafe edilmiştir ki, bu da zillet, rezalet, kepazelik manalarına gelir. Çünkü kelime, azap kelimesini nitelemektedir. Sanki bu: *"Rezil ve kepaze edici bir azap, belini doğrultmaya fırsat vermeyen, zillete düşüren azap."* der gibi bir mana içermektedir. Bu ifade senin, *"kötü iş"* diye söylediğin bir anlatıma benzer ki bununla sen, kötü bir fiilin işlenmesini dile getirmek istiyorsundur. Zaten, *"Ahiret azabı elbette daha rezil edicidir"* kavli de bunu gösteriyor. Bu ifade, mecazi manada bir isnattır. Çünkü azabın, *"rezillik"* ile nitelenmesi, onları böyle bir vasıfla tanıtmak açısından daha beliğ ve daha net bir anlatım, aynı zamanda rezalette abartılı bir ifadedir.

Nitekim senin, *"o bir şairdir"* ifaden ile *"onun için bir şairin şiiri vardır"* ifaden arasında dağlar kadar fark vardır. İşte bu da öyledir.

"Onlara yardım da edilmez." Yani, tapmakta oldukları putları aracılığıyla onlara herhangi bir yardım da yapılmaz. Onlar, putlarından böyle bir beklenti içerisinde olsalar bile, yine de onlar için böyle bir yardım sözkonusu olmaz.

17 - Semûd kavmine gelince, biz onlara doğru yolu göstermiştik. Ama onlar körlüğü hidayete tercih etmişler ve yaptıklarına karşılık, alçaltıcı azap yıldırımı onları çarpmıştı.

"Semûd kavmine gelince," Semud, ismi burada mübtedadır ve merfudur. Yani « ثَمُودُ » şeklindedir. Fasih olanı da böyle olmasıdır. Çünkü « ثَمُود » kelimesi, ibtida harfinden yani « وَ اَمَّا » harfinden sonra gelmiştir. Bunun haberi de *"biz onlara doğru yolu göstermiştik"* kavlidir.

Ancak *el-Mufaddal* ise, bu kelimeyi yani « ثَمُود » kelimesini, nasb ile « ثَمُودَ » diye okumuştur. O burada, bunu tefsir eden bir fiilinin gizli olarak yani muzmar halde var olduğunu kabul ederek böyle okumuştur. Ki bunu da, « فَهَدَيْنَاهُمْ » – *"biz onlara doğru yolu göstermiştik"* kavli ortaya koymaktadır. Evet, biz onlara doğru yolu açıkladık *"ama onlar körlüğü hidayete"* küfrü imana *"tercih etmişler ve yaptıklarına karşılık, alçaltıcı azap yıldırımı onları çarpmıştı."*

Ayette geçen, « الْهُون » kelimesi, « الْهَوَان » demektir ki, bu da alçaltmak, aşağılamak manasına gelir. Bu kelime ile azabın ne derece şiddetli olduğunun niteliği abartılı bir ifade ile anlatmış olmaktadır. Ya da kelime, « بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ » – *"yaptıklarına karşılık"* ibaresinden bedeldir. Yaptıkları şeyler ise, Allah'a ortak koşmaları ve masiyet işlemeleridir.

Şeyh Ebu Mansur Maturidi diyor ki:

"Burada sözü edilen hidayetin, ihtimaldir ki, bizim açıkladığımız gibi, açıklamak manasınadır. Ya da, hidayete ermelerinin onlarda yaratılmasıdır. Hidayetin kendilerinde yaratılmasıyla önce doğru yolu buldular. Ancak daha sonra onlar hidayet yolunu terk edip küfür yolunu seçtiler ve kâfir oldular. Böylece deveyi kesip öldürdüler. Kelimenin bu manalara ihti-

mali olması da mümkündür. Çünkü hidayetin yaratılmışlara izafe edilmesi durumunda, kelime, sadece açıklamak manasına gelir, bir başka anlam içermez."

Nitekim Keşşaf sahibi Zemahşeri bu konuda diyor ki:

"Sen birine: 'Ben onu hidayete erdirdim, ona doğru yolu gösterdim' dediğinde bu ifadenle sen, 'Onda hidayet duygusunu ben geliştirdim' demiyor musun?"

Onun aleyhine delil, senin: *"Ben ona doğru yolu gösterdim, o da o yolda gitmeyi kabul etti, doğru yolu buldu"* sözünle, *"bir talebi, bir isteği elde etmendir ve onun meydana gelmesidir."* Nitekim bu, senin: *"Ben onu engelledim, o da engellendi"* gibi olan ifadene benzer bir durumdur. Böyle olunca nasıl olur da, bu kelime, soyut şeylere delalet etmede caiz olabilsin ki?

Benim buna vereceğim cevap şudur:

"Burada meselenin konuya delalet yönü, onun o şeyde sağlam kalması, onda sebat etmesidir. Böylece ortada hiçbir sebep bırakmaması, tüm illetleri ortadan kaldırarak, kendileri için özür dileyecekleri bir şey bırakmamalarıdır. Sanki talep ve istek, onların içlerinde, gerekli olan şeyi elde etmeleri sebebiyle meydana gelmiş olması gibidir."

18 – İnananları ve Allah'a karşı gelmekten sakınanları kurtardık.

Sözkonusu yıldırımdan ötürü, körlüğü bırakıp hidayeti seçmeleri sebebiyle *"İnananları ve Allah'a karşı gelmekten sakınanları"* hidayeti, körlüğe tercih etmeyenleri *"kurtardık."*

❁ ❁ ❁

19. — 25. ÂYETLER

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَآءُ اللّٰهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتّٰى إِذَا مَا
جَآؤُهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا ط قَالُوا أَنْطَقَنَا
اللّٰهُ الَّذِى أَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ
تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ
وَلَآ أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ
كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾ وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِى ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ
أَرْدٰيكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ فَإِنْ يَصْبِرُوا فَالنَّارُ
مَثْوًى لَهُمْ ج وَإِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ مِنَ الْمُعْتَبِينَ ﴿٢٤﴾ وَقَيَّضْنَا
لَهُمْ قُرَنَآءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَحَقَّ
عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِى أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ
وَالْإِنْسِ ج إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ قف ﴿٢٥﴾

Meâli

19. Allah'ın düşmanlarının, toplanıp yığın yığın cehenneme sevk edilecekleri günü hatırla!

20. Nihayet cehenneme vardıklarında, kulakları, gözleri ve derileri, yapmış oldukları işler hakkında, kendileri aleyhine şahitlik ederler.

21. Onlar derilerine, "Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?" derler. Derileri de der ki; "Bizi her şeyi konuşturan Allah konuşturdu. İlk defa sizi O yaratmıştı ve yine yalnızca O'na döndürülüyorsunuz."

22. "Siz *(günahları işlerken)* kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz."

23. "İşte bu sizin, Rabbiniz hakkında beslediğiniz zannınızdır. O zannınız, sizi mahvetti de ziyana uğrayanlardan oldunuz."

24. Şimdi eğer dayanabilirlerse, artık cehennem onların yeridir! Eğer Allah'ın rızasını kazandıracak amelleri işlemeye izin isteseler, onlara izin verilmez.

25. Biz onların başına birtakım arkadaşlar sardık da bu arkadaşlar onlara geçmişlerini ve geleceklerini süslü gösterdiler. Böylece kendilerinden önce gelip geçmiş olan cin ve insan toplulukları ile ilgili o söz (azap), onlar için de gerçekleşti. Çünkü onlar ziyana uğrayanlardı.

Tefsiri

19 – Allah'ın düşmanlarının, toplanıp yığın yığın cehenneme sevk edilecekleri günü hatırla!

"Allah'ın düşmanlarının, –yani ta en baştan itibaren kâfir olanlarla en son küfrü seçenler baştan sona– *toplanıp yığın yığın cehenneme sevk edilecekleri günü hatırla!"* Yani en sondakilerin en baştakilere ulaşmaları için bekletilmelerini bir düşün. Çünkü mahşer yerine sevk edilirlerken, en sonda kalanların en baştakilere yetişmeleri için, öndekiler durdurulup bekletileceklerdir. Burada böyle bir ifadeye yer verilmesi, cehennemliklerin oldukça sayıca kalabalık olması sebebiyledir.

Ayette geçen « يُوزَعُونَ » kelimesi, « وَزَعَ » fiilinden alınmadır ki, bu da menetmek, engellemek, bekletmek ve durdurmak gibi manalar taşır. Çünkü: « وَزَعْتُهُ » demek, « كَفَفْتُهُ » anlamına gelir ki bu da, *"Ben ona engel oldum, onu durdurdum."* gibi manalara gelir.

Ayrıca, « يَوْمَ يُحْشَرُ اَعْدَآءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ » kavlini, Nafi ve Yakub, « يَوْمَ نَحْشُرُ اَعْدَآءَ اللّٰهِ » diye okumuşlardır.

20 – Nihayet cehenneme vardıklarında, kulakları, gözleri ve derileri, yapmış oldukları işler hakkında, kendileri aleyhine şahitlik ederler.

"Nihayet cehenneme vardıklarında, –cehennemde hazır duruma getirdiklerinde, cehennemle karşı karşıya geldiklerinde, (ayette yer alan « ما » harfi, zaidedir ve tekit için gelmiştir) yani onların ateşe, cehenneme getirildikleri vakitte, şüphesiz bu vakit ve o an, onlar için kendilerinin aleyhlerine tanıklık edileceği andır. Bu nedenle onlar hiçbir şekilde bundan kurtulacak değillerdir. Çünkü o anda– *kulakları, gözleri ve derileri, yapmış oldukları işler hakkında, kendileri aleyhine şahitlik ederler."* Kişinin derisinin kendisi aleyhinde tanıklık etmesi demek, derilerin haram bulaşması ve dokunması, teması demektir. Esasen bu ifade, haram olarak yapılan cinsel ilişkiden bir kinayedir.

21 – Onlar derilerine, "Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?" derler. Derileri de der ki; "Bizi her şeyi konuşturan Allah konuşturdu. İlk defa sizi O yaratmıştı ve yine yalnızca O'na döndürülüyorsunuz."

"Onlar derilerine, 'Niçin aleyhimize şahitlik ettiniz?' derler. –Yani insanların kendi derilerinin kendileri aleyhinde tanıklıkta bulunması sebebiyle bu durum, onların çok ağırlarına gidecektir. Bu nedenle de böyle bir tepkide bulunacaklardır.– *Derileri de der ki; 'Bizi, her şeyi* –her canlıyı, her varlığı– *"konuşturan Allah konuşturdu.'"* Kaldı ki bizim konuşmamız, Allah'ın kudreti ve gücü karşısında şaşılacak ve hayret edilecek bir şey de değildir. Çünkü her şeyi ve her canlıyı, her hayvanı konuşturmaya kadir olan Allah, bizi de konuşturmaya kadirdir. *"İlk defa sizi O yaratmıştı ve yine yalnızca O'na döndürülüyorsunuz."* Yani ilk defa sizi yaratan odur, dolayısıyla sizi yeniden yaratmaya da elbette kadir olan yine odur. Bu nedenle siz, yaptıklarınızın karşılığını görmek ve cezanızı çekmek için onun huzuruna döndürüleceksiniz.

22 – "Siz (günahları işlerken) **kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz. Lâkin yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz."**

"Siz –günahları işlerken– *kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin, aleyhinize şahitlik etmesinden sakınmıyordunuz."* Yani sizler günah işlerken kapalı kapılar arkasında, örtüler altında gizlenip saklanarak bu fiilleri işliyordunuz. Sizin bu örtünmeniz ve saklanmanız, sizin organ-

larınızın sizin aleyhinize şahitlik edeceğinden korktuğunuzdan kaynaklanmıyordu. Çünkü siz, kendi organlarınızın sizim aleyhinizde şahitlik edeceğini bilmiyordunuz. Aksine siz öldükten sonra dirilmeyi de inkâr ediyordunuz. Oysa aslolan yaptıklarınızın karşılığını görmenizdir. *"Lâkin yaptıklarınızın çoğunu Allah'ın bilmediğini sanıyordunuz."* Fakat siz, *"nasıl olsa Allah yaptıklarımızın birçoğunu bilmez"* diye zannediyordunuz. Ki o yaptıklarınız, başkalarından gizledikleriniz şeylerdi ama mesele sizin zannettiğiniz gibi olmadı.

23 – "İşte bu sizin, Rabbiniz hakkında beslediğiniz zannınızdır. O zannınız, sizi mahvetti de ziyana uğrayanlardan oldunuz."

"İşte bu sizin, Rabbiniz hakkında beslediğiniz zannınızdır. O zannınız, sizi mahvetti de ziyana uğrayanlardan oldunuz." Yani sizin o zannınız var ya, işte sizi helak eden şey, o zannınızdır.

« ذٰلِكُمْ » mübtedadır, « ظَنُّكُمْ » haberdir. « اَلَّذِى ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ » kavli de, onun sıfatıdır. « اَرْدٰيكُمْ » ise ikinci haberdir. Ya da « ظَنُّكُمْ » kavli, « ذٰلِكُمْ » kavlinden bedeldir. « اَرْدٰيكُمْ » ise haberdir.)

24 – Şimdi eğer dayanabilirlerse, artık cehennem onların yeridir! Eğer Allah'ın rızasını kazandıracak amelleri işlemeye izin isteseler, onlara izin verilmez.

"Şimdi eğer dayanabilirlerse, artık cehennem onların yeridir!" yani sabredip dayanabilseler bile, bu sabırları onlara bir yarar getirmeyecektir ve onların cehennem ateşine girmelerine mani olmayacak, ateş yine de onların varacağı yer olacaktır. *"Eğer Allah'ın rızasını kazandıracak amelleri işlemeye izin isteseler, onlara izin verilmez."* Eğer bir rıza ve hoşnutluk talebinde bulunsalar, onlar kendilerinden memnun ve hoşnut kalacak bir amel, bir yardımcı bulamayacaklardır. Ya da içinde bulundukları korkulu ve dehşet saçan durumdan kurtulmak maksadıyla güzel ameller işlemek için geri dönmek isteseler, onlara bu geri dönüş fırsatı verilmeyecek ve kendilerine cevap bile verilmeyecektir.

25 – Biz onların başına birtakım arkadaşlar sardık da bu arkadaşlar onlara geçmişlerini ve geleceklerini süslü gösterdiler. Böylece kendilerinden önce gelip geçmiş olan cin ve insan toplulukları ile ilgili o söz (azap), **onlar için de gerçekleşti. Çünkü onlar ziyana uğrayanlardı.**

"Biz onların başına birtakım arkadaşlar sardık da" Biz Mekke müşriklerinin başlarına şeytanlardan oluşan birtakım arkadaşlar, yandaşlar musallat kıldık. Ayette geçen ve arkadaş manasına gelen « قُرَنَاءَ » kelimesi, « قَرِين » kelimesinin çoğuludur. Bu, aynen Rabbimizin şu kavli gibidir:

﴿ وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴾

"Kim, Rahman'ı Zikretmeyi görmezlikten gelirse, biz onun başına bir şeytan sararız. Artık o, onun ayrılmaz dostudur." [4]

"Bu arkadaşlar onlara geçmişlerini ve geleceklerini süslü gösterdiler." Yani daha önceden işledikleri amelleri ve sonradan yatıklarını onlara süslü gösterdiler.

Ya da: *"Dünya ile ilgili işler hususunda, şehevi isteklerine uymada olsun, arkalarında gelecek olan akıbetleri konusunda yaptıkları şeyler kendilerine hep süslü gösterildi. Çünkü öldükten sonra dirilme de yok, hesap da yok, diyorlardı."*

"Böylece kendilerinden önce –yani Mekkelilerden önce– *gelip geçmiş olan cin ve insan toplulukları ile ilgili o söz* –yani azap sözü,– *onlar için de gerçekleşti. Çünkü onlar ziyana uğrayanlardı."* Bu, onların neden dolayı azap çekmeyi halk ettiklerinin bir gerekçesidir. Burada sözkonusu olan zamir, hem bu kimselere ve hem daha önce geçen ümmetlere racidir.

Ayette geçen « فِي أُمَمٍ » kavli mahallen mansubtur. Çünkü « عَلَيْهِمْ » kavlindeki zamirden haldir. Buna göre mana şöyle olmaktadır:

"Mekkelilerden önce gelip geçmiş olan cin ve insan toplulukları ile ilgili olmak üzere, onlara azap sözü nasıl gerçekleşmiş ise, bunlar için de aynen öylece azap sözü gerçekleşmiştir."

❁ ❁ ❁

---

[4] Zuhruf, 36.

26. — 29. ÂYETLER

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ
تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذِيقَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا عَذَابًا شَدِيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ
أَسْوَأَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللّٰهِ النَّارُ لَهُمْ
فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالَ
الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرِنَا الَّذَيْنِ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ
نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ أَقْدَامِنَا لِيَكُونَا مِنَ الْأَسْفَلِينَ ﴿٢٩﴾

Meali

26. İnkâr edenler dediler ki: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin. Galip gelmek için o okunurken yaygara koparın."

27. İnkâr edenlere mutlaka şiddetli bir azabı tattıracağız ve onları yaptıklarınm en kötüsü ile cezalandıracağız.

28. İşte böyle, Allah düşmanlarının cezası ateştir. Ayetlerimizi inkâr etmelerinin cezası olarak orada onlar için ebedîlik yurdu *(cehennem)* vardır.

29. *(Ateşe giren)* inkârcılar şöyle derler: "Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster de onları ayaklarımızın altına alalım ki en aşağılıklardan olsunlar."

Tefsiri

26 – İnkâr edenler dediler ki: "Bu Kur'an'ı dinlemeyin. Galip gelmez için o okunurken yaygara koparın."

"İnkâr edenler dediler ki: –okunduğu ve okunmaya başlandığı zaman– *Bu Kur'an'ı dinlemeyin. Baskın çıkmak için o okunurken yaygara koparın."* Kur'an okunduğu sırada birtakım anlamsız sesler çıkararak ona karşı koyun ve onu anlaşılmaz duruma getirin ki, dinleyenler ne dediğini anlamasınlar.

« اللغو » – *Lağıv kelimesi;* anlaşılmaz, boş söz ve lakırdı demektir.

27 – İnkâr edenlere mutlaka şiddetli bir azabı tattıracağız ve onları yaptıklarının en kötüsü ile cezalandıracağız.

"İnkâr edenlere mutlaka şiddetli bir azabı tattıracağız..."

Ayette geçen, *"inkâr edenler"* ifadesinden, Kur'an okunduğu sırada gürültü çıkararak onu anlaşılmaz kılmaya gayret edenlerin olabileceği de mümkündür, bunların olması da caiz olabilir. Özellikle de böyle yapılmasını emredenler olabilir. Ancak *"inkâr edenler"* ifadesinin genel olarak zikredilmesi, tüm inkârcıların yanında bu türden bir inkâra kalkışanları da kapsasın içindir.

"Ve onları yaptıklarının en kötüsü ile cezalandıracağız." Yani işledikleri en kötü amelleri sebebiyle onları en ağır bir ceza ile cezalandıracağız. Sözkonusu en kötü amel de küfürden başkası değildir.

28 – İşte böyle, Allah düşmanlarının cezası ateştir. Ayetlerimizi inkâr etmelerinin cezası olarak orada onlar için ebedîlik yurdu (cehennem) **vardır.**

"İşte böyle, Allah düşmanlarının cezası ateştir." Ayetin başında yer alan « ذلك » işaret ismi, bir önceki ayette geçen « أسْوَأ » – *"en kötü"* kavlini işaret etmektedir. Bu durumda mana şöyle olabilir: *"Onları yaptıklarının en kötüsü–* cezalarının en kötüsü *–ile cezalandıracağız."* Böyle olmalıdır ki, işaret isminin işaret ettiği şey doğru olarak anlaşılabilsin.

Ayette geçen « النَّارُ » kelimesi, yine ayette yer alan « جَزَاءُ » kelimesinin atfı beyanıdır. Ya da bu kelime, mahzuf bir mübtedanın haberidir.

"Ayetlerimizi inkâr etmelerinin cezası olarak orada –cehennemde– *onlar için ebedîlik yurdu vardır."* Yani bizzat ateşin kendisi ebedilik yurdudur, o ateşin içerisinde ebedi olarak kalıcıdırlar, demektir. Bu anlatım tarzı tıpkı senin: *"bu yurt, senin mutluluk yurdundur"* demen gibidir. Çünkü sen, böyle bir ifade ile zaten aynı evi, ayı yurdu demek istiyorsun, ikinci bir yurttan söz etmiyorsun. Bu nedenle, *"Bizim ayetlerimizi inkâr etmelerinin bir cezası ve karşılığı olarak bu şekilde cezalandırılacaklardır."*

29 – (Ateşe giren) **inkârcılar şöyle derler: "Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan bizi saptıranları bize göster de onları ayaklarımızın altına alalım ki en aşağılıklardan olsunlar."**

Ateşe giren *"inkârcılar şöyle derler: 'Rabbimiz! Cinlerden ve insanlardan'* –olan ve– *bizi saptıranları* –cinlerden ve insanlardan şeytanları– *bize göster de onları ayaklarımızın altına alalım ki* –bizleri saptırmalarının cezası olarak, ateşe atılanlar içerisinde ateşe atılanların– *en aşağılıklarından olsunlar."* Çünkü insanları saptıran şeytanlar ikiye ayrılırlar, insanlardan oluşan şeytanlar ve bir de cinlerden olan şeytanlar diye ayrılırlar. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

﴿ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ ﴾

"Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık."[5]

(Bu 29. ayette geçen ve göster manasına gelen « أرِنَا » kelimesini, Mekke ile Şam okulları ve Ebu Bekir, kesre harekesini ağır kabul ettiklerinden, kelimenin « ر » harfini, kesre harekesi ile değil de, sükûn ile « أرْنَا » diye okumuşlardır. Nitekim « فَخِذ » kelimesini, « فَخْذ » diye söylemeleri gibi değerlendirmişlerdir. Ebu Amr ise bunu ihtilas ile okumuştur.)

❁ ❁ ❁

[5] Enam, 112.

30. — 32. ÂYETLER

إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَٓاؤُكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِٓي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ ﴿٣٢﴾

Meâli

30. Şüphesiz "Rabbimiz Allah'tır" deyip de, sonra dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: "Korkmayın, üzülmeyin, size *(dünyada iken)* va'dedilmekte olan cennetle sevinin!"

31. Biz dünya hayatında da âhirette de sizin dostlarınızız. Orada size canlarınızın çektiği her şey var. Orada istediğiniz her şeyi bulursunuz.

32. Bütün bunlar çok bağışlayanın ve çok esirgeyenin bir lütfu ve ihsanıdır.

Tefsiri

30 – Şüphesiz "Rabbimiz Allah'tır" deyip de, sonra dosdoğru olanlar var ya, onların üzerine akın akın melekler iner ve derler ki: "Korkmayın, üzülmeyin, size (dünyada iken) **va'dedilmekte olan cennetle sevinin!"**

"Şüphesiz "Rabbimiz Allah'tır" deyip de, –Tevhide bağlı kalarak inancını dile getirip de– *sonra dosdoğru olanlar* –ikrarlarında ve sözlerinde sebat ederek gereğini yerine getirenler– *var ya ..."*

Bu konuda Ebu Bekir Sıddik (ra)'ten rivayete göre şöyle demiş:

"Fiilen ve eylem olarak doğru, dürüst olduğu gibi sözünde de doğru ve dürüst olanlardır."

Yine Ebu Bekir (ra)'den rivayete göre, o, bu ayeti okumuş, sonra da çevresindekilere:

– *"Bu ayet hakkında ne düşünürsünüz?"* demiş. Onlar da:

– *"Günah işlemeyenlerdir"* diye cevaplamışlardır. Hz. Ebu Bekir (ra): ise onlara:

– *"Siz, yorumu yokuşa sürdünüz, en ağır olan şeye yorumladınız"* der. Bu defa çevresinde bulunanlar:

– *"O halde senin bu ayet hakkındaki yorumun nedir?"* diye sorarlar. Hz. Ebu Bekir (ra) de şöyle der:

– *"Bundan böyle yeniden puta tapmaya dönmeyenlerdir."*

Hz. Ömer (ra)'den rivayete göre bu ayetin yorumuyla ilgili olarak demiş ki:

"Tilki kurnazlıklarıyla kurnazlık yollarına başvurmayanlardır." Yani münafıkça davranışlardan sakınanlar, demektir.

Hz. Osman (ra) ise: *"İhlâsa dayalı amel işlenmesini emirdir."* demiştir.

Hz. Ali (ra) de: *"Farzları eda edin."* demektir, diye yorumlamıştır.

Fudayl b. İyad ise: *"Fani olandan el-etek çekin ve baki olana rağbet edin."* diye yorumlamıştır.

Yine söylendiğine göre gerçek manada İstikamet: *"İkrardan sonra karar kılıp sebat etmektir, yoksa ikrardan sonra firar etmek değildir."* demektir.

"Onların üzerine –ölümleri sırasında– *akın akın melekler iner ve* –onlara– *derler ki:* –daha önceden gönderdiğiniz amellerinizden ötürü– *Korkmayın,* –geride bıraktıklarınız için de– *üzülmeyin..."*

Korkmayın manasında olan, « أَلاَّ تَخَافُوا » kavlindeki, « أَنْ » harfi, « أَىْ » manasında *"yani"* anlamındadır. Ya da « أَنْ » harfi, « أَنَّ » harfinin şeddesiz halidir. Bu bakımdan bunun aslı: « بِأَنَّهُ (لاَ تَخَافُوا) » demek olup manası da, *"İşte bundan dolayı korkmayın"* demek olur. « بِأَنَّهُ » kavlindeki « هُ » harfi de, şan / dikkat çekme zamiridir. Yani: *"Daha önceden gönderdiğiniz ve takdim ettiğiniz amellerinizden dolayı korkmayın, geride bıraktıklarınız için de üzülmeyin."* demektir.

« خَوْفٌ » – *Korku;* İstenmeyen ve arzu edilmeyen bir olayın meydana gelmesi sebebiyle, insanın içine düştüğü tasa ve keder demektir.

« حُزْنٌ » – *Üzüntü:* Faydalı olan bir şeyi elden kaçırması veya zarar veren bir şeyin meydana gelmesi yüzünden, insanın içine düştüğü tasa ve kederdir. Bu durumda ayetin manası şöyle olmaktadır:

"Allah, tasa ve kederin her çeşidinden sizi emniyette ve güvencede kılmış, size bu konularda emin olmayı yazmıştır. Siz o tasaları tatmayacaksınız."

"Size –dünyada iken– *va'dedilmekte olan cennetle sevinin!"*

Muhammed b. Ali et-Tirmizi, ayetin yorumu ile ilgili olarak diyor ki:

"Ruhlar bedenlerden ayrıldığında, Rahman olan Allah'ın melekleri onların üzerine inerler. Bu nedenle imanlarının alınmasından korkmamalarını ve daha önceden içine düştükleri isyan yüzünden de üzülmemelerini bildireceklerdir. Çok eskiden beri size vadedilen cennetlere girmekle de sevinin, diyeceklerdir."

31 – Biz dünya hayatında da âhirette de sizin dostlarınızız. Orada size canlarınızın çektiği her şey var. Orada istediğiniz her şeyi bulursunuz.

"Biz dünya hayatında da âhirette de sizin dostlarınızız. –Nitekim şeytanlar da asilerin yakınları, dostları ve yandaş kardeşleridir. Nitekim melekler de, Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket eden takva sahibi kimselerin velileri, dostları ve her iki dünyada da sevdikleri, ahbaplarıdırlar– *orada size canlarınızın çektiği her şey* –her nimet–

var. Orada istediğiniz –temenni ettiğiniz ve arzuladığınız– *her şeyi bulursunuz."*

32 – Bütün bunlar çok bağışlayanın ve çok esirgeyenin bir lütfu ve ihsanıdır.

"Bütün bunlar çok bağışlayanın ve çok esirgeyenin bir lütfu ve ihsanıdır." Yani bir konuğa ikram edilecek, sunulacak şeylerdir. Çünkü: *"Nüzül"* kelimesi, konuğa özgü olan rızık demektir. Kelime, mahzuf olan « هـ » harfinden hal olarak mansub kılınmıştır. Ya da bir önceki ayette geçen « مَا » harfinden haldir. « مِنْ غَفُورٍ رَحِيمٍ » kavli de onun sıfatıdır.

❁ ❁ ❁

33. — 36. ÂYETLER

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلاً مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِى
مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٣﴾ وَلاَ تَسْتَوِى الْحَسَنَةُ وَلاَ السَّيِّئَةُ ط اِدْفَعْ
بِالَّتِى هِىَ أَحْسَنُ فَإِذَا الَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَأَنَّهُ وَلِىٌّ
حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقَّيهَا إِلاَّ الَّذِينَ صَبَرُوا ج وَمَا يُلَقَّيهَا إِلاَّ ذُو حَظٍّ
عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾ وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ ط إِنَّهُ
هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٦﴾

Meâli

33. Allah'a çağıran, salih amel işleyen ve "Kuşkusuz ben Müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kimdir?

34. İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.

35. Bu güzel davranışa ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak *(hayırdan ve olgunluktan)* büyük payı olanlar kavuşturulur.

36. Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.

Tefsiri

33 – Allah'a çağıran, salih amel işleyen ve "Kuşkusuz ben Müslümanlardanım" diyenden daha güzel sözlü kimdir?

"Allah'a çağıran,.." Bu, Rasulullah'tan (sav)'başkası değildir. Çünkü Rasulullah (sav) halkı, tevhid inancına davet ediyordu. Aynı zamanda ihlâs ile samimi olarak *"salih amel işleyen ve "Kuşkusuz 'ben Müslümanlardanım' diyenden daha güzel sözlü kimdir?"* Yani İslam'ı Müslümanlığı ile övünen ve inanç olarak bunu seçenlerden daha güzel sözlü kim olabilir ya da Rasulullah'ın (sav) ashabından olanlardan demektir.

Yahut da bundan kasıt müezzinlerdir Ya da: *"Hidayette olan ve Allah'ın yoluna davet eden herkes demektir."*

34 – İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.

"İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav." Yani kötülükle iyilik, aslında her ikisi de birbirine zıt olan iki şeydir. Örneğin iyiliği bir ele alalım. Eğer karşına iki iyilik çıkarsa, bunlardan birini yerine getirmek diğerine göre daha iyi olur. Çünkü sen o iyilikle, kimi, düşmanlarından sana gelebilecek olan kötülüğü defetmiş, önlemiş olmaktasın. Mesela herhangi biri sana bir kötülük etse, iyilik, sana o kötülüğü yapanı, senin onu bağışlamandır. Bu iyilikten daha güzeli ise, sana kötülükte bulunan kimseye, senin ona iyilik yaparak karşılık vermendir. Örneğin o seni hep kötüleyip dururken senin onu övmendir.

Ya da o senin çocuğunu öldürdüğü halde, senin onun çocuğunu, düşmanının elinden kurtarmandır. İşte o zaman *"Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir."* Senin böyle yapman durumunda, sana karşı zorlu ve acımasız olan düşmanın, sana karşı çok samimi ve dürüst, candan sıcak bir dost oluvermiştir. Sonra da Rabbimiz şöyle buyuruyor:

35 – Bu güzel davranışa ancak sabredenler kavuşturulur. Buna ancak (hayırdan ve olgunluktan) **büyük payı olanlar kavuşturulur.**

"Bu güzel davranışa –yani kötülüğe karşı iyilikle karşılık verme hasletine– *ancak sabredenler* –sabır ehli olanlar– *kavuşturulur. Buna ancak* –hayırdan ve olgunluktan– *büyük payı olanlar kavuşturulur."* Yani iyilik adamı olanlar, çünkü iyilik adamları yaptıkları iyilikle büyük bir hazza ve paya sahip olurlar.

Yine deniliyor ki, ayette: « فَادْفَعْ بِالَّتِى هِىَ أَحْسَنُ » şeklinde, ibarenin başına bir « فـ » harfi getirerek değil de, sadece « ادْفَعْ بِالَّتِى... » diye söyledi. Neden? Çünkü bu ibarenin takdiri şöyledir:

"Herhangi birileri diyor ki; 'Öyleyse ne yapayım, nasıl davranayım?' İşte onun bu sorusuna karşılık olarak da kendisine: « فَادْفَعْ بِالَّتِى هِىَ أَحْسَنُ » denilmiştir. Yani 'Kötülüğü en güzel bir şekilde sav' demektir.

Yine deniliyor ki, önceki ayette geçen « لا » harfi, tekit ve pekiştirme anlamında olan zaide bir harftir. Buna göre mana: *"İyilikte kötülük asla bir olmaz"* olur. Bu yoruma göre kural: *"Kötülüğü daha güzel olan bir şekilde sav."* demek olur.

Ancak burada, « الَّتِى هِىَ أَحْسَنُ ...» kavli, hasene yerine konularak getirildi ki, böylece kötülüğü iyilikle savmanın daha abartılı bir ifade anlatılmış olsun, daha beliğ bir anlatımla ortaya konsun istenmiştir. Çünkü kötülüğü en güzel olan şeyle önlemesi durumunda, insana ondan daha basit olan şeyleri önlemesi çok daha hafif gelir.

Nitekim İbn Abbas'tan (ra) rivayete göre « بِالَّتِى هِىَ أَحْسَنُ » ile ilgili olarak ayeti şöyle yorumlamıştır:

"Öfke ve gazap anında sabretmek, cahillik, bilmezlik durumunda ise hilm ile yumuşaklıkla yaklaşmaktır. Kötülük yapılması durumunda da affetmektir."

Bu arada ayette geçen ve *"pay, hisse, nasip"* diye çevrilen « حَظّ » kelimesi de sevap olarak yorumlanmıştır.

Hasan Basri diyor ki: *"Allah adına yemin olsun ki, cennetten daha güzel bir sevap, bir karşılık yoktur."*

Yine söylenenlere göre ayet, Ebu Süfyan b. Harb (ra) hakkında inmiştir. Çünkü kendisi Hz. Peygambere (sav) eza ve cefa veren en azılı bir düşman idi. Daha sonra, Rasulullah'ın (sav) ona karşı yaptıklarından ötürü, en candan ve en içten dostu olmuştur.

36 – Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa, hemen Allah'a sığın. Çünkü O, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.

"Eğer şeytandan gelen kötü bir düşünce seni dürtecek olursa," Ayette geçen, kötü bir düşüncenin dürtmesi manasında olan « نَزْغٌ » kelimesi, « نَخْسٌ » benzeri bir kelimedir. Çünkü şeytan, insana vesvese verir, sürekli dürtükler durur. Sanki şeytan dürtüklemesiyle hep onu kötülüğe sevk ediyor gibidir. Şeytan böylece onu, ona yakışmayacak şeylere sürükleyip durur. Ayette geçen « نَزْغٌ » kelimesinin, « نَازِغٌ » anlamında değerlendirilmiştir ki, *"dürtüklemek"*, *"fitlemek"* demektir. Bu ifade tıpkı « جِدُّهُ - جَدَّ » kavli gibidir. Ki, *"tamamen ciddi mana bu işe koyuldu"*, manasına gelir. Şeytan da kendini bütünüyle bu türden kötülüklere adamıştır.

Ya da: « وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ » kavliyle demek istenen şey, bu kelimenin, bir mastar olarak şeytana vasıf olmasıdır. Ya da şeytanın insanı kandırması manasınadır. Bu durumda mana şöyle olmaktadır:

"Eğer şeytan, kötülükleri en güzel olan şekilde sav, diye sana tavsiye edilenden seni geri çevirmek, vazgeçirmek isterse, o takdirde sen, onun şerrinden, kötülüklerinden– 'hemen Allah'a sığın.' –Sen yumuşak huyluluğunla yoluna devam et, sakın ona itaat etme!– "Çünkü O," –Allah, senin kendisine sığınmanı– "hakkıyla işitendir"– ve şeytanın dürtmesini, vesvesesini de– "hakkıyla bilendir."

❁ ❁ ❁

37. — 39. ÂYETLER

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا تَسْجُدُوا
لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ
تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا فَالَّذ۪ينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ
بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ لَا يَسْـَٔمُونَ ﴿٣٨﴾ ﴿سجده﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ
اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ خَاشِعَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَٓاءَ اهْتَزَّتْ
وَرَبَتْ اِنَّ الَّذ۪ٓي اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَد۪يرٌ ﴿٣٩﴾

Meâli

37. Gece ile gündüz, güneş ve ay Allah'ın varlığının delillerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer gerçekten Allah'a kulluk ediyorsanız, onları yaratan Allah'a secde edin.

38. Eğer onlar büyüklük taslarlarsa, bilsinler ki Rabbinin katında bulunanlar *(melekler)*, gece gündüz hiç usanmadan O'nu tespih ederler.

39. Allah'ın varlığının delillerinden biri de şudur: Sen yeryüzünü boynu bükük *(kupkuru)* görürsün. Onun üzerine yağmuru indirdiğimiz zaman kıpırdar kabarır. Şüphesiz ki, onu dirilten, elbette ölüleri de diriltir. Şüphesiz O, her şeye gücü hakkıyla yetendir.

Tefsiri

37 – Gece ile gündüz, güneş ve ay Allah'ın varlığının delillerindendir. Güneşe ve aya secde etmeyin. Eğer gerçekten Allah'a kulluk ediyorsanız, onları yaratan Allah'a secde edin.

"Gece ile gündüz, –Allah'ın (cc) birliğinin ve vahdaniyetinin delillerindendir. Nitekim– *"güneş ve ay* –da, bilinen bir sınır çerçevesinde

birbirlerini izlemeleri ve belirlenen bir ölçü dâhilinde dönüşümlü olarak rotalarını izlemeleri de– *Allah'ın varlığının delillerindendir."* Çünkü her ikisinin de kendilerine özgü izledikleri bir yörüngesi vardır ve kararlaştırılmış bir nurları, aydınlıkları vardır. Sakın *"Güneşe ve aya secde etmeyin."* Her ikisinin birçok yararları olmakla birlikte güneş de, ay da Allah'ın (cc) yarattığı şeylerdendir. Bu itibarla yaratılmışlara asla tapınılmaz. *"Eğer gerçekten Allah'a kulluk ediyorsanız, onları"* o ayetleri ve delilleri *"yaratan Allah'a secde edin."*

Bu ayette geçen, « خَلَقَهُنَّ » kavlindeki müennes zamiri, ya ayetlere veya gece ile gündüze ya da güneş ile aya aittir. Çünkü akıl sahibi olmayan varlıklar dişil ya da dişiller hükmündedirler. Örneğin:

« الأَقْلاَمُ بَرَيْتُهَا » veya « بَرَيْتُهُنَّ » denir ki, *"kalemleri açtım - onları açtım"* manasındaki bu cümlede geçen « أَقْلاَمُ » – *"kalemler"* kelimesi, hem çoğuldur, hem de akılsız varlıklardandır. Bu nedenle zamir de tekil müennes yani « هَا » olarak kullanıldığı gibi çoğul müennes yani « هُنَّ » olarak da kullanılmıştır.

Belki de insanlar içerisinden güneşe ve aya secde edenler olabilmiştir. Örneğin, Sabiilerin yıldızlara tapmaları buna örnek teşkil eder. Bunların güneşe ve aya, yıldızlara secde etmelerindeki savları ve gerekçeleri, bunlara secde etmenin aslında Allah'a (cc) secde etmek olduğunu ileri sürmeleridir.

İşte ayette, bu türden aracılara tapınmak yasaklanmış, sadece bir tek Allah'a (cc) secde etmeleri ve sırf onun rızasını kazanmak için ona tapınmaları emredilmiştir. Evet, eğer gerçekten secdeleri Allah (cc) adına ise ve bu görüşlerinde samimi iseler, o takdirde aradaki vasıtaları ve aracıları kaldırmalıdırlar. Evet, eğer Allah'ı (cc) birleyen muvahhitler iseler, müşrik değilseler o takdirde yalnızca Allah'a (cc) secde etmelidirler. Çünkü Allah'a (cc) ibadet ve kullukta bulunurken, birlikte başka şeylere de taparlarsa, bu durumda olanlar aslında Allah'a (cc) kulluk etmemiş ve ona tapmamış demektir.

38 – Eğer onlar büyüklük taslarlarsa, bilsinler ki Rabbinin katında bulunanlar (melekler), **gece gündüz hiç usanmadan O'nu tespih ederler.** [6]

---

[6] Dikkat: Bu ayet *"secde ayeti"*dir.

"Eğer onlar büyüklük taslarlarsa, bilsinler ki Rabbinin katında bulunanlar –yani melekler,– *gece gündüz hiç usanmadan O'nu tespih ederler."* Bu durumda mana şöyle olmaktadır:

"Eğer büyüklük taslarlar ve Allah'ın kendilerine emrettiği şeylere tutunmazlarsa ve hakkı kabulden uzak dururlar da, illa da aracılar ortaya sokmak isterlerse, bu durumda onları da, gittikleri yollarını da bırak, ne halleri varsa görsünler. Çünkü Allah (cc)*, samimi olarak ihlâs ile ibadet eden, secde eden bir kulunu yok etmez. Çünkü Allah'ın* (cc) *mukarreb kulları var ki, onlar hiç durmaksızın gece ve gündüz, Allah'a ortak koşmaktan ve ona denk ilahlar edinmekten onu tenzih ederler."*

Bu durum, Rabbinin yanında yakınlığı, yeri ve saygınlığı, değeri olanlar içindir. Biz Hanefilere göre secde mahalli, yani secdeye varılacak an, bu ayetin sonunda geçen « لَا يَسْـَٔمُونَ » kelimesinin okunmasıyla başlar. Şafii'ye göre ise, bu ayetten önce geçen ve « تَعْبُدُونَ » diye biten ibareden sonra hemen secdeye varılır. Ancak ihtiyata en değer olan ise, birincisidir yani bizim Hanefilerin görüşüdür.

39 – Allah'ın varlığının delillerinden biri de şudur: Sen yeryüzünü boynu bükük (kupkuru) görürsün. Onun üzerine yağmuru indirdiğimiz zaman kıpırdar kabarır. Şüphesiz ki, onu dirilten, elbette ölüleri de diriltir. Şüphesiz O, her şeye gücü hakkıyla yetendir.

"Allah'ın varlığının delillerinden biri de şudur: Sen yeryüzünü boynu bükük" kupkuru, toz - toprak halinde *"görürsün."*

Ayette geçen « خَاشِعَةً » / *Huşu* kelimesi: Zelil olmak, boynu bükük kalmak, demektir. Yeryüzünde kıtlık baş gösterip bitkilerden, ürünlerden eser kalmaz hale gelince, bu ifade, istiare yoluyla yeryüzü için kullanılır.

"Onun üzerine yağmuru indirdiğimiz zaman –yeryüzü bitkileriyle– *kıpırdar kabarır* –ve şişer.– *Şüphesiz ki, onu* –yeryüzünün– *dirilten, elbette ölüleri de diriltir. Şüphesiz O, her şeye gücü hakkıyla yetendir."* Bu itibarla gayet zaruri olarak bilindiği gibi öldükten sonra diriltmeye de kadir olan yine Allah'tır.

❁ ❁ ❁

40. — 43. ÂYETLER

إِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِي آيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ عَلَيْنَا ۗ أَفَمَنْ يُلْقَىٰ فِي
النَّارِ خَيْرٌ أَمْ مَنْ يَأْتِي آمِنًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ۚ اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ ۙ إِنَّهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَاءَهُمْ ۖ وَإِنَّهُ
لَكِتَابٌ عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ ۖ
تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾ مَا يُقَالُ لَكَ إِلَّا مَا قَدْ قِيلَ
لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ أَلِيمٍ ﴿٤٣﴾

Meâli

40. Doğrusu Ayetlerimiz konusunda *(yalanlama amacıyla)* doğruluktan sapanlar bize gizli kalmaz. O hâlde kıyamet gününde ateşe atılan mı, yoksa güven içinde gelen kimse mi daha iyidir? Dilediğinizi yapın. Şüphesiz O, yaptıklarınızı hakkıyla görmektedir.

41. Kur'an kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler mutlaka cezalarını göreceklerdir. Şüphesiz o, çok değerli ve sağlam bir kitaptır.

42. Ona ne önünden ne de ardından batıl gelemez. O, hüküm ve hikmet sahibi, övülmeye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir.

43. Sana ancak, senden önceki peygamberlere söylenenler söylenmektedir. Hiç şüphesiz senin Rabbin hem bağışlama sahibidir, hem de elem dolu bir azap sahibidir.

Tefsiri

40 – Doğrusu Ayetlerimiz konusunda (yalanlama amacıyla) **doğruluktan sapanlar bize gizli kalmaz. O hâlde kıyamet gününde ateşe atılan mı, yoksa güven içinde gelen kimse mi daha iyidir? Dilediğinizi yapın. Şüphesiz O, yaptıklarınızı hakkıyla görmektedir.**

"Doğrusu ayetlerimiz –delillerimiz– *konusunda* –yalanlamak amacıyla haktan– *doğruluktan sapanlar bize gizli kalmaz."*

Burada geçen *ilhad* kelimesi, doğruluktan ayrılmak, yan çizmek, bir kenara ayrılmak gibi manalara gelir. Bu nedenle sözkonusu bu kelime, Kur'an ayetlerinin gösterdiği doğru yoldan, sağlıklı olan çizgiden sapma anlamında istiare yoluyla alınmıştır. Ki, ilhad kelimesi, inhiraf manasınadır. Bu da sapmak, doğru çizgiden ayrılmak demektir. Aslında ayette geçen ve *"doğruluktan sapanlar bize gizli kalmaz"* kavli, sözkonusu edilen kimselerin tahrifleri sebebiyle, bu, onlar için bir tehdit, bir uyarı ifadesidir.

(Hamza, « يُلْحِدُونَ » kelimesini, « يَلْحَدُونَ » olarak kıraat etmiştir.)

"O hâlde kıyamet gününde ateşe atılan mı, yoksa güven içinde gelen kimse mi daha iyidir?" Bu ifade kâfir ile mü'mini temsil anlamında olan bir ifadedir. *"Dilediğinizi yapın."* Bu ifade tarzı, çok daha ağır bir tehdit içeren bir ifadedir ve aynı zamanda oldukça da abartılı, dozu daha da şiddetli olan bir anlatımdır. *"Şüphesiz O, yaptıklarınızı hakkıyla görmektedir"* ve bu yaptıklarınızdan ötürü de sizi cezalandıracaktır.

41 – Kur'an kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler mutlaka cezalarını göreceklerdir. Şüphesiz o, çok değerli ve sağlam bir kitaptır.

"Kur'an kendilerine geldiğinde onu inkâr edenler mutlaka cezalarını göreceklerdir." Çünkü Zikir yani Kur'an kendilerine inenler, onu inkâr etmeleri sebebiyle ona dil uzatarak hakaret ediyorlardı ve Kur'an kendilerine geldiğinde de onun yorumunu da tahrif ederek değiştiriyorlardı.

Ayette geçen « إِنَّ » harfinin haberi mahzuftur. Yani *"azap olunurlar"* veya *"helak olurlar"* demektir.

Ya da bu harfin haberi, bu surenin 44. ayetinde gelecek olan ve: ***"Sanki onlara uzak bir yerden sesleniliyor da anlamıyorlar"*** manasında olan ﴿أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِن مَّكَانٍ بَعِيدٍ﴾ kavlidir. Bu ikisi arasında yer alan ifadeler ise, parantez cümlesidir.

"Şüphesiz o, çok değerli ve sağlam bir kitaptır." Allah'ın (cc) himayesinde ve koruması altında olan, muciz bir kitaptır.

42 – Ona ne önünden ne de ardından batıl gelemez. O, hüküm ve hikmet sahibi, övülmeye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir.

"Ona –Kur'an'a hiçbir şekilde– *ne önünden ne de ardından batıl* –tebdil, değiştirme ve çelişki– *gelemez. O, hüküm ve hikmet sahibi, övülmeye lâyık olan Allah tarafından indirilmiştir."*

43 – Sana ancak, senden önceki peygamberlere söylenenler söylenmektedir. Hiç şüphesiz senin Rabbin hem bağışlama sahibidir, hem de elem dolu bir azap sahibidir.

Kavminin kâfirleri tarafından söylenenler, *"Sana ancak, senden önceki peygamberlere söylenenler söylenmektedir."* Senden önce geçen peygamberlerin inkârcı kavimleri onlara her ne söylemişlerse, ne türden eza ve cefa veren sözler sarf etmişlerse, daha önce indirilen Kitaplara nasıl dil uzatmışlarsa senin kavminin kâfirleri de tıpkı önceki kâfirler gibi davranmaktadırlar. *"Hiç şüphesiz senin Rabbin hem bağışlama sahibidir,* –Peygamberlerine merhamet eder– *hem de"* o peygamberlerin düşmanlarına karşı– *elem dolu bir azap sahibidir."*

Bu ifadenin şöyle olması da caiz olabilir: *"Allah, ancak önceki Rasullere ne söylemişse, sana da söylenenler aynen öyledir."* Söylenen ifade ise Rabbimizin: *"Hiç şüphesiz senin Rabbin hem bağışlama sahibidir, hem de elem dolu bir azap sahibidir."* kavlidir.

❁ ❁ ❁

44. — 46. ÂYETLER

وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا أَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ ءَأَعْجَمِيٌّ
وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا
يُؤْمِنُونَ فِي اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى اُولٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ
مَكَانٍ بَعِيدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ فِيهِ
وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَفِي شَكٍّ
مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿٤٥﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا
وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٤٦﴾

Meâli

44. Eğer biz onu başka dilde bir Kur'an yapsaydık onlar mutlaka, "Onun ayetleri genişçe açıklanmalı değil miydi? Başka dilde bir kitap ve Araplar *(bir peygamber)* öyle mi?" derlerdi. De ki: "O, inananlar için bir hidayet ve şifadır. İnanmayanların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'an onlara kapalı ve anlaşılmaz gelir. *(Sanki)* onlara uzak bir yerden sesleniliyor *(da anlamıyorlar).*"

45. Andolsun! Biz, Musa'ya Kitab'ı *(Tevrat'ı)* vermiştik de, onda ayrılığa düşmüşlerdi. Eğer *(azabın ertelenmesi ile ilgili olarak ezelde)* Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı, aralarında derhal hüküm verilirdi. Şüphesiz onlar Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedirler.

46. Kim ameli salih işlerse kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabbin, kullara *(zerre kadar)* zulmedici değildir.

Tefsiri

44 - Eğer biz onu başka dilde bir Kur'an yapsaydık onlar mutlaka, "Onun ayetleri genişçe açıklanmalı değil miydi? Başka dilde bir kitap ve Araplar (bir peygamber) **öyle mi?" derlerdi. De ki: "O, inananlar için bir hidayet ve şifadır. İnanmayanların kulaklarında bir ağırlık vardır ve Kur'an onlara kapalı ve anlaşılmaz gelir.** (Sanki) **onlara uzak bir yerden sesleniliyor** (da anlamıyorlar)."

"Eğer biz onu –o zikri, o kitabı– *başka dilde* –Arapça olmayan bir yabancı dilde– *bir Kur'an yapsaydık onlar mutlaka,* –inatları sebebiyle:– *'Bu Kur'an Arapça dışında indirilmemeli değil miydi?'* –derler. Yine söylendiğine göre, eğer istedikleri gibi indirilseydi bu defa da– *'Onun ayetleri genişçe açıklanmalı değil miydi?'* –Yani anlayabilmemiz için Arapça bir Kitap olarak genişçe ve detaylı olması lazım gelmez miydi? Bunu sırf inatları sebebiyle söylerler ve aynı zamanda– *'Başka dilde bir kitap ve Arap bir peygamber öyle mi?' derlerdi."* Bu defa böyle itiraz ederlerdi.

(« ءَأَعْجَمِيٌّ » kelimesini Kufe Okulu ve Hafs iki hemze ile burada da görüldüğü gibi, « ءَأَعْجَمِيٌّ » olarak okumuşlardır.) Hemze, inkâr manasınadır. Yani *"Kesinlikle inkâr ederlerdi ve 'Başka dilde bir kitap ve Arap bir peygamber öyle mi?'"* derlerdi. Ya da Arap olmayan bir topluma Arapça bir Kitap öyle mi?

Kufe okul ve Hafs dışında kalanlar ise, sözkonusu kelimeyi, bir tek hemze ile ve fakat hemzeyi uzatarak, içinde soru anlamı olduğunu ifade edecek tarzda « آعْجَمِيٌّ » diye okurlar.)

« أَعْجَمِيٌّ » – **A'cemi**: Yabancı, dil bilmeyen, Arap olsun ya da olmasın fasih, açık ve net konuşamayan, söylediği sözler anlaşılamayan kimse demektir.

« عَجَمِيٌّ » – **Acemiy**: Fasih olsun ya da olmasın yabancı bir topluma mensup olan demektir. Bu durumda ayetin manası şöyle olmaktadır:

"Doğrusu yüce Allah'ın ayetleri hangi şekilde ve hangi yoldan gelirse gelsin, hemen orada o ayetlere karşı inatlaşan bir toplum ortaya çıkar.

Çünkü onlar hakkı isteyen ve arayan toplumlar değillerdir. Onlar ancak heva ve isteklerine uymaktadırlar."

Burada aynı zamanda şu hususa da işaret edilmektedir: Eğer bu Kitap Arapça bir kitap olarak değil de, Allah (cc) onu başka bir dilde, Arap olmayan bir dilde indirmiş olsaydı, o kitap yine de Kur'an olurdu. Nitekim bu, aynı zamanda Ebu Hanife açısından, herhangi bir kimse namaz kılarken Kur'an'ı orijinal şekliyle değil de, Farsça (kişinin kendisine ait olan diliyle, örneğin bir Türkün Türkçe, bir İngiliz'in İngilizce) okumasının caiz olduğunu da göstermektedir, Ebu Hanife bunu delil almaktadır. [7]

"De ki: 'O,' yani Kur'an, *'inananlar için bir hidayet'* –Hak yolunu gösteren, hakka irşat eden bir Kitaptır– *'ve'* –gönüllerde, sinelerde bulunan şüpheyi yok etmek için de bir– *'şifadır.'* –Çünkü şüphecilik de bir hastalıktır. Ona– *'İnanmayanların kulaklarında bir ağırlık vardır'*

(Bu ibare cer yerindedir. Çünkü bu ibare, bundan önce geçen: *'inananlar için bir hidayet ve şifadır'"* kavli üzerine matuftur. Yani mana:

"O Kur'an, inananlar için hem hidayettir, hem şifadır ve o Kur'an, iman etmeyenler için de kulaklarında bir sağırlıktır, bir ağırlıktır." demek olur. Ancak burada amiller üzerine atıf yapılmıştır. Bu şekildeki bir durum da Ahfeş'e göre caizdir.

Ya da ref' yerinde gelmiştir. Buna göre ayetin takdiri şöyle olmaktadır: *"İnanmayanlar var ya, işte onların kulakların da ağırlık bulunmaktadır."* Bu durumda mübteda mahzuftur.

Yahut da mana şöyle olabilmektedir: *"Bundan dolayı onların kulaklarında bir ağırlık vardır* ***'ve Kur'an onlara kapalı ve anlaşılmaz'*** *zulmet ve şüpheli* ***'gelir. Sanki onlara uzak bir yerden sesleniliyor'*** *da anlamıyorlar."*

Yani Kur'an'ı kabul etmemeleri ve ondan yararlanmamaları sebebiyle, adeta uzak bir mesafeden, duyulamayacak olan bir yerden onları imana ve Kur'an'a çağırmak gibidir.

---

[7] Parantez içerisindeki açıklama tarafımdan eklenmiştir. Eğer Farsça olarak namaz kılmak Ebu Hanife'ye göre caiz ise, neden öteki dillerde caiz olmasın? Bu, üzerinde düşünülmesi gereken bir konudur. Ancak, benim kanaatim ve inancım, ibadetin Kur'an'ın orijinal metniyle olabileceğidir. Aksi takdirde, tercüme Kur'an olmadığından, onu Kur'an haline getirmek olur ki bu da orijinal lafzın ortadan kalkmasına neden olur. (H. Ünal (çeviren))

Yine bir diğer yoruma göre de denilmiş ki: *"Kıyamet gününde oldukça uzak mesafeden iğrenç isimlerle bu gibilerine seslenirler."*

45 - Andolsun! Biz, Musa'ya Kitab'ı (Tevrat'ı) **vermiştik de, onda ayrılığa düşmüşlerdi. Eğer** (azabın ertelenmesi ile ilgili olarak ezelde) **Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı, aralarında derhal hüküm verilirdi. Şüphesiz onlar Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedirler.**

"Andolsun! Biz, Musa'ya Kitab'ı –Tevrat'ı– *vermiştik de, onda ayrılığa düşmüşlerdi."* Tıpkı senin kavminin, senin Kitabın hakkında anlaşmazlığa düştükleri gibi, onlar da anlaşmazlığa düşmüşlerdi. Çünkü kimisi Tevrat'a haktır, derken, kimisi de ona batıl olduğunu, asılsız olduğunu söylemişlerdir. *"Eğer* –azabın ertelenmesi ile ilgili olarak– *ezelde Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı,* –helak edilmeleri ve köklerinin kazınması için– *aralarında derhal hüküm verilirdi."*

Ayette geçen *"ezelde geçen bir söz"* kavli ile demek istenen şey, kıyamet gününe kadar verilen süre, mühlet, bekleme süresi, demektir. Çünkü kıyamet gününde her türlü düşmanlıklar ve anlaşmazlıklar çözülmüş olacaktır. İşte verilen o mühlet ve bekleme süresi olmamış olsaydı, dünyada derhal haklarında verilmesi gereken ceza anında verilir ve işleri bitirilirdi.

"Şüphesiz onlar –o kâfirler– *Kur'an hakkında derin bir şüphe içindedirler."*

46 - Kim ameli salih işlerse kendi lehinedir. Kim de kötülük yaparsa kendi aleyhinedir. Rabbin, kullara (zerre kadar) **zulmedici değildir.**

"Kim ameli salih yaparsa kendi lehinedir. –Kazancı ve yararı kendisinedir.– *Kim de kötülük yaparsa* –kötülüğü ve zararı– *kendi aleyhinedir. Rabbin, kullara* –zerre kadar– *zulmedici değildir."* Allah (cc) suçsuz yere kimseye azap etmez.

❁ ❁ ❁

47. — 48. ÂYETLER

إِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ أَكْمَامِهَا وَمَا
تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ أَيْنَ
شُرَكَائِي قَالُوا آذَنَّاكَ مَا مِنَّا مِنْ شَهِيدٍ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا
كَانُوا يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٤٨﴾

Meâli

47. Kıyametin ne zaman kopacağına ilişkin bilgi O'na havale edilir. Meyveler tomurcuklarından ancak O'nun bilgisi altında çıkar, dişi ancak O'nun bilgisi altında hamile kalır ve doğurur. Allah onlara, "Nerede bana ortak koştuklarınız?" diye seslendiği gün şöyle derler: "Sana arz ederiz ki, içimizden onları gören hiçbir şahidiniz yok."

48. Daha önce yalvardıkları *(tanrılar)* onları yüzüstü bırakıp uzaklaşmıştır. Kendileri için kaçacak bir yer olmadığını anlamışlardır.

Tefsiri

47 – Kıyametin ne zaman kopacağına ilişkin bilgi O'na havale edilir. Meyveler tomurcuklarından ancak O'nun bilgisi altında çıkar, dişi ancak O'nun bilgisi altında hamile kalır ve doğurur. Allah onlara, "Nerede bana ortak koştuklarınız?" diye seslendiği gün şöyle derler: "Sana arz ederiz ki, içimizden onları gören hiçbir şahidiniz yok."

"Kıyametin ne zaman kopacağına ilişkin bilgi O'na havale edilir." Bu konuda bilgi sadece Allah'a (cc) aittir. Kimsenin kıyamet hakkında bilgisi yoktur. Bu nedenle, herhangi bir kimseye, kıyametin kopmasıyla, ne zaman olacağı ile alakalı olarak bir soru sorulduğunda, onun sadece: *"Bunun bilgisi Allah'a aittir, bunu sadece Allah bilir"* demesi gerekir.

"Meyveler tomurcuklarından –yarılmadan önce kapçıklarından– *ancak O'nun bilgisi altında çıkar,"* .

(Ayette tomurcuklar manasında geçen kelime, « أَكْمَام » kelimesi olup, bu da « كَمْ » kelimesinin çoğuludur.

"Dişi ancak O'nun bilgisi altında hamile kalır ve doğurur." Yani ister bir meyvenin çıkması olsun, ister bir dişinin gebe kalması olsun veya doğurması olsun, bütün bunlar Allah'ın (cc) bilgisi içerisinde cereyan eder. Allah (cc), gebenin ne kadar süre ile gebeliğini sürdüreceğini, hangi saatte doğuracağını, onların tüm durumlarını, doğacak olan şeyin eksik mi, tamamı mı, dişi mi, erkek mi, güzel mi, çirkin mi, kısaca hepsini bilir.

"Allah onlara, 'Nerede bana ortak koştuklarınız?' diye seslendiği gün..."

Ayette görüldüğü gibi, Yüce Allah (cc), *'ortaklarım'* diye, kendisine ortak koşulan varlıkları zatına izafe ederek ifade etmiştir. Çünkü müşrikler böyle ileri sürüyorlardı, Allah (cc) da, onların iddiaları doğrultusunda durumu dile getirmiştir. Nitekim bunun açıklaması:

﴿ أَيْنَ شُرَكَائِىَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴾

"Ortaklarım diye ileri sürdükleriniz nerede?" [8] ayeti bunu açıklamaktadır.

Bu ifadeler bir türlü aşağılamadır, müşrikleri azarlamadır. Onlar da *"şöyle derler: "Sana"* bildirir, haber verir ve *"arz ederiz ki,.."* Burada en doğru ifade « أَعْلَمْنَاكَ » *"sana bildiririz"* kelimesinin, « آذَنَّاكَ » - *"sana haber veririz ki"* ifadesidir. Çünkü Yüce Allah (cc), zaten onların durumlarını bilmektedir. Dolayısıyla bilene, bildiği şeyi bildirmek muhaldir, olamazdır.

Ancak bilen, âlim olan birine bir şeyi haber vermek, ona, bildiği şeyin gerçekleşmiş olduğunu söylemektir. Aksi takdirde ayetin manası şöyle olur:

---

[8] Kasas, 74.

"Sen, doğrusu içimizdekileri henüz yeni öğrendin, bildin: Biz böyle batıl ve yanlış bir tanıklığa şahitlik etmeyiz." demek olur. Çünkü eğer onların içlerindekini biliyorsa, bu adeta, o kimselerin içlerinden geçeni Allah'a (cc) bildirmiş olmaları gibi bir durumdur, yani onların:

"İçimizden onları gören hiçbir şahid yok" diye bildirmeleridir. Yani bunun manası:

"İçimizden hiçbirimizin, senin herhangi bir ortağının olduğuna şahitlik edecek hiçbir kimse yoktur. İçimizden ancak senin bir ve tek olduğuna, birliğine tanıklık edecekler vardır." demektir.

Ya da bunun manası şöyledir: *"İçimizden onlara şahitlik edecek tek bir kimse bile yoktur. Çünkü onlar, onlardan uzaklaştılar, ilahları da onlardan uzaklaştılar, kaybolup gittiler. Onların azar işittikleri sırada, onlar, onları görmezler."*

Bir diğer yoruma göre de bu ifadenin ortakların sözleri olabileceğidir. Yani: *"içimizden"* onların bize izafe ettikleri şirk ve ortak koşma olayına tanıklık eden ve *"onları gören hiçbir kimse yok."*

(Bu ayette geçen « ثَمَرَاتٍ » kelimesini, Medine, Şam okulları ve Hafs, görüldüğü gibi, elif harfi ile « ثَمَرَاتٍ » diye çoğul olarak kıraat etmişlerdir. Bunlar dışındakiler ise, « ا » harfi olmaksızın, « ثَمَرَتٍ » diye tekil okumuşlardır.)

48 – Daha önce yalvardıkları (tanrılar) **onları yüzüstü bırakıp uzaklaşmıştır. Kendileri için kaçacak bir yer olmadığını anlamışlardır.**

"Daha önce –dünyada iken– *yalvardıkları* –taptıkları ve kulluk ettikleri tanrılar– *onları yüzüstü bırakıp uzaklaşmıştır. Kendileri için kaçacak bir yer olmadığını* –kesin olarak– *anlamışlardır."*

❁ ❁ ❁

49. — 51. ÂYETLER

لَا يَسْئَمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَٓاءِ الْخَيْرِۘ وَاِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُ۫سٌ
قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ
هٰذَا ل۪يۙ وَمَٓا اَظُنُّ السَّاعَةَ قَٓائِمَةًۙ وَلَئِنْ رُجِعْتُ اِلٰى رَبّ۪ٓي اِنَّ ل۪ي
عِنْدَهُ لَلْحُسْنٰىۚ فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُواۘ وَلَنُذ۪يقَنَّهُمْ
مِنْ عَذَابٍ غَل۪يظٍ ﴿٥٠﴾ وَاِذَٓا اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ
وَنَاٰ بِجَانِبِه۪ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَٓاءٍ عَر۪يضٍ ﴿٥١﴾

Meâli

49. İnsan, hayır *(mal, mülk, genişlik)* istemekten usanmaz. Fakat başına bir kötülük gelince üzülür, umutsuzluğa düşer.

50. Andolsun! Başına gelen bir zarardan sonra kendisine tarafımızdan bir rahmet tattırsak mutlaka "Bu benim hakkımdır, Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Andolsun, Rabbime döndürülürsem, şüphesiz O'nun yanında benim için daha güzel şeyler vardır" der. Andolsun, biz inkâr edenlere yaptıklarını mutlaka haber vereceğiz ve andolsun, onlara mutlaka ağır azaptan tattıracağız.

51. İnsana nimet verdiğimizde yüz çevirir ve yan çizer. Başına bir kötülük gelince de yalvarmaya koyulur.

Tefsiri

49 – İnsan, hayır (mal, mülk, genişlik) **istemekten usanmaz. Fakat başına bir kötülük gelince üzülür, umutsuzluğa düşer.**

"İnsan," kâfir *"hayır"* mal, mülk, genişlik ve servet *"istemekten usanmaz."* Çünkü bir başka ayette:

﴿ وَمَا اَظُنُّ السَّاعَةَ قَائِمَةً ﴾

"Kıyamet kopacağını sanmıyorum" [9] buyrularak bu gerçeğe işaret edilmiştir.

Ayette geçen « مِنْ دُعَاءِ الْخَيْرِ » ibaresi, « مِنْ دُعَائِهِ الْخَيْرَ » demektir. Burada fail hazfedilmiş ve mefulü bih ona izafe edilmiştir.

"Fakat başına bir kötülük –fakirlik ve yoksulluk– *gelince* –mal, mülk ve servetten ötürü– *üzülür,* –Allah'ın (cc) rahmetinden de– *umutsuzluğa düşer."*

Görüldüğü gibi, ayetin sonunda iki yönden de mübalağalı yani abartılı bir ifade kullanıldı. İki yoldan biri « يَؤُسٌ » ve « قَنُوطٌ » kelimelerinin « فَعُولٌ » kalıbında gelmesidir. İkincisi de bu kalıbın tekrar edilmesidir.

« قَنُوطٌ » – *Kanut:* Kişinin üzerinde umutsuzluk belirtilerinin açıkça görülmesi, bundan dolayı hayal kırıklığına uğrayarak gücünü, maneviyatını tamamen yitirmesidir. Yani kişi, Allah'tan (cc) tamamen umudunu kesmiş, artık onun kendisine merhamet etmeyeceğine inanmıştır. Böylesi bir özellik kâfirlere has olan bir özelliktir. Çünkü Yüce Allah (cc) şöyle buyurmaktadır:

﴿ اِنَّهُ لَا يَايْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴾

"Doğrusu kâfirler topluluğundan başkası Allah'ın rahmetinden umudunu kesmez." [10]

50 – Andolsun! Başına gelen bir zarardan sonra kendisine tarafımızdan bir rahmet tattırsak mutlaka "Bu benim hakkımdır,

[9] Kehf, 36.
[10] Yusuf, 87.

Kıyametin kopacağını da sanmıyorum. Andolsun, Rabbime döndürülürsem, şüphesiz O'nun yanında benim için daha güzel şeyler vardır" der. Andolsun, biz inkâr edenlere yaptıklarını mutlaka haber vereceğiz ve andolsun, onlara mutlaka ağır azaptan tattıracağız.

"Andolsun! Başına gelen bir zarardan –bir hastalıktan sonra veya bir darlık ve sıkıntıdan– *sonra kendisine tarafımızdan bir rahmet tattırsak mutlaka 'Bu benim hakkımdır'* –ve o hak da gelip bana ulaşmıştır. Çünkü ben bunları, bende olan bir varlık ve imkân sayesinde, faziletli olmam, iyi işler yapmam sebebiyle edindim, der.

Ya da: *'Bu bana aittir ve bana ait olan bu şeyler yok olacak da değildir,'* der ve *"'Kıyametin kopacağını da sanmıyorum.'"* Yani kıyametin kopması diye bir olayın gerçekleşeceğine de inanmıyorum.

"Andolsun, –Müslümanların söyledikleri gibi eğer ben– *'Rabbime döndürülürsem, şüphesiz O'nun'* Allah'ın (cc) *'yanında benim için daha güzel şeyler'* –cennet– *'vardır' der."*

Ya da güzellik hali saygınlıktan ve nimet içerisinde yaşamaktan ileri gelir, der. Çünkü adam, dünyadaki yaşantısına, ahireti de kıyaslayarak değerlendiriyor.

"Andolsun, biz inkâr edenlere yaptıklarını –yani işledikleri ameller sebebiyle azabı gerektiren gerçek amellerini kendilerine kesinlikle ve– *mutlaka haber vereceğiz ve andolsun, onlara mutlaka ağır* –en şiddetli olan– *azaptan tattıracağız* –ve o azap onlardan hiç ayrılmayacaktır, hep azap içinde olacaklardır.

51 – İnsana nimet verdiğimizde yüz çevirir ve yan çizer. Başına bir kötülük gelince de yalvarmaya koyulur.

"İnsana nimet verdiğimizde yüz çevirir..." Bu örnekte insanın içine düştüğü azgınlığı sergileyen bir başka örnektir. Çünkü Allah (cc), kendisine bir nimet verdiğinde, bu nimet yüzünden şımarır ve asıl nimeti vereni, Allah'ı unutur ve O'na şükretmekten yüz çevirir. *"ve yan çizer."* Allah'ı zikretmekten ve O'nu anmaktan uzaklaşır. O'na dua etmez olur Ya da kendini unutur, kim olduğunu, ne için yaratıldığını aklına bile getirmez, büyüklenmeye başlar. Azamet gösterinde bulunur.

Bunun gerçekleşmesi de şöyle olur; yalnızca kendi varlığını ve kendisini düşünür, konumunu dikkate alır. Çünkü herhangi bir şeyin yeri,

onun yöneldiği ve önem verdiği yerdir. Bu da adeta onun zatı, onun kendisi konumunda demektir. Nitekim devlet kademesindeki biri, ya da önemli mevkide olan biri, yine önemli mevkide olan birine bir şeyler yazarken burada şu ifadeye dikkat çekerler:

"Onun katına yazdım, onun yüce makamına diye hitapta bulundum." Bu ifadelerle onlar: *"Ben onun zatına hitaben yazdım, onun kendisine seslenerek yazdım"* demek isterler. Bu nedenle sanki burada: *"Kendi zatını bir kenara çekti, kendisine ayrıcalık tanıdı"* der gibidir.

"Başına bir kötülük –bir zarar, bir fakirlik ve yoksulluk– *gelince de* –çokça– *yalvarmaya koyulur."* Yani hep dua eder, yakarır durur. Alçak gönüllülük gösterisinde bulunur, sürekli dua etmeye başlar.

Ayette *"geniş"* anlamına gelen « عَرِيضٍ » kelimesi zikredildi. Bu çokça dua etmek ve sürekli dua etmek anlamında bir istiaredir ve bu, suçluların, cürüm işleyenlerin de belirgin bir özelliğidir. Nitekim aşırı azap, şiddetli azap anlamında « غَلِيظٍ » kelimesi istiare yoluyla kullanılmaktadır. Bu nedenle daha önce geçen « فَيَؤُسٌ قَنُوطٌ » kavli ile « فَذُو دُعَاءٍ عَرِيضٍ » arasında herhangi bir zıtlık ve çelişki yoktur. Çünkü birincisi de vasıf olarak bir toplum içindir, ikincisi de bir toplum içindir.

Ya da: *"Karada iken Allah'tan umutlarını keserler, Allah'ı hiç akıllarına getirmezler. Fakat denizde / gemide alabora olmaya başladıklarında ise, Allah'ı dillerinden düşürmezler"* demektir.

Yahut da: *"Kalpten umutsuzdurlar, içlerinde imandan eser yoktur. Fakat dilden hep dua eder gözükürler"* demektir. Ya da: *"Putlardan umutsuzdurlar, hep Allah'a yakarırlar"* demektir.

❁ ❁ ❁

52. — 54. ÂYETLER

قل أرأيتم إن كان من عند الله ثم كفرتم به من أضل ممن هو في شقاق بعيد ﴿٥٢﴾ سنريهم آياتنا في الآفاق وفي أنفسهم حتى يتبين لهم أنه الحق أولم يكف بربك أنه على كل شيء شهيد ﴿٥٣﴾ ألا إنهم في مرية من لقاء ربهم ألا إنه بكل شيء محيط ﴿٥٤﴾

Meâli

52. De ki: "Ne dersiniz? Eğer o *(Kur'an)* Allah katından olup da siz de onu inkâr etmişseniz, o zaman derin bir ayrılık içinde bulunan kimseden daha sapık kim olabilir?"

53. Varlığımızın delillerini, *(kâinattaki uçsuz bucaksız)* ufuklarda ve kendi nefislerinde onlara göstereceğiz ki, o Kur'an'ın gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin, her şeye şahit olması yetmez mi?

54. İyi bilin ki, onlar Rablerine kavuşma konusunda şüphe içindedirler. İyi bilin ki, O, her şeyi kuşatandır.

Tefsiri

52 – De ki: "Ne dersiniz? Eğer o (Kur'an) **Allah katından olup da siz de onu inkâr etmişseniz, o zaman derin bir ayrılık içinde bulunan kimseden daha sapık kim olabilir?"**

"De ki: 'Ne dersiniz? Eğer o' –Kur'an– *"'Allah katından olup da siz de onu inkâr etmişseniz,'* –Sonra da onun Allah (cc) katından olduğunu inkâr ettiyseniz– *"'o zaman derin bir ayrılık içinde bulunan kimseden'* –sizden– *"'daha sapık kim olabilir?'"*

Ancak burada, « مِمَّنْ هُوَ فِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ » kavli, bunların durumlarını ve özelliğini açıklamak için « مِنْكُمْ » yerinde değerlendirilmiştir.

53 – Varlığımızın delillerini, (kâinattaki uçsuz bucaksız) **ufuklarda ve kendi nefislerinde onlara göstereceğiz ki, o Kur'an'ın gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin, her şeye şahit olması yetmez mi?**

"Varlığımızın delillerini, –kâinattaki uçsuz bucaksız– *ufuklarda* –doğu ve batıda yapılacak olan ülke fetihlerinde, sağlanacak fetihlerde– *ve kendi nefislerinde* –içlerinde, Mekke'nin fethinde– *onlara göstereceğiz ki, o Kur'an'ın* –veya İslam'ın– *gerçek olduğu onlara iyice belli olsun. Rabbinin, her şeye şahit olması yetmez mi?"*

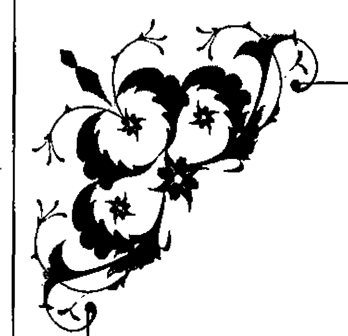
(Bu ayette geçen « بِرَبِّكَ » kavli, fail olması itibariyle mahallen merfudur. Mefulü ise mahzuftur. Nitekim « وَاَنَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ » kavli de bundan bedeldir.)

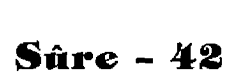
Bu durumda ayetin manası şöyle takdir olunur: *"Şüphesiz Rabbinin her şeye şahit olması onlara yetmez mi?"* Yani, *"Rabbinin, her şey konusunda onlara şehadet etmesi yetmeyecek mi?"* demektir.

Mana şöyledir: *"Yani Allah'ın* (cc) *vadedilen şu ayetlerin dış âlemde ve onların içlerinde kendilerine gösterilmesi var ya, işte onlar bütün bu gerçekleri görecekler, buna tanık olacaklar. Böyle bir anda da artık gönderilen bu Kur'an'ın, gaybı bilen Allah* (cc) *tarafından bir indirilme olduğunu, indirilen bir kitap olduğunu açıklayacaklar, bunu dile getireceklerdir. Ki gaybı bilen Allah* (cc) *her şeye şahittir."*

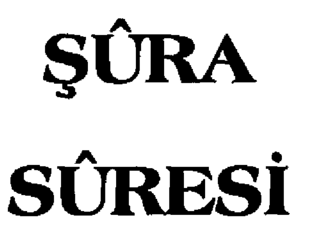
54 – İyi bilin ki, onlar Rablerine kavuşma konusunda şüphe içindedirler. İyi bilin ki, O, her şeyi kuşatandır.

"İyi bilin ki, onlar Rablerine kavuşma konusunda şüphe içindedirler. İyi bilin ki, O, her şeyi kuşatandır." Allah (cc) eşyayı hem toptan, mücmel olarak bildiği gibi, onların detaylarına varana dek hepsini de bilir. Dışlarını da bilir, içlerini de. Allah'a (cc) gizli olan hiçbir şey asla gizli kalacak değildir. Bu nedenle Allah (cc), küfür ve inkârları yüzünden, bir de Rablerine kavuşmadaki kuşkuları sebebiyle onları cezalandıracaktır.





Sûre - 42

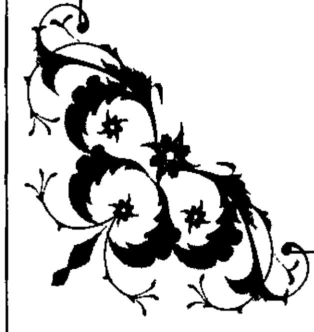


ŞÛRA SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

53 âyettir.

Cüz - 25





1. — 6. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذٰلِكَ يُوحٓى اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَهُوَ الْعَلِىُّ الْعَظِيمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِى الْاَرْضِ اَلَٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾ وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَ اللّٰهُ حَفِيظٌ عَلَيْهِمْ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَكِيلٍ ﴿٦﴾

Meâli

1. Hâ – Mîm.

2. Ayn – Sîn – Kâf

3. *(Ey Muhammed!)* Mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder.

4. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O, yücedir, büyüktür.

5. Neredeyse gökler *(O'nun azametinden)* üstlerinden çatlayacaklar. Melekler ise, Rablerini hamd ile tespih ederler ve yeryüzündekiler için bağışlanma dilerler. İyi bilin ki Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.

6. Allah'tan başka dostlar edinenlere gelince, Allah onları daima gözetlemektedir. Sen onlara vekil değilsin.

Tefsiri

1 – Hâ – Mîm.

2 – Ayn – Sîn – Kâf

Bu iki ayet, daha önce geçen Meryem Suresi'nin birinci ayetine görüldüğü gibi « كهيعص » gibi bir tek ayet şeklinde « حمعسق » diye yazılmadı. Onun gibi tek bir ayet olarak sayılmadı. Görüldüğü gibi « حم » bir ayet olarak, « عسق » da ayrı bir ayet olarak yazılmıştır. Çünkü her ikisi ayrı birer ayet olduklarından, ayrı birer ayet olarak yazılmışlardır.

3 – (Ey Muhammed!) **Mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah, sana ve senden öncekilere işte böyle vahyeder.**

Ey Muhammed! *"Mutlak güç sahibi,* –gücüyle her şeye üstün gelen– *hüküm ve hikmet sahibi olan* –fiiliyle ve kavliyle doğruya isabet eden– *Allah, sana* –bu şekilde vahyettiği gibi veya sana vahyedilen bu kitap– *ve senden öncekilere* –senden önce geçen peygamberlere (asm)– *işte böyle vahyeder."*

Yani bu surenin ihtiva ettiği manaların benzerini aynen başka surelerde de yine sana vahyetmiştir. Nitekim senden önce geçen peygamberlerine de (*Aleyhimü's-Selâm*) Allah (cc) bunları vahyetmiştir.

Mana şöyledir: *"Allah bütün bu manaları Kur'an'da tekrar ettiği gibi, semavi olan tüm kitaplarında da aynen tekrar etmiştir. Çünkü böyle yapılmasında çok net ve beliğ bir uyarı, gerçeğe dikkat çekme vardır. Bir de kullarına karşı büyük bir lütuf ve ihsan bulunmaktadır."*

Abdullah b. Abbas'tan (ra) rivayete göre, Kitap sahibi bir peygamber olmasın ki, Yüce Allah (cc) mutlaka onlara da, « حم », « عسق » diye vahyetmiştir.

Bu ayette geçen « يُوحِى » kelimesini, Mekke Okulu, « حـ » harfinin fetha harekesiyle, « يُوحَى » diye okumuşlar ve *"Allah"* lafzını ya da ismini de merfu / ötreli okumuşlardır. Çünkü bu okuyuşa göre, « يُوحَى » kelimesi buna delalet etmektedir. Çünkü: sanki burada biri, *"Kim vahyediyor?"* diye sorar gibidir. Buna verilen cevap da: *"Allah"* olmaktadır. Bu nedenle Allah lafzı celali fail konumunda olmaktadır.

4 – Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O, yücedir, büyüktür.

"Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O'–nun şanı– *yücedir,* –ortaya koyduğu burhanı da– *büyüktür."*

5 – Neredeyse gökler (O'nun azametinden) **üstlerinden çatlayacaklar. Melekler ise, Rablerini hamd ile tespih ederler ve yeryüzündekiler için bağışlanma dilerler. İyi bilin ki Allah, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.**

"Neredeyse gökler –Şanı Yüce olan Allah'ın (cc) azametinden dolayı– *üstlerinden çatlayacaklar."* Çünkü bu mananın böyle olduğunu, bu ayetten önce geçen ayetteki, *"O, yücedir, büyüktür"* kavli delalet etmektedir.

Bir yoruma göre de *"Allah'a* (cc) *çocuk isnat etmekten Allah* (cc) *yücedir, uludur, münezzehtir."* demektir.

Bu ayet adeta Rabbimizin şu kavli gibidir:

﴿تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا﴾

"Bundan dolayı, neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak ve dağlar yıkılıp dağılacaktır." [11]

Ayette geçen ve: *"üstlerinden"* manasına gelen « مِنْ فَوْقِهِنَّ » kavli ile şöyle denmek istenmiştir: *"Çatlama olayı, onların üst taraflarından itibaren başlayacaktır."* Esasen kural olarak şöyle denmeliydi:

"Çatlama olayı onların altlarından yani küfür kelimesinin geldiği taraftan, inkârcılığın geldiği cihetten başlayacaktır." Çünkü o, göklerin altında olanlardan gelmektedir. Ancak burada meselenin abartılı olarak anlatılması için, olayın daha etkin olduğunu göstermek anlamında, *"üst taraf"* ifadesine yer verilmiştir.

Burada sanki şöyle der gibidir:

"Bırak altların çatlamasını, neredeyse inkârları sebebiyle üstlerindeki tavan, gök kubbe çatlayacaktır."

[11] Meryem, 90.

Bir yoruma göre de:

"«Üstlerinden» demek, yerin üstünden, demektir. Buradaki kinaye, yeryüzüne racidir. Çünkü bu, bir tek yeryüzü demek değildir, tüm yeryüzünden yani yerin tüm katmanlarından ve tabakalarından demektir."

Bir yoruma göre de, göklerde bulunan melekler sebebiyle gökler üstlerinden yarılacak, demektir. Nitekim Rasulullah (sav) bir hadislerinde şöyle buyurmuşlardır:

"Doğrusu sizin göremediğiniz gerçekleri ben görüyor ve sizin duyamadığınız sesleri ben duyuyorum. Gök adeta gıcırdayarak ses çıkarmaya başladı, aslında böyle bir ses çıkarması da hakkıdır. Çünkü gökte bir ayak basacak yer yoktur ki orada kıyamda duran veya rükûda bulunan ya da secde halinde olan bir melek bulunmamış olsun." [12]

(« تَكَادُ » kelimesini, Nafi ve Ali, « يـ » harfiyle, « يَكَادُ » olarak okumuşlardır. Yine ayetteki, « يَتَفَطَّرْنَ » kelimesini, Basra okulu mensupları ve Ebu Bekir, « يَنْفَطِرْنَ » olarak kıraat etmişlerdir.)

"Melekler ise, –Rablerinin azameti dolayısıyla gördükleri gerçeklerden ötürü– *Rablerini hamd ile tespih ederler ve yeryüzündekiler* –yeryüzünde bulunanlardan mü'min olanlar– *için bağışlanma dilerler."* Nitekim Rabbimizin şu kavlinde şöyle buyrulmaktadır:

﴿ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا ﴾

"Mü'minlerin bağışlanması için mağfiret dilerler." [13]

Çünkü melekler, mü'minlerin Allah'ın (cc) azabına uğramalarından korkup endişe duyarak, onlar için Allah'tan (cc) af ve mağfiret dilerler. Ya da Allah'ı (cc) birlerler ve Allah (cc) hakkında caiz olmayan sıfatlarla Allah'ı (cc) anmaktan, O'nu tenzih ederler. Allah'ın (cc) kendilerine lütuf ve ihsanı sebebiyle de Allah'a (cc) hamd ederler. Allah'ın (cc) gazabına uğrayanları gördüklerinden ötürü de şaşkınlık duyarlar.

Bir yoruma göre de, melekler, sözkonusu kelimeden aklanmaları, uzak kalmaları için yeryüzündeki mü'minler için de mağfiret isterler.

---

[12] Tirmizi, Zühd, H: 2312; İbn Mace, Zühd, H: 4190; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 5/173, H: 21848/21516

[13] Ğafir-Mü'min, 7.

Yahut da, Allah'tan, (cc) yeryüzündekilere yumuşak davranmasını, onları cezalandırmada acele etmemesini dilerler.

"İyi bilin ki Allah, –onları– *çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."*

6 - Allah'tan başka dostlar edinenlere gelince, Allah onları daima gözetlemektedir. Sen onlara vekil değilsin.

"Allah'tan başka dostlar edinenlere –yani O'na ortak koşanlara, O'na denk ilah edinenlere– *gelince, Allah onları daima gözetlemektedir."* Onların durumlarını ve yaptıklarını hep gözetim altında tutmaktadır. Allah (cc), onların durumları ve amelleri ile alakalı olarak hiçbir şeyi kaçırmaz ve bundan dolayı da onları cezalandırır.

Ey Muhammed! *"Sen onlara vekil değilsin."* Sen onlar üzerine vekil olarak atanmış değilsin, onların işleri sana havale edilmiş de değildir. Sen sadece ve sadece bir uyarıcısın.

❁ ❁ ❁

7. — 12. ÂYETLER

وَكَذٰلِكَ أَوْحَيْنَٓا إِلَيْكَ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ
حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ لاَ رَيْبَ فِيهِ ؕ فَرِيقٌ فِي الْجَنَّةِ
وَفَرِيقٌ فِي السَّعِيرِ ﴿٧﴾ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ
يُدْخِلُ مَنْ يَشَٓاءُ فِي رَحْمَتِهِ ؗ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ وَلِيٍّ وَلاَ
نَصِيرٍ ﴿٨﴾ أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهِٓ أَوْلِيَٓاءَ ۚ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ
يُحْيِي الْمَوْتٰى ؗ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ؑ ﴿٩﴾ وَمَا اخْتَلَفْتُمْ
فِيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُٓ إِلَى اللّٰهِ ؕ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبِّي عَلَيْهِ
تَوَكَّلْتُ ۗ وَإِلَيْهِ أُنِيبُ ﴿١٠﴾ فَاطِرُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ؕ جَعَلَ
لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا ۚ وَمِنَ الْأَنْعَامِ أَزْوَاجًا يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ ؕ
لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١١﴾ لَهُ مَقَالِيدُ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ ؕ إِنَّهُ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٢﴾

Meâli

7. Böylece biz sana Arapça bir Kur'an vahyettik ki, şehirlerin anası olan Mekke'de ve çevresinde bulunanları uyarasın. Hakkında asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutasın. Bir grup cennette, bir grup ise cehennemdedir.

8. Allah dileseydi, onları *(aynı dine mensup)* bir tek ümmet yapardı. Fakat O, dilediğini rahmetine sokar. Zalimlerin ise bir dost ve yardımcısı yoktur.

9. Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Hâlbuki gerçek dost Allah'tır. O, ölüleri diriltir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.

10. Hakkında ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyin hükmü Allah'a aittir. İşte bu, Rabbim Allah'tır. Yalnız O'na tevekkül ettim ve ancak O'na yöneliyorum.

11. O, gökleri ve yeri yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) eşler yaratmıştır. Bu suretle sizi üretiyor. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.

12. Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Dilediğine rızkı bol verir ve *(dilediğine)* kısar. Şüphesiz O, her şeyi hakkıyla bilendir.

Tefsiri

7 – Böylece biz sana Arapça bir Kur'an vahyettik ki, şehirlerin anası olan Mekke'de ve çevresinde bulunanları uyarasın. Hakkında asla şüphe olmayan toplanma günüyle onları korkutasın. Bir grup cennette, bir grup ise cehennemdedir.

"Böylece –aynen bunun gibi– *biz sana Arapça bir Kur'an..."* Burada geçen *"Arapça Kur'an"* ibaresi mefulü bihtir. Yani mana olarak: *"Biz sana apaçık Arapça bir Kur'an olmak üzere bu Kitabı '...vahyettik'"* demektir.

Burada, bir önce geçen ayetin manasına işaret edilmektedir. Çünkü bir önceki ayette, insanlar üzerinde gözetenin, onları murakabe edenin kendisi olduğunu, Hz. Muhammed (sav) olmadığını Allah (cc) belirtiyordu. Onun sadece bir uyarıcı olduğuna dikkat çekiliyordu. Çünkü Yüce Allah (cc) bu manayı Kitabında hep tekrarlamıştır.

« ذَٰلِكَ » işaret ismi ilgili manaya işaret ederken, « كَ » harfi de, ayette geçen « أَوْحَيْنَا » – *"vahyettik"* kelimesinin mefulü bihi yani tümlecidir.

"...ki, şehirlerin anası olan Mekke'de..." Çünkü yeryüzü Mekke'nin altından itibaren, Merkez Mekke olmak üzere onu yayıp döşendi. Ya da Mekke, yeryüzü bölgelerinin ve toprağının en şerefli bölgesi olması itibariyle böyle denmiştir. Asıl söylenmek istenen ise, şehirlerin anası ve merkezi denilen yerin halkıdır, burada yaşayanları– *ve çevresinde bulunanları* –Arapları– *"uyarasın. Hakkında asla şüphe olmayan toplanma* –kıyamet– *günüyle onları uyarasın."* Çünkü yaratılmışlar o günde toplanacaklardır.

Burada geçen ve *"asla şüphe olmayan"* manasına gelen « لَا رَيْبَ فِيهِ » cümlesi, parantez cümlesidir ve iraptan mahalli yoktur. Örneğin « أَنْذَرْتُهُ كَذَا » ve « أَنْذَرْتُهُ بِكَذَا » denince burada şöyle bir duruma dikkat çekilmektedir. Ayette geçen ilk « لِتُنْذِرَ » kelimesi yani « لِتُنْذِرَ أُمَّ الْقُرَىٰ » ibaresindeki « لِتُنْذِرَ » kelimesi, birinci mefule müteaddidir. « وَتُنْذِرَ يَوْمَ الْجَمْعِ » ibaresinde bulunan « تُنْذِرَ » kelimesi ise ikinci mefule müteaddidir.

Bundan böyle onlardan, *"Bir grup cennette, bir grup ise cehennemdedir."* Zamir her ikisine de racidir. Çünkü o gün, yaratılmışların toplanacakları gündür.

8 – Allah dileseydi, onları (aynı dine mensup) **bir tek ümmet yapardı. Fakat O, dilediğini rahmetine sokar. Zalimlerin ise bir dost ve yardımcısı yoktur.**

Eğer *"Allah dileseydi, onları* –insanların tamamını aynı dine mensup– *bir tek ümmet yapardı. Fakat O, dilediğini rahmetine* –yani dilediklerine rahmetiyle muamelede bulunarak onları İslam'a– *sokar. Zalimlerin* –kâfirlerin ve inkârcıların– *ise bir dost* –şefaatçi– *ve yardımcısı* –azaplarını önleyecek bir kimsesi– *yoktur."*

9 – Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Hâlbuki gerçek dost Allah'tır. O, ölüleri diriltir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir.

"Yoksa onlar Allah'tan başka dostlar mı edindiler? Hâlbuki gerçek dost Allah'tır." Burada geçen « فَاللّٰهُ » Lafzı celaldeki « فَ » harf, bir şartın mukadder cevabıdır. Sanki burada, Allah'tan (cc) başka bütün dostlar, aracılar, şefaatçi kabul edilenler ret ve inkâr edildikten sonra, şöyle bir mana bulunmaktadır:

"Eğer hakkıyla ve gerçek manada bir veli, bir dost istiyorlarsa, işte o yani gerçek dost, Allah'tan başkası değildir. Asıl dost edinilmesi gereken ve farz olan sadece ve sadece bir tek O'dur, O'ndan başka bir veli ve dost yoktur."

"O, ölüleri diriltir. O, her şeye hakkıyla gücü yetendir." Öyleyse asıl veli ve dost edinmeye layık olan, her şeye gücü yeten Allah'tır (cc). Gücü yetmeyenler asla veli ve dost edinilmezler.

10 – Hakkında ayrılığa düştüğünüz herhangi bir şeyin hükmü Allah'a aittir. İşte bu, Rabbim Allah'tır. Yalnız O'na tevekkül ettim ve ancak O'na yöneliyorum.

"Hakkında ayrılığa düştüğünüz" Bu ifade, Rasulüllah'ın (sav) sözünün mü'minlere aktarılmasıdır, hikâye edilmesidir. Yani:

"Kitap ehlinden olsun, müşriklerden olsun size muhalefet eden bu kâfirlerle, eğer siz din ile ilgili herhangi bir konuda ayrılığa ve anlaşmazlığa düşerseniz, işte bu konudaki 'herhangi bir şeyin hükmü Allah'a aittir.'" Üzerinde anlaşmazlığa düştüğünüz şeyin hükmünü Allah'a (cc) bırakın, O'na havale edin. Çünkü bu konuda haklı olanı ödüllendirecek, onlara sevap verecek olan Allah'tır (cc) ve batılda ısrar edenleri cezalandıracak olan da Allah'tır (cc).

"İşte –aranızda hüküm verecek olan– *bu* –Hâkim,– *Rabbim Allah'-tır. Yalnız O'na tevekkül ettim."* Bu ifade ile din düşmanlarına ve onların tuzaklarına reddiye vardır. *"Ve* –onların şerrinden korunmak için de– *ancak O'na yöneliyorum."* Çünkü O, bana yeter.

Bir yoruma göre de deniliyor ki: *"Sizinle ilgisi bulunmayan ve alakası da olmayan herhangi bir ilim veya ilimler konusunda anlaşmazlığa düşerseniz, o ilmi ve bilgiyi öğrenme konusunda herhangi bir çıkış yolunuz yoksa, o zaman 'En iyisini Allah* (cc) *bilir.' deyip işin içersinden çıkın."*

Örneğin ruh ve benzeri konularda bilgi edinme meselesi böyledir. Bu ve benzeri hususları Allah'a (cc) bırakın.

11 - O, gökleri ve yeri yaratandır. Size kendinizden eşler, hayvanlardan da (kendilerine) **eşler yaratmıştır. Bu suretle sizi üretiyor. O'nun benzeri hiçbir şey yoktur. O, hakkıyla işitendir, hakkıyla görendir.**

"O, gökleri ve yeri yaratandır." Bu ayette geçen « فَاطِرُ » kelimesinin merfu yani ötreli olması, bundan önce geçen ayetteki « ذٰلِكُمْ » kavlinin bir haberi olabilir, bundan ötürü merfu kılınmış olabilir.

Ya da bu kelime, mahzuf bir mübtedanın haberi olabilir.

"Size kendinizden –sizin gibi insanlar cinsinden– *eşler* –yarattı,– *hayvanlardan da* –kendilerine– *eşler..."* yani nasıl ki sizin cinsinizden tıpkı sizin gibi eşler size yaratmış ise, hayvanlar için de, onların cinsinden olmak üzere onlara eşler– *yaratmıştır. Bu suretle* –böyle bir tedbir yoluyla– *sizi üretiyor.* –Çoğaltıyor.

Çünkü « ذَرَأَ » kelimesi, artırmak ve çoğaltmak, yaymak gibi manalara gelir. Dolayısıyla Yüce Allah (cc) insanları ve hayvanları bu şekilde çift yaratarak onların üremelerini sağlamıştır. Böyle yaratmış ki, erkekle dişi arasında birleşme olabilsin ve böylece nesiller üresin dilemiştir.

Buradaki ayette geçen « يَذْرَؤُكُمْ فِيهِ » cümlesinde, « بِهِ » yerine « فِيهِ » kavli tercih edilmiştir. Çünkü böylesi bir tedbir ve önlem, adeta yayılıp çoğalma konusunda bir memba, bir maden gibi gösterilmiştir.

« يَذْرَؤُكُمْ » cümlesindeki, zamir ise, hep muhataplara, insanlar ve hem de hayvanlara racidir. Burada muhataplar akıl sahibi varlıklar olmaları dolayısıyla, gaip olanlara yani akılsız olan varlıklara, hayvanlara galebe çalması, üstün gelmeleri sebebiyle muhatap zamirine yer verilmiştir.

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur." Deniliyor ki, burada teşbih kelimesinin tekrar edilmesi aslında, benzetmeleri reddetmek içindir. Bu itibarla ayetin takdiri şöyledir: *"Onun gibi hiçbir şey yoktur."*

Bir yoruma göre de, ayette yer alan « مِثْل » kelimesi ziyadedir, fazladır. Bu durumda ayetin mana olarak takdiri şöyledir: *"Onun gibi hiçbir şey yoktur."* Bu durum adeta Allah Teâlâ'nın şu kavlindeki gibidir:

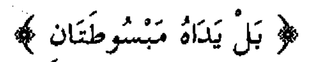
﴿ فَاِنْ اٰمَنُوا بِمِثْلِ مَا اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ اهْتَدَوْا ﴾

"Şayet onlar da tıpkı sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse, mutlaka dosdoğru yolu bulmuş olurlar." [14]

Ayeti gibidir. Çünkü burada istenen şey, misliyeti, benzerliği reddetmektir.

Eğer ayette yer alan « كَ » harfi ile « مِثْل » kelimesinden biri zait kabul edilmeseydi, o takdirde, benzerinin olabileceği gibi bir mana anlaşılabilirdi. Bir yoruma göre de bunun manasının: *"Onun zatına benzer hiçbir şey yoktur"* şeklinde olduğudur. Çünkü Araplar arasında: *"Senin gibi birisi cimrilik edemez."* diye bir tabir vardır. Araplar bu ifade ile Sözkonusu zatın cimri olmadığını göstermek için kullanırlar. Böylece bu konuda abartılı bir anlatımla, kinaye yollu meseleyi dile getirmeyi kast ederler. Çünkü onlar, onun yerine geçebilecek olandan bunu reddedince, böylece bizzat onun kendisinde böyle bir durumun olmayacağını reddetmiş olurlar. Artık söylenenin kinaye yoluyla söylendiği bilinince, bu durumda:

« لَيْسَ كَاللّٰهِ شَيْءٌ » – *"Allah gibi hiçbir şey yoktur"* ibaresiyle, « لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌ » – *"Onun benzeri hiçbir şey yoktur"* ibaresi arasında herhangi bir fark olamaz. Sadece bunun yararı, senin ona yüklediğin kinayedir. Sanki o ikisi, aynı manaya gelen ve fakat birbirini izleyen iki ibare gibidirler. Oysa zatı itibariyle Allah'ın (cc) hiçbir benzerinin olmadığı ve asla olmayacağıdır. Nitekim bunun benzeri:



"Allah'ın elleri açıktır." [15] ayetidir.

Yani ayetin manası: *"Aksine O, hiçbir elin tasavvur edemeyeceği manada cömerttir, onun elinin açıklığının önüne hiçbir kuvvet geçemez. Çünkü*

---

[14] Bakara, 137.
[15] Maide, 64.

bizatihi cömertliğin ta kendisidir." Hatta bu yönüyle Araplar bunu, elleri olmayan için de kullanır oldular. İşte burada bunu, kendisinin bir benzerinin var olduğu hakkında kullandıkları gibi, hiçbir benzerinin var olmadığı ve olmayacağı manasında da kullandılar.

"O, –kulak olmadan da duyulabilecek ve işitilebilecek olan her şeyi– *hakkıyla işitendir,* –Nitekim göz olmadan da görülecek olan her şeyi– *hakkıyla görendir."* Sanki burada bu her iki organdan söz edilmesinin sebebi, herhangi bir kimsenin, benzerinin olmadığı gibi, herhangi bir sıfatı ve özelliği de yoktur, türünden bir yargıya varmaması içindir.

12 – Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur. Dilediğine rızkı bol verir ve (dilediğine) **kısar. Şüphesiz O, her şeyi hakkıyla bilendir.**

"Göklerin ve yerin anahtarları O'nundur." Bu daha önce *Zümer Suresi*'nde de geçmişti. *"Dilediğine rızkı bol verir ve* –dilediğine– *kısar. Şüphesiz O, her şeyi hakkıyla bilendir."*

❁ ❁ ❁

13. — 14. ÂYETLER

شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ مَا وَصّٰى بِهِ نُوحًا وَالَّذٖٓى اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ
وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ اِبْرٰهٖيمَ وَمُوسٰى وَعٖيسٰٓى اَنْ اَقٖيمُوا الدِّينَ وَلَا
تَتَفَرَّقُوا فٖيهِ ۜ كَبُرَ عَلَى الْمُشْرِكٖينَ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِ ۜ اَللّٰهُ
يَجْتَبٖٓى اِلَيْهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدٖٓى اِلَيْهِ مَنْ يُنٖيبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُٓوا
اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ ۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ
مِنْ رَبِّكَ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ۜ وَاِنَّ الَّذٖينَ اُورِثُوا
الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفٖى شَكٍّ مِنْهُ مُرٖيبٍ ﴿١٤﴾

Meâli

13. "Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!" diye Nuh'a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya emrettiğini size de din kıldı. Fakat senin kendilerini çağırdığın şey *(İslâm dini)*, Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah, ona dilediğini seçer. İçtenlikle kendine yönelenleri de ona ulaştırır.

14. Onlar, kendilerine bilgi geldikten sonra, aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer *(azabın)* belli bir süreye kadar *(ertelenmesi ile ilgili olarak)* Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Onlardan sonra Kitab'a mirasçı kılınanlar da, onun hakkında derin bir şüphe içindedirler.

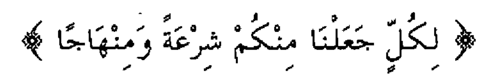
Tefsiri

13 – "Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!" diye Nuh'a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya emrettiğini size de din kıldı. Fakat senin kendilerini çağırdığın şey (İslâm dini), **Allah'a ortak koşanlara ağır geldi. Allah, ona dilediğini seçer. İçtenlikle kendine yönelenleri de ona ulaştırır.**

"«Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!» diye Nuh'a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrahim'e, Musa'ya ve İsa'ya emrettiğini size de din kıldı."

Bu ayette geçen « شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدِّينِ » – *"Size de din kıldı,"* ibaresiyle demek istenen şudur. Hz. Nuh'un (as), Hz. Muhammed'in (sav) ve ikisi arasında geçen tüm peygamberlerin dinini açıklayıp ortaya koyun, çünkü Allah (cc), din olarak sizin için bunu emretti. Daha sonra meşru kılınan yani şeriat olarak ortaya konan şeyi açıklayarak, bunun, şu bayrak peygamberler olan bütün peygamberlerin dinlerinde ortak olan noktayı da şu şekilde açıklamaktadır:

"O dini dosdoğru ikame edin, ayakta tutun, egemen kılın" diye, « أَنْ أَقِيمُوا الدِّينَ » buyurdu. Burada ikame edilmesi, egemen kılınması ve ayakta tutulması istenen dinden murat, İslam'dan başkası değildir. Bu da Allah'ı (cc) birlemek, tevhid inancını hâkim kılmaktır. O'na (cc) taatta bulunmak, ibadet ve kulluk görevini yerine getirmektir. Aynı şekilde peygamberlerine, kitaplarına, ceza gününe, bir de kişinin yerine getirmesi, ikame etmesi durumunda onu Müslüman kılacak olan diğer hususlara da iman etmektir. Burada bütün şeriatleri murat etmiş değildir. Çünkü şeraitler değişiktir. Nitekim Yüce Allah (cc) şöyle buyurmaktadır:



"Her birinize bir şeriat ve bir yol verdik." [16]

[16] Maide, 48.

Bu ayette geçen « اَنْ اَقِيمُوا » kavli, ya « شَرَعَ » filinin mefulünden ve buna atfedilen iki matuftan bedel olması bakımından mansub kılınmıştır. Ya da yeni bir cümle kabul edilmesinden ötürü merfudur. Sanki burada: *"Şeriat olarak öngörülen şey nedir?"* diye bir soru yöneltilmiş gibi dikkate alınmış ve buna da şu şekilde cevap verilmiştir:

"O, şeriat olarak öngörülen şey, dini ikame etmek, egemen kılmak, devlet haline getirmektir."

Evet, bunu ikame edin *"ve onda* –yani egemen kılmak istediğiniz dinde– *ayrılığa düşmeyin!"* Nitekim Hz. Ali (ra) ayetin bu kısmını şöyle yorumlamıştır:

"Sakın ayrılığa düşmeyin, bölünüp parçalanmayın. Çünkü cemaat halinde olmak, birlik halinde yaşamak rahmettir, ayrılıkta ise azap vardır."

"Fakat senin kendilerini çağırdığın şey –yani İslâm dini, Allah'ın (cc) dinin devlet haline getirerek ikame etme işi ve görevi, tevhid inancını egemen kılma vazifesi– *Allah'a ortak koşanlara* –putlarını ve rejimlerini Allah'ın (cc) hükmünün üzerinde görerek hareket eden müşriklere İslam dininin devlet olarak egemen kılma emri– *ağır geldi."* Bundan dolayı onlar sıkıntı yaşamaya başladılar, zorlanır oldular. *"Allah, ona* –o dini tebliğ etmeye, yaymaya ve egemen kılmaya– *dilediğini seçer."* Onu bunda muvaffak kılar, doğru olarak egemen olmasını sağlar ve bunun üzerinde onları toplar. *"İçtenlikle kendine yönelenleri de ona* – kendisine itaat etme konusunda o işe yönelmeye onu– *ulaştırır."*

14 - Onlar, kendilerine bilgi geldikten sonra, aralarındaki kıskançlık yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer (azabın) **belli bir süreye kadar** (ertelenmesi ile ilgili olarak) **Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı, aralarında hemen hüküm verilirdi. Onlardan sonra Kitab'a mirasçı kılınanlar da, onun hakkında derin bir şüphe içindedirler.**

"Onlar, –yani kedilerine Kitap gönderilenler, Yahudiler ve Hıristiyanlar, kısaca Kitap ehli peygamberlerinden sonra, yani– *kendilerine bilgi geldikten* –ayrılığa düşmenin sapıklık olduğunu öğrendikten, peygamberlerin dilinden kendilerine anlatılan korkutucu ve tehdit içeren emirden– *sonra, aralarındaki kıskançlık* –koltuk kavgası ve haksız yere

üstünlük taslamaları– *yüzünden ayrılığa düştüler. Eğer* –azabın– *belli bir süreye kadar* –ertelenmesi ile ilgili olarak– *Rabbinden bir söz geçmiş olmasaydı* –Ki o söz de Rabbimiz'in (cc) şu kavlinde yer alan şu sözdür:

﴿ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ أَدْهَى وَأَمَرُّ ﴾

"Bilakis kıyamet onlara vadedilen saattir ve o saat daha belalı ve daha acıdır." [17]

Evet, eğer bu söz olmasaydı işte o zaman– *aralarında hemen hüküm verilirdi.* –Yani ayrılığa düştükleri şeyin büyüklüğü ve azameti yüzünden derhal o andan itibaren helak edilirlerdi.– *Onlardan sonra Kitab'a mirasçı kılınanlar* –Ki bunlar Hz. Peygamberin (sav) zamanında olan kitap ehli Yahudilerle Hıristiyanlardır, işte onlar– *da, onun hakkında* –ya da kendi kitaplarında– *derin bir şüphe içindedirler.* –Çünkü bu durumda kendi kitaplarına bile inanmaları gerektiği gibi hakkıyla iman etmemektedirler. Bir yoruma göre de mana şöyledir:

"Kitap ehli olanlar, Hz. Muhammed'in (sav) *Allah'ın* (cc) *Rasulü olarak gönderilmesinden, kendilerine bu ilim geldikten sonra ayrılığa ve anlaşmazlığa düştüler."*

Bu durum aynen şu ayette yer alan ifadeye benzemektedir. Çünkü Yüce Allah (cc) şöyle buyurmuştur:

﴿ وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلاَّ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴾

"Kendilerine kitap verilenler ancak apaçık delil *(peygamber)* ***kendilerine geldikten sonra ayrılığa düştüler."*** [18]

"Onlardan sonra Kitab'a mirasçı kılınanlar" ibaresinden kasıt, müşriklerdir. Çünkü Kitap ehli Tevrat ve İncil'e mirasçı kılındıkları gibi bunlardan sonra da müşrikler de Kur'an'a mirasçı kılınmışlardı. Ancak onlar da tıpkı Ehli Kitap gibi onu bir kenara ittiler.

❁ ❁ ❁

[17] Kamer, 46.
[18] Beyine, 4.

15. — 19. ÂYETLER

فَلِذٰلِكَ فَادْعُ وَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ وَقُلْ
اٰمَنْتُ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتَابٍ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ بَيْنَكُمْ اَللّٰهُ
رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ لَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمْ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَا وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿١٥﴾ وَالَّذِينَ
يُحَٓاجُّونَ فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ
عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾ اَللّٰهُ الَّذِٓي
اَنْزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ
قَرِيبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا
مُشْفِقُونَ مِنْهَا وَيَعْلَمُونَ اَنَّهَا الْحَقُّ اَلَٓا اِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ
فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿١٨﴾ اَللّٰهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ
يَشَٓاءُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾

Meâli

15. *(Ey Muhammed!)* Bundan dolayı sen *(İslam'a)* davete devam et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların hevâ ve heveslerine uyma ve şöyle de: "Ben, Allah'ın indirdiği her kitaba inandım ve aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz sizedir. Bizimle sizin aranızda tartışılacak bir şey yoktur. Allah, hepimizi bir araya toplayacaktır. Dönüş de ancak O'nadır."

16. Allah'ın çağrısına uyulduktan sonra O'nun hakkında tartışmaya girenlerin hüccetleri Rableri katında batıldır. Onlara bir gazap vardır. Onlar için çetin bir azap vardır.

17. Allah, hak olarak Kitab'ı ve mizanı indirendir. Sen nereden bileceksin belki de o saat *(kıyamet)* yakındır.

18. Kıyamete inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler. İnananlar ise, ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki, Kıyamet günü hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler.

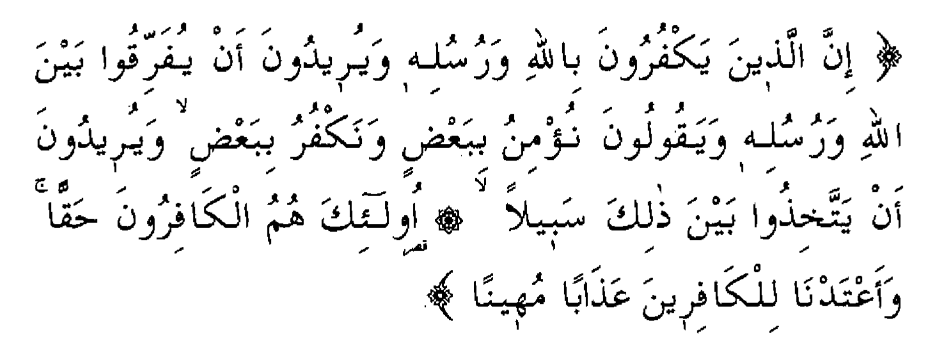
19. Allah, kullarına çok lütufkârdır, dilediğini rızıklandırır. O, kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir.

Tefsiri

15 – (Ey Muhammed!) **Bundan dolayı sen** (İslam'a) **davete devam et ve emrolunduğun gibi dosdoğru ol. Onların hevâ ve heveslerine uyma ve şöyle de: "Ben, Allah'ın indirdiği her kitaba inandım ve aramzda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir. Bizim işlediklerimiz bize, sizin işledikleriniz sizedir. Bizimle sizin aranızda tartışılacak bir şey yoktur. Allah, hepimizi bir araya toplayacaktır. Dönüş de ancak O'nadır."**

Ey Muhammed (sav)! *"Bundan dolayı* –yani onların ayrılığa düşmelerinden, küfrün bu sebepten dolayı birçok guruplara ayrılmalarından ötürü yine de– *sen* –Tek Allah (cc) inancına, tevhid dinine, bunda ittifak etmeye ve bunun üzerine anlaşmaları için onları hakka, en eski olan Hanif dinine– *çağrıya devam et. Ve emrolunduğun* –Allah'ın (cc) sana emrettiği– *gibi* –o inançta ve ona davet etmede– *dosdoğru ol. Onların hevâ ve heveslerine.* –üzerinde anlaşamadıkları, ihtilafa düştükleri batıl inançlarına da– *uyma ve şöyle de: «Ben, Allah'ın indirdiği...* –Yani Allah (cc) tarafından gönderildiklerinin doğruluğu ortaya konan ve bu manada gerçek olan– *her kitaba inandım.»"* –Yani Allah (cc) tarafından indirilen bütün kitaplara iman ettim. Çünkü aralarında ayrılığa ve anlaşmazlığa düşenler, bir kısmına inandılar ve bir kısmını da inkâr ettiler.

Nitekim bu husus tıpkı şu ayette ifade edildiği gibidir. Çünkü Rabbimiz şöyle buyurmuştur:



“Allah'ı ve peygamberini inkâr edenler, inanma konusunda Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyen ve: ‘Bir kısmına iman ederiz, ama bir kısmına inanmayız’ diyenler, bunlar yani iman ile küfür arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu?

İşte gerçekten kâfirler bunlardır. Ve biz, kâfirlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır.” [19]

“Ve –anlaşmazlığa düştüğünüzde ve hakem olarak bana başvurduğunuzda ben,– *aranızda adaleti gerçekleştirmekle emrolundum. Allah bizim de Rabbimiz, sizin de Rabbinizdir.* –Biz hepimiz onun kullarıyız.– *Bizim işlediklerimiz,* –amellerimiz– *bize, sizin işledikleriniz,* –amelleriniz de– *sizedir.”* Bu ibare aynen şu ayette geçen ifade gibidir. Rabbimiz (cc) buyuruyor ki:

﴿ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ ﴾

“Sizin diniz size, benim dinim de banadır.” [20]

Bu ayetin şöyle yorumlanması da caizdir: *“Doğrusu sizin yaptıklarınız yüzünden biz hesaba çekilmeyeceğiz, nitekim siz de bizim işlediklerimiz yüzünden hesaba çekilecek değilsiniz.”*

“Bizimle sizin aranızda tartışılacak bir şey yoktur.” Herhangi bir husumete ve çekişmeye gerek yoktur. Çünkü hak ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı artık hüccet ve kanıt sizin önünüze konmuştur. Bu nedenle artık çekişmeye ve tartışmaya da gerek kalmamıştır. Bunun manası şöyle olmaktadır:

---

[19] Nisa, 150 - 151.
[20] Kâfirun, 6.

"Bundan böyle aramızda birbirimize hüccet ve kanıt sunmaya gerek kalmamıştır. Çünkü karşılıklı olarak çatışanların delilleri ve kanıtları ortadadır. İşte bizim gerçeğimiz, işte sizin batılınız meydanda, artık tartışma ve sürtüşmeye gerek yoktur."

Kaldı ki kıyamet gününde *"Allah, hepimizi bir araya toplayacaktır.* –Yargılamanın gerçekleşmesi ve gerçeğin ortaya çıkması için– *Dönüş de ancak O'nadır."* Allah (cc) o gün aramızda ayırıcı hükmünü verecek ve lehimizde olmak üzere bizim intikamımızı sizden alacaktır.

16 – Allah'ın çağrısına uyulduktan sonra O'nun hakkında tartışmaya girenlerin hüccetleri Rableri katında batıldır. Onlara bir gazap vardır. Onlar için çetin bir azap vardır.

"Allah'ın çağrısına uyulduktan –halkın İslam davetine icabet etmelerinden ve İslam'a girmelerinden– *sonra* –halkı yeniden cahiliye inançlarına, şirk düzenlerine döndürmek amacıyla– *O'nun..* –dini– *hakkında tartışmaya girenlerin hüccetleri Rabbleri katında batıldır."* Burada anlatılan hususlar tıpkı Rabbimizin şu kavlinde bildirilen hususlar gibidir. Yüce Allah (cc) şöyle buyurmaktadır:

﴿وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ
كُفَّاراً حَسَداً مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ﴾

"Kitap ehlinden birçoğu hak ve gerçek kendilerine açıkça belli olduktan sonra sırf içlerindeki hasetleri yüzünden, siz, iman ettikten sonra sizi, yeniden kâfir olarak geriye döndürmeyi istediler." [21]

Çünkü kitap ehli olan Yahudi ve Hıristiyanlar mü'minlere: *"Bizim kitabımız sizin kitabınızdan daha önce indirildi, nitekim bizim peygamberimiz de sizin peygamberinizden daha önce gönderildi. Bu nedenle biz sizden daha hayırlıyız ve daha doğrudayız. Hakka ehil olan, layık olan da bizleriz."* diyerek karşı çıkıyorlardı.

---

[21] Bakara, 109.

Bir yoruma göre de: *"Onun çağrısına uyulduktan sonra"* kavlinin yorumu: *"Bedir gününde kendisine icabet edilmesinden sonra, müşriklerin ona kendi batıl inançlarına çağırması..."* demektir, denmiştir.

Bu nedenle: *"hüccetleri Rableri katında batıldır,"* gerekçelerinin hiçbir anlamı yoktur, hepsi de boştur. Ayetin bu kısmında, müşriklerin ve tevhid düşmanlarının ileri sürdükleri delillerinin, delil olmamasına rağmen hüccet/kanıt diye ifade edilmesi, içinde şüphe barındıran bir şey olsa da, onların böyle savunmaları sebebiyle denmiştir. Yoksa aslında hüccet ve kanıt olmaktan uzak şeylerdir.

"Onlara –küfürleri sebebiyle– *bir gazap vardır. Onlar için* –ahirette– *çetin bir azap vardır."*

17 – Allah, hak olarak Kitab'ı ve mizanı indirendir. Sen nereden bileceksin belki de o saat (kıyamet) **yakındır.**

"Allah, hak –doğru ve doğruyu içeren– *olarak Kitab'*ı –burada geçen kitap kelimesi cins anlamında olması itibariyle gönderilen bütün kitapları– *ve mizanı* –adaleti, eşitliği, herkese eşit olarak muamele etmeyi– *indirendir."*

Burada *"Adaleti indirmekten.."* murat, Yani Allah (cc), indirdiği tüm kitaplarında adaleti ve adaletle muameleyi öngörmüştür, manasında bir ifadedir.

Ayette geçen, *"mizan/terazi"* kelimesi de, gerçekten mizan ve terazi manasmdadır, diye de yorumlayanlar olmuştur. Allah (cc) bu mizanı ya da teraziyi Hz. Nuh (as) zamanında indirmişti.

"Sen nereden bileceksin belki de o saat –kıyamet– *yakındır."* Yani kıyamet denen o an belki de sana çok yakındır, ama sen hala onu bilemiyorsun. Bundan murat, saatin yani kıyametin gelmesidir. Esasen burada geçen *"saat"* kelimesi, öldükten sonra yeniden dirilme diye yorumlanmıştır. Kıyametin/saatin yakılığının kitapların ve mizanın indirilmesiyle olan münasebetine gelince, saat denen kıyamet günü, hesap günüdür. O günde teraziler, mizan ve ölçü adaletle ortaya konacaktır, demektir. Bu nedenle sanki burada şöyle denilir gibidir:

"Allah size, adaleti ve eşit davranmayı, şeriat esaslarına göre de amel etmenizi emretti. O halde, hesap günü ve amellerinizin tartılacağı gün size ansızın gelmeden önce Kitaba göre amel edin ve adaletten ayrılmayın."

18 – Kıyamete inanmayanlar, onun çabuk kopmasını isterler. İnananlar ise, ondan korkarlar ve onun gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki, Kıyamet günü hakkında tartışanlar derin bir sapıklık içindedirler.

"Kıyamete inanmayanlar, –onunla alay edenler– *onun çabuk kopmasını isterler. İnananlar ise, ondan* –onun dehşetinden– *korkarlar ve onun* –hiç şüpheye yer bırakmayan bir– *gerçek olduğunu bilirler. İyi bilin ki, Kıyamet günü hakkında tartışanlar* –yani o günde herkes yanındaki arkadaşının düşünce ve inancına ve o güne şüphe ile bakanlar– *derin bir sapıklık içindedirler."* Haktan büsbütün uzaklaşmışlardır. Çünkü kıyametin kopması, Yüce Allah'ın (cc) kudreti dışında olan, uzak olan bir şey değildir. Kaldı ki hem Kitap ve hem Sünnet bunun meydana geleceğini haber vermiştir. Zaten akıl da, kendi açısından bir ceza gününün olabileceğine tanıklık etmektedir.

19 – Allah, kullarına çok lütufkârdır, dilediğini rızıklandırır. O, kuvvetlidir, mutlak güç sahibidir.

"Allah, kullarına çok lütufkârdır,..." bu itibarla onların yararına olacak şeyleri onlara ulaştırır ve zararlarına olacak şeyleri, belaları da kendilerinden uzaklaştırır. Hem de onların konuyu algılayabilecekleri bir güzellikle ve letafetle bunu yapar. Bu nedenle onlara en net bir şekilde iyilikte bulunur ve böylece iyiliğini herkese ulaştırır. Bir diğer yoruma göre de, ezeli ilminde gizli olan şeylerle onlara lütufta bulunmasıdır, Allah'ın (cc) hilmi cürüm ve suç işleyenlere karşı daha üstündür. Ya da menakıbı yaymaktan ve kötülükleri gizlemekten dolayı ihsanı yücedir. Ya da hata edenleri bağışlar, kimi kullarına olması gerekenden çok daha fazla rızık verir, ona takati dışında olmamak kaydıyla ondan itaat ister.

Cüneyd Bağdadi de (ra):

"Allah, dost olan kullarına ikramda bulunur ve onlar da bunu bilirler. Eğer düşmanlarına lütufta bunsaydı, düşmanları onu inkâr etmezlerdi." diye yorumlamaktadır.

Allah, (cc) *"...dilediğini rızıklandırır."* Yani Allah'ın (cc) maslahat olduğunu bildiği bir şeyde, kullarından dilediklerinin rızıklarını genişletir. Çünkü bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

"Mü'min kullarımdan öyleleri var ki, ancak zengin kalmaları halinde imanları sağlam kalır. Eğer ellerinden zenginliklerini alıp fakir kılsaydım, bu durum kesinlikle onları bozar, yoldan çıkarırdı. Mü'min kullarımdan öyleleri de var ki, onların imanlarının sağlıklı kalması, fakir kalmalarına bağlıdır. Eğer onları zengin kılsaydım, kesinlikle bozulurlar ve yoldan çıkarlardı." [22]

"O, kuvvetlidir, –Allah'ın gücü açık ve ortadadır, her şeye galip gelendir, her şeyi yenendir,– *mutlak güç sahibidir."* O'nun gücüne karşı koyacak hiçbir güç ve kuvvet yoktur, o asla yenilmez.

❁ ❁ ❁

[22] Deylemi, Müsnedu'l-Firdevs, H: 8098

20. — 26. ÂYETLER

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فٖى حَرْثِهٖ ۚ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللّٰهُ ۗ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ لَقُضِىَ بَيْنَهُمْ ۗ وَإِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢١﴾ تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ بِهِمْ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فٖى رَوْضَاتِ الْجَنَّاتِ ۚ لَهُمْ مَا يَشَٓاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۗ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾ ذٰلِكَ الَّذٖى يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ قُلْ لَٓا أَسْئَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبٰى ۗ وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فٖيهَا حُسْنًا ۗ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ۚ فَإِنْ يَشَإِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ ۗ وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهٖ ۗ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٤﴾ وَهُوَ الَّذٖى يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهٖ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ۙ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ ۗ وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾

Meâli

20. Kim âhiret tarlasını *(kazancını)* isterse, onun kazancını artırırız. Kim de dünya kazancını isterse, ona da istediğinden veririz, fakat onun ahirette hiçbir payı yoktur.

21. Yoksa Allah'ın izin vermediği bir dini kendilerine tutulacak yol kılan ortakları mı var? Eğer *(cezaların ertelenmesine dair)* kesin hüküm olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz, zalimler için elem dolu bir azap vardır.

22. Sen, zalimlerin yaptıkları şeyler *(tepelerine)* inerken *(bu yüzden)* korku ile titrediklerini göreceksin. İnanıp yararlı işler yapanlar da cennet bahçelerindedirler. Onlar için Rableri katında diledikleri her şey vardır. İşte bu büyük lütuftur.

23. İşte bu, Allah'ın, inanıp salih ameller işleyen kullarına müjdelediği şeydir. De ki: "Ben buna *(yaptığım tebliğ görevine)* karşılık sizden, akrabalıktan doğan sevgiden başka bir ücret istemiyorum." Kim güzel bir iş yaparsa, onun iyiliğini artırırız. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, şükrün karşılığını verendir.

24. Yoksa "Yalan uydurup Allah'a iftira etti" mi diyorlar. Eğer Allah dilerse senin kalbini mühürler. Allah batılı yok eder, hakkı sözleriyle gerçekleştirir. Şüphesiz O, göğüslerin özünü *(kalplerde olanları)* hakkıyla bilendir.

25. O, kullarından tövbeyi kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir.

26. Allah, iman edip salih ameller işleyenlerin dualarına karşılık verir; lütfundan onlara fazlasını da verir. Kâfirler için ise çetin bir azap vardır.

Tefsiri

20 – Kim âhiret tarlasını (kazancını) **isterse, onun kazancını artırırız. Kim de dünya kazancını isterse, ona da istediğinden veririz, fakat onun ahirette hiçbir payı yoktur.**

"Kim âhiret tarlasını isterse,.." görüldüğü gibi, çalışan kimsenin çalıştığı işten fayda sağlaması beklentisi, ayette tarla ve ekin olarak me-

cazi manada isimlendirilmiştir. Biz de "*...onun kazancını* –onu işinde başarılı kılmak suretiyle veya iyiliklerini katlamakla yahut da hem dünya ve hem ahiret isteklerine erdirmekle– *artırırız. Kim de dünya kazancını isterse,* –Yani kim de ahirete inanmayıp sadece dünyada yaptıklarının karşılığını isterse– *ona da istediğinden* –dünyadan istediklerinden sadece bir şeyler– *veririz,...*"

Burada "*sadece bir şeyler veririz*" ifadesi, bu manayı ifade eden « مِنْ » edatından almaktayız. Bu da onun için ayrılan rızkından başkası değildir. Yoksa her istediği ve arzu ettiğinin verileceği manasında demek değildir.

Ve "*fakat onun ahirette hiçbir payı yoktur.*" Yani ahirette onun için asla bir pay, bir nasip yoktur ve olmayacaktır.

Ahiretle ilgili çalışmalar için burada, onların belirlenmiş olan rızıklarının kendilerine ulaştırılacağı konusunda herhangi bir şeyden söz etmedi. Bunun sebebi de dünyadakilerin basitliği yanında o temiz amelden ve ileride elde edeceği başarıdan söz edilmemiştir.

21 – Yoksa Allah'ın izin vermediği bir dini kendilerine tutulacak yol kılan ortakları mı var? Eğer (cezaların ertelenmesine dair) **kesin hüküm olmasaydı, derhal aralarında hüküm verilirdi. Şüphesiz, zalimler için elem dolu bir azap vardır.**

"*Yoksa Allah'ın izin vermediği bir dini kendilerine tutulacak yol kılan ortakları mı var?*" Ayetin başında yer alan ve "*yoksa*" manasına gelen « أَمْ » harfi, munkatıa harfidir. Ayet, "*Aksine onların ortakları mı var?*" takdirindedir.

Bir diğer yoruma göre de, « أَمْ » harfi, soru edatı olan « ا » harfinin muadili bir harftir. Bu cümlede bir izmar, kapalı bir nokta vardır. Bu itibarla cümlenin takdiri şöyledir: "*Onlar, Allah'ın din olarak gönderdiği şeriati mi kabul edecekler?*"

"*Yoksa Allah'ın izin vermediği* –o konuda bir emir vermediği– *bir dini kendilerine tutulacak yol kılan ortakları* –ilahları– *mı var?*"

"*Eğer* –cezaların ertelenmesine dair– *kesin hükmü olmasaydı,* –ya da aralarındaki ayrılma ve haklarında ayırıcı kararın verileceği kıyamet gününe dair yargı bulunmasaydı,– *derhal* –kâfirlerle mü'minler konu-

sunda– *aralarında hüküm verilirdi."* Yahut da cezalandırılmaları konusunda kesinlikle acele edilirdi. Her ne kadar bu dünya hayatında onların azapları ve cezalandırılmaları ertelenmiş olsa bile. *"Şüphesiz, zalimler* –müşrikler– *için* –ahirette– *elem dolu bir azap vardır."*

22 – Sen, zalimlerin yaptıkları şeyler (tepelerine) **inerken** (bu yüzden) **korku ile titrediklerini göreceksin. İnanıp yararlı işler yapanlar da cennet bahçelerindedirler. Onlar için Rableri katında diledikleri her şey vardır. İşte bu büyük lütuftur.**

"Sen, –ahirette– *zalimlerin* –müşriklerin– *yaptıkları şeyler* –işledikleri küfürlerinin cezasını görmeleri için o ceza– *tepelerine inerken* –bu olay kesin olarak onlar hakkında şüpheye yer bırakmayacak derecede azap başlarına inecektir. İster korksun, ister korkmasınlar, işlediklerinin karşılığını mutlaka göreceklerdir ve sen de onların– *bu yüzden korku ile titrediklerini göreceksin. İnanıp yararlı işler yapanlar da cennet bahçelerindedirler."* Mü'minin oradaki yeri, yerlerin en iyisi ve en güzeli, en nezih olan yer olacaktır. *"Onlar için Rableri katında diledikleri her şey vardır."*

Burada *'rableri katında'* ibaresi « يَشَاؤُنَ » fiiliyle değil, zarf olması yönüyle mansubtur.

"İşte bu –az amele karşılık– *büyük lütuftur."*

23 – İşte bu, Allah'ın, inanıp salih ameller işleyen kullarına müjdelediği şeydir. De ki: "Ben buna (yaptığım tebliğ görevine) **karşılık sizden, akrabalıktan doğan sevgiden başka bir ücret istemiyorum." Kim güzel bir iş yaparsa, onun iyiliğini artırırız. Şüphesiz Allah, çok bağışlayandır, şükrün karşılığını verendir.**

"İşte bu, –yani bu büyük ikram ve ihsan– *Allah'ın, inanıp..."* (ayetin bu kısmında « بِهِ » mahzuf bulunmaktadır. Ancak cer edatı olan « بِ » harfi hazfedilmiştir. Bu durum, tıpkı Mevla Teâlâ'nın şu kavline benzemektedir:

﴿وَاخْتَارَ مُوسٰى قَوْمَهُ﴾

"Musa kavminden *(tayin ettiğimiz vakitte yetmiş adam)* **seçti."** [23]

[23] El-A'raf, 155.

Burada da cer edatı hazfedilmiştir. Daha sonra da ismi mevsule yani ilgi zamirine raci olan hazfedilmiş bulunmaktadır. Tıpkı Mevla Teâlâ'nın:

﴿ اَهٰذَا الَّذٖى بَعَثَ اللّٰهُ رَسُولًا ﴾

"(Seni gördüklerinde) ***Bu mu Allah'ın peygamber olarak gönderdiği*** *(diye seni hep alaya alıyorlar)"* [24] kavlinde olduğu gibi olmuştur.

"Salih ameller işleyen kullarına müjdelediği şeydir."

(Ayette geçen ve müjdelemek manasına gelen « يُبَشِّرُ » kelimesini, Mekke okulu mensupları ile Ebu Amr, Hamza ve Ali « يَبْشُرُ » olarak okumuşlardır.)

Müşrikler, *"Muhammed risaleti tebliğ ettiği için bir ücret mi istiyor?"* dediklerinde, bunun üzerine işte bu ayet inmiştir, Allah (cc) buyuruyor ki:

"De ki: 'Ben buna –yaptığım tebliğ görevine– *karşılık sizden, akrabalıktan doğan sevgiden başka bir ücret istemiyorum.'"*

Bu ayette geçen « اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبٰى » kavlinin muttasıl istisna olması da caiz olabilir. Bu durumda mana: *"Ben sizden herhangi bir ücret istiyor değilim, tek istediğim şudur: Benim sizden istediğim, akrabalıktan dolayı doğan sevgi sebebiyle bu akrabalık bağını gözetmenizdir."* Bu ibarenin munkati istisna olması da caiz olabilir. Bu durumda da mana şöyle olur:

"Ben, asla ve hiçbir zaman sizden bir ücret istemiyorum. Fakat sizden istediğim şey, benim sizinle olan akrabalık bağlarımıza riayet etmenizdir, bunu gözetmenizdir. Çünkü onları gözetmeniz, aynı zaman da sizin de akrabalığınızın bir gereğidir. Onlara eziyet etmeyin."

Bu ibarede, « اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبٰى » buyurdu, fakat « اِلَّا مَوَدَّةَ الْقُرْبٰى » veya « الْمَوَدَّةَ لِلْقُرْبٰى » demedi. Bunun sebebi, bu toplumun *'akrabalığa verdikleri öneme'* ve bir de onun toplumdaki yerleşme hususuna dikkat çekilmektedir. Örneğin: *"Benim filan aile konusunda bir sevgi bağım vardır."* ve *"benim onlar konusunda çok aşırı derece bir sevgi bağlılığım vardır"*

---

[24] Furkan, 41.

denilir ki, bununla sen: *"Ben onları, o toplumu, o aileyi veya kabileyi seviyorum. Onların benim içimde yeri vardır, sevgisi vardır."* demiş oluyorsun. Ayette yer alan « فِى » cer edatı, yine kendisi gibi bir cer edatı olan « لِ » harfi gibi « اَلْمَوَدَّةَ » kelimesinin sılası değildir.

Yani sen, « اِلَّا الْمَوَدَّةَ لِلْقُرْبٰى » dediğin zaman, bu durumda bu, mahzuf olan bir şeye taalluk ediyor demektir. Buna da adeta: « اَلْمَالُ فِى الْكِيْسِ » – *"Mal kesenin* (kasanın) *içindedir"* cümlesinde olduğu gibi zarfın buna taalluk ettiğini gösterir. Buna göre ayetin bu kısmının takdiri şöyledir:

"Akrabalıktan dolayı –sabit olan– *sevgiden başka* –ve onda yerleşen güçten başka, istediğim bir şey yoktur.

Ayette geçen « اَلْقُرْبٰى » kelimesi, tıpkı « اَلزُّلْفٰى » ve « اَلْبُشْرٰى » kelimeleri gibi mastardır ve kelime akrabalık, yakınlık manasınadır. Mana olarak demek istenen de: *"akrabalarınız arasından biri olarak"* demektir.

Rivayete göre bu ayet indiği zaman, Rasulullah'a (sav):

– *"Ey Allah'ın Rasulü! Bizim kendilerini sevmemiz gereken akraban ve yakınların kimlerdir?"* diye sorulunca, Rasulullah da (sav):

– *"Ali ile Fatıma ve onların iki oğullarıdır"* diye buyurur.

Yine ayetin manası şöyledir diye de söylenmiştir:

"Yalnızca istediğim şey, sizin akrabanız olmam dolayısıyla, sadece bunun için bana sevgi göstermenizdir, bana eza etmemenizdir, benim aleyhime saldırıya geçmemeniz ve benimle alay etmemenizdir."

Çünkü Kureyş kabileleri ile Rasulullah (sav) arasında bir yakınlık ve akrabalık bağı bulunmaktaydı.

Yine yorum olarak deniliyor ki: « اَلْقُرْبٰى » kelimesi, Yüce Allah'a (cc) yakın olmaktır. Buna göre mana şöyledir:

"Sizden isteten şey, Allah'a (cc) *taat ve ibadet yoluyla, salih ameller işleyerek yaklaşarak Allah'ı* (cc) *ve Rasulü'nü* (sav) *sevmenizdir."*

"Kim güzel bir iş –taat ve amel– *yaparsa, onun iyiliğini* –katlayarak– *artırırız."*

Süddi'den (rh) rivayete göre, ayette sözkonusu olan sevgi, Rasulullah'ın (sav) ailesi ve Ehli Beyti içindir. Ayet, Hz. Ebu Bekir (ra) ve bu konularda onu sevmekle ilgili olarak inmiştir.

Ancak işin aslı ve açıkçası ayetin bu manasıyla genel bir mana içerdiği ve umumi olduğudur. Bu itibarla iyiliğin ve güzelliğin hepsini ayet kapsamaktadır. Şu farkla ki ayet, öncelikli olarak, akrabalık bağı dolayısıyla sevgiyi öne çıkarırken, genel manada her türlü iyilik ve güzelliği de içermektedir. Bundan ötürü ayet, adeta Bakara, 245. ayeti gibidir. Çünkü orada şöyle buyrulmuştur:

﴿مَنْ ذَا الَّذِى يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ اَضْعَافًا كَثِيرَةً﴾

"Verdiğinin kat kat fazlasını kendisine ödemesi için Allah'a güzel bir borç** (isteyene faizsiz ödünç) **verecek yok mu?[25]

Kelime, adeta « بُشْرٰى » kelimesi gibi, « حُسْنٰى » olarak da okunmuştur. Çünkü onun gibi mastar olan bir kelimedir. Zamir ise, « حَسَنَةً» kelimesine yani iyilik ve güzellik manasına gelen kelimeye veya cennete racidir.

"Şüphesiz Allah, –gücü ve kuvveti, her şeye sahip olması itibariyle günah işleyenleri– *çok bağışlayandır,* –kendisine itaat edenlere de fazlıyla– *şükrün karşılığını verendir."* Yine tevbeleri kabul eden, tevbeye sevk edendir, diye de yorumlanmıştır.

Yine deniliyor ki Yüce Allah'ın (cc) sıfatlarından olan « شَكُورٌ » kelimesi, taat yoluyla hazırlanmaktan, sevaplarını eksiksiz olarak vermekten, sevaplarına karşılık daha fazla sevap vermekten ibaret olan bir manayı kapsar.

24 – Yoksa "Yalan uydurup Allah'a iftira etti" mi diyorlar. Eğer Allah dilerse senin kalbini mühürler. Allah batılı yok eder, hakkı sözleriyle gerçekleştirir. Şüphesiz O, göğüslerin özünü (kalplerde olanları) **hakkıyla bilendir.**

[25] Bakara, 245.

"Yoksa 'Yalan uydurup Allah'a iftira etti' mi diyorlar." Yine burada geçen ve *"yoksa"* manasında olan « أَمْ » harfi, munkatıadır. Hemzenin manası ise tevbih yani kötülemek ve yermek içindir. Burada sanki şöyle deniliyor gibidir:

"Böylesi bir iftiraya kimler nispet edilirler ki? Sonra da kalkıp Allah'a karşı iftira edip yalan uyduracaklar. Doğrusu böyle bir şey en büyük bir iftira ve en fahiş bir yalan olmaz mı?"

"Eğer Allah dilerse senin kalbini mühürler." Mücahit diyor ki:

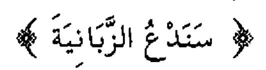
"Onların eza ve cefalarına karşı, Allah (cc) *senin kalbini sabırla bağlı kıldığı gibi onların, 'Allah'a karşı yalan uyduruyor' sözlerine karşı da sana sabır vermiş ki, onların yalanlamaları sebebiyle oraya herhangi bir sıkıntı girmesin istemiştir."*

Ve *"Allah batılı* –şirki, şirk koşulmasını da– *yok eder,* –Bu yani,– *Allah batılı yok eder* –manasına gelen– « وَيَمْحُ اللّٰهُ الْبَاطِلَ » kavli, bir başlangıç cümlesi olduğundan, bundan önce geçen « يَخْتِمْ » fiili üzerine atfedilmiş değildir. Çünkü batılın, şirkin yok edilmesi, herhangi bir şarta bağlı değildir. Aksine o, mutlak olan vaattir. Bunun delili de, ayette Yüce Allah'ın (cc) isminin tekrar edilmesi ve bir de « وَيُحِقُّ » kelimesinin merfu kılınmasıdır.

O zaman, neden dolayı « و » harfi "hattan/yazıdan düşürüldü?" diye sorulursa, ancak buna diyeceğim o ki, hattan yani yazıdan « و » harfinin düşürülmesi, tıpkı Mevla Teâlâ'nın:

﴿وَيَدْعُ الْإِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَاءَهُ بِالْخَيْرِ﴾

"İnsan hayra dua ettiği gibi şerre de dua eder " [26] ile



"Biz de zebanileri çağıracağız" [27]

---

[26] İsra, 11.

[27] Alak, 18.

Ayetlerindeki « و » harflerinin düşmesi gibidir. Çünkü bu « و » harfleri Nafi'in ve bazı Mushaflarda sabit olarak bulunmasıdır.

"Hakkı –İslam'ı– *sözleriyle gerçekleştirir,* –ortaya çıkarır ve ispat eder. Yani Peygamberi'nin (sav) diliyle indirdiği kitabını ortaya koyarak onu egemen kılar. Nitekim Allah (cc) bunu da gerçekleştirmiştir. Çünkü Allah (cc), onların batıllarını ve şirklerini yok etmiş ve İslam'ı da egemen kılmıştır.

"Şüphesiz O, göğüslerin özünü –kalplerde olanları– *hakkıyla bilendir."* Yani senin kalbinde olanı da, onların kalplerinde olanları da hakkıyla bilendir ve işleri de buna göre icra eder.

25 – O, kullarından tövbeyi kabul eden, kötülükleri bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir.

"O, kullarından tövbeyi kabul eden,..." örneğin *'ondan kabul ettim'* dediğinde, ondan / birinden geleni aldığın zaman, onu benim kabul etmemin mebdei, prensip haline getirmen durumunda bunu söylersin. Nitekim *'onu, ondan kabul ettim'* dendiğinde, *'onu, ondan ayırdım ve onun için açıkladım'* demek olur.

Tevbe: Çirkin ve kötü olan şeyden geri dönmek, vazgeçmek, farz olan bir şeyi ihlal etmek olup, bu ikisinden pişmanlık duyarak yanlışları terk etmek ve bir daha o kötülüklere yeniden dönmemek demektir. Eğer bu gibi hususlarda bir kulun alacağı bir hakkı varsa, onun bu yolda herhangi bir kurtuluşu olamaz.

Hz. Ali (ra) diyor ki:

"Bu yani tevbe, altı kadar manayı içeren bir isimdir. Geçmişte işlenen günahlara pişmanlık duymaktır. Zayi ettiği farzları yeniden iade etmektir. Haksızlıkta bulunduğu kimselerden helallik dilenmektir. Nefsi nasıl ki masiyette büyütmüşse bu defa aynı şekilde nefsi Allah'a (cc) *taat ve ibadetlerle eritmektir. Nitekim nefse masiyetin tatlılığını tattırdığı gibi, ona taatın acılığını da tattırmalıdır. Her güldüğüne karşılık ağlamayı sürdürmelidir."*

Süddi de diyor ki: *"Günahları terk etme konusunda azimet ve kararlılıkta doğruluğunu kanıtlamaktır. Gönülden her şeyi bilen Allamu'l-Ğuyub olan Yüce Allah'a* (cc) *yönelip tevbe etmektir."*

Başkası da diyor ki: *"Günahtan söz edildiğinde onun tadını ve hazzını gönülde yaşıyor olmamaktır."*

Sehl de diyor ki: *"Kötü hallerden iyi hallere dönüş yapmaktır."*

Cüneyd Bağdadi (ra) de diyor ki: *"Allah'tan* (cc) *başkalarından yüz çevirmektir, sadece Allah'a* (cc) *yönelmektir."*

Ve şirk dışında kalan *"kötülükleri* –herhangi biri tevbe sözkonusu olmaksızın diledikleri için onları– *bağışlayan ve yaptıklarınızı bilendir."* Yani kimin tevbe ettiğini, kimin tevbesinde samimi olduğunu ya da olmadığını, masiyetlerini hakkıyla bilendir.

Ayetin sonunda yere alan « تَفْعَلُونَ » fiilini, Ebu Bekir dışında Kufe okulu mensupları, görüldüğü gibi « تـ » harfiyle « تَفْعَلُونَ » olarak okumuşlardır. Atıf sebebiyle ve manalarının birlik olması açısından, ayrıca burada vakfetmeye yani durmaya gerek yoktur.

26 – Allah, iman edip salih ameller işleyenlerin dualarına karşılık verir; lütfundan onlara fazlasını da verir. Kâfirler için ise çetin bir azap vardır.

"Allah, iman edip salih ameller işleyenlerin dualarına karşılık verir; lütfundan onlara fazlasını da verir." Yani dua etmeleri halinde dualarına icabet eder, kabul buyurur, istediklerini verir, hatta istediklerinden fazlasını da ihsan eder.

Ayette geçen « اسْتَجَابَ » kelimesi ile « اَجَابَ » kelimesi aynı manaya gelirler. Bu türden fiillerde « س » harfinin yer alması, fiilin manasını pekiştirmek içindir. Tıpkı « تَعَظَّمَ » ve « اسْتَعْظَمَ » gibidirler. Her ikisi de mana yönünden aynı manayı ifade ederler. Buna göre ayetin mana olarak takdiri şöyledir:

"Allah (cc) *iman edenlerin dualarına icabet eder, dualarını kabul buyurur."*

Bir yoruma göre de manasının şöyle olduğu söylenmiştir:

"Allah,...karşılık verir." Manasında « وَيَسْتَعْجِبُ لِلَّذِينَ » demektir. Burada görüldüğü gibi ayette « ل » harfi hazfedilmiştir. *"Tevbe etmeleri*

halinde Allah onların tevbelerini kabul etmek suretiyle kendilerine ihsanda bulunur. Onların günahlarını affeder, dua etmeleri halinde dualarına karşılık verir."

İbrahim b. Edhem'den (rh):

– *"Şu kadar dua ettiğimiz halde, ne diye dualarımıza icabet olunmuyor?"* diye sorulur. O da:

– *"Çünkü Allah* (cc) *sizi dinine davet etti, fakat siz onun davetine icabet etmediniz."* diye cevaplar.

"Kâfirler için ise –ahirette– *çetin bir azap vardır."*

❁ ❁ ❁

27. — 36. ÂYETLER

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِهِ لَبَغَوْا فِى الْأَرْضِ وَلٰكِنْ يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَآءُ ۗ إِنَّهُ بِعِبَادِهِ خَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٢٧﴾ وَهُوَ الَّذِى يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ رَحْمَتَهُ ۗ وَهُوَ الْوَلِىُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٨﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَثَّ فِيهِمَا مِنْ دَآبَّةٍ ۗ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ إِذَا يَشَآءُ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَآ أَصَابَكُمْ مِنْ مُصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ ۗ ﴿٣٠﴾ وَمَآ أَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِى الْأَرْضِ ۚ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِىٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٣١﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ الْجَوَارِ فِى الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ۗ ﴿٣٢﴾ إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِهِ ۗ إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ۙ ﴿٣٣﴾ أَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَثِيرٍ ۙ ﴿٣٤﴾ وَيَعْلَمَ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِى اٰيَاتِنَا ۗ مَا لَهُمْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٥﴾ فَمَآ أُوتِيتُمْ مِنْ شَىْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَأَبْقٰى لِلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ۚ ﴿٣٦﴾

Meâli

27. Allah, kullarına *(tümüne birden)* rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde mutlaka azgınlık ederlerdi. Fakat O, rızkı dilediği ölçüde indirir. Şüphesiz O, kullarından hakkıyla haberdardır ve onları hakkıyla görendir.

28. O, insanlar umutlarını kestikten sonra yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayandır. O, dost olandır, övülmeye lâyık olandır.

29. Gökleri, yeri ve bu ikisi içinde yaydığı canlıları yaratması, O'nun varlığının delillerindendir. O, dilediği zaman, onları bir araya getirmeye de gücü yetendir.

30. Başınıza her ne musibet gelirse, kendi yaptıklarınız yüzündendir. O, yine de çoğunu affeder.

31. Yeryüzünde O'nu aciz bırakamazsınız. Sizin için Allah'tan başka hiçbir dost ve yardımcı yoktur.

32. Denizde dağlar gibi yüzen gemiler, O'nun varlığının delillerindendir.

33. O, dilerse rüzgârı durdurur da onlar denizin üstünde durakalırlar. Elbette bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır.

34. Yahut *(içlerindekilerin)* yaptıklarından dolayı onları helâk eder, birçoğunu da affeder.

35. Allah, böyle yapar ki, ayetlerimiz hakkında tartışanlar, kendileri için kaçacak bir yer olmadığını bilsinler.

36. Size verilen şey, yalnızca dünya hayatının geçici çıkarıdır. Allah'ın katında bulunanlar ise, daha iyi ve daha süreklidir. Bu mükâfat iman edenler ve Rablerine dayanıp güvenenler içindir.

Tefsiri

27 – Allah, kullarına (tümüne birden) **rızkı bol bol verseydi, yeryüzünde mutlaka azgınlık ederlerdi. Fakat O, rızkı dilediği ölçüde indirir. Şüphesiz O, kullarından hakkıyla haberdardır ve onları hakkıyla görendir.**

"Allah, kullarına –tümüne birden– *rızkı bol bol verseydi,* –hepsini de zengin kılsaydı,– *yeryüzünde mutlaka azgınlık ederlerdi."*

Ayette geçen ve *"azgınlık ederlerdi"* manasına gelen, « بَغَوْا » kelimesi « الْبَغْىِ » kelimesinden türemedir, bu da zulüm, azgınlık ve haksızlık etmek manasına gelir. Yani: *"Bunlar şundan dolayı, şunlar da bundan ötürü azgınlık ve taşkınlık ederlerdi."* demektir. Çünkü zenginlik kişiyi şımartır, kimseyi tanımaz hale getirir. Nitekim bu konuda ibret almak ve ders çıkarmak için karun ile firavunun durumu yeterli olur. Bir de « الْبَغْىِ » kelimesi, aynı zamanda büyüklenmek, kibirlilik taslamak manasına da gelir. Bu durumda mana: *"Yeryüzünde mutlaka büyüklük taslarlardı."* olur.

"Fakat O, rızkı dilediği ölçüde –takdir ettiği kadarıyla– *indirir."* Çünkü « تَقْدِيرٌ », « قَدَّرَ », « قَدْرٌ » ve «قَدَرٌ » kelimeleri hep aynı manaya gelirler.

Burada geçen ve *indirir* manasında olan « يُنَزِّلُ » fiilini Mekke okulu mensupları ile Ebu Amr şeddesiz olarak « يُنْزِلُ » diye okumuşlardır.

"Şüphesiz O, kullarından hakkıyla haberdardır ve onları hakkıyla görendir." Allah (cc), onların durumlarını bilir, hikmeti, neyi gerektiriyorsa onu takdir buyurur. Dilerse yoksul ve fakir bırakır, dilerse zengin kılar, dilerse vermez, dilerse de verir, kiminin rızkını kısarken kiminin de bollaştırır. Eğer hepsini de zengin kılsaydı, kesinlikle hepsi de azıp saparlardı, şımarıp kendilerinden geçerlerdi. Eğer hepsini fakir ve yoksul kılsaydı, bu takdirde hepsi de helak olurlardı. Baksana kendilerine genişlik ve bolluk verilenlerden azanların ne kadar çok olduğunu, rızıkları bol verilmeyenlerden ise azıp sapanların ne kadar az olduğunu görmez misin? Kuşkusuz fakirlik içerisinde olanlar Arasında azıp sapanlar oldukça az sayıda kalırken, varlıklılar arasında azıp sapanların ne kadar fazla olduklarını, sayıca çoğunluk teşkil ettiklerini göreceksin.

28 – O, insanlar umutlarını kestikten sonra yağmuru indiren, rahmetini her tarafa yayandır. O, dost olandır, övülmeye lâyık olandır.

"O, insanlar umutlarını kestikten..." Burada *"kesmek"* manasına gelen, « قَنَطُوا » kelimesi, aynı zamanda « قَنِطُوا » diye de okunmuştur, mana aynıdır. *"...sonra yağmuru indiren,..."* yağdıran, (Yine burada ge-

çen « يُنْزِلُ » kelimesini, Medine ve Şam kıraat okulları mensupları ile Asım şeddeli olarak görüldüğü gibi « يُنَزِّلُ » diye okumuşlardır.) "...*rahmetini her tarafa yayandır.*" Bolluk ve bereketini, yararlarına olabilecek şeyleri ve rahmet sayesinde oluşacak olan bolluğu her yana yayandır.

Nitekim Hz. Ömer'e (ra):

– *"Kıtlık şiddetini artırdı, insanlar umutlarını kestiler."* denildiğinde o da kendilerine:

– *"O halde yağmur duası edin."* diyerek, bu ayeti veya Allah'ın (cc) rahmetinin her şeyi kuşattığını hatırlatır.

"O, dost olandır, –yani ihsan ve ikramıyla kullarına karşı dostluğunu sürdürendir,– *övülmeye lâyık olandır."* Çünkü kendisine taati ve kulluğu prensip ve görev edinmiş olanlar hep onu överek ona hamd ederler.

29 – Gökleri, yeri ve bu ikisi içinde yaydığı canlıları yaratması, O'nun varlığının delillerindendir. O, dilediği zaman, onları bir araya getirmeye de gücü yetendir.

"Gökleri, yeri –her ikisinin de azameti ve büyüklüklerine rağmen– *ve bu ikisi* –yani gökler ile yer– *içinde yaydığı canlıları yaratması, O'nun varlığının,* –kudretinin alamet ve– *delillerindendir."*

Ayetin « وَ مَا بَثَّ » kavlinde yer alan « مَا » harfinin merfu olması caiz olabileceği gibi muzaf veya muzafun ileyhe hamledilmek suretiyle mecrur olması da caizdir.

Ayette geçen ve *"canlılar"* manasına gelen « الدَّآبَّةُ » kelimesi, « الدَّوَابُ » – *"canlılar"* demektir. Canlılar ise sadece yeryüzünde olabilir. Ancak her ne kadar kimisi kimisine karışmış olsa ve iç içe bulunsalar bile sözkonusu anlatılan şeylerin bütününe nispet edilmesi de caizdir.

Örneğin; *"Temim oğulları arasında çok değerli bir şair vardır ama ancak o, sözkonusu Temim oğullarının içerisinden bir koluna aittir."* [28]

---

[28] Aşiretin en küçük yapısı, *Fahz* yani *kol* denir. Bundan büyük olanına *batın* yani *oba* gelir. Obadan daha büyük olan aile yapısına, *Umara* veya *Amare*, ya da *İmare* denir

Nitekim Yüce Allah'ın (cc) şu kavli de böyledir. Rabbimiz buyuruyor ki:

﴿ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴾

"İkisinden (iki denizden) ***de inci ve mercan çıkar."*** [29]

Çünkü her ikisi de tuzdan elde edilir.

Ancak tefsirini yapmakta olduğumuz ayette şu olasılık da gözden uzak tutulmamalıdır. Yüce Allah (cc), göklerde de tıpkı yeryüzünde yürüyen ve hareket eden insanlar ve canlılar misali canlılar ve varlıklar yaratmış olabilir. Ya da meleklerin uçma kabiliyetleri yanında yürüme yetenekleri de olabilir. Burada tıpkı insanların canlılar olarak nitelenmeleri gibi, onlar da bu şekilde nitelenmiş olabilir.

"O, –yani Allah (cc)– *dilediği zaman,* –kıyamet gününde– *onları bir araya getirmeye de gücü yetendir."*

« اذا » harfi, mazi olan fiillerin başına geldiği gibi, muzari olan fiillerin de başına gelebilir. Nitekim Yüce Allah (cc):

﴿ وَاللَّيْلِ اِذَا يَغْشٰى ﴾

"(Karanlığı ile etrafı) ***bürüyüp örttüğü zaman geceye...*** *(yemin olsun)"* [30] buyurmaktadır ve burada muzari fiilinin başına « اذا » harfi getirilmiştir.

30 – Başınıza her ne musibet gelirse, kendi yaptıklarınız yüzündendir. O, yine de çoğunu affeder.

"Başınıza her ne musibet –tasa, keder, acı ve hoşlanılmayan bir şey– *gelirse, kendi yaptıklarınız yüzündendir."* Yani işlemiş olduğunuz suçtan dolayı olup onun cezasını ve karşılığını görüp çekeceksiniz ve çekmektesiniz.

---

ki küçük kabile demektir. Bundan sonra *Fasile,* Fasileden sonra *Kabile,* bundan sonra da büyüklük bakımından en büyük olarak da *Şa'b* - millet gelir. (H.Ünal)

[29] Rahman, 22.

[30] Leyl, 1.

(Medine ve Şam okulları, « فَبِمَا كَسَبَتْ » kavlini, « فَ » harfi olmaksızın « بِمَا كَسَبَتْ » diye okumuşlardır. Burada « مَا » harfini mübteda kabul etmişler, « بِمَا كَسَبَتْ » kavlini de, herhangi bir şart manası öngörmeksizin haber kabul etmişlerdir. « فَ » harfi ile yani « فَبِمَا » diye okuyanlar ise, buna şart manasını öngörmektedirler.)

Tenasüh inancını savunanlar bu ayete tutunmaktadırlar ve diyorlar ki:

"Eğer çocukların bundan önceki durumları konusunda yaşadıkları bir şey olmamış olsaydı, o zaman elem ve acı duymazlardı. Demek ki daha önce yaşadıkları bir zaman dilimi olmuştur."

Biz de bu iddiaya cevap olarak deriz ki:

"Ayetin sibak ve siyakı yani öncesi ve sonrası dikkate alındığında bunun mükellef dediğimiz sorumlu kişilere has ve özgü bir durum olduğunu görürüz." O da Rabbimizin, *"O, yine de.."* işledikleri günahlarının bir *"çoğunu affeder."* kavlidir. Ve bundan dolayı da onları cezalandırmaz. Çünkü artık onları affetmiştir. Ya da, *"Birçok insanları bağışlamıştır. Bundan böyle onlara ceza vermede acele etmez."*

İbn Ata (rh) diyor ki:

"Bir kimse başına gelen musibetlerin ve karşı karşıya kaldığı fitnelerin kendi yaptıklarının cezası ve karşılığı olduğunu ve Rabbinin affettiklerinin de daha çok olduğunu bilmez ve takdir etmezse, o kimse Rabbinin kendisine ihsanını takdir eden biri olmadığı, kıt görüşlü olduğunu gösterir."

Muhammed b. Hamid de diyor ki:

"Kul, her zaman ve zeminde suç işlemeye müsaittir. Kulun Allah'a (cc) *itaat konusunda işledikleri suçlar, Allah'a* (cc) *isyan noktasında işlediği suçlardan daha çoktur. Çünkü masiyet noktasından işlenen suçlar tek yönlüdür. Oysaki Allah'a* (cc) *taat noktasında işlenen suçlar birçok yöndendir. Allah* (cc)*, kulunu farklı ve değişik musibetlerle deneyerek onu cinayetlerden ve suçlardan arındırır. Ki kıyamet günündeki günah yükü hafiflensin ister. Eğer Allah'ın* (cc) *affı ve rahmeti olmamış olsaydı, daha ilk adımda kul, helak olurdu."*

Hz. Ali (ra) diyor ki:

"Bu ayet, mü'minler için en çok umut veren bir ayettir. Çünkü Kerim ve cömert olan Allah (cc)*, kulunu bir kere cezalandırınca, artık ikinci bir*

defa onu cezalandırmaz. Affettiği zaman da, artık bir daha sözünden geri dönmez, onu öylece bağışlar."

31 – Yeryüzünde O'nu aciz bırakamazsınız. Sizin için Allah'tan başka hiçbir dost ve yardımcı yoktur.

"Yeryüzünde O'nu aciz bırakamazsınız." Yani hakkınızda karar verilen musibetlerin kaçırılması, Allah'ın (cc) onları gözden kaçırması asla sözkonusu değildir ve olamaz. *"Sizin için Allah'tan başka* –size rahmetiyle muamele edecek olan– *hiçbir dost ve* –başınıza herhangi bir azabın gelmesi kesinleşmişse, onu sizden önleyecek ondan başka bir– *yardımcı yoktur."*

32 – Denizde dağlar gibi yüzen gemiler, O'nun varlığının delillerindendir.

"Denizde dağlar gibi yüzen gemiler, O'nun varlığının delillerindendir." Bu ayette geçen ve gemi manasında olan « الْجَوَارْ » kelimesi, « جَارِيَة » kelimesinin çoğuludur. Kelime belirttiğimiz gibi gemi demektir.

(Bu kelimeyi yani « الْجَوَارْ » kelimesi Mekke okulu mensupları ile Sehl ve Yakub iki şekilde, biri « الْجَوَارْ » diğeri de « الْجَوَارِي » diye okumuşlardır. Nitekim Medine Okulu mensupları ile Ebu Amr bu konuda onlara vasl / geçiş halinde muvafakat etmiştir.

33 – O, dilerse rüzgârı durdurur da onlar denizin üstünde durakalırlar. Elbette bunda çok sabreden, çok şükreden herkes için ibretler vardır.

"O, dilerse rüzgârı durdurur da onlar –gemiler– *denizin üstünde durakalırlar.* –ve hareket edemez olurlar.– *Elbette bunda* –Allah'ın (cc) imtihan için verdiği belalara ve musibetlere– *çok sabreden,* –verdiği nimetlerine de– *çok şükreden herkes için* –her samimi ve ihlâs sahibi mü'min için– *ibretler vardır."* İman ikiye ayrılır, yarısı şükürdür ve yarsısı da sabırdır. Ya da Allah'a (cc) kulluk ve itaat etmede, ibadet etmede *"çok sabreden"* ve nimetlerine de *"çok şükreden"* herkes için ibretler ve dersler vardır.

(Medine Okulu mensupları burada geçen ve rüzgâr manasına gelen « الرِّيحَ » kelimesini, aynı manaya gelen kelime ile « الرِّيَاحَ » olarak okumuşlardır.)

34 – Yahut (içlerindekilerin) **yaptıklarından dolayı onları helâk eder, birçoğunu da affeder.**

"Yahut (içlerindekilerin) *yaptıklarından dolayı onları helâk eder, birçoğunu da affeder."* Ayetin başında yer alan ve helak etme manasına gelen, « يُوبِقْهُنَّ » kelimesi, « يُسْكِنْ » fiili üzerine atfedilmiştir. Bu durumda mana:

"İşledikleri günahlar yüzünden eğer Allah (cc)*, dilerse rüzgârı dindirir ve onları orada durdurur, deniz ortasında bırakır Ya da bir kasırga ve fırtına çıkarır, o kasırga ve fırtına sebebiyle batıp boğulurlar. Ancak Allah* (cc), *onların işledikleri birçok günahları da bağışlar, bundan ötürü onları cezalandırmaz."* olur.

Burada affetmeyi de helak etme hükmü içerisinde gösterdi ki, Allah (cc), bir şeye karar verdiyse, onu kesinlikle yerine getirir, demek içindir. Çünkü mana şöyle olmaktadır: *"Ya da dilerse birtakım insanları helak eder ve onlardan bir kısmını da affetmek suretiyle kurtarır.*

35 – Allah, böyle yapar ki, ayetlerimiz hakkında tartışanlar, kendileri için kaçacak bir yer olmadığını bilsinler.

"Allah, böyle yapar ki, ayetlerimiz hakkında tartışanlar, kendileri için –azabımızdan– *kaçacak bir yer olmadığını bilsinler."*

Ayetin başında yer alan « وَيَعْلَمَ » filinin mansub kılınması mahzuf olan bir illete ve gerekçeye dayanmaktadır. Bunun da takdiri şöyledir:

"Onlardan intikam alması amacıyla bilsinler" diye, demektir. Yani: *"Ayetlerimizi geçersiz kılmak ve ortadan kaldırmak, önlemek için bizimle mücadele edenler, tartışanlar, kendilerinden mutlaka intikam ve öç alacağımızı bilsinler."* diyedir.

« وَيَعْلَمَ » kelimesini, başlangıç cümlesi kabul eden Medine ve Şam okulları mensupları « وَيَعْلَمُ » olarak okumuşlardır.)

36 – Size verilen şey, yalnızca dünya hayatının geçici çıkarıdır. Allah'ın katında bulunanlar –sevaplar– **ise, daha iyi ve daha süreklidir. Bu mükâfat iman edenler ve Rablerine dayanıp güvenenler içindir.**

Ayetin başında geçen ilk « مَا » harfi yani « فَمَا » kavlindeki « مَا » harfi, şart manasını içerir. Bu nedenle cevabında « فَ » harfi gelmiştir. Oysaki ikinci « مَا » harfi yani « مَا عِنْدَ » kavlindeki « مَا » harfi öyle değildir.

Ayet Hz. Ebu Bekir Sıddik (ra) hakkında inmiştir. Çünkü Hz. Ebu Bekir (ra), bütün mal varlığını Allah (cc) yolunda sadaka olarak verince, insanlar tarafından kınanmıştı.

❁ ❁ ❁

37. — 43. ÂYETLER

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَاِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ
يَغْفِرُونَۚ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۖ وَاَمْرُهُمْ
شُورٰى بَيْنَهُمْۖ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۚ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ اِذَٓا اَصَابَهُمُ
الْبَغْيُ هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَاۚ فَمَنْ عَفَا
وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِؕ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَلَمَنِ
انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍؕ ﴿٤١﴾ اِنَّمَا
السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ
الْحَقِّؕ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ اِنَّ ذٰلِكَ
لَمِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ ﴿٤٣﴾

Meâli

37. Onlar, büyük günahlardan ve hayâsızlıktan kaçınırlar; kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar.

38. Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar.

39. Bir haksızlığa uğradıkları zaman, yardımlaşırlar.

40. Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür *(ona denk bir cezadır)*. Ama kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükâfatı Allah'a aittir. Şüphesiz O, zalimleri sevmez.

41. Zulme uğradıktan sonra, kendini savunup hakkını alan kimseye *(ceza vermek için)* bir yol yoktur.

42. Ceza yolu ancak insanlara zulmedenler ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenler içindir. İşte onlar için elem dolu bir azap vardır.

43. Her kim de sabreder ve bağışlarsa, işte bu, gerçekten azmedilmesi gereken bir davranıştır.

Tefsiri

37 – Onlar, büyük günahlardan ve hayâsızlıktan kaçınırlar; kızdıkları zaman da kusurları bağışlarlar.

"Onlar, büyük günahlardan..." yani büyük günah cinsinden olan günahlardan demektir. Nitekim İbni Abbas (rha), büyük günahın Allah'a (cc) ortak / şirk koşmak olduğunu söylemiştir.

(Öte taraftan, *"büyük günahlar"* manasında olan « كَبَائِرَ الْاِثْمِ » kavlini, Ali ile Hamza « كَبِيرَ الْاِثْمِ » olarak tekil okumuşlardır.)

"..ve hayâsızlıktan.." Burada *"hayâsızlık"* olarak verilen kelime, « اَلْفَوَاحِشَ » kelimesidir ki bu, çirkinliği, kötülüğü ve iğrençliği büyük olan her türden kötülük demektir ki buna fahişe denir. Nitekim zina fiili de bu türden bir çirkin fiildir.

"...kaçınırlar;" Bu ayet, bundan önce geçen ayetteki, « لِلَّذِينَ اٰمَنُوا » üzerine matuftur. Nitekim mabadı da öyledir. Bunlar dünyaları ile alakalı bir konuda birilerine *"kızdıkları zaman da* –bu öfkeli ve kızgınlık hallerinde de olsa– *kusurları bağışlarlar."* Çünkü bunlar özellikleri itibariyle sadece affetmekle tanınırlar.

İşte burada « هُمْ » zamirini getirmesi ve bunu mübteda kılması, « يَغْفِرُونَ » kavlini de buna isnad etmesi tümüyle böyle bir güzel manayı elde etmek ve bu faydayı sağlamak içindir. Nitekim bu, adeta « هُمْ يَنْتَصِرُونَ » kavli gibidir ki, *"Zafere erecek olan, yardım görecek olanlar, yardımlaşanlar işte onların ta kedileridir."* demektir.

38 – Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler ve namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma iledir. Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar.

"Yine onlar, Rablerinin davetine icabet ederler..." Ayet, Ensar hakkında nazil olmuştur. Çünkü Yüce Allah (cc) onları kendisine iman etmeye, taata ve kulluğa davet etti, onlar da kendisine iman ederek ve ona itaatte bulunarak çağrısına icabet etmişlerdi. *"ve* –beş vakit– *namazı kılarlar. Onların işleri, aralarında danışma iledir."* Yani işleri istişareye dayanır. Çünkü onlar bireysel bir görüşle hareket etmezler. Hepsi konu hakkında ittifak etmek için hep birbirleriyle danışıp görüşürler.

Nitekim Hasan Basri (rh) diyor ki:

"Bir toplum aralarında danışmış olmasınlar ki, mutlaka işleri konusunda en doğru olanına yönlendirilirler."

« شُورى » – *"Şura"* sözcüğü tıpkı « فُتْيَا » sözcüğü gibi mastar / kök olan bir kelimedir ve danışmak, görüşmek ve istişarede bulunmak demektir.

"Kendilerine verdiğimiz rızıktan da harcarlar," tasaddukta bulunurlar, sadaka olarak yardım yaparlar.

39 – Bir haksızlığa uğradıkları zaman, yardımlaşırlar.

"Bir –zulme ve– *haksızlığa uğradıkları zaman,* –zulmedenlerden, haksızlıkta bulunanlardan intikam almak için– *yardımlaşırlar."* Yani Allah'ın (cc) kendilerine verdiği güzellik sebebiyle, güzel ahlakları ile sadece yardımlaşma üzerinde ve haksızlıklara karşı koymada hizmet görürler, hiçbir zaman hadlerini aşmazlar, kendilerini basit düşürmekten, şahsiyetsizlikten hiç hoşlanmazlar. Fasıklar, üzerlerine saldırsalar bile, kendilerini onlara denk tutup, onları dikkate almazlar, dönüp bakmazlar. Sadece Allah'ın (cc) kendilerini muzaffer kılması ve başarıya erdirmesi sebebiyle Allah'a (cc) hamd ve sena ederler. Çünkü yardım alan, zafere eren ve hakkını eline geçiren bir kimse, bu konuda artık Allah'ın (cc) koymuş olduğu sınırları çiğnemez. Aşırıya giderek haksızlıkla adam öldürmez, hatta dem sahibi olsa bile, yani yakınlarından birini öldürmüş olan bir katile karşı bile haktan ayrılmaz. O konuda da sadece Allah'a (cc) itaat eder. Bu itibarla Allah'a (cc) itaat eden her kimse de sevilir, övgüye değerdir.

40 – Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür (ona denk bir cezadır). **Ama kim affeder ve arayı düzeltirse, onun mükâfatı Allah'a aittir. Şüphesiz O, zalimleri sevmez.**

Daha sonra da Yüce Allah (cc), intikam almanın sınırını açıklayarak şöyle buyuruyor: *"Bir kötülüğün karşılığı, onun gibi bir kötülüktür."* ona denk bir cezadır. Yani ayette yer alan birinci kötülük « سَيِّئَةٌ » – *"Seyyie"* gerçek olan kötülüktür. İkincisi ise, değildir. Çünkü ikincisini bu ismi alması, haksızlığa uğrayan kişinin, kendisine haksızlık edene aynıyla karşılık vermesidir ki, bu yönüyle kötülük denmiştir. Zira haksızlığa uğrayan kendisidir. Ya da, karşısındaki kendisine nasıl bir kötülükte bulunduysa o çerçevede bir karşılık verir. Eğer birincisi kötülük olarak kabul edilmese, bu defa ikinci davranış kötülük olarak değerlendirilir ki, bu da asıl kötülüğe uğrayan kimsenin zarar görmesi manasına gelir. Bu itibarla bu türden bir kötülük, başkası için bir hasene yani bir iyilik olur. Ya da ikincisini *seyyie* yani kötülük diye isimlendirilmesi ile affetmenin güzel olduğuna işaret etmesi açısındandır.

Bu durumda mana şöyle olur: *"Eğer bir kötülüğe mukabele edilip karşı konulacaksa, aşırıya kaçmadan yapılan kötülüğe denk bir şekilde karşı koyulması gerekir."*

"Ama kim affeder ve arayı düzeltirse, –Yani kim kendisiyle hasmı arasında affetmekle ve hatalarını görmemekle onu bağışlarsa– *onun mükâfatı Allah'a aittir.* –Bu, üstü kapalı olan bir vaattir ki, bunun büyüklük bakımından ecri ve durumu başka hiçbir şeyle kıyaslanamaz.– *"Şüphesiz O,* –yani Allah (cc)– *zalimleri sevmez."* Yani zulüm ve haksızlığı ilk başlatanları sevmez. Ya da yardımlaşma sınırını aşanları Allah (cc) sevmez. Nitekim bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

"Kıyamet gününde bir münadi: 'Kim Allah'tan bir ecir alacağı varsa, hemen ayağa kalksın!' diye seslenir. Bunun üzerine başkaları değil, sadece suçu bağışlayanlar ayağa kalkacaklardır." [31]

---

[31] Ukayli, Duafa, 3/447–448; Taberani, *Mekarimu'l-Ahlak* kitabında, Ebu Nuaym, *Hilye* adlı eserinde, Beyhaki de *Şuab* kitabında 57. bölümde zikretmiş, hepsi de Fadl b. Yesar yoluyla Galib el-Attar'dan, o da Hasan b. Enes'ten merfu olarak rivayet etmiştir. Keşşafta, 4/223, dipnot-3'te uzunca verilen bu hadisi, Salebi de bir başka

41 - Zulme uğradıktan sonra, kendini savunup hakkını alan kimseye (ceza vermek için) **bir yol yoktur.**

"Zulme uğradıktan sonra,..." (Bu cümle, mastarın meful olan kelimeye izafesi durumundadır.) *"...kendini savunup hakkını alan kimseye* –ceza vermek için– *bir yol yoktur."* Yani haksızlığa uğradıktan sonra hakkını almışsa, artık bir başka şey yapma hakkı yoktur. Bu nedenle yeniden bir cezalandırmaya, azarlamaya, ayıplamaya kalkışamaz.

Ayette yer alan « أُولَئِكَ » işaret ismi, « مَنْ » kelimesinin lafzına değil, manasına işaret etmektedir.

42 - Ceza yolu ancak insanlara zulmedenler ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenler içindir. İşte onlar için elem dolu bir azap vardır.

"Ceza yolu ancak insanlara zulmedenler –yani insanlara karşı zulmü ilk başlatanlar– *ve yeryüzünde haksız yere taşkınlık edenler* –orada büyüklük taslayanlar, üstünlük gösterisinde bulunanlar ve bozgunculuk edenler– *"içindir. İşte onlar için elem dolu bir azap vardır."* Burada yol anlamında olan *"sebil"* kelimesi, hüccet, kanıt ve sorumluluk diye yorumlanmıştır.

43 - Her kim de sabreder ve bağışlarsa, işte bu, gerçekten azmedilmesi gereken bir davranıştır.

"Her kim de –eza, cefa, zulüm ve haksızlıklara– *sabreder ve* –intikam peşinde olmadan– *bağışlarsa, işte bu,* –yani sabretme, intikam almadan bağışlama yolunu seçmek var ya bu,– *gerçekten azmedilmesi gereken bir davranıştır."* Yani yönelinmesi gereken güzel işlerdendir. Ya da gerçekten akıl sahibi olan bir kimsenin kendisi adına uyması gereken bir güzel yoldur. Bunu terk etmeye de izin ve ruhsat yoktur.

Burada raci hazfedilmiştir. O da « مِنْهُ » kavlidir. Nitekim bu, « اَلسَّمْنُ مَنَوَانِ بِدِرْهَمٍ » kavline benzer ki bu, *"Yağın iki batmanı bir*

---

tarikten rivayet etmiştir. Nihayetinde Beyhaki: *"Hadis metin bakımından garip ve isnad yönünden ise zayıftır."* demektedir.

dirhemedir." demektir ki burada « مِنْهُ » mahzuftur. Bu da, *"Ondan, iki batmanı bir dirhemedir."* demektir.

Ebu Said el-Kuraşî diyor ki:

"Hoşlanılmayan şeylere dayanıp sabır göstermek, uyanıklığın ve dikkatli olmanın alametlerindendir. Kim kendisine isabet eden hoşlanılmayan, rahatsızlık veren bir şeye karşı sabır ve direnme gösterir, feryat edip şikâyet etmezse, Allah (cc), *onu rıza yani memnuniyet ve hoşnutluk durumuna mirasçı kılar. İşte bu durum, en yüce ve üstün durumlardandır. Kim de musibetlere karşı feryat eder ve şikâyette bulunursa, Allah* (cc) *onu kendi nefsine havale eder. Sonrasında da artık şikâyeti ona bir fayda sağlamaz."*

❁ ❁ ❁

44. — 46. ÂYETLER

وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِهِ وَتَرَى الظَّالِمِينَ
لَمَّا رَأَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ إِلٰى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٤﴾ وَتَرٰيهُمْ
يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّ
وَقَالَ الَّذِينَ اٰمَنُوا إِنَّ الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ
وَأَهْلِيهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ أَلَا إِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾
وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ أَوْلِيَاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَنْ يُضْلِلِ
اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾

Meâli

44. Allah, kimi saptırırsa artık bundan sonra onun hiçbir dostu yoktur. Azabı gördüklerinde zalimlerin, "*(Dünyaya)* dönmek için bir yol var mı?" dediklerini görürsün.

45. Ateşe sunulurken onların zilletten başlarını öne eğmiş, göz ucuyla gizli gizli baktıklarını görürsün. İnananlar da, "İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlar bunlardır" diyecekler. İyi bilin ki zalimler, sürekli bir azap içindedirler.

46. Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek dostları da yoktur. Allah, kimi saptırırsa artık onun için hiçbir çıkar yol yoktur.

Tefsiri

44 - Allah, kimi saptırırsa artık bundan sonra onun hiçbir dostu yoktur. Azabı gördüklerinde zalimlerin, "(Dünyaya) **dönmek için bir yol var mı?" dediklerini görürsün.**

"Allah, kimi saptırırsa artık bundan sonra onun hiçbir dostu yoktur." Allah'ın (cc) emrini dinlememeleri ve küfürde inat edip direnmeleri yüzünden Allah'ın (cc) kendilerini saptırdığı bu kimseleri bundan böyle hidayete erdirecek hiçbir velisi, dostu ve yardımcısı olmayacak ve ondan azabı engelleyecek bir kimsesi de bulunmayacaktır.

Kıyamet gününde *"Azabı gördüklerinde..."* -burada dili geçmiş zamanın kullanılmış olması, azabın kesin olarak gerçekleşeceğinden ötürüdür- *"...zalimlerin, 'Dünyaya dönmek için'* –Rablerinden dünyaya tekrar dönüp iman etmeleri için– *'bir yol var mı?' dediklerini* –diye sorduklarını– *görürsün."*

45 – Ateşe sunulurken onların zilletten başlarını öne eğmiş, göz ucuyla gizli gizli baktıklarını görürsün. İnananlar da, "İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlar bunlardır" diyecekler. İyi bilin ki zalimler, sürekli bir azap içindedirler.

"Ateşe sunulurken –Çünkü azap bunu gösterir ve buna delalet eder.– *onların zilletten* –içine düştükleri alçaltıcı, küçültücü ve onlara ulaşan aşağılayıcı durumdan– *başlarını öne eğmiş, göz ucuyla* –adeta boynu vurulacak olan kimsenin gizli bakışlarla kılıca bakmaları gibi zayıf ve hırsızlama bakışlarla– *gizli gizli* –cehennem ateşine– *baktıklarını görürsün. İnananlar da, 'İşte asıl ziyana uğrayanlar, kıyamet günü kendilerini ve ailelerini ziyana sokanlar bunlardır' diyecekler."*

Ayette yer alan ve gün manasına gelen « يَوْمَ » kelimesi, « خَسِرُوا » fiiline müteallıktir. Mü'minlerin söyledikleri şey, dünyada gerçekleşecektir.

Ya da: « قَالَ » – *"dedi"* ifadesiyle şunu diyecekler, demektir:

Kıyamet gününde mü'minler, inkârcıları o halde gördüklerinde diyecekler ki: *"İyi bilin ki zalimler, sürekli bir azap içindedirler."*

46 – Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek dostları da yoktur. Allah, kimi saptırırsa artık onun için hiçbir çıkar yol yoktur.

"Onların Allah'tan başka kendilerine yardım edecek dostları da yoktur." Yani onları, Allah'ın (cc) azabından kurtaracak Allah'tan (cc) başka dost ve yardımcıları yoktur. *"Allah, kimi saptırırsa artık onun için* –onu kurtaracak– *hiçbir çıkar yol yoktur.*

47. — 50. ÂYETLER

اسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَاْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ مَا
لَكُمْ مِنْ مَلْجَاٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوا
فَمَآ اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاِنَّآ اِذَآ
اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَا وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا
قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ كَفُورٌ ﴿٤٨﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ يَهَبُ لِمَنْ يَشَآءُ اِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ
يَشَآءُ الذُّكُورَ ﴿٤٩﴾ اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَاِنَاثًا وَيَجْعَلُ مَنْ
يَشَآءُ عَقِيمًا اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾

Meâli

47. Allah'tan, geri çevrilmesi imkânsız olan bir gün gelmeden önce, Rabbinizin çağrısına uyun. O gün sizin için ne sığınacak bir yer vardır, ne de *(günahlarınızı)* inkâr edebilirsiniz!

48. Eğer yüz çevirirlerse *(bilesin ki)*, biz seni onlara bekçi göndermedik. Sana düşen, sadece tebliğdir. Gerçekten biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımızda ona sevinir; ama elleriyle yaptıkları işler yüzünden onlara bir kötülük dokunursa, o zaman da insan pek nankördür.

49. Göklerin ve yerin mülkü *(hükümranlığı)* Allah'ındır. O, dilediğini yaratır. Dilediğine kız çocukları, dilediğine erkek çocukları verir.

50. Yahut o çocukları erkekler, dişiler olmak üzere çift verir, dilediği kimseyi de kısır yapar. Şüphesiz O, her şeyi hakkıyla bilendir, hakkıyla gücü yetendir.

Tefsiri

47 – Allah'tan, geri çevrilmesi imkânsız olan bir gün gelmeden önce, Rabbinizin çağrısına uyun. O gün sizin için ne sığınacak bir yer vardır, ne de (günahlarınızı) **inkâr edebilirsiniz!**

"Allah'tan, geri çevrilmesi imkânsız olan bir gün –kıyamet günü– *gelmeden önce, Rabbinizin çağrısına uyun."* Rabbinizin sizi davet ettiği şeye icabet edin, katılın.

Ayette yer alan, « مِنَ اللّٰهِ » kavlindeki « مِنْ » harfi, « لَا مَرَدَّ » kavliyle irtibatlıdır, buna göre mana: *"Allah, bir konuda hüküm verdikten sonra artık bundan böyle o hükmü geri çevirecek yoktur"* demektir.

Ya da « يَأْتِيَ » kavliyle irtibatlıdır. Bu durumda mana: *"Allah'tan başka hiçbir kimsenin ve gücün geri çeviremeyeceği, güç yetiremeyeceği gün gelmezden önce.."* demek olur.

"O gün sizin için ne sığınacak bir yer vardır, ne de –günahlarınızı– *inkâr edebilirsiniz!"* Yani sizi, azaptan kurtaracak hiçbir güç ve kuvvet yoktur, olmayacaktır. Bu arada işlemiş olduğunuz suçları ve cinayetleri de hiçbir zaman inkâr edebilecek bir güce de sahip olmayacaksınız. Çünkü bütün suçlarınız ve günahlarınız, sizin amel defterlerinizde derlenip toplanmıştır.

Ayette geçen « نَكِيرٍ » kelimesi de, inkâr etmek demektir.

48 – Eğer yüz çevirirlerse (bilesin ki), **biz seni onlara bekçi göndermedik. Sana düşen, sadece tebliğdir. Gerçekten biz insana katımızdan bir rahmet tattırdığımızda ona sevinir; ama elleriyle yaptıkları işler yüzünden onlara bir kötülük dokunursa, o zaman da insan pek nankördür.**

"Eğer –iman etmekten– *yüz çevirirlerse* –bilesin ki,– *biz seni onlara bekçi* –gözetmen olarak– *göndermedik. Sana düşen, sadece tebliğdir."* Yani senin görevin sadece tebliğ etmekten ibarettir ve sen zaten o tebliğ

görevini de yerine getirdin. *"Gerçekten biz insana* –burada insan ile bütün insanlar demek isteniyor, yani insanlara– *katımızdan bir rahmet* – bir nimet, bir genişlik, bir güven ve sağlık– *tattırdığımızda ona sevinir;* – bundan ötürü şımarır, kendinden geçer– *ama elleriyle yaptıkları işler* – masiyetler– *yüzünden onlara bir kötülük dokunursa,* –hastalanırlar, fakir düşerler veya benzeri durumlarla karşılaşırlarsa– *o zaman da insan pek nankördür."*

Ayette, « فَرِحَ » kelimesindeki zamirin tekil olarak getirilmesi, *"insan"* kelimesinin lafız itibariyle tekil olmasındandır. Ancak « وَاِنْ تُصِبْهُمْ » kelimesinde zamirin çoğul olarak getirilmiş olması, insan lafzının mana itibariyle çoğul yani insanlar anlamında olması itibariyledir.

"O zaman da insan pek nankördür" manasında olan; « فَاِنَّ الْاِنْسَانَ كَفُورٌ » kavline gelince, burada « فَاِنَّهُ كَفُورٌ » demedi. Bunun sebebi, insan cinsinin esasen nankörlük sebebiyle damgalanmış olmasından dolayıdır. Nitekim:

﴿ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴾

"Doğrusu insan çok zalim, çok nankördür." [32] mealindeki bu ayet de öyledir.

« اَلْكَفُورْ » : Nankörlüğü açık seçik ortada olan demektir. Buna göre mana şöyle oluyor: *"O, belaları hatırlar, fakat nimetleri de inkâr eder ve onları küçümser."*

Bir diğer yoruma göre de bunun, nankörlük olduğudur. Bir yoruma göre de, Allah'ı (cc) inkâr manasında olan bir nankörlük manasında olduğudur.

49 – Göklerin ve yerin mülkü (hükümranlığı) **Allah'ındır. O, dilediğini yaratır. Dilediğine kız çocukları, dilediğine erkek çocukları verir.**

[32] İbrahim, 34.

"Göklerin ve yerin mülkü –hükümranlığı– *Allah'ındır. O, dilediğini yaratır. Dilediğine kız çocukları, dilediğine erkek çocukları verir."*

50 – Yahut o çocukları erkekler, dişiler olmak üzere çift verir, dilediği kimseyi de kısır yapar. Şüphesiz O, her şeyi hakkıyla bilendir, hakkıyla gücü yetendir.

"Yahut o, çocukları erkekler, dişiler olmak üzere çift verir, –birbirine yakın verir,– *dilediği kimseyi de kısır yapar."* Yüce Allah (cc), insanlara rahmetini tattırmayı ve onun zıddı ile karşı karşıya kalınma durumunu zikrettikten sonra, peşinden de bunu ekledi. Mülkün ve hükümranlığın sadece Yüce Allah'a (cc) ait olduğunu, nimetleri ve belaları dilediği gibi taksim edenin kendisi olduğunu bildirdi. Nitekim kullarına dilediği gibi çocuk bağışlaması, kimisine kız, kimisine erkek çocuk vermesi, kimisine de hem kız, hem erkek çocuk bahşetmesi de böyledir. Kimisini de kısır kılmıştır.

Ayette geçen ve *"kısır"* manasına gelen, « عقيم » kelimesi ile doğuramayan kadın manasınadır. Nitekim erkek de kısır olabilir. Çünkü bir erkeğin kendisi sebebiyle çocuğu olmayınca, o da kısırdır, demektir.

Ayette öncelik kız çocuğuna ya da dişiye verilmiştir. Önce dişiye, sonra erkeğe yer verilmiş bulunmaktadır. Çünkü cümlenin gelişi, dilediğini yapma konusunda fail olan Allah'tır (cc), yoksa insan değildir. Yani Allah (cc) dilediğini gerçekleştirir, insan ise dilediğini gerçekleştiremeyebilir.

Bu durumda önceliğin dişilere, kızlara verilmesinin sebebi, insanların buna öncelik vermede istekli olmamaları ve dilememeleri sebebiyledir. Bu bakımdan önemlidir. Önemli olan bir şeyin de mutlak öncelik hakkı olması gerekir. İşte bu nedenle kızlar erkeklere takdim edilmiştir.

Burada Arapların bela ve yüzkarası olarak gördükleri kız çocuklarına öncelik vermesi, bu nedenledir. Öncelikli olarak kendilerinden söz edilmeleri gerekenler erkek çocuklar olması gerekirken, onları ertelemesi, kızlardan sonra onlara yer vermesi, sözkonusu nefreti önlemek içindir. Fakat erkekleri ertelerken, onları marife olan bir anlatım tarzıyla

« الذُّكُورَ » ibaresiyle vermiştir ki, böylece erkeklerin değerine de yer verilmiş ve onların hakkı da yerine getirilmiştir. Çünkü bir kelimenin harfi tarif dediğimiz belirtme takısıyla gelmiş olması, onun büyüklüğüne, azametine ve şöhretine delildir.

Daha sonra da Yüce Allah (cc) her iki cinse de, yani kızlara da erkeklere de öncelik ve sonralık, takdim ve tehir noktasından haklarını vermiştir. Burada, kızları öne geçirmiş olması ile önceliğin onlara ait olduğunu değil, fakat bir başka nedenle önceliğin onlara ait olduğunu da bize öğretmiş olmaktadır. Nitekim: *"erkekler ve dişiler olmak üzere.."* ibaresi bunu dile getirmektedir.

Bir yoruma göre de bu ayet peygamberler -Allah'ın selamı üzerlerine olsun- hakkında inmiştir. Çünkü Yüce Allah (cc), Hz. Lut (as) ile Hz. Şuayb (as)'a kız çocukları bağışlamıştır. Hz. İbrahim (as)'e ise, sadece erkek çocuk vermiştir. Hz. Muhammed'e (sav) ise, hem erkek ve hem kız çocukları bahşeylemiştir. Hz. Yahya (as) ile Hz. İsa'ya (as) da çocuk vermemiştir.

"Şüphesiz O, her şeyi hakkıyla bilendir, hakkıyla.." her şeye *"gücü yetendir."*

❁ ❁ ❁

51. — 53. ÂYETLER

وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَٓائِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِاِذْنِه۪ مَا يَشَٓاءُ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾ وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْر۪ي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْا۪يمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْد۪ي بِه۪ مَنْ نَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِنَا وَاِنَّكَ لَتَهْد۪ٓي اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٥٢﴾ صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ اَلَٓا اِلَى اللّٰهِ تَص۪يرُ الْاُمُورُ ﴿٥٣﴾

Meâli

51. Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir.

52. *(Ey Muhammed!)* İşte böylece sana da emrimizle ruhu vahyettik. Sen kitap nedir iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.

53. O yol, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner.

Tefsiri

51 - Allah, bir insanla ancak vahiy yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder. Şüphesiz O yücedir, hüküm ve hikmet sahibidir.

"Allah, bir insanla ancak vahiy –ilhâm– *yoluyla yahut perde arkasından konuşur. Yahut bir elçi gönderip, izniyle ona dilediğini vahyeder."* Yani hiçbir beşerin, belirtilenler dışında Allah (cc) ile konuşması doğru değildir. Burada geçen *"vahiyle"* ifadesi, ilham yoluyla demektir. Nitekim: *"Kalbime üflendi"* [33] hadisi buna işaret eder.

Ya da uykuda rüya halinde olur. Nitekim Rasulullah'ın (sav): *"Peygamberlerin rüyası vahiydir"* [34] diye buyurmuş olması bunun delilidir. Nitekim Hz. İbrahim'e (as) oğlu İsmail (as)'i kurban etmesi, kendisine rüyada bildirilmiştir.

"Yahut perde arkasından konuşur." Yani perde gerisinden Allah'tan (cc) duyulan sözler işitir. Nitekim Hz. Musa (as), kendisine sözünü duyuran kim olduğunu göremeden onun sözlerini duymuştur.

Bu ayette geçen *"perde"* ifadesinden, Allah'ın (cc) perdelenmesi, perde gerisinde olması demek değildir. Çünkü cisimler için caiz olan ve perdelenmeleri, perde gerilerinde bulunmaları mümkün olan şeyler, Allah (cc) hakkında asla caiz olmaz. Ancak burada denmek istenen şey, sözü duyan kimse, dünya gözüyle onu görmekten perdelenmiştir, bu dünya gözüyle görme imkânı verilmemiştir.

"Yahut bir elçi gönderip..." Yani Allah (cc) bir melek gönderir, melek de getirdiği vahyi, o peygambere iletir ve söyler.

Ayette geçen *'vahiy yoluyla'* ifadesi ile denmek istenen şey, *"Allah* (cc) *melekler aracılığıyla peygamberlere vahyettiği gibi..."* veya: *"bir peygamber gönderdiği gibi"* Allah (cc) peygamberler topluluğuna nasıl ki onların dilleriyle konuşmuşsa, öylece konuşmuştur, demektir.

Bu arada « وَحْيًا » kelimesi ile « اَنْ يُرْسِلَ » kelimesi, hal olarak gelen iki mastardırlar. Çünkü « اَنْ يُرْسِلَ » kelimesi, *irsal* manasında

33 Ahmed b. Hanbel, Müsned, 3/50
34 Buhari, H: 859

mastardır. « مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ » kavli de hal olarak gelen bir zarftır. Bu da tıpkı Mevla Teâlâ'nın:

﴿ عَلَى جُنُوبِهِمْ ﴾ / ***"Yanları üzerine..."*** [35] kavli gibidir.

Ayetin takdiri şöyledir: *"Allah'ın biriyle konuşması ancak vahiy yoluyla, ya da perde gerisinden ses duymakla veya bir peygamber göndermekle sahih olur."*

Nitekim şöyle olması da caiz olabilir: *"Allah'ın herhangi bir beşerle konuşması ya ona vahyetmekle* (بِاَنْ يُوحِيَ), *ya da perde gerisinden sesini duyurmakla* (اَنْ يُسْمِعَ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ), *ya da bir elçi göndermekle* (اَنْ يُرْسِلَ رَسُولاً)*"* olur. Bu yorum, Halil b. Ahmed'in yorumuna göre olan tercihidir.

Yahut da: « اَوْ يُرْسِلَ رَسُولاً فَيُوحِيَ » merfu olarak Nafi kıraatine göredir. Burada da bir « اَوْ » harfini takdir etmekle olur ki, buna göre mana şöyle olur: *"Ya da o* (Allah) *bir elçi gönderir de, Allah izniyle ona dilediğini vahyeder."*

"Şüphesiz O yücedir, –gücü her şeyin üstündedir, gücüne karşı koyabilecek bir kuvvet yoktur,– *hüküm ve hikmet sahibidir."* Sözlerinde olsun, fiillerinde olsun hep isabetlidir ve sözlerinde çelişki yoktur.

52 – İşte böylece sana da emrimizle ruhu vahyettik. Sen kitap nedir iman nedir bilmezdin. Fakat biz onu, kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola eriştirdiğimiz bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin.

"İşte böylece –senden önce geçen peygamberlere vahyettiğimiz gibi ya da sana anlattığımız gibi biz– *sana da emrimizle ruhu* –aynı şekilde– *vahyettik."* Burada belirtilmek istenen şey, ona vahyedilen şeydir. Çünkü bedenlerin ya da cesetlerin ruh ile can bulmaları gibi, insanlar da dinleri konusunda O'nun vahyi yoluyla canlanacaklardır, yeniden dirilip hayat bulacaklardır.

---

[35] Ali İmran, 191.

"Sen kitap –Kur'an– *nedir, iman* –bunun öngördüğü şeriatler– *nedir bilmezdin."* Bu ayette geçen ve *'sen bilmezdin'* manasında olan « مَا كُنْتَ تَدْرِى » kavli, cümle olarak, « إِلَيْكَ » kelimesindeki « كَ » harfinden haldir.

Sen aynı zamanda Kitaba iman etmenin ne olduğunu da bilmezdin. Çünkü bir kimse, bir kitabın kendisine indiğini bilmezse, o takdirde o kitabın ne olduğunu da bilemez.

Yine yorum olarak deniliyor ki: *"İman, birtakım şeyleri kapsar. Bunların kimisi, akıl yoluyla bilinir, kimisi de işitme yoluyla olabilir. İşin bu yönü sadece kulağı duymayı ilgilendirir, aklı değil. Bu yoldan da ilim elde olunur ama meğerki vahiy yoluyla kazanılmış olsun."*

"Fakat biz onu, –o kitabı– *kullarımızdan dilediğimizi kendisiyle doğru yola* –İslam'a– *eriştirdiğimiz* –davet edip çağırdığımız– *bir nur kıldık. Şüphesiz ki sen doğru bir yolu göstermektesin."*

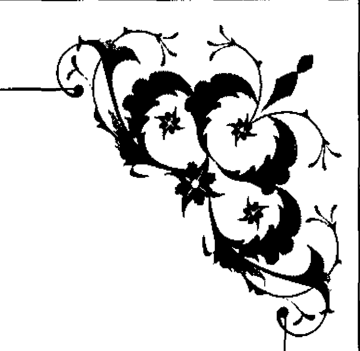
Ayette geçen « لَتَهْدِى » kelimesi, « لَتَدْعُو » diye de okunmuştur.

53 – O yol, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner.

"O yol, –hem mülk olarak ve hem otorite olarak– *göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın yoludur. Dikkat edin, bütün işler sonunda Allah'a döner."* Burada cehennemle tehdit ve cennet nimetleriyle de vaat yer almaktadır. Ayetin başında yer alan ve *'yol'* manasına gelen « صِرَاطِ » kelimesi, bundan önceki ayette geçen « صِرَاطٍ » kelimesinden bedeldir.

❁ ❁ ❁



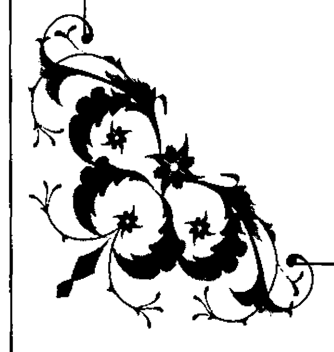
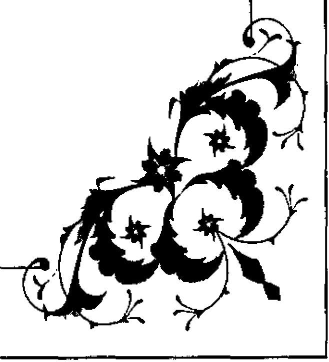
Sûre - 43

ZUHRUF SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

89 âyettir.

Cüz - 25

ZUHRUF SÛRESİ

Mushaf tertibine göre Kur'an-ı Kerim'in 43. Suresidir. Sure Mekki surelerdendir. Nüzul sırasına göre Kur'an'ın 62. suresidir. Sure, Duhan suresinden önce ve Fussilet Suresin'den sonra nazil olmuştur ve 89 ayetten ibaret olan bir suredir.

Sure adını 35. ayette geçen *"Zuhruf"* kelimesinden almaktadır. Zuhruf; yaldız, mücevher, dünya hayatının geçici menfaati anlamlarına gelir. Surede başlıca tevhit, iman ve vahyin getirdiği hakikatler ile insanların bu hakikatlere ters düşecek şekilde sırf geçici dünya menfaatlerine bağlanarak sergiledikleri çelişki vurgulanmakta, batıla karşı çıkan ve hakkı tutan şahsiyetler olarak Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa peygamberlerden (asm) söz etmektedir.

1. — 8. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ وَاِنَّهُ فِي اُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٤﴾ اَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا اَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِفِينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ اَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيٍّ فِي الْاَوَّلِينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٧﴾ فَاَهْلَكْنَا اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضٰى مَثَلُ الْاَوَّلِينَ ﴿٨﴾

Meali

1. Hâ - Mîm.

2. Apaçık Kitab'a andolsun ki,

3. İyice anlayasınız diye biz, onu Arapça bir Kur'an yaptık.

4. Şüphesiz o, katımızdaki ana kitapta *(Levh-i Mahfuz'da)* mevcuttur, çok yücedir, hikmetlerle doludur.

5. Haddi aşan bir topluluk oldunuz diye, vazgeçip Zikir'le *(Kur'-an'la)* sizi uyarmaktan geri mi duralım?

6. Hâlbuki daha önceki toplumlara da nice peygamberler göndermiştik.

7. *(Onlar da)* kendilerine gelen her peygamberle mutlaka alay ediyorlardı.

8. Biz, onlardan daha çetinlerini de helâk ettik. Öncekilerin misali geçti!

Tefsiri

1 – Hâ - Mîm.

2 – Apaçık Kitab'a andolsun ki,

"Apaçık Kitab'a" Kur'an'a *"andolsun ki,"* yemin ederim ki,

3 – İyice anlayasınız diye biz, onu Arapça bir Kur'an yaptık.

"İyice anlayasınız diye biz, onu Arapça bir Kur'an yaptık." Bu ayetin, « إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا » kısmı, yeminin cevabıdır. Bu tür yeminler, bedii ve güzel kabul edilen yeminlerdir. Böylece yemin edenle üzerine yemin edilen arasında sözkonusu olan güzel münasebetten bu güzellik ileri gelmektedir.

İkinci ayetin sonunda yer alan « الْمُبِينِ » kelimesi, kendilerine kitap indirilenler açısından apaçık olan demektir. Çünkü bu Kur'an onların diliyle ve onların üslubuna göre inmiştir. Ya da bu Kitap üzerinde durup

düşünenler için çok açık bir Kitap demektir. Yahut da hidayet yolunu gösterip onu dalalet yolundan ayırıp açıklayan Kitap demektir. Aynı zamanda dini konularda ümmetin ihtiyaç duyduğu her şeyi açıklayan demektir.

"İyice anlayasınız" yani manalarını anlamanız için size apaçık bir kitap olarak indirdi.

4 – Şüphesiz o, katımızdaki ana kitapta (Levh-i Mahfuz'da) **mevcuttur, çok yücedir, hikmetlerle doludur.**

"Şüphesiz o, katımızdaki ana kitapta..." Levh-i Mahfuz'da *"mevcuttur,"* Doğrusu Kur'an Allah katında olan Levh-i Mahfuz'da mevcuttur, sabittir. Bunun delili de:

﴿ بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَجِيدٌ ۝ فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ ﴾

"Aslında o, aslı Levh-i Mahfuz'da bulunan şerefli Kur'an'dır." [36]

Kitab'a-Kur'an'a *"Ümmü'l-Kitab"* diye isim verilmesi, bunun asıl Kitap olması hasebiyledir. Çünkü bütün kitapların aslı, ilk nüshaları orada muhafaza edilmekte ve sabit olarak bulunmaktadır. Daha sonra buradan intikal yoluyla, istinsah edilerek, kopyalanarak indirilmişlerdir.

Ali ile Hamza, « أُمِّ الْكِتَابِ » kavlini, « ا » harfinin esre harekesiyle, « إِمِّ الْكِتَابِ » olarak okumuşlardır.

İşte bu Kitap *"çok yücedir,"* Burada *"çok yücedir"* manasına gelen « لَعَلِيٌّ » kavli, « اِنَّ » harfinin haberidir. Manası ise şöyledir: *"Bu Kur'an belagat tabakalarının en üst kısımlarındadır ya da, diğer kitaplar arasında bunun şanı yücedir. Çünkü öteki kitaplar arasında mucize kitap olarak yegâne bu Kitap-Kur'an vardır."*

"hikmetlerle doludur." Üstün hikmetler içeren bir kitaptır.

---

[36] Buruc, 21 – 22.

5 – Haddi aşan bir topluluk oldunuz diye, vazgeçip Zikir'le (Kur'an'la) **sizi uyarmaktan geri mi duralım?**

"Haddi aşan bir topluluk oldunuz diye, vazgeçip Zikir'le –Kur'an'la– *sizi uyarmaktan geri mi duralım?"* Yani Kur'an'la sizi uyarmayalım mı? Onu sizden uzakta mı tutalım? Bu, bir mecazi anlatımdır. Bu adeta şu özdeyişe benzer: « ضَرَبَ الْغَرَائِبَ عَنِ الْحَوْضِ » yani; *"Deve sahibi, yabancı develeri havuzdan uzaklaştırdı."* Burada « ضَرَبَ » kelimesinin uzaklaştırma anlamında mecazi olarak kullanıldığı gösterilmektedir. Nitekim ayette de aynı kelime kullanılmıştır. Fiilin başında yer alan « فَ » harfi yani « أَفَنَضْرِبُ » kelimesinin başında bulunan « فَ » harfi, mahzuf olan bir kelimeye atıf için gelmiştir. Buna göre cümlenin takdiri şöyledir:

"Yani sizi ihmal mi edelim? Size indirilen bu kitabı, inkâr etmenizden dolayı, artık bunu bir kenara bırakıp, onun yerine bir başka kitap mı indirelim? Bizi böyle bir yola mı sevk etmek istiyorsunuz? Oysaki Allah, anlayasınız ve gereğiyle amel edesiniz diye onu Arapça olan sizin dilinizle indirdi."

Ayette geçen « صَفْحًا » kelimesi, *birinden yüz çevirmek, birine yüz vermemek* manasında olan « صَفَحَ عَنْهُ » ibaresinden mastar bir kelimedir. Çünkü herhangi bir şeyden yüz çevirmek, ya da bir şeye arka çevirmek istendiğinde bu kelime kullanılmaktadır. Kelimenin mansub olmasına gelince, mefulün leh olması hasebiyledir. Bu yönüyle mana şöyle olmaktadır: *"Yani sizin yüzünüzden Kur'an'ı indirmekten uzak mı duralım, onu indirmeyelim mi? Yani bunu ileri sürerek böylece bizi susturup sizi irşat etmeyelim mi?"*

Burada demek isteniyor ki: *"Siz istemiyorsunuz, karşı çıkıyorsunuz diye bir irşat görevini terk edecek ve ihmal edecek değiliz."*

Baştaki durumun hilafına olarak da yine bu kelimenin mastar olması caizdir. Örneğin; « ضَرَبْتُ عَنْهُ » dendiğinde, bu, « أَعْرَضْتُ عَنْهُ » demektir ki, manası *"ondan yüz çevirdim"*. Nitekim İmam Ferra da böyle söylemiştir.

Yine ayetimizde yer alan « أَنْ كُنْتُمْ » ibaresi, « لِأَنْ كُنْتُمْ » takdirindedir. Ancak Medine Okulu mensupları ile Hamza ve Ali, « أ » harfinin esre harekesiyle okumuşlar yani « أَنْ » olarak değil, « إِنْ » olarak okumuşlardır. Bu durumda da bir şart edatı olmaktadır. Ki o şart eldeki vesikalardan ortaya çıkmakta ve o da, sabit olması gerçekleşmiş olan bir işin doğruluğunu ortaya koymaktadır.

Bu anlatım tarzı tıpkı şu cümlenin anlatım tarzına benzer bir ifadedir. Şöyle ki adam birine:

"Eğer ben, senin için çalışırsam, öyleyse hakkımı eksiksiz ver" diyor. Oysa aslında adam hakkının eksiksiz olarak verileceğini biliyor, ama yine de bunu söylüyor. İşte buradaki anlatım da tıpkı böyledir.

"Haddi aşan bir topluluk oldunuz, diye..." Yani, "Cehalette aşırıya gittiniz, ifrata kaçtınız, dalalet ve sapıklıkta haddinizi aştınız diye, sizi bırakacağımızı mı sanıyorsunuz?" demektir.

6 – Hâlbuki daha önceki toplumlara da nice peygamberler göndermiştik.

"Hâlbuki daha önceki toplumlara da nice peygamberler göndermiştik." Yani senden önce gelip geçmiş olan ümmetlere de nice peygamberler göndermişizdir.

7 – (Onlar da) **kendilerine gelen her peygamberle mutlaka alay ediyorlardı.**

O toplumlar da *"Kendilerine gelen her peygamberle mutlaka alay ediyorlardı."* Bu, geçmiş ve devam eden bir halin hikâyesidir, anlatımıdır. Yani halen de inatlarından vazgeçmiş değiller ve yine de alay etmeye devam ediyorlar. Geçen milletlerin kendi peygamberleriyle alay ettikleri gibi, Kureyş toplumu da Hz. Peygamber'le (sav) alay ediyordu. Burada böylece Hz. Peygamber (sav) teselli ediliyor ve üzülmemesi gerektiği, bütün toplumlarda bunun görüldüğünü bildiriyor. Rasulüllah'ın (sav) üzülmemesini sağlıyor.

8 – Biz, onlardan daha çetinlerini de helâk ettik. Öncekilerin örneği geçti!

"Biz, onlardan daha çetinlerini de helâk ettik." Burada geçen « بَطْشًا » kelimesi, temyizdir. Zamir ise, hadlerini aşanlara, yani « مُسْرِفِينَ » kelimesine racidir. Çünkü burada onlara hitap dönülerek Rasulüllah'a (sav) hitap başlamıştır ve onlarla ilgili durumu Rasulüllah'a (sav) haber vermektedir.

"Öncekilerin örneği geçti!" Yani bu Kur'an'da, onların durumlarını ve kıssalarını ifade eden birçok örnekler geçti. Onların şaşkınlık uyandıran durumu, adeta darbı mesel olmasıdır. Bu ifade ile Rasulüllah'a vaat vardır, ona karşı olanlara da tehdit içermektedir.

❁ ❁ ❁

9. — 14. ÂYETLER

وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ
الْعَزٖيزُ الْعَلٖيمُۙ ﴿٩﴾ اَلَّذٖي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ
فٖيهَا سُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَۚ ﴿١٠﴾ وَالَّذٖي نَزَّلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً
بِقَدَرٍۚ فَاَنْشَرْنَا بِهٖ بَلْدَةً مَيْتًاۚ كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾ وَالَّذٖي خَلَقَ
الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ وَالْاَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَۙ ﴿١٢﴾
لِتَسْتَوُا عَلٰى ظُهُورِهٖ ثُمَّ تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ اِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ
وَتَقُولُوا سُبْحَانَ الَّذٖي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنٖينَۙ ﴿١٣﴾
وَاِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

Meali

9. Andolsun, onlara, “Gökleri ve yeri kim yarattı?” diye sorsan, mutlaka, “Onları mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen *(Allah)* yarattı” diyeceklerdir.

10. O, yeryüzünü size beşik yapan ve gideceğiniz yere ulaşasınız diye sizin için orada yollar var edendir.

11. O, gökten bir ölçüye göre yağmur indirendir. Biz onunla ölü araziyi canlandırdık. İşte siz de, böyle diriltileceksiniz *(çıkacaksınız)*.

12. Ve O ki bütün çiftleri yarattı ve binmeniz için size gemiler ve hayvanlar meydana getirdi.

13. Sırtlarında rahatlıkla oturasınız, sonra da Rabbinizin nimetini hatırlayıp, "O Allah ne yücedir, O'nu tenzih ederiz ki, bunları emrimize verdi, yoksa biz onları asla kendimize boyun eğdiremezdik;

14. Ve herhalde biz Rabbimize döneceğiz!" diyesiniz diye.

Tefsiri

9 – Andolsun, onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, mutlaka, "Onları mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen (Allah) **yarattı" diyeceklerdir.**

"Andolsun, onlara, –müşriklere– *'Gökleri ve yeri kim yarattı?'* –*diye sorsan, mutlaka, 'Onları mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen* (Allah) *yarattı' diyeceklerdir."*

10 – O, yeryüzünü size beşik yapan ve gideceğiniz yere ulaşasınız diye sizin için orada yollar var edendir.

"O, yeryüzünü size beşik yapan –yerleşebilmeniz ve başka şeyler için yayıp döşeyen– *"ve gideceğiniz yere ulaşasınız* –yol bulasınız– *diye sizin için orada yollar var edendir."*

« مَهْد » – *"Mehd"* kelimesi, karar kılma, yerleşme ve başka şeylerin yerleşmesi manasına gelirken, « مِهَاد » – *"Mihad"* kelimesi de karar kılma yeri manasınadır.

(Kufe Kıraat Okulu « مَهْدًا » diye okurlarken « مِهَادًا » diye kıraat edenler de vardır.)

11 – O, gökten bir ölçüye göre yağmur indirendir. Biz onunla ölü araziyi canlandırdık. İşte siz de, böyle diriltileceksiniz.

Kendisiyle kulları huzur bulabilsinler, ülkeler ihtiyaç duydukları şeyleri elde edebilsinler diye *"O, gökten bir ölçüye göre yağmur indirendir."* Bundan önceki ibarede gaip kipleri kullanılmışken, bundan sonra gelen *"Biz onunla ölü araziyi canlandırdık"* bu cümle ile muhataba dönülmüştür. Çünkü hitaptan murat, gerçeğin haber verilmesinin bildirilmesidir. *"İşte siz de,* –kabirlerinizden– *böyle diriltileceksiniz."*

(Ayette yer alan ve ölü manasına gelen « مَيْتًا » kelimesini, Yezid, « مَيِّتًا » olarak okumuştur. Hamza ile Ali de, « تُخْرَجُونَ » kelimesini, « تَخْرُجُونَ » diye okumuşlardır. Daha önce geçen dokuzuncu ayetin sonunda yer alan « الْعَلِيمُ » kelimesi üzerinde vakfedilmez. Çünkü bundan sonra gelen ve onuncu ayetin başında yer alan « الَّذِى » bunun sıfatıdır. Ancak Ebu Hatim, « الَّذِى » kelimesinin başına bir « هُوَ » takdir ederek, yani « هُوَ الَّذِى » diye okuyarak « الْعَلِيمُ » kelimesi üzerinde vakfetmiştir.) Bunun sebebi ise sözkonusu vasıfların, kâfirlerin söylediği sözlerden olmamasıdır. Zira kâfirler kabirlerden diriltilip çıkarılmayı inkâr etmektedirler. Böyle olunca nasıl olur da kâfirler: *"İşte siz de böyle diriltileceksiniz?"* demiş olsunlar? Aksine bu ayet, kâfirlerin öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr etmiş olmaları sebebiyle, onların aleyhinde bir delil, bir hüccet ve kanıttır.

12 – Ve O ki bütün çiftleri yarattı ve binmeniz için size gemiler ve hayvanlar meydana getirdi.

"Ve O ki bütün çiftleri –çeşitleri ve sınıfları, türleri– *yarattı ve* –ona– *binmeniz için size gemiler ve hayvanlar meydana getirdi."* Nitekim « رَكِبُوا فِى الْفُلْكِ » ve « رَكِبُوا الْاَنْعَامَ » diye söylenir. Burada Nahivle ilgili birtakım kurallara değinmek istemiş olmakla birlikte, bu konuda detaya girmeye gerek yoktur. Çünkü her iki kullanış açısından fiillerde müteaddilik yönünden bir terslik sözkonusu değildir. Kelime, « تَرْكَبُونَهُ » diye de okunmuştur.

13 – Sırtlarında rahatlıkla oturasınız, sonra da Rabbinizin nimetini hatırlayıp, "O Allah ne yücedir, O'nu tenzih ederiz ki, bunları emrimize verdi, yoksa biz onları asla kendimize boyun eğdiremezdik;

Gemiler olsun, hayvanlar olsun bindiğiniz şeylerin üzerinde ve– *"Sırtlarında rahatlıkla oturasınız, sonra da"* –kalplerinizde– *"Rabbinizin nimetini hatırlayıp,"* –dillerinizle de:– *'O Allah ne yücedir,*

O'nu tenzih ederiz ki, –üzerine bindiğimiz– *bunları* –bu şeyleri– *emrimize verdi,* –bize boyun eğdirdi,– *yoksa biz onları asla kendimize boyun eğdiremezdik;"* –buna güç de yetiremezdik.

"İkran" kelimesi, bir şeye güç yetirmek, demektir. Çünkü gerçekte bu kelime, bir şeyi hemen yanında, yakınında bulmak manasına gelir. Zira zor ve güç olan bir şeyi, kişi zayıf olması hasebiyle yanında ve yakınında bulamaz.

14 – Ve herhalde biz ona döneceğiz!'" diyesiniz diye.

Deniliyor ki onlar, dünyadaki binitlerine bindiklerinde, bu anda binecekleri son bineklerini hatırlarlar. O da cenazedir, tabuttur. Hz. Peygamber'den (sav) rivayete göre, ayağını bineğe binmek için üzengiye koyduğunda, « بِسْمِ اللّٰهِ » derdi. Bineğinin üzerinde yerleşip oturduğunda ise, « اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى عَلٰى كُلِّ حَالٍ » – *"Her halükarda Allah'a hamd olsun"* der, sonra da:

﴿ سُبْحَانَ الَّذِى سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ۙ وَاِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴾

"O Allah ne yücedir ki, bunları emrimize verdi, yoksa biz onları asla kendimize boyun eğdirmezdik. Ve herhalde biz ona döneceğiz!" [37] Diyerek bu iki ayeti de okurdu.

Bundan sonra'da üç defa *tekbir* getirir ve üç defa da « لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ » derdi." [38]

Yine, gemiye bindiğinde de şu ayeti okuduğunu söylemişlerdir:

﴿ بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٰيهَا وَمُرْسٰيهَا اِنَّ رَبِّى لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴾

"O geminin hareket edip yüzmesi de, durması da Allah'ın adıyladır. Şüphesiz benim Rabbim çok bağışlayan ve pek merhamet edendir." [39]

Anlatıldığına göre, bir toplum binitlerine binerler ve:

---

[37] Zuhruf, 13–14.
[38] Ebu Davud, H: 2602; Tirmizi, H: 3446.
[39] Hud, 41.

– *"O Allah ne yücedir ki, bunları emrimize verdi, yoksa biz onları asla kendimize boyun eğdiremezdik ve herhalde biz ona döneceğiz!"* [40] Mealindeki ayetleri okudular. İçlerinde, güçsüzlükten hareket edemeyen bir devenin üzerinde bir adam bulunuyordu. Adam:

– *"Ben bunun hakkından gelebilirim"* deyince, deve öyle bir sıçrayıp atladı ki, adam deveden düşüp boynu kırıldı."

Burada akıllı bir insana düşen görev, sırf haz almak, o hayvanı istediği gibi ezmek düşünce ve inancıyla kullanmamalı, Aksine, bundan bir ders çıkararak binmelidir. Şunu hiç aklından çıkarmamalı, öyle bir an gelir ki, o binit onu helak eder. Çünkü olabilecek şeyden asla kurtulamayıp Allah'a (cc) dönecektir.

❁ ❁ ❁

[40] Zuhruf, 13–14.

15. — 25. ÂYETLER

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا ۚ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ مُبِينٌ ﴿١٥﴾ أَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَأَصْفَيكُمْ بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَإِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ ﴿١٧﴾ أَوَمَنْ يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا الْمَلٰٓئِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمٰنِ إِنَاثًا ۚ أَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ ۚ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْئَلُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْ شَٓاءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ ۚ مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۗ إِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ۚ ﴿٢٠﴾ أَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾ بَلْ قَالُوا إِنَّا وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا عَلٰٓى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾ وَكَذٰلِكَ مَٓا أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَٓا ۙ إِنَّا وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا عَلٰٓى أُمَّةٍ وَإِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾ قَالَ أَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِأَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ اٰبَٓاءَكُمْ ۚ قَالُوا إِنَّا بِمَٓا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٢٥﴾

Meali

15. Böyle iken *("melekler Allah'ın kızlarıdır" demek suretiyle)* kullarından bir kısmını O'nun parçası saydılar. Şüphesiz insan apaçık bir nankördür.

16. Yoksa Allah, yarattıklarından kendisine kızlar edindi de, oğulları size mi seçip ayırdı?

17. Onlardan biri, Rahman'a yakıştırdığı *(isnad ettiği kız çocuğu)* ile müjdelendiği zaman, öfkesinden yüzü simsiyah kesilir.

18. Süs içerisinde *(narin bir biçimde)* yetiştirilen ve tartışmada *(delilini erkekler gibi)* açıklayamayanı mı Allah'a isnad ediyorlar?

19. Onlar, Rahman'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Onların yaratılışına şahit mi oldular? Onların *(yalan)* şahitlikleri yazılacak ve sorgulanacaklardır.

20. "Eğer Rahman dileseydi, biz onlara kulluk etmezdik" dediler. Bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar.

21. Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı sarılıyorlar?

22. Hayır! Onlar sadece, "Şüphesiz biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk ve biz onların izlerinden gitmekteyiz" dediler.

23. İşte böyle, biz senden önce hiçbir memlekete bir uyarıcı göndermedik ki, oranın şımarık zenginleri, "Şüphe yok ki biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk. Biz de elbette onların izlerinden gitmekteyiz" demiş olmasınlar.

24. *(Gönderilen uyarıcı,)* "Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmiş olsam da mı?" dedi. Onlar, "Biz kesinlikle sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz" dediler.

25. Biz de onlardan intikam aldık. Yalanlayanların sonu, bak nasıl oldu!

Tefsiri

15 – Böyle iken ("melekler Allah'ın kızlarıdır" demek suretiyle) **kullarından bir kısmını O'nun parçası saydılar. Şüphesiz insan apaçık bir nankördür.**

"Böyle iken kullarından bir kısmını O'nun parçası saydılar." Bu ayet, daha önce geçen ve *"Eğer onlara sorarsan..."* diye başlayan bu surenin **9.** ayetiyle irtibatlıdır. Yani: *"Eğer sen, gökleri ve yeri yaratan kimdir?"* diye soracak olursan, kesinlikle bunu itiraf ederek, Allah'ın (cc) yarattığını belirteceklerdir. Ama bu itiraflarıyla birlikte yine de kullarının bir kısmının, onun bir parçası olduğunu da söyleyeceklerdir. Yani bunlar, *"melekler Allah'ın kızlarıdır"* demek suretiyle, melekleri Allah'ın (cc) bir parçası olarak, ondan bir cüz olarak belirteceklerdir. Tıpkı bir çocuğun babasının bir parçası olması gibi bunu da öyle söyleyeceklerdir.

(Ebu Bekir ve Hammad, « جُزْءًا » kelimesini, « جُزُؤًا » diye okumuşlardır.)

"Şüphesiz insan apaçık bir nankördür." Çünkü Allah'ın (cc) ihsan ettiği nimetlere karşı nankörlükte bulunur. Bu itibarla nankörlüğü açık, seçik ortadadır. Çünkü Allah'a (cc) çocuk nispet etmek küfürdür. Küfür yani inkârcılık ise, bütün nankörlüklerin aslı ve temelidir.

16 – Yoksa Allah, yarattıklarından kendisine kızlar edindi de, oğulları size mi seçip ayırdı?

Ayette geçen « أَمِ اتَّخَذَ » ibaresi, « بَلْ اتَّخَذَ » takdirindedir. « ا » harfi ise, onların cehaletini gösterme, durumlarına karşılık olan şaşkınlıklarını ortaya koyma anlamında inkâr manasınadır. Çünkü bu türden bir tercih ve seçimle Allah (cc), –onların anlayışına göre– en basit olanını kendi zatına, en üstün olanları yani erkekleri de onlar için tercih etmiş oluyor.

17 – Onlardan biri, Rahman'a yakıştırdığı (isnad ettiği kız çocuğu) **ile müjdelendiği zaman, öfkesinden yüzü simsiyah kesilir.**

"Onlardan biri, Rahman'a yakıştırdığı –isnad ettiği kız çocuğu– *"ile müjdelendiği zaman,* –sözkonusu olan kız-kadın cinsi, o kimseler

benzer olarak kendilerine isnat edildiğinde– *öfkesinden yüzü simsiyah kesilir."* Çünkü bunlar melekleri Allah'ın (cc) bir cüzü, ondan bir parça olarak, böyle bir isnatta ve benzetmede bulunurken, melekleri Allah'ın (cc) bir cinsi ve ona benzer, ona denk bir şey olarak kabul ederken yüzleri kızarmıyor. Çünkü doğan çocuk mutlaka babasından cinsinden olur. Melekler de Allah'tan (cc) bir parça olduklarına göre, bu anlayışa göre, onların da –hâşâ– ilah olmaları lazım gelir.

Evet, kızlar kendilerine nispet edilmekle *"öfkesinden yüzü simsiyah kesilir."* Yani bunlara kız çocuğu nispet edildiğinde öfkesinden çıldırası gelir. Örneğin; bunlardan herhangi birine bir kız çocuğunun dünyaya geldiği haber verildiğinde, üzülür, kederlenir, öfkesinden yüzü adeta üzerine toprak saçılmışçasına bembeyaz olur. Artık öfkesinden, utancından ve üzüntüsünden çılgına dönmüştür.

Ayette geçen « ظَلَّ » kelimesi, « صَيْرُورَة » manasına geldiğinden, dönüşmek demektir.

18 – Süs içerisinde (narin bir biçimde) **yetiştirilen ve tartışmada** (delilini erkekler gibi) **açıklayamayanı mı Allah'a isnad ediyorlar?**

"Süs içerisinde –narin bir biçimde– *yetiştirilen ve tartışmada* – delilini erkekler gibi– *"açıklayamayanı mı Allah'a isnad ediyorlar?"* Yani şu kötü niteliklere sahip olan kimselerin Rahman olan Allah'a çocuk nispet etmeleri gibi mi? Oysaki o *"süs içerisinde yetiştirildiği"* halde yani ziynet, nimet ve benzeri şeyler içerisinde geliştirilip yetiştirildiği halde böylesini mi Allah'a (cc) isnat ediyorlar? Oysaki o, hasımlarıyla tartışmada olsun, erkeklerle olanda olsun, açıkça ne yapacağını bilemez ve dizleri üzerinde çöker kalır. Çünkü elinde bir açıklama yapabilecek bir gücü ve bir kanıtı, delili de yoktur. Bu, onların yani kadınların, kızların akıl yönünden zayıf olmalarından kaynaklanır.

Mukatil (rh) diyor ki: *"Bir kadın konuşmaya başlamasın ki, konuşması mutlaka kendi aleyhine döner."*

Bunun nedeni, ziynet ve süs içinde büyümenin, kişi için kusur sayılacak şeyler olmasındandır. Bu itibarla kadınlara özgü olan bir özellikten erkeklerin sakınmaları ve takva elbisesiyle süslenmesi gerekir.

Ayetin başında yer alan « مَنْ » harfi, mahallen mansubtur. Bu durumda mana: *"Yoksa onlar süs içerisinde yetişip büyüyenleri mi Aziz ve Celil olan yüce Allah'a nispet ettiler?"* olur.

(Hamza, Ali ve Hafs, « يُنَشَّؤُا » kelimesini, « يَنْشَأُ » olarak okumuşlardır.)

Böyle diyenler, bir küfürle üç küfrü dile getirmiş olmaktadırlar. Birincisi Allah'a (cc) çocuk isnat etmeleri küfrüdür. İkincisi iki türün en basitini, en zayıf olanını Allah'a (cc) nispet etmeleri küfrüdür. Üçüncüsü de Allah'a (cc) nispet ettikleri şeyin de Allah'a (cc) en yakın olan Mukarreb melekler olarak ifade etmeleri küfrüdür. Yani melekleri Allah'ın (cc) kızları olarak kabul etmeleridir. Böylece melekleri de aşağılamış ve onları alaya almış olmaktadırlar ve küfre giriyorlar.

19 – Onlar, Rahman'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar. Onların yaratılışına şahit mi oldular? Onların (yalan) **şahitlikleri yazılacak ve sorgulanacaklardır.**

"Onlar, Rahman'ın kulları olan melekleri de dişi saydılar." Yani Allah'ın (cc) kızları olarak adlandırdılar.

(Mekke, Medine ve Şam okulları mensupları, « عِبَادُ الرَّحْمٰنِ » ibaresini, « عِنْدَ الرَّحْمٰنِ » diye okumuşlardır.)

Buna göre yer ve mekân sözkonusu olmadığı halde ona yer ve mekân bakımından onlara bir indiyet verdiler. Ayet geçen ve *kul* manasına gelen « عَبْدٌ » kelimesi, « عِبَادٌ » kelimesinin çoğuludur. Bu da, inatçı olan kesime karşı olan hücceti ortaya koymada daha çok bağlayıcı ve ilzam edicidir, susturucudur. Çünkü kulluk ile çocuk edinme arasında zıtlık vardır. Kul olan bir varlık, Allah'ın (cc) çocuğu asla olamaz.

"Onların yaratılışına şahit mi oldular?" Bu ifade bir bakıma, böyle bir şeyi Allah'a nispet edenleri susturan ve aşağılayan bir anlatım tarzıdır. Yani onlar, böyle bir şeyi söylerken, ellerinde herhangi bir delil olmaksızın ve kanıta dayanmadan bilgisizce söylemektedirler. Çünkü Allah (cc), onların bu konuda bir bilgi edinmeleri konusunda, onları buna mecbur kılmamıştır. Kaldı ki böylece bir delile ulaşma imkânları da yoktur. Ayrıca bilgi gerektirecek, ilim olarak kabul edilebilecek herhangi

bir habere dayalı olarak da bir şey ihata etmiş değiller, bir bilgiye ulaşmış değillerdir. Bu nedenle meleklerin nasıl yaratıldığını görüp müşahede etmemişlerdir ki, müşahedelerini, gördükleri şeyleri haber vermiş olsunlar.

"Onların –meleklerin kız veya Allah'ın kızları olduğuna ilişkin uydurageldikleri yalan– *şahitlikleri* –aleyhlerine– *yazılacak ve* –ve onlar bundan dolayı– *"sorgulanacaklardır."* Bu ifade aynı zamanda bir tehdittir.

20 – "Eğer Rahman dileseydi, biz onlara kulluk etmezdik" dediler. Bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar.

O müşrikler, *"'Eğer Rahman dileseydi, biz onlara kulluk etmezdik' dediler."* Mutezile mezhebi mensupları bu ayetin zahirine takılıp kaldılar ve *"Allah* (cc)*, kâfirin küfrünü dilemedi, onların iman etmelerini istedi"* dediler. Çünkü kâfirlerin iddialarına göre, Allah (cc), onların küfrünü, inkâr etmelerini dilemiştir. Onlardan putlara tapmayı terk etmemelerini istemiştir. Çünkü onlar: *"Eğer Rahman dileseydi, biz onlara kulluk etmezdik, dediler."* Yani Allah (cc) bizden, putlara tapmayı terk etmemizi isteseydi, bu durumda bizim, onlara tapmamızı kesin olarak menederdi. Fakat Allah (cc), bizden putlara tapmamızı diledi. İşte Yüce Allah onların bu sözlerini ve batıl inançlarını şu kavliyle onların yüzüne çarpıyor:

"Bu konuda –söyledikleri bu sözler konusunda onların– *hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar."*

Ancak bize göre (Hanefilere, Ehli Sünnete göre) ayetin manası şöyledir:

"Onlar, meşiet yani dileme ifadesiyle, rızayı, memnunluğu ve hoşnut kalmayı murat ettiler ve bunun için de dediler ki: 'Eğer Allah buna rıza göstermeseydi, mutlaka bizi cezalandırmada acele ederdi, hemen cezalandırırdı.' Ya da 'Bizi, kahredici, zorlayıcı bir yasaklama ile bundan menederdi ve bizi buna mecbur bırakırdı. Mademki böyle bir şey yapmamıştır, o takdirde Allah (cc) *buna rıza göstermiştir.'"*

İşte Yüce Allah da onlara: *"Bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Onlar sadece yalan söylüyorlar"* kavliyle cevap vermiştir.

Ya da o inkârcılar bu söyledikleri, alay etmek için söylediler, bunu ciddiye alarak ve inanarak söylemediler. Bunun için de Yüce Allah, onla-

rı yalanladı ve bunu inanarak söylemedikleri için de onların cehaletlerini ortaya koydu, bunu gösterdi. Nitekim Allah onlar hakkında şöyle haber veriyor:

﴿ اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُ ﴾

"Allah'ın dilediği takdirde doyuracağı kimseleri biz mi doyuracağız?" [41]

Esasen bu hak olan sözdür, gerçektir. Fakat onlar bu sözü, sırf alay ve eğlenmek amacıyla söyleyince, Yüce Allah da şu kavliyle onları yalanlamış oldu:

﴿اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ﴾

"Siz gerçekten apaçık bir sapıklık içindesiniz." [42]

Nitekim yüce Allah bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır:

﴿ إِذَا جَآءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِ ﴾

"Münafıklar sana geldiklerinde:* 'Şahitlik ederiz ki sen Allah'ın peygamberisin' *derler." [43]

Daha sonra Rabbimiz bu ayetin devamında:

﴿ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ ﴾

"Allah da bilir ki sen elbette O'nun peygamberisin Allah münafıkların kesinlikle yalancı olduklarını bilmektedir." [44]

Çünkü onlar inanmadıklarından ötürü bunu söylüyor değillerdi, aynı zamanda alay etmek için söylüyorlardı. Böylece meşiet yani dileme meselesini, kendi seçimleriyle böyle bir tercihe gittiklerinden ötürü, bunu kendilerinin lehine bir hüccet saydılar, Allah'ın dilemesi sebebiyle yaptıkları şeyden dolayı Allah'ın (cc) kendilerini cezalandırmayacağını zan-

---

[41] Yasin, 47.
[42] Yasin, 47.
[43] Münafikun, 1.
[44] Münafikun, 1.

nettiler ve bu konuda kendilerini mazur saydılar. İşte bu nedenle de Allah onlara işin öyle olmadığını cevap olarak bildirdi.

21 - Yoksa bundan önce onlara bir kitap verdik de ona mı sarılıyorlar?

"Yoksa bundan önce –Kur'an'dan önce ya da onların söyledikleri bu sizden önce– *onlara bir kitap verdik de ona mı sarılıyorlar?"* Onunla mı amel ediyorlar, ona mı tutuyorlar?

Bir yoruma göre de deniliyor ki burada takdim ve tehir vardır. Bu durumda ibare şöyle olmaktadır: *"Onların yaratılışına şahit mi oldular, tanıklık mı ettiler? Yoksa onlara, içinde meleklerin kız olduklarını yazan bir Kitap mı verdik?!"*

22 - Hayır! Onlar sadece, "Şüphesiz biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk ve biz onların izlerinden gitmekteyiz" dediler.

"Hayır!" Bilakis onların tutunacakları bir hüccetleri ve kanıtları yoktur, ne açıkça olarak ne de akıl yönünden ve ne de duyguya dayalı olarak bir kanıtları yoktur. *"Onlar sadece, 'Şüphesiz biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk'"* ve onları bu konuda taklit ettik.

Ayette yer alan « أُمَّة » kelimesi, « أَمَّ » kelimesinden alınmadır. Bu da kastetmek, yönelmek gibi manalara gelir. *"Ümmet"*; yönelinen ve amaçlanan yol, demektir.

"'Ve biz onların izlerinden gitmekteyiz' dediler." Zarf, burada « مُهْتَدُونَ » kelimesinin sılasıdır veya her ikisi de haberdirler.

23 - İşte böyle, biz senden önce hiçbir memlekete bir uyarıcı göndermedik ki, oranın şımarık zenginleri, "Şüphe yok ki biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk. Biz de elbette onların izlerinden gitmekteyiz" demiş olmasınlar.

"İşte böyle, biz senden önce hiçbir memlekete bir uyarıcı –bir peygamber– *göndermedik ki, oranın şımarık zenginleri,* –nimet içinde varlıklarını sürdürenleri, yani nimetle başları döndürülenler, nimet sebebiyle şımaranlar, sadece kendi şehevi isteklerini tatmin için hareket ederler, tek istekleri ve hedefleri budur. Oyun ve eğlenceyi severler. Dininin

sıkıntılarını ve dinin onlara yüklediği sorumluluğu tanımazlar. İşte bunlar:– *'Şüphe yok ki biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk. Biz de elbette onların izlerinden gitmekteyiz' demiş olmasınlar."*

Burada Hz. Peygamber (sav), teselli edilmekte ve atalarını taklit etmenin çok eskiye dayalı bir gelenek olduğu gerçeği açıklanmış bulunulmaktadır.

24 – (Gönderilen uyarıcı,) "Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmiş olsam da mı?" dedi. Onlar, "Biz kesinlikle sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz" dediler.

Gönderilen uyarıcı,– *"Ben size, babalarınızı üzerinde bulduğunuz dinden daha doğrusunu getirmiş olsam da mı?"* Yani, «Ben size atalarınızın dininden daha doğru bir din getirmiş olsam bile siz yinede mi atalarınıza uyacaksınız?»– *"dedi. Onlar, 'Biz kesinlikle sizinle gönderilen şeyi inkâr ediyoruz' dediler."*

Ayetin başında yer alan « قَالَ » kelimesini, Şam okulu mensupları ile Hafs, « قَالَ » diye okumuşlardır. Bu durumda mana: *"Uyarıcı dedi ki"* olur. Ancak bunlar dışında kalanlar ise aynı kelimeyi « قُلْ » diye okumuşlardır. Bu durumda mana, *"Uyarıcıya: 'de ki' denildi"* olur.

25 – Biz de onlardan intikam aldık. Yalanlayanların sonu, bak nasıl oldu!

"Biz de onlardan intikam aldık. –Küfürde ısrarları yüzünden hak ettikleri ceza ile kendilerini cezalandırdık.– *"Yalanlayanların sonu, bak nasıl oldu!"*

❁ ❁ ❁

26. — 35. ÂYETLER

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾ إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةً بَاقِيَةً فِي عَقِبِهِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ هٰٓؤُلَاءِ وَاٰبَاءَهُمْ حَتّٰى جَاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُبِينٌ ﴿٢٩﴾ وَلَمَّا جَاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَإِنَّا بِهِ كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظِيمٍ ﴿٣١﴾ أَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَةَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَعِيشَتَهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا سُخْرِيًّا وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾ وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾ وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِؤُنَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا وَإِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾

Meali

26. Hani İbrahim, babasına ve kavmine şöyle demişti: "Şüphesiz ben sizin taptıklarınızdan uzağım."

27. "Ben ancak O'na, beni yaratana taparım. Şüphesiz O beni doğru yola iletecektir."

28. İbrahim bunu, belki dönerler diye, ardından gelecekler arasında kalıcı bir söz yaptı.

29. Doğrusu onları *(Mekke müşriklerini)* ve atalarını kendilerine hak olan Kur'an ve onu açıklayan bir peygamber gelinceye kadar *(dünya nimetlerinden)* yararlandırırım.

30. Fakat kendilerine Hak gelince, "Bu bir büyüdür, biz onu kesinlikle inkâr ediyoruz" dediler.

31. "Bu Kur'an, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya!" dediler.

32. Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için, *(çeşitli alanlarda)* kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri *(dünyalık)* şeylerden daha hayırlıdır.

33. Eğer bütün insanlar *(kâfirlere verdiğimiz nimetlere bakıp küfürde birleşen)* bir tek ümmet olacak olmasalardı, Rahman'ı inkâr edenlerin evlerine gümüşten tavanlar ve üzerine çıkacakları merdivenler yapardık.

34. Evlerine *(gümüşten)* kapılar, üzerine yaslanacakları koltuklar ve *(altın)* süslemeler yapardık.

35. Ve onları ziynetlere boğardık. Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçici metaıdır. Ahiret ise, Rabbinin katında, Allah'ın azabından korunup rahmetine sığınanlara mahsustur.

Tefsiri

26 – Hani İbrahim, babasına ve kavmine şöyle demişti: "Şüphesiz ben sizin taptıklarınızdan uzağım."

Hatırla! *"Hani İbrahim, babasına ve kavmine şöyle demişti: 'Şüphesiz ben sizin taptıklarınızdan uzağım.'"* Ayette geçen « بَرَاءٌ » kelimesi, « بَرِيٌّ » demektir. Bu da uzak olmak, beri olmak, ilgisi olmak gibi manalara gelir. Kelime mastardır ve hem tekil, hem ikil ve hem çoğul, manasında olduğu gibi aynı zamanda eril ve dişil olması manasında da eşit bir kelimedir.

Örneğin: « رَجُلٌ عَدْلٌ » ile « امْرَأَةٌ عَدْلٌ » ve « قَوْمٌ عَدْلٌ » cümlelerindeki « عَدْلٌ » kelimesinin hepsinde aynı olması gibidir. Yani kelimenin tekil veya çoğul olması ile eril veya dişil olmasıyla, « عَدْلٌ » kelimesi hep aynıdır, değişmez. Manası da, adalet sahibi erkek ve adalet sahibi kadın demektir. Nitekim « بَرَاءٌ » kelimesi de böyledir.

27 – "Ben ancak O'na, beni yaratana taparım. Şüphesiz O beni doğru yola iletecektir."

"Ben ancak O'na, beni yaratana taparım." bu ifade, « اِلَّا الَّذِى فَطَرَنِى » ibaresinin manasıdır ki, munkati istisnadır. Sanki burada, *"Ancak beni yaratana..."* der gibi, bir ifade yer almaktadır. *"Şüphesiz O beni doğru yola iletecektir."* Doğru yolda beni sabit kılacaktır.

28 – İbrahim bunu, belki dönerler diye, ardından gelecekler arasında kalıcı bir söz yaptı.

"İbrahim bunu," –söylediği tevhit kelimesini -ki o– *"Şüphesiz ben sizin taptıklarınızdan uzağım. Ben ancak O'na, beni yaratana taparım"* -sözüdür- içlerinden şirk koşmuş olanlardan kimileri, içlerinden tevhit inancına bağlı olanların daveti sebebiyle– *belki dönerler diye, ardından gelecekler* –gelecek olan soyu– *arasında kalıcı bir söz yaptı."* Çünkü onun soyundan gelecekler arasında kesin olarak tevhit inancını devam ettirecek ve ona davette bulunacaklar hep olacaktır.

Aslında böyle bir temennide bulunan Hz. İbrahim (as)'dir.

29 – Doğrusu onları (Mekke müşriklerini) **ve atalarını kendilerine hak olan Kur'an ve onu açıklayan bir peygamber gelinceye kadar** (dünya nimetlerinden) **yararlandırırım.**

"Doğrusu onları –Mekke müşriklerini, çünkü bunlar Hz. İbrahim'in (as) soyundandırlar.– *ve atalarını* –ömürlerini uzun kılmakla ve nimet sunmakla– *kendilerine hak olan Kur'an ve onu açıklayan bir peygamber* –Hz. Muhammed (sav)– *gelinceye kadar* –dünya nimetlerinden– *yararlandırırım."* Fakat onlar, kendilerine mühlet vermeme aldandılar, nimetler içinde kendilerinden geçtiler. Şehevi isteklerinin peşinden koşturdular. Şeytana itaat ederek, tevhit kelimesini söylemediler, tevhit inancını kabul etmediler. Getirdiği ayetlerle peygamberliği açık seçik ortada olan peygamber gelene dek hep yararlandırdım. Yine aymadılar, uyanmadılar.

30 – Fakat kendilerine Hak –Kur'an– **gelince, "Bu bir büyüdür, biz onu kesinlikle inkâr ediyoruz" dediler.**

31 – "Bu Kur'an, iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya!" dediler.

Yine batıllarında ısrar ederek tahakkümde bulunup *"Bu Kur'an,* –burada Kur'an'ı basit görmek ve onu hafife almak manası yatmaktadır.– *iki şehrin birinden bir büyük adama indirilseydi ya!' dediler."* Bu ifade, adeta:

﴿ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ وَالْمَرْجَانُ ﴾

"O ikisinden de inci ve mercan çıkar." [45] ayetindeki ifadeye benzer gibidir.

Yani sözkonusu iki adamdan biri, demektir. Ayette sözü edilen iki şehirden murat *Mekke* ile *Taif* şehirleridir. Mekke'nin büyüğünden, ileri geleninden kasıt *Velid b. Muğire*'dir. Taif'in ileri gelen büyüğünden kasıt da *Urve b. Mesud es-Sakafi*'dir. Burada ileri gelen büyük kimse ile demek istedikleri kişi de mal, varlık ve mevkice toplum arasında ileri gelen olarak kabul görenlerdir. Oysa asıl büyük olan kimsenin Allah katında büyük olan kişi olduğunu bilmiyorlardı.

32 – Rabbinin rahmetini onlar mı bölüştürüyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık. Birbirlerine iş gördürmeleri için, (çeşitli alanlarda) **kimini kimine, derece derece üstün kıldık. Rabbinin rahmeti, onların biriktirdikleri** (dünyalık) **şeylerden daha hayırlıdır.**

---

[45] Rahman, 22.

"Rabbinin rahmetini –peygamberliği– *onlar mı bölüştürüyorlar?"* Ayetin başında yer alan ve soru anlamına gelen hemze, inkâr içindir. Ki cehalette üzerine olmayan, peygamberliğe kimin ehliyetli olabileceği ve seçimi, tercihi konusunda tahakkümde bulunanlara karşı şaşkınlığı ve hayreti ifade etmektedir. Böylece kimsenin böyle bir seçim haklarının olmadığı gerçeğini bu soru göstermektedir.

"Dünya hayatında onların geçimliklerini –geçinebilecekleri şeyleri -ki bu onların rızıklarıdır- – *aralarında biz paylaştırdık."* Yani onlara en basit olan şeylerini yani rızıklarını bile aralarında biz bölüştürürken, hiç peygamberlik gibi bir üstün dereceyi onlara bırakır mıyız? Bu olacak bir şey mi? Ya da rızık bakımından kimilerine göre nasıl ki üstün kılmış isem, aynı şekilde peygamberliği de dilediğime tahsis etmekle üstün kılarım. Bunu size bırakacak değilim.

"Birbirlerine iş gördürmeleri için, –çeşitli alanlarda birbirlerine iş gördürmeleri, hizmetlerinde ve sanatlarında çalıştırmaları, iş ve uğraşlarında emirleri altına girmeleri ve çıkarları elde etmeleri için– *kimini kimine, derece derece* –kimlerini mallarıyla kimilerini de yaptıkları iş ve hizmetleriyle– *üstün kıldık."* Yani kimilerini güçlü, kimilerini zengin, kimilerini de mevali kıldık. Kimisini de zayıf, yoksul ve hizmetçi kimseler kıldık.

"Rabbinin rahmeti, –Yani peygamberlik veya Allah'ın (cc) dini ve buna bağlı olarak gelecekte kendilerini kurtaracak şeyler,– *onların biriktirdikleri* –dünyalık– *şeylerden daha hayırlıdır."* Yani bu kimselerin edindikleri tüm dünyalık şeylerden çok daha hayırlıdır.

33 – Eğer bütün insanlar (kâfirlere verdiğimiz nimetlere bakıp küfürde birleşen) **bir tek ümmet olacak olmasalardı, Rahman'ı inkâr edenlerin evlerine gümüşten tavanlar ve üzerine çıkacakları merdivenler yapardık.**

Yüce Allah, dünyanın basitliğini, hiçliğini ortaya koyduktan ve onu aşağıladıktan sonra, hemen bunun peşinden, katında dünyanın hiçbir öneminin bulunmadığını vurgulayarak şöyle buyurdu:

"Eğer bütün insanlar –kâfirlere verdiğimiz nimetlere bakıp küfürde birleşen– *bir tek ümmet olacak olmasalardı,* –Yani küfür üzerinde birleşme rahatsızlığı ve ona abanma endişesi olmasaydı, katımızda dünyanın çok basit ve aşağılık bir şey olması hasebiyle– *Rahman'ı inkâr edenlerin evlerine* –mutlaka– *gümüşten tavanlar ve üzerine çıkacakları merdivenler yapardık."*

34 – Evlerine (gümüşten) **kapılar, üzerine yaslanacakları koltuklar ve** (altın) **süslemeler yapardık.**

35 – Ve onları ziynetlere boğardık. Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçici metaıdır. Ahiret ise, Rabbinin katında, Allah'ın azabından korunup rahmetine sığınanlara mahsustur.

"Ve onları ziynetlere boğardık." Yani kâfirler için tamamı gümüşten imal edilen tavanlar, merdivenler, kapılar ve koltuklar, yataklar, süslemeler yapardık ve hepsini de her şey konusunda altınlara ve süslere boğardık.

Ayette geçen « زُخْرُفًا » – *"Zuhruf"* kelimesi, altın ve süs eşyası demektir. Aslın yani tavanın gümüşten ve süsten olması da caiz olabilir. Yani bir kısmı gümüşten ve bir kısmı da altından olabilir.

(Ayette yer alan « زُخْرُفًا » kelimesi, « مِنْ فِضَّةٍ » ibaresinin mahalline atfen mansub kılınmıştır. « لِبُيُوتِهِمْ » kavli, « لِمَنْ يَكْفُرُ » kavlinden bedeli iştimaldir. Cins manasında olarak « سُقُوفًا » kelimesini, Mekke okulu Ebu Amr ve Yezid, görüldüğü gibi « سَقْفًا » olarak kıraat etmişlerdir. « مَعَارِجَ » kelimesi de « مَعْرَجٌ » kelimesinin çoğuludur. Bu da yükseğe tırmanmak manasınadır.)

"Bütün bunlar sadece dünya hayatının geçici metaıdır." Ayetin başında yer alan « اِنْ » edatı, nefiy yani olumsuzluk manasınadır. « لَمَّا » ise, « اِلاَّ » manasınadır. Dolayısıyla mana: *"Bütün bu şeyler sadece dünya hayatının geçici metaından başka bir şey değildir."* demektir. Nitekim ayet, « لَمَّا » yerine « اِلاَّ » ile de kıraat edilmiştir.

Asım ile Hamza dışında kalanlar « لَمَّا » kelimesini, « لَمَا » diye şeddesiz olarak da okumuşlardır. Böylece « مَا » harfinin baş tarafında yer alan « لَ » harfini, şeddesiz olan « اِنْ » harfi ile nefiy manasına gelen « اِنْ » harfini ayırt etmek için getirilmiştir. « مَا » harfi ise sıladır. Bu durumda mana şöyle olmaktadır: *"Bütün bunlar kesinlikle dünya hayatının metaıdırlar."*

"Ahiret –sevabı– *ise, Rabbinin katında, Allah'ın azabından* –şirkten– *"korunup rahmetine sığınanlara mahsustur."*

❁ ❁ ❁

36. — 45. ÂYETLER

وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ
﴿٣٦﴾ وَإِنَّهُمْ لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ
﴿٣٧﴾ حَتّٰى إِذَا جَٓاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِى وَبَيْنَكَ بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ
فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾ وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِى
الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٩﴾ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ أَوْ تَهْدِى الْعُمْىَ
وَمَنْ كَانَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَإِنَّا مِنْهُمْ
مُنْتَقِمُونَ ﴿٤١﴾ أَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِى وَعَدْنَاهُمْ فَإِنَّا عَلَيْهِمْ
مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِٓى أُوحِىَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَإِنَّهُ لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَ وَسَوْفَ تُسْئَلُونَ
﴿٤٤﴾ وَاسْئَلْ مَنْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا أَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ
الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾

Meali

36. Kim, Rahman'ın Zikri'ni görmezlikten gelirse, biz onun başına bir şeytan sararız. Artık o, onun ayrılmaz dostudur.

37. Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan saptırırlar. Onlar ise doğru yolda olduklarını sanırlar.

38. Sonunda bize geldiğinde, arkadaşına, "Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı! Ne kötü arkadaşmışsın!" der.

39. Onlara, "(Bu temenniniz) bugün size asla fayda vermez. Çünkü zulmettiniz. Hepiniz azapta ortaksınız" denir.

40. Sağırlara sen mi duyuracaksın yahut körleri ve apaçık bir sapıklık içinde olanları sen mi doğru yola ileteceksin?

41. Ya biz seni *(bu dünyadan)* alır götürürüz de, onlardan intikam alırız.

42. Yahut da, onlara yaptığımız tehdidi sana gösteririz ki, bizim onlara gücümüz yeter.

43. Öyle ise sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz sen doğru bir yol üzeresin.

44. Şüphesiz bu Kur'an, sana ve kavmine bir öğüt ve bir şereftir, ondan hesaba çekileceksiniz.

45. Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize sor: Rahman'dan başka kulluk edilecek ilâhlar var etmiş miyiz?

Tefsiri

36 – Kim, Rahman'ın Zikri'ni görmezlikten gelirse, biz onun başına bir şeytan sararız. Artık o, onun ayrılmaz dostudur.

"Kim, Rahman'ın Zikri'ni görmezlikten gelirse,..." Bu ayette geçen ve görmezlikten gelmek manasına olan « يَعْشُ » kelimesi, aynı zamanda « يَعْشَ » olarak da okunmuştur. İki okuyuş arasındaki fark, eğer kişinin gözünde bir rahatsızlık varsa, bu durumda kelime, « عَشِيَ » – « يَعْشَى » kökünden alınmadır. Fakat kişi bakış açısından adeta gözünde rahatsızlık varmış gibi bakar ve gözünde de bir rahatsızlık yoksa bu takdirde kelime, « عَشَا » – « يَعْشُو » kökünden alınmadır. Kelimenin fetha harekesiyle « يَعْشَى » olarak okunması halinde manası: *"Kim, Rahman'ın zikrine* (Kur'an'a) *kör olarak bakarsa, onu görmezse"* olur. Bu, tıpkı:

﴿ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْىٌ ﴾ ***"Onlar sağır, dilsiz ve kördürler"*** [46] ayeti gibidir.

Ayette geçen « يَعْشُ » kelimesini görüldüğü gibi zammeli yani ötre hareke ile « يَعْشُ » olarak okunması halinde Mana şöyle olur: *"Kim, Rahman'ın zikrini görmezlikten gelirse"* yani, *"onun hak olduğunu bildiği halde, bilmezlikten gelir ve bilmez gibi davranırsa"* demektir ki, bu da, Rabbimizin şu kavli gibidir:

﴿ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَا اَنْفُسُهُمْ ﴾

"Vicdanları da doğruluklarını kesin olarak inandığı ve bildiği halde, onları inatla ve ısrarla inkâr ettiler, kabul etmediler." [47]

Bu durumda *"Biz, onun başına bir şeytan sararız. Artık o, onun ayrılmaz dostudur."* İbn Abbas (rha) bu ayetin tefsiri hakkında:

"Biz ona bir şeytan musallat kılarız da o, hem bu dünyada ve hem ahirette hep onunla birlikte olur ve onu masiyet ve günah olan işlere sürükler." yorumunu yapar. Burada şuna da işaret bulunmaktadır:

"Kim de Kur'an okumaya devam ederse, onu hayatında tatbik etmeye gayret ederse, şeytan ona yaklaşmaz."

37 - Şüphesiz bu şeytanlar onları doğru yoldan saptırırlar. Onlar ise doğru yolda olduklarını sanırlar.

"Şüphesiz bu şeytanlar onları –Kur'an'ı görmezlikten gelenleri– *doğru yoldan saptırırlar. Onlar* –görmezlikten gelenler, kör gibi hareket edenler– *ise doğru yolda olduklarını sanırlar."*

« مَنْ » edatıyla ilgili zamir ile Şeytana ait olan zamir çoğul olarak geldiler. Çünkü « مَنْ » kör cinsinden olanları ifade eden mübhem bir kelimedir. Bu itibarla onlara yine aynı cinsten olan müphem bir şeytan musallat kılınmıştır. Gerçi zamirin her ikisine birden raci olması da caizdir.

---

[46] Bakara, 18.
[47] Neml, 14.

38 – Sonunda bize geldiğinde, arkadaşına, "Keşke benimle senin aranda doğu ile batı arası kadar uzaklık olsaydı! Ne kötü arkadaşmışsın!" der.

"Sonunda –kör olan veya kör gibi davranan– *bize geldiğinde, ..."* Burada geçen « جَاءَ » – *"gelme"* fiilini, Ebu Bekir dışında Iraklılar, kelimeyi tekil olarak « جَاءَنَا » diye okumuşlardır. Bu durumda mana: *"kör olan veya kör gibi davranan bize geldiğinde"* tarzında olur. Başkaları ise, aynı kelimeyi ikil olarak « جَاءَانَا » tarzında okumuşlardır. Buna göre mana: *"Kör olan veya kör gibi davranan ile onun ayrılmaz dostu olan şeytan bize geldiklerinde..."* tarzında olur.

Kör olan ya da kör gibi davranan kişi,– *"arkadaşına, 'Keşke benimle senin aranda iki doğu* –batı ile doğu– *arası kadar uzaklık olsaydı!'"* Ayette geçen iki doğu ifadesinden murat, doğu ile batı arası demektir. Genelde doğu kullanıldığı için, galebe çalması itibariyle ikisine birden iki doğu denmiştir. Nitekim bu, adeta « الْعُمَرَانِ » – *"İki Ömer"* ve « الْقَمَرَانِ » – *"İki ay"* [48] ifadesine benzer bir ifadedir. Asıl demek istenen ise doğunun batıdan olan uzaklığı ve batının doğuya olan uzaklığıdır.

Sen– *"'Ne kötü arkadaşmışsın!' der."*

39 – Onlara, "(Bu temenniniz) **bugün size asla fayda vermez. Çünkü zulmettiniz. Hepiniz azapta ortaksınız" denir.**

"Onlara, –bu temenniniz– *'bugün size asla fayda vermez. Çünkü zulmettiniz...'"* Çünkü siz gerçekten zulüm ve haksızlık ettiniz, siz gerçekten kâfirdiniz, inkâr ediyordunuz. Artık gerçek ortaya çıkmıştır. Bundan böyle sizin için veya herhangi biri için, sizin gerçekten zalim ve kâfir kimseler olduğunuza dair hiçbir kimsenin asla bir şüpheleri kalmamıştır.

Ayette geçen « إِذْ ظَلَمْتُمْ » ibaresinin başında yer alan « إِذْ » harfi, « الْيَوْمَ » kelimesinden bedeldir.

"'Hepiniz azapta ortaksınız' denir."

---

[48] İki Ömer'den kasıt, Hz. Ömer ile Ömer b. Abdülaziz *(Radıyallahu Anhüm)* kast olunmaktadır. İki ay ile de güneş ile ay kast edilmektedir. (Çeviren)

Burada geçen « أَنَّكُمْ » kavli, fail olması hasebiyle mahallen merfudur. Buna göre mana: *"Azapta ortak olmanız size bir fayda sağlayacak değildir."* ya da: *"Siz azapta ortaksınız"* olur.

Bu, adeta dünyada yaygın bir felaketin veya kederin kalpleri hoş tutmaya benzer bir durumdur. Yani herkesin başına gelen felaket sebebiyle, hepsi aynı şekilde üzüntü duyduklarından bu, bir tür teselli gibi olur.

Örneğin büyük Arap şairlerinden olan Hansa'nın (h: 645/1247m) kardeşleri Muaviye ile Sahr'ın öldürülmeleri ve Kadisiye Savaşı'nda kaybettiği dört oğlu üzerine söylediği mersiyeler meşhurdur. Nitekim kardeşleriyle ilgili şu mersiyesi buna bir misal oluşturur. Hansa diyor ki:

ولولا كثرة الباكين حولى   على اخوانهم لقتلت نفسى
ولا يبكون مثل أخى ولكن   أعزى النفس عنه بالتأسى

Güneşin doğuşu hatırlatır bana hep Sahr'ı
Batışıyla güneşin hep hatırlarım onu

Eğer çevremde kardeşlerinin ölümüne ağlayanlar
Olmasaydı kesinlikle kıyardım canıma ben

Kimse ağlamaz kardeşim gibi
Başkalarının acılarına bakarak bulurum teselli

Ancak cehennemde ve azapta ortak olarak bir arada olan sözkonusu kimselerin beraberliği kendileri için bir teselli sebebi, acılarını hafifleten bir sebep değildir. Bu durumda birliktelikleri içlerine bir serinlik serpmez.

Yine burada, failin yani öznenin muzmer / gizli olduğu belirtilmiştir. Yani: *"Sözkonusu temenni size bir yarar sağlamaz"* demektir. Ya da: *"Sizin azapta müşterek olmanız size bir fayda getirmez. Çünkü siz, bu azaba sebep olan şeyde de ortaktınız ki o da, sizin küfrünüz ve inkârınızdı."* demektir. Nitekim « أَنَّكُمْ » zamirinin, « إِنَّكُمْ » olarak okunması da bu manayı destekler durumdadır.

40 – Sağırlara sen mi duyuracaksın yahut körleri ve apaçık bir sapıklık içinde olanları sen mi doğru yola ileteceksin?

"Sağırlara –duyma gerçeğine akıllarını kapalı tutanlara, duyma özelliğini yitirmiş olanlara– *sen mi duyuracaksın yahut körleri* –görme özelliğini yitirenleri– *ve* –yüce Allah'ın ezeli bilgisinde– *apaçık bir sapıklık içinde olanları* –sapıklıkları içinde ölüp gidecekleri– *sen mi doğru yola ileteceksin?"*

41 – Ya biz seni (bu dünyadan) **alır götürürüz de, onlardan intikam alırız.**

"Ya biz seni, –onlara karşı zafere erdirmeden, onların kötülüklerinden ötürü mü'minlerin göğüslerine şifa serpmemizden önce bu dünyadan– *alır götürürüz de,* –vefat ettiririz de– *onlardan* –ahirette en ağır ve en şiddetli bir– *intikam alırız."*

(Bu ayetin başında yer alan « فَإِمَّا » kavlinde yer alan ve bir şart edatı olan « إِنْ » edatının başına bir « مَا » harfi getirildi. Bunun nedeni şartı tekit ve pekiştirmek içindir. Nitekim yine bu ayette yer alan, « نَذْهَبَنَّ بِكَ » kavline de şeddeli bir nun harfinin getirilmesi de tekit içindir.)

42 – Yahut da, onlara yaptığımız tehdidi sana gösteririz ki, bizim onlara gücümüz yeter.

"Yahut da, –seni vefat ettirmezden önce Bedir gününde– *onlara yaptığımız tehdidi* –tehdit vadimizi– *sana gösteririz ki, bizim onlara gücümüz yeter."* Biz buna kadiriz.

Rabbimiz daha önce bu surede geçen 40. ayette:

﴿ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ ﴾ ***"Sağırlara sen mi duyuracaksın, ..."*** diye devam eden kavliyle, bu kimselerin küfür ve sapıklıkta ne kadar dirençli olduklarını söylemekle onların inattaki özelliklerini gösterdi.

Daha sonra da 41. ayette geçen, ﴿ فَإِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ ﴾ ***"Ya biz seni alır götürürüz de*** (vefat ettiririz de)***"*** diye devam eden kavliyle de onları tehdit buyurdu.

43 – Öyle ise sana vahyedilene sımsıkı sarıl. Şüphesiz sen doğru bir yol üzeresin.

"Öyle ise sana vahyedilene –Kur'an'a– *sımsıkı sarıl* –ve onunla amel et. Çünkü– *Şüphesiz sen* –hiçbir eğriliği ve büğrülüğü olmayan– *doğru bir yol* –din– *üzeresin."*

44 – Şüphesiz bu Kur'an, sana ve kavmine bir öğüt ve bir şereftir, ondan hesaba çekileceksiniz.

"Şüphesiz –sana vahyedilen– *bu Kur'an, sana ve kavmine* –ümmetine– *bir öğüt ve bir şereftir,* –kıyamet gününde, hakkıyla onu yerine getirip getirmediğiniz hususunda, nimetlerine tazim edip etmemeniz konusunda ve bu nimete karşı olan şükretmiş olmanızda veya şükretmemenizden ötürü– *ondan hesaba çekileceksiniz."*

45 – Senden önce gönderdiğimiz elçilerimize sor: Rahman'dan başka kulluk edilecek ilâhlar var etmiş miyiz?

Bu ayette gönderilen elçilerden sorma ifadesinden kasıt gerçek manada onlardan sormak demek değildir. Ancak mecazi manada, senden önce geçen peygamberlerin dinlerine dön de bir bak, onların dinlerini, ümmetlerini bir incele. Peygamberlerden herhangi birinin getirdiği bir dinde putlara tapmak hiç var mı? Bu hususu bir incele hele.

Bir mucize ve muciz olan bu kitabı, Kur'an'ı dikkatle incelemek, araştırmak onun bu konuda bilgi sahibi olması için yeterlidir. Bu, ona kâfi gelir. Çünkü bu Kur'an, kendisinden önce gelenleri doğruluyor, tasdik ediyor ve Allah şu ayetiyle onların bu konudaki durumlarını haber veriyor:

﴿ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ نَصِيرٍ ﴾

"Onlar, Allah'ı bırakıp, Allah'ın kendisine hiçbir delil indirmediği, kendilerinin dahi hakkında bilgi sahibi olmadıkları şeylere tapıyorlar. Zalimlerin hiç yardımcısı yoktur." [49]

İşte sadece bu ayetin kendisi bile delil olarak yeterlidir, bunun dışında bir başka şeye ihtiyaç yoktur.

[49] Hac, 71.

Yine denilir ki: *"İsra gecesinde, bütün peygamberler Hz. Peygamber'in (sav) çevresinde toplandılar, Rasulüllah (sav) da, onlara imam oldu. Ve kendisine: 'Onlara sor" denildi. Ancak Rasulüllah (sav) hiçbir kuşku duymadığından onlara bir şey sormadı.'"*

Yine denilir ki bunun manası: *"Daha önce gönderdiğimiz ve kendileri de kitap ehli olan ümmetlere, kendilerine Tevrat ve İncil gönderdiklerimize sor. Çünkü onlar, önceki peygamberlere gönderilen kitaplardan ona haber ve bilgi verirler. Onlara sorması halinde, sanki onların peygamberlerine sormuş gibi olur"* demektir.

Bu sorma meselesinden kasıt, puta tapanların, batıl üzerinde olduklarını ikrar ettirmek ve kanıtlamak içindir.

(Mekke kıraat okulu ile Ali, « وَسْئَلْ » kelimesini, hemzesiz olarak « وَسَلْ » diye okumuşlardır. Ebu Amr da « رُسُلِنَا » kavlini, « رُسْلِنَا » olarak okumuştur.)

❁ ❁ ❁

46. — 56. ÂYETLER

وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا إِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِه۪ فَقَالَ إِنّ۪ى
رَسُولُ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِاٰيَاتِنَٓا إِذَا هُمْ مِنْهَا
يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُر۪يهِمْ مِنْ اٰيَةٍ إِلَّا هِيَ أَكْبَرُ مِنْ أُخْتِهَاۘ
وَأَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَٓا أَيُّهَا السَّاحِرُ
ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ إِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا
عَنْهُمُ الْعَذَابَ إِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾ وَنَادٰى فِرْعَوْنُ ف۪ى قَوْمِه۪
قَالَ يَا قَوْمِ أَلَيْسَ ل۪ى مُلْكُ مِصْرَ وَهٰذِهِ الْأَنْهَارُ تَجْر۪ى مِنْ
تَحْت۪ىۚ أَفَلَا تُبْصِرُونَۜ ﴿٥١﴾ أَمْ أَنَا خَيْرٌ مِنْ هٰذَا الَّذ۪ى هُوَ
مَه۪ينٌ وَلَا يَكَادُ يُب۪ينُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَٓا أُلْقِيَ عَلَيْهِ أَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ
أَوْ جَٓاءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِن۪ينَ ﴿٥٣﴾ فَاسْتَخَفَّ قَوْمَهُ
فَأَطَاعُوهُۜ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِق۪ينَ ﴿٥٤﴾ فَلَمَّٓا اٰسَفُونَا انْتَقَمْنَا
مِنْهُمْ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَع۪ينَۙ ﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفًا وَمَثَلًا
لِلْاٰخِر۪ينَ ﴿٥٦﴾

Meali

46. Andolsun, biz Musa'yı mucizelerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına göndermiştik de o, "Şüphesiz ben âlemlerin Rabbinin elçisiyim" demişti.

47. *(Musa)* mucizelerimizi kendilerine getirince, bir de bakmışsın, o mucizelere gülüyorlar!

48. Onlara gösterdiğimiz her bir mucize önceki benzerinden daha büyüktü. Doğru yola dönsünler diye, onları azaba uğrattık.

49. *(Onlar azabı görünce)* "Ey büyücü! Sana verdiği söze dayanarak, bizim için Rabbine dua et. Çünkü biz artık doğru yola gireceğiz" dediler.

50. Fakat biz onlardan azabı kaldırınca bir de bakmışsın sözleinden dönüyorlar.

51. Firavun, kavmine seslenerek dedi ki: "Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı benim değil mi? Şu nehirler de benim altımdan akıyor *(değil mi?)* Hâlâ görmüyor musunuz?"

52. "Yoksa ben, şu zavallı, nerede ise maksadını anlatamayacak durumda olan bu adamdan daha hayırlı değil miyim?"

53. "*(Eğer doğru söylüyorsa)* ona altın bilezikler atılmalı yahut onunla beraber bulunmak üzere melekler gelmeli değil miydi?"

54. Firavun, kavmini küçük düşürdü *(ezdi)*. Onlar da kendisine itaat ettiler. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir toplumdu.

55. Onlar bizi bu şekilde öfkelendirince biz de onlardan öç aldık, hepsini suda boğduk.

56. Onları, sonradan gelecek inkârcılara, geçmiş bir ibret ve bir örnek kıldık.

Tefsiri

Daha sonra Yüce Allah, Rasulü'nü (sav) şu kavliyle teselli buyurmaktadır:

46 – Andolsun, biz Musa'yı mucizelerimizle Firavun'a ve ileri gelen adamlarına göndermiştik de o, "Şüphesiz ben âlemlerin Rabbinin elçisiyim" demişti.

Burada bu ayetin: *"Şüphesiz ben âlemlerin Rabbinin elçisiyim"* ifadesi esnasında Firavun ve adamlarının Hz. Musa'ya (as) cevapları mahzuftur, burada yer almamıştır. Çünkü bundan sonra gelen ayet, zaten buna delalet etmektedir.

47 - (Musa) **mucizelerimizi kendilerine getirince, bir de bakışsın, o mucizelere gülüyorlar!**

Musa– *"Mucizelerimizi kendilerine getirince,* –Hz. Musa'nın (as) davasını kanıtlamak babında, karşı tarafın bizzat beyyine, kanıt istemeleri üzerine, Hz. Musa da istenen beyyineyi, mucizeyi getirmesi, ayeti ibraz etmesi üzerine– *bir de bakmışsın, o mucizelere gülüyorlar!"* Yani o ayetle, o mucize ile alay ederek onu eğlence ediniyorlar ve buna da büyü diyorlar.

Ayette geçen « إذا » harfi, mufacee yani anısızın manasınadır ve ayetin başında geçen « فلمّا » kelimesinin cevabıdır. Çünkü bu kelimenin yanında ansızın manasını ifade eden mufacee fiili mukadderdir. Bu itibarla « إذا » harfini mahallen nasb eden amildir. Burada sanki şöyle denir gibidir: *"Musa onlara bizim ayetlerimizi, mucizelerimizi getirince, kendilerinde ansızın bir gülmedir başladı."*

48 - Onlara gösterdiğimiz her bir mucize önceki benzerinden daha büyüktü. Doğru yola dönsünler diye, onları azaba uğrattık.

"Onlara gösterdiğimiz her bir ayet –mucize– *önceki benzerinden daha büyüktü."* Yani bir sonra gönderilen mucize, bir önce gönderilene göre çok daha büyük çapta olan bir mucize olurdu ki bu, olağanüstü olan bir olaydı. Ayetten açıkça anlaşılan o ki, *"bir sonra gönderilen mucize ya da ayet, bir öncekine göre daha büyüktü"* gibi bir mana çıkmaktadır. Oysa mesele böyle değildir. Aksine burada demek istenen şey şudur:

"O mucizelerin tamamı büyük olan mucizeler demektir. Neredeyse biri diğerinden ayırt edilemeyecek özellikteki önemli mucizelerdi." Nitekim halk arasında, *"İkisi de kardeştirler"* diye bir deyim vardır ki, her ikisi de tıpa tıp aynıdır, biri ötekisinden ayırt edilemez, biri diğerine göre çok daha değerli ve üstündür, saygındır, demektir.

"Doğru yola –küfürden imana– *dönsünler diye, onları azaba uğrattık."* Bu hususlar yüce Allah'ın şu buyrukları, kavilleri gibidir. Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

﴿وَلَقَدْ اَخَذْنَا اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ﴾

"Andolsun ki, biz de Firavun'a uyanları, ders alsınlar diye yıllarca kuraklık ve mahsul kıtlığı ile cezalandırdık." [50]

﴿فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ﴾

"Biz de kudretimizin ayrı ayrı mucizeleri olarak onların üzerlerine tufan, çekirge, haşere, kurbağalar ve kan gönderdik. Yine de büyüklük taslayıp suçlu bir topluluk oldular." [51]

49 – (Onlar azabı görünce) **"Ey büyücü! Sana verdiği söze dayanarak, bizim için Rabbine dua et. Çünkü biz artık doğru yola gireceğiz" dediler.**

Onlar azabı görünce *"Dediler ki: 'Ey büyücü!'"* Çünkü o toplum, büyü ilmine değer verdiklerinden ötürü, alanında kendini kanıtlamış olan bilim adamlarına büyücü derlerdi.

(Şam Okulu mensupları, ayetin başında yer alan « يَا اَيُّهَا السَّاحِرُ » ibaresini, « يَا اَيُّهُ السَّاحِرُ » diye « ـه » harfinin ötresiyle « ـا » (elif) olmaksızın okurlar. Gerekçe olarak da, bu harf, « ا » harfinden önce gelmesi durumunda meftuh yani üstünlü olarak okunur. İki sakin yani harekesiz harfin bir araya gelmesi, yan yana olması halinde, bu durumda sözkonusu harfin harekesi, kendisinden önce gelen harfin harekesine tabi olur.)

"Sana verdiği söze dayanarak, bizim için Rabbine dua et." Zira Allah (cc), senin duanı kabul edeceğine dair sana söz vermiştir. Ya da sana verdiği peygamberlik görevi gereği olarak duanı kabul edeceğine ilişkin sana söz vermiştir. Bu itibarla bizim için Rabbine dua buyur.

Ya da: *"Sana verdiği söze dayanarak"* ifadesinden hareketle doğru yola girenlerden azabı kaldıracağını Rabbin sana söz vermiştir. Bu ne-

---

[50] Araf, 130.
[51] Araf, 133.

denle bu azabı bizden kaldırsın, *"Çünkü biz artık doğru yola gireceğiz."* Bundan böyle iman edeceğiz.

50 – Fakat biz onlardan azabı kaldırınca bir de bakmışsın sözlerinden dönüyorlar.

İman edeceklerine ilişkin vermiş oldukları sözlerinden dönüyorlar, sözlerinde durmuyorlar.

51 – Firavun, kavmine seslenerek dedi ki: "Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı benim değil mi? Şu nehirler de benim altımdan akıyor (değil mi?) **Hâlâ görmüyor musunuz?"**

"Firavun, kavmine seslenerek dedi ki:" Bizzat Firavun'un kendisi Kıptilerin ileri gelenlerine seslenip dedi ki, ya da; bir ünleyiciye emir verip onun aracılığıyla seslenip dedi ki, demektir. Bu ifade, adeta yetkilinin kesin bir emri vermesi üzerine: *"Emir, ya da yetkili, hırsız hakkında kesin konuştu"* tarzında bir ifade tarzıdır.

"Kavmine" ifadesiyle de, emrin kimlere yönelik olduğunu, kimlere seslenildiğini gösterir.

"Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı benim değil mi? Şu nehirler de..." Nil nehrine akan ve onu besleyen kollar demektir ki, bunlarsın en önemlileri dört tane idiler. *"...benim altımdan* –sarayımın altından– *akıyor"* değil mi?

Yine bir yoruma göre de denilir ki: *"Benim bahçelerimde, önümde ve ellerimin altında akan nehirler değiller mi?"*

Ayette yer alan « وَهٰذِهِ » ibaresindeki « و » harfi, atıf / bağ edatıdır ve bunu, « مُلْكُ مِصْرَ » ibaresi üzerine atfeder, oraya bağlar. « تَجْرِى » kelimesi de bundan hal olması hasebiyle mansubtur. Ya da söz konusu « و » harfi, *vav-ı haliye*dir. İşaret ismi de mübteda olur.

« اَلْاَنْهَارُ » kelimesi de, işaret isminin sıfatıdır. « تَجْرِى » kelimesi, mübtedanın haberidir.

Harun Reşit'ten rivayete göre, o, bu ayeti okuduğunda demiş ki:

"Ben bunun için kesin olarak en sıradan kölelerimi göreve getirip Firavunun sarayında onlara yetki vereceğim, demiş. Bunun üzerine de abdest

suyu ile ilgili hizmetlerinde bulunan hizmetçisi Hasib'i sözkonusu göreve atamıştır."

Abdullah b. Tahir'den rivayete göre:

"Harun Reşit kölesini sözkonusu saraya veli olarak tayin etti. Bunun üzerine o da denilen saraya gitti. Oraya girip şöyle üstten bir bakınca şöyle konuştu:

–Yani Firavun'un kendisiyle üstünlük tasladığı şehir bu mu ki, kalkıp da: ***'Ey kavmim! Mısır hükümdarlığı benim değil mi?'*** *dediği yer ve saltanat da burası mı? Allah adına yemin olsun ki burası benim katımda, içine bile girmeye değmeyecek olan bir yerdir, der ve bunun üzerine atını serbest bırakıp dörtnala oradan uzaklaşır."*

"Hâlâ –benim ne kadar güçlü olduğumu, Musa'nın da zayıf ve güçsüzlüğünü, benim varlıklı oluşumu, Musa'nın da yoksulluğunu– *görmüyor musunuz?"*

52 – "Yoksa ben, şu zavallı, nerede ise maksadını anlatamayacak durumda olan bu adamdan daha hayırlı değil miyim?"

"Yoksa ben, – -ki sizin de gördüğünüz gibi durumun ve halim ortadadır- böyleyken– *şu zavallı,* –güçsüz, basit, sıradan biri olan ve– *nerede ise* –dilindeki kekemelik yüzünden– *maksadını anlatamayacak durumda olan bu adamdan daha hayırlı değil miyim?"*

Ayetin başında yer alan « أَمْ » harfi, *"belki, bilakis"* manasına gelen ve aynı zamanda soru edatı olan hemzeyi de bünyesinde taşıyan bu harf, Munkatıa olabilir. Bu durumda sanki şöyle der gibidir: *"Sizce de sabit olmadı mı? Benin kesin olarak ondan daha hayırlı ve üstün biri olduğum gerçeği ortada değil mi? Oysaki benim durumun ortada ve gözlerinizin önündedir..."*

53 – "(Eğer doğru söylüyorsa) **ona altın bilezikler atılmalı yahut onunla beraber bulunmak üzere melekler gelmeli değil miydi?"**

Eğer doğru söylüyorsa– *Ona altın bilezikler atılmalı yahut onunla beraber bulunmak* –ve yürümek– *üzere melekler gelmeli değil miydi?"* Melekler ona, o meleklere destek vererek, birbirlerine sırt vermeleri, yardım etmeleri gerekmez miydi? Melekler ona arka çıkmalı ve yardım etmeleri gerekmez miydi?

(Ayette geçen ve *"bilezikler"* manasına gelen « أَسْوِرَةٌ » kelimesini, Hafs, Yakub ve Sehl, görüldüğü gibi « أَسْوِرَةٌ » olarak okumuşlardır. Bu kelime de, « سِوَارٌ » kelimesinin çoğuludur. Bunlar dışında kalanlar ise, aynı kelimeyi, « إِسْوَارٌ » kelimesinin çoğulu olarak, « أَسَاوِرَةٌ » olarak okumuşlardır. Bu da « سِوَارٌ » yüzük demektir. « أَسَاوِيرُ » kelimesinden, « ي » harfi hazfedilerek kaldırıldı, bunun yerine kelimenin sonuna bir « ة » harfi getirildi.)

Ayette, *"Ona altın bilezikler atılmalı değil miydi?"* ifadesiyle vurgulanmak istenen şey, *"Ona krallık nişaneleri, gerdanlıkları sunulmalı değil miydi? Bir kral gibi olması lazım gelmez miydi?"* anlamında söylenen bir ifade tarzıdır. Çünkü cahili ve Firavni toplumlar, bir kimseye bir makam ve mevki verdiklerinde, onu gerdanlıklara, süslere, takılara boğarlar, altından gerdanlıklarla halkın karşısına çıkarırlardı, dolayısıyla Hz. Musa (as)'ı da öyle görmek ve göstermek çabasını güderek böyle bir şeye sahip olmadığına göre *"o da kim oluyor?"* dercesine bir tavır sergilemiş oluyorlar.

54 - Firavun, kavmini küçük düşürdü (ezdi). **Onlar da kendisine itaat ettiler. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir toplumdu.**

"Firavun, kavmini küçük düşürdü," sözleriyle onları ezdi, onları basit gördü ve haklarında söylenmeyecek sözleri söyledi. Yine yorum olarak deniliyor ki:

"Firavun onlara, kendisine itaatte kusur etmediler, o, ne istediyse hemen koşup yerine getirdiler."

Her şeye rağmen– *Onlar da kendisine itaat ettiler. Çünkü onlar yoldan çıkmış bir toplumdu.* –Allah'ın dinini tanımıyorlardı, din dışı hareket ediyorlardı.

55 - Onlar bizi bu şekilde öfkelendirince biz de onlardan öç aldık, hepsini suda boğduk.

Ayette geçen ve öfkelendirme manası verilen, « آسَفُ » kelimesi, « أَسِفَ — أَسَفًا » kelimesinden nakledilmiş, alınmıştır. Bu da öfkenin kabarması ve şiddetli bir şekilde kızmak manasına gelir. Buna göre mana şöyle oluyor:

"Onlar masiyet ve günahta aşırıya, ifrata kaçtılar, bu nedenle de hemen azabımızın kendilerine ulaşması gereği de kesinleşmiş oldu, zorunluluk kazandı. Hemen onlardan intikam ve öç almamız, kendilerine karşı asla yumuşak davranmamamız lazım geldi."

56 – Onları, sonradan gelecek inkârcılara, geçmiş bir ibret ve bir örnek kıldık.

"Onları, sonradan –onlardan sonraki dönemlerde– *gelecek inkârcılara, geçmiş bir ibret ve bir örnek* –durumları ve konumları hakkında şaşkınlık ve hayret uyandıran konuşmalar yapılacak, darbı mesel– *kıldık."* Böylece bir konuda örnek verilmesi gerektiğinde bunlar darbımesel olarak getirilir. Mesela sizin bu haliniz adeta Firavunun kavminin hali gibidir, demek gibi söylenir.

(Bu ayette geçen ve geçmiş manasına gelen, « سَلَفًا » kelimesi, « سَالِفٌ » kelimesinin çoğuludur. Adeta « خَادِمٌ » ve « خَدَمٌ » kelimeleri gibidir.)

Ayetin manası şöyle olmaktadır:

"Biz onları, daha sonra gelecek olan kâfir kuşaklara örnek kıldık. Çünkü aynı cezaya çarptırılmaları konusunda, kendilerine onları örnek edinmişlerdi. Tıpkı onlar gibi fiiller işlemişlerdi. Öncekilerin halleri her devirde konuşan bir mesel olmuştu, bunların da durumları aynı olacaktır. Do-laysıyla geçmiş kâfir toplumlara ne türden cezalar verilmiş ve azaplar inmişse, bunlara da aynısı olacaktır.

❁ ❁ ❁

57. — 66. ÂYETLER

وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلاً إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾ وَقَالُوا ءَاٰلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ ط مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلاَّ جَدَلاً ط بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾ إِنْ هُوَ إِلاَّ عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلاً لِبَنِى إِسْرَآئِيلَ ط ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَآءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلٰٓئِكَةً فِى الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلاَ تَمْتَرُنَّ بِهَا وَاتَّبِعُونِ ط هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلاَ يَصُدَّنَّكُمُ الشَّيْطَانُ ج إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَآءَ عِيسٰى بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِى تَخْتَلِفُونَ فِيهِ ج فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَأَطِيعُونِ ﴿٦٣﴾ نَّ اللّٰهَ هُوَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ ط هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ ج فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ إِلاَّ السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لاَ يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾

Meali

57. Meryem oğlu İsa bir örnek olarak anlatılınca bir de ne göresin, senin kavmin *(seni susturacak bir delil buldukları zannıyla)* hemen şamata etmeye başlar.

58. "Bizim tanrılarımız mı hayırlı, yoksa İsa mı?" dediler. Bunu sadece seninle tartışmak için ortaya attılar. Şüphesiz onlar kavgacı bir toplumdur.

59. İsa, sadece, kendisine nimet verdiğimiz ve İsrail oğulları'na örnek kıldığımız bir kuldur.

60. Eğer dileseydik, içinizden yeryüzünde sizin yerinize geçecek melekler yaratırdık.

61. Şüphesiz o Kıyametin *(kopacağının)* bir bilgisidir. Artık onun hakkında asla şüphe etmeyin, bana uyun, bu doğru bir yoldur.

62. Sakın şeytan sizi yoldan çevirmesin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır.

63. İsa, apaçık mucizeleri getirdiği zaman şöyle demişti: "Ben size hikmeti getirdim ve hakkında ayrılığa düştüğünüz şeylerden bir kısmını size açıklamak için geldim. Öyle ise, Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."

64. Şüphesiz Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O'na kulluk edin, işte bu doğru bir yoldur.

65. Ama aralarından çıkan gruplar ayrılığa düştüler. Elem dolu bir günün azabından vay o zulmedenlerin hâline!

66. Onlar *(bu tavırlarıyla)* ancak, kıyamet gününün kendilerine ansızın gelmesini beklemektedirler, hâlbuki bunun farkında değillerdir.

Tefsiri

57 – Meryem oğlu İsa bir örnek olarak anlatılınca bir de ne göresin, senin kavmin –seni susturacak bir delil buldukları zannıyla– **hemen şamata etmeye başlar.**

Hz. Peygamber (sav), Kureyşlilere:

﴿ اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ حَصَبُ جَهَنَّمَ ﴾

"Siz ve Allah dışında taptığınız şeyler cehennem yakıtısınız. Siz oraya gireceksiniz."[52] mealindeki bu ayeti okuyunca çok kızmışlardı. Bunun üzerine Abdullah İbn Zeba'ri şöyle konuştu:

– *Bu söylediğin sadece bizim ve ilahlarımıza mı özgüdür? Yoksa tüm ümmetlere mi özgüdür?* Rasulüllah (sav) da bunun üzerine ona şu cevabı verdiler:

– *"Bu durum, size, ilahlarınıza ve tüm ümmetlere özgü olan bir durumdur."* Bu defa İbn Zeba'ri:

– *Peki, sen, Meryem oğlu İsa'nın peygamber olduğunu ileri sürmüyor musun? Onu hayırla yâd ederek, ümmetini de övmüyor musun? Senin de bildiğin gibi Hıristiyanlar ona ve annesine tapıyorlar. Kendisine tapınılan bir Aziz! Çünkü Yahudiler Uzeyr'e taptılar. Tapınılan melekler. Zira Melih oğulları da meleklere taptılar. Evet, eğer bütün bunlar cehennem ateşinde olacaklarsa, biz ve ilahlarımız da birlikte hepimiz orada olmaya razıyız.* dedi.

Bunun üzerine orada bulunanlar gülüşüp Rasulüllah (sav) ile alay ettiler. Rasulüllah (sav) da bir süre sessiz kaldı. Bu olay üzerine Yüce Allah şu ayeti indirdi:

﴿ إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنٰى اُولٰٓئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴾

"Tarafımızdan kendilerine güzel akıbet takdir edilmiş olanlara gelince, işte bunlar cehennemden uzak tutulurlar."[53] [54]

---

[52] Enbiya, 98.
[53] Enbiya, 101.
[54] Hafız Askalani diyor ki: *"Bunu Salebi ve Begavi rivayet ettiler. Salebi bunu böylece rivayet etmiş, sonra da Begavi herhangi bir isnada dayanmaksızın bunu rivayet etmiştir. Ancak ben, bu rivayeti bu tarzda bulamadım, sadece farklı rivayetlerle karıştırılarak, telfik yapılarak gelen bir rivayettir. Bu rivayetin baş tarafı, Taberani'nin Mucem'i Sağir kitabında, İbn Abbas tarafından rivayet edilen hadisin sonlarında yer almaktadır."* İbn Abbas (ra) demiş ki: *"Mekke'nin fethi gününde Rasulüllah (sav) Mekke'ye girdiğinde, Kâbe'nin üzerinde 360 put bulunuyordu. Hepsi de ayaklarından Kâbe'nin üzerine kurşun ile sağlamca monte edilmişlerdi."* diye rivayet devam ediyor. Ancak *"Kureyş ileri gelenleri"* diye başlayan kısım ise, bir başka kıssa olup, bunu da İbn İshak *"el-Megazi"* adlı eserinde zikretmiştir. Taberi de o yoldan rivayet etmiştir ve demiş ki: *"Rasulüllah (sav), bir keresinde Kureyş'ten bazı kimselerle bir-*

Bu durumda mana şöyle olmaktadır:

"İbn Zeba'ri, Hz. İsa'yı (as) *kendi ilahları ile alakalı olarak örnek gösterip, Hıristiyan toplumun da ona tapmakta olduklarını ileri sürüp Rasulüllah* (sav) *ile tartıştı ve 'Senin kavmin Kureyşliler de ondandır,' dedi. Yani tıpkı İsa örneğinde olduğu gibidir. Bundan ötürü sevinçten kahkaha attılar."* Yani bu konuşma üzerine, Rasulüllah'ın sustuğunu gördükle-

---

likte Mescid'de/Kâbe'de oturuyordu. Derken bu sırada Nadr b. Haris çıkagelir. Rasulüllah (sav) kendisiyle konuşur ve onu susturur." Böylece burada anlatılan kıssanın benzerini sonuna dek aktarır. Rivayette şu ifadeler bulunmaktadır: *"Allah'tan başkalarına tapmayı sevenler ve isteyenler, taptıklarıyla birlikte onlar ancak şeytanlara tapmış olurlar."* İbn Merduye ve Vahidi de Ebu Zerr (ra)'in yoluyla Ebu Yahya'dan (ra), o da İbn Abbas'tan (ra) rivayetle, İbn Abbas demiş ki: ***"Siz ve Allah dışında taptığınız şeyler cehennem yakıtısınız. Siz oraya gireceksiniz."*** (Enbiya, 98) mealindeki bu ayet nazil olunca, bu, Kureyşlilerin zoruna gitti, kendilerine çok ağır geldi ve:

– *"Bu, ilahlarımıza sataşıyor"* dediler. Derken bu esnada İbn Zeba'ri gelir ve:

– *"Ey Muhammed, senin bu hakaretin sadece bizim ilahlarımıza mı hastır, yoksa Allah'tan başkasına tapan her toplum için de geçerli midir?"* diye sorar. Rasulüllah (sav) da:

– ***"Allah'tan başkasına tapan herkes ve her toplum için geçerlidir"*** buyurur. İbn Zeba'ri de:

– *"Kâbe'nin Rabbine andolsun ki, bu konuda seninle tartışacağım"* der ve olay yukarıda anlatıldığı gibi cereyan eder.

Burada iki noktaya dikkat çekmek isterim.

Birincisi: Arap olmayan birçok ilim adamlarınm dillerinde ve kitaplarında yaygın olan şey, güya Rasulüllah (sav) bu kıssa ile alakalı olarak İbn Zeba'ri'ye demiş ki:

– *"Yuh sana! Sen kavminin dilini bile bilmiyorsun! Çünkü ben:* « مَا تَعْبُدُونَ » – *'Taptığınız şeyler' dedim ve ben,* « مَنْ تَعْبُدُونَ » – *'Taptığınız kimseler' demedim,"*

Bu, aslı esası olmayan uydurma bir rivayettir. Ne müsned olarak ne de müsnedsiz bu rivayete rastlanılmamıştır.

İkincisi de: Süheyli, *"İbn Zeba'ri'nin itirazının gereksiz olduğunu"* söylemiş ve:

– *"Çünkü burada hitap, Kureyşlilerle onların taptıkları putlara dairdir. Bunun içindir ki, ifade* « مَنْ » *edatı ile değil, akılsız varlıklar için kullanılan* « مَا » *harfi ile getirilmiştir."* demiştir.

Kaldı ki burada yer verilen İbn Abbas (ra) hadisi, bu yorumu nakzediyor, doğru olmadığını belirtiyor. Çünkü hadis, amacın, Allah (cc)'tan başka tapınılan tüm şeylerin olduğu gerçeğini açıkça göstermektedir. (Bak: Zemahşeri, Keşşaf, 3/132–133, Enbiya, 98–99. ayetler, (Çev.)

rinde öylesine sevinmişlerdi ki, bu nedenle kahkaha atmaktan kendilerini alamıyorlardı.

Medine ve Şam Okulları mensupları ile Ali ve A'şa, ayette yer alan « يَصِدُّونَ » kelimesini, « يَصُدُّونَ » olarak okumuşlardır. Kelime, « الصُّدُودُ » kökünden alınmadır. Bu durumda mana şöyle olmaktadır: *"İşte verilen bu örnek sebebiyle haktan döndüler ve ondan yüz çevirdiler."*

Bir rivayete göre de, sözkonusu kelime, « الصَّدِيدُ » kökünden alınmadır. Bu durumda kelime gürültü ve şamata çıkarmak manasınadır. Bu iki kök itibariyle de kelime, tıpkı « يَعْكِفُ » ve « يَعْكُفُ » kelimeleri gibi, iki şekilde kullanılan kelimeler türündendir.

58 – "Bizim tanrılarımız mı hayırlı, yoksa İsa mı?" dediler. Bunu sadece seninle tartışmak için ortaya attılar. Şüphesiz onlar kavgacı bir toplumdur.

"'Bizim tanrılarımız mı hayırlı, yoksa İsa mı?' dediler." Yani demek istiyorlardı ki: *"Senin iddiana göre mademki bizim ilahlarımız, putlarımız İsa'dan daha hayırlı ve daha değerli değiller. İsa da cehennem odunu olacağına göre, bizim ilahlarımızın işi o kadar da zor değildir."* Aslında o müşrikler,– *bunu* –bu İsa (as) örneğini– *sadece seninle tartışmak* –sözleriyle sana üstün gelmek, seni yenip susturmak– *için ortaya attılar.* –Yoksa hak ile batıl ortaya çıksın diye bunu ileri sürmediler.– *Şüphesiz onlar kavgacı bir toplumdur."* Onların davranışları acımasızca bir kavga ortamı oluşturmak içindir, Çünkü kendileri acımasız bir kavgacı toplumdurlar.

Bunun sebebi, Yüce Allah'ın: ﴿اِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ﴾ – *"Siz ve taptığınız şeyler"* kavli, sadece putları konu edinen bir ibaredir. Nitekim ayette yer alan, ***şey*** ve ***şeyler*** manasına gelen « مَا » harfi, akılsız olan varlıklar içindir.

Ancak Abdullah b. Zeba'ri, işin hile tarafına kaçarak, aldatmaca bir yola başvurdu. Çünkü kendisi, « مَا » harfinin genel manada olan bir lafız olması hasebiyle, işin bu muhtemel olan yönünü dikkate alarak konuştu. Oysaki kendisi de ayette yer alan « مَا » harfiyle, demek istenen şeyin sadece onların putları olduğunu, bir başka mana içermediğini çok iyi

biliyordu. Ancak işin hilesi bakımından kendisine burada bir yol bulmuştu. Sırf bir tartışma ortamı oluşturmak için, kelimeyi genel manasıyla, şümul, ihata ve kapsam açısından ele aldı ve asıl manasından kelimeyi uzaklaştırdı ve kelimeyi Allah (cc)'tan başka tapınılan tüm varlıkları bu kapsama soktu. Çünkü üstün gelmek ve yenmek arzusu, büyüklenme duygusu aklını başından almıştı. Bu konuda yüzsüzlük ve hayâsızlık edip konuştu. Nihayet Rasulüllah (sav)'a, Rabb'inden kendisine cevap gelene dek, Rasulüllah (sav) vakarını ve ciddiyetini korudu.

59 – İsa, –başka değil– **sadece, kendisine nimet** –peygamberlik– **verdiğimiz ve İsrail oğulları'na** –adeta darbı meseller gibi– **örnek kıldığımız** –öteki kullarımız gibi– **bir kuldur.**

60 – Eğer dileseydik, içinizden yeryüzünde sizin yerinize geçecek melekler yaratırdık.

Nitekim Zeccac da böyle söylemiştir. *Camiu'l-Ulum* adlı eserde de:

"Size karşılık, sizin yerinize melekleri geçirirdik" ifadesine yer vermiştir. Ayette geçen « مِنْ » harfi, *"Bedel, yerine, karşılık"* manasınadır.

Yine ayette yer alan, « يَخْلُفُونَ » kelimesi, Sizi yeryüzünde halife kılardık veya melekelerin bir kısmı diğerlerine halife olurdu.

Bir yoruma göre de denilmiştir ki: *"Eğer dileseydik, birçok şaşkınlık uyandıracak şeylere kadir olmamız hasebiyle, ey adamlar! Nasıl ki çocuklarınızı size halife ve halef kılmış isek, yeryüzünde melekleri de üzerinize halife kılardık, halife olarak seçerdik. Bu nedenle ey adamlar! Sizden, içinizden de öyle melekler dünyaya getirirdik, doğurturduk ki, onları yeryüzünde size halife kılardık.*

Nitekim biz, babasız olarak İsa'yı, bir kadından dünyaya getirmiştik ki, böylece nelere gücümüzün yettiğini, apaçık olan kudretimizi görüp öğrensinler, gerçeği ayırt edebilsinler istedik. Yine istedik ki, melekler de cisimdirler, bu itibarla onlar da kendileri gibi cisim olan şeylerden doğacaklarını bilsinler. Kadim olan Yüce Allah bütün bunlar yücedir, münezzehtir."

61 – Şüphesiz o Kıyametin (kopacağının) **bir bilgisidir. Artık onun hakkında asla şüphe etmeyin, bana uyun, bu doğru bir yoldur.**

"Şüphesiz o Kıyametin –kopacağının– *bir bilgisidir.* –Yani İsa (as)'ın gelmesi, artık kıyametin kopmasının yakın olduğunun bir belirtisidir, işaretidir. Nitekim İbn Abbas (rha), ayette geçen, « عِلْمٌ » kelimesini, « عَلَمٌ » diye okumuştur. Bu da alamet, belirti, işaret demektir. Çünkü Hz. İsa'nın (as) nüzulü yani inmesi, kıyametin kopmasının alametidir.[55]

"Artık onun hakkında asla şüphe etmeyin," Şüphe etmek anlamında olan, « تَمْتَرُنَّ » kelimesi, « الْمِرْيَةُ » kelimesinden alınmadır. Bu da *şek, kuşku* ve *şüphe* manasına gelir. *"bana uyun,"* (Sehl ve Yakub her ikisinde de, « وَاتَّبِعُونِي » diye « ي » harfiyle okumuşlardır. Yani, *"Benim hidayetime ve şeriatıma uyun"* ya da *"Benim Rasulüme uyun"* demektir. Yahut da, bu, Rasulüllah'a (sav), *"bu doğru bir yoldur"* demesi için bir emirdir. Yani sizi davet ettiğim bu yol, doğru bir yoldur, demektir.[56]

62 – "Sakın şeytan sizi yoldan –kıyametin kopmasına iman etme gerçeğinden ya da hakka tabi olmaktan– **çevirmesin. Çünkü o, size apaçık bir düşmandır."** Düşmanlığı size karşı çok açık ve ortada olan biridir. Çünkü atanız Âdem'i (as) cennetten çıkarmıştır, ondan nur libasını, takva elbisesini sıyırmıştır.

63 – "İsa, apaçık mucizeleri –ya da İncil'in ayetlerini, apaçık olan şeriatları– **getirdiği zaman şöyle demişti: "Ben size hikmeti**

---

[55] Bu konu, tartışmalıdır. Müfessir burada kendi yorumuna öncelik vermiştir. Bu nedenle konu farklı tefsirlerden ve ilgili kaynaklardan araştırılmalı, doğru ve gerçekçi olan bilgiye ulaşmalıdır. (Çeviren)

[56] Ayetin başında geçen « وَإِنَّهُ » kavlindeki « هُ » zamiri, aslında Kur'an'a raci olmasına rağmen, hep, Hz. İsa'nın (as) inmesiyle ilişkilendirilmiş ve bu zamir Hz. İsa'ya (as) raci bir zamir olarak kabul edilmiştir. Burada demek istenen şey, Kur'an'm inmeye başlaması, kıyametin kopmasının ve yakınlığının alameti olduğudur. Kaldı ki Hasan Basri, Katade ve Said b. Cubeyir de bu zamirin Kur'an'a raci olduğunu belirtmişlerdir. Yine İbn Abbas'tan (as), Mücahit ve Katade'den gelen bir rivayete göre sözkonusu bu zamirin Hz. İsa'ya (as) raci olduğunu ileri sürmüşler ve Hz. İsa'nın (as) inmesinin kıyametin alameti olarak ayeti tevil etmişlerdi. Fakat bu, oldukça uzak bir tevildir. Çünkü burada bir muzaf takdir ediliyor ki, bu, herhangi bir delile dayanmayan bir takdirdir. Daha fazla bilgi için ilgili kaynaklara bakılabilir. (Çeviren)

–İncil'i ve şeriati– **getirdim ve hakkında ayrılığa düştüğünüz şeylerden** –dünya ile değil, din ile ilgili konulardan– **bir kısmını size açıklamak için geldim. Öyle ise, Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana itaat edin."**

64 – Şüphesiz Allah, benim de Rabbim, sizin de Rabbinizdir. Öyleyse O'na kulluk edin, işte bu doğru bir yoldur.

Burada Hz. İsa'nın (as) tüm söyledikleri tamamlanıyor.

65 – "Ama –Hz. İsa'dan sonra Hıristiyanlar– **aralarından çıkan** –Yakubiye, Nesturi'ye, Melkaniye ve Şem'uniye gibi– **gruplar** –parçalanıp– **ayrılığa düştüler. Elem dolu bir günün** –kıyamet gününün– **azabından vay o zulmedenlerin hâline!** –Çünkü bunlar, Hz. İsa (as) hakkında kendilerini küfre düşürecek olan iddialar ileri sürdüler.

66 – "Onlar –bu tavırlarıyla, (çünkü zamir ya Hz. İsa'nın (as) kavmine veya tüm kâfirlere racidir,)– **ancak, kıyamet gününün kendilerine ansızın gelmesini beklemektedirler, hâlbuki bunun farkında değillerdir."**

Ayette yer alan « أَنْ تَأْتِيَهُمْ » kavli, *"Saat / Kıyamet"* kelimesinden bedeldir. Yani, *"Bunlar, hiç farkında olmaksızın kıyametin ancak kendilerine ansızın gelmesini bekliyorlar"* demektir. Bu ifade adeta Rabbimizin (cc):

﴿ مَا يَنْظُرُونَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً تَأْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴾

"Onlar, birbirleriyle çekişip dururken kendilerini ansızın yakalayacak korkunç bir sesi bekliyorlar" [57] kavli gibidir.

❁ ❁ ❁

[57] Yasin, 49.

67. — 73. ÂYETLER

الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ ﴿٦٧﴾ يَا عِبَادِ
لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ ﴿٦٨﴾ الَّذِينَ آمَنُوا
بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ
تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ
وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ وَأَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ
﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِي أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧٢﴾ لَكُمْ
فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾

Meali

67. O gün Allah'a karşı gelmekten sakınanlar dışında, dostlar birbirine düşman olurlar.

68. *(Onlara denilecek ki:)* ey kullarım! Bu gün size bir korku yoktur, üzülmeyeceksiniz de.

69. Ayetlerimize inanıp bize teslimiyet gösterenlere *(şöyle denilecek)*:

70. "Siz ve eşleriniz sevinç ve mutluluk içinde cennete giriniz."

71. Onlar için altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır. Canlarının istediği ve gözlerinin hoşlandığı her şey oradadır. Siz orada ebedî olarak kalacaksınız.

72. İşte bu, yapmakta olduklarınıza karşılık size miras verilen cennettir.

73. Orada sizin için bol bol meyve var, onlardan yersiniz.

Tefsiri

67 – "O gün –kıyamet günü– **Allah'a karşı gelmekten sakınanlar** –inananlar– **dışında, dostlar birbirine düşman olurlar.**"

(Ayette geçen ve *dostlar* manasına gelen, « الْأَخِلَّاءُ » kelimesi, « خَلِيل » kelimesinin çoğuludur. « يَوْمَئِذٍ » kelimesi de, « عَدُوٌّ » kelimesiyle mansub kılınmıştır.)

Yani o günde, Allah'ın zatı dışındaki bir amaçla birbirini sevenler, birbirlerine dost olanların tüm sevgileri ve dostlukları kesilir, hepsi düşmanlığa ve kine dönüşür. Sadece ortada samimi ve dürüst olarak birbirlerini Allah için sevenlerin dostlukları o günde baki kalacaktır.

68 – –Onlara denilecek ki:– **"Ey kullarım! Bu gün size bir korku yoktur, üzülmeyeceksiniz de."** Allah için birbirlerini sevmiş olup da Allah'ın emir ve yasakları doğrultusunda hareket edenlere kıyamet gününde nasıl çağrılacaklarına dair bir hikâye, ifade tarzıdır.

(Ayetin başında yer alan ve *"Ey kullarım!"* manasına gelen « يَا عِبَادِ » kavlindeki « عِبَادِ » kelimesini, Medine ve Şam okulları ile Ebu Amr hem vasl yani geçiş halinde ve hem de vakf yani duruş halinde hep « ي » ile « عِبَادِى » olarak okumuşlardır. Ebu Bekir ise, « ي » harfinin fetha harekesiyle, « عِبَادِىَ » olarak okumuştur. Bunlar dışında kalanlar ise, « ي » harfini hazfederek, « عِبَادِ » diye okumuşlardır.)

69 – **Ayetlerimize inanıp** –tasdik eden ve– **bize teslimiyet gösterenlere** –boyun eğenlere şöyle denilecek:–

(Ayetin başında yer alan, « اَلَّذِينَ » kelimesi, « عِبَادِى » kelimesinin sıfatı olması hasebiyle mahallen mansubtur. Çünkü muzaf olan bir münadadır.)

70 – Dünyada iken inanmış olan– **"Siz ve eşleriniz sevinç ve mutluluk içinde cennete giriniz."** –Yüzlerinizde sevinç ve mutluluğunuzun eseri parlar halde cennete girin.–

71 – **"Onlar için altın tepsiler ve** –altın– **kadehler dolaştırılır. Canlarının istediği ve gözlerinin hoşlandığı..."** Burada nimetlerin çok çeşitliliği nedeniyle ifadede hasra gidilmiştir. Çünkü kimi zaman gönlün ya da kalplerin arzuladıkları, kimi zaman da gözlerin hoşnutluk duyacağı nimetlerden her türü vardır. **"...her şey oradadır.** –Yani cennette her şey vardır ve– **Siz orada ebedî olarak kalacaksınız."**

(Ayette geçen « أَكْوَابٍ » kelimesi, « الْكُوبِ » kelimesinin çoğuludur. Bu da kulpsuz kadeh ve tas demektir. Yine ayette yer alan « تَشْتَهِيهِ » kavlindeki « ه » harfini, Medine ve Şam Okulu mensupları ile Hafs, ilgi zamirine ait ve ona raci olan « ه » zamirini ispat ederek, yani okuyarak, bunların dışındakiler ise, Fiil, fail ve Mefulün uzaması nedeniyle « ه » harfini hazf ederek kıraat etmişlerdir.)

72 – İşte bu, yapmakta olduklarınıza karşılık size miras verilen cennettir.

(Ayette yer alan, « تِلْكَ » kelimesi ile sözkonusu cennete işaret edilmektedir ve kelime mübtedadır. « الْجَنَّةُ » ise bunun haberidir.

« الَّتِي اُورِثْتُمُوهَا » ibaresi de, « الْجَنَّةُ » kelimesinin ya sıfatıdır ya da « الَّتِي اُورِثْتُمُوهَا » ibaresinin kendisi sıfattır. « بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ » ibaresi de haberdir. « بِمَا » da yer alan « بِ » harfi. Mahzuf olan bir kelimeye taalluk etmektedir ki, o kelime de « حَاصِلَةٌ » veya « كَائِنَةٌ » kelimesidir. Nitekim haber olarak gelen zarflarda durum böyledir. Birinci duruma göre, « ب » harfi, « اُورِثْتُمُوهَا » kavline taalluk etmektedir.)

Bunun bakiliği konusu ise, mirasa ehil olan kimselerin varlığı açısından, kalan miras, geride bırakılan mirasçılara benzetilmiştir.

73 – Orada sizin için bol bol meyve var, onlardan yersiniz.

Ayette geçen « مِنْ » harfi *teb'iz* içindir, *bir kısmı* demektir ki, mana, *"Cennette bulunan nimetlerden sadece bir kısmını yiyebilirler. Arta kalanları ise ağaçlarında baki kalır ve o ağaçlar ebedi olarak hep meyvelerle süslü kalırlar."*

Nitekim bir hadiste şöyle geçmektedir:

"Herhangi bir kimse cennet meyvelerinden çıkarmamış ve almamış ol-sun ki, kesin olarak o alınanların benzeri anında biter, yeniden yerine gelir." [58]

[58] Bezzar rivayet etmiştir. Nitekim Heysemi'nin "Keşfu'l-Estar" kitabında da böyle geçer. Bak: Age Hadis: 3530.

74. — 80. ÂYETLER

إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ عَنْهُمْ
وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ كَانُوا هُمُ
الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾ وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُمْ
مَاكِثُونَ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ جِئْنَاكُمْ بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ
كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾ أَمْ أَبْرَمُوا أَمْرًا فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ أَمْ يَحْسَبُونَ أَنَّا
لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ بَلٰى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾

Meali

74. Şüphesiz suçlular cehennem azabında devamlı kalacaklardır.

75. Azapları hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde ümitsizdirler.

76. Biz onlara zulmetmedik. Fakat onlar, kendileri zalim idiler.

77. *(Görevli meleğe şöyle seslenirler:)* "Ey Malik! Rabbin bizim işimizi bitirsin." O da, "Siz hep böyle kalacaksınız" der.

78. Andolsun, size hakkı getirdik. Fakat çoğunuz haktan hoşlanmayanlarsınız.

79. Yoksa *(gerçeği kabul etmeme konusunda)* bir işe kesin karar mı verdiler? Şüphesiz biz de *(onları cezalandırmakta)* kararlıyız.

80. Yoksa onların sırlarını ve gizli konuşmalarını duymadığımızı mı sanıyorlar? Hayır, öyle değil, yanlarındaki elçilerimiz *(melekler)* yazmaktadırlar.

Tefsiri

74 – Şüphesiz suçlular cehennem azabında devamlı kalacaklardır.

Burada haberden sonra haber vardır.

75 – "Azapları hafifletilmeyecektir –ve eksiltilmeyecektir.– **Onlar azap içinde** –kurtulmaktan– **ümitsizdirler** –ve şaşkınlık içindedirler.–"

(Bu ayetin başında yer alan, « لَا يُفَتَّرُ » cümlesi, bir başka haberdir.)

76 – Biz onlara –azap ile– **zulmetmedik. Fakat onlar, kendileri zalim idiler.**

Burada yer alan, « هُمْ » zamiri, zamiri fasldır.

77 – (Görevli meleğe şöyle seslenirler:) **"Ey Malik! Rabbin bizim işimizi bitirsin." O da, "Siz hep böyle kalacaksınız" der.**

Azabın kesilmeyeceğinden umut kesenler, azabın sürekli devam edeceğini görenler, görevli meleğe şöyle seslenirler: *"Ey Malik! Rabbin bizim işimizi bitirsin."* Yani bizi öldürsün. Çünkü Allah (cc) birini öldürdüğünde onun için « قَضَى عَلَيْهِ » denir. Nitekim bu durum şu ayette geçen ifadeye benzer:

﴿ فَوَكَزَهُ مُوسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِ ﴾

"Musa da ötekine bir yumruk vurup adamın ölümüne sebep oldu." [59]

Burada *"Ölümüne sebep olma"* cümlesi, « فَقَضٰى عَلَيْهِ » ibaresidir.

Ayetin manası şöyle olmaktadır: *"Bizi öldürmesi için, Rabbinden bizim adımıza istekte bulun."*

"O da, –Yani Cehennemde görevli baş meleği Malik de onlara:– *'Siz hep böyle'* –azap içinde ebedi– *kalacaksınız* –ve ölmek suretiyle bundan kurtulacak değilsiniz. Sizin için azaba ara vermek yoktur,– *der."*

[59] Kasas, 15.

Ayette adı geçen *Malik,* cehennemdeki görevli baş melektir. İbn Abbas'a (rha), İbn Mesud (ra), bu ayette geçen, « يَا مَالِكُ » ibaresini, kısaca « يَا مَالِ » diye okuduğu sorulmuş, bunun üzerine İbn Abbas (ra) da:

"Cehennem ehlinin terhim yapacakları, (kelimeyi kısaltmakla meşgul olacakları) *bir zamanları yoktur"* der.

78 – Andolsun, size hakkı getirdik. Fakat çoğunuz haktan hoşlanmayanlarsınız.

Melekler de onlara:– *"Andolsun, size hakkı* –Yüce Allah'ın sözünü– *getirdik."*

Ayette geçen « قَالَ » fiilindeki zamirin yüce Allah'a raci olması gerekir. Çünkü cehennemdekiler, baş melek Malik'ten, Allah'tan (cc) kendilerini öldürmesi konusunda aracılık etmesini istediklerinde, o da onlara ayette görüldüğü şekliyle cevap vermiştir. Gerçi, bunun Malik'in sözü ile bağlantılı olduğu da söylenmiştir. Yani sözkonusu zamir'in baş melek Malik'e raci olduğunu da ileri sürenler olmuştur.

Yine ayette geçen, *"size getirdik"* kavliyle, melekler murad olunmuştur. Çünkü melekler Allah'ın (cc) elçileridirler. Nitekim Malik de o elçi meleklerden biridir.

"Fakat çoğunuz haktan hoşlanmayanlarsınız." derler. Yani hakkı kabul etmezsiniz, haktan hep kaçar ve uzak durursunuz. Çünkü Hakta yorulmak vardır, batılda ise terk sözkonusudur.

79 – "Yoksa –gerçeği kabul etmeme konusunda Mekke müşrikleri, hile ve tuzakları yoluyla– **bir işe** –Hz. Muhammed (sav) aleyhine– **kesin karar mı verdiler? Şüphesiz biz de** –onların hile ve tuzaklarında kararlı oldukları gibi, onları cezalandırmakta, onlara hile ve tuzak kurmakta– **kararlıyız."**

80 – Yoksa onların sırlarını ve gizli konuşmalarını duymadığımızı mı sanıyorlar? Hayır, öyle değil, yanlarındaki elçilerimiz (melekler) **yazmaktadırlar.**

Mekke müşrikleri, *Daru'n-nedve* denilen küfür ve fesat meclisinde Rasulüllah'ın (sav) meselesi ile alakalı olarak aralarında konuşup görüşüyor ve fısıldaşıyorlardı. İşte bunun üzerine bu ayet inmiştir.

"Yoksa onların sırlarını –kendi içlerinde geçirdiklerini– *ve gizli konuşmalarını* –aralarında gizlice konuşup başkalarından saklı tuttuklarını– *duymadığımızı mı sanıyorlar? Hayır, öyle değil,* –biz onların içlerinde sır olarak sakladıklarını da, aralarında gizlice konuştukları hile ve tuzaklarını da duymuşuzdur ve aynı zamanda hepsine de muttaliyiz, hepsinden de haberdarız ve– *yanlarındaki elçilerimiz* –melekler de– *yazmaktadırlar."*

Yahya b. Muaz'dan (ra) rivayete göre demiş ki:

"Kim, günahlarını halktan gizlerse ve kendisine hiçbir gizli, asla gizli kalmayana karşı ortaya çıkarır, gizlemezse, Allah da onu, kendisine en az önem verilenlerden, en basitlerden kılar. Bunlar da münafıklık alametlerindendir."

❁ ❁ ❁

81. — 89. ÂYETLER

قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ ۖ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴿٨١﴾ سُبْحَانَ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾ وَهُوَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ إِلٰهٌ وَفِي الْأَرْضِ إِلٰهٌ ۚ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٨٤﴾ وَتَبَارَكَ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ۚ وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ ۚ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾ وَلَا يَمْلِكُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ إِلَّا مَنْ شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَأَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾ وَقِيلِهِ يَا رَبِّ إِنَّ هٰؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ ۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

Meali

81. *(Ey Muhammed!)* De ki: "Eğer Rahman'ın bir çocuğu olsaydı, ona kulluk edenlerin ilki ben olurdum."

82. Göklerin ve yerin Rabbi, Arş'ın da Rabbi olan Allah, onların nitelendirmelerinden uzaktır.

83. Bırak onları, tehdit edildikleri güne kavuşana kadar, *(batıl inançlarına)* dalsınlar ve *(dünya hayatlarında)* oynayadursunlar.

84. O, gökte de ilâh olandır, yerde de ilâh olandır. O, hüküm ve hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir.

85. Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin hükümranlığı kendisine ait olan Allah yücedir! Kıyametin bilgisi de yalnız O'nun katındadır ve yalnızca O'na döndürüleceksiniz.

86. O'nu bırakıp taptıkları şeyler şefaat edemezler. Ancak bilerek hakka şahitlik edenler şefaat edebilirler.

87. Andolsun, onlara kendilerini kimin yarattığını sorsan elbette, "Allah" derler. Öyleyken nasıl döndürülüyorlar?

88. Onun *(Muhammed'in)*, "Ya Rabbi! Şüphesiz bunlar iman etmeyen bir kavimdir." demesini de *(Allah biliyor)*.

89. Şimdilik sen onları hoş gör ve "size selâm olsun" de. Yakında bilecekler.

Tefsiri

81 – Ey Muhammed!– **"De ki: 'Eğer Rahman'ın** –Rahman olan Allah'ın delil ve kanıtlara dayalı olarak– **bir çocuğu olsaydı, ona kulluk edenlerin ilki ben olurdum.'"** Nasıl ki insanlar kendi ülkelerinin krallarının çocuğuna, o kralın hatırına ve ona olan saygıdan dolayı saygı ve tazim gösterirlerse, işte ben de o çocuğa ilk tazim eden, saygı gösterecek olan kimse olurdum ve ona itaat etmek, ona boyun eğmek için sizden önce ben harekete geçerdim.

Bu söz, aslında bir varsayıma dayalı olarak konuşulan, söylenen bir sözdür. Asıl burada vurgulanmak ve söylenmek istenen şey, Rahman olan Allah'ın asla bir çocuğunun olmayacağıdır, bunun muhal olduğu gerçeğidir. Çünkü bu durumda ibadet ve kulluk meselesi çocuğun varlığına bağlı kılınmaktadır. Böyle bir şey, zaten haddi zatında ve aslında olamaz olan, muhal olan bir şeydir. Nitekim meseleyi böyle bir şeye, benzer olarak bağlı kılmak da aslında muhaldir, olamazdır.

Bunun benzeri, Said b. Cubeyr'in Haccac'a söylediği söz gibidir. Said b. Cubeyir, Haccac'a diyor ki: *"Allah'a yemin olsun ki, seni dünyada tutuşmuş olan bir ateşe dönüştüreceğim. Eğer bunun, sana dönüp gelmek olacağını bilmiş olsaydım, senden başka asla bir ilaha tapmazdım."*

Yine deniliyor ki: *"Eğer iddianıza göre Rahman olan Allah'ın bir çocuğu olsaydı, ona ilk ibadet ve kulluk eden ben olurdum"* ayetinin manası şöyledir: *"Yani Allah'ı birleyerek ona ilk kulluk eden ben olurdum ve ona çocuk izafe etme gibi sözlerinizi de ilk yalanlayan olurdum."*

Deniliyor ki: *"Eğer ileri sürdüğünüze göre Rahman olan Allah'ın çocuğu olsaydı, bu durumda ben, onun bir çocuğunun olmayacağı konusunda ilk acele eden ben olurdum"* diye de yorumlanmıştır.

« أَنِفَ » kelimesi tıpkı « عَبِدَ - يَعْبَدُ » gibi bir köktendir. Bir kimsenin sevgisi ve bağlılığı artınca, böyle denir ki o, böylece kulluk eden ve ibadet eden olur. « عَابِدِينَ » kelimesi, « عَبِدِينَ » diye de okunmuştur. Ayette geçen « اِنْ » harfinin *"nefiy"* içindir, diyenler de vardır. Yani, *"Rahman'ın bir çocuğu olmadı, aksi takdirde ben de onu söyleyen, ona tapan ve bu manada onu birleyen olurdum."* demektir.

Rivayete göre Nadr b. Abduddar b. Kusay demiş ki:

– *"Melekler Allah'ın kızlarıdır."* İşte bunun üzerine bu ayet nazil olmuştur. Ayetin inmesi üzerine Nadr şöyle diyor:

– *"Görmüyor musunuz? Baksana o da beni doğrulamaktadır."*

Velid b. Muğire de ona diyor ki:

– *"O seni doğrulamıyor ve fakat o şöyle diyor; 'Rahman olan Allah'ın bir çocuğu olmadı. Ve ben Mekke halkı içerisinde, onun asla bir çocuğunun olmadığı konusunda tevhid inancını ilan edenlerin ilkiyim.'"*

Ayette geçen « وَلَدٌ » kelimesini, Hamza ve Ali « وُلْدٌ » olarak okumuşlardır. Daha sonra Yüce Allah, kendisini göklerin, yerin ve Arşın sahibi ve Rabbi olduğunu belirterek, zatını bu şekilde tenzih ediyor ve onun çocuk sahibi olmasının sözkonusu olmadığını belirtiyor. Çünkü çocuk edinmenin cisim olan şeylere özgü bir durum olduğunu göstermek adına bu ifadeye yer vermiş oluyor.

Bu nedenle Rabbimiz buyuruyor ki:

82 – Göklerin ve yerin Rabbi, Arş'ın da Rabbi olan Allah, onların nitelendirmelerinden uzaktır.

Yani o, göklerin, yerin ve Arş'ın Rabbidir. O bir cisim olamaz. Eğer Allah (cc) cisim olsaydı, o takdirde bu âlemi yaratmaya kadir olamazdı ve onu idare etmeye de gücü yetmezdi. Mademki Allah (cc), bir cisim değildir, bu takdirde O'nun bir çocuğunun olması da asla sözkonusu değildir. Çünkü doğum denen olay, cisimlere özgü olan bir niteliktir.

83 - Bırak onları, tehdit edildikleri güne –kıyamet gününe– **kavuşana kadar,** –batıl inançlarına– **dalsınlar ve** –dünya hayatlarında– **oynayadursunlar.**

Bütün bunlar gösteriyor ki, bunların konuşup durdukları şeyler, cehalet kabilindendir. Bilmedikleri konulara dalıp duruyorlar, oynayıp eğleniyorlar.

84 – O, gökte de ilâh olandır, yerde de ilâh olandır. O, hüküm ve hikmet sahibidir, hakkıyla bilendir.

"O, gökte de ilâh olandır, yerde de ilâh olandır." Yüce Allah'ın adı, vasıf manasını içermektedir. Bunun içindir ki « فِي السَّمَاءِ » ve « فِي الأَرْضِ » ibaresinde, zarf taalluk etmiştir. Bu, tıpkı şu ifadeye benzer; *"O, Tay kabilesinde de yine Hatem'dir ve Tağlib kabilesinde de Hatem'dir."* Ki burada, Hatem'in cömertlikte olan şöhretine işaret edilmektedir. Çünkü bunda cömertlik manası kendiliğinden yer almaktadır. Sanki sen söylediklerinle: *"Hatem, tay kabilesinde de cömert olan Hatem'dir, Tağlib kabilesinde de cömert olan Hatem'dir."*

Ayet « وَهُوَ الَّذِى فِي السَّمَاءِ اللّٰهُ وَفِي الأَرْضِ اللّٰهُ » diye de okunmuştur. Manası: *"O gökte de Allah'tır, yerde de Allah'tır"* demektir. Nite-kim Enam suresinde geçen:

﴿ وَهُوَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوَاتِ وَفِي الأَرْضِ ﴾

"O göklerde de, yerde de tek Allah'tır." [60] kavli gibidir.

Sanki burada, mabut manasını tazmin eder gibidir. Cümlenin uzaması sebebiyle, mevsula ait olan zamir hazfedilmiştir. Bu, Arapların şu kavline benzer gibidir: *"Ben sana bir şey diyecek değilim."* Ayetin mana olarak takdiri şöyle olmaktadır: *"O ki, gökte de ilah olan O zattır."*

(« إِلٰهٌ » muzmar olan bir mübtedanın haberi olarak merfudur. Çünkü « إِلٰهٌ » – *"ilah"* kelimesi, mübteda olarak merfu kılınmaz. « فِي السَّمَاءِ »

[60] Enam, 3.

kelimesi haberdir. Çünkü sıladan halidir, sılası yoktur. Yani mevsule raci olan ya da ait olan bir zamiri bulunmamaktadır.

"O, –sözlerinde ve fiillerinde– *hüküm ve hikmet sahibidir,* –olmuş olanları ve ileride olabilecekleri de– *hakkıyla bilendir."*

85 – Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki her şeyin hükümranlığı kendisine ait olan Allah yücedir! Kıyametin bilgisi de yalnız O'nun katındadır ve yalnızca O'na döndürüleceksiniz.

Mekke Okulu, Hamza ve Ali, « تُرْجَعُونَ » kelimesini, « يُرْجَعُونَ » olarak okumuşlardır.

86 – "O'nu –Allah'ı (cc)– **bırakıp** –ondan başka– **taptıkları şeyler** –ilahlar ve tanrılar, kendilerinin ileri sürdükleri gibi asla onlara– **şefaat edemezler.** –Çünkü müşrikler, ilahlarının Allah katında kendilerine şefaat edeceklerini iddia ediyorlardı.– **Ancak** –kendileri de Yüce Allah'ın onların gerçek Rabb'leri olduğunu– **bilerek hakka şahitlik edenler** –yani tevhit kelimesine ve tevhit inancına bağlı kalanlar, buna inananlar şefaat edebilecek olanın Allah olduğunu kesin bilenler– **müstesna"**

Buradaki istisna ya Munkati istisnadır veya muttasıl istisnadır. Çünkü: *"Allah'tan* (cc) *başka taptıkları şeyler"* cümlesi içerisinde melekler de vardır.

87 – "Andolsun, onlara –müşriklere,– **kendilerini kimin yarattığını sorsan elbette, 'Allah' derler.** –Hiçbir zaman putlar ve melekler demezler.– **Öyleyken nasıl döndürülüyorlar?"** Söyledikleri ve ikrarda bulundukları gerçeğe rağmen nasıl da tevhit inancından döndürülüyorlar, bu, olacak şey mi?

88 – Onun –Muhammed'in (sav),– **"Ya Rabbi!** –veya kıyametin bilgisi katında olan Allah'a (cc) yemin olsun ki,– **şüphesiz bunlar iman etmeyen bir kavimdir." demesini de** (Allah biliyor).

Asım ve Hamza, ayetin başında yer alan « وَقِيلِهِ » kavlini, burada görüldüğü gibi okumuşlardır. Bu durumda mana: *"Katında kıyametin veya Muhammed'in* (sav) *'Ey Rabbim' dediğinin bilgisi olan Allah'a yemin olsun ki"* demektir.

« قِيلِهِ » kavlindeki « هِ » harfi, daha bu surenin 81. ayetinde geçen Muhammed'e (sav) racidir. Ayette şöyle deniyordu:

﴿ قُلْ إِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَأَنَا أَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴾

"(Ey Muhammed!) ***De ki: 'Eğer Rahman'ın bir çocuğu olsaydı, ona kulluk edenlerin ilki ben olurdum.'***"

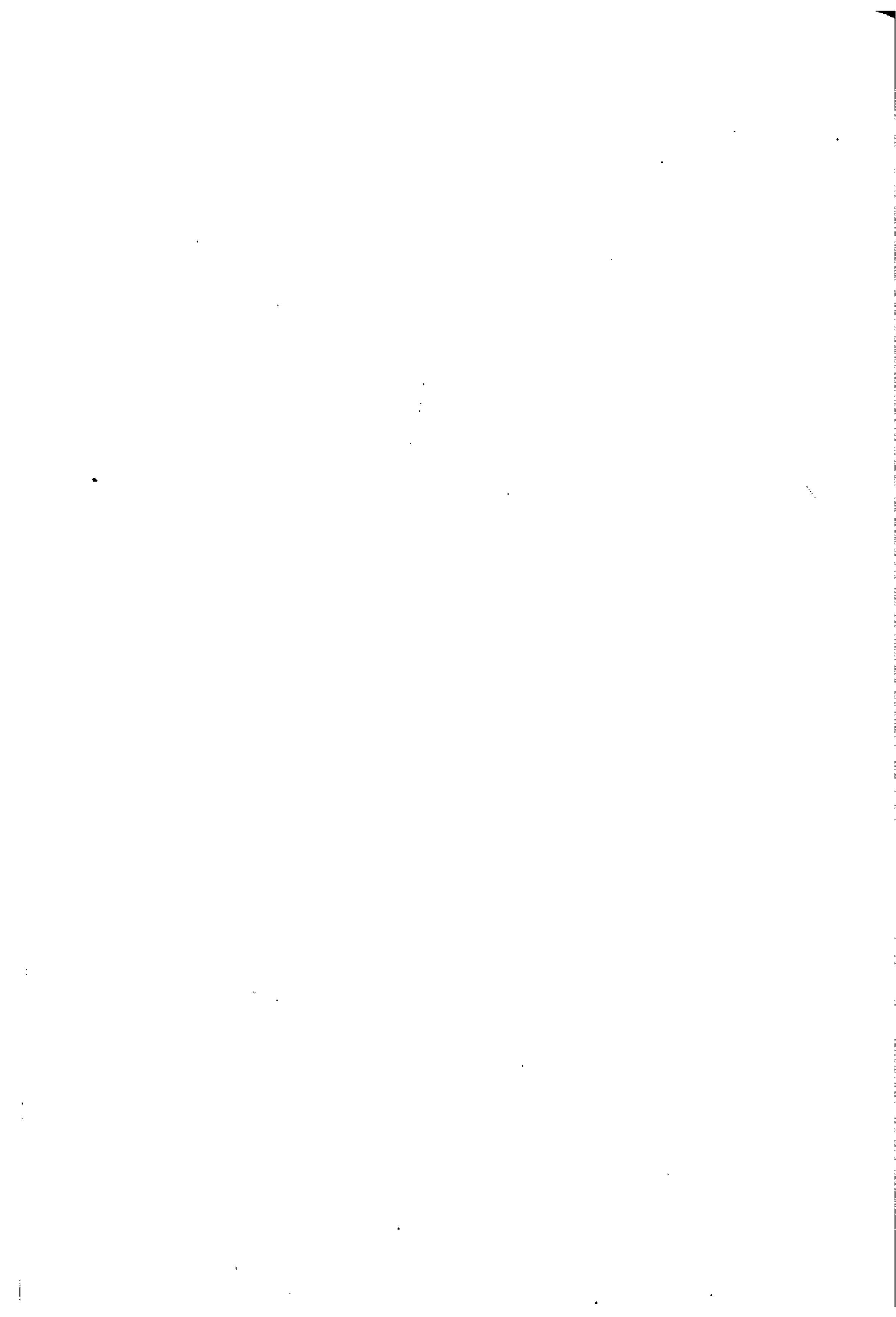
Asım ile Hamza dışındakiler ise, kelimeyi, « السَّاعَةِ » kelimesinin mahalline atfederek nasb ile « قِيلَهُ » diye okumuşlardır. Buna göre mana: *"O, kıyameti de, Muhammed'in söylediklerini de bilir"* olur. Çünkü « الْقِيلُ », « الْقَوْلُ », « الْقَالُ » ve « الْمَقَالُ » kelimeleri hep aynı manayadırlar. Aynı zamanda yemin harfini gizlemek ve hazfetmek suretiyle bu kelimenin mecrur ve mansub olması da caiz olabilir. Yeminin cevabı da: *"Andolsun ki, şüphesiz bunlar iman etmeyen bir kavimdir."* kavlidir. Sanki burada: *"Ben Muhammed'in 'Ey Rabbim! andolsun ki, şüphesiz bunlar iman etmeyen bir kavimdir.' demesine yemin ederim."* denilmektedir. Yüce Allah'ın, Hz. Peygamber'in (sav) söylediklerine yemin etmiş olması onun derecesinin üstünlüğüne ve duasının tazim ve önemine, ona sığınmasına, iltica etmesine işarettir.

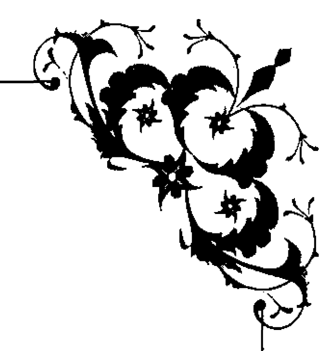
89 – "Şimdilik sen onları hoş gör –onların iman etmeyeceklerinden, artık umudunu kesmiş olarak onları davet etmekten geri dur. Onları öylece bırak ve terk et.– **ve 'size selâm olsun' de.** –Yani sizden yana artık bir mütarekeye girişiyorum bundan böyle yolunuzda devam edin, diye söyle. Çünkü– **Yakında bilecekler.**"

Bu, yüce Allah tarafından çok büyük bir tehdittir, Rasulüllah (sav) için de bir tesellidir.

(Şam ve Medine Okulları, « فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ » kavlini, « تَ » harfiyle, « تَعْلَمُونَ » diye okumuşlardır. Bu durumda mana: *"Yakında bileceksiniz"* olur.)

❁ ❁ ❁



Sûre - 44

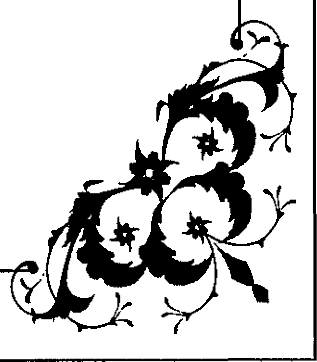
DUHÂN SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

59 âyettir.



Cüz - 25



DUHÂN SÛRESİ

Sure, Mekke'de nazil olmuştur. Mushaf'taki sıralamaya göre Kur'an'ı Kerim'in 44. suresidir. 59. ayetten ibarettir. Nüzul sırasına göre ise, Kur'an'ı Kerim'in 63. suresidir. Sure, Zuhruf sûresinden sonra ve Casiye sûresinden önce nazil olmuştur.

Sure, adını onuncu ayette geçen *"ed-Duhân"* kelimesinden almıştır. Duhân, duman demektir. Sûrede başlıca, Kur'an'ın indirilişi, müşriklerin ona karşı tutumu, Firavun ve halkının başlarına gelen azaplar, Kureyş'in, Hz. Peygamber (sav)'i yalanlaması, iyilerin ve kötülerin karşılaşacakları akıbet konu edilmektedir.

1. — 9. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿٢﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ فٖي لَيْلَةٍ مُبَارَكَةٍ اِنَّا كُنَّا مُنْذِرٖينَ ﴿٣﴾ فٖيهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ حَكٖيمٍ ﴿٤﴾ اَمْرًا مِنْ عِنْدِنَا اِنَّا كُنَّا مُرْسِلٖينَ ﴿٥﴾ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ اِنَّهُ هُوَ السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ ﴿٦﴾ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا اِنْ كُنْتُمْ مُوقِنٖينَ ﴿٧﴾ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيٖي وَيُمٖيتُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّلٖينَ ﴿٨﴾ بَلْ هُمْ فٖي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾

Meali

1. Ha Mim.

2. Apaçık olan Kitab'a yemin ederim ki,

3. Biz onu mübarek bir gecede indirmeye başladık. Şüphesiz biz insanları uyarmaktayız.

4. O gece her hikmetli iş bir bir karara bağlanır,

5. Tarafımızdan gelen bir emirle; Biz gerçekten peygamberler gönderdik.

6. Rabb'in tarafından bir rahmet olarak; şüphesiz o, işitendir, bilendir.

7. Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabbi tarafından, eğer kesin olarak inanıp kavrıyorsanız.

8. O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Yaşatır, öldürür. O, sizin de Rabb'iniz, önceki atalarınızın da Rabb'idir.

9. Fakat onlar, şüphe içinde eğlenip duruyorlar.

Tefsiri

Bir haberde (hadiste) şöyle denilmektedir: *"Kim bu sureyi cuma geceleri okursa, sabaha mağfirete ermiş olarak girer."* [61]

---

[61] Hadisi Tirmizi rivayet etmiştir. Ancak konu ile ilgili Tirmizi'de yer alan iki hadis bulunmaktadır ve manaları da şöyledir: *"Kim bir gecede Ha-mim ed-Duhan suresini okursa, sabaha yetmiş bin meleğin kendisi için mağfiret diler olarak girer."* Tirmizi, Fezail, H: 2888.

Diğeri de şöyledir: *"Kim Cuma gecesi Ha-mim ed-Duhan suresini okursa, bağışlanır."* Tirmizi, Fezail, H: 2889.

Hadislerin her ikisi de Ebu Hureyre (ra)'den rivayetle gelmektedir. Tirmizi, *2888* numaralı hadis için: Bu, garib bir hadistir, bunu ancak bu yönüyle bilmekteyiz. Nitekim bu hadisin ravileri arasında yer alan Ömer b. Ebu Has'am, oldukça zayıf bir ravi olarak kabul edilmektedir. Nitekim Muhammed, onun rivayet ettiği hadisler

1 – "Ha - Mîm.

2 – "Apaçık olan Kitab'a –Kur'an'a– **yemin ederim ki,"**

Ayette geçen Kitap kelimesinden önce yer alan « و » harfi, eğer, ilk ayette geçen « حم » ayetini, mukatta' harfler veya surenin adı olarak kabul eder ve mahzuf olan mübtedanın haberi olarak merfu bir şekilde değerlendirirsen, bu « و » harfi, o takdirde yemin manasınadır. Eğer « حم » harflerini, kendisiyle yemin edilen harfler olarak değerlendirirsen, o takdirde de « و » harfi, atıf edatı olur. Yeminin cevabı da bu takdirde, bundan sonra gelen, *"Biz onu mübarek bir gecede indirdik."* ibaresi olur.

3 – Biz onu mübarek bir gecede indirmeye başladık. Şüphesiz biz insanları uyarmaktayız.

"Biz onu mübarek bir gecede –Kadir gecesinde veya Şaban ayının yarısı gecesinde, yani berat gecesinde– *indirmeye başladık."* Nitekim Şaban ayının yarısı gecesi yani berat gecesi ile Kadir gecesi arasında kırk gece vardır, denilmiştir. Ancak Cumhur yani İslam âlimlerinin çoğunluğuna göre, burada sözü edilen mübarek geceden kasıt, kadir gecesidir. Çünkü Kadir Suresi'nde:

﴿ اِنَّا اَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ ﴾

"Biz onu (Kur'an'ı) ***kadir gecesinde indirdik"*** [62] Bir de:

﴿ شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي اُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ ﴾

---

münkerdir, demiştir. Yani ret olunur. Kaldı ki, *Elbani* de hadis mevzudur, demektedir.

Tirmizi, *2889* numaralı hadis için de diyor ki: Bu, sadece bu yönüyle bildiğimiz, öğrendiğimiz bir hadistir. Raviler arasında bulunan Hişam Ebul-Mikdam oldukça zayıf kabul edilen biridir. Hişam hadisi, Hasan'dan rivayet ettiğini belirtiyor, oysa Hasan, Ebu Hureyre'den bizzat bunu dinlemiş ve duymuş değildir. Nitekim bununla ilgili olarak Eyyub, Yunus b. Ubeyd ve Ali b. Zeyd de böyle demişlerdir. *Elbani* de, hadis için, mevzudur, diyor.

[62] Kadir, 1.

"Ramazan ayı ki, Kur'an o ayda indirildi." [63] buyrulmuştur. Cumhur bu iki ayete dayanarak, sözkonusu bu gecenin Berat gecesi değil, Kadir gecesi olduğunu açıkça belirtmişlerdir.

Doğrusu ve gerçek olanı da budur. Birçok görüşlere göre Kadir Gecesi, Ramazan ayı içerisinde bulunan bir gecedir. Yine ilim adamları derler ki, Kur'an toplu olarak, Allah tarafından Levh-i Mahfuz'dan dünya semasına indirilmiştir. Daha sonra da Cebrail (as) gerektikçe bu ayetleri ve sureleri peyderpey Rasulüllah Hz. Muhammed'e (sav) indirmiştir. Yine, ilk defa Kur'an'ın inmeye başlaması, Kadir Gecesi'ndedir, diye de söylenmiştir.

Ayette geçen *"mübarek"* kelimesi, bol, bereketli, çok hayırlı gibi manaları içerir. Çünkü Kur'an'ın inmesiyle birlikte birçok hayır ve bereket de inmiştir ve bu gecede aynı hayır ve bereket devam eder. Yine bu gecede yapılan dualar makbuldür. Kaldı ki, bu gecede hiçbir hayır ve bereket olmasa bile sadece Kur'an'ın bu gecede indirilmiş olması tüm hatır ve bereketlerin üzerinde yeterli olacak olan, hayır ve bereket dolu bir kitaptır. Bir toplum için O kitabı hayatlarında uygulamaları halinde hayır ve bereket olarak başka hiçbir şeye gerek duyurmaz.

"Şüphesiz biz insanları uyarmaktayız."

4 – O gece her hikmetli iş bir bir karara bağlanır,

Bu ayette iç içe girmiş iki cümle bulunmaktadır. Yeminin cevabı, bu ikisiyle yorumlanmaktadır. Sanki şöyle denmektedir:

"Onu biz indirdik, çünkü uyarmak ve cezaya çarptırılmaktan sakındırmak bizim şanımızdandır. Özellikle Kur'an'ı bu gecede indirmiş olmamız böyledir. Kaldı ki Kur'an'ın indirilmesi gerçeği de hikmeti dolu olan şeylerdendir. Sözkonusu olan bu mübarek gece ise, her hikmetli işin karara bağlandığı, ayırt edilip ortaya konduğu bir gecedir."

Ayette geçen, « يُفْرَقُ » kelimesi, detaylandırılır, yazıya geçirilir, demektir. Yani: *"Her hikmetli iş tarafımızdan detaylandırılıp kayda geçilir."* Kulların rızıklarından tutun da, ecellerine varana dek, onlara ait her türlü iş bu geceden itibaren gelecek olan yılın Kadir gecesine dek olabilecek her şey tek tek kayda alınır. Ki hepsi de hikmeti, incelik ve

[63] Bakara, 185.

hassasiyeti gerektiren ve içeren şeylerdir. Bu ifade bir tür mecazi bir isnad kabilindendir. Çünkü *hakîm*lik, ya da *hakîm* olma durumu, gerçekte işin sahibi olan zatın bir özelliğidir. Bu itibarla işin sahibi olan zatın böyle bir şekilde nitelenmesi bir mecazi anlatımdır.

5 – Tarafımızdan gelen bir emirle; Biz gerçekten peygamberler gönderdik.

"Tarafımızdan gelen bir emirle;" (Bu ayetteki « اَمْرًا » kelimesi, ihtisas üzere mansub kılınmıştır.) Her önemli şeyi bol, bereketli ve değerli kılması, o şeyin *"hakîmlikle"* nitelenmesinden anlaşılmaktadır. Sonrasında yine onun bolluğunu, azametini artırarak şöyle buyurdu:

"Benim bu işten / emirden kastım, (o işin tarafımızdan ve katımızdan) *meydana gelen bir iş olması hasebiyledir. Kaldı ki ilmimiz ve tedbirimiz de bunu gerektirir."*

"Biz gerçekten peygamberler gönderdik." Bu ibare, daha önce bu surede 3. ayette geçen, *"Şüphesiz biz insanları uyarmaktayız"* ibaresinden bedeldir.

6 – Rabbin tarafından bir rahmet olarak; şüphesiz o, işitendir, bilendir.

"Rabbin tarafından bir rahmet olarak;" Burada geçen, « رَحْمَةً » – *"rahmet olarak"* kelimesi, mefulü lehtir. Çünkü mana şöyledir: *"Şüphesiz Kur'an'ı biz indirdik. Çünkü bizim şanımızın gereği olarak kendilerine kitaplar vermek suretiyle kullarımıza peygamberler göndermektir ki bu da, onlara rahmet ve merhamet olsun içindir."*

Ya da bu ifade: *"katımızdan bir emirdir"* kavlinin gerekçesidir. Bu durumda « رَحْمَةً » kelimesi de mefulü bihtir. Burada rahmet meselesi, peygamber göndermekle vasfedilmiş, nitekim Rabb'imizin (cc) şu kavlinde de aynı şekilde vasıflanmıştır. Çünkü Rabbimiz (cc) buyuruyor ki:

﴿ مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا مُمْسِكَ لَهَا وَمَا يُمْسِكْ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِهِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾

"Allah, insanlara rahmetinden herhangi bir nimeti ihsan ederse, onu kimse durduramaz. Neyi de tutar göndermezse, artık ondan sonra kimse onu gönderemez. O üstündür, hikmet sahibidir." [64]

Esasen ayet: *"Şüphesiz biz, bizden bir rahmet olarak peygamberler göndeririz."* demektir. Burada zamir kullanılması gerekirken, doğrudan belirtilmesi gereken zahir isme yer vermiştir. Çünkü böylece Rububiyetin, yani Rab olmanın gereği, terbiye edeceği, bir disipline sokacağı kulları açısından bir rahmet ve merhamet gereğinin olduğunu göstermek içindir.

"Şüphesiz O, –onların sözlerini– *işitendir,* –durumlarını ve hallerini de– *bilendir."*

7 – Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabbi tarafından, eğer kesin olarak inanıp kavrıyorsanız.

Bu ayetin başında yer alan, « رَبِّ » kavli, daha önce 6. ayette geçen, « رَبِّكَ » kavlinden bedeldir. Kufe okulu da kelimeyi « رَبِّ » diye okumuşlardır. Başkaları ise, bunu ötre hareke ile « رَبُّ » diye okumuşlardır. Buna göre mana: O, *"Göklerin, yerin ve ikisi arasındaki şeylerin Rabbi tarafından"*dır.

"Eğer kesin olarak inanıp kavrıyorsanız." Şart ifadesinin manası ise şöyledir:

"O müşrikler, göklerin ve yerin bir Rabbinin, yaratıcısının olduğunu ikrar ediyorlar." Bunun üzerine onlara şöyle denildi:

"Doğrusu peygamberlerin gönderilmesi ve kitapların indirilmesi de Rab olan Allah'tan bir rahmettir." Sonra da şöyle denildi:

"İşte bu Rab, bizzat her söyleneni işiten ve her şeyi de bilen Raptır. Ki siz de bunu ikrar ederek kabul ediyorsunuz ve O'nun göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin Rabbi olduğunu itiraf ediyorsunuz. Eğer gerçekten bu ikrarınız bir bilgiye dayalı ise, bilerek ve kesin inanarak, kavrayarak söylüyorsanız, bunu ikrar ediyorsunuz, demektir." Bu adeta:

"Bu şeyler, Zeyd adındaki kişinin inam ve ikramıdır. Ki o, halka kendisinin cömert biri olduğunu duyurmaktadır demeye benzer." Eğer onunla ilgili bir mesele sana ulaşmışsa ve sen de bu kıssadan söz edersen, böyle dersin. Bu ifade de adeta böyledir.

---

[64] Fatır, 3.

8 – O'ndan başka hiçbir ilâh yoktur. Yaşatır, öldürür. O, sizin de Rabbiniz, önceki atalarınızın da Rabbidir.

Burada cümleleri bir birine atfettikten sonra, bu defa onların kesin bilgi sahibi olmalarını, imanlarını ret ederek şu ifadeyle onlara cevap veriyor ve buyuruyor ki:

9 – Fakat onlar, şüphe içinde eğlenip duruyorlar.

Yani onların ikrarları bilgiye ve inanca dayalı kesin bir ikrar ve kabul değildir. Aksine alaylı, oyun ve eğlenmeye dayalı olan bir ifade ve anlatım tarzıdır.

❁ ❁ ❁

10. — 16. ÂYETLER

فَارْتَقِبْ يَوْمَ تَأْتِى السَّمَٓاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَ
هٰذَا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ اِنَّا مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾
اَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ
وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌ ﴿١٤﴾ اِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَلِيلًا اِنَّكُمْ
عَٓائِدُونَ ﴿١٥﴾ يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرٰى اِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾

Meali

10. Göğün açık bir duman getireceği günü bekle.

11. *(O duman)* insanları bürür. Bu, elem dolu bir azaptır.

12. İnsanlar, "Rabbimiz! Bu azabı bizden kaldır, çünkü biz artık inanıyoruz" derler.

13. Nerede onlarda öğüt almak?! Oysa kendilerine *(gerçeği)* açıklayan bir peygamber gelmişti.

14. Sonra ondan yüz çevirdiler ve "Bu bir öğretilmiş, bu bir deli!" dediler.

15. Biz bu azabı kısa bir süre kaldıracağız, siz de yine *(eski hâlinize)* döneceksiniz.

16. Onları o en şiddetli yakalayışla yakalayacağımız günü *(hatırla)*. Şüphesiz biz öcümüzü alırız.

Tefsiri

10 – "Göğün açık bir duman getireceği günü –yani kıyamet kopmazdan önce gelecek ve duman getirecek olan o günü– **bekle.**"

Kâfirlerin kulaklarından girecek, öyle ki bir kişinin başı adeta pişmiş kelleye dönüşecektir. Mü'min bu olaydan sanki gribe yakalanmış gibi bir kolaylıkla atlatacaktır. Yeryüzü adeta içinde ateş yakılan ve içinde ihtiyaca cevap verecek hiçbir şey bulunmayan tek bir ev haline dönüşecektir.

Yine söylendiğine göre, Kureyşliler, Hz. Peygamber'e (sav) karşı geldiklerinde, Rasulüllah (sav) da onlara bedduada bulunmuş ve şöyle yakarmıştır:

"Allah'ım! Mudar kabilesi üzerindeki baskını ve şiddetini artır. Onları, Hz. Yusuf'un döneminde meydana gelen kıtlık yılları gibi kıtlık içinde bırak ve kıtlıkla terbiye et."

Bu beddua üzerine kıtlık ile karşı karşıya kalmışlar, o kadar kıtlık yaşamışlar ki, cife ve leşleri, *ilhizi* bile yemek zorunda kalmışlar. [65] Kişi, o kadar aç kalır ki, açlık sebebiyle gözlerinde oluşan zafiyet bakımından gök ile yer arasında duman olduğunu sanır ve her tarafı toz-duman içinde görmeye başlar. Hatta öylesine bir durum olur ki, adam konuşmaya başlar ve fakat orada bulunan kimse konuşulanı duyar, ancak konuşanın kendisini dumandan göremez olur. [66]

Hatta bu duman o kadar açıktır ki, hiçbir kimse onun duman olduğunda bir şüpheye kapılmayacaktır.

11 – / 12 – (O duman) **insanları bürür. Bu, elem dolu bir azaptır. İnsanlar, "Rabbimiz! Bu azabı bizden kaldır, çünkü biz artık inanıyoruz" derler.**

O duman *"insanları bürür."* Herkesi kuşatır ve herkesi içine alır. (bu ibare, « دُخَانٍ » kelimesinin sıfatı olarak cer mahallinde gelmiştir.) Öte taraftan *"Bu, elem dolu bir azaptır"* kavli ile *"İnsanlar, "Rabbimiz! Bu azabı bizden kaldır, çünkü biz artık inanıyoruz"* kavli, muzmar/gizli

---

[65] **İlhiz:** Bir yiyecek olup, açlık dönemlerinde devenin kanı ile gübresinin karışımından elde edilen bir yiyecek türüdür.

[66] Buhari, H: 4824; Müslim, H: 2798/39; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 1/441.

olan bir fiil ile mahallen mansubtur. O fiil de, bu ayetin sonuna eklediğimiz *"derler"* kavlidir. « يَقُولُونَ » kelimesi, hal olarak mahallen mansubtur. Yani: *"Eğer azap bizden kaldırılırsa, biz iman edeceğiz."* diye bu ifadeyi söylerler.

13 – "Nerede onlarda öğüt almak?! –Onlar nasıl öğüt alacaklar, nerde nasihat dinleyecekler ki? Azabın kendilerinden kaldırılması halinde bu vaatlerini nasıl yerine getirecekler ki?!– **Oysa kendilerine** –gerçeği– **açıklayan bir peygamber gelmişti."**

14 – Sonra ondan yüz çevirdiler ve "Bu bir öğretilmiş, bu bir deli!" dediler.

Onlara en büyük gerçek olan geldiği halde, yine de inatlarından geçmediler. Hatırlatmanın, öğütte bulunmanın önemi ve gerekliliği, dumanın kaldırılması için bir zorunluluk olarak ileri sürdüler.

Bunlar da, Rasulüllah'ın (sav) sebebiyle açıkça gösterilen mucizeler ve herkesi aciz bırakan Kitaptan beyine, delillerin ve daha başka şeylerin gösterilmesi, sunulmasıdır. Fakat onlar, bu gösterilenlerden kendileri için bir ders çıkarmadılar, öğüt almadılar, ondan yüz çevirdiler ve ona iftira attılar. Bu iftiraya göre, Arap olmayan ve Sakif oğullarından birisini, kölesi olan Addas'ın, ona bir şeyler öğrettiğini ileri sürdüler ve dahası onun deli olduğunu söylediler.

15 – "Biz bu azabı kısa bir süre kaldıracağız, siz de (yine eski hâlinize) –içinde bulunduğunuz küfrünüze ve inkârcılığınıza veya azaba– **döneceksiniz."**

16 – "Onları o en şiddetli yakalayışla yakalayacağımız günü –kıyamet gününü veya yenildikleri Bedir gününü– (hatırla). **Şüphesiz biz** –o gün onlardan– **öcümüzü alırız."**

Bu ayette geçen « يَوْمَ » kelimesi, « اُذْكُرْ » kelimesiyle ya da, « اِنَّا مُنْتَقِمُونَ » ibaresinin delalet ettiği şey ile mansub kılınmıştır ki, sözkonusu ibarenin delalet ettiği şey de « نَنْتَقِمُ » – *"öç alırız"* kelimesidir. Yoksa « مُنْتَقِمُونَ » kelimesiyle değildir. « اِنَّ » Çünkü edatının mabadı, makablinde amel etmez.

17. — 33. ÂYETLER

وَلَقَدْ فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَاۤءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌۙ ﴿١٧﴾ أَنْ
أَدُّوا إِلَيَّ عِبَادَ اللّٰهِۜ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌۙ ﴿١٨﴾ وَأَنْ لَا تَعْلُوا
عَلَى اللّٰهِۚ إِنِّي اٰتِيكُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍۚ ﴿١٩﴾ وَإِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي
وَرَبِّكُمْ أَنْ تَرْجُمُونِۘ ﴿٢٠﴾ وَإِنْ لَمْ تُؤْمِنُوا لِي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾
فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هٰۤؤُلَاۤءِ قَوْمٌ مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَأَسْرِ بِعِبَادِي لَيْلًا
إِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَۙ ﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًاۜ إِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾
كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ كَرِيمٍۙ ﴿٢٦﴾
وَنَعْمَةٍ كَانُوا فِيهَا فَاكِهِينَۙ ﴿٢٧﴾ كَذٰلِكَ قف وَأَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا
اٰخَرِينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ السَّمَاۤءُ وَالْأَرْضُ وَمَا كَانُوا
مُنْظَرِينَ قف ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ نَجَّيْنَا بَنِي إِسْرَاۤئِيلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِۙ
﴿٣٠﴾ مِنْ فِرْعَوْنَۜ إِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ
اخْتَرْنَاهُمْ عَلٰى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَۚ ﴿٣٢﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ مِنَ الْاٰيَاتِ
مَا فِيهِ بَلٰۤؤٌا مُبِينٌ ﴿٣٣﴾

Meali

17. Andolsun, onlardan önce Firavun kavmini sınamıştık. Onlara değerli bir peygamber *(Musa)* gelmişti.

18. O, şöyle demişti: "Allah'ın kullarını *(esaret altındaki İsrail oğullarını)* bana teslim edin. Çünkü ben size gönderilen güvenilir bir peygamberim."

19. "Allah'a karşı ululuk taslamayın. Çünkü ben size apaçık bir delil *(mucize)* getiriyorum."

20. "Şüphesiz ki ben, beni taşlamanızdan, benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığındım."

21. "Bana inanmadınızsa benden uzak durun."

22. Sonra Musa, Rabbine, "Bunlar günahkâr bir toplumdur" diye seslendi.

23. Allah da şöyle dedi: "O hâlde kullarımı geceleyin yola çıkar, çünkü takip edileceksiniz."

24. "Denizi açık hâlde bırak." Çünkü onlar boğulacak bir ordudur.

25. Onlar geride nice bahçeler, nice pınarlar bıraktılar.

26. Nice ekinler, nice güzel konaklar!

27. Zevk ve sefasını sürdükleri nice nimetler!

28. İşte böyle! Onları başka bir topluma miras bıraktık.

29. Gök ve yer onların ardından ağlamadı; onlara mühlet de verilmedi.

30. Şüphesiz, İsrail oğullarını o horlayıcı işkenceden biz kurtardık;

31. Firavundan. O, gerçekten hiçbir ölçü ve sınır tanımayan azgınların da en azgınıydı.

32. Andolsun, onları, bir bilgi üzerine *(dönemlerinde)* âlemlere üstün kıldık.

33. Onlara, içinde açık bir imtihan bulunan mucizeler verdik.

Tefsiri

17 – "Andolsun, onlardan –Bu Mekke müşriklerinden– **önce Firavun kavmini sınamıştık.** –Böylece bir sınava tabi tutulanlar gibi kendilerini denedik ki, içlerindeki gerçek dışarı çıksın.– **Onlara** –Allah (cc) nezdinde ve inanan kulları yanında– **değerli bir peygamber** –Musa (as)– **gelmişti.**" Ya da haddi zatında değerli, soylu, nesebi belli değerli bir peygamber gelmişti. Çünkü Allah (cc), bir peygamber gönderirken, kesin olarak o toplumun en saygın, en değerli ve soylu olanları içerinden seçip gönderir.

18 – O, şöyle demişti: "Allah'ın kullarını (esaret altındaki İsrail oğullarını) **bana teslim edin. Çünkü ben size gönderilen güvenilir bir peygamberim."**

"O, şöyle demişti: 'Allah'ın kullarını –esaret altındaki İsrail oğullarını– *bana teslim edin."* (Burada geçen « أَنْ أَدُّوا » kavlindeki, « أَنْ » harfi, müfessiredir.) Çünkü bir peygamberin, gönderildiği kavme karşı söyleyeceği şeyler vardır. Bu nedenle, aynı zamanda "*kavl* / söz söyleme" gerçeğini de içerir. Çünkü peygamber bir kavme geldiğinde ancak onlara müjde vermek, onları uyarmak ve onları Allah'a (cc) davet etmek için gönderilir, gelir. Ya da sözkonusu olan « أَنْ » edatı, şeddeli olan « أَنَّ » edatının şeddesizleştirilmiş halidir. Manası da şöyle olmaktadır: *"Peygamber onlara geldi de, vaziyet ve durum, Allah'ın kullarını bana teslim edin, diye gelmiştir."*

« عِبَادَ اللّٰهِ » – *"Allah'ın kulları"* kavli, mefulü bihtir. Burada sözkonusu edilen Allah'ın (cc) kullarından murat da İsrail oğullarıdır. Musa (as) onlara: *"Onları bana teslim edin ve onları benimle gönderin."* dedi. Bu ifade adeta:

﴿ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِى إِسْرَآئِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ ﴾

"İsrail oğullarını hemen bizimle beraber gönder, onlara eziyet etme!" [67] ayeti gibidir.

Ayrıca bunun onlara bir çağrı olması da caiz olabilir. Bu durumda mana şöyle olur: *"Ey Allah'ın kulları! Bana iman etmenizin farz olmasının, davetimi kabul etmenizin, yoluma uymanızın farz olmasının bir gereği olarak onları bana teslim edin."* Bu konuşmasını da:

"Çünkü ben size gönderilen güvenilir bir peygamberim" mealindeki bu gerekçeye bağladı. Yani risaletim ve mesajım konusunda güvenilir ve itham edilmemiş olan bir elçiyim.

19 – "Allah'a karşı ululuk taslamayın. Çünkü ben size apaçık bir delil (mucize) **getiriyorum."**

---

[67] Taha, 47.

"Allah'a karşı ululuk taslamayın." İki yorum açısından bu, ilk yorumdur. Yani Allah'a (cc) karşı, Yüce Allah'ın Rasulü'nü ve vahyini basite ve hafife alarak büyüklük taslamayın. Ya da Allah'ın (cc) peygamberine karşı büyüklük taslamayın. *"Çünkü ben size apaçık bir delil –* mucize– *getiriyorum."* Yani benim peygamber olduğuma dair ve bunu gösteren çok açık, net bir hüccet ve kanıt ortaya koyuyorum.

20 – "**Şüphesiz ki ben, beni taşlamanızdan,** –taşlayarak öldürmenizden– **benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah'a sığındım.**" Bunun manası şöyledir:

"O peygamber (sav), *Rabbine sığınıyor, onu, müşriklerden ve onların kuracağı tuzaktan koruması için Rabbine tevekkül ederek O'na dayanıp güveniyor. Bu nedenle o peygamber* (sav), *düşmanlarının kendisini taşlamak ve öldürmekle korkutmalarına önem vermiyor, dediklerine aldırmıyor."*

(Ayette geçen « عُذْتُ » kelimesi, idğamlı olarak « عُتُّ » diye Ebu Amr, Hamza ve Ali tarafından okunmuştur.)

21 – "Bana inanmadınızsa benden uzak durun."

Yani eğer bana iman etmemişseniz, o takdirde benimle bana iman etmeyenler arasında herhangi bir dostluk sözkonusu değildir, olamaz da. Bu nedenle artık benden uzak durun. Ya da ister lehimde ve ister aleyhimde olsun, bana yaklaşmayın yeter. Kötülüklerinizle ve eziyetlerinizle bana saldırmayın. Çünkü sizin davet ettiğiniz şeyde herhangi bir hüküm, bir değer sözkonusu değildir.

(Bir önceki ayette geçen « تَرْجُمُونِ » kelimesi ile bu ayette geçen « فَاعْتَزِلُونِ » kelimesini Yakub, « تَرْجُمُونِي » ve « فَاعْتَزِلُونِي » diye « ي » harfi ilavesiyle okumuştur.)

22 – "**Sonra Musa,** –kavmini şikâyet amacıyla– **Rabbine, 'Bunlar günahkâr bir toplumdur' diye seslendi.**" Yani böylece Rabbine dua etti. Hatta söylenenlere göre Hz. Musa (as) onlara şu şekilde dua / bedduada bulunmuştur:

"Allah'ım! Bunların hak ettikleri cezayı, işledikleri suçlar sebebiyle vermekte acele et." Bir diğer rivayete göre de onun duası şu idi:

﴿ رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴾

"Ey Rabbimiz! Bizi, zalim bir topluluğun fitne ve işkence konusu yapma!" [68]

(Ayetin başında yer alan « أنَّ » harfi, « قَوْل » kelimesi var sayılmasıyla esreli olarak « إنَّ » diye de okunmuştur.) Yani Musa (as) Rabbine dua etti ve: « إنَّ هَؤُلاَءِ » dedi.

23 – "Allah da –Musa (as)'a– **şöyle dedi: 'O hâlde kullarımı'** – İsrail oğullarını– **geceleyin yola çıkar, çünkü takip edileceksiniz."** Yani Allah (cc), tedbir almalarını ve düşmanlarınızdan önce harekete geçmenizi söyledi. Çünkü Firavun ve ordusu sizi izleyecek ve peşinize düşecektir. Bu itibarla önceden hareket edenleri Allah kurtaracak, onları arkadan izleyen düşmanlarını da denizde boğacaktır.

(Ayette geçen ve geceleyin çıkar, yürüt manasına gelen « فَاَسْرِ » kelimesi, « اَسْرَى » kökünden gelmedir. Hicaz Okulu mensupları ise, sözkonusu kelimeyi vasl ile « فَاَسْرِ » diye okumuşlardır ki bu durumda kelime, « سَرَى » kökünden alınmadır. Çünkü « فَ » harfinden sonra *"kavl"* kelimesi gizlidir. Yani: « فَقَالَ اَسْرِ بِعِبَادِى » demektir. Mana olarak: *"Bunun üzerine dedi ki geceleyin kullarımı çıkar."*)

24 – "Denizi açık hâlde bırak." Çünkü onlar boğulacak bir ordudur.

"Denizi açık –ve sakin– *hâlde bırak."* terk et. Hz. Musa (as), denizden çıkıp kurtulunca elinde bulunan asa ile denize vurup, denizin kabarmasını ve coşmasını istemişti. Bunun üzerine ona hiç dokunmaması, olduğu gibi sakin vaziyette bırakılması, onu kendi halinde kabarmaya ve yükselmeye terk etmesi istendi. Zira yol kupkuru idi. Bu durumda olan bir yere asası ile vurulmaz. Denizin hiçbir hali değişmemeli, olduğu gibi kalmalı ki, kıptiler de oradan yola girmiş olsunlar. Nihayet yola girdikten sonra da Allah (cc) denizi üzerlerine kapatıverdi. Ayette geçen ve açık, sakin manası verilen **"Rehv"** kelimesi, çok geniş olan bir

[68] Yunus, 85.

gedik, bir açıklık ve çıkış demektir, diye de yorumlanmıştır. Yani: *"O denizi, açılmış ve yarılmış haliyle bırak"* demektir. *"Çünkü* –sen, denizden çıkıp kurtulduktan sonra– *onlar boğulacak bir ordudur."*

(Ayette geçen « إِنَّهُمْ » kavli, « أَنَّهُمْ » olarak « ا » harfinin fetha harekesiyle de okunmuştur. Bu durumda ibare « لِأَنَّهُمْ » demektir.)

25 – "Onlar geride nice bahçeler, nice pınarlar bıraktılar."

26 – Nice ekinler, nice güzel konaklar!

Yani onlar sahip oldukları nice güzel evleri, yerleri ve sarayları, minberleri bırakıp gideceklerdir.

(25. ayette geçen « كَمْ » nicelik manasına gelip çokluk ifade eder. Ve « كَمْ » kelimesi, kendisinden sonra gelen ve devamında 26. ayette de yer alan ibare ile mansub kılınmıştır.)

27 – Zevk ve sefasını sürdükleri nice nimetler!

Evet, her şeylerini kaybedecekler.

28 – "İşte böyle! –İşin sonu işte böyle bitecektir.– **Onları** –kendileriyle hiçbir şekilde yakın bir bağları bulunmayan, akrabalıkları, dindaşlıkları ve üzerlerinde velayet yetkileri olmayan– **başka bir topluma** –İsrail oğullarına– **miras bıraktık.**"

(Ayette geçen « كَذَلِكَ » kelimesindeki « كَ » harfi, muzmar olan bir mübtedanın haberi olması yönüyle mahallen merfudur.

29 – "Gök ve yer onların –firavun ve ordusunu– **ardından ağlamadı;** –çünkü onlar kâfirler olarak ölüp gittiler. Çünkü bir mü'min öldüğü zaman arkasından gök ve yer ağlar, hatta mü'min için, konulduğu musallası, namazgâhı bile ağlar. Gökte ise, amelini yükselip gittiği yer ağlar.– **onlara** –o kâfirlere– **mühlet de verilmedi.**" Yani bir başka vakte kadar herhangi bir süre de tanınmadı, kendilerine bir mühlet de verilmedi.

30 – "Şüphesiz, İsrail oğullarını o horlayıcı işkenceden –hizmetçilik etmekten, köle kılınmaktan, çocuklarını öldürülmekten– **biz kurtardık;"**

31 – Firavundan. O, gerçekten hiçbir ölçü ve sınır tanımayan azgınların da en azgınıydı.

"Firavundan." –kurtardık.

« مِنْ فِرْعَوْنَ », cer edatının tekrarı ile bundan önce geçen « مِنَ الْعَذَابِ الْمُهِينِ » ibaresinden bedeldir.) Zira sanki Firavun'un kendisi bile başlı başına horlayıcı bir azap ve işkence idi. Çünkü Firavun, İsrail oğullarına akla gelmedik işkenceler yapıyor ve onları aşağılıyordu. Ya da Firavun kelimesi, mahzuf bir mübtedanın haberidir. Yani; *"Bu şey Firavundan kaynaklanmaktadır."* demektir.

"O, gerçekten hiçbir ölçü ve sınır tanımayan azgınların da en azgınıydı." (İbarenin bu kısmı da ikinci bir haberdir.) Yani o çok büyüklenen ve hiçbir şeyde ölçü tanımayan biriydi, demektir.

32 – "Andolsun, onları, –İsrail oğullarını– **bir bilgi üzerine** – kendi dönemlerindeki– **âlemlere** –tercih ederek– **üstün kıldık.**"

(Ayette geçen « عَلَى عِلْمٍ » – *"bir bilgi üzerine"* ibaresi, failin yani öznenin zamirinden hâldir.) Yani şu demektir: *"Tercih edilecekleri yeri bilerek. Çünkü onlar, seçilmeye ve tercih edilmeye hak kazanmışlardı."*

33 – "Onlara, içinde açık bir imtihan –veya nimet– **bulunan mucizeler verdik.**" Ki, ne yapacaklarını görelim istedik. Örneğin denizi yardık, bulutlarla gölgeledik, kudret helvası ve Bıldırcın kuşu indirdik ve daha nice nimetler verdik.

❁ ❁ ❁

34. — 39. ÂYETLER

إِنَّ هٰؤُلَٓاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُولٰى وَمَا نَحْنُ بِمُنْشَرِينَ ﴿٣٥﴾ فَأْتُوا بِاٰبَٓائِنَٓا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٣٦﴾ أَهُمْ خَيْرٌ أَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ أَهْلَكْنَاهُمْ إِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٣٧﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿٣٨﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَٓا إِلَّا بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾

Meali

34. Şüphesiz müşrikler diyorlardı ki:

35. "Bu, bizim ilk ölümümüzdür ve biz yeniden dirilip kaldırılmayacağız.

36. Eğer doğru söyleyenler iseniz atalarımızı getirin."

37. Bunlar mı daha hayırlı, yoksa Tübba' kavmi ile onlardan öncekiler mi? Onları helâk ettik. Çünkü onlar suçlu kimselerdi.

38. Biz, gökleri, yeri ve bunlar arasında bulunanları, eğlenmek için yaratmadık.

39. Biz onları ancak hak ve hikmete uygun olarak yarattık. Ama onların çoğu bilmiyorlar.

Tefsiri

34 – Şüphesiz müşrikler –Kureyş– **diyorlardı ki:**

35 – "Bu, bizim ilk ölümümüzdür ve biz yeniden dirilip kaldırılmayacağız.

"Bu –ölüm,– *bizim ilk ölümümüzdür..."* Burada problem, sözkonusu olan ikinci hayattır, bununla ilgili olarak gelmiştir. Ölüm hakkında değil. Peki ya burada: *"Bu, bizim ilk hayatımızdır?"* denilemez miydi? Bu itibarla *"ilk"* ifadesini zikretmenin manası ne olabilir? Sanki burada onlara, inkâr etmeye kalkıştıkları ikinci bir ölüm vaat ediliyor gibidir. Bu nedenle ilk ölüme burada vurgu yapılmaktadır.

Buna verilecek cevap şudur: Onlara deniliyor ki, Siz, ilerisinde yeniden dirilme olan bir ölümle öleceksiniz. Çünkü daha önce de ölümden sonra siz bir hayata kavuşturulmuştunuz. Bu husus yüce Allah'ın şu ayetinde yer alan gerçekleri hatırlatıyor:

﴿ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴾

"Hâlbuki siz, ölüler idiniz. Sizi O diriltti. Sonra öldürecek, sonra tekrar diriltecektir. Nihayet O'na döndürüleceksiniz." [69]

Bunun üzerine onlar: *"Bu, bizim ilk ölümümüzdür, başka değil"* dediler. Onlar şöyle demek istiyorlar: *"Bu ölüm, arkasından yeniden hayat olan bir ölüm değildir. Sadece bir tek ölüm vardır."* O halde, bu ifade ile Casiye suresinde geçen:

﴿ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا ﴾

"Hayat ancak bizim bu dünyada yaşadığımızdır." [70] mealindeki bu ayetteki ifade arasında bir fark yoktur. Manaca her ikisi de aynıdır. Ayrıca aşağıda mealini sunacağımız ayette ifade edilen gerçeği inkâr etmeleri ihtimali de vardır. Çünkü Rabbimiz şöyle buyurmaktadır:

﴿ رَبَّنَا اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا اثْنَتَيْنِ ﴾

"Rabbimiz, bizi iki defa öldürdün, iki defa dirilttin." [71] Yani bu ayette ifade olunan gerçeği reddetme olasılığı da olabilir.

---

[69] Bakara, 28.
[70] Casiye, 24.
[71] Ğafir-Mü'min, 11.

"*...ve biz yeniden dirilip kaldırılmayacağız.*" Çünkü Allah'ın (cc) insanları yeniden diriltmesine « أَنْشَرَ اللهُ » denir, bu ifade ile belirtilir.

36 – "Eğer doğru söyleyenler iseniz –Yani söylediklerinizde doğru iseniz, o halde Rabbinizden isteyiniz de O, bize tez elden, ölen atalarımızı getirsin. Ki bu, sizin ileri sürdüğünüze göre kıyametin kopacağına ve öldükten sonra dirilmenin de hal olduğuna bir delil olabilsin. Bu nedenle size diyoruz ki: bize– **atalarımızı getirin.**"

Bu hitap, öldükten sonra yeniden dirilmenin Rasulüllah (sav)'den ve mü'minlerden olduğunu ileri sürenleredir.

37 – Bunlar mı daha hayırlı, yoksa Tübba' kavmi ile onlardan öncekiler mi? Onları helâk ettik. Çünkü onlar suçlu kimselerdi.

Kuvvet, güçte ve engellemede, varlıklı olmada– "*Bunlar mı daha hayırlı, yoksa Tübba' kavmi...*" Tübba', Himyerililerden olan bir kimsedir. Bu zat iman etmişti ve fakat kavmi kâfirdiler. Bir rivayete göre ise, peygamber olduğu söylenmiştir. Bir hadiste şöyle geçer:

"Bunun Peygamber olan Tübba' mı yoksa peygamber olmayan mı olduğunu bilmiyorum."[72]

İşte bu kavim– "*ile onlardan öncekiler mi?*" Bu ibare, bundan önce geçen « قَوْمُ تُبَّعٍ » kavline atıfla merfu kılınmıştır.

"*Onları helâk ettik. Çünkü onlar suçlu* –mücrim ve kâfir– *kimselerdi.*" Zira öldükten sonra yeniden dirilmeyi inkâr ederlerdi.

[72] İbn Hacer diyor ki: "Salebi, bu hadisi Abdurrezzak yoluyla, Ma'mer'den, o da Ebu Zi'b'ten, bu da Makburi'den, o da Ebu Hureyre' den (ra) bu şekilde rivayet etmiştir. Esasen bu isnad ile bilinen bu hadisi, Ebu Davud, şu ifadelerle tahric etmiştir. Hadisi Ebu Hureyre (ra) rivayet ediyor ve diyor ki, Rasulüllah (sav) buyurdu: *"Tübba', Allah'ın rahmetinden uzaklaştırılan lanetli bir kimse midir, değil midir, bilmiyorum. Üzeyir de peygamber midir, değil midir onu da bilmiyorum."* Ebu Davud, Sünnet, H: 4674.

Bu, sahih bir hadistir. Nitekim Hâkim de, Müstedrek kitabında böylece rivayet etmiş ve fakat orada, *"Üzeyir"* yerine, *"Zülkarneyn"* ismi geçmektedir. Darekutni diyor ki, "Bu rivayette Abdurrezzak tektir, yalnızdır. Ancak onun dışındakiler bunun mürsel bir hadis olduğunu söylemişlerdir." Bak: Zemahşeri, Keşşaf, 4/272, Dipnot:2; Hâkim, Müstedrek, İman, H: 104 ve 2174.

38– Biz, gökleri, yeri ve bunlar –bu iki cins– **arasında bulunanları, eğlenmek için yaratmadık.**

(Burada geçen « لاعبين » kelimesi, haldir.) Eğer öldükten sonra dirilme, hesap ve sevap olmasaydı, Sadece bu yaratılmışların yaratılmaları, o takdirde oyun ve eğlenceden ibaret olurdu.

39– Biz onları ancak hak ve hikmete uygun olarak –ciddi manada, oyun ve eğlence ile hiçbir ilgileri bulunmaksızın– **yarattık. Ama onların çoğu** –bu gerçek için yaratıldıklarını– **bilmiyorlar.**

❁ ❁ ❁

40. — 50. ÂYETLER

إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ مِيقَاتُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ لَا يُغْنِي مَوْلًى عَنْ
مَوْلًى شَيْئًا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾ إِلَّا مَنْ رَحِمَ اللّٰهُ إِنَّهُ هُوَ
الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٤٢﴾ إِنَّ شَجَرَةَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْأَثِيمِ ﴿٤٤﴾
كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَمِيمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ
فَاعْتِلُوهُ إِلٰى سَوَاءِ الْجَحِيمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ رَأْسِهِ مِنْ
عَذَابِ الْحَمِيمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْكَرِيمُ ﴿٤٩﴾ إِنَّ
هٰذَا مَا كُنْتُمْ بِهِ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

Meali

40. Şüphesiz, hüküm günü, hepsinin bir arada buluşacağı zamandır.

41. O gün dostun dosta hiçbir faydası olmaz. Kendilerine yardım da edilmez.

42. Yalnız, Allah'ın yardım ettiği kimseler bunların dışındadır. Şüphesiz O, mutlak güç sahibidir, çok merhamet edendir.

43. Şüphesiz, zakkum ağacı,

44. Günahkârların yemeğidir.

45. O, maden eriyiği gibi karınlarında kaynayacaktır.

46. Adeta kaynar suyun kaynayışı gibi.

47. *(Allah, görevli meleklere şöyle der:)* "Tutun onu, cehennemin ortasına sürükleyin."

48. "Sonra başının üstüne kaynar su azabından dökün."

49. *(Deyin ki:)* "Tat bakalım! Hani sen güçlüydün, şerefliydin!?"

50. "İşte bu, şüphelenip durduğunuz şeydir!"

Tefsiri

40 – "Şüphesiz, hüküm günü, –haklı ile haksızın ayırt edilecek olan günde, yani kıyamet gününde onların– **hepsinin bir arada buluşacağı zamandır."** Hepsi için vaat olunan zamandır.

41 – "O gün dostun dosta hiçbir faydası olmaz. –Hangi dost olursa olsun ve hangi taraftan olursa olsun, kimsenin kimseye o gün bir yararı dokunmayacaktır, bir fayda sağlamayacaktır. Hatta az da olsa– **Kendilerine yardım da edilmez."**

Ayette geçen « يُنْصَرُونَ » kelimesindeki zamir, *mevaliye* yani dostlara racidir. Çünkü bu, mana itibariyle çok şeyler ifade eder. Çünkü lafzın mübhem olan şeyleri içine alması hasebiyle, her türden dostu kapsamına alır.

42 – Yalnız, Allah'ın yardım ettiği kimseler bunların dışındadır. Şüphesiz O, mutlak güç sahibidir, çok merhamet edendir.

"Yalnız, Allah'ın yardım ettiği kimseler bunların dışındadır." Buradaki « اِلاَّ مَنْ رَحِمَ اللّٰهُ » kavli, bundan önceki ayette geçen, « يُنْصَرُونَ » fiilindeki « و » harfinden bedel olmak üzere mahallen merfudur. Yani, Allah'ın (cc) kendilerine rahmetiyle muamele edip yardım ettikleri dışında hiçbir kimse, bir başkasından azabı engelleyemez.

"Şüphesiz O, –Allah, düşmanlarına karşı– *mutlak güç sahibidir,* –dostlarına karşı da– *çok merhamet edendir."*

43 – Şüphesiz, zakkum ağacı, ...

Bu da tıpkı dünyadaki ağaçlar gibidir, tek farkı ateşte, cehennemde yetişmesidir. Zakkum, ise, bu ağacın meyvesidir. Bir de insana ağır gelen ve iğrenilen her türden yiyecektir.

44 – ... Günahkârların yemeğidir.

Bu, çok günah işleyen, fasıklık ve facirlikle hayatını geçiren– *"günahkârların yemeğidir."* Ebu Derda (ra)'dan rivayete göre, kendisi adamın birine Kur'an okuturmuş, adam, bu ayeti, « طَعَامُ الْاَثِيمِ » yerine « طَعَامُ الْاَ يَتِيمِ » diye okurmuş. Bunun üzerine Ebu Derda (ra) kendisine:

"Be adam, « طَعَامُ الْفَاجِرِ » diye oku!" diyerek uyarır.

İşte buna dayanılarak, bir kelime yerine, eğer asıl kelimenin ifade ettiği manayı ifade edecekse, o takdirde bir başka kelime kullanmanın caiz olabileceğini delil göstermişlerdir. [73]

Nitekim Ebu Hanife (rh) de buna dayanarak, okuyucu, okurken manada hiçbir şekilde herhangi bir eksiklik sözkonusu olmaksızın ifade eder tarzda Farsça (Arapça dışında bir başka dilde) Kur'an okumanın caiz olduğunu söylemiştir. İşte bu şarta dayanarak kimileri de, bu ifade, bütünüyle herhangi bir durum sözkonusu olmaksızın bir başka dilde (Arapça dışında) Kur'an okumanın tamamen caiz olabileceği görüşünü savunmuşlardır ve bunu şahit olarak göstermişlerdir. Çünkü Arap dilinde, –özellikle fesahatiyle, nazmının garabeti ve üslubu ile muciz olan, herkesi aciz bırakan Kur'an sözkonusu ise– manalarının latifliği ve dakikliği gibi konularda Farsça ve benzeri başka dillerde Arapçadan bağımsız bir dilde edası sözkonusu olamaz. Ancak Ebu Hanife *(Rahmetullahi Aleyh)*'in, bu görüşünden döndüğünü ve İmameynin yani İmam Ebu Yusuf ile İmam Muhammed'in (rha) görüşüne katıldığı da rivayet edilir. Nitekim delil de buna göredir.

45 – "O, maden eriyiği –zeytinyağı– **gibi karınlarında kaynayacaktır."**

(Ayetin başında yer alan « كَالْمُهْلِ » kelimesinin başında yer alan « ذَ » harfi, haberden sonra haber olarak merfudur. Mekke Okulu ve Hafs, « يَغْلِى » kelimesini görüldüğü gibi « يَغْلِى » olarak okumuşlardır. Nitekim sözkonusu bu kelimeyi « تَ » harfiyle, Nafi, Ebu Amr, İbn Amir, Kisai, Asım, Halef ve başkaları da « تَغْلِى » olarak okumuşlardır.

[73] Ahmed b. El-Münir el-İskenderi, *"el-İntisaf"* adlı eserde diyor ki: "Bu konuda, bu, delil olamaz. Çünkü Ebu Derda (ra)'ın demek istediği şey, manayı açıklamaya dayalı bir izah tarzıdır. Böylece bir şeyler öğrenmek isteyen kimseye, Kur'an'ı indirildiği gibi öğretme konusunda ona yardımcı olmaktır. Nitekim Kadı Ebu Bekir de *"el-İntisar"* adlı eserde meseleyi bu şekilde yorumlamıştır. İşin doğrusu da budur. Yine de Allah (cc) en iyisini bilir. Bak: Zemahşeri, Keşşaf, 4/273, Dipnot: 1.

Kelimeyi « ي » harfiyle « يَغْلِي » diye okuma durumunda zamir, yiyeceğe raci olur. Ancak « ت » harfiyle « تَغْلِي » diye okuma durumunda ise, zamir zakkum ağacına raci olur.)

46 – Adeta kaynar suyun kaynayışı gibi.

Yani tıpkı fokur fokur kaynayan kaynar su gibi. Manası: *"Öyle bir kaynama ki, 'adeta kaynar suyun fokurdayarak kaynaması gibi' kaynar" olur.*

(Ayetin başında yer alan, « كَغَلْيِ » kelimesinin başındaki « كَ » harfi, mahallen mansubtur.)

47 – Daha sonra Zebanilere / görevli meleklere şöyle denilir:– "**Tutun onu,** –o günahkâr adamı,– **cehennemin ortasına** –en zor ve şiddetli olan yerine, üzerinde şiddet ve baskı uygulayarak, sertlik göstererek– **sürükleyin.**"

(Ayette geçen, « فَاعْتِلُوهُ » kelimesini, Mekke Okulu, Nafi, Şam Okulu, Sehl ve Yakub, « فَاعْتُلُوهُ » olarak okumuşlardır.)

48 – "Sonra başının üstüne kaynar su azabından dökün."

Başlarının üzerinden dökülecek olan, kaynar sudur. Yoksa azap değildir. Ancak başlarının üstünden üzerlerine kaynar su dökülünce, böylece üzerlerine azapları da dökülmüş ve baskı, şiddet uygulanmış olur. Çünkü *"azabın dökülmesi"* ifadesi, bir istiaredir. Bu esnada kendisine şöyle denilir:

49 – (Deyin ki:) "**Tat bakalım! Hani sen güçlüydün, şerefliydin!?"**

Bu ifadeler, ona alay yollu ve aşağılanmak amacıyla söylenir. (Ayette geçen, « إِنَّكَ » kavlini, Ali, « أَنَّكَ » diye okumuştur ki bu, « لِأَنَّكَ » takdirindedir.)

50 – "İşte bu, –yani azap ya da bu iş, bu mesele sizin– şüphelenip durduğunuz şeydir!"

51. — 59. ÂYETLER

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾ كَذَلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَاكِهَةٍ آمِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ إِلَّا الْمَوْتَةَ الْأُولَى وَوَقَاهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَإِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ إِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

Meali

51. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar ise güvenli bir yerdedirler.

52. Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar.

53. İnce ipekten ve parlak atlastan elbiseler giyinerek karşılıklı otururlar.

54. İşte böyle. Ayrıca onları iri siyah gözlü hurilerle evlendirmişizdir.

55. Orada güven içinde her türlü meyveyi isterler.

56. Orada ilk ölümden başka bir ölüm tatmazlar. Allah, onları cehennem azabından korumuştur.

57. Bunlar, Rabbinden bir lütuf olarak verilmiştir. İşte bu büyük başarıdır.

58. *(Ey Muhammed!)* Biz Onu *(Kur'an'ı)* senin dilinle kolaylaştırdık ki, düşünüp öğüt alsınlar.

59. Artık sen *(onların başına gelecekleri)* bekle; onlar da beklemektedirler.

Tefsiri

51 – Allah'a karşı gelmekten sakınanlar ise güvenli bir yerdedirler.

(Bu ayette geçen, « مَقَامٍ » kelimesi, fetha hareke ile « مَقَامٍ » diye okumuştur ki, bu durumda mana, kıyam yani ayakta durulacak yer demektir. Zaten bundan murat mekân yani yer demektir. Bu kelime, umum yerinde kullanılan özel-hass olan kelimelerdendir. Medine ve Şam Okulu mensupları ise, sözkonusu kelimeyi ötre hareke ile « مُقَامٍ » diye okumuşlardır. Bu da ikamet yeri, kalınacak yer manasına gelir.)

Yine ayette geçen ve güvenli manasına gelen, « اَمِينٍ » kelimesi, « اَمِنَ », « اَمَانَةٌ » ve « اَمِينٌ » kökünden alınmadır ki, güvenli olmak demek olup, ihanetin zıttı ve karşıtıdır. Sözkonusu yer, istiare yoluyla bu şekilde nitelendirildi. Çünkü korkunç olan yer, sanki sahibine ihanet eder gibi gelir, o yerde bir kötü olayla karşılaşacak gibi olunur.

52 – Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar.

Bu ibare, bir önceki ayette geçen, « فِى مَقَامٍ اَمِينٍ » kavlinden bedeldir.

53 – Orada, Cennette– "**İnce ipekten ve parlak** –kalın– **atlastan elbiseler giyinerek** –meclislerinde– **karşılıklı otururlar.**" Çünkü böylesi bir beraberlik, birbirlerine daha çok yakınlaşmalarını sağlar.

Öte taraftan ayette geçen ve kalın atlas manasına gelen, « اِسْتَبْرَقٍ » kelimesi, « اِسْتَبْرٌ » kelimesinin Arapçalaşmış olan yabancı kökenli kelimedir.

Çünkü köken itibariyle aslında Arapça olmayan bir kelime, Arapçalaştırıldığında, artık o kelime yabancı bir kelime olmaktan çıkar. Çünkü Arapçalaşmış olmak demek, o kelime üzerinde artık Arap dili gramerine göre tasarrufta bulunmak ve onu asıl kendi metodundan, asli uygulamasından değiştirmek, Arap dili kurallarına, irabına göre icra etmek demektir. Böylece bu kelimenin de Arapça olarak indirilen Kur'an'da kullanılması caiz olmuş olur.

54 – İşte böyle. Ayrıca onları iri siyah gözlü hurilerle evlendirmişizdir.

54 – "İşte böyle. –Yani iş ve mesele böyledir.– **Ayrıca onları iri siyah gözlü hurilerle evlendirmişizdir.**" Onları evlendirip birbirlerine yaklaştırırız. Bu nedenle « زَوَّجَ » kelimesi, « ب » harfiyle geçişli hale gelmiştir. « حُورٌ » kelimesi, « حَوْرَاء » kelimesinin çoğulu olup bu da çevresi bembeyaz ve içi simsiyah gözlü huriler demektir.

« عِينٌ » « عَيْنَاء » kelimesinin çoğulu olup, gözler demektir. Bu da geniş gözlü, demektir.

(Ayetin başında geçen « كَذٰلِكَ »'deki « كَ » harfi merfudur.)

55 – "Orada –cennette, yok olma endişesini taşımaksızın, nimetlerin kesilmesi gibi bir dert yaşamaksızın, sayıların artması ile zarar görme gibi bir huzursuzluk sözkonusu olmaksızın– **güven içinde her türlü meyveyi isterler.**"

56 – "Orada –cennette kesinlikle– **ilk ölümden başka** –yani dünyada iken tattıkları ilk ölüm dışında– **bir ölüm tatmazlar.** –Yine fakat tattıkları ilk ölüm, dünyada tatmış oldukları ölümdür, denmiştir.– **Allah, onları cehennem azabından korumuştur.**"

57 – Bunlar, Rabbinden bir lütuf olarak verilmiştir. İşte bu büyük başarıdır.

"Bunlar, Rabbinden bir lütuf olarak verilmiştir." Yani bir ikram, ihsan ve lütuf olsun içindir.

« فَضْلًا » kelimesi, ya mefulü lehtir veya makablini tekit eden bir mastardır. Çünkü bundan önceki ayetin sonunda geçen, *"Allah, onları cehennem azabından korumuştur"* kavli, Allah (cc)'dan onlara bir ikram ve lütuftur. Çünkü hiçbir kulun, Allah (cc) üzerinde hak etmiş olduğu bir hakkı yoktur. Olanlar bir lütuf ve ihsandır.

"İşte bu –yani azaptan kurtulmuş olmak ve cennete girmek bir– *büyük başarıdır."*

58 – Ey Muhammed!– "**Biz Onu** –Kitabı, Kur'an'ı -ki bununla ilgili durum surenin başında geçmişti- – **senin dilinle kolaylaştırdık ki, düşünüp öğüt alsınlar**."

59 – **Artık sen** –onların başına gelecekleri– **bekle; onlar da** –dönüp dolaşıp senin başına gelecekleri– **beklemektedirler.**

❁ ❁ ❁

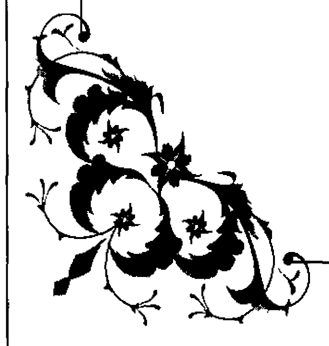



Sûre - 45

CÂSİYE SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur; 37 âyettir.

Cüz - 25




CÂSİYE SÛRESİ

Sûre, Mushaf'taki sıralamaya göre Kur'an'ı Kerim'in 45. sûresidir. Mekki olan sûrelerdendir. 37 ayetten ibarettir. Nüzul sırasına göre, Kur'an'ın 64. sûresidir. Duhân sûresinden sonra ve Ahkaf sûresinden önce inmiştir.

Sûre, adını bu sûrenin 28. ayetinde geçen *"Câsiye"* kelimesinden almıştır. Bu kelime Kur'an'ın bir başka yerinde geçmemektedir. Nitekim sûrenin 18. ayetinde, *"şeriat"* kelimesinin geçmesi sebebiyle de, sûreye *"Şeriat"* sûresi adı da verilmiştir. Câsiye, diz üstü çöken demektir. Sûrede başlıca, Kur'an'ın indirilmesi, dış âlemde Allah'ın (cc) varlığını ve birliğini gösteren deliller, Allah'ın (cc) kullarına bahşettiği nimetler, İsrailoğullarının kendilerine verilen nimetleri inkâr ve isyanla karşılık vermeleri konu edilmektedir.

1. — 6. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿٢﴾ اِنَّ ف۪ي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٣﴾ وَف۪ي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَٓابَّةٍ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ رِزْقٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَتَصْر۪يفِ الرِّيَاحِ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّۚ فَبِاَيِّ حَد۪يثٍ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيَاتِه۪ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

Meali

1. Ha - Mîm.

2. Kitab'ın indirilişi, mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi Allah tarafındandır.

3. Şüphesiz, göklerde ve yerde, inananlar için *(Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren)* nice deliller vardır.

4. Sizin yaratılışınızda ve Allah'ın *(yeryüzüne)* yaydığı her bir canlıda da kesin olarak inanan bir toplum için elbette nice deliller vardır.

5. Geceyle gündüzün birbiri ardınca gelişinde, Allah'ın gökten rızık *(sebebi olarak yağmur)* indirip, onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde, rüzgârları evirip çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için deliller vardır.

6. İşte bunlar, Allah'ın ayetleridir. Onları sana gerçek olarak okuyoruz. Artık Allah'tan ve O'nun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?

Tefsiri

1 - Ha - Mîm.

« حٰمٓ » Eğer bu harfleri surenin ismi olarak kabul edersek, o takdirde mübteda olarak merfudur. Haberi ise bundan sonra gelen ikinci ayettir. Yani, *"Kitabın indirilişi"* ibaresidir.

2 - "Kitab'ın indirilişi, –İntikam almada– **mutlak güç sahibi,** –tedbirlerinde de– **hüküm ve hikmet sahib** –olan– **Allah tarafındandır."**

Ayette geçen « مِنَ اللّٰهِ » kavli ise, « تَنْزِيلُ » kelimesinin sılasıdır. Eğer bu harfleri mukattaa harfler olarak kabul edersek, bu durumda, « تَنْزِيلُ الْكِتَابِ » kavli, mübteda olur. Zarf da haber olur.

3 - "Şüphesiz, göklerde ve yerde, inananlar için" –Allah'ın varlığını ve birliğini gösteren– **nice deliller vardır."**

Ayrıca mananın şöyle olması da caiz olabilir: *"Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında inananlar için nice deliller vardır."* Çünkü bundan sonra gelen:

4 – "Sizin yaratılışınızda –kavli, bunun delilidir.– **ve Allah'ın** –yeryüzüne– **yaydığı her bir canlıda da kesin olarak inanan bir toplum için elbette nice deliller vardır."**

(Buradaki « وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ » kavli, muzaf olan *"yaratma"* kavli üzerine atfedilmiştir. Çünkü muzafun ileyh olan kelime, hem mecrur ve hem muttasıl olan bir zamirdir. Bu itibarla zamir üzerine atfedilmesi uygun görülmez. Yine, « اٰيَاتٌ » kelimesini, Hamza ve Ali, Nasb ile « اٰيَاتٍ » diye okumuşlar. Başkaları ise, bunu raf' ile okumuşlardır. Bu adeta senin: « انَّ زَيْدًا فِى الدَّارِ وَعَمْرًا فِى السُّوقِ » – *"Muhakkak Zeyd evde Amr da sokaktadır."* veya « عَمْرًا فِى السُّوقِ » – *"Amr sokaktadır."* demene benzer bir ifadedir.)

5 – "Geceyle gündüzün birbiri ardınca gelişinde, Allah'ın gökten rızık –sebebi olarak yağmur– **indirip, onunla yeryüzünü ölümünden sonra diriltmesinde,** –çünkü yağmur rızkın sebebidir,– **rüzgârları evirip çevirmesinde aklını kullanan bir toplum için deliller vardır."**

(Rüzgârlar manasına gelen « الرِّيَاحِ » kelimesini, Hamza ve Ali, « الرِّيحِ » rüzgâr diye okumuşlardır. « اٰيَاتٌ » kelimesini Ali ile Hamza Nasb ile okurken, bu ikisi dışındakiler ise raf' ile okumuşlardır. İster nasb ile okunsun, ister raf' ile okunsun fark etmez. Çünkü bu, iki amil üzere atfedilmiştir. Kaldı ki o iki amil den biri « انَّ » harfidir, ötekisi de « فِى » harfidir. Bu iki amil, eğer nasb görevi görürlerse, bu takdirde « وَ » harfi her ikisinin de yerine geçer. Buna göre bu « وَ » harfi, « فِى اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ » ibaresinde cer amelini yani görevini yapar.

« اٰيَاتٌ » kelimesinde ise bu defa « وَ » harfi, Nasb görevini yapar. Merfu olarak okunması halinde sözkonusu iki amil yani ibtida oluş ile cer edatı olan « فِى » harfi sebebiyle « وَ » harfi, « اٰيَاتٌ » kelimesinde raf' görevini yaparken, « وَاخْتِلَافِ » kelimesinde ise cer görevini yapar. Bu görüş, *Ahfeş*'e aittir. Çünkü Ahfeş her iki amil üzerine de atfı caiz görmektedir. *İmam Siybeveyh* ise, bunu caiz görmemektedir. İmam Siybeveyh'in gerekçesi, burada bir « فِى » harfi muzmardır. Onun uygun bul-

duğu şey, « فِي » harfinin bundan önce geçen iki ayette sözkonusu olmasıdır. Nitekim İbn Mesud'un (ra) «وَفِي اخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ» kıraati de bunu desteklemektedir.

Bu arada mecrur olan kelimenin makabline matuf olmasından veya birinci defa geçen « آيَاتٌ » kelimesini tekit amacıyla tekrardan sonra « آيَاتٌ » kelimesinin ihtisasen mansub olması da caiz olabilir. Bu durumda sanki « آيَاتٍ آيَاتٍ » der gibidir. Merfu olması ise, o da « هِيَ » zamirinin izmarı iledir. O takdirde de, « وَاخْتِلَافُ اللَّيْلِ » olarak merfu okunur.)

İman olayının *İykan* üzerine takdimin manasına gelince; yani iykandan önce imana yer verilmesi, yani peş peşe gelen üç ayetten ilkinde –ki bu, üçüncü ayettir–, mü'minler yani inananlar, ikincisinde yani ortadaki ayette –ki bu da dördüncü ayettir– bu ayette kesin inananlar manasında iykan kelimesinin getirilmesi ve üçüncü ayette de –ki bu da beşinci ayettir–, aklını kullananlar ifadesine yer verilmiştir.

Buna göre insaf sahibi kullar, göklere ve yeryüzüne sağlıklı bir bakış açısıyla dikkatle bakıp izlediklerinde, mutlaka bunların yapılmış olduğunu görür, bunlar yapıldığına göre mutlaka bunları yapan bir ustasının olduğunu kabul eder. Bunu kabul edince de Allah'a (cc) iman eder. Nitekim kendisinin bizzat nasıl yaratıldığına dikkatle bakıp incelediğinde, bir halden bir başka hale nasıl dönüştüğünü gördüğünde de durum aynıdır. Nitekim yeryüzünde var olan her türden canlı - cansız ne varsa, dikkatle incelendiğinde giderek imanı ve inancı artacaktır. Bu defa bu iman *İykan* haline yani kesin inanca dönüşür. Bir de her an ve zaman durmaksızın yenilenen diğer olaylara dönüp baktıklarında, örneğin gece ile gündüzün art arda gelmesi, yağmurun yağması, ölü olan yeryüzünün yeniden canlanması, rüzgârların güneyden, kuzeyden evrilip çevrilerek esmesi, önden, arkadan, doğudan, güneyden esmesini değerlendirdiklerinde, bu defa akletmeye, düşünmeye başlarlar. Kesin bilgi edinirler. Bu defa yakin manasındaki imanları samimiyet ve ihlâs kazanır.

6 – İşte bunlar, Allah'ın ayetleridir. Onları sana gerçek olarak okuyoruz. Artık Allah'tan ve O'nun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?

"İşte bunlar, –sözkonusu olan ve az önce anlatılan ayetler, deliller– *Allah'ın ayetleridir. Onlarısana gerçek olarak okuyoruz."*

(Ayette geçen, « نَتْلُوهَا » kavli, hal konumundadır. Yani okunan, demektir. Amil ise, « تِلْكَ » işaret isminde var olan işaret manası buna delalet etmektedir.)

"Artık Allah'tan –Allah'ın ayetlerinden– *ve O'nun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?"*

Bu ifade Arapların: « اَعْجَبَنِي زَيْدٌ وَكَرَمُهُ » – *"Zeyd ve cömertliği hoşuma gitti"* kavline benzer ki bununla: « اَعْجَبَنِي وَكَرَمُهُ » – *"Onun cömertliği hoşuma gitti, beni şaşırttı."* demek isterler.

(Ayetin sonunda gelen, « يُؤْمِنُونَ » kavlini, Hicaz Okulu mensupları ile Ebu Amr, Sehl ve Hafs, « ي » harfiyle « يُؤْمِنُونَ » diye okumuşlardır. Başkaları ise, « ت » harfiyle « تُؤْمِنُونَ » diye okumuşlardır. Bu durumda: *"Ey Muhammed de ki:"* ifadesi takdir edilir.

❁ ❁ ❁

7. — 11. ÂYETLER

وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَثِيمٍ ﴿٧﴾ يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ
يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٨﴾
وَاِذَا عَلِمَ مِنْ اٰيَاتِنَا شَيْـًٔا اتَّخَذَهَا هُزُوًا اُولٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ
مُهِينٌ ﴿٩﴾ مِنْ وَرَائِهِمْ جَهَنَّمُ وَلَا يُغْنِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا
شَيْـًٔا وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَاءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿١٠﴾ هٰذَا هُدًى وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ لَهُمْ
عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَلِيمٌ ﴿١١﴾

Meali

7. Her yalancı günahkârın vay hâline!

8. Kendisine Allah'ın ayetlerinin okunduğunu işitir de, sonra büyüklük taslayarak sanki onları hiç duymamış gibi direnir. İşte onu elem dolu bir azap ile müjdele!

9. Ayetlerimizden bir şey öğrenince onu alaya alır. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır!

10. Arkalarında da cehennem vardır. Dünyada kazandıkları ve Allah'tan başka edindikleri dostlar onlara hiçbir fayda vermez. Onlar için elbette büyük bir azap vardır.

11. İşte bu *(Kur'an)* bir hidayettir. Rablerinin ayetlerini inkâr edenlere ise elem dolu çok kötü bir azap vardır.

Tefsiri

7 – Her yalancı günahkârın vay hâline!

Günah işleyenlerin durumları abartılı bir şekilde aktarılmaktadır.

8 – "Kendisine Allah'ın ayetlerinin okunduğunu işitir de, sonra büyüklük taslayarak sanki onları hiç duymamış gibi direnir. İşte onu elem dolu bir azap ile müjdele!"

"Kendisine Allah'ın ayetlerinin okunduğunu işitir de, sonra –Allah'ın (cc) ayetlerine iman etmekten, onun konuşarak ortaya koyduğu haktan, hakkı dinlemekten uzak durarak, küçümseyip aşağılayarak, kendi sapık ve sakat düşüncesiyle böbürlenerek ve– *büyüklük taslayarak sanki onları hiç duymamış gibi* –küfründe direnerek ve onda ısrar ederek– *direnir."*

Söylendiğine göre bu ayet Nadr b. Haris ve onun Arap olmayan unsurlarla ilgili olarak anlattığı hikâyeler hakkında nazil olmuştur. Böylece halkın Kur'an dinlemelerini önlemek istiyordu. Aslında ayet, din aleyhinde olan ve dine zarar veren herkes hakkındadır, bu manasıyla ayet amm yani geneldir.

Ayette « ثُمَّ » harfinin kullanılması, şundan dolayıdır. Kişinin sapıklıkta ısrarı, Kur'an'ı dinlerken ona iman etme konusunda büyüklük taslamaları, akıl açısından adeta imkânsız gibidir. Bütün gerçeklere rağmen hakka kulak tıkamaktadırlar. İşte sözkonusu harf, bu noktaya dikkat çekmektedir.

(Ayetin, « يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ » kavli, cer mahallinde « تُتْلٰى عَلَيْهِ » kavlinin sıfatıdır. « تُتْلٰى عَلَيْهِ » kavli de, « اٰيَاتِ اللّٰهِ » kavlinden haldir. « كَاَنْ » kavli, aslında « كَاَنَّ » halinin şeddesiz, hafifletilmiş halidir. Çünkü aslında bu « كَاَنَّهُ » idi, Zamir ise, zamiri şandır, dikkat çekmek içindir. Cümle hal olarak mahallen mansubtur.)

"İşte onu elem dolu bir azap ile müjdele!" Ona öyle bir haber ver ki, eseri üzerinde görülebilsin.

9 – Ayetlerimizden bir şey öğrenince onu alaya alır. Onlar için alçaltıcı bir azap vardır!

"Ayetlerimizden bir şey –kendilerine ulaşınca ve onların da bizim ayetlerimizden olduğunu– *öğrenince 'onu'* –o ayetleri– *alaya alır."*

Burada *müennes / dişil* zamiriyle « اتَّخَذَهَا » ifadesine yer verdi ve fakat *müzekker / eril* zamiriyle « اتَّخَذَهُ » demedi. Bunun sebebi, sözkonusu inkârcılar kullanılan ifadelerden, o şeyin ayetler, mucizeler cümlesinden olduğunun farkına vardığında, hemen onu alaya aldıklarını bildirmek ve bunu duyurmak içindir. Çünkü bu şekilde bütün ayetleri alaya almaya dalar, hepsiyle istihzada bulunur. Sadece kendisine ulaşan ayetlerle alay etmekle yetinmez. Öte taraftan sözkonusu zamirin « شَيْئًا » – *"şey"* ifadesine raci olması da caiz olabilir. Çünkü ayette geçen *"şey"* kelimesi, zaten ayet manasınadır. Bu, adeta Ebu Atahiye'nin şu kavlindeki ifadeye benzer:

❁ نَفْسِي بِشَيْءٍ مِنَ الدُّنْيَا مُعَلَّقَةٌ اَللّٰهُ وَالْقَائِمُ الْمَهْدِيُّ يَكْفِيهَا ❁

Bu şiirde geçen « شَيْءٍ » ile kastedilen kinaye yollu bir anlatım tarzıyla, Utbe adındaki Mehdi'nin sevgililerinden ya da odalıklarından biridir. Bu nedenle « يَكْفِيهَا » kavlindeki zamiri *müennes / dişil* olarak getirmiştir. Yine şiirde yer alan, « مِنَ الدُّنْيَا » ibaresiyle de, dünyada ondan başkasını istemediğini ima etmektedir. « الْقَائِمُ » kelimesiyle de, şeriatin emrini icra eden, yerine getiren demektir. « يَكْفِيهَا » kavli ile de; ihtiyaç olarak sadece bu bana yeter demek olabileceği gibi, nefsimin istediği bu şey bana yeter, demektir. Çünkü o, burada Utbe'yi demek istemektedir.

"Onlar için alçaltıcı bir azap vardır!" Burada *"onlar için"* manasına gelen, « أُولٰئِكَ » işaret ismiyle, daha önce bu surede geçen ve: *"Her yalancı günahkârın vay hâline!"* mealindeki 7. ayete işaret etmektedir. Çünkü ayette geçen effak kelimesi, tüm yalancıları kapsaması hasebiyledir.

10 – Arkalarında da cehennem vardır. Dünyada kazandıkları ve Allah'tan başka edindikleri dostlar onlara hiçbir fayda vermez. Onlar için elbette büyük bir azap vardır.

"Arkalarında da –ilerilerinde de– *cehennem vardır."* Ayette geçen ve arkalarında manasına gelen, « وَرَائِهِمْ » kelimesi, önden veya arkadan kişiyi arkasından veya ilerisinde bekleyen şey demektir.

"Dünyada kazandıkları –mallar– *ve Allah'tan başka edindikleri dostlar* –putlar– *onlara hiçbir fayda vermez* –onları Allah'ın azabından kurtarmaz–.

Ayette yer alan her iki kelimedeki « مَا » harfi de ya mastariyedir veya mevsuledir.

"Onlar için –cehennemde– *elbette büyük bir azap vardır."*

11 – İşte bu (Kur'an) **bir hidayettir. Rablerinin ayetlerini inkâr edenlere ise elem dolu çok kötü bir azap vardır.**

"İşte bu, –yani Kur'an,– *bir hidayettir."* Çünkü « هٰذَا » işaret ismi, Kur'an'a işaret etmekte ve ona delalet etmektedir.

"Rablerinin ayetlerini inkâr edenlere ise..." Zira Rabbimizin ayetlerinden kasıt, Kur'an'dır. Yani bu Kur'an, en mükemmel hidayet kitabıdır. Bu ifade adeta, *"Zeyd, adam gibi adamdır."* ifadesine benzer bir anlatım tarzıdır. Bu anlatım tarzıyla demek istenen şey, *"Adamlıkta o mükemmel biridir, onun üzerinde mükemmeli yoktur."* manasınadır.

"...elem dolu çok kötü bir azap vardır." Çünkü « رِجْزٍ » kelimesi, en şiddetli azap demektir.

(Ayette geçen « أَلِيمٌ » kelimesini, Mekke okulu, Yakub ve Hafs, « عَذَابٌ » kelimesinin sıfatı kabul ederek, merfu okumuşlardır. Bunlar dışındakiler ise, aynı kelimeyi, « رِجْزٍ » kelimesinin sıfatı kabul ederek, meksur olarak, « أَلِيمٍ » diye okumuşlardır.)

❁ ❁ ❁

12. — 15. ÂYETLER

اَللّٰهُ الَّذٖى سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِىَ الْفُلْكُ فٖيهِ بِاَمْرِهٖ
وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهٖ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَۚ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ جَمٖيعًا مِنْهُۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾ قُلْ لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا يَغْفِرُوا لِلَّذٖينَ لَا يَرْجُونَ
اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِىَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا
فَلِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ اَسَاءَ فَعَلَيْهَاۘ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

Meali

12. Allah, içinde gemilerin, emriyle akıp gitmesi, O'nun lütfunu aramanız ve şükretmeniz için denizi sizin hizmetinize verendir.

13. Göklerdeki ve yerdeki her şeyi kendi katından *(bir nimet olarak)* sizin hizmetinize verendir. Elbette bunda düşünen bir toplum için deliller vardır.

14. İnananlara söyle, Allah'ın *(ceza)* günlerinin geleceğini ummayanları *(şimdilik)* bağışlasınlar ki Allah herhangi bir kavme *(bir topluma kendi)* kazandığının karşılığını versin.

15. Kim salih bir amel işlerse, kendi lehine işlemiş olur. Kim de kötülük yaparsa, kendi aleyhine yapmış olur. Sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.

Tefsiri

12 – "Allah, içinde gemilerin, emriyle –onun izin vermesiyle– **akıp gitmesi,** –ticaret yapmak, ya da denize dalarak oradan inci ve mercan çıkarmak ya da oradan taptaze et elde etmek için– **O'nun lütfunu aramanız ve şükretmeniz için denizi sizin hizmetinize verendir.**"

13 – Göklerdeki ve yerdeki her şeyi kendi katından (bir nimet olarak) **sizin hizmetinize verendir. Elbette bunda düşünen bir toplum için deliller vardır.**

"*Göklerdeki ve yerdeki her şeyi kendi katından* –bir nimet olarak– *sizin hizmetinize verendir.*" Bu, bir önceki ayeti pekiştiren bir ifadedir.

(Ayette geçen « مَا فِي السَّمٰوَاتِ » kavli, « سَخَّرَ » fiilinin mefulü yani tümlecidir. Ayrıca, « جَمِيعًا » kelimesinin hal olarak mansub kılındığı da söylenmiştir. Nitekim « مِنْهُ » kavli de haldir.) Buna göre mana: "*Şu eşyayı sizin emrinize ve hizmetinize sunması, O'nun tarafından meydana gelen bir gerçektir.*" olur. (Ya da bu, mahzuf bir mübtedanın haberidir.) O zaman da mana: "*Bütün bu nimetler sadece O'nun tarafındandır.*" demek olur. (Yahut da bir mastarın sıfatıdır.) Yani: "*O'nun tarafından emrinize verilmekle*" demek olur.

"*Elbette bunda düşünen bir toplum için deliller vardır.*"

14 – İnananlara söyle, Allah'ın (ceza) **günlerinin geleceğini ummayanları** (şimdilik) **bağışlasınlar ki Allah herhangi bir kavme** (bir topluma kendi) **kazandığının karşılığını versin.**

"*İnananlara söyle, Allah'ın* –ceza– *günlerinin geleceğini ummayanları* –şimdilik– *bağışlasınlar ki...*" Yani onlara, bağışlayın, diye söyle ki, bağışlasınlar. Bu ibarede söylenen söz, hazfedilmiştir. Çünkü cevap zaten o söylenenin ne olduğunu göstermektedir. Ayette geçen, « يَغْفِرُ » – "*mağfiret etsinler*" kelimesi, Affetsinler, bağışlasınlar, manasınadır.

Bir yoruma göre ise, sözkonusu kelime, muzmar / gizli bir « لِ » harfiyle meczum kılınmıştır. Çünkü bu, « لِيَغْفِرُوا » takdirindedir ve yeni

bir emirdir. Gerçi emre delalet etmesi sebebiyle « ل » harfinin hazfedilmesi de caizdir.

"Allah'ın –ceza– *günlerinin geleceğini ummayanları..."* Yani Allah'ın (cc) düşmanlarına göndereceği azabı ve cezayı beklemeyi ummayanları, böyle bir beklenti içinde bulunmayanları, demektir. Nitekim onlar Arapların savaşlarla ilgili olan dönemler için, ***"Eyyamul Arab"*** – *"Arap günleri"* tabirini kullanırlar.

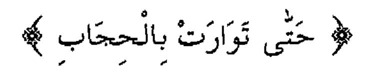
Bir yoruma göre de deniliyor ki; *"Allah'ın mü'minlere sevap vermek ve o günlerde onları kurtarmak için belirlediği ve vadettiği zamanları ve vakitleri ummazlar, böyle bir beklenti içinde olmazlar."* demektir.

Bir diğer yoruma göre ayet, Ğıfar kabilesinden olan müşrik bir kimsenin Hz. Ömer'e (ra) sataşması ve hakarette bulunması üzerine, Hz. Ömer (ra) de ona tokat atmak ve onu dövmek istemiş, işte ayet bunun hakkında nazil olmuştur.

"Allah herhangi bir kavme –topluma kendi– *kazandığının karşılığını versin."* Ayette geçen ve karşılığını vermek manasında olan « لِيَجْزِيَ » fiili, mağfiret ve bağışlama konusu ile ilgili gerekçedir. Yani: *"Onlar, kıyamet gününde bağışlansınlar diye, kendilerine karşı hatalı davrananları bağışlamakla emrolundular."* demektir. Yine ayette geçen « قَوْمًا » kelimesinin nekre olarak gelmesi, onları methetmek ve övmek içindir.

Sanki burada deniyor ki: *"Öyle bir toplumu ödüllendirsin ki, o toplum, düşmanlarının kendilerine ezalarına karşı sabırlıdırlar."*

« لِيَجْزِيَ » kelimesini, Şam Okulu mensupları, Hamza ve Ali, « لِنَجْزِيَ » olarak okumuşlardır. Yezid ise aynı kelimeyi, « لِيُجْزَى » diye okumuştur. Yani, *"Bir toplum, hayırla ödüllendirilsin için"* demektir. Sözün gelişi, *"hayır / iyilik"* manasını içerdiğinden, ayrıca *"hayır / iyilik"* kelimesine yer verilmemiştir. Bu durum adeta,



"Nihayet toz bulutlarıyla perdelendi" [1]

[1] Sad, 32.

ayetinde güneşi gizleyip bu kelimeye açıkça yer verilmemesi gibidir. Çünkü toz bulutlarıyla perdelen veya batan şey güneştir. Zaten manadan da böyle anlaşılmaktadır. Çünkü aynı surenin 31. ayetinde geçen:

﴿ اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ ﴾

"Akşama doğru kendisine, ... sunuldu" kavli, güneşin örtülmesine, batmasına delildir.

Bu nedenle ibare, « لِيَجْزِيَ الْجَزَاءُ قَوْمًا » demek değildir. Çünkü elinde sahih olan bir meful dururken, mastar olan bir kelime, fail yerine geçmez. Ancak ikinci bir mefulün fail yerine geçmesi caizdir. Bu itibarla sen, « جَزَاكَ اللّٰهُ خَيْرًا » (بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) *"kazandığının karşılığını –hayır olarak– versin,"* ihsan etsin, diyebilirsin. Çünkü bunu söylemek caizdir.

15 – "Kim salih bir amel işlerse, –onun için– **kendi lehine** –sevap– **işlemiş olur. Kim de kötülük yaparsa, kendi aleyhine** –kötülük ve ceza– **yapmış olur. Sonra Rabbinize** –onun ödüllendirmesine veya cezalandırmasına– **döndürüleceksiniz."**

❁ ❁ ❁

16. — 20. ÂYETLER

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ
وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَم۪ينَ ﴿١٦﴾
وَاٰتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْاَمْرِ فَمَا اخْتَلَفُٓوا اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا
جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ اِنَّ رَبَّكَ يَقْض۪ي بَيْنَهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى
شَر۪يعَةٍ مِنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ الَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ
﴿١٨﴾ اِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَاِنَّ الظَّالِم۪ينَ بَعْضُهُمْ
اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّق۪ينَ ﴿١٩﴾ هٰذَا بَصَٓائِرُ لِلنَّاسِ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾

Meali

16. Andolsun biz, İsrail oğullarına kitap, hükümranlık ve peygamberlik verdik. Onları güzel ve temiz yiyeceklerle rızıklandırdık ve onları *(dönemlerinde)* âlemlere üstün kıldık.

17. Onlara din işi konusunda açık deliller verdik. Ama onlar ancak kendilerine bilgi geldikten sonra, aralarındaki hasetten dolayı ayrılığa düştüler. Şüphesiz Rabbin, hakkında ayrılığa düştükleri şeyler konusunda kıyamet günü, aralarında hüküm verecektir.

18. Sonra da seni din konusunda açık bir şeriat üzere kıldık. Sen ona uy, bilmeyenlerin heva ve heveslerine uyma.

19. Çünkü onlar, Allah'a karşı sana asla bir fayda sağlayamazlar. Şüphesiz zalimler birbirinin dostlarıdır. Allah ise kendisine karşı gelmekten sakınanların dostudur.

20. Bu Kur'an, insanlar için kalp gözleri *(konumundaki bir nur)*, kesin olarak inanan bir toplum için de bir hidayet ve bir rahmettir.

Tefsiri

16 – Andolsun biz, İsrail oğullarına kitap, hükümranlık ve peygamberlik verdik. Onları güzel ve temiz yiyeceklerle rızıklandırdık ve onları (dönemlerinde) **âlemlere üstün kıldık.**

"Andolsun biz, İsrail oğullarına kitap –Tevrat,– *hükümranlık* –hikmet, bilgi, anlayış, kavrama, halk arasındaki anlaşmazlıkları karara bağlama imkânını verdik. Çünkü kral onlardandı ve mülk de onlardaydı.– *ve peygamberlik verdik."* Burada özellikle peygamberlik meselesine vurgu yapılması, gönderilen peygamberlerin -Allah'ın selamı hepsinin üzerlerine olsun- en fazla onların arasından seçilip gönderilmesi sebebiyledir.

"Onları güzel ve temiz –Allah'ın kendileri için helal, temiz kıldığı rızık ve– *yiyeceklerle rızıklandırdık ve onları* –dönemlerinde ve zamanlarındaki– *âlemlere üstün kıldık."*

17 – Onlara din işi konusunda açık deliller verdik. Ama onlar ancak kendilerine bilgi geldikten sonra, aralarındaki hasetten dolayı ayrılığa düştüler. Şüphesiz Rabbin, hakkında ayrılığa düştükleri şeyler konusunda kıyamet günü, aralarında hüküm verecektir.

"Onlara din işi konusunda açık deliller –ayetler ve mucizeler– *verdik. Ama onlar ancak kendilerine* –din konusunda– *bilgi geldikten sonra, aralarındaki hasetten dolayı ayrılığa düştüler."* Aslında önceden aralarında bir anlaşmazlık yoktu, ne zaman ki kendilerine anlaşmazlığı ortadan kaldıracak olan ilim ve bilgi gelince, işte o zaman aralarında meydana gelen haset ve düşmanlık yüzünden anlaşmazlığa düştüler. *"Şüphesiz Rab-*

bin, hakkında ayrılığa düştükleri şeyler konusunda kıyamet günü, aralarında hüküm verecektir." Deniliyor ki bu anlaşmazlıktan murat, Tevrat'ta yer alan Allah'ın (cc) emir ve yasakları konusundadır. Çünkü riyaset adına, başa geçmek adına birbirlerini çekemeyip haset etmişlerdir. Yoksa bilmeden ve cehalete dayalı insan mazur sayacak bir nedene dayalı değildir.

18 – Kitap ehlinin anlaşmazlıklarından– "**Sonra da seni din konusunda açık bir şeriat** –bir metod– **üzere kıldık. Sen** –hüccet ve delillerle kanıtlanan sabit şeriatine tabi ol,– **ona uy, bilmeyenlerin heva ve heveslerine uyma.**"

Yani cahillerin, kendini bilmezlerin hevalarına, isteklerine, heva ve hevese, bid'atlere dayalı dinlerine uyma! Sözü edilen bu kimseler, Kureyş'in önde gelen azılılarıdırlar. Çünkü bunlar, Hz. Peygamber (sav)'e: "*Sen yeniden atalarının dinine, onların inançlarına dön*" diye baskı uygulamaktaydılar.

19 – "**Çünkü onlar,** –o kâfirler,– **Allah'a karşı sana asla bir fayda sağlayamazlar. Şüphesiz zalimler birbirinin dostlarıdır. Allah ise kendisine karşı gelmekten sakınanların dostudur.**"

Allah (cc), onları koruyup himaye eder, onların yanında olur. İki dostluk arasında faziletçe ne kadar büyük bir farklılık vardır. Biri Allah'ın (cc) dostluğu, diğeri de kâfirlerin yandaşlığıdır.

20 – "**Bu Kur'an, insanlar için kalp gözleri** –konumundaki bir nurdur. Allah, Kur'an'da yer alan dini esasları, şeriat prensiplerini, nasıl ki bir hayat ve bir can bağışlıyorlarsa burada da tıpkı kalp gözleri mesabesinde göstermektedir.– **kesin olarak inanan** –ve öldükten sonra dirilmeyi de kesin kabul eden– **bir toplum için de bir hidayet** –dalalet ve sapıklıktan arınma– **ve** –azaptan kurtulmak için de– **bir rahmettir.**"

❁ ❁ ❁

21. — 23. ÂYETLER

اَمْ حَسِبَ الَّذ۪ينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ اَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ
مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ
وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾
اَفَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ وَخَتَمَ
عَلٰى سَمْعِه۪ وَقَلْبِه۪ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِه۪ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْد۪يهِ
مِنْ بَعْدِ اللّٰهِ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾

Meali

21. Yoksa kötülük işleyenler, kendilerini, inanıp salih amel işleyenler gibi kılacağımızı; hayatlarının ve ölümlerinin bir olacağını mı sanıyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar!

22. Allah, gökleri ve yeri, hak ve hikmete uygun olarak, herkese kazandığının karşılığı verilsin diye yaratmıştır. Onlara zulmedilmez.

23. Nefsinin arzusunu ilâh edinen, Allah'ın; *(hâlini)* bildiği için saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâlâ düşünüp ibret almayacak mısınız?

Tefsiri

21 - Yoksa kötülük işleyenler, kendilerini, inanıp salih amel işleyenler gibi kılacağımızı; hayatlarının ve ölümlerinin bir olacağını mı sanıyorlar? Ne kötü hüküm veriyorlar!

"Yoksa kötülük işleyenler, –masiyet işleyip küfre dalanlar,– *kendilerini, inanıp salih amel işleyenler gibi kılacağımızı; hayatlarının ve ölümlerinin bir olacağını mı sanıyorlar?"*

(Ayetin başında yer alan « أَمْ » harfi, munkatıadır. Baştaki *hemzenin* manası, sözkonusu sanmayı inkâr demektir. « جَوَارِحْ » kelimesi de, ayette geçen « اجْتَرَحُوا » kelimesinden alınmadır. Örneğin, « فُلَانٌ جَارِحَةُ اَهْلِهِ » dendiğinde, « كَاسِبُهُمْ » demek olup *"Ailesini giydiriyor, yediriyor, onlar için kazanıyor."* manasınadır. Yine ayette geçen « نَجْعَلُ » fiili, « نُصَيِّرُ » demek olup, değiştirmek, kılmak manasınadır. Bu kelime yani « جَعَلَ » fiili, iki meful alan kelimelerdendir. Bu nedenle ilk meful, zamirdir, ikinci meful ise, « كَالَّذِينَ اٰمَنُوا... » diye devam eden ibarenin başında yer alan « كَ » harfidir. Bu arada, « سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ » cümlesi de yine « كَ » harfinden bedeldir. Çünkü cümle ikinci meful konumundadır. Bu itibarla cümle tek kelime hükmündedir.

« سَوَاءً » kelimesini, Ali, Hamza ve Hafs, « نَجْعَلَهُمْ » kelimesindeki zamirden hal kabul ederek nasb ile « سَوَاءً » diye okumuşlardır. Böylece, « مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ » ibaresi de, « سَوَاءً » kelimesiyle merfu kılınmıştır. A'meş ise « مَمَاتُهُمْ » kavlini nasb ile « مَمَاتَهُمْ » diye okumuştur. Böylece « مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ » kelimelerini zarf olarak kabul etmiştir. Yani: *"Onlar hayatlarının ve ölümlerinin bir mi olacağını sanıyorlar?"* olur. Bu durumda mana şöyle olmaktadır:

"Kötülük işleyenlerle iyilik ve güzel amel işleyenlerin ister hayatlarında olsun, ister ölümlerinde olsun bir olmayacakları, eşit sayılmayacaklarıdır. Çünkü iyilik yapanların hayatta iken yaşantılarının farklı olmasıdır. Zira berikiler salih amel işlerken, Allah'a (cc) *itaat ederlerken, ötekiler kö-*

tülük işlemekteydiler. Ölümlerinde farklı olmaları, bir olmamaları ise, salih amel işleyen ve itaatte devam edenler, öldüklerinde rahmetle ve ikramla müjdelenmiş olarak ölecekler. Ötekiler ise, Rahmetten umutları kesilmiş ve pişmanlık duyarak hayatlarına son vereceklerdir. Dolayısıyla bu ikisi hiçbir olurlar mı?"

Yine bir yoruma göre de deniliyor ki mana şöyledir: *"Hayatlarında nasıl ki sağlık, sıhhat ve rızık yönünden eşit değiller idiyse, ölümlerinde de eşit ve aynı olmayacaklardır."*

Temimüd-Dari'den (ra) rivayete göre, Hz. Peygamber (sav), kendisi bir gece Makam-ı İbrahim'de, namaz kılarken, namazda okuduğu ayetlerden bu ayete gelince, ağlamaya başlar ve sabaha kadar bu ayeti tekrar eder durur.

Fudayl b. İyad'dan gelen rivayete göre, o da bu ayete geldiğinde, ayeti tekrar eder durur ve kendi kendisine: *"Ey Fudayl! Vah başıma gelenler, keşke gerçeği bilebilseydin, sen acaba hangi guruptan olacaksın?"* dermiş.

"Ne kötü hüküm veriyorlar!" Verdikleri hüküm ne de fena bir hükümdür! Çünkü bu zavallılar da, kendilerinin mü'minler gibi olacağını sanmaktadırlar. Hiç, kabul döşeğinde oturtulan ile muhalefet minderine oturtulan eşit olabilir mi? Aksine, biz onları birbirinden ayırır ve mü'minlerin makamını yüceltir, kâfirleri de rezil ederiz.

22 – "Allah, gökleri ve yeri, –kudretine delalet etsin ve göstersin diye– **hak ve hikmete uygun olarak, herkese kazandığının karşılığı verilsin diye yaratmıştır. Onlara zulmedilmez."**

Burada geçen « وَلِتُجْزٰى » kavli, mahzuf olan talil üzerine atfedilmiştir ki, o da: « خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ » takdirindedir. Bununla kudretini göstersin ve her nefsin, yaptıklarının karşılığı verilsin gerçeğine işaret etsin diyedir.

23 – Nefsinin arzusunu ilâh edinen, Allah'ın; (hâlini) **bildiği için saptırdığı, kulağını ve kalbini mühürlediği, gözüne de perde çektiği kimseyi gördün mü? Şimdi onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâlâ düşünüp ibret almayacak mısınız?**

"Nefsinin arzusunu ilâh edinen, –onun istediği gibi ona itaat edip hareket edenin ve her arzusuna uyan kimsenin, -sanki bu kimse, mü'-minin Rabbine kulluk ettiği gibi, o da nefsine, heva ve hevesine kulluk ediyordur.– *Allah'ın;* –hâlini– *bildiği için* –kendi isteğiyle sapıklık yolunu seçeceğini bilmesinden ötürü– *saptırdığı* –ya da– *Allah'ın bildiği* –bir sebepten ötürü onda yaratmış olduğu dalalet fiili sebebiyle saptırdığı– *kulağını ve kalbini mühürlediği,* –yani vaaz ve nasihat dinlemeye kulağını tıkayıp gerçeği kabul etmediği, kalben de hakka da inanmadığı– *gözüne de perde çektiği* –ibretle bakmadığı– *kimseyi gördün mü? Şimdi* – Allah'ın kesin olarak sapacağını bildiği kimseyi, sapmasından sonra– *onu Allah'tan başka kim doğru yola eriştirebilir? Hâlâ düşünüp ibret almayacak mısınız?"*

(Ayette geçen, « غِشَاوَةً » kelimesini, Hamza ile Ali « غَشْوَةً » diye okumuşlardır. « تَذَكَّرُونَ » kelimesini, Hamza, Ali ve Hafs, şeddesiz olarak, « تَذْكُرُونَ » diye okumuşlardır. Başkaları ise, şeddeli olarak, « تَذَّكَّرُونَ » diye okumuşlardır.

Aslında *"şer"*, heva ve hevese uymaktır. *"Hayır"* ise, tamamen bunun karşıtı olan güzelliklerdir. Nitekim Şair ne güzel söylemiş:

اذا طلبتك النفسُ يومًا بالشهوة وكان إليها للخلاف طريقُ

فدعْها وخالفْ ما هويتَ فإنما هواكَ عدوٌّ والخلافُ صديقُ

Günün birinde nefis isterse senden bir şehvet

Ona karşı koymak için bir yol var, bil bunu

Bırak onu, ona muhalefet et ve istediğine de

Çünkü heva düşmanındır, ona muhalefet dostundur

❁ ❁ ❁

24. — 32. ÂYETLER

وَقَالُوا مَا هِىَ اِلاَّ حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَا
اِلاَّ الدَّهْرُ ج وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ج اِنْ هُمْ اِلاَّ يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾
وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ اِلاَّ اَنْ قَالُوا
ائْتُوا بِاٰبَائِنَا اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ
يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لاَ رَيْبَ فِيهِ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَ النَّاسِ لاَ يَعْلَمُونَ قف ﴿٢٦﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ط
وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرٰى كُلَّ
اُمَّةٍ جَاثِيَةً قف كُلُّ اُمَّةٍ تُدْعٰى اِلٰى كِتَابِهَا ط اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ هٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ ط اِنَّا
كُنَّا نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ فِى رَحْمَتِهِ ط ذٰلِكَ هُوَ
الْفَوْزُ الْمُبِينُ ﴿٣٠﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا قف اَفَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتِى تُتْلٰى
عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿٣١﴾ وَاِذَا قِيلَ اِنَّ
وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لاَ رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِى مَا
السَّاعَةُ لا اِنْ نَظُنُّ اِلاَّ ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِنِينَ ﴿٣٢﴾

Meali

24. Dediler ki: "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yok eder." Bu hususta onların bir bilgisi yoktur. Onlar sadece zanda bulunuyorlar.

25. Onlara ayetlerimiz açıkça okunduğu zaman onların delilleri ancak, "Doğru söyleyenler iseniz babalarımızı getirin" demek oldu.

26. De ki: "Allah sizi yaşatıyor. Sonra sizi öldürecek, sonra da kendisinde şüphe olmayan Kıyamet gününde sizi bir araya getirecek, ama insanların çoğu bilmezler."

27. Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Kıyamet kopacağı gün, işte o gün batıla sapanlar hüsrana uğrayacaklardır.

28. O gün her ümmeti diz çökmüş görürsün. Her ümmet kendi kitabına çağrılır. *(Onlara şöyle denilir:)* "Bugün *(yalnızca)* yaptıklarınızın karşılığı verilecektir."

29. İşte kitabımız, size karşı gerçeği söylüyor. Çünkü biz yapmakta olduklarınızı kaydediyorduk.

30. İnanıp salih ameller işleyenlere gelince, Rableri onları rahmetine sokacaktır. İşte bu apaçık kurtuluştur.

31. İnkâr edenlere gelince *(onlara şöyle denilir)*: "Âyetlerim sizlere okunmadı mı, siz de büyük taslayıp günahkâr kimseler olmadınız mı?"

32. "Şüphesiz, Allah'ın va'di gerçektir, kıyamet hakkında hiçbir şüphe yoktur" dendiği zaman ise; "Kıyametin ne olduğunu bilmiyoruz, sadece zannediyoruz. Biz bu konuda kesin kanaat sahibi değiliz" demiştiniz.

Tefsiri

24 - Dediler ki: "Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız. Bizi ancak zaman yok eder." Bu hususta onların bir bilgisi yoktur. Onlar sadece zanda bulunuyorlar.

Kendilerine ikinci bir hayat vadedilmesi sebebiyle– *"Dediler ki:* – içinde yaşamakta olduğumuz bu– *Dünya hayatımızdan başka hayat yoktur. Ölürüz ve yaşarız."* Biz ölürüz, bizden sonra çocuklarımız yaşamaya devam ederler. Ya da bir kısmınız ölür, bir kısmımız hayatta kalırlar.

Yahut da babalarımızın sulbünde nutfe / sperm olarak ölüyüzdür, daha sonra diriliriz. Ya da bize ölüm de, hayat da isabet eder. Böylece bu söyledikleriyle dünyadaki hayatı murat ediyorlar, bundan sonrasını da ölüm olarak demek istiyorlar. Bunun ötesinde bir başka hayatın olduğunu kabul etmiyorlar.

Bir yoruma göre ise, tenasüh inancına sahip olanlar reenkarnasyona yani ruh göçüne inananlar böyle demektedirler. Yani adam ölür, sonra onun ruhu ölüler arasında bir başkasının bedenine girer ve onu hayata getirir, derler.

"Bizi ancak zaman yok eder." Bunların savlarına göre günlerin ve gecelerin geçip gitmesi, insanların helak olmalarında ve ölmelerinde etkindir. Bu itibarla ölüm meleğini ve onun, Allah'ın (cc) emri gereği ruhları kabzetmesini inkâr ederler. Meydana gelen her olayı, dehre, zamana izafe ederler. Fakat şiirlerinde hem zamandan yakındıklarını görürsün.

Nitekim bir hadislerinde Rasulüllah (sav) şöyle buyurmaktadır:

"Dehre, zamana sövmeyin, çünkü Dehr, Allah'ın yarattığı gerçektir." [2]

Çünkü olayları yaratan, meydana getiren Allah'tır (cc), Dehr denen zaman değildir.

"Bu hususta onların bir bilgisi yoktur. Onlar sadece zanda bulunuyorlar." Onlar bu söylediklerini bilerek, herhangi kesin bir bilgiye dayanarak söylemiyorlar. Fakat hep tahmine ve zanna dayanarak söylediklerini söylüyorlar.

25 – "Onlara ayetlerimiz –Kur'an yani orada sözü edilen ölümden sonra yeniden dirilme olayı– **açıkça okunduğu zaman onların delilleri** –müşriklerin ve inkârcıların söylemleri delil olmamasına rağmen delil diye belirtilmesi, onların açısından delil olarak görülmesi iddiası sebebiyledir. Evet, delilleri– **ancak,** –bu yeniden dirilme davasında– **Doğru söyleyenler iseniz babalarımızı getirin** –yani onları diriltin– **demek oldu.**"

(Ayette geçen, « حُجَّتَهُمْ » kavli, « كَانَ » fiilinin haberidir. « كَانَ » fiilinin ismi ise, « اَنْ قَالُوا » kavlidir.) Bu durumda mana şöyle olmak-

2 Buhari, H: 6181; Müslim, H: 2246.

tadır: *"Onların delilleri sadece babalarımızı, atalarımızı getirin."* Sözünden ibaret olur.

(Öte taraftan, « حُجَّتَهُمْ » kavlini, « كَانَ » fiilinin ismi kabul ederek, bunu merfu olarak, « حُجَّتُهُمْ » diye de okuyanlar olmuştur. Buna göre, « اَنْ قَالُوا » kavlini de « كَانَ » fiilinin haberi kabul etmişlerdir.)

26 – "De ki: 'Allah sizi' –bu dünyada diriltip– **yaşatıyor. Sonra** –ömürleriniz bitince– **sizi öldürecek, sonra da kendisinde** –toplayıp bir araya getirmesinde– **şüphe olmayan Kıyamet gününde** –hepinizi yeniden dirilterek– **sizi bir araya getirecek.'** –Bu itibarla buna kadir olan, gücü yeten Allah (cc), zaruri olarak, isteseler de istenmeseler de onları yeniden diriltmeye ve getirmeye kadirdir.– **ama insanların çoğu** –Allah'ın (cc) yeniden diriltmeye kadir olacağını– **bilmezler."** Çünkü konu ile ilgili deliller üzerinde düşünmekten kaçarlar.

27 – Göklerin ve yerin hükümranlığı Allah'ındır. Kıyamet kopacağı gün, işte o gün batıla sapanlar hüsrana uğrayacaklardır.

(Bu ayette, « يَوْمَ تَقُومُ » kavlini nasb etmede amil olan kelime, « يَخْسَرُ » kelimesidir. « يَوْمَئِذٍ » kavli ise, « يَوْمَ تَقُومُ » kavlinden bedeldir.)

28 – "O gün her ümmeti diz çökmüş görürsün. Her ümmet kendi –işlediği amellerinin– **kitabına** –sayfalarına– **çağrılır.** –(Burada sadece cins isimle yetinilmiştir.) Onlara şöyle denilir:– **Bugün** –size, yalnızca dünyada– **yaptıklarınızın karşılığı verilecektir."**

(Ayette geçen « جَاثِيَةً » kelimesi, dizleri üzerinde çökmek manasınadır. Nitekim bir kimsenin diz çökmesi durumunda, « جَثَا فُلاَنٌ يَجْثُو » cümlesi kullanılır ki bu, *"dizleri üzerinde çöküp oturdu"* demektir. Ayrıca, toparlanmak, toplanmak manasında da kullanılmıştır.

Yine ayette geçen, « كُلُّ اُمَّةٍ » kavlini, söz başı olarak, mübteda olarak merfu okuyanlar da olmuştur. Yakub da ayette geçen ikinci, « كُلُّ » kelimesini, ayetin başında geçen « كُلَّ اُمَّةٍ » kavlinden bedel yaparak, « كُلَّ » diye mansub okumuştur.)

29 – İşte kitabımız, size karşı gerçeği söylüyor. Çünkü biz yapmakta olduklarınızı kaydediyorduk.

"İşte kitabımız, ..." Burada sözkonusu kitap kendilerine izafe edilmektedir. Çünkü o kitapla ilgisi olanlar kendileridir. Zira yapıp ettikleri her şey orada tespit edilmiştir. Mesele Allah'a (cc) kalmıştır. Çünkü onun sahibi ve maliki sadece Allah'tır (cc). Burada kullarının amellerini yazmaları için meleklere emri veren de bizzat Yüce Allah'tır. *"... size karşı gerçeği söylüyor."* Çünkü yapıp ettiklerinize ilişkin, herhangi bir ilave ve eksiltmeye mahal bırakmaksızın onlar aleyhinizde tanıklık ediyor.

"Çünkü biz yapmakta olduklarınızı kaydediyorduk." Amellerinizi yazmaları için meleklerimizi görevlendirmiştik. Arapçada « نَسَخَ » ve « اِسْتَنْسَخَ » kelimeleri aynı manaya gelirler. Bu, bir şeyi bir kitaptan diğerine aktarmak manasında değil, aksine bu, tespit etmek, kayda geçirmek demektir.

30 – "İnamp salih ameller işleyenlere gelince, Rableri onları rahmetine –cennetine– **sokacaktır. İşte bu apaçık kurtuluştur.**"

31 – İnkâr edenlere gelince (onlara şöyle denilir): **"Size âyetlerim okunduğunda büyüklük taslayıp suçlu - günahkâr bir kavim olanlar sizler değil miydiniz?"**

"İnkâr edenlere gelince –onlara şöyle denir:– *Ayetlerim size okunmadı mı?"* Buradaki mana: *"Peygamberlerim size gelmedi mi, ayetlerim sizlere okunmadı mı?"* şeklindedir. Burada *"Ayetlerim size okunmadı mı?"* cümlesi üzerine atfedilen *'Peygamberlerim size gelmedi mi?'* cümlesi hazfedilmiştir.

O ayetlere iman etmeye– *"büyüklük taslayıp suçlu - günahkâr bir kavim olanlar sizler değil miydiniz."*

32 – "Şüphesiz, Allah'ın va'di gerçektir, kıyamet hakkında hiçbir şüphe yoktur" dendiği zaman ise; "Kıyametin ne olduğunu bilmiyoruz, sadece zannediyoruz. Biz bu konuda kesin kanaat sahibi değiliz" demiştiniz.

"Allah'ın va'di –mükâfat ve ceza vereceğine dair vadi.– *gerçektir..."*

« السَّاعَةُ » merfudur. « اِنَّ » ve isminin mahalli üzerine atıftır. Hamza'ya göre « وَعْدَ اللّٰهِ » üzerine atıf olmak üzere « وَالسَّاعَةَ » şeklinde mensuptur.

".. kıyamet hakkında hiçbir şüphe yoktur dendiği zaman ise; –siz– *demiştiniz ki: 'Kıyametin ne olduğunu biz bilmiyoruz,'* –O nasıl bir şeydir? Çünkü biz,– *sadece zannediyoruz..."*

« اِنْ نَظُنُّ اِلاَّ ظَنًّا » cümlesinin aslı « نَظُنُّ ظَنًّا » – *'Biz öyle bir zan ile zannediyoruz ki'* demek olup, manası, sadece zannın ispatıdır. Zannın dışındaki şeylerin nefyi ve zannın ispatı için olumsuzluk ve istisna edatı getirilmiştir. *"onun hakkında kesin bir bilgi elde etmiş değiliz"* sözü de zannın dışındaki şeylerin nefyini tekid için ziyade kılındı.

❁ ❁ ❁

33. — 37. ÂYETLER

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّئَاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٣﴾ وَقِيلَ الْيَوْمَ نَنْسٰيكُمْ كَمَا نَسِيتُمْ لِقَاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا وَمَاْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٣٤﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا ۚ فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٣٥﴾ فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۖ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

Meâli

33. Yaptıklarının kötülükleri karşılarına dikilmiş ve alay edip durdukları şey, kendilerini kuşatıvermiştir.

34. Onlara şöyle denir: "Bugüne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi, bu gün biz de sizi unutuyoruz. Barınağınız ateştir. Yardımcılarınız da yoktur."

35. "Bunun sebebi, Allah'ın ayetlerini alaya almanız ve dünya hayatının sizi aldatmasıdır." Artık bugün ateşten çıkarılmazlar ve Allah'ın rızasını kazandıracak amelleri işleme istekleri kabul edilmez.

36. Hamd, göklerin Rabbi ve yerin Rabbi, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

37. Göklerde ve yerde ululuk O'na aittir. O, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.

Tefsiri

33 - Yaptıklarının kötülükleri karşılarına dikilmiş ve alay edip durdukları şey, kendilerini kuşatıvermiştir.

Sözkonusu olan bu kâfirlerin *"Yaptıklarının* –işledikleri amellerinin– *kötülükleri* –veya işledikleri kötü amellerinin cezaları– *karşılarına dikilmiş..."* bu mesele tıpkı:

﴾ وَجَزَٰٓؤُا۟ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِّثْلُهَا ﴿

"Bir kötülüğün cezası, ona denk bir kötülüktür." [3] kavli gibidir.

"...ve alay edip durdukları şey, kendilerini kuşatıvermiştir." Alay ettikleri şeyin cezası gelip kendilerini bulmuştur.

34 - Onlara şöyle denir: "Bugüne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi, bu gün biz de sizi unutuyoruz. Barınağınız ateştir. Yardımcılarınız da yoktur."

"Onlara şöyle denir: 'Bugüne kavuşacağınızı unuttuğunuz gibi, bu gün biz de sizi unutuyoruz." Yani sizin bugününüze kavuşmak için hazırlanmayı terk ettiğiniz gibi biz de sizi azap içinde terk ettik. Burada sözü edilen hazırlık konusu, Allah'a (cc) olan itaat konusudur. Kavuşma olayının yevm / gün olayına izafe edilmesi, hile ve tuzağın:

﴾ بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ ﴿

"Hayır, asıl suç gece ve gündüz yapmış olduğunuz tuzaklardadır." [4] ayetinde geçen gece ile gündüze izafesi kabilindendir.

Yani: Siz, o günlerinizde Yüce Allah'a ve onun sizi cezalandırmasına kavuşmayı unuttunuz, bu nedenle– *"Barınağınız* –varacağınız yer– *ateştir. Yardımcılarınız da yoktur.'"*

35 - "'Bunun –sizin bu azabınızın– **sebebi, Allah'ın ayetlerini alaya almanız ve dünya hayatının sizi aldatmasıdır.' Artık bugün ateşten çıkarılmazlar ve Allah'ın rızasını kazandıracak amelleri işleme**

---

3 Şura, 40.
4 Sebe, 33.

istekleri kabul edilmez." Onların Rabb'lerini memnun etmek ve rızasını kazanmak için olan isteklerinin bir anlamı olmaz, çünkü kendilerinden böyle bir istek kabul edilmeyecektir.

(Bu ayette geçen « يُخْرَجُونَ » kelimesini, Hamza ve Ali, « يَخْرُجُونَ » olarak okumuşlardır.)

36 – Hamd, göklerin Rabbi ve yerin Rabbi, âlemlerin Rabbi olan Allah'a mahsustur.

Yani O Allah'a hamd edin ki O, sizin Rabb'iniz olduğu gibi, göklerin, yerin ve âlemlerin de Rabb'idir. Bu itibarla böylesi bir Rububiyete, Rab oluşa, herkes için kendisine Rab olan o zata hamd etmesi ve ona övgüde bulunması gerekir, bu, farzdır.

37 – "**Göklerde ve yerde ululuk O'na aittir.** –Onu yüceltin, ona tazim edin. Çünkü onun yüceliğinin ve azametinin eserleri göklerde ve yerde açıkça görülmektedir.– **O,** –intikamını ve öcünü almada– **mutlak güç sahibidir,** –yargılamalarında– **hüküm ve hikmet sahibidir.**"

❁ ❁ ❁







Sûre -46

AHKAF SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;

35 âyettir.

Cüz - 26





1. – 9. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَآ إِلاَّ بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى ط
وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّآ أُنْذِرُوا مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ قُلْ أَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ أَرُونِى مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِى
السَّمٰوَاتِ ط اِيتُونِى بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَآ أَوْ أَثَارَةٍ مِنْ عِلْمٍ إِنْ
كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَنْ لاَ
يَسْتَجِيبُ لَهُٓ إِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ وَهُمْ عَنْ دُعَٓائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾
وَإِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ أَعْدَآءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ كَافِرِينَ
﴿٦﴾ وَإِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ
لَمَّا جَٓاءَهُمْ لا هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ط ﴿٧﴾ أَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ ط قُلْ إِنِ
افْتَرَيْتُهُ فَلاَ تَمْلِكُونَ لِى مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا ط هُوَ أَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ
فِيهِ ط كَفٰى بِهِ شَهِيدًا بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ ط وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾
قُلْ مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَآ أَدْرِى مَا يُفْعَلُ بِى وَلاَ
بِكُمْ ط إِنْ أَتَّبِعُ إِلاَّ مَا يُوحٰٓى إِلَىَّ وَمَآ أَنَا إِلاَّ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٩﴾

Meâli

1. Hâ – Mîm.

2. Kitabın indirilişi Aziz, Hakim olan Allah tarafındandır.

3. Gökleri yeri ve ikisi arasında bulunanları, biz, ancak hak ile ve belli bir süre için yarattık, inkâr edenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler.

4. De ki: dikkat edip baktınız mı hiç, Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler yeryüzünde ne yaratmışlar, göstersenize bana! Yoksa onların ortaklıkları göklere midir? Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, size indirilmiş bir kitap yahut bir bilgi kalıntısı varsa onu bana getirin.

5. Allah'ı bırakıp da kıyamet gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha sapık kim olabilir. Oysa onlar, bunların tapmasından habersizdirler.

6. İnsanlar bir araya toplandıkları zaman *(bunlar)* onlara düşman kesilirler. Ve onların kendilerine yaptıkları ibadeti inkâr ederler.

7. Onlara ayetlerimiz okunduğu zaman, hak olan Kur'an'ı inkâr edenler hak kendilerine gelince "bu apaçık bir büyüdür" dediler.

8. Yoksa "onu uydurdu mu" diyorlar? De ki: eğer ben onu uydurmuşsam Allah'tan bana gelecek cezayı savmaya sizin gücünüz yetmez. O sizin yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter. O, bağışlayan esirgeyendir.

9. De ki: ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ve ben apaçık bir uyarıcıyım.

Tefsiri

1 – Hâ - Mîm.

2 – Kitabın indirilişi Aziz, Hakim olan Allah tarafındandır.

3 – Gökleri yeri ve ikisi arasında bulunanları, biz, ancak hak ile ve belli bir süre için yarattık, inkâr edenler, uyarıldıkları şeylerden yüz çevirmektedirler.

"Hak ile" hikmet ile karışmış olarak. *"belli bir süre için"* kendisine varılan belli bir süre takdiriyledir. O da kıyamet günüdür. Onlar her mahlûkatın mutlaka varacağı bugünün dehşetine dair uyarıldıkları şeyden yüz çevirmektedirler. Yani ona iman etmemektedirler ve ona hazırlanmaya önem vermemektedirler. « مَا » nın mastariye olması mümkündür. O zaman mana: *"Bugünle korkutulmalarından yüz çevirmektedirler"*, şeklinde olur.

4 – Deki: dikkat edip baktınız mı hiç, Allah'ı bırakıp taptığınız şeyler yeryüzünde ne yaratmışlar, göstersenize bana! Yoksa onların ortaklıkları göklere midir? Eğer doğru söyleyenlerden iseniz, size indirilmiş bir kitap yahut bir bilgi kalıntısı varsa onu bana getirin.

Bana haber verin, Allah'tan başka taptığınız putlar eğer ilah iseler yeryüzündeki hangi şeyi yaratmışlar? Yoksa göklerin ve yerin yaratılmasında onların Allah ile ortaklıkları mı var?

"Bundan önce indirilmiş bir kitap" bu kitaptan –ki o Kur'an'dır– önce indirilmiş bir kitap şunu kastediyor:

"Bu kitap tevhidi ve şirkin kaldırılmasını söylemektedir. Bundan önce indirilen, Allah'ın kitaplarından her biri de bunun bir benzerini söylemektedir. Öyleyse Allah'tan başkasına ibadet etme ile ilgili üzerinde bulunduğunuz şeyin doğruluğuna şahit, bundan önce indirilmiş tek bir kitap olsun getirin. Ya da önceliklerin ilminden size intilal etmiş bir bilgi kalıntısı olsun getirin. Eğer Allah'ın size putlara ibadeti emrettiğine dair doğru söyleyenlerden iseniz" (getirin).

5 – Allah'ı bırakıp da kıymat gününe kadar kendisine cevap veremeyecek şeylere tapandan daha sapık kim olabilir. Oysa onlar, bunların tapmasından habersizdirler.

Onlar, bunların tapmasından ebediyyen habersizdirler.

6 – İnsanlar bir araya toplandıkları zaman (bunlar) **onlara düşman kesilirler. Ve onların kendilerine yaptıkları ibadeti inkâr ederler.**

Yani putlar kendilerine tapanlara düşman kesilirler ve putlar, kendilerine tapanların tapınmalarını inkâr ederler. *"Onları bize tapınmaya davet etmedik"* derler.

« مَنْ أَضَلُّ » daki istifhamın manası, herşeye gücü yeten, işiten ve icabet edeni bırakıp ondan başka kendilerine icabet etmeyen ve kıyamete kadar da dünya var oldukça onlardan hiç kimseye icabet etmeye güç getiremeyen cansızlara yalvaran putperestlerden daha sapık birilerinin olduğunu inkârdır. Kıyamet koptuğu ve insanlar haşrolduğu zaman onlar, onlara düşmanı kesilirler, onlara muhalif olurlar. Onlar, her iki cihanda da faydasızdırlar, zarardan ibarettirler. Dünyada icabet etmek suretiyle onlara dostluk göstermezler. Ahirette de onlara düşman kesilirler. Ve kendilerine yaptıkları ibadeti inkâr ederler. İcabet etmek ve gaflet etmek gibi, ilim sahiplerine isnad edilen şeyler onlara isnad edildiği için « مَنْ » ve « هُمْ » denildi ve onların icabeti terketmekle ve gaflet göstermekle nitelendirilmesi, onları ve onlara tapanları alaya alma yolludur.

Bunun bir benzeri Allahu Teâlâ'nın:

﴿ إِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا دُعَاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ ﴾

"Eğer onları** (putları) **çağırsanız sizin çağırmanızı işitmezler. Faraza işitseler bile size cevap veremezler. Kıyamet günü de sizin** (onları Allah'a) **ortak koşmanızı reddederler." [5] ayetidir.

7 – Onlara ayetlerimiz okunduğu zaman, hak olan Kur'anı inkâr edenler hak kendilerine gelince "bu apaçık bir büyüdür" dediler.

Buradaki « بَيِّنَاتٌ », « بَيِّنَةٌ » kelimesinin çoğuludur. O da, *delil* ve *şahit* demektir. Ya da *açık* ve *açıklayıcı* demektir.

"Hak" kelimesiyle kastolunan ayetlerdir.

"İnkâr edenler" sözüyle kastolunan kendilerine okunanlardır. Onların küfrünü ve okunanın hak olduğunu tescil için iki zamir yerine kelimeleri açık açık getirdi.

"Kendilerine gelince" yani kendilerine geldiği anda işitir işitmez düşünmeden bakmadan inkârla karşılık verdiler, demektir.

---

[5] Fatır, 14.

"Bu apaçık bir büyüdür" yani batıl olduğu hususundaki durumu açık, bunda hiç şüphe yok, manasınadır.

8 – Yoksa "ona uydurdu mu" diyorlar? De ki: eğer ben onu uydurmuşsam Allah'tan bana gelecek cezayı savmaya sizin gücünüz yetmez. O sizin yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir. Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter. O, bağışlayan esirgeyendir.

"Yoksa onu uydurdu mu diyorlar" onların ayetleri sihir olarak adlandırmasını zikrettikten sonra onların *"Onu, Muhammed* (as) *uydurdu"* yani *"onu uydurdu ve onu yalan olarak Allah'a isnad etti"* şeklinde sözlerine geçmiştir.

« افْتَرَاهُ »'deki zamir « حَقّ » kelimesine aittir. Bununla kastedilen ayetlerdir.

"De ki eğer ben onu uydurmuşsam Allah'tan bana gelecek cezayı savmaya sizin gücünüz yetmez" yani farzı mahal ben onu uydurmuşsam, Allah kendisine iftiranın cezasıyla beni derhal cezalandırır ve beni derhal cezalandırmasına siz de mani olamazsınız ve O'nun azabından hiçbirşeyi defetmeye takat getiremezsiniz. Böyleyken ben nasıl olurda O'na iftira atar ve O'nun azabına kendimi atarım?

"O sizin yaptığınız taşkınlıkları çok daha iyi bilir" Yani bazan *"sihir"* ve bazan da *"uydurdu"* diye adlandırmak suretiyle, Allah'ın vahyini kötülemenize ve ayetlerini yalanlamanıza dair yaptıklarınızı daha iyi bilir.

"Benimle sizin aranızda şahit olarak O yeter" benim lehime doğruluk ve tebliği ifa ile şehadet eder. İlim ve şehadetin zikredilmesinin manası, yaptıkları taşkınlıkların cezalandırılmasıyla tehditti.

"O bağışlayandır, esirgeyendir" eğer küfürden tevbe edip iman ederlerse af ve merhamet göreceklerini vaad eder.

9 – De ki: ben peygamberlerin ilki değilim. Bana ve size ne yapılacağını da bilmem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Ve ben apaçık bir uyarıcıyım.

« بَدِيعًا – بِدْعًا » *"örneksiz ihdas olunmuş şey"* manasınadır.

« خَفِيفٌ » hafif manasına gelen « خِفٌّ » gibidir. Mana, *"Ben ilk peygamber değilim ki benim peygamberliğimi inkâr edesiniz."*

"Bana ve size ne yapılacağını da bilmem" Mekke'yi terk mi edeceğim yoksa rüyamda bana gösterilen ağaçlı hurmalık yere gitmekle mi emrolunacağım, demişti.

« مَا يُفْعَلُ » deki « مَا »'nın mansup (ismi mevsul olması mümkündür, merfu istifham edatı olması da mümkündür. « يُفْعَلُ » müspet mana içerdiği ve « مَا اَدْرٖى » deki « مَا » ve onun yerindeki hem de olumsuzluk manası içerdiği için « وَلَا بِكُمْ » sözünde « لَا » gelmiştir.

❁ ❁ ❁

10. – 17. ÂYETLER

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهٖ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ
بَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَ عَلٰى مِثْلِهٖ فَاٰمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ ط اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى
الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ع ﴿١٠﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ
خَيْرًا مَا سَبَقُونَٓا اِلَيْهِ ط وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهٖ فَسَيَقُولُونَ هٰذَٓا
اِفْكٌ قَدٖيمٌ ﴿١١﴾ وَمِنْ قَبْلِهٖ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةً ط وَهٰذَا
كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذٖينَ ظَلَمُوا ق وَبُشْرٰى
لِلْمُحْسِنٖينَ ﴿١٢﴾ اِنَّ الَّذٖينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا فَلَا
خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ج ﴿١٣﴾ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ
خَالِدٖينَ فٖيهَا ج جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ
بِوَالِدَيْهِ اِحْسَانًا ط حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًا ط وَحَمْلُهُ
وَفِصَالُهُ ثَلٰثُونَ شَهْرًا ط حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ اَرْبَعٖينَ سَنَةً لا
قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنٖٓى اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتٖٓى اَنْعَمْتَ عَلَىَّ وَعَلٰى
وَالِدَىَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضٰيهُ وَاَصْلِحْ لٖى فٖى ذُرِّيَّتٖى ج اِنّٖى
تُبْتُ اِلَيْكَ وَاِنّٖى مِنَ الْمُسْلِمٖينَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ نَتَقَبَّلُ
عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّـَٔاتِهِمْ فٖٓى اَصْحَابِ

الْجَنَّةِ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذِى كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿١٦﴾ وَالَّذِى قَالَ
لِوَالِدَيْهِ أُفٍّ لَكُمَا أَتَعِدَانِنِى أَنْ أُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ
قَبْلِى وَهُمَا يَسْتَغِيثَانِ اللّٰهَ وَيْلَكَ اٰمِنْ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ
فَيَقُولُ مَا هٰذَا إِلَّا أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٧﴾

Meali

10. Deki: "Hiç düşündünüz mü? Şayet bu Allah katından ise ve siz de onu inkâr etmişseniz, İsrailoğullarından bir şahit de bunun benzerini görüp inandığı halde siz yine de büyüklük taslamışsanız, şüphesiz Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."

11. İnkâr edenler, iman edenler için dediler ki. "Bu işde bir hayır olsaydı onlar bizi geçemezlerdi. Fakat onlar bununla doğru yola girmek arzusunda olmadıkları için" bu eski bir yalandır" diyecekler.

12. Ondan önce de bir rahmet ve rehber olarak Musa'nın kitabı vardır. Bu da zulmedenleri uyarmak ve iyilik yapanlara müjde olmak üzere Arap lisanıyla indirilmiş doğrulayıcı bir kitaptır.

13. "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

14. Onlar cennet ehlidirler. Yapmakta olduklarına karşılık orada ebedi kalacaklardır.

15. Biz insana, ana babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Taşıması ile sütten kesilmesi cem'an otuz ay sürer. Nihayet insan güçlü çağına erip kırk yaşına varınca der ki: "Rabbim! Bana anne babama verdiğin nimete şükretmemi ve razı olacağın yararlı iş yapmamı nasip et. Benim için de zürriyetim içinde iyiliği devam ettir. Ben sana döndüm. Ve elbetteki ben Müslümanlardanım."

16. İşte onlar *(öyle kimselerdir ki)* biz onların yaptıklarının en güzelini kabul ederiz. Günahlarını da bağışlarız. Onlar cennet ashabı içindedirler. Bu kendilerine vaad edilmiş dosdoğru bir sözdür.

17. Ana babasına: "Öf be size! Benden önce nice nesiller gelip geçmişken beni mi tekrar dirilmekle tehdit ediyorsunuz" diyen kimseye, anne ve babası Allah'a sığınarak: "Yazıklar olsun sana! İman et. Allah'ın vadi gerçektir" dedikleri halde o: "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değildir" der.

Tefsiri

10 – De ki: "Hiç düşündünüz mü? Şayet bu Allah katından ise ve sizde onu inkâr etmişseniz, İsrailoğullarından bir şahit de bunun benzerini görüp inandığı halde siz yine de büyüklük taslamışsanız, şüphesiz Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez.

"Bu" yani Kur'an.

"İsrailoğullarından bir şahit" O, Cumhura göre Abdullah b. Selam'dır. Bu sebepten dolayı, bu ayet medenidir. Çünkü Abdullah b. Selam'ın İslam'a girişi Medine'de olmuştur dendi.

Rivayete göre o Rasulullah (sav) Medine'ye gelince, onun yüzüne baktı da onun yalancı yüzü olmadığını anladı ona şöyle dedi:

"Muhakkak ki ben, Sana ancak bir peygamberin bilebileceği üç şey soracağım. Kıyamet alametlerinin ilki hangisidir. Cennet halkının yediği ilk yiyecek hangisidir ve çocuk babasına ya da anasına niçin çeker?"

Rasulullah (sav) şöyle buyurdu:

"Kıyamet alametlerini ilki onları (insanları) *doğudan batıya doğru sevkeden bir ateştir. Cennet halkının yiyeceği ilk yiyecek balık ciğerinin kenarıdır. Çocuk ise erkeğin* (babasının) *suyu galip gelirse ona, kadının* (anasının) *suyu galip gelirse ona çeker."*

Bu cevaplar üzerine Abdullah b. Selam:

"Senin Allah'ın hak peygamberi olduğuna şahitlik ederim" dedi.

« مِثْلِهِ »'deki zamir Kur'an'a aittir. Yani manaca *"onun bir benzerini görüp inandığı halde"* demektir. O da; tevhid vaad, tehdit ve sair hususlarda Kur'an manalarına uygun düşen Tevrat'taki manalardır.

Mananın; *"Eğer Allah katındansa ve bir şahit de bunun bir benzerine, yani onun Allah katından olduğuna şahitlik ettiği halde siz de onu inkâr ediyorsanız"*, şeklinde olması mümkündür.

"İnandığı halde" şahit inandığı halde *"büyüklük tasladınız"* ona iman hususunda büyüklük tasladınız. Şartın cevabı hazfedilmiştir. Takdiri: *"Eğer Kur'an Allah katından ise ve siz de bunu inkâr ediyorsanız* (o zaman sizler) *zalimler değil misiniz?"* şeklindedir.

Hazfedilen bu manaya *"Allah zalimler topluluğunu doğru yola iletmez."* Sözü delalet etmektedir. Birinci « و » harfi « كَفَرْتُمْ » kelimesini şart « شَهِدَ شَاهِدٌ » üzerine atfetmektedir.

« وَشَهِدَ » deki « و », « اسْتَكْبَرْتُمْ » kelimesini « شَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي اِسْرَآئِيلَ عَلَى مِثْلِهِ فَآمَنَ وَاسْتَكْبَرْتُمْ » cümlesini « كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ » cümlesi üzerine atfetmektedir. Mana:

"De ki: bana haber verin. Eğer onu inkâr etmenize rağmen Kur'an, Allah katından indirilmişse ve sizin ona karşı büyüklük taslamanıza ve sizin iman etmekten yüz çevirmenize rağmen İsrailoğullarının en bilgilisinin onun bir benzerinin inişine şehadeti ona imani bir araya gelirse, sizler, insanların en sapığı ve en zalimi olmazmısınız?" şeklindedir.

11 – İnkâr edenler, iman edenler için dediler ki: "Bu işde bir hayır olsaydı onlar bizi geçemezlerdi. Fakat onlar bununla doğru yola girmek arzusunda olmadıkları için, bu eski bir yalandır" diyecekler.

"İman edenler için" onlar hakkında. Bu Mekke kâfirlerinin sözüdür. Ammar, Süheyb ve İbni Mesud (rhm) gibi fakirleri kasdederek, *"Muhammed'e tabi olanların geneli önemsiz, düşük kimselerdir"* demişlerdi.

"Bu işde hayır olsaydı bizi geçemezlerdi." Eğer Muhammed'in (sav) getirdiği şeyde hayır olsaydı, bunlar ona ulaşmada bizi geçemezlerdi. « إذْ »'deki amil, sözün ona delaletinden dolayı hazfedilmiştir. Takdiri: *"Bununla doğru yola girmek arzusunda olmadıkları için inatları ortaya çıktı"*, şeklindedir.

"Bu eski bir yalandır" yani geçmiş bir yalandır. Onların bu sözü onların *"öncekilerin efsaneleridir"* sözü gibidir.

12 – Ondan önce de bir rahmet ve rehber olarak Musa'nın kitabı vardır. Bu da zulmedenleri uyarmak ve iyilik yapanlara müjde olmak üzere arap lisanıyla indirilmiş doğrulayıcı bir kitaptır.

"Ondan önce de" Kur'an'dan önce de *"Musa'nın kitabı"* yani Tevrat.

O (كِتَابُ) kelimesi müptedadır. « مِنْ قَبْلِهِ » öne geçmiş bir haber olarak zarftır. Hal olmak üzere « اِمَامًا » kelimesini naspetmektedir. « فِى الدَّارِ زَيْدٌ قَائِمًا » - (Zeyd ayakta olduğu halde evdedir) cümlesinde olduğu gibi.

« اِمَامًا » kelimesinin manası, *"İmama uyulduğu gibi Allah'ın dininde ve* (o dinin) *şer'i esaslarında kendisine uyulan önder"* demektir. Ona inanan ve içindekilerle amel edenler için bir rahmettir. Bu Kur'an Musa'nın kitabını ya da kendisinden önceki bütün kitapları tasdik eden bir kitaptır.

« لِسَانًا عَرَبِيًّا », « مُصَدِّقٌ »'deki kitabın zamirinden haldir ve onda amel eden « مُصَدِّقٌ »'dur. Ya da sıfat almak suretiyle özellik kazandığından dolayı « كِتَابٌ »'den haldir. Onda işaret manası amel etmektedir.

« مُصَدِّقٌ »'un mefulu olması da caiz görülmüştür. Yani Arapça lisanına sahip olanı -ki o Peygamber (as)'dır- tasdik eden demektir.

"Zulmedenleri uyarmak üzere" yani kitap inkâr edenleri uyarsın diye demektir.

Hicaz ve Şam kıraat ekolüne göre « لِتُنْذِرَ » şeklindedir. « وَبُشْرٰى » mahallen mensuptur. « لِيُنْذِرَ »'nin mahalli üzerine atıftır. Çünkü o « لِلْمُحْسِنِينَ »' nin mefulu lehidir.

"İyilik yapanlara" itat eden mü'minlere.

13 – "Rabbimiz Allah'tır" deyip sonra dosdoğru yaşayanlara korku yoktur ve onlar üzülmeyeceklerdir.

Allah'ın tevhidi ve peygamberi Muhammed (sav)'in şeriatı üzere dosdoğru yaşayanlara kıyamette korku yoktur. Onlar, ölüm esnasında mahzun da olmayacaklardır.

14 – Onlar cennet ehlidirler. Yapmakta olduklarına karşılık orada ebedi kalacaklardır.

« خَالِدِينَ فِيهَا », « أَصْحَابُ الْجَنَّةِ »'den haldir. Bundaki amil « أُولَئِكَ »'nin delalet ettiği işaret manasıdır. « جَزَاءً » sözün kendisine delalet ettiği fiil için mastardır. Yani « جُوزُوا جَزَاءً » *(yaptıklarına karşılık cezalandırıldılar)* demektir.

15 – Biz insana, ana babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu. Taşıması ile sütten kesilmesi cem'an otuz ay sürer. Nihayet insan güçlü çağına erip kırk yaşına varınca der ki: Rabbim! Bana anne babama verdiğin nimete şükretmemi ve razı olacağın yararlı iş yapmamı nasip et. Benim için de zürriyetim içinde iyiliği devam ettir. Ben Sana döndüm. Ve elbetteki ben Müslümanlardanım.

Kufe kıraat ekolüne göre « اِحْسَانًا » şeklindedir. Yani *"ona ana babasına iyilik etmesini tavsiye ettik"*, demektir. Diğerlerine göre « حُسْنًا » şeklindedir. Yani *"ona güzel bir iş olarak ana babasını tavsiye ettik,"* ya da *"ona ana babasını, güzel bir işi tavsiye ettik"*, demektir. O zaman bu « بِوَالِدَيْهِ » sözünden bedeli iştimaldir.

Hicaz kıraat imamları ve Ebu Amr'a göre her iki « كَرْهًا »'deki « كَ »'ler fetha iledir. Her ikisi de meşakkat manasında iki ayrı kelimedir. Hal olmak üzere mansuptur. Yani *meşakat sahibi olarak* demektir.

Ya da o mastar için sıfat olmak üzere mensuptur. Yani *"meşakkatli bir taşımayla taşıdı"* demektir.

"Taşıması ve sütten kesilmesi" onun taşınma ve kesilme müddeti *"otuz aydır"* bunda hamilelik müddetinin en azının altı ay olduğuna delil vardır. Çünkü süt emzirme müddeti Allahu Teâlâ'nın:

﴿ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ ﴾ ***"Anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler"*** [6] ayeti gereğince iki tam yıl olunca hamilelik için geriye altı ay kalır. Allah (cc) her ikisine de rahmet etsin Ebu Yusuf ve Muhammed (rha) bunu demişlerdir. Ebu Hanife (rh) ise *"bununla kastolunan elle taşımadır"* demiştir.

---

[6] Bakara, 233.

Yakub'a göre « وَفِصْلُهُ » şeklindedir. « فِصْلُ » ve « فِصَالُ » yapı ve mana itibariyle « فَطْمٌ » ve « فِطَامٌ » gibidir.

« اَشُدَّ » kelimesi çoğuldur. Kendi lafzından tekili yoktur. Sivebeyh *"onun tekili « شِدَّةٌ »'dur* diyordu. Güçlü kuvvetli çağa varması, olgunluk çağına gelmesi ve gücünün, aklının kuvvetlendiği yaşa varmasıdır. Bu da otuzu aştığı, kırka yaklaştığı zamanlardır. Katade'den şöyle nakledilmiştir:

"Bu otuzüçüncü yıldır. Bu güçlü kuvvetli çağın evvelidir. Sonu kırktır."

"Temin et" ilham et.

"Bana ana ve babama verdiğin nimete" bununla kastolunn tevhid ve İslam nimetidir. Kendisine verilen nimet, babasına verilen nimete şükrü birleştirdi. Çünkü o ikisine verilen nimet ona verilen nimettir.

"Razı olacağın yararlı iş yapmam" denildi ki o beş vakit namazdır.

"Benim içinde zürriyetim içinde iyiliği devam ettir" yani zürriyetimi kendilerinde düşünüldüğü kişiler kıl, bütün günahlardan sana tevbe ettim ve ben ihlâs sahibi Müslümanlardanım.

16 – İşte onlar (öyle kimselerdir ki) **biz onların yaptıklarının en güzelini kabul ederiz. Günahlarını da bağışlarız. Onlar cennet ashabı içindedirler. Bu kendilerine vaad edilmiş dosdoğru bir sözdür.**

Hamza, Ali ve Hafsa göre « اُولَئِكَ الَّذِينَ نَتَقَبَّلُ عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّاٰتِهِمْ » şeklindedir.

Diğerlerine göre ise « يُتَقَبَّلُ وَيُتَجَاوَزُ اَحْسَنُ » şeklindedir. Bu senin, *"bana onlardan ikram olunanlardan arasında ikram etti ve beni onlardan biri saydı"* manasını kasdederek *"emir arkadaşlarından oluşan insanlar arasında bana ikram etti"* sözünde olduğu gibidir. *"Cennet ahalisi arasında oldukları ve onlar içinde kabul edildikleri halde"* manası üzere hal olmak üzere mahallen mansuptur.

« وَعْدَ الصِّدْقِ » tekid edici mastardır. Çünkü « نَتَقَبَّلُ » ve « نَتَجَاوَزُ » Allah'ın, onlara kabul ve bağışlama vadidir.

Denildi ki: Bu ayet, Ebu Bekir Sıdık (ra) babası Ebu Kuhafe annesi Ümmül Hayr, çocukları ve onun onlar hakkındaki duasının kabulu hakkında nazil olmuştur. Zira o, otuz sekiz yaşında iken Peygamber (sav)'e iman etmiş ve ana babası için kırk yaşındayken dua etmiştir. Muhacir ve ensardan, Ebu Bekir (ra) dışında kendisi ana babası erkek ve kız çocukları Müslüman olan hiçbir sahabe yoktur. Onlar dünyada iken doğru bir vaadle vaad olunuyorlardı.

17 – Ana babasına, "Öf be size! Benden önce nice nesiller gelip geçmişken beni mi tekrar dirilmekle tehdit ediyorsunuz" diyen kimseye, anne ve babası Allah'a sığınarak, "Yazıklar olsun sana! İman et. Allah'ın vaadi gerçektir." dedikleri halde o "Bu eskilerin masallarından başka bir şey değildir" der.

« وَالَّذِى قَالَ لِوَالِدَيْهِ » müptedadır. Haberi « اُولَئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ » الَّذِى قَالَ (diyen kimse) ile kastolunan bu sözü söyleyen kişi ya da kişilerdir. Bu sebeple haber çoğul olarak gelmiştir. Bu ana babasına karşı gelen, dirilişi inkâr eden kâfir hakkındadır. Denildi ki:

"Bu ayet Müslüman olmadan önce Abdurrahman b. Ebu Bekir (ra) hakkında nazil olmuştur. Ancak bunun asılsız olduğuna, insanlara Yezid'e biat etmesini emretmesi için Muaviye'nin (ra) Mervan'a gönderdiği mektup şahitlik etmektedir. Abdurrahman b. Ebubekir (ra):

– Siz Rum sultanlarının âdetini getirdiniz. Çocuklarınıza biat mi ediyorsunuz? deyince Mervan:

– Ey insanlar bu Allah Teâlâ'nın kendisi hakkında 'ana babasına öf be size' diyen.. kişidir" demiş. Hz. Aişe (ra) da bunu işitmiş sinirlenmiş ve şöyle demişti:

– Vallahi o onun hakkında değildir. Eğer ismini söylemeyi isteseydim, söylerdim. Lakin Allah Teâlâ senin babana, sen de onun sülbünde olduğun halde lanet etmiştir. Dolayısıyla da sen Allah'ın lanetinin bir parçasısın."

Medine kıraat imamları ve Hafs'a göre « اُفٍّ لَكُمَا » şeklinde; Mekke ve Şam kıraat imamlarına göre « اُفَّ » şeklinde, diğerlerine göre ise, « اُفِّ » şeklindedir. Bu insanın onu çıkardığında sıkıldığının anlaşıldığı sestir. *"Hassi"* dediğinde acı duyduğu bilindiği gibi.

« لَكُمَا »'daki « لِ » beyan içindir. Yani bu oflayıp puflama özellikle ikiniz içindir başkası için değil, demektir.

"Beni tekrar dirilmekle mi, yani diriltilip topraktan çıkarılmakla mı tehdit ediyorsunuz? Hâlbuki benden önce nice nesiller gelip geçti. Onlardan hiçbiri tekrar diriltilmedi." Ana babası, Allah'a sığınarak yani:

"Senden ve senin sözünden Allah'a sığınırız" diyerek –bu onun sözünü yadırgadıkları içindir– Ona *"yazıklar olsun sana"* dediler. Bu helak için yapılan bir bedduadır. Ama bununla kastolunan imana teşviktir, gerçek helak değildir.

Allah'a ve yeniden dirilişe iman et. Çünkü Allah'ın yeniden dirilişle ilgili vaadi gerçektir, doğrudur. O, ikisine, *"bu, eskilerin masallarından başka bir şey değildir"* der.

❁ ❁ ❁

18. - 20. ÂYETLER

أُولٰئِكَ الَّذِينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فِي أُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ
مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرِينَ ﴿١٨﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ
مِمَّا عَمِلُوا وَلِيُوَفِّيَهُمْ أَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾ وَيَوْمَ
يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِ أَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ فِي
حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَا فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ
بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ
تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾

Meâli

18. İşte onlar kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçmiş topluluklar içinde, haklarında azap sabit olmuş kimselerdir. Gerçekten onlar, ziyana uğrayanlardır.

19. Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah onlara yaptıklarının "karşılığını verir, asla kendilerine haksızlık yapılmaz."

20. İnkâr edenler ateşe arzolundukları gün: "Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeyleri harcadınız onların zevkini sürdünüz. Bugün ise yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan dolayı alçaltıcı bir azap göreceksiniz!" denir.

Tefsiri

18 – İşte onlar kendilerinden önce cinlerden ve insanlardan gelip geçmiş topluluklar içinde, haklarında azap sabit olmuş kimselerdir. Gerçekten onlar, ziyana uğrayanlardır.

"Haklarında azap sözü sabit olmuş kimseler" yani cehennemi dolduracağım şeklinde haklarında azap sözü sabit olmuş kimseler, demektir. *"Gelip geçmiş topluluklar içinde"* yani gelip geçmiş toplulukların tamamı içinde.

19 – Herkesin yaptıklarına göre dereceleri vardır. Allah onlara yaptıklarının karşılığını verir, asla kendilerine haksızlık yapılmaz.

Zikredilen iyi günahkâr her iki cinsin, yaptıklarına göre dereceleri vardır. Yani hayrı ve şerri işleyenlerin karşılığı menziller ve derekeler vardır. Ya da "onları işlemeleri sebebiyle onlar içi menziller ve derekeler vardır" demektir. Hadisi şerifte:

"Cennet derece derecedir. Cehennem de derece derecedir" buyurulduğu halde *"dereceler"* demesi derecenin galip olması sebebiyledir.

Mekke ekolü, Basra ekolü ve Asım'a göre « ى » ile « لِيُوَفِّيَهُمْ » şeklindedir. Yani *"onlara amellerinin karşılığını verir. Ve onların haklarına zulmetmez"* demektir. Onların karşılığını amellerinin miktarına göre takdir etmiştir. Sevabı derece derece, azabı da dereke dereke kılmıştır.

« لِيُوَفِّيَهُمْ »'deki « و » bir mahfaza delalet etmektedir. Takdiri: *"Allah onlara amellerinin karşılığını vermek için bunu kılmıştır, şeklindedir."*

20 – İnkâr edenler ateşe arzolundukları gün "Dünyadaki hayatınızda bütün güzel şeyleri harcadınız onların zevkini sürdünüz. Bugün ise yeryüzünde haksız yere büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan dolayı alçaltıcı bir azap göreceksiniz?" denir.

Onların ateşe arzolunmaları onunla azap olunmalarıdır. Kılıçla öldürüldüklerinde *"falan oğulları kılıca arzolundular"* sözünde olduğu gibi.

Denildi ki: *"Kastolunan ateşin onlara arzedilmesidir. Bu havuzun derekelere arzedilmesini kastederek kelimelerin yerlerini değiştirip 'develer havuza arzedildiler' şeklinde denilmesi gibidir."*

"Harcadınız" yani bunlara: harcadınız, denir. Bu zarfı nasbeden amildir.

"Dünya hayatında bütün güzel şeyleri harcadınız" yani sizin için takdir edilen her bir güzelliğin hazzına dünyanızda nail oldunuz, onu alıp götürdünüz. Artık sizin için hazzını aldıktan sonra ondan hiçbirşey kalmadı. Ömer (ra)'ın şöyle dediği nakledilmiştir:

"Eğer dileseydim yiyecek ve giyecek hususunda sizin en iyiniz ve en güzeliniz olurdum. Ancak ben güzelliklerimi sonraya bırakmak istiyorum."

"Onların zevkini sürdünüz" güzelliklerle zevku safa ettiniz.

« هُون », « هَوَان » (alçaltıcı) demektir. Bu şekilde de okunmuştur.

"Büyüklük taslamanızdan ve yoldan çıkmanızdan" yani kibirlenmeniz ve günah işlemeniz sebebiyle, demektir.

❁ ❁ ❁

21. – 23. ÂYETLER

وَاذْكُرْ أَخَا عَادٍ إِذْ أَنْذَرَ قَوْمَهُ بِالْأَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ
مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا اللّٰهَ إِنِّي أَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿٢١﴾ قَالُوا أَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا
فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٢﴾ قَالَ إِنَّمَا الْعِلْمُ
عِنْدَ اللّٰهِ وَأُبَلِّغُكُمْ مَا أُرْسِلْتُ بِهِ وَلٰكِنِّي أَرٰيكُمْ قَوْمًا
تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾

Meâli

21. Ad kavminin kardeşini *(Hud'u)* an. Zira o Ahkaf'ta kavmini uyardı. Kendinden önce ve sonra *(başka)* uyarıcılar da gelmiş olan kavmine: "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ben sizin için büyük bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum." demişti.

22. "Sen bizi tanrılarımızdan çevirmek için mi geldin. Hadi doğru söyleyenlerden isen bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir." dediler.

23. Hud da: "Bilgi ancak Allah katındadır. Ben kendisi ile gönderildiğim şeyi *(İslam'ı)* size duyuracağım. Fakat sizi cahil bir kavim olarak görüyorum." dedi.

Tefsiri

21 – Ad kavminin kardeşini (Hud'u) **an. Zira o Ahkaf'ta kavmini uyardı. Kendinden önce ve sonra** (başka) **uyarıcılar da gelmiş olan kavmine: "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ben sizin için büyük bir günün azabına uğramanızdan korkuyorum." demişti.**

"Ad kavminin kardeşini an" yani Hud'u an.

« اَحْقَافٌ », « حِقْفٌ » kelimesinin çoğuludur. O da, kendisinde eğim bulunan *uzun ve yüksek kum tepesi*dir. Bir şey eğrildiğinde, meyilli olduğunda kullanılan « اِحْقَوْقَفَ » sözünden gelmektedir.

İbni Abbas (ra)'den şöyle nakledilmiştir:

"O Amman ile Mehre arasında bir vadidir."

« نُذُرٌ », « نَذِيرٌ » kelimesinin çoğuludur, *uyarıcı* ya da *uyarı* manasındadır.

"Kendinden önce ve sonra" Hud'dan önce ve sonra.

« وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ » cümlesi « اَنْذَرَ قَوْمَهُ » ile « اَلاَّ تَعْبُدُوا اِلاَّ اللّٰهَ » cümlesi arasına mutarıza cümlesi olarak girmiştir. Mana:

"Hud'un kavmini şirkin akibetine ve büyük azaba karşı uyarışını an. Ondan önce ve ondan sonra gelen peygamberler de bunun gibi uyarmıştı." şeklindedir.

22 – "Sen bizi tanrılarımızdan çevirmek için mi geldin. Hadi doğru söyleyenlerden isen bizi tehdit ettiğin şeyi başımıza getir" dediler.

Hud'un kavmi: *"Sen bizi tanrılarımıza ibaet etmekten döndürmek için mi geldin?"* dediler.

« اَفَكَ » döndürmek demektir. « اَفَكَهُ عَنْ رَأْيِهِ » *(onu görüşünden döndürdü)* denir. *"Eğer tehdidinde doğrulardan isen şirke karşı tek azap verileceğine dair bizi tehdit ettiğin şeyi getir."*

23 – Hud da: "Bilgi ancak Allah katındadır. Ben kendisi ile gönderildiğim şeyi (İslam'ı) size duyuracağım. Fakat sizi cahil bir kavim olarak görüyorum." dedi.

"Bilgi –azabın geliş vaktine dair bilgi– *Allah katındadır. Azap edileceğiniz vakit hakkında benim hiçbir bilgim yok."*

Ebu Amr'a göre « اُبْلِغُكُمْ » şeklindedir, şeddesizdir. Yani, *"Benim için ise kendisiyle gönderildiğim uyarı ve korkutmayı size tebliğ etmektir. Fakat siz peygamberlerin kendilerine izin verilen şeyin dışında teklifler getirenler ve isteklerde bulunanlar olarak değil uyarıcılar olarak gönderildiğini bilmeyen cahil kimselersiniz."*

24. – 26. ÂYETLER

فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هٰذَا عَارِضٌ
مُمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٢٤﴾
تُدَمِّرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرٰى إِلَّا مَسَاكِنُهُمْ
كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فِيمَا إِنْ
مَكَّنَّاكُمْ فِيهِ وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَأَبْصَارًا وَأَفْئِدَةً فَمَا أَغْنٰى
عَنْهُمْ سَمْعُهُمْ وَلَا أَبْصَارُهُمْ وَلَا أَفْئِدَتُهُمْ مِنْ شَيْءٍ إِذْ كَانُوا
يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٢٦﴾

Meâli

24. Nihayet onu vadilerine doğru yayılan *(bir bulut)* şeklinde görünce de: "Bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur." dediler. Hayır! O sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde acı azap bulunan bir rüzgârdır.

25. O Rabbi'nin emriyle herşeyi yıkar, mahveder. Bunun üzerine onların evlerinden başka bir şey görülmez oldu. İşte biz suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız.

26. Andolsun ki onlara da size vermediğimiz kudret ve kuvveti vermiştik. Kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri kendilerine bir fayda sağlamadı. Zira bile bile Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlardı. Alay edip durdukları şey, kendilerini kuşatıverdi.

Tefsiri

24 – Nihayet onu vadilerine doğru yayılan (bir bulut) **şeklinde görünce de: "Bu bize yağmur yağdıracak yaygın bir buluttur." dediler. Hayır! O sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir. İçinde acı azap bulunan bir rüzgârdır.**

« رَأَوْهُ » deki zamir, « مَا تَعِدُنَا »'ya gider. Ya da o durumu « عَارِضًا » (yayılan) sözüyle açığa kavuşan kapalı bir kelimedir.

« عَارِضًا » ya temyiz ya da haldir. Manası: *Gökyüzünün ufkunda yayılan bulut* demektir.

Rivayet edildiğine göre kendilerine (uzun bir müddet) yağmur yağdırılmadı. Vadilerine doğru gelen bir bulut gördüler de *"bu bize yağmur getiren buluttur"* dediler ve bundan dolayı sevinçlerini izhar ettiler.

« مُسْتَقْبِلَ » ve « مُمْطِرُ » kelimelerinin izafeti mecazi (lafzi)dir. Marifeye muzaf oldukları halde nekreye sıfat olarak vuku bulmaları deliliyle marife değildirler.

"Hayır! O" yani Hud şöyle dedi: *"Hayır! O sizin acele gelmesini istediğiniz şeydir."* Buna « قَالَ هُودٌ بَلْ هُوَ » şeklinde okuyanın okuyuşu delalet etmektedir.

"Acele gelmesini istediğiniz şeydir" yani azaptan acele gelmesini istediğiniz şeydir demektir. Bunu daha sonra açıkladı. Şöyle buyurdu: *"İçinde acı azap bulunan rüzgârdır."*

25 – O Rabbi'nin emriyle herşeyi yıkar, mahveder. Bunun üzerine onların evlerinden başka bir şey görülmez oldu. İşte biz suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız.

Ad kavmine mensup olanlardan ve onların mallarından birçoğunu helak eder. *"Herşeyi"* sözü çokluktan kinaye olarak kullanıldı.

"Rabbinin emriyle" rüzgârın Rabbi'nin emriyle.

Asımç Hamza ve Halef/e göre, « لَايُرَى اِلَّا مَسَاكِنُهُمْ » şeklindedir. Yani *"onların evlerinden başka hiçbirşey görülmemektedir"*, demektir. Di-

ğerlerine göre ise « لَا تُرَى اِلَّا مَسَاكِنُهُمْ » *"Onların evlerinden başka hiçbirşey göremezsin"* şeklindedir. Hitap bakan herhangi biri içindir.

"İşte biz suç işleyen toplumu böyle cezalandırırız." Yani onların günahı gibi günah işleyen kişiyi ya da kişileri böyle cezalandırırız, demektir. Bu Arap müşrikleri için bir sakındırmadır. İbni Abbas (ra)'dan şöyle nakledilmiştir:

"Hud (as) ve beraberindekiler bir ağıla çekildiler ve onlara bu rüzgârdan nefislerinin hoşuna giden şeyden başkası isabet etmedi. O yer ile gök arasında mahfe içindeki Ad'a mensup kişilere geliyor ve onların kafa kemiklerini taşla kırıyordu."

26 – Andolsun ki onlara da size vermediğimiz kudret ve kuvveti vermiştik. Kendilerine kulaklar, gözler ve kalpler vermiştik. Fakat kulakları, gözleri ve kalpleri kendilerine bir fayda sağlamadı. Zira bile bile Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlardı. Alay edip durdukları şey, kendilerini kuşatıverdi.

« اِنْ » Nafiyedir. Yani size vermediğimizi, demektir. Ancak « اِنْ », « مَا »'nın benzeriyle bir araya gelmesi sırasında çirkin görülen tekrardan dolayı lâfzen daha güzeldir.

« مَهْمَا »'nın aslının « مَامَا » olduğu tekrarın çirkinliğinden dolayı da elifin « هـ »'ye çevrildiği görülmüyor mu? « اِنْ » sıla kılınıp, *"Biz onlara size verdiğimiz kudret ve serveti vermiştik"* şeklinde de tevil edilmiştir. Ancak doğru olan « مَا » maa ilkidir. Nitekim Allahu Teâlâ:

﴿ هُمْ اَحْسَنُ اَثَاثًا وَرِئْيًا ﴾

"Onlar eşya ve görünüş bakımından daha güzeldi..."[7]

﴿ كَانُوا اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَاٰثَارًا ﴾

"Onlar onlardan daha çoktu ve kuvvet, eser yönünden de daha kuvvetliydiç"[8] buyurmuştur.

---

[7] Meryem, 74.
[8] Ğafir, 82.

« مَا », « الَّذِينَ » manasınadır. Ya da sıfatlanmış nekradır.

"Kendilerine kulaklar gözler ve kalpler vermiştik." Yani idrak edip anlama aletlerini vermiştik. *"Kendilerine hiçbir fayda sağlamadı."* Yani faydadan hiçbirşey demektir. O da o faydadan az bir şeydir.

« اِذْ », « فَمَا اَغْنَى » sözüyle mansup kılınmıştır.

« ضَرَبْتُهُ لاِسَاءَتِهِ » *"kötülük yaptığı için onu dövdüm"* ve « اِذْ اَسَاءَ ضَرَبْتُهُ » sözlerinde sebep edatı ile zarf eşit olduğu için zarf sebep edatı yerine geçmiştir. Çünkü *"sen onu kötülük yaptığı vakitte dövdüğünde ona o vakitte kötülük yaptığı için dövdün"*, demektir. Ancak « اِذْ » ve « حَيْثُ » bu hususta galip kılınmışlardır, diğer zarflar değil.

"Kendilerini kuşatıverdi" kendilerine iniverdi, *"alay edip durdukları şey"* alaya almalarının cezası.

Bu Mekke kâfirleri için tehdittir. Daha sonra, *"Andolsun biz çevrenizdeki memleketleride yok ettik"* sözüyle onlara karşı tehdidi artırdı.

❀ ❀ ❀

27. – 35. ÂYETLER

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرٰى وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾ فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذٖينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُرْبَانًا اٰلِهَةً ۜ بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ ۚ وَذٰلِكَ إِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٨﴾ وَإِذْ صَرَفْنَا إِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ الْقُرْاٰنَ ۚ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا أَنْصِتُوا ۚ فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا إِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِرٖينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا كِتَابًا أُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ يَهْدٖي إِلَى الْحَقِّ وَإِلٰى طَرٖيقٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَا أَجٖيبُوا دَاعِيَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوا بِهٖ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلٖيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْأَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهٖ أَوْلِيَاءُ ۜ أُولٰئِكَ فٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٣٢﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللّٰهَ الَّذٖي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلٰى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰى ۜ بَلٰى إِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذٖينَ كَفَرُوا عَلَى

النَّارِ أَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَا قَالَ فَذُوقُوا
الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ كَمَا صَبَرَ أُولُوا الْعَزْمِ
مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ لَهُمْ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ
لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ إِلَّا الْقَوْمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

Meâli

27. Andolsun biz, çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. Belki doğru yola dönerler diye ayetleri tekrar tekrar açıkladık.

28. Andolsun ki kendilerine yakınlık sağlamak için Allah'tan başka tanrı edindikleri şeyler, kendilerine yardım etselerdi ya! Hayır, onlardan kaybolup gittiler bu onların yalan olarak uydurup durdukları şeydir.

29. Hani cinlerden bir gurubu Kur'an'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Kur'an'ı dinlemeye hazır olduklarında *(birbirlerine)* "susun" dediler. Kur'an taman olunca da uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi.

30. Ey kavmimiz dediler. Doğrusu biz Musa'dan sonra indirilen kendinden öncekini doğrulayan, Hakka ve doğru yola ileten bir kitap dinledik.

31. Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun. Ona iman edin ki Allah da sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun.

32. Allah'ın davetçisine uymayan kimse, yeryüzünde Allah'ı aciz bırakacak değildir. Kendisi için Allah'tan başka dostlar da bulunmaz. İşte böylesiler apaçık bir sapıklık içindedirler.

33. Gökleri ve yeri yaratan bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın ölüleri diriltmeye de gücünün yettiğini görmüyorlar mı? Evet, O herşeye Kadirdir.

34. İnkâr edenler ateşe sunulacakları gün, "Nasıl bu gerçek değil miymiş?" denildiğinde, "Evet Rabbimiz andolsun ki gerçekmiş" derler. O da: "Öyleyse inkâr etmenizden dolayı azabı tadın" der.

35. O halde peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sende sabret. Onlar hakkında acele etme. Onlar vadedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada gündüzün sadece bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluktan başkası helak edilir mi hiç?

Tefsiri

27 – Andolsun biz, çevrenizdeki memleketleri de yok ettik. Belki doğru yola dönerler diye ayetleri tekrar tekrar açıkladık.

Ey Mekke halkı! Andolsun ki biz çevrenizdeki Semud'un Hicrin ve Lut kavminin şehirleri gibi şehirleri de yok ettik.

Kastolunan şehirlerin halkıdır. Bu sebepten *"doğru yola dönerler diye ayetleri tekrar tekrar açıkladık"* buyurmuştur. Yani azgınlıktan imana dönerler diye onlar delilleri ve envai çeşit ibretleri tekrar tekrar getirdik, ama yine de dönmediler.

28 – Andolsun ki kendilerine yakınlık sağlamak için Allah'tan başka tanrı edindikleri şeyler, kendilerine yardım etselerdi ya! Hayır, onlardan kaybolup gittiler bu onların yalan olarak uydurup durdukları şeydir.

"Yardım etselerdi ya" yardım etmeli değil miydi?

Kurban kendisiyle Allah Teâlâya yaklaşılan şeydir. Yani, onları kendilerini Allah'a ulaştıran şeyler edindiler. Ve ***"Bunlar Allah katında şefaatçilerimizdir."***[9] dediler.

« اتَّخَذُ »'nin iki mefulunden « الَّذِينَ »'ye döneni hazfedilmiştir. Yani *"onları edindiler"* demektir. İkincisi « آلِهَةً »'dir.

« قُرْبَانًا » haldir.

[9] Yunus, 18.

"Hayır, onlardan kaybolup gittiler" onlara yardım etmekten uzaklaştılar.

« ذٰلِكَ » (bu) sözü, tanrılarının yardımının mümkün olmamasına ve onlardan uzaklaşmalarına işarettir. Yani bu onların uydurması -ki o onların putları tanrı edinmeleridir– ve Allah (cc) ortak koşmalarının ve Allah'a (cc) yalan uydurmalarının semeresidir.

29 - Hani cinlerden bir gurubu Kur'an'ı dinlemeleri için sana yöneltmiştik. Kur'an'ı dinlemeye hazır olduklarında (birbirlerine) **"susun" dediler. Kur'an taman olunca da uyarıcılar olarak kavimlerine dönmüşlerdi.**

"Hani cinlerden bir gurubu sana yöneltmiştik." Nusaybin cinlerden bir gurubu sana meylettirmiş ve sana yönlendirmiştik. Nefer: Ondan az kişidir.

"Kur'an'ı dinlemeleri için" Peygamber (sav)'den: *"hazır olduklarında"* Peygamber (sav)'in yanına geldiklerinde ya da Kur'an'ı ondan dinlemeye hazır olduklarında demektir.

Bir kısmı diğerlerine dinleyerek *"susun"* dediler.

Rivayet olunduğuna göre cinler haber çalıyorlardı. Gökyüzü kararmaya başlanınca ve onlar yakıcı ateşlerle taşlanınca: *"Bu ancak meydana gelen bir olay sebebiyledir"* dediler. Aralarında reisleri Zevbea olduğu halde Nusaybin ya da Ninova cinlerinin büyüklerinden yedi ya da dokuz kişiden oluşan bir gurup kalktılar. Tihameye varıncaya kadar gittiler. Daha sonra Nahle vadisine doğru süratle yürüdüler. Orada Rasulullah (sav) ile karşılaştılar. Ayaktaydı. Gece yarısı namaz kılıyordu. Ya da sabah namazını kılıyordu. Okuyuşuna kulak verdiler. Said b. Cübeyr'den (ra) şöyle nakledilmiştir:

"Rasulullah (sav) cinlere bir şey okumadı ve onları görmedi. O namazında okuyordu. Onlarda ona geliyorlar durup dinliyorlardı. Hâlbuki o bunu bilmiyordu. Daha sonra Allah ona onların (kendisini) *dinlediklerini haber verdi.*

Denildi ki: *"Bilakis Allah (cc), Peygamberine (sav) cinleri uyarmasını ve onlara Kur'an'dan okumasını emretmiştir. Bu sebeple ona onlardan bir gurup yönelmiştir."*

Peygamber (sav) Efendimiz şöyle buyurmuştur:

"Ben bu gece cinlere Kur'an okumakla emrolundum. Bana kim arkadaşlık eder?" bunu üç kere söyledi. Abdullah b. Mesud (ra) dışında herkes başını öne eğerek sustu. O (ra) şöyle dedi:

"Cin gecesi benden başka kimse gitmedi. Ayrıldık. Hacun yolunda Mekke'nin en üst taraflarına çıktık. Rasulullah benim için bir çizgi çizdi ve 'Sana dönünceye kadar buradan dışarı çıkma' dedi. Daha sonra Kur'an okumaya başladı. Anlaşılmaz şiddetli sesler duydum. Rasulullah (sav) bana:

– Bir şey gördün mü? dedi. Ben:

– Evet kara adamlar, dedim.

– Onlar Nusaybin cinleridir onikibin kişiydiler, dedi.

Onlara okuduğu süre ise Alak suresiydi."

"Kur'an tamam olunca..." Peygamber Efendimiz (sav) okuyuşunu bitirince *"uyarıcı olarak kavimlerine dönmüşlerdi."* Onların uyarıcıları olarak...

30 – Ey kavmimiz dediler. Doğrusu biz Musa'dan sonra indirilen kendinden öncekini doğrulayan, Hakka ve doğru yola ileten bir kitap dinledik.

"Musa'dan sonra" dediler. Çünkü onlar Yahudi dini üzere idiler. İbni Abbas (ra)'dan şöyle nakledilmiştir:

"Cinler, İsa (as)'ın hadisesini işitmemişlerdi."

Kendinden önceki kitapları doğrulayan, Hakka yani Allah Teâlâ'ya ve doğru yola ileten bir kitap dinledik.

31 – Ey kavmimiz! Allah'ın davetçisine uyun. Ona iman edin ki Allah da sizin günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun.

"Allah'ın davetçisine" yani Muhammed (sav)'e. Ebu Hanife (rh) bu ayetten dolayı:

"Onlar için sevap yoktur. Ancak cehennemden kurtuluş vardır." Demiştir. Malik, İbni Ebi Leyla Ebu Yusuf ve Muhammed (Allah onlara rahmet etsin):

"Onlar cennete girerler. Yerler ve içerler." dediği nakledilmiştir.

32 – Allah'ın davetçisine uymayan kimse, yeryüzünde Allah'ı aciz bırakacak değildir. Kendisi için Allah'tan başka dostlar da bulunmaz. İşte böylesiler apaçık bir sapıklık içindedirler.

"Allah'ın davetçisine uymayan kimse yeryüzünde Allah'ı aciz bırakacak değildir." Yani kaçtığı hiçbir yer onu O'ndan kurtaramaz.

33 – Gökleri ve yeri yaratan bunları yaratmakla yorulmayan Allah'ın ölüleri diriltmeye de gücünün yettiğini görmüyorlar mı? Evet, O herşeye Kadirdir.

"Bunları yaratmakla yorulmayan..." bu:

﴿وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ﴾

"Andolsun ki biz gökleri ve yeri ikisi arasındakileri altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk dokunmadı." [10] ayetindeki gibidir.

Bir işin yapılış şeklini bilemediğinde « عَيِيتُ بِالْأَمْرِ » – *'İşi yapmaktan aciz kaldım, apışıp kaldım'* denir. « بِقَادِرٍ » mahallen merfudur.

Çünkü o « انّ »'nin haberidir. Abdullah b. Mesud'un (ra) « قَادِرٌ » şeklinde ki kıraatı buna delalet etmektedir. Ayetin başında « انّ » ve onun devamındakiler üzerine olumsuzluk geldiği için « ب » gelmiştir.

Zeccac şöyle demiştir:

"Eğer « مَا ظَنَنْتُ اَنَّ زَيْدًا بِقَادِرٍ » – 'Zeyd'in ayakta olduğuna inanma-dım' deseydim caiz olurdu."

Sanki *"Allah Kadir değil midir?* Denilmiştir. « بَلَى » kelimesinin onların görmeleri için değil de, diriliş ve diğer hadiseler gibi herşey üzerine kudretini tescil için geldiği görülmüyor mu? « بَلَى » *"Evet"* kelimesi olumsuzluğun cevabıdır.

---

[10] Kaf, 38.

34 – İnkâr edenler ateşe sunulacakları gün "Nasıl bu gerçek değil miymiş?" denildiğinde "Evet Rabbimiz andolsun ki gerçekmiş" derler. O da "Öyleyse inkâr etmenizden dolayı azabı tadın" der.

"İnkâr edenler" ateşe sunulacakları gün onlara *"Bu hak değilmiymiş?* denir.

Zarfı (يَوْمَ) nasbeden amil, gizli *"dedi"* sözüdür. *"Nasıl bu gerçek değil miymiş?"* sözü azaba işarettir. *"İnkâr etmenizden dolayı"* dünyadaki inkârınız sebebiyle.

35 – O halde peygamberlerden azim sahibi olanların sabrettiği gibi sen de sabret. Onlar hakkında acele etme. Onlar vadedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada gündüzün sadece bir saati kadar kaldıklarını sanırlar. Bu bir tebliğdir. Yoldan çıkmış topluluktan başkası helak edilir mi hiç?

"Azim sahibi" ciddiyet sebat ve sabır sahibi « مِنَ الرُّسُلِ » deki « مِنْ » teb'iz içindir. Azim sahibleri ile kastolunan, Ahzap süresinde zikrolunanlardır:

﴿ وَإِذْ اَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ وَإِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ﴾

"Hani biz peygmaberlerden söz almıştık. Senden, Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan" [11]

Yunus (as) onlardan değildir. Nitekim Allahu Teâlâ Hazretleri:

﴿ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ ﴾

"Balık sahibi** (Yunus (as)) **gibi olma" buyurmuştur.

Ve aynı şekilde Hz. Adem (as) onlardan değildir. Mevla Teâlâ'nın şu kavlinde buyurduğu gibi:

[11] Ahzâb, 7.

﴿وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا﴾ – **"Onda azim bulamadık"** [12]

Ya da buradaki « مِن » beyan içindir. O zaman da « أُولُو الْعَزْمِ » bütün peygamberlerin sıfatı olur.

"Onlar hakkında acele etme" Kureyş hususunda azap edilmesi hususunda acele etme. Yani onun acele inmesi hususunda onlara beddua etme zira o gecikse de kesin olarak onlara inecektir.

"Onlar vadedildikleri azabı gördükleri gün sanki dünyada gündüzün bir saati kadar kaldıklarını sanırlar." Yani onlar o zaman dünyada kaldıkları müddeti az görürler. Öyle ki onu gündüzün ancak bir saati gibi hesap ederler.

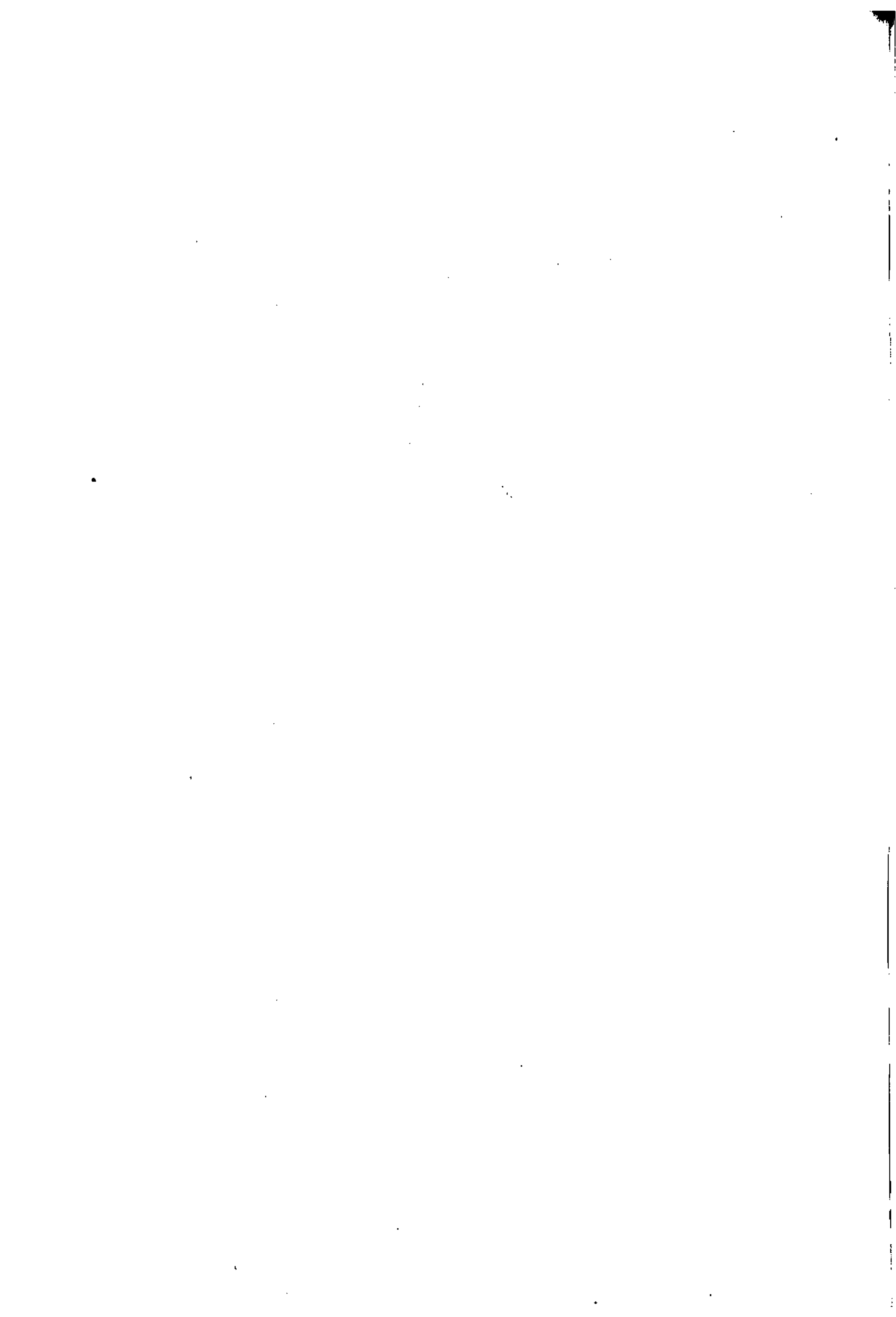
"Bu bir tebliğdir" yani size edilen bu nasihat, öğüt hususunda yeterlidir. Ya da bu peygamberlerden bir tebliğdir. Ya da bu peygamberlerden bir tebliğ demektir. Yoldan çıkmış topluluklardan başkası azap helakı ile helak edilir mi hiç? Mana onunla öğüt almaktan ve gerekleriyle amel etmekten uzaklaşan müşriklerden başkası Allah'ın azabıyla elbette helak edilmeyecektir, şeklindedir. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:

"Kim Ahkaf Suresini okursa Allah (cc) *ona dünyadaki her kum sayısınca on iyilik yazar."*

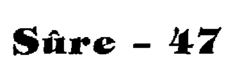


---

[12] Ta-Ha, 115.



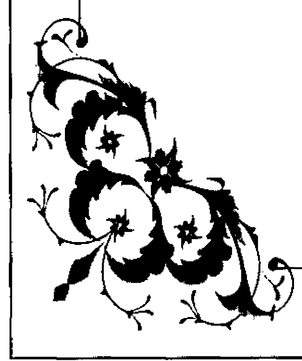



Sûre - 47

MUHAMMED SÛRESİ

Bu sûre Medine'de nazil olmuştur; 38 âyettir.

Cüz - 26




MUHAMMED SÛRESİ

Bu sure Kıtal suresi diye de isimlendirilmiştir. Medine'de nazil olmuştur.

Mekke'de nazil olduğu da söylendi. Otuz sekiz ya da otuz dokuz ayettir.

1. – 2. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ أَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿١﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَأَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾

Meâli

1. İnkâr edenlerin ve Allah yolundan alıkoyanların işlerini Allah boşa çıkarmıştır.

2. İman edip salih ameller işleyenlerin Rableri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilen gerçeğe inananların günahlarını Allah örtmüş ve hallerini düzeltmiştir.

Tefsiri

1 – İnkâr edenlerin ve Allah yolundan alıkoyanların işlerini Allah boşa çıkarmıştır.

Yani İslam'a girmekten yüz çevirip kaçınanların, ya da İslam'dan başkalarını kaçındıranların işlerini Allah boşa çıkarmıştır. Cevheri şöyle demiştir:

« صَدَّ عَنْهُ يَصُدُّ صُدُودًا » – *'Yüz çevirdi'*, « صَدَّهُ عَنِ الْاَمْرِ صَدًّا » – *"Menetti, sakındırdı" demektir. Onlar, Bedir günü yemek yedirenlerdi. Ya da ehli kitaptır ya da inkâr edip yoldan saptıran her bir kimse hakkında geneldir."*

"Amellerini boşa çıkarmıştır." Onları iptal etmiş heder etmiştir. Bunun hakikati onları zayi kılmıştır. Onları kabul eden ve onlara sevap veren hiç kimse yoktur, onlar kayıp develer gibidir. Onların amelleri inkâr içinde oldukları halde işledikleri, sılaı rahim, yemek yedirme ve Mescidi Haram'ın tamiri gibi amellerdir. Ya da Rasulullah (sav)'e tuzak kurma ve Allah yolundan menetme gibi işledikleri amellerdir.

2 – İman edip salih ameller işleyenlerin Rabbleri tarafından hak olarak Muhammed'e indirilen gerçeğe inananların günahlarını Allah örtmüş ve hallerini düzeltmiştir.

"İman edip salih ameller işleyenler..." onlar Kureyş'ten veya ensardan ya da ehli kitaptan olan insanlardır. Ya da geneldir.

"Muhammed'e indirilen gerçeğe..." O Kur'an'dır. İmanın kendisine inanılması gerekenler arasından Rasulüne indirilene tahsisi onun şanının yüceltilmesi içindir. Bunu muarıza cümlesiyle –ki o da o (Kur'an) haktır. Rableri tarafındandır– sözüdür ile tekid etti. Denildi ki:

"Muhammed'in (sav) *dini gerçek olandır. Zira o diğerlerini neshettiği halde ona nesh gelmez."*

"Günahını örtmüştür," döndükleri ve tevbe ettikleri için imanları ve salih amelleri sebebiyle onlardan geçmişde sudur eden küfrü ve günahları örtmüştür.

"Hallerini düzeltmiştir," Yani din işlerinde muvaffak kılmasıyla ve yardım etmek suretiyle dünyaya hâkim kılmasıyla hallerini ve durumlarını düzeltmiştir.

3. – 4. ÂYETLER

ذٰلِكَ بِأَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَأَنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ ۜ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ أَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾ فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ ۜ حَتّٰى إِذَا أَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَثَاقَ ۙ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتّٰى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ۚ ذٰلِكَ ۛ وَلَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ ۙ وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ ۜ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾

Meâli

3. Bunun sebebi inkâr edenlerin batıla uymaları, inananların da rablerinden gelen hakka uymuş olmalarıdır. İşte böylece Allah insanlara kendi davranışlarını anlatır.

4. *(Savaşta)* İnkâr edenlerle karşılaştığınız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onları iyice vurup sindirince bağı sıkıca bağlayın. Savaş sona erince de artık ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin. Harp ağırlığını kaybedip sona erinceye kadar *(kâfirlere böyle davranın)*. Emir budur. Durum şu ki Allah dileseydi onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek ister. Allah yolunda öldürülenlere gelince Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz.

Tefsir

3 – Bunun sebebi inkâr edenlerin batıla uymaları, inananların da rablerinden gelen hakka uymuş olmalarıdır. İşte böylece Allah insanlara kendi davranışlarını anlatır.

« ذَلِكَ » mübtedadır. Ondan sonrası onun haberidir. Yani bu iş –ki o iki guruptan birinin amellerinin boşa çıkarılması ve ikincilerin günahlarının örtülmesi ve hallerinin ıslahıdır– kimilerinin batıla –ki o şeytandır– tabi olmaları kiminin de hakka –ki o Kur'an'dır- tabi olmaları sebebiyledir.

"İşte böylece" böyle bir misalle *"anlatır"* açıklar. « أَمْثَالَهُمْ »'deki zamir « لِلنَّاسِ »'ye döner.

Ya da ibret almaları için insanlara böyle misaller getirir manası üzere zikredilen iki guruba döner. Batıla tabi olmayı kâfirlerin ameline, hakka tabi olmayı da mü'minlerin ameline misal kıldı. Ya da kâfirlerin, amellerinin yok olmasını, kâfirlerin hüsranını mü'minlerin günahlarının, bağışlanmasını da iyilerin başarısına misal kıldı.

4 – (Savaşta) **İnkâr edenlerle karşılaştığımız zaman boyunlarını vurun. Nihayet onları iyice vurup sindirince bağı çıkıca bağlayın. Savaş sona erince de artık ya karşılıksız ya da fidye karşılığı salıverin. Harp ağırlığını kaybedip sona erinceye kadar** (kâfirlere böyle davranın). **Emir budur. Durum şu ki Allah dileseydi onlardan intikam alırdı. Fakat sizi birbirinizle denemek ister. Allah yolunda öldürülenlere gelince Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmaz.**

« لَقِيتُمْ », « اللِّقَاءُ » (karşılaşma) kelimesindendir. O da harftir. « فَضَرْبَ الرِّقَابِ » cümlesinin aslı « فَاضْرِبُوا الرِّقَابَ ضَرْبًا »'dir. Fiil hazfedilmiş mastar öne geçirilmiş ve mefule muzaf olarak onun yerine geçmiştir. Bunda tekit manası vermekle birlikte kısaltma vardır. Çünkü sen mastarı zikredersin ve ondaki nasbla fiili gösterirsin. Boyunların vurulması savaştan kinayedir. Diğer azaların değilde özellikle boyunların vurulmasının gerekliliği kastedilmektedir. Çünkü inanın öldürülüşü başka

yerlerine vurulsa da çok defa boynuna vurulmasıyla olur. Dolayısıyla bu öldürmekten kinaye olarak vaki olmuştur.

"Onlara iyice vurup sindirince" onları öldürmeyi çoğaltınca *"bağı sıkıca bağlayın"* onları esir alın.

« وَثَاقَ », « وِ »'ın üstünü ve esresiyledir. Kendisiyle bağlanan şeyin ismidir. Mana: *"Esirlerin iplerini sıkı bağlayın ki sizden kurtulup kaçmasınlar,"* demektir. Onları esir aldıktan sonra da ya karşılıksız ya da kinaye karşılığı olarak salıverin.

« مَنًّا » ve « فِدَاءً » kelimeleri iki gizli fiille mensupturlar. Yani ya karşılıksız olarak iyilik yapın ya da fidye karşılığı olarak serbest bırakın, demektir. Mana: *"Esir aldıktan sonra iki iş arasında* (karşılıksız olarak salıvermekle fidye karşılığı olarak salıvermek arasında) *muhayyerliktir."*

Bize göre müşrik esirlerin hükmü öldürülmek ya da köle haline getirilmektir. Ayette zikredilen karşılıksız ve fidye karşılığı olarak Salıvermek ﴿ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ ﴾ ***"müşrikleri öldürün"*** [13] ayetiyle neshedilmiştir. Çünkü Berae Suresi en son inen surelerdendir. Mücahid'den şöyle nakledilmiştir:

"Gün karşılıksız ve fidye karşılığı salıverme günü değildir. Gün, Müslüman olması ya da boynunun vurulması günüdür."

Ya da cizyeyi ve Müslüman esirlerine karşı esirlerini değişmeyi kabul ettikleri için bırakırlar. Tahavi bunu İmameyn'in kavli olduğu halde Ebu Hanife'den (rh) mezhep olarak rivayet etmiştir. Meşhur olan onun (Ebu Hanife'nin (rh)) onların tekrar bize karşı harbetmemeleri için ne mal ne de başka bir şey karşılığı salıverilmesini kabul etmediğidir.

Şafii ye göre imam (devlet başkanı) dört şeyden birini seçebilir öldürme, köle haline getirme, Müslüman esirler karşılığında salıverme ve karşılıksız salıverme.

"Savaş ağırlıklarını bırakınca" silah ve at gibi ancak kendisiyle savaşın yapıldığı ağırlıklar ve aletler terkedince demektir. Denildi ki:

---

[13] Tevbe, 5.

« أَوْزَارَهَا » günahlarını demektir. Yani savaşan müşrikler Müslüman olmak suretiyle şirklerini terkedince demektir. « شُدُّ ضَرْبَ حَتَّى » kelimelerini ya da « مَنًّا » ve « فِدَاءً » kelimelerine taalluk etmektedir. Her iki taalluka göre manası Şafii'ye (rh) göre onlar müşriklerle harp olmayıncaya kadar ebedi olarak bu şekilde devam ederler. Bu da onların gücünün kalmadığı zamandır.

İsa (as)'ın indiği zamandır da denildi. Ebu Hanife (rh)'ye göre ise « ضَرْبَ » ve « شُدُّ » kelimelerine taalluk ederse mana: *"Harp ağırlıklarını bırakıncaya kadar öldürür ve esir alırsınız."* Bu da müşriklerin gücünün kalmadığı zamandır.

« مَنًّا » ve « فِدَاءً » kelimelerine taalluk ederse mana Bedir Harbi ağırlıklarını bırakınca onları karşılıksız olarak ve fidye karşılığında Salıverirsiniz demektir. Ancak bu mana « مَنًّا » ve « فِدَاءً » kelimelerinin zikrettiğimiz tevil üzere tevil edilmesiyle gerçekleşir.

« ذَلِكَ », « ذَلِكَ الْأَمْرُ » – *"durum budur"* demektir. O zaman da « ذَلِكَ » mahallen mansubtur. Allah (cc) dileseydi yere batırma ya da gürültü ve zelzele, ya da daha başka yok etme sebepleriyle onlardan savaşmaksızın intikam alırdı. Lakin O (cc) sizi birbirinizle yani, mü'minleri kâfirlerle denemek için, mü'minleri arındırmak kâfirleri de helak etmek için size savaşmayı emretti.

Basra kıraat imamları ve Hafs'a göre « قُتِلُوا » şeklinde diğerlerine göre ise « قَاتَلُوا » şeklindedir.

❁ ❁ ❁

5. – 6. ÂYETLER

سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾

Meâli

5. Allah onları hidayete iletecek ve durumlarını düzeltecek.

6. Onları kendilerine tanıttığı cennete sokacak.

Tefsiri

5 – Allah onları hidayete iletecek ve durumlarını düzeltecek.

Allah onları cennet yoluna hidayet edecek ya da münker ve nekir meleklerine cevap vermede doğruya hidayet edecek demektir. *"Durumlarını düzeltecek"* hasımlarını razı kılacak ve amellerini kabul edecek.

6 – Onları kendilerine tanıttığı cennete sokacak.

Mücahid'den şöyle nakledilmiştir:

"Onlara oradaki meskenlerini tanıtmıştır. Öyle ki onlar meskenlerini sormaya bile ihtiyaç duymazlar."

Ya da onları kendileri için güzelleştirdiği cennete sokacak demektir.

« عَرَّفَ » güzel koku manasına gelen « عَرْفٌ » kelimesindendir.

❁ ❁ ❁

7. – 12. ÂYETLER

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوٓا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ
اَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَاَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾
ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَرِهُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾ اَفَلَمْ
يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ ؕ دَمَّرَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ؗ وَلِلْكَافِر۪ينَ اَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ
اللّٰهَ مَوْلَى الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَاَنَّ الْكَافِر۪ينَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ ۟ ﴿١١﴾ اِنَّ
اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ؕ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا
تَأْكُلُ الْاَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾

Meâli

7. Ey iman edenler! Eğer siz Allah*(ın dinin)*e yardım ederseniz Allah da size yardım eder. Ayaklarınızı sağlam tutar.

8. İnkâr edenlere gelince onların hakkı yıkımdır. Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.

9. Bunun sebebi Allah'ın indirdiğini beğenmemeleridir. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır.

10. Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler? Allah onları yere batırmıştır. Kâfirlere de onların benzeri vardır.

11. Bu Allah'ın inananların yardımcısı olmasından dolayıdır. Kâfirlere gelince onların yardımcıları yoktur.

12. Muhakkak ki Allah inanıp salih amel işleyenleri altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. İnkâr edenler ise *(dünyada)* zevklenirler. Hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir.

Tefsiri

7 – Ey iman edenler! Eğer siz Allah(ın dinin)**e yardım ederseniz Allah da size yardım eder. Ayaklarınızı sağlam tutar.**

"Allah'a yardım ederseniz" yani Allah'ın (cc) dinine ve peygamberine yardım ederseniz, Allah (cc) da düşmanlarınıza karşı size yardım ve imdat eder. Harp meydanlarında ayaklarınızı sağlam tutar. Veya İslam yolu üzere ayaklarınızı sağlam tutar demektir.

8 – İnkâr edenlere gelince onların hakkı yıkımdır. Allah onların yaptıklarını boşa çıkarmıştır.

« وَالَّذِينَ كَفَرُوا » mahallen merfudur, mübtedadır. Haberi « فَتَعْسًا لَهُمْ »'dur. « وَأَضَلَّ أَعْمَالَهُمْ » sözü « تَعْسًا » nasbeden fiil üzerine atfedilmiştir. Çünkü mana, *"kahrolsunlar"* şeklindedir.

« تَعْسٌ » yüz üstü yıkılmak demektir. İbni Abbas (ra)'dan şöyle nakledilmiştir:

"Dünyada öldürülmeleri ahirette de cehheneme yuvarlanmalarını kastetmektedir."

9 – Bunun sebebi Allah'ın indirdiğini beğenmemeleridir. Allah da onların amellerini boşa çıkarmıştır.

Bunun sebebi yüz üstü yıkılmalarının ve yoldan çıkmalarımn, sebebi *"Allah'ın indirdiğini"* yani Kur'an'ı beğenmemeleridir.

10 – Onlar yeryüzünde gezip dolaşmadılar mı ki, kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğunu görsünler? Allah onları yere batırmıştır. Kâfirlere de onların benzeri vardır.

"Onlar" yani ümmetinin kâfirleri. *"Allah onları yere batırmıştır"* onları kökten yok etmiştir. *"Kâfirlere de onların benzeri vardır"* Kureyş müşriklerine de bu helakın benzeri vardır, demektir. Çünkü yere batırma sözü buna delalet etmektedir.

11 – Bu Allah'ın inananların yardımcısı olmasından dolayıdır. Kâfirlere gelince onların yardımcıları yoktur.

"Bu" yani mü'minlere yardım edilmesi ve kâfirlerin akibetlerinin kötü olması. *"İnananların yardımcısı"* onların dostu ve yardımcısı.

"Kâfirlere gelince onların mevlası yoktur" yani yardımcıları yoktur. Zira Allah (cc) yaratma sahip olma ve üzerlerinde tasarruf etme cihetlerinden bütün kulların mevlasıdır. Yardım cihetinden ise hassaten mü'minlerin mevlasıdır.

12 – Muhakkak ki Allah inanıp salih amel işleyenleri altlarından ırmaklar akan cennetlere sokar. İnkâr edenler ise (dünyada) **zevklenirler. Hayvanların yediği gibi yerler. Onların yeri ateştir.**

"İnkâr edenler zevklenirler..." dünya hayatının metaıyla az bir zaman faydalanırlar. *"Hayvanların yediği gibi yerler"* hayvanların yemliklerinde ve otlaklarında yakında kesileceklerinden gafil olarak yemesi gibi, onlar da akibetlerini düşünmeksizin gafil bir şekilde yerler. *"onların yeri ateştir"* kalacakları yer ve makam ateştir.

❁ ❁ ❁

13. - 15. ÂYETLER

وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ اَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّتِي اَخْرَجَتْكَ ج
اَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ
كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوٓءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوٓا اَهْوَٓاءَهُمْ ﴿١٤﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ
الَّتِي وُعِدَ الْمُتَّقُونَ ط فِيهَٓا اَنْهَارٌ مِنْ مَٓاءٍ غَيْرِ اٰسِنٍ ج وَاَنْهَارٌ
مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُ ج وَاَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ج
وَاَنْهَارٌ مِنْ عَسَلٍ مُصَفًّى ط وَلَهُمْ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ
وَمَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ ط كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَٓاءً
حَمِيمًا فَقَطَّعَ اَمْعَٓاءَهُمْ ﴿١٥﴾

Meali

13. Biz halkı seni yurdundan çıkaran şehirden daha kuvvetli nice şehirleri yok ettik. Fakat onlara bir yardım eden çıkmadı.

14. Rabbinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse, kötü işi kendisine süslendirilen ve kötü arzularına uyan kimse gibi olur mu?

15. Muttakilere vaadolunan cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır. Bunların da ötesi, Rabblerinden bir bağışlama vardır. Bu ateşte ebedi kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu hiç?

Tefsiri

13 – Biz halkı seni yurdundan çıkaran şehirden daha kuvvetli nice şehirleri yok ettik. Fakat onlara bir yardım eden çıkmadı.

« وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ » yani nice şehirleri demektir. Çokluk içindir. *"şehirler"* sözüyle halkını kasdetmiştir. Bu sebepten dolayı « أَهْلَكْنَاهُمْ » demiştir.

"Seni çıkaran..." yani senin çıkışına sebeb olan kavimden daha kuvvetli nice şehirleri yok ettik. *"Fakat onlara yardım eden çıkmadı"* yani onlara yardım eden ve onlardan azabı defeden hiç kimse olmadı.

14 – Rabbinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse, kötü işi kendisine süslendirilen ve kötü arzularına uyan kimse gibi olur mu?

"Rabbinden apaçık bir delil üzerinde bulunan kimse" yani O'nun katından bir delil ve burhan –ki o kâfirleri aciz bırakan Kur'an ve diğer mucizelerdir– üzere olan kimse demektir. Bununla Rasulullah (sav)'i kastetmektedir.

"Kötü işi kendisine süslü gösterilen ve kötü arzularına uyan kimse" bunlar şeytanın kendilerine ortak koşmalarını Allah ve Rasulune karşı düşmanlıklarını güçlü gösterdiği Mekke halkıdır.

« مَنْ »'in hem lafzı ve hem de manası üzere « سُوءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوا أَهْوَاءَهُمْ » demiştir.

15 – Muttakilere vadolunan cennetin durumu şöyledir: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar tadı değişmeyen sütten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır. Bunların da ötesi Rabblerinden bir bağışlama vardır. Bu ateşte ebedi kalan ve bağırsaklarını parça parça edecek kaynar su içirilen kimselerin durumu gibi olur mu hiç?

"Cennetin durumu" tabiatı şaşkınlık veren cennetin durumu.

"Muttakilere" şirkten sakınanlara. « فِيهَا اَنْهَارٌ » sılanın hükmüne dâhildir. Onun tekrarı gibidir. Senin « اَلَّتِى فِيهَا اَنْهَارٌ » sözünün doğruluğu görülmüyor mu?

Ya da « فِيهَا اَنْهَارٌ » haldir. Yani « مُسْتَقَرَّةً فِيهَا اَنْهَارٌ » – *"orada ırmaklar var olduğu halde"* demektir.

"Bozulmaya sudan" rengi kokusu ve tadı değişmeyen. Suyun tadı ve kokusu değiştiğinde « اَسَنَ الْمَاءُ » denir. Mekke kıraat imamlarına göre « اَسِن » şeklindedir.

"Tadı değişmeyen sütten" dünya sütlerinin ekşimesi ve diğer değişikliklere uğraması gibi ekşimez ve bozulmaz. « لَذَّةٌ » kelimesi « لَذٌّ » kelimesinin müennesidir. O da lezzet veren demektir.

"İçenlere lezzet veren" yani sırf lezzetlenmedir. Bununla birlikte aklın gitmesi sarhoşluk, baş ağrısı ve şarabın diğer afetlerinden herhangi biri yoktur. *"Süzme baldan ırmaklar"* arının karnından çıkmadı ki ona bal mumu ve diğer şeyler karışsın.

« مَثَلُ » mübtedadır. Haberi « كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِى الدُّنْيَا » cümlesidir.

"Kaynar su" son derece sıcak. Takdir şudur: *"Cennetin durumu, cehennemde ebedi kalacak kişinin cezasının durumu gibi midir?"*

İnkâr edatıyla başlayan sözün hükmü altına girdiği ve onun yerine geldiği için bu, manası olumsuz, şekli olumlu olan bir sözdür.

İnkâr edatıyla başlayan söz de « اَفَمَنْ كَانَ عَلَى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ هُوَ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ » ayetidir. İnkâr edatının hazfedilmesi faydası, delil ile bağlanan kişi ile hevasma tabi olan kişinin arasını bir kılan kişinin inadını ziyadesiyle tasvir ve onun, ırmakların içinde aktığı cennetle, halkına kaynar sular içirilen cehennem arasında eşitliği savunan kişi durumunda olduğunu ifadedir.

❁ ❁ ❁

16. – 19. ÂYETLER

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ إِلَيْكَ حَتّٰى إِذَا خَرَجُوا مِنْ عِنْدِكَ قَالُوا
لِلَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفًا اُو۬لٰٓئِكَ الَّذِينَ طَبَعَ اللّٰهُ
عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُوٓا أَهْوَآءَهُمْ ﴿١٦﴾ وَالَّذِينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى
وَاٰتٰيهُمْ تَقْوٰيهُمْ ﴿١٧﴾ فَهَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً
فَقَدْ جَآءَ أَشْرَاطُهَا فَأَنّٰى لَهُمْ إِذَا جَآءَتْهُمْ ذِكْرٰيهُمْ ﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ
أَنَّهُ لَآ إِلٰهَ إِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰيكُمْ ﴿١٩﴾

Meâli

16. Onların aralarında öyleleri vardır ki seni dinler. Fakat senin yanından çıkınca kendilerine bilgi verilmiş olanlara “az önce ne demişti?” diye sorarlar. Onlar Allah’ın kalplerini mühürlediği heva ve heveslerine uyan kimselerdir.

17. Doğru yolu bulanlara gelince Allah onların hidayetlerini artırır ve onlara takvasını *(ateşten nasıl korunacaklarını)* öğretir.

18. Onlar kıyamet zamanının ansızın gelip çatmasından başka bir şey mi bekliyorlar? Şüphesiz onun alametleri belirmiştir. Kendilerine gelip çatınca ibret almaları neye yarar?

19. Bil ki Allah’tan başka ilah yoktur. *(Ey Muhammed)* hem kendilerinin hem de mü’min erkeklerin ve mü’mine kadınların günahının bağışlanmasını dile. Allah gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir.

Tefsiri

16 – Onların aralarında öyleleri vardır ki seni dinler. Fakat senin yanından çıkınca kendilerine bilgi verilmiş olanlara "az önce ne demişti?" diye sorarlar. Onlar Allah'ın kalplerini mühürlediği heva ve heveslerine uyan kimselerdir.

Onlar munafıklardır. Rasulullah (sav)'in meclisine geliyorlar sözlerini işitiyorlar, fakat küçümsedikleri için dikkat etmiyorlar ve fikir vermiyorlardı. Dışarı çıktıklarında da sahabeden ilim sahiplerine alay yollu *"biraz önce ne dedi?"* diyorlardı.

17 – Doğru yolu bulanlara gelince Allah onların hidayetlerini artırır ve onlara takvasını (ateşten nasıl korunacaklarını) **öğretir.**

İman etmek ve Kur'an dinlemek suretiyle doğru yolu bulanlara gelince Allah (cc) onların hidayetini, yani basiret ve ilmini artırır. Ya da onların göğüslerini genişletir. *"Onlara takvasını verir"* yani takva hususunda onlara yardım eder ya da onlara takvalarının karşılığını verir ya da onlara korunacakları şeyi açıklar, demektir.

18 – Onlar kıyamet zamanının ansızın gelip çatmasından başka bir şey mi bekliyorlar? Şüphesiz onun alametleri belirmiştir. Kendilerine gelip çatınca ibret almaları neye yarar?

« يَنْظُرُونَ » bekliyorlar manasınadır. « اَنْ تَاْتِيَهُمْ » onun onlara gelmesini beklemektir. Bu « اَلسَّاعَةُ » kelimesinden bedeli iştimaldir. *"Ansızın"* birden *"onun alametleri belirmiştir"* o da Muhammed (as)'in gönderilişi, ayın yarılması ve dumandır. Denilmiştir ki:

"Onun alametleri akraba ile ilişkinin kesilmesi, iyilerin azalması ve kötülerin çoğalmasıdır."

Ahfeş: « فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَائَتْهُمْ ذِكْرَاهُمْ » cümlesinin takdiri « فَاَنّٰى لَهُمْ ذِكْرَاهُمْ اِذَا جَاءَتْهُمْ » – *"kendilerine gelip çatınca ibret almaları neye yarar?"* şeklindedir demiştir.

19 – Bil ki Allah'tan başka ilâh yoktur. (Ey Muhammed) **Hem kendilerinin hem de mü'min erkeklerin ve mü'mine kadınların günahının bağışlanmasını dile. Allah gezip dolaştığınız yeri de duracağınız yeri de bilir.**

« أَنَّهُ »'deki « هُ » zamiri şandır. Mana: *"Allah'ın birliğine dair üzerinde bulunduğu ilim üzere sabit olur. Senin günahının ve senin dinin üzere bulunanların günahlarının bağışlanmasını istemek suretiyle tevazu ve alçak gönüllülük üzere sabit olur."*

Te'vilat şerhinde şöyle denilmiştir:

"Onun günahının olması caizdir. Bu sebeple Allah ona onun bağışlanmasını istemesini emretmiştir. Fakat biz onu bilmiyoruz. Şu kadar var ki peygamberlerin günahı efdal olanın terkidir. Çirkin işin işlenmesi değildir. Bizim günahımız ise küçük büyük çirkinliklerin işlenmesidir."

Denildi ki bu ayetlerdeki « ف »'ler aralarında bitişiklik olan cümlelerin birbirine bağlanması içindir.

"Allah gezip dolaştığınız yeri bilir" geçimliğiniz ve ticaretiniz için gezip dolaştığınız yeri bilir, duracağınız yeri de kaldığınız evleri de bilir, demektir. Ya da hayatınızda gezip dolaştığınız yerleri ve kabirlerde kalacağınız yeri bilir. Ya da amellerinizde gezip dolaştığınız yerleri ve cennette ya da cehennemde kalacağınız yeri bilir, demektir. Allah'ın sakınılmaya, korkulmaya ve istiğfar edilmeye layık olması, bunun bir benzeridir. Süfyan b. Uyeyne'ye ilmin üstünlüğünden soruldu da o:

"Bil ki 'Allah'tan başka ilah yoktur hem kendinin hem de mü'min erkeklerin ve mü'mine kadınların günahının bağışlanmasını dile', ayetini işitmedin mi? (orada) *ilimden sonra amelle emretti" diye cevap verdi.*

❁ ❁ ❁

20. – 22. ÂYETLER

وَيَقُولُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌۚ فَإِذَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ فِيهَا الْقِتَالُۙ رَاَيْتَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِۜ فَاَوْلٰى لَهُمْۚ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌ۠ فَإِذَا عَزَمَ الْأَمْرُ۠ فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْۚ ﴿٢١﴾ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ تَوَلَّيْتُمْ أَنْ تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾

Meâli

20. İman etmiş olanlar "keşke cihad halkında bir süre indirilmiş olsaydı derler. Ama hükmü açık bir süre indirilip de onda savaştan söz edilince kalplerinde hastalık olanların, ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün. Onlara yakışan da budur!

21. *(Onların vazifesi)* İtaat ve güzel sözdür. İş ciddiye bindiği zaman Allah'a sadakat gösterselerdi elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.

22. Demek sizler iş başına gelecek olursanız yeryüzünde bozgunculuk yapacak akrabalık bağlarını da koparacaksınız öyle mi?

Tefsiri

20 – İman etmiş olanlar "keşke cihad halkında bir süre indirilmiş olsaydı derler. Ama hükmü açık bir süre indirilip de onda savaştan söz edilince kalplerinde hastalık olanların, ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi sana baktıklarını görürsün. Onlara yakışan da budur!

İman edenler *"içinde cihadın zikredildiği bir süre indirilseydi"* derler. Cihad manasındaki muhkem sure inince ve onda savaştan söz edilince, yani onda cihad emredilince kalplerinde nifak olanların sana ölüm baygınlığı geçiren kimsenin bakışı gibi baktığını görürsün. Yani münafıkların kendi aralarında bundan rahatsız olduklarını, daraldıklarını, korku ve endişeden dolayı da ölüm esnasında kendisine baygınlık isabet etmiş kişinin bakışı gibi gözlerinin donduğunu görürsün.

Muhkemdir, yani manası açıktır. Müteşabih olmayan, savaşın gerekliliğinden başka hiçbir yoruma ihtimali olmayandır.

Katade'den şöyle nakledilmiştir:

"İçinde savaş zikri geçen her süre muhkemdir. Bunlar üzerinde nesih varid olmamıştır. Hükümleri kıyamete dek bakidir."

"Onlara yakışan da budur!" 'vay onların haline' manasına tehdittir.

« وَلْيٌ » kelimesinden ismi tafdildir. O da yaklaşmak demektir. Manası istenmeyen şeyin onlara isabet etmesiyle onlar aleyhine yapılan bedduadır.

21 – (Onların vazifesi) **İtaat ve güzel sözdür. İş ciddiye bindiği zaman Allah'a sadakat gösterselerdi elbette kendileri için daha hayırlı olurdu.**

"İtaat ve güzel sözdür" bu başlangıç cümlesidir. Yani, *"itaat ve güzel söz onlar için daha hayırlıdır"* demektir. İş ciddiye bindiğinde ve savaş onlara farz olduğunda iman ve taat hususunda Allah'a sadakat gösterselerdi, sadakat onlar için cihadın çirkin görülmesinden daha hayırlı olurdu.

Daha sonra azarlamak ve korkutmak suretiyle gaib sıgasından muhatap sıgasına geçti. Şöyle buyurdu:

22 – Demek sizler iş başına gelecek olursanız yeryüzünde bozgunculuk yapacak akrabalık bağlarını da koparacaksınız öyle mi?

Yani: *"Şayet siz, Allah Rasulü'nün (sav) dininden ve sünnetinden yüz çevirirseniz, o halde sizden, cahiliye döneminde, üzerinde bulunduğunuz çapulculuk yağmacılık, akrabaların birbirini öldürmesi ve kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesi gibi işleri yapmaya dönmeniz umulur."*

« عَسَى »'nın haberi « اَنْ تُفْسِدُوا »'dur. Şart isim ve haber arasında mutarıza cümlesidir. Takdiri:

« فَهَلْ عَسَيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ وَتُقَطِّعُوا اَرْحَامَكُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ » şeklindedir.

❁ ❁ ❁

23. – 29. ÂYETLER

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ وَأَعْمَىٰ أَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾ أَفَلَا
يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْآنَ أَمْ عَلَىٰ قُلُوبٍ أَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾ إِنَّ الَّذِينَ ارْتَدُّوا
عَلَىٰ أَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى ۙ الشَّيْطَانُ سَوَّلَ
لَهُمْ ۖ وَأَمْلَىٰ لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ
اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأَمْرِ ۖ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾
فَكَيْفَ إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾
ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَا أَسْخَطَ اللَّهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ فَأَحْبَطَ
أَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ أَنْ لَنْ يُخْرِجَ
اللَّهُ أَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾

Meâli

23. İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lânetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir.

24. Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?

25. Şüphesiz ki kendilerine doğru yol belli olduktan sonra ona arkalarını dönenleri şeytan sürüklemiş ve kendilerine ümit vermişlerdir.

26. Bunun sebebi onların Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara "bazı hususlarda size itaat edeceğiz" demeleridir. Oysa Allah onların gizlediklerini biliyor.

27. Ya melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak?

28. Ona sebep onların Allah'ı gazaplandıran şeylerin ardınca gitmeleri ve O'nu razı edecek şeylerden hoşlanmamalarıdır. Bu yüzden Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır.

29. Kalplerinde hastalık olanlar, yoksa Allah'ın besledikleri kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?

Tefsiri

23 – İşte bunlar, Allah'ın kendilerini lânetlediği, sağır kıldığı ve gözlerini kör ettiği kimselerdir.

"İşte bunlar" zikredilenlere işarettir. *"Allah'ın kendilerine lanetlediği"* kendilerini rahmetinden uzaklaştırdığı. *"Kendilerini sağır kıldığı"* öğüt dinleme hususunda sağır kıldığı. *"Gözlerini kör kıldığı"* gözlerin hidayet yolunu görmekten kör kıldığı kimselerdir.

24 – Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalpleri kilitli mi?

"Onlar Kur'an'ı düşünmüyorlar mı?" ki ondaki öğütleri yasakları da isyankârlara karşı yapılan tehditleri bilip isyan etmeye cesaret etmeseler.

"Yoksa kalpleri kilitli mi" sözündeki « أَمْ », 'evet' manasındadır. Tekdir hemzesi onların kalplerinin kilitli olduğunu ve onlara zikrin ulaşamayacağını tescil için gelmiştir. *"Kalpler"* sözü nekra kılınmıştır. Çünkü kastolunan bu hususta durumu kapalı katı kalplerdir. *"Kilitler"* kalplere isnad edilmiştir. Çünkü kastolunan onlara mahsus olan kilitlerdir. O da açılması zor olan inkâr kilitleridir.

Ayetlerde geçen « رَانَ » – *"kötülükler kalplerini paslandırmıştır"* « خَتَمَ » – *"Allah onların kalplerini mühürlemiştir"* ve « طَبَعَ » – *"kalplerini mühürlemiştir"* gibidir, açılmaz.

25 – Şüphesiz ki kendilerine doğru yol belli olduktan sonra ona arkalarını dönenleri şeytan sürüklemiş ve kendilerine ümit vermişlerdir.

Yani münafıklar hak kendilerine açık olduktan sonra gizlice küfre döndüler.

"Sürüklemiş" güzel göstermiş mübteda ve haberden oluşan cümle « اِنَّ »'nin haberi olarak vaki olmuştur.

« اِنَّ زَيْدًا عَمْرًا مَرَّ بِهِ » – 'Zeyd'e Amr uğradı' cümlesinde olduğu gibi.

"Kendilerine ümit vermiştir." Onların emellerini ve arzularını artırmıştır.

Ebu Amr'a göre « وَاُمْلِىَ » şeklindedir. Yani, kendilerine mühlet verilmiş, ömürleri uzatılmıştır, şeklindedir.

26 – Bunun sebebi onların Allah'ın indirdiğinden hoşlanmayanlara "bazı hususlarda size itaat edeceğiz" demeleridir. Oysa Allah onların gizlediklerini biliyor.

Munafıklar, Yahudilere: *"Bazı hususlarda size itaat edeceğiz"* demişlerdir. Yani Muhammed'e (sav) düşmanlık ve ona yardım etmekten geri kalma hususunda size itaat edeceğiz demektir.

Hamza Ali ve Hafsa göre « اِسْرَارَهُمْ », « اَسَرَّ » fiilinden mastar olarak « اِسْرَارَهُمْ » şeklindedir. Diğerlerine göre « سِرٌّ » kelimesinin çoğulu olarak « اَسْرَارَهُمْ » şeklindedir.

27 – Ya melekler onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken durumları nasıl olacak?

Yani o zaman onlar ne yapacaklar, hileleri ne olacak? İbni Abbas (ra)'den şöyle nakledilmiştir:

"Günah üzere hiçbir kimse yoktur ki, melekler onun yüzüne ve sırtına vurmasın."

28 – Ona sebep onların Allah'ı gazaplandıran şeylerin ardınca gitmeleri ve O'nu razı edecek şeylerden hoşlanmamalarıdır. Bu yüzden Allah onların işlerini boşa çıkarmıştır.

« ذَلِكَ » bu kastedilen ölüme işarettir. Bu onların kâfirlere yardım etmek gibi Allah'ı (cc) gazaplandıran şeylerin ardınca gitmeleri ve mü'minlere yardım etmeleri gibi. Allah'ı (cc) razı edecek şeylerden hoşlanmamaları sebebiyledir.

29 – Kalplerinde hastalık olanlar, yoksa Allah'ın besledikleri kinlerini ortaya çıkarmayacağını mı sandılar?

"Kinlerini" – hınçlarını... Mana: *"Münafıklar Allahu Teâlâ'nın onların mü'minlere karşı besledikleri kini ve düşmanlığı ortaya çıkarmayacağını mı zannettiler?"* şeklindedir.

❁ ❁ ❁

30. – 35. ÂYETLER

وَلَوْ نَشَآءُ لَاَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمٰيهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِي
لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾ وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ
الْمُجَاهِدِينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرِينَ وَنَبْلُوَا اَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾ اِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَشَآقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ
لَهُمُ الْهُدٰى لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾ يَآ
اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوٓا
اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ مَاتُوا
وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوٓا اِلَى
السَّلْمِ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾

Meali

30. Biz isteseydik onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsun ki sen onları konuşma usluplarından tanırsın Allah bütün işlediklerinizi bilir.

31. Andolsun ki içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye kadar ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz.

32. İnkâr edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra peygambere karşı gelenler Allah'a hiçbir zarar veremezler. Hâlbuki Allah onların yaptıklarını boşa çıkaracaktır.

33. Ey iman edenler: Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin. İşlerinizi boşa çıkarmayın.

34. İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanları ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla bağışlamaz.

35. *(Ey iman edenler:)* Sakın gevşemeyin. Üstün olduğunuz halde barışa davet etmeyin. Allah sizinle beraberdir. O amellerinizi asla eksiltmez.

Tefsiri

30 – Biz isteseydik onları sana gösterirdik de sen onları yüzlerinden tanırdın. Andolsun ki sen onları konuşma usluplarından tanırsın Allah bütün işlediklerinizi bilir.

"Onları sana gösterirdik" onları sana tanıtır ve gösterirdik. *"Sen onları yüzlerinden tanırdın."* O da Allah'ın onları kendisiyle tanındıkları alametle damgalanmasıdır. Enes (ra)'dan şöyle nakledilmiştir:

"Bu ayetin nuzulunden sonra Rasulullah (sav)'e münafıklardan hiçbiri gizli kalmamıştır. O onları simalarından tanırdı."

"Sen onları konuşma usluplarından tanırsın" onlar sözlerindeki gaybi güzel üslüptan tanırsın. (çünkü onlar Rasulullah'ın (sav) huzurunda Müslümanları incitici üstü kapalı sözler sarfediyorlardı.) Çünkü onlar kaplerindekini gizlemeye güç getiremiyorlardı.

« فَلَعَرَفْتَهُمْ »'deki « ل », « لَأَرَيْنَاكَهُمْ »'deki « لَوْ »'in cevabına dahildir, atfedilen kelimede tekrar edilmiştir.

« وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ »'deki « ل » ise hazfedilmiş yeminin cevabında « ن » ile birlikte gelen « ل »'dır.

"Allah bütün işlediklerinizi bilir" dolayısıyla da onların hayırlısını şerlisinden ayırır.

31 – Andolsun ki içinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye kadar ve haberlerinizi açıklayıncaya kadar sizi imtihan edeceğiz.

Sizi savaşla öğrenmek için değil, bildirmek için imtihan edeceğiz. Ya da adaletinle en mükemmel şekilde gerçekleşsin diye size imtihan edenin muamelesi gibi muamele edeceğiz.

"İçinizden cihad edenlerle sabredenleri belirleyinceye kadar..." cihad edenlerle cihad üzere sabredenleri bilinceye kadar. Yani olacağını bildiğimiz şeyin olduğunu bilinceye kadar demektir.

"Haberlerinizi açıklatıncaya kadar..." gizli işlerinizi açıklayıncaya kadar. Ebu Bekire göre:

« وَلَيَبْلُوَنَّكُمْ حَتَّى يَعْلَمَ وَيَبْلُوَ » şeklindedir. Fudayl b. İyazın bu ayeti okuduğunda ağladığı ve:

"Allah'ım bizi imtihan etme çünkü sen eğer bizi imtihan edersen bizi rezil rüsvay etmiş, gizlilik perdelerimizi yırtmış ve bize azap etmiş olursun." dediği nakledilmiştir.

32 – İnkâr edenler Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra peygambere karşı gelenler Allah'a hiçbir zarar veremezler. Hâlbuki Allah onların yaptıklarını boşa çıkaracaktır.

"Peygambere karşı gelenler..." O'na (sav) düşmanlık edenler. Bedir günü yemek verenleri kastediyor. Bu daha önce geçmişti. *"Kendilerine doğru yol belli olduktan sonra..."* onun hak olduğu kendilerine zahir olduktan ve peygamberi tanıdıklarından sonra. *"Allah onların yaptıklarını boşa çıkaracaktır."* Peygamber'e (sav) zorluk çıkarma hususunda yaptıkları işleri boşa çıkaracaktır. Yani onları iptal edecek de onlar onlardan maksatlarına ulaşamayacaklardır.

33 – Ey iman edenler: Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin. İşlerinizi boşa çıkarmayın.

Amellerinizi münafıklık yapmak ya da gösteriş yapmak suretiyle boşa çıkarmayın.

34 – İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanları ve sonra da kâfir olarak ölenleri Allah asla bağışlamaz.

Denildi ki: *"Onlar Bedir Savaşı'nda öldürülüp bir çukura atılan müşriklerdir."* Ancak açık olan ayetin genel oluşudur.

35 - (Ey iman edenler:) **Sakın gevşemeyin. Üstün olduğunuz halde barışa davet etmeyin. Allah sizinle beraberdir. O amellerinizi asla eksiltmez.**

"Sakın gevşemeyin" ki zayıflamayasınız ve düşmana karşı zelil olmayasınız. « السَّلْم » Hamza ve Ebubekir'e göre esre ile yani « السِّلْم » şeklinde okunmuştur. Her iki kelime de barış demektir. Yani, *"üstün olduğunuz halde yani galip gelenler olduğunuz halde kâfirleri barışa davet etmeyin,"* demektir. Nehiy hükmüne dâhil olduğu için « وَتَدْعُوا » cezmedilmiştir.

"Allah sizinle beraberdir" yardım etmek sûretiyle sizinle beraberdir. Yani o sizin yardımcınızdır demektir. *"amellerinizi asla eksiltmez"* amellerinizin karşılığını asla eksiltmez.

❁ ❁ ❁

36. – 38. ÂYETLER

إِنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ
أُجُورَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ أَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ إِنْ يَسْـَٔلْكُمُوهَا فَيُحْفِكُمْ
تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ أَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَٓا أَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا
فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَمِنْكُمْ مَنْ يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَإِنَّمَا يَبْخَلُ
عَنْ نَفْسِهِ وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَأَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ وَإِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ
قَوْمًا غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُوٓا أَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

Meâli

36. Doğrusu dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlencedir. Eğer iman eder ve sakınırsanız Allah size mükafâtınızı verir. Ve sizden mallarınızı tamamen sarfetmenizi istemez.

37. Eğer onları isteseydi ve sizi zorlasaydı cimrilik ederdiniz ve bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı.

38. İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz, içinizden kiminiz cimrilik ediyor. Allah zengindir. Siz ise fakirsiniz. Eğer ondan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir. Sonra da onlar, sizin benzerleriniz olmazlar.

Tefsiri

36 – Doğrusu dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlencedir. Eğer iman eder ve sakınırsanız Allah size mükafâtınızı verir. Ve sizden mallarınızı tamamen sarfetmenizi istemez.

"Doğrusu dünya hayatı ancak bir oyun ve eğlencedir." Çabucak biter. Eğer Allah'a ve Rasulü'ne iman eder ve şirkten sakınırsınız Allah size imanınızın ve takvanızın karşılığını verir.

"Sizden mallarınızı tamamen sarfetmenizi istemez." yani sizden onların tamamını istemez sadece kırkta birini ister. Fail Allah (cc) ya da Rasul (sav)'dur. Süfyan b. Uyeyne: *"Çoktan azı ister demektir"* demiştir.

37 – Eğer onları isteseydi ve sizi zorlasaydı cimrilik ederdiniz ve bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı.

"Eğer onları isteseydi ve sizi zorlasaydı..." yani tamamını istemek kudretiyle sizi zora soksaydı demektir.

« اِحْفَاءٌ » mübalağa ve herşeyde sana ulaşma demektir. Yapabildiği bütün ısrarı yaptığında « اَحْفَاهُ فِى الْمَسْئَلَةِ » *'İmasele hususunda üsteledi de üsteledi'* denir. Bıyığını dibinden kestiğinde « اَحْفَى شَارِبَهُ » denir.

"Bu da sizin kinlerinizi ortaya çıkarırdı" Allah (cc) ya da cimrilik, vermeme esnasında ya da hepsinin istenmesi esnasında sizin kininizi ortaya çıkarırdı. Çünkü malın istenmesi esnasında düşmanlık ve kin ortaya çıkar.

38 – İşte sizler, Allah yolunda harcamaya çağrılıyorsunuz, içinizden kiminiz cimrilik ediyor. Allah zengindir. Siz ise fakirsiniz. Eğer ondan yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir. Sonra da onlar, sizin benzerleriniz olmazlar.

« هَا » tenbih içindir. « هَؤُلاَءِ », « اَلَّذِينَ » manasına ismi mevsuldur. Sılası « تُدْعَوْنَ »'dir. Yani *"sizler çağrılanlarsınız"* demektir.

"Allah yolunda harcamaya..." bu gazadaki nafaka ya da zekâttır. Sanki şöyle denilmiştir: *"Eğer sizi zorlasaydı cimrilik edecek ve vermeyi çirkin görecektiniz. Siz kırkta biri vermeye çağrılıyorsunuz."* Bunun delili de *"içinizden kiminiz cimrilik ediyor"* cümlesidir.

« يَبْخَلُ » merfudur. Çünkü bu « مَنْ » şart için değildir. Yani sizden onu vermeyen, cimrilik eden insanlar var demektir. Sadaka ve farzların edası hususunda kim cimrilik ederse nefsi sebebiyle cimrilik eder, Rabbi sebebiyle değil. Manası: *"Nefsine karşı cimrilik etmiş olur."* şeklindedir. Çünkü « بَخِلْتُ عَلَيْهِ وَعَنْهُ » *'ona karşı cimrilik etti vermedi'* denir.

"Allah zengindir, siz ise fakirsiniz." Yani O, ona ihtiyacı olduğundan dolayı bunu emretmiyor. Çünkü O, ihtiyaç duymaktan müstağnidir. Fakat O sizin sevaba olan ihtiyacınızdan dolayı bunu emrediyor.

"Eğer ondan yüz çevirirseniz:..." 'Ey Araplar! Eğer ona itaatten, Rasulü'ne (sav) itaatten ve onun yolunda infak etmekten yüz çevirirseniz...'

Bu cümle « وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا » cümlesine atfedilmiştir.

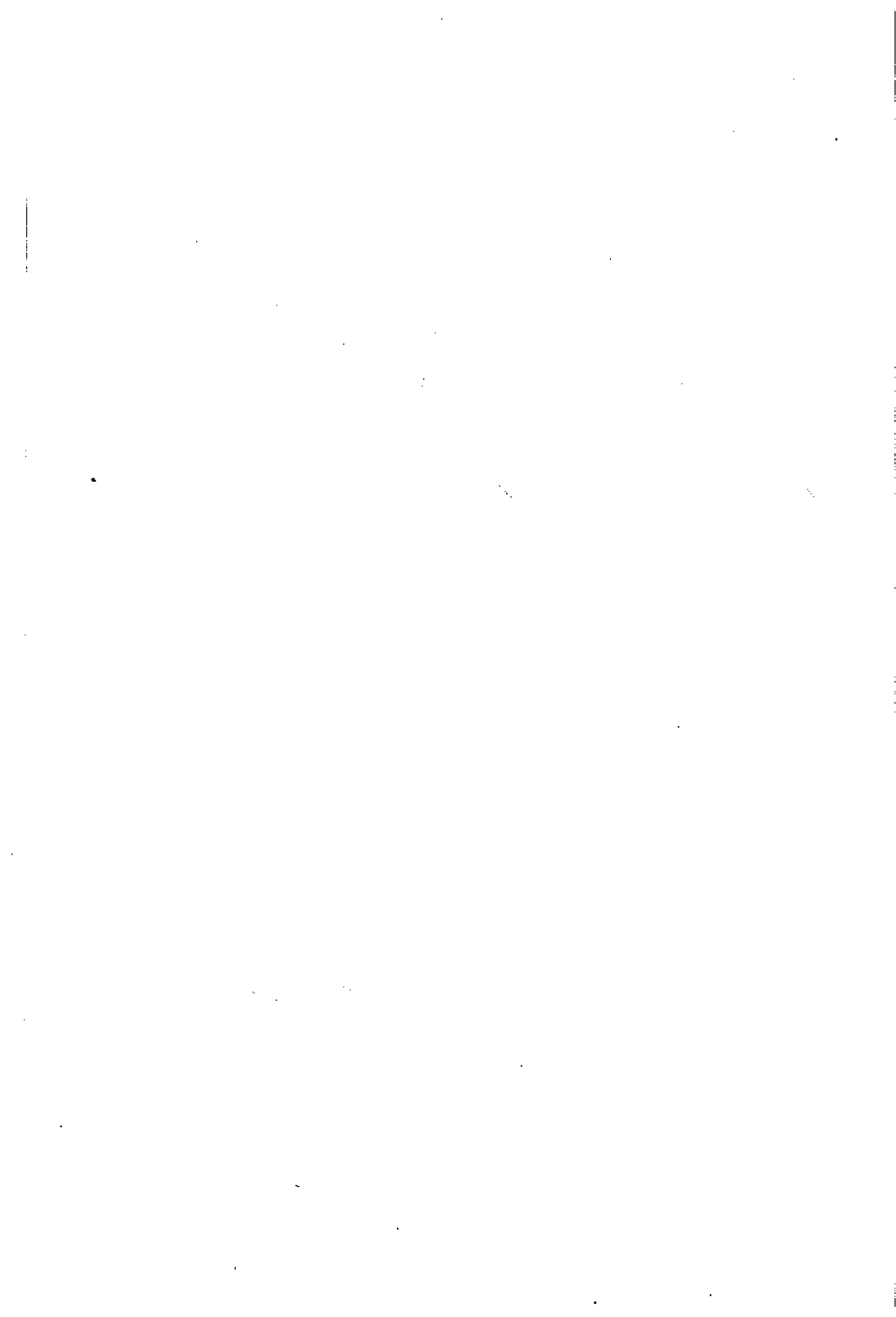
"...yerinize sizden başka bir toplum getirir." Sizden daha hayırlı ve daha itaatkâr olan bir toplum yaratır.

Onlar Farslardır. Rasulullah (sav)'e bu toplum hakkında sorulmuştu. Selman-ı Farisi (ra) O'nun (sav) yanındaydı. Dizine dokundu ve:

"Bu ve kavmidir. Nefsim yedi kudretinde olana andolsun ki eğer iman, Süreyya Yıldızı'nda asılı olsaydı onu Farslardan olan adamlar alırlardı." buyurdu.

"Sonra da onlar sizin benzeriniz olmazlar." Yani; sonra taat hususunda sizin benzeriniz olmazlar, sizden daha itaatkâr olurlar.

❁ ❁ ❁





Sûre - 48

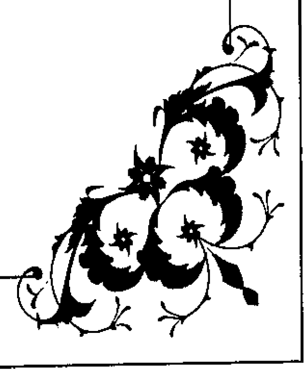
FETİH SÛRESİ

Bu sûre Medine'de nazil olmuştur;

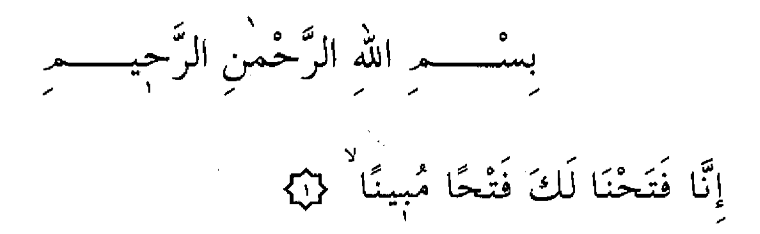
29 âyettir.

Cüz - 26





1. ÂYET



Meâli

1. Biz sana doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik.

Tefsiri

Fetih: Bir beldeyi zorla ya da sulh yoluyla, harbederek veya harbetmeden ele geçirmektir. Çünkü o ele geçirilmediği müddetçe kapalıdır. Ele geçirildiğinde fethedilmiş açılmış olur. Denildi ki:

"Bu, Mekke'nin fethidir. Rasulullah (sav) Hudeybiye yılı Mekke'ye gitmekten vazgeçip geri dödüğü yerde fethe hazırlansın diye nazil olmuştur."

Geçmiş fiil lafzıyla söylenmiştir. Çünkü o gerçekleşmesi hususunda meydana gelmiş fiil derecesindedir. Bunda (bu uslupta) kendisinden haber verilen şeyin şanının ve kadrinin yüceliğine delalet vardır. O (kendisinden haber verilen şey) de bilindiği üzere fetihtir. Denildi ki:

"Bu Hudeybiye fethidir. Onda şiddetli çarpışma olmamıştı. Ancak iki gurup arasında ok ve taşlarla atışmalar olmuştu. (müşrikler Müslümanlara atmışlar) *Müslümanlar da müşriklere atmışlar, onları beldelerine sokmuşlardı. Onlar da sulh istemişlerdi. İşte bu apaçık bir fetihti."*

Zeccac şöyle demiştir:

"Hudeybiye fethinden Müslümanlar için büyük bir mucize vardır. O da onun kuyusunun suyu tamamen tükenmişti orada bir damla su bile kalmamıştı. Rasulullah (sav) suyu ağzında çalkaladı sonra onu kuyuya tükürdü. Kuyu derhal su ile doldu. Öyle ki bütün insanlar içtiler."

"Bu (fetih) *Hayberin fethidir"* denildi.

Denildi ki:

"Bunun manası senin lehine Mekke halkının de aleyhine olmak üzere gelecek yıl senin ve ashabının Beytu'l-Haram'ı tavaf etmek için Mekke'ye girmesine açık bir şekilde hükmettik." demektir.

Fetih kelimesi « فَتَاحَةٌ » kelimesinden gelmektedir. O da hükmetmek, demektir.

❁ ❁ ❁

2. – 6. ÂYETLER

لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ
عَلَيْكَ وَيَهْدِيَكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢﴾ وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ نَصْرًا
عَزِيزًا ﴿٣﴾ هُوَ الَّذ۪ٓى أَنْزَلَ السَّكِينَةَ ف۪ى قُلُوبِ الْمُؤْمِن۪ينَ
لِيَزْدَادُٓوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يمًا حَك۪يمًا ﴿٤﴾ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْر۪ى مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ
سَيِّـَٔاتِهِمْ وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزًا عَظ۪يمًا ﴿٥﴾ وَيُعَذِّبَ
الْمُنَافِق۪ينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِك۪ينَ وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّٓانّ۪ينَ بِاللّٰهِ
ظَنَّ السَّوْءِ عَلَيْهِمْ دَٓائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ
وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَٓاءَتْ مَص۪يرًا ﴿٦﴾

Meali

2. Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir.

3. Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder.

4. İmanlarına iman katsınlar diye mü'minlerin kalplerine güven indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah bilendir, herşeyi hikmetle yapandır.

5. *(Bütün bu lütuflar)* Mü'min erkeklerle mü'min kadınlara, içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyması, onların günahlarını örtmesi içindir. İşte bu Allah katında büyük bir kurtuluştur.

6. *(Bir de bunlar)* Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkeklere ve münafık kadınlara, Allah'a ortak koşan erkeklere ve ortak koşan kadınlara azap etmesi içindir. Kötülük onların başlarına gelmiştir. Allah onlara gazap etmiş, lanetlemiş ve cehennemi kendilerine hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yerdir.

Tefsiri

2 – Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar. Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir.

Denildi ki: *"Fetih bağışlanmanın sebebi değildir."* Takdir: *"Biz sana apaçık bir fetih ihsan ettik. Dolayısıyla Allah'ın seni bağışlaması için istiğfar et şeklindedir."* Bunun bir benzeri:

﴿إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ ۞ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا ۞
فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا﴾

"Allah'ın yardımı ve fethi gelip de insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit rabbine hamdederek O'nu tesbih et ve ondan mağfiret dile. Çünkü O tevbeleri fazlaca kabul edendir." [14] Ayetleridir.

Mekke fethinin düşmana karşı cihad olması hasebiyle bağışlanmaya sebep olması da mümkündür.

Denildi ki: *"Fetih onun bağışlanması için olmamıştır. Bilakis nimetin doğru yola hidayetin ve büyük yardımın tamamlanması için olmuştur. Ancak O bu nimetleri ona saydığında onları nimetlerin en büyüğüne bitiştirdi."*

Sanki şöyle denildi: *"Mekke fethini sana kolaylaştırdık."* Ya da:

"Senin için dünya ve ahiret izzetinin, öncelikli ve önceliksiz hedeflerin bir araya toplanmasını kolaylaştırdık..."

---

[14] Nasr, 1- 3.

"Senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar." Senden meydana gelenlerin tamamını... Ya da Mariye olayıyla ilgili önceki; Zeyd'in hanımı ile ilgili sonraki olayı kastediyor.

"Sana olan nimetini tamamlar." dinini yüceltmek ve senin elinle beldeleri fethetmek suretiyle sana olan nimetini tamamlar. "seni doğru yola iletir" ve seni razı olduğu din üzere sabit kılar.

3 – Ve sana şanlı bir zaferle yardım eder.

Kendisinden sonra asla zilletin olmadığı güçlü kuvvetli bir yardımla sana yardım eder.

4 – İmanlarına iman katsınlar diye mü'minlerin kalplerine gü--ven indiren O'dur. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah bilendir, herşeyi hikmetle yapandır.

« اَلسَّكِينَةُ » – *Sekinet:* Sukun demektir. « اَلْبَهِيتَةُ »'nin « اَلْبُهْتَانُ » – *buhtan* manasına gelmesi gibi. Yani Allah (cc) yakinleri artsın diye barış sebebiyle onların kalplerine sukunu ve iç huzurunu indirmiştir, demektir.

Denildi ki: *"Sekinet; Allah'ın* (cc) *emrettiği şeylere karşı sabır, va'dine karşı güven ve O'nun* (cc) *emrine karşı tazimdir."*

"Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır." Onları, ilminin ve hikmetinin gerektirdiği şekilde birbirine musallat kılar. Hudeybiye sulhuyla mü'minlerin kalplerinin güvene ulaşması ve onlara fethin vadedilmesi O'nun hükmündedir. Mü'minler ondaki (hükümdeki) Allah'ın (cc) nimetini bilsinler ve ona şükretsinler, bana karşılık da Allah (cc) onlara sevap versin diye, mü'minlerin yakininin artmasından dolayı onlara kin besledikleri, yakin gördükleri için kâfir ve münafıklara da azap etsin diye buna hükmetti.

5 – (Bütün bu lütüflar) **Mü'min erkelere mü'min kadınlara içinde ebedi kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetlere koyması, onların günahlarını örtmesi içindir. İşte bu Allah katında büyük bir kurtuluştur.**

6 – (Bir de bunlar) **Allah hakkında kötü zanda bulunan münafık erkeklere ve münafık kadınlara, Allah'a ortak koşan erkeklere ve ortak koşan kadınlara azap etmesi içindir. Kötülük onların başlarına gelmiştir. Allah onlara gazap etmiş, lanetlemiş ve cehennemi kendilerine hazırlamıştır. Orası ne kötü bir yerdir.**

"Allah hakkında kötü zanda bulunan..." « *Kötü* » kelimesi bir şeyin düşüklüğünden ve fesadından kinaye olarak gelmiştir. *"Kötü fiil"* denir. Yani gazaplanılan bozuk fiil demektir. Kastolunan Allah Teâlâ'nın peygambere ve mü'minlere yardım etmeyeceği, onları zafer sahip-leri ve fatihler olarak kuvvet zoruyla ve savaşla Mekke'ye döndürme-yeceği şeklindeki zanlarıdır.

Mekke ekolü ve Ebu Amra göre « دَائِرَةُ السُّوءِ » şeklindedir. Yani mü'minler için düşündükleri ve bekledikleri şey onları kuşatmıştır ve onların başına gelmiştir. « سُوء » helak ve yok oluş demektir. Diğerlerine göre ise « دَائِرَةُ السَّوْءِ » şeklinde üstün iledir. Yani kötülükleri ve hoşlanmadıkları hezimet felaket demektir. « اَلسُّوءُ » ve « اَلسَّوْءُ » kelimeleri « اَلْكُرْهُ » ve « اَلْكَرْهُ » ve « اَلضَّعْفُ » ve « اَلضُّعْفُ » kelimeleri gibidir. Ancak kötülen-mesi arzulanan her bir şeyin ona isnadında galip olan üstün okunmasıdır.

"Kötülük" hayrın zıddı olan *"şerr"*in yerine gelmiştir. Orası yani cehennem ne kötü bir yerdir.

❁ ❁ ❁

7. – 10. ÂYETLER

وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٧﴾
إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٨﴾ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ
وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ
يُبَايِعُونَكَ إِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللّٰهَ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ أَيْدِيهِمْ فَمَنْ نَكَثَ
فَإِنَّمَا يَنْكُثُ عَلَى نَفْسِهِ وَمَنْ أَوْفَى بِمَا عَاهَدَ عَلَيْهُ اللّٰهَ
فَسَيُؤْتِيهِ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٠﴾

Meali

7. Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır. Allah Aziz'dir, Hakim'dir.

8. Şüphesiz biz seni şahit müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

9. Ki Allah'a ve Rasulü'ne inanasınız O'na *(O'nun dinine)* destek olasınız O'na saygı gösteresiniz ve sabah akşam onu tesbih edesiniz.

10. Muhakkak ki, Sana biat edenler, Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların eli üzerinedir. Kim ahdini bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah'a verdiği ahde vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.

Tefsiri

7 – Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır Allah Aziz'dir, Hakim'dir.

"Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır." Dolayısıyla Peygamberine (as) ve mü'minlere karşı düşmanlık yapanların tuzaklarını onlar-

dan dilediği ile defeder. *"Allah Aziz'dir,"* galebe çalandır. O'nun (cc) gönderdiği musibete karşı konulmaz. *"Hakim'dir"* planladığı işlerde hikmet sahibidir.

8 – Şüphesiz Biz seni şahit müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik.

"Şüphesiz Biz seni şahit... (olarak gönderdik)." Kıyamet gününde ümmetine şahitlik eden bir şahit olarak, bu takdir edilmiş bir durumdur. *"...müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik."* Mü'minleri cennetle müjdeleyici ve kâfirleri de cehenneme karşı uyarıcı olarak gönderdik.

9 – Ki Allah'a ve Rasulü'ne inanasınız O'na (O'nun dinine) **destek olasınız O'na saygı gösteresiniz ve sabah akşam onu tesbih edesiniz.**

"Ki Allah'a ve Rasulü'ne inanasınız..." Hitap Rasulullah (sav)'e ve ümmetinedir. *"ona destek olasınız..."* yardım etmek suretiyle O'nu (cc) güçlendiresiniz, *"O'na saygı gösteresiniz..."* O'nu (cc) yüceltesiniz, *"sabah akşam O'nu tesbih edesiniz."*

« بُكْرَةً » sabah namazıdır. « أَصِيلاً » dört vakit namazdır.

« تُسَبِّحُوهُ » – *"O'nu tesbih edesiniz."* « تَسْبِيحٌ » – *tesbih* Allah'ı (cc) noksan sıfatlardan tenzih etmek ya da « سُبْحَةٌ» – *dua / namaz* kelimesinden gelmektir.

"O'na" ve *"O'nu"* şeklindeki zamirler Allahu Teâlâ'ya aittir. Allah'ın (cc) yüceltilmesiyle kastedilen dininin ve peygamberinin yüceltilmesidir. Zamirleri ayırıp ilk ikisini Peygamber (sav)'e ait kılan manadan uzaklaşmıştır.

Mekke kıraat imamları ve Ebu Amr'a göre « لِيُؤْمِنُوا » – *"iman etmeleri için"* şeklindedir. Zamir insanlara aittir. Aynı şekilde onlara göre diğer üç fiil de « ى » iledir.

10 – Muhakkak ki, Sana biat edenler, Allah'a biat etmektedirler. Allah'ın eli onların eli üzerinedir. Kim ahdini bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur. Kim de Allah'a verdiği ahde vefa gösterirse Allah ona büyük bir mükâfat verecektir.

"Muhakkak ki, Sana biat edenler..." yani Rıdvan biatını edenler. *"Allah'a biat etmektedirler."* Dediğinde hayallendirme yoluyla onu tekid etmiş Allah (cc) azalardan ve cisimlerinden sıfatlarından münezzeh olduğu halde biat edenlerin ellerinin üzerindeki Rasulullah (sav)'in elinin Allah'ın (cc) eli oluğunu kastederek *"Allah'ın eli onların ellerinin üzerindedir."* demiştir. Mana: *"Peygamber* (sav) *ile yapılan anlaşmanın aralarında hiçbir fark olmaksızın Allah ile yapılan anlaşma gibi olduğunun ifadesidir."*

﴿مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَ﴾

"Rasule itaat eden Allah'a itaat etmiştir." [15] ayetinde olduğu gibi.

« اِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللّٰهَ » cümlesi « اِنَّ »'nin haberidir. Kim ahdi bozar ve biatın gereğini ifa etmezse ahdi bozmasının zararı ancak kendine döner.

Cabir b. Abdullah şöyle demiştir: *"Ağacın altında ölüm ve kaçmama üzerine Rasulullah (sav)'e biat ettik. Bizden hiç kimse biatı bozmadı. Sadece Cud b. Kays -ki o münafıktı- devesinin altına gizlenmiş toplulukla hareket etmemişti.*

« وَفَيْتُ بِالْعَهْدِ » ve « اَوفَيْتُ بِهِ وَمِنْهُ » – *"Ahdi yerine getirdim."* denir. Nitekim Allah Teâlâ hazretleri kavli şerifinde:

﴿ اَوْفُوا بِالْعُقُودِ ﴾ – ***"Akidleri yerine getirin."*** [16] ve yine:

﴿ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ ﴾ – ***"Anlaşma yaptıkları zaman sözlerini yerine getirirler."*** [17] buyurmuştur.

Hafs'a göre « عَلَيْهُ » şeklindedir. « فَسَيُؤْتِيهِ » Hicaz ve Şam kıraat imamlarına göre « ن » ile yani « فَسَنُؤْتِيهِ » şeklindedir.

"Büyük bir mükâfat" cennet demektir.



[15] Nisa, 80.
[16] Maide, 1.
[17] Bakara, 177.

11. ÂYET

سَيَقُولُ لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَٓا اَمْوَالُنَا وَاَهْلُونَا
فَاسْتَغْفِرْ لَنَاۚ يَقُولُونَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ ف۪ي قُلُوبِهِمْۜ قُلْ
فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ
نَفْعًاۜ بَلْ كَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا ﴿١١﴾

Meali

11. Bedevilerden geri kalmış onlar sana diyecekler ki, "Mallarımız ve ailelerimiz bizi alıkoydu. Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile." Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler. De ki: "Allah size bir zarar gelmesini dilerse veya bir fayda elde etmenizi isterse ona karşı kimin bir şeye gücü yetebilir? Hayır! Allah yaptıklarınızdan haberdardır."

Tefsiri

"Bedevilerden geri kalmış olanlar sana diyecekler ki:" Hudeybiye'den döndüğünde sana diyecekler. Onlar o Bedeviler Hudeybiye'den geri kalanlardır. Onlar Gıfar, Müzeyne, Cüheyne, Eslem, Eşca ve Duil kabilelerine mensup bedevilerdir. Rasulullah (sav) Hudeybiye yılı umre için Mekkeye gitmeyi arzuladığında Kureyş'in onunla harbetmesinden ya da Rasulullah'ı (sav) ziyaretten menetmesinden korkarak kendisiyle birlikte çıkmaları için Medine civarındaki bedevileri ve çöl halkını davet etmiş ihrama girmiş, harbi istemediği bilinsin diye beraberinde kurbanlıkları sevketmişti. Ancak bedevilerden birçoğu yerlerinde kaldılar ve: *"Medinede ki evinin dibinde kendisine karşı savaşanlara ve arkadaşlarını öldürenlere karşı gidiyor, onlara karşı savaşacak."* dediler. Onun helak olacağını ve Medine ye gerj dönemeyeceğini sandılar.

« اَهْلُونَ », « اَهْلَ » –*"aile"* kelimesinin çoğuludur. Aileleriyle ve mallarıyla meşgul olmayı ve onlarla meşgul olacak başka kimselerin olmadığını bahane ettiler.

"Allah'tan bizim bağışlanmamızı dile." Allah'tan (cc) seninle gitmekten geri kalmamızı bağışlaması için bağışlanmamızı dile.

"Onlar kalplerinde olmayanı dilleriyle söylerler." Bu onların özürlerini yalanlama ve bunun arkasında olan şeyin, dedikleri olmadığının ifadesidir. Gerçekte o (bunun arkasında olan şey) Allah (cc) hakkında şüphe ve nifak içinde olmalarıdır. Bu sebeple onların bağışlanmayı istemeleri de aynı şekilde gerçekten sadır olmuş değildir.

"De ki: 'Allah size bir zarar gelmesini dilerse veya bir fayda elde etmenizi isterse O'na karşı kimin gücü yetebilir.'" Allah (cc) sizin öldürülmenizi ya da ganimet ve zafer şeklinde fayda elde etmenizi isterse, Allah'ın (cc) dilemesinden ve hükmünü icrasından sizi kim kurtarabilir?

« ضَرًّا » Hamza ve Ali ye göre « ضُرًّا » şeklindedir.

❁ ❁ ❁

12. - 14. ÂYETLER

بَلْ ظَنَنْتُمْ أَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ إِلَى أَهْلِيهِمْ أَبَدًا
وَزُيِّنَ ذَلِكَ فِي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا
﴿١٢﴾ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ فَإِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَعِيرًا
﴿١٣﴾ وَلِلَّهِ مُلْكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ
مَنْ يَشَاءُ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٤﴾

Meali

12. Aslında siz peygamberin ve mü'minlerin, ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu sizin gönüllerinize güzel göründü de kötü zanda bulundunuz ve helaki hak etmiş bir topluluk oldunuz.

13. Kim Allah'a ve Rasulü'ne iman etmezse şüphesiz biz kâfirler için çılgın bir ateş hazırlamışızdır.

14. Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O dilediğini bağışlar dilediğini azaplandırır. Allah çok bağışlayan çok merhamet edendir.

Tefsiri

12 - Aslında siz peygamberin ve mü'minlerin ailelerine bir daha dönmeyeceklerini sanmıştınız. Bu sizin gönüllerinize güzel göründü de kötü zanda bulundunuz ve helaki hak etmiş bir topluluk oldunuz.

"Bu sizin gönüllerinize güzel göründü..." onu şeytan süsledi güzel gösterdi. *"Kötü zanda bulundunuz."* küfrün yüceleceği ve fesadın ortaya çıkacağı şeklinde kötü zanda bulundunuz.

« بُوراً », « بَائِرٌ » – *"helak olmuş"* kelimesinin çoğuludur. Yeni doğmuş deve, ceylan vs için kullanılan « فَائِدٌ » ve « عُوذٌ » kelimelerinde olduğu gibi. « بَارَ الشَّيْءُ » – *"bu şey yok oldu fesada uğradı"* fiilinden gelmektedir. Yani siz nefisleri kalpleri ve niyetleri bozuk olan bir topluluk oldunuz. Siz de hayır yoktur, ya da Allah (cc) katında helaka uğrayan O'nun gazabına ve azabına müstehak olan bir topluluk oldunuz, demektir.

13 – Kim Allah'a ve Rasulü'ne iman etmezse şüphesiz biz kâfirler için çılgın bir ateş hazırlamışızdır.

"Kâfirler için..." yani onlar için demektir. İki imanı yani Allah'a (cc) imanı ve Rasulü'ne (sav) imanı bir araya getirmeyen kişinin kâfir olduğunu bildirmek için zamir yerine *"onlar için"* değil de *"kâfirler için"* şeklinde açık açık ifade edilmiştir.

« سَعِيراً » kelimesi ﴿ فَاَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظّٰى ﴾ – ***"Yanan bir ateşle sizi uyardım."*** [18] ayetinde nekra kılındığı gibi nekra kılınmıştır. Çünkü o özel bir ateştir.

14 – Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır. O dilediğini bağışlar dilediğini azaplandırır. Allah çok bağışlayan çok merhamet edendir.

"Göklerin ve yerin mülkü Allah'ındır." O'nu (mülkü) kudret ve hikmet sahibinin idare ettiği gibi idare eder. *"O, dilediğini bağışlar dilediğini azaplandırır."* dilemesi ve hikmetiyle bağışlar veya azap eder. O'nun (cc) hikmeti mü'minleri bağışlamak kâfirleri de azaplandırmaktır. *"Allah çok bağışlayan çok merhamet edendir."* rahmeti gazabını geçmiştir.

❁ ❁ ❁

---

[18] Leyl, 14.

15. – 16. ÂYETLER

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ إِذَا انْطَلَقْتُمْ إِلٰى مَغَانِمَ لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا
نَتَّبِعْكُمْ ج يُرِيدُونَ أَنْ يُبَدِّلُوا كَلَامَ اللّٰهِ ط قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا
كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُ ج فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَا ط بَلْ
كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ إِلَّا قَلِيلًا ﴿١٥﴾ قُلْ لِلْمُخَلَّفِينَ مِنَ الْأَعْرَابِ
سَتُدْعَوْنَ إِلٰى قَوْمٍ أُولِي بَأْسٍ شَدِيدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ أَوْ يُسْلِمُونَ ج
فَإِنْ تُطِيعُوا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ أَجْرًا حَسَنًا ج وَإِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا تَوَلَّيْتُمْ
مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦﴾

Meali

15. Siz ganimetleri almak için gittiğinizde, *(savaştan)* geri kalanlar: "Bırakın biz de arkanıza düşelim." diyeceklerdir. Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: "Siz bizimle asla gelmeyeceksiniz Allah daha önce böyle buyurmuştur." Onlar size "bizi kıskanıyorsunuz" diyeceklerdir. Bilakis onlar pek az anlayan kimselerdir.

16. Bedevilerden geri kalmış olanlara de ki: siz yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağırılacaksınız. Onlarla savaşırsınız veya Müslüman olurlar. Eğer itaat ederseniz Allah size güzel bir mükâfat verir. Ama önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi acıklı bir azaba uğratır.

Tefsiri

15 – Siz ganimetleri almak için gittiğinizde (savaştan) **geri kalanlar: "Bırakın biz de arkanıza düşelim" diyeceklerdir. Onlar Allah'ın sözünü değiştirmek isterler. De ki: "Siz bizimle asla gelmeyeceksiniz Allah daha önce böyle buyurmuştur." Onlar size "bizi kıskanıyorsunuz" diyeceklerdir. Bilakis onlar pek az anlayan kimselerdir.**

"Geri kalanlar" Hudeybiyeden geri kalan kişiler *"ganimetleri almaya"* Hayber ganimetlerini almaya.

Hamza ve Ali'ye göre « كَلِمَ اللّٰهِ » şeklindedir. Yani onlar Allah'ın (cc) Hudeybiye ashabı için olan vaadini değiştirmeyi istiyorlar demektir. Bu anlaşma yaparak hiçbirşey kazanmadan döndüklerinde Allah'ın (cc) Mekke ganimetleri yerine Hayber ganimetlerinin başkalarına değil, Hubeybiye'ye katılanlara ait olduğunu buyurmuştur.

"Bizi kıskanıyorsunuz..." yani bunu size Allah (cc) emretmemiştir, bilakis ganimetlerde size ortak olmamızı kıskanıyorsunuz.

"Bilakis onlar pek az anlayan kimselerdir." bilakis onlar Allah'ın kelamından az bir şey –mücerred sözü kastediyor– anlayan kimselerdir. İki rest arasındaki fark şudur: Birincisi Allah'ın (cc) hükmünün onların onlarla birlikte gitmeyeceği şeklinde olduğunun inkârı ve kıskançlığın var olduğudur. İkincisi ise onların mü'minlere kıskançlık isnad etmek suretiyle yaptıkları nitelendirmeden uzaklaşıp onları ondan daha ileri olanla nitelendirmeye gidiştir. O da cehalet ve anlayış kıtlığıdır.

16 – Bedevilerden geri kalmış olanlara de ki: siz yakında çok kuvvetli bir kavme karşı savaşmaya çağırılacaksınız. Onlarla savaşırsınız veya Müslüman olurlar. Eğer itaat ederseniz Allah size güzel bir mükâfat verir. Ama önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız sizi acıklı bir azaba uğratır.

"Geri kalmış olanlar..." onlar Hudeybiye'den geri kalanlardır.

"Çok kuvvetli bir kavme karşı..." Ebu Bekir (ra)'ın savaştığı Müseyleme'nin kabilesi Beni Hanife'yi ve dinden dönen diğer kabileleri kastediyor. Çünkü Arap müşrikleri ve mürtedler ya Müslüman olurlar ya da öldürülürler.

Denildi ki: *"Onlar Farslardır. Bedevileri onlara karşı Ömer* (ra) *davet etmiştir."*

"Onlarla savaşırsanız veya Müslüman olurlar..." yani iki işten biri gerçekleşir. Ya savaş ya da Müslüman olma. Bu tevil üzere *"Müslüman olurlar"* sözünün manası, boyun eğerler şeklindedir. Çünkü Mecusi Farslardan cizye kabul edilmektedir. Ayette iki şahsın hilafinin sıhhatine delalet vardır. Şöyle ki: *"Eğer itaat ederseniz Allah size güzel bir mükâfat verir."* sözüyle davet ettiğinde davet edene itaat edilmesine sevap vaadedilmiştir. Onunla savaşmaya sizi davet edene itaat ederseniz Allah (cc) size güzel bir mükâfat verir dolayısıyla bu davetçinin davetine icabet farz olmuştur.

"Önceden döndüğünüz gibi yine dönecek olursanız..." Yani Hudeybiye'den yüz çevirdiğiniz gibi yüz çevirirseniz Allah (cc) size ahirette acıklı bir azaba uğratır.

❁ ❁ ❁

17. - 20. ÂYETLER

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِي قُلُوبِهِمْ فَاَنْزَلَ السَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَثِيرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِهِ وَكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْ وَلِتَكُونَ اٰيَةً لِلْمُؤْمِنِينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا ﴿٢٠﴾

Meali

17. Köre vebal yoktur. Topala da vebal yoktur. Hastaya da vebal yoktur. *(Bunlar savaşa katılmak zorunda değillerdir.)* Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kim de geri kalırsa onu acı bir azaba uğratır.

18. Andolsun ki Allah, o ağacın altında sana biat eden mü'minlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven indirmiş ve onları pek yakın bir fetihle mükâfatlandırmıştır.

19. Allah onları elde edecekleri birçok ganimetlerle de mükâfatlandırdı. Allah üstündür hikmet sahibidir.

20. Allah size elde edeceğiniz birçok ganimetler vadetmişti. Bunu size hemen vermiş ve insanların ellerini sizden çekmiştir ki bu mü'minlere bir işaret olsun ve Allah sizi dosdoğru yola iletsin.

Tefsiri

17 – Köre vebal yoktur. Topala da vebal yoktur. Hastaya da vebal yoktur. (Bunlar savaşa katılmak zorunda değillerdir.) **Kim Allah'a ve peygamberine itaat ederse Allah onu altından ırmaklar akan cennetlere sokar. Kim de geri kalırsa onu acı bir azaba uğratır.**

Gazadan geri kalma hususunda özürlülenlerden zorluğu kaldırdı. *"Kim Allah'a ve Rasulü'ne itaat ederse..."* cihad ve sair hususlarda *"kim de geri kalırsa..."* itaat etmekten yüz çevirirse.

Medine ve Şam kıraat ekolüne göre « نُدْخِلْهُ » ve « نُعَذِّبْهُ » şeklindedir.

18 – Andolsun ki Allah, o ağacın altında sana biat eden mü'minlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven indirmiş ve onları pek yakın bir fetihle mükâfatlandırmıştır.

Bu Biatü'r Rıdvandır. Bu ayette bu isimle isimlendirilmiştir. Kıssası şöyledir:

Peygamber (sav) Hudeybiye'ye indiğinde Hiraş b. Ümeyye el-Huzai'yi (ra) Mekke'ye elçi olarak göndermişti. Onlar onu öldürmek istemişler ancak çeşitli kabilelere mensup kişiler onu korumuşlardı. Geri döndüğünde göndermek için Hz. Ömer (ra)'i çağırdı. Hz. Ömer (ra):

"Onlara karşı düşmanlığımı bildikleri için nefsime kıymalarından korkarım" dedi. Bunun üzerine harp için gelmediğini, sadece Beytullah'ın ziyaretçisi olarak geldiğini bildirmesi için, Osman b. Affan'ı (ra) gönderdi. Onlar ona hürmet gösterdiler ve yanlarında hapsettiler. Onu öldürdüklerine dair uydurma bir haber Müslümanlar arasında yayıldı. Rasulullah (sav):

"Bu topluluklar savaşmadıkça geri durmayacağız." dedi ve insanları biata davet etti. Kureyş'e karşı savaşacakları ve kaçmayacakları üzere ağaç altında ona biat ettiler. Ağaç *Semure* ağacıydı. Biat edenlerin sayısı da bin dörtyüzdü.

"Kalplerinde olanı bilmiş..." ona biat ettikleri hususta kalplerindeki ihlâsı ve doğruluğu bilmiştir. *"Onlara güven indirmiş..."* yani sulh sebebiyle onların kalplerinde iç huzuru ve güven indirmiştir. *"Onları pek yakın bir fetihle mükâfatlandırmıştır."* O Mekke dönüşünden hemen sonra gerçekleşen Hayber'in fethidir.

19 – Allah onları elde edecekleri birçok ganimetlerle de mükâfatlandırdı. Allah Aziz'dir hikmet sahibidir.

Onlar Hayber ganimetleridir. Hayber menkul ve gayrimenkul malların bulunduğu bir yerdi. Allah (cc) onları taksim etti. *"Allah Aziz'dir."* güçlüdür, mağlup olmaz. *"Hikmet sahibidir."* Hükmettiği hususlarda hikmet sahibidir karşı çıkılmaz.

20 – Allah size elde edeceğiniz birçok ganimetler vadetmiştir. Bunu size hemen vermiş ve insanların ellerini sizden çekmiştir ki bu mü'minlere bir işaret olsun ve Allah sizi dosdoğru yola iletsin.

"Allah size elde edeceğiniz birçok ganimetler vadetmiştir." Onlar Peygamber (sav) ile ve ondan sonra kıyamete kadar kazanacakları şeylerdir. *"Bunu size hemen vermiş..."* bu ganimetleri, yani Hayber ganimetlerini kastediyor. *"İnsanların ellerini sizden çekmiştir..."* Hayber halkını ve onların müttefikleri Esed'i ve Katafan'ı kastediyor. Onlar onlara yardım için geldiklerinde Allah (cc) onların kalplerine korku salmış onlar da çekip gitmişlerdi.

Denildi ki: *"Barış yoluyla Mekke halkının ellerini sizden çekmiştir demektir."*

"Bu mü'minler için bir işaret olsun..." Bu (insanların ellerinin onlardan çekilmesi) mü'minlerin Allah (cc) katında bir makama sahip olduklarını ve kendilerine yardım ve fetih garantisi verildiğini, kendisiyle bildikleri bir örnek olsun. *"Allah sizi dosdoğru yola iletsin."* Sizin basiretlerinizi yakininizi ve Allah'ın (cc) fazlına karşı güveninizi artırsın.

❁ ❁ ❁

21. – 23. ÂYETLER

وَأُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَص۪يرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ الَّت۪ي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْد۪يلًا ﴿٢٣﴾

Meali

21. Bundan başka sizin güç yetiremediğiniz ama Allah'ın sizin için kuşattığı ganimetler de vardır. Allah herşeye Kadir'dir.

22. Eğer kâfirler sizinle savaşsalardı arkalarına dönüp kaçarlardı. Sonra bir dost ve yardımcıda bulamazlardı.

23. Allah'ın öteden beri süregelen kanunu budur. Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın.

Tefsiri

21 – Bundan başka sizin güç yetiremediğiniz ama Allah'ın sizin için kuşattığı ganimetler de vardır. Allah herşeye Kadir'dir.

« وَأُخْرٰى », « هٰذِه » üzerine atfedilmiştir. Yani bu ganimetleri size ihsan etti ve daha başka ganimetler de ihsan etti demektir. Onlar da Huneyn gazasındaki Hevazin ganimetleridir.

"Sizin güç getiremediğiniz..." düşmanların çokluğu ebebiyle tekrar tekrar savaş olacağı için güç getiremediğiniz. *"...Allah'ın sizin için kuşattığı..."* yani ona kadir olduğu hâkimiyeti altına aldığı ve sizi üzerle-

rine galip kıldığı demektir. « اُخْرٰى »'nın *"Allah'ın sizin için kuşattığı"* cümlesinin açıkladığı gizli bir fiille mansup olması mümkündür. Takdiri *"Allah ihata ettiği başka* (ganimet)*lere de hükmetmiştir."* şeklindedir.

« لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا », « اُخْرٰى »'nın sıfatıdır. « لَمْ تَقْدِرُوا » ile sıfatlanmış olduğu için mübteda olmak üzere merfudur. « قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَا » da mübtedanın haberidir. *"Allah herşeye Kadir'dir."* gücü yetendir.

22 – Eğer kâfirler sizinle savaşsalardı arkalarına dönüp kaçarlardı. Sonra bir dost ve yardımcıda bulamazlardı.

Eğer Mekke halkı sizinle savaşsaydı barış yapmasaydı ya da Hayber halkının müttefikleri sizinle savaşsaydı mağlup olacaklar ve hezimete uğrayacaklardı. Sonra da işlerine bakacak bir dost ve kendilerine yardım edecek bir yardımcı bulamayacaklardı.

23 – Allah'ın öteden beri süregelen kanunu budur. Allah'ın kanununda asla bir değişiklik bulamazsın.

« سُنَّةَ » tekid edici mantar makamındadır. Yani Allah (cc) peygamberlerinin galebesini kanun kıldı demektir. O da O'nun (cc) :

﴿ لَاَغْلِبَنَّ اَنَا وَرُسُلِى ﴾

"Elbette ben ve elçilerim galip geleceğiz." [19] sözüdür..

❁ ❁ ❁

[19] Mücadele, 21.

24. – 25. ÂYETLER

وَهُوَ الَّذِى كَفَّ أَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَأَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ أَنْ أَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْىَ مَعْكُوفًا أَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُ وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَآءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ أَنْ تَطَؤُهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ فِى رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَآءُ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٢٥﴾

Meali

24. O sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin göbeğinde onların elini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir. Allah yaptıklarınızı görendir.

25. Onlar, inkâr edenler sizin Mescid-i Haram'a ziyaretinizi ve bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasını menedenlerdir. Eğer (Mekke de) kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkeklerle mü'min kadınları bilmeyerek ezmek suretiyle, bir vebalin altında kalmanız ihtimali olmasaydı, Allah savaşı önlemezdi. Dilediklerine rahmet etmek için Allah böyle yapmıştır. Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı ebette onlardan inkâr edenleri elemli bir azaba çarptırırdık.

Tefsiri

24 – O sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra, Mekke'nin göbeğinde onların elini sizden, sizin ellerinizi de onlardan çekendir. Allah yaptıklarınızı görendir.

"Onların ellerini..." Mekke halkının ellerini... *"sizin ellerinizi de onlardan..."* Mekke halkından şunu kastediyor: *"Onlara karşı size ihsan ettiği zafer ve galebeden sonra onlarla sizin aranızda karşılıklı el çekmeye ve karşılıklı savaşmamaya hükmetmiştir. Bu fetih günüdür."*

Ebu Hanife (ra) Mekke'nin sulh ile değil savaşla fethedildiğine bununla delil getirmiştir. Denildi ki bu Hudeybiye Gazvesi'ndeydi. Nitekim rivayete göre İkrime b. Ebu Cehil beşyüz kişiyle birlikte Mekke'den çıkmış Rasulullah (sav) de onu hezimete uğratan kişiyi göndermiştir. O da onu Mekke'nin binaları içine girdirmişti. İbni Abbas (ra)'dan şöyle nakledilmiştir:

"Allah Müslümanları onlara taşlarla galip kıldı da onları evlere girdirdiler."

"Mekkenin göbeğinde..." yani Mekke'de ya da Hudeybiye'de çünkü onun bir kısmı Hareme dâhildir.

"...sizi onlara karşı muzaffer kıldıktan sonra..." yani sizi onlar üzerine kadir ve musallat kıldıktan sonra. Ebu Amr'a göre « يَعْمَلُونَ » şeklinde « ى » iledir.

25 – Onlar, inkâr edenler, sizin Mescid-i Haram'a ziyaretinizi ve bekletilen kurbanların yerlerine ulaşmasını menedenlerdir. Eğer Mekke de kendilerini henüz tanımadığınız mü'min erkeklerle mü'min kadınları bilmeyerek ezmek suretiyle, bir vebalin altında kalmanız ihtimali olmasaydı, Allah savaşı önlemezdi. Dilediklerine rahmet etmek için Allah böyle yapmıştır. Eğer onlar birbirinden ayrılmış olsalardı ebette onlardan inkâr edenleri elemli bir azaba çarptırırdık.

Hedy: Kabeye sevkedilen şey demektir. « اَلْهَدْىَ » kelimesini « صَدُّوكُمْ » deki « كُمْ » üzerine atfen naspetmiştir. Yani, *"Onlar hedyi de menedenlerdir."* demektir.

"Bekletilen..." hapsedilen. Burada « مَعْكُوفًا » haldir. Peygamber (sav) yetmiş deve sevketmişti.

"...yerlerine..." kesilmesi orada helal olan yani orada vacib olan demektir. Bu muhsarın (alıkonanın) kurban yerinin Harem bölgesi olduğuna delildir. Bununla kastolunan da bilinen yerdir ki o da Mina'dır.

"Eğer mü'min kadınlar ve mü'min erkekler olmasaydı..." Yani Mekke de olmasaydı. « لَمْ تَعْلَمُوهُمْ » *"tanımadığınız..."* sözü erkekler ve kadınların tamamı için sıfattır. « اَنْ تَطَؤُهُمْ », 'onlardan' ya da « تَعْلَمُوهُمْ »'-deki mansup zamirden bedeli iştimaldir. *"Vebal"* günah ve şiddet.

« مَعَرَّةٌ » çirkin gördüğü ve kendisine ağır gelen bir şey kendisine isabet ettiğinde kullanılan « عَرَاهُ » – "onu kâbus gibi bastı, başına bir iş geldi" manasındaki « عَرَّهُ » fiilindendir. « مَفْعَلَةٌ » veznindenddir. O *"kendisine ağır gelen şey"* de onu hata yollu öldürdüğünde verilen kefaret ve müşriklerin *"onlar dindaşlarına* -ayırmaksızın- *hile yaptıklarını yaptılar"* şeklindeki dedikodusudur. *Günah* ise kusur işlendiğindedir.

« بِغَيْرِ عِلْمٍ » sözü « اَنْ تَطَؤُهُمْ » taalluk etmektedir. Yani *"onları bilmeyerek ezmek suretiyle"* demektir.

« وَطْءٌ » cima etmek ve yok etmekten kinayedir. Mana: *"Mekke'de müşriklerle karışık, onlardan ayrılması mümkün olmayan Müslüman bir topluluğun olduğu şeklindedir."*

Denildi ki: *"Eğer müşrikler arasında yaşayan inanmış insanları bilmeksizin helak etmeniz, onların helakıyle istenmeyen ve külfet getiren meşakkatin size dokunmasının çirkinliği olmasaydı, sizin ellerinizi onlardan çekmezdi."*

"Dilediklerine rahmet etmek için Allah böyle yapmıştır." Bu aralarındaki mü'minlerin korunması için, Mekke halkından el çekilmesi ve onların öldürülmesinin yasaklanması şeklinde, ayetin delalet ettiği ve kendisi için sevkedildiği şeyin sebebidir. Sanki şöyle *denilmiştir:*

"El çekilmesi ve sıkıntı vermenin menedilmesi, Allah'ın rahmet şemsiyesi altına sokması içindir. Yani onlar arasındaki mü'minleri hayır ve taati artırmaya muvaffak kılmak içindir. Ya da onlar arasındaki müşriklerden isteyenlerin islama sokulması içindir."

"Eğer bir birinden ayrılmış olsalardı..." onlar ayrılsalardı ve mü'minler kâfirlerden ayırt edilseydi demektir. « لَوْلاَ »'nın cevabı hazfedilmiştir. « لَوْ »'in cevabı onu karşılamaktadır. Aynı manaya geldikleri için « لَوْ تَزَيَّلُوا » – *"ayrılmış olsalardı"*'nın « لَوْلاَ رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ » – *"inanmış erkekler olmasaydı"*'nın tekrarı olması mümkündür. *"Elbette onlardan* -yani Mekke halkından- *inkâr edenleri elemli bir azaba çarptırırdık."* cümlesi cevap olur. Takdiri şöyledir:

"Eğer mü'min erkekler ve mü'min kadınları basıp geçmeniz olmasaydı ve eğer onlar ayırt edilselerdi onlara kâfirlere kılıçla azap ederdik."

❁ ❁ ❁

26. ÂYET

إِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَأَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوا أَحَقَّ بِهَا وَأَهْلَهَا وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٢٦﴾

Meali

26. O zaman inkâr edenler, kalplerine taassubu *(cahiliyet taassubunu)* yerleştirmişlerdi. Allah da elçisine ve mü'minlere sukunet ve güvenini indirdi. Onlar takva sözü üzerine durdurdu. Zaten onlar buna pek layık ve ehil kimselerdi. Allah herşeyi bilendir.

Tefsiri

« اِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا »'deki amil « لَعَذَّبْنَا »'dır. *"İnkâr edenler"* yani Kureyş. Mana; *'onlara bu vakitte azap ederek'* demektir. Ya da hatırla demektir.

"İnkâr edenlerin taassubu" ile kastolunan kibirlenmeleri ve Müslüman olmaktan kaçınmalarıdır. Mü'min'lerin üzerine sekinet ve güveni indirmesinden kastolunan da saygılı ve yumuşak davranmalarıdır.

Rivayete göre Rasulullah (sav) Hudeybiye'ye indiğinde, Kureyş, Suheyl b. Amr, Huveytib b. Abdul-Uzza ve Mikrez b. Hafs'ı, Peygamber (sav) bu yıl geri dönmesini, gelecek yıl onun için üç günlüğüne boşaltacağını ve o zaman bu ziyareti gerçekleştirebileceğini söylemek üzere göndermişti. Aralarında anlaşma metnini yazdılar. Rasulullah (sav), Hz. Ali'ye (ra):

– *"Bismillahirrahmanirrahim yaz"* dedi. Süheyl b. Amr ve arkadaşları buna karşı:

– *"Bunu bilmiyoruz. Fakat bismikellahumme* (Allahım senin adınla başlarım) *şeklinde yaz."* dediler. Daha sonra Peygamber (sav) :

– *"Yaz. Bu Allah'ın Rasulü'nün Mekke halkı ile yaptığı antlaşmadır."* dedi. Onlar:

– *"Eğer senin Allah'ın Rasulü olduğuna inansaydık Beytullahı ziyaretten seni menetmez ve seninle savaşmazdık. Ancak şöyle yaz, "Bu Abdullah oğlu Muhammed'in Mekke halkıyla yaptığı antlaşmadır""* dediler. Bunun üzerine Allah (cc), Peygamber'i (sav) üzerine sekineti indirdi de onlar ona karşı saygılı ve yumuşak davrandılar.

"Onları takva sözü üzerinde durdurdu." Cumhur onun kelime-i şehadet olduğu görüşündedir. Denildi ki:

"O 'bismillahirrahmanirrahimdir' onun takvaya nisbet edilmesi şirkten dolayısıyla da cehennemden korunma sebebi ve o korunmanın aslı olması itibariyledir." Yine Denildi ki:

"Onları takva sahiplerinin sözü üzerinde durdurdu." şeklindedir. Mü'minler diğerlerine göre buna daha layık ve Allah'ın onları ehil kılması sebebiyle daha ehil kimselerdi.

"Allah herşeyi bilendir." dolayısıyla işleri faydası üzere icra eder.

❁ ❁ ❁

27. ÂYET

لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾

Meali

27. Andolsun ki Allah, elçisinin rüyasını doğru çıkardı. Allah dilerse siz güven içinde başlarınızı traş etmiş ve kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Haram'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. İşte bundan önce size yakın bir fetih verdi.

Tefsiri

"Andolsun k,i Allah elçisinin rüyasını doğru çıkardı." Yani rüyası hususunda doğruladı yalanlamadı. Allah (cc) yalan atmaktan beridir.

« صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّءْيَا » - *"Allah elçisinin rüyasını doğru çıkardı"*

sözü « صَدَقَهُ فِي رُؤْيَاهُ » şeklinde idi. Harfi cer hazfedildi ve meful fiile bitiştirildi. Bu aynı:

﴿ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِ ﴾ – ***"Allah'a verdiği sözde duran..."*** [20] ayetinde olduğu gibi. Rivayet edildiğine göre, Rasulullah (sav) Hudeybiye seferine çıkmadan önce bir rüya görmüştü. Rüyada kendisi ve ashabı emin bir şekilde, Mekke'ye girmişler bir kısmı başlarını traş etmiş, bir

---

[20] Ahzab, 23.

kısmı da saçlarını kısaltmışlardı. Rasulullah (sav) rüyayı ashabına anlattı onlar da sevindiler ve içinde bulundukları yıl oraya gireceklerini zannettiler ve:

– *"Rasulullah (sav)'in rüyası gerçektir."* dediler. Rüyanın gerçekleşmesi gecikince Abdullah b. Ubey ve diğerleri:

– *"Vallahi ne traş olduk, ne saçımızdan aldık, ne de Mescid-i Haram'ı gördük."* dediler. Bunun üzerine bu ayet indi.

« بِالْحَقِّ » kelimesi « صَدَقَ »'ye taalluk etmektedir. Yani *"Onu gördüğünde ve o gördüğünün büyük hikmetler içeren gerçek bir rüya olduğunda onu doğruladı."* demektir. Bu (büyük hikmetler) de ondaki imtihan ve gerçek mü'minler ile kalbinde hastalık bulunan kişilerin arasının ayrılmasıdır. « بِالْحَقِّ »'nin yemin olması da mümkündür. Ya batılın zıddı olan hak ile yemindir. Ya da Allah'ın isimlerinden olan hakk ile yemindir. Bunun (yeminin) de cevabı « لَتَدْخُلُنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ » – *"elbette mescidi harama gireceksiniz"* cümlesidir. İlk yoruma göre bu hazfedilmiş bir yeminin cevabıdır.

"Allah dilerse..." sözü Rasulü'n ashabına dediği ve anlattığı, senin Allah'u Teâlâ tarafından hikâyesidir. Ya da bunun benzerini işlerinde Allah'ın (cc) edebiyle edeplenerek ve onun sünnetine uyarak söylemeleri için kullarına talimdir. Burada « امنين » haldir. Şart cümlesi *"Allah dilerse"* cümlesi mutarıza cümlesidir. « مُحَلِّقِينَ », « امنين »'deki zamirden haldir.

"...başlarınızı traş etmiş..." yani bütün saçlarınızı kesmiş *'kısaltmış'*. *"Allah sizin bilmediğinizi bilir."* Yani Mekke'nin fethinin gelecek yıla geciktirilmesindeki hikmeti bilir.

"...bundan önce..." Mekke fethinden önce size yakın bir fetih verdi. O da vadedilen fetih gerçekleşinceye kadar mü'minlerin kalplerinin mutmain olup huzura kavuşması için Hayber'in fethidir.

❀ ❀ ❀

28. - 29. ÂYETLER

هُوَ الَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى
الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللّٰهِ
وَالَّذِينَ مَعَهُٓ أَشِدَّآءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَآءُ بَيْنَهُمْ تَرٰيهُمْ رُكَّعًا
سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِمْ
مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ فِى التَّوْرٰيةِ وَمَثَلُهُمْ فِى
الْاِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْـَٔهُ فَـَازَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى
عَلٰى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

Meali

28. Bütün dinlerden üstün kılmak üzere peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter.

29. Muhammed, Allah'ın Rasulü'dür. Beraberinde bulunanlar kâfirlere karşı çetin kendi aralarında merhametlidirler. Onları rukua varırken secde ederken görürsün. Allah'tan lutuf ve rıza isterler. Yüzlerinde secdelerin izinden nişanları vardır. Bu onların Tevrat'ta ki vasıflarıdır. İncil deki vasifları da şöyledir: Onlar filizi yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu ziraatçilerinde hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelendirir. Allah inanıp salih amel işleyenlere mağfiret ve büyük mükâfat vaadetmiştir.

Tefsiri

28 – Bütün dinlerden üstün kılmak üzere peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen O'dur. Şahit olarak Allah yeter.

"Hidayet ve hak din ile..." tevhid ve İslam ile. *"bütün dinlerden üstün kılmak üzere"* yani onu dinin bütün türleri üzerine galip kılmak için demektir. Şirk koşanların ve ehli kitabın mensup olduğu çeşitli dinleri kastediyor. Nitekim noksan sıfatlardan tenzih ederiz Allah Teâlâ bunu gerçekleştirmiştir. Zira sen hiçbir din görmezsin ki İslam'ın izzeti ve galibiyeti onun üzerinde olmasın.

Denildi ki: *"Bu İsa* (as)*'ın inişinden sonra yeryüzünde hiçbir kâfirin kalmamasıdır."* yine denildi ki:

"Bu İslam'ın delil ve mucizelerle galip gelmesidir."

Vaadinin gerçekleşeceğine dair *"şahit olarak Allah yeter."*

Hasan'dan şöyle nakledilmiştir: *"O dinini galip kılacağına dair zatına şahitlik etmiştir."* takdiri ona şahit olarak Allah (cc) yeter, şeklindedir. Burada « شَهِيدًا » temyiz ya da haldir.

29 – Muhammed Allah'ın Rasulü'dür. Beraberinde bulu-nanlar kâfirlere karşı çetin kendi aralarında merhametlidirler. Onları rukua varırken secde ederken görürsün. Allah'tan lutuf ve rıza isterler. Yüzlerinde secdelerin izinden nişanları vardır. Bu onların Tevrat'ta ki vasıflarıdır. İncil deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizi yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu ziraatçilerinde hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelendirir. Allah inamp salih amel işleyenlere mağfiret ve büyük mükâfat vadetmiştir.

« مُحَمَّدٌ » mübtedanın haberidir. Yani *"peygamberini hidayet ve hak din ile gönderen odur"* sözünün öne geçmesinden dolayı « هُوَ مُحَمَّدٌ »: o Muhammed (sav)'dir demektir. Ya da « مُحَمَّدٌ » mübtedadır. Haberi « رَسُولُ اللهِ » Allah'ın elçisidir sözüdür. Nusayr burada vakfetmiştir.

"Beraberinde olanlar..." yani ashabı « وَالَّذِينَ مَعَهُ » mübteda üzerine atıftır. « اَشِدَّاءُ » tamamının haberidir. *"Çetindirler"* kelimesinin manası serttirler, kabadırlar şeklindedir. *"kendi aralarında merhametlidirler"* şefkatlidirler.

« رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ » ikinci haberdir. Bu ikisi bir arada şiddetlidirler ve merhametlidirler şeklindedir. Bunun bir benzeri:

﴿ أَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴾

"...Mü'minlere karşı alçak gönüllü kâfirlere karşı onurlu (ve zorlu bir toplum getirecektir)*"* [21] ayetidir.

Kâfirlere karşı uyguladıkları sertlik hususunda onları elbiselerinin kâfirlerin elbiselerine bedenlerinin kâfirlerin bedenlerine değmemesi için sakındıkları bize ulaşmıştır. Aralarındaki şefkat hususunda da her bir mü'minin gördüğü diğer mü'minle musafaha ettiği sanıldığı bize ulaşmıştır. Onları ruku ve secde halinde görürsün. « يَبْتَغُونَ », « رُكَّعًا » ve « سُجَّدًا » gibi haldir. *"Nişanları"* alametleri *"yüzlerinde secdelerin izinden nişanları vardır."* Yani secdelerin meydana getirdiği izden nişanları vardır.

Ata'dan şöyle nakledilmiştir: *"Kimin gece namazı çok olursa gündüz yüzü güzel olur."* hadisinden dolayı gece uzun uzun kıldıkları namazlardan dolayı yüzleri parlar.

"Bu" yani bu zikredilenler, onların Tevrat'ta geçen vasıflarıdır. « فِي التَّوْرَاةِ »'de vakıf vardır « وَمَثَلُهُمْ فِي الْإِنْجِيلِ » mübtedadır. Haberi « كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْئَهُ »'dur.

"Filizini" dallarını. Ağaç ekin v.s. taze filiz çıkardığında « أَشْطَأَ الزَّرْعُ » denir. *"Onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış"* inceden kalına doğru gelişmiş.

Şam kıraatine göre « فَأَزَرَهُ », « فَازَرَهُ » şeklindedir.

"Gövdesi üzerine dikilmiş..." kamışı üzere dik durmuş « سُوقٌ » kelimesi « سَاقٌ » *'ağaç gövdesi'* kelimesinin çoğuludur.

---

[21] Maide, 54.

"Ziraatçilerin de hoşuna gider..." kuvvetine hayran kalırlar.

Denildi ki: *"İncil de şöyle yazılıdır. 'Ziraat ekini gibi biten iyiliği emreden ve kötülükten meneden bir kavim gelecektir.'"*

İkrime'nin, *"filizini çıkardı"*yı Ebu Bekir'le *"onu kuvvetlendirmiş"* Ömer'le *"kalınlaşmış"* Osman'la *"gövdesi üzerine dikilmiş"*i Ali (rhm) ile tefsir ettiği nakledilmiştir. Bu Allah'u Teâlâ'nın İslam'ın başlangıcı ve kuvvetleninceye ve hâkim oluncaya kadar ki yükselişi için verdiği misaldir. Çünkü Peygamber (sav) tek başına dikildi. Sonra Allah'u Teâlâ onu ona iman edenlerle kuvvetlendirdi. İlk çubuğun kendinden çıkan ve kendisini soranlarla ziraatçilerin hoşuna gidecek şekilde kuvvetlendiği gibi.

"Kâfirleri öfkelendirmek için" Bu, sayıca artıp kuvvetlenmeleri hususunda gelişip güçlenen ekine benzetilmelerinin, delalet ettiği şey için sebeptir.

"Allah inanıp salih amel işleyenlere mağfiret ve büyük mükâfat vaadetmiştir." ayeti için de sebep olması mümkündür. Çünkü kâfirler dünyada mü'minleri yücelten şeyleri duyduklarında da öfkelendikleri gibi onlar için ahirette hazırlanmış şeyleri duyduklarında öfkelenirler.

« مِنْهُمْ »'deki « مِنْ » beyan içindir.

﴿ فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْاَوْثَانِ ﴾

"O halde pislik olan putlardan sakının" [22] ayetinde olduğu gibi.

Şunu kastediyor: *"Putlardan ibaret olan pislikten sakının."*

« اَنْفِقْ مِنَ الدَّرَاهِمْ » – *"dirhemlerden harca"* sözünde olduğu gibi. Yani; *'nafakanı bu cinsten kıl'* demektir. Bu ayet Rafizilerin: *"Onlar* (ashabı kiram) *Peygamber Efendimiz'in* (sav) *vefatından sonra küfre girdiler. Zira onlar için olan bağışlama ve büyük bir ecir onun hayatında üzerinde bulundukları durum üzere sabit kalsalardı olacaktı."* şeklinde ki sözlerini reddetmektedir.

[22] Hacc, 30.







Sûre -49

HUCURAT SÛRESİ

Bu sûre Medine'de nazil olmuştur; 18 âyettir.

Cüz - 26





1. – 5. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ ۜ
اِنَّ اللّٰهَ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ ﴿١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَرْفَعُٓوا اَصْوَاتَكُمْ
فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ
اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ اِنَّ الَّذٖينَ يَغُضُّونَ
اَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ
لِلتَّقْوٰى ۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظٖيمٌ ﴿٣﴾ اِنَّ الَّذٖينَ يُنَادُونَكَ مِنْ
وَرَٓاءِ الْحُجُرَاتِ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتّٰى
تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ ۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٥﴾

Meali

1. Ey iman edenler! Allah'ın ve Rasulü'nün huzurunda öne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.

2. Ey iman edenler seslerinizi peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi peygambere yüksek sesle bağırmayın. Öyle yaparsanız siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider.

3. Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısanlar şüphesiz Allah'ın kalplerini takva ile imthan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.

4. Rasulüm sana odaların arkasından bağıranların çokları aklı ermez kimselerdir.

5. Eğer onlar sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah çok bağışlayan çok esirgeyendir.

Tefsiri

1 – Ey iman edenler! Allah'ın ve Rasulü'nün huzurunda öne geçmeyin. Allah'tan korkun. Şüphesiz Allah işitendir, bilendir.

« قَدَّمَهُ » ve « أَقْدَمَهُ » fiilleri şeddelenmek ve hemzelenmek suretiyle « تَقَدَّمَ » manasına gelen « قَدَمَهُ » kelimesinden nakledilmiştir. Nitekim ayeti kerime de ﴿ يَقْدُمُ قَوْمَهُ ﴾ – ***"kavminin önüne düşecek"*** [23] şeklinde buyurulmuştur. Kişinin nefsinde cereyan edip öne geçirilen bütün söz ya da fiilleri içermesi için meful hazfedilmiştir. ﴿ هُوَ الَّذِى يُحْيِي وَيُمِيتُ ﴾ – ***"o diriltir ve öldürür"*** [24] ayetinde olduğu gibi mefulun kastolunmaması ve nehyin öne geçmenin kendisine yönelik olması da mümkündür. Ya da o « تَوَجَّهَ » yöneldi manasına gelen « وَجَّهَ » de olduğu gibi « تَقَدَّمَ » – *"öne geçti"* manasına olan « قَدَّمَ » fiilindendir.

« مُقَدَّمَةُ الْجَيْشِ » – *"öncü ordu"* sözü de bundandır. Bu ordunun öncü koludur.. bunu Yakub'un « تَتَقَدَّمُوا »'nun iki « ت » sinden birinin hazfedilmesi süretiyle « لَا تَقَدَّمُوا » şeklindeki okuyuşu teyid etmektedir.

"Allah'ın ve Rasulü'nün huzurunda..." 'Falanın huzurunda oturdum' sözünün hakikati kişiye yakın bir şekilde tam karşısına oturmandır. Bir şey birlikte olduğu şeyin ismini aldığı gibi. Kendisine yakın ve karşısında olduğu için iki yön (sağ ve sol) kolaylık olsun diye iki el diye adlandırılmıştır. Bu ibarede temsili istiare diye adlandırılan mecazdan bir örnek vardır. Bunda büyük bir fayda vardır. O da menedildikleri herhangi bir işte kitap ve sünnetin örneklerine uymaksızın öne geçmelerinde ki kusur ve çirkinliğin tasviridir. Senin, *'Beni Zeyd ve güzel hali sevindirdi'* Yani beni Zeyd'in güzel hali sevindirdi sözündeki gibi olması da mümkündür. Aynı şekilde burada *"Allah'ın Rasulü'nün önünde..."* manası vardır. Bu uslubun manası, ihtisasın bir şeyi veya birini birşeye ya da birine has kılmak kuvvetine delalettir. Rasulullah (sav) bu işe Allah (cc) tarafından seçildiğinden dolayı bu yüce makamdadır. Bunda seslerini onun sesinden daha çok çıkarmaları hususunda onları ayıplamaya ön hazırlık vardır. Çünkü Allah (cc), kimi bu alametlerle üstün kılar, bu şekilde kendine has kılarsa ona karşı yapılması gereken en küçük saygı ve tazim onun huzurunda sesin kısılmasıdır. Hasan'dan şöyle nakledilmiştir:

---

[23] Hud, 98.
[24] Gâfir – Mü'min, 68.

"İnsanlar kurban bayramı günü bayram namazından önce kurbanlarını kestiler de bu (sebeple) *ayet indi. Rasulullah (sav) onlara başka bir kurban kesmelerini emretti."* Aişe (ra)'dan şöyle nakledilmiştir:

"O şüphe günü (şaban ayının son günü) *oruç tutulmasının yasaklanması hususunda inmiştir."*

"Allah'tan korkun." Zira siz ondan korkar sakınırsanız takva da sizi yasaklanan öne geçmekten meneder. Allah (cc) dediklerinizi işitendir, yaptıklarınızı bilendir. O'nun gibi olanın hakkı da kendisinin korkulması ve sakındırılmasıdır.

2 – Ey iman edenler seslerinizi peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi peygambere yüksek sesle bağırmayın. Öyle yaparsanız siz farkına varmadan amelleriniz boşa gider.

"Ey iman edenler..." Nidanın haberi varit olan her hitap esnasında onları dikkatlerini tazelemeye çağrı ve onları düşünmekten gafil olmamaları için uyarıdır. *"seslerinizi peygamberin sesinden fazla yükseltmeyin."* Yani konuştuğunda ve konuştuğunuzda sizin üzerinize düşen, seslerinizi onun ses sınırının altına çekmek ve seslerinizi kısmaktır. Şöyle ki onun sesi, sizin sesinizden daha yüksek olsun ki, onun size olan üstünlüğü görünsün ve katınızdaki öncülüğü anlaşılsın. *"birbirinize bağırdığınız gibi peygambere yükek sesle bağırmayın."* Yani o susarken onunla konuştuğunuzda sesin yükseltilmesiyle ilgili yasağı çiğnemekten sakının. Bilakis size gereken, sesinizi aranızda konuştuğunuzda olduğu gibi yükseltmemek ve onunla konuştuğunuzda sesli konuşmanın zıddı olan fısıltıya yakın olan yumuşak bir sesle konuşmaya çalışmaktır.

Ya da ona *"Ey Muhammed, Ey Ahmed!"* demeyin. Ona –onu peygamberliğe nisbet ederek– sükûnetle ve vakarla hitap edin bu ayet indiğinde Ebu Bekir ve Ömer (rhma), Peygamber (sav)'e karşı ancak sır dostları gibi konuştular. İbni Abbas (ra)'dan şöyle nakledilmiştir:

"Bu ayet Sabit b. Kays b. Şemmas hakkında nazil olmuştur. Ağır işitiyordu ve sesi yüksek çıkıyordu. Konuştuğunda sesini yükseltiyordu. Belki de Peygamber (sav) ile konuşuyordu da onun sesiyle Peygamber (sav) rahatsız oluyordu."

Benzetme « ك »'i mahallen mensubtur. Yani *"Ona karşı birbirinize karşı sesinizi yükselttiğiniz gibi sesinizi yükseltmeyin."* demektir. Bunda onlar onunla mutlak manada sesli konuşmaktan –tamamen sessiz olacak şekilde- men edilmemiştir. Onlar ancak belli olan sesli konuşmadan men

edildiler. Aralarında adet olan konuşmaya benzer sesli konuşma kastedilmiştir o da peygamberlik şanını ve yüceliğini gözetmeksizin yapılan konuşmadır.

« أَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ » sözü mefulun leh olmak üzere mahallen mansubtur. Nehiy manasına taalluk etmektedir. Mana amellerinizin boşa gitmesinden dolayı menedildiğiniz şeyden el çekin şeklindedir. Yani muzafın hazfedilmesi takdiri üzere amellerinizin boşa gitmesi korkusundan dolayı demektir.

3 – Allah'ın elçisinin huzurunda seslerini kısanlar şüphesiz Allah'ın kalplerini takva ile imtihan ettiği kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.

« اِنَّ »'nin ismi « رَسُولِ اللّٰهِ » sözünde tamamlanmaktadır. Mana, *'Meclisinde Ona tazim için seslerini alçaltanlar.'* demektir. « اُولٰئِكَ » mübtedadır. Haberi « اَلَّذِينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ لِلتَّقْوٰى » cümlesidir. « اَلَّذِينَ »'nin sılası « لِلتَّقْوٰى » da tamamlanmaktadır. « اُولٰئِكَ » haberiyle birlikte « اِنَّ»'nin haberidir. *"Takva için kalplerini temizledi."* şeklindedir. Altını erittiğinde ve safı karışığından ayırıp temizlediğinde « امْتَحَنَ الذَّهَبَ وَفَتَنَهُ » denir. Bunun hakikati, onlara imtihan edenin muamelesi gibi muamele yapmıştır. Onları ihlâs sahibi bulmuştur. Ömer (ra)'dan:

"Şehvetleri onlardan (kalplerden) *gidermiştir."* şeklinde nakledilmiştir. « اَلامْتِحَانَ » kelimesi « مَحَنَهُ »'dan gelmektedir. « افْتِعَال » babındandır. *'Zorla imtihan'* ya da *'zorla bela'* demektir.

"Onlara mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır." cümlesi ayrı bir cümledir. Denildi ki:

"Bu ayet seslerini kıstıklarından dolayı Ebu Bekir ve Ömer (ra) hakkında nazil olmuştur."

"Seslerini kısanların" tekid edici « اِنَّ »'nin isim olması onun haberinin her ikisi de marife olan mübteda ve haberden oluşan bir cümle olması, ikinci mübtedanın ismi işaret olması ikinci cümlenin onların amellerine karşılık olan şeylerle başlaması ve karşılığın (mükâfatın) durumu kapalı nekre olarak gelmesi seslerin lisanların fiilleriyle son derece büyük

mazhariyyete ve rızayı nail olduklarına delalet etmektedir. Bunda seslerini yükseltenlerin işledikleri fiilin (kötülüğün) büyüklüğüne dair kinaye vardır.

4 – Rasulüm sana odaların arkasından bağıranların çokları aklı ermez kimselerdir.

Bu ayet Rasulullah (sav)'e öğle vakti uyurken gelen Temim oğulları heyeti hakkında nazil olmuştur. Aralarında Akra' bin Habis ve Uyeyne b. Hısn da vardır. Odalarının arkasından (evin dışından) peygamber (sav)'e bağırdılar:

– *"Ey Muhammed! Bize çık zira bizim övgümüz zinettir. Kötülememiz de çirkinliktir."* dediler. Peygamber (sav) uyandı ve dışarı çıktı.

« الْوَرَاءُ » kişinin önden veya arkadan bedeniyle senden örtüp gizlediği yöndür. « مِنْ » sonun başlangıcı içindir. Yani nida bu mekândan çıkmış demektir. Hücre (oda) etrafı duvarla çevrilmiş sarılmış toprak parçasıdır. « فُعْلَة » veznindedir. « قُبْضَة » gibi. « مَفْعُولَة » manasınadır. Çoğulu iki ötre ile « حُجُرَاتٌ »'dur. « جـ »'in üstünüyle « حُجَرَاتٌ » şekli Yezid'in kıraatıdır. Kastolunan Rasulullah (sav)'in eşlerinin odalarıdır. Onlardan herbirine ait bir oda vardı. Onların odaların dışından çağırmaları herhalde Rasulullah (sav)'i talep ile odalara dağılmaları şeklindeydi.

Ya da peygamber (sav)'in bulunduğu odanın dışından onu çağırıyorlardı. Ancak kelime Rasulullah (sav)'i yüceltmek için (odalar şeklinde) çoğul olarak ifade edildi. Fiil onların tamamına isnad edilse de onların bir kısmının bu işi yapmış olması mümkündür. Diğerleri buna razı oldukları için de sanki bu işi topluca yapmış gibi oldular.

".. onların çoğu aklı ermez kimselerdir." Bununla onlar, içinde istisnası kastedilen kişilerin olması muhtemeldir. Kastolunanın genel bir olumsuzluk olması da muhtemeldir. Zira azlık olumsuzluk yerine geçmektedir. Ayetin varit olduğu farz üzerinde gelmesinde Rasulullah (sav)'in bulunduğu yerin yüceltilmesine dair gizli kalmayan hususlar vardır. Onu yüksek sesle çağıranların akılsızlık ve cehaletle nitelendirilmesi onlardandır.

".. odalar..." lafzının onun eşleriyle başbaşa kaldığı ve onlarla sohbet ettiği yer için kinaye olarak kullanılması onlardandır.

".. odalar..." lafzının « ال » ile marife kılınması onlardandır. Sûrenin başından bu ayetin sonuna kadar biri düşünse elbette bunları aynı

şekilde bulacaktır. Bir düşün, Allah'a ve Rasulü'ne dayanan işlerin -diğer bütün işlere karşı- kayıtsız şartsız öncelikli işler olması gerektiğiyle nasıl başladı. Sonra öne geçmenin bir türü olan sesin yüksetlilmesi ve aşikâr kılınması hususundaki yasağı getirdi. Sanki birincisi ikincisi için bir hazırlık oldu. Sonra Allah katındaki mevkiinin büyüklüğüne delalet etsin diye seslerini kısanları övdü. Daha sonra da, cesaret ettikleri şeyin çirkinliğine dikkat çekmek için, makamca en düşük insanların çağırıldığı gibi Rasulullah (sav)'in halvet anında, duvarlar arkasından çağırılmasına dair en büyük musibeti ve onun dört dörtlük çirkinliğini ifade etti. Çünkü Allah'u Teâlâ'nın yanında seslerin yükseltilmesini yasaklamak sûretiyle kadrini yüceltiği kişiye karşı bunların yaptıkları çirkinlik de son hadde varmış kötülüklerdendir.

5 - Eğer onlar sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi elbette kendileri için daha iyi olurdu. Allah çok bağışlayan çok esirgeyendir.

"Eğer onlar .. sabretselerdi..." Yani sabırları sabit olsaydı...

« أَنَّهُمْ صَبَرُوا » fail olmak üzre mahallen merfudur. Sabır nefsi hevasına bağlanmaktan menetmektir. Nitekim Allah'u Teâlâ:

﴿ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ ﴾

"Sabah akşam rablerine sırf onun rızasını dileyerek dua edenlerle birlikte sen de sabret." [25] buyurmuştur.

Onların « صَبَرَ عَنْ كَذَا » sözünde meful hazfedilmiştir. O da nefistir. Yani şundan nefsini alıkoydu demektir. Denildi ki: sabır acıdır. Onu ancak hür kişi tadar. Yanlarına çıkıncaya kadar" sözü, eğer dışarı çıksa ve onun dışarı çıkışı onlar için değilse, onlara gereken onun onlar için çıkışını bilinceye kadar sabretmeleridir.

"Kendileri için daha iyi olurdu." Sabır dinleri hakkında daha iyi olurdu.

"Allah çok bağışlayan çok esirgeyendir." bağışlaması ve merhameti boldur. Onları geniş çaplı kılmıştır. Eğer tevbe eder ve Allah'a yönelirlerse elbette bu kişilere karşı da bağışlamasını ve rahmetini daraltmaz.

---

[25] Kehf, 28.

6. – 8. ÂYETLER

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوٓا اِنْ جَٓاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُوٓا اَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ﴿٦﴾ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ فِيكُمْ رَسُولَ اللّٰهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْاِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ اُولٰٓئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ﴿٧﴾ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةً وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾

Meali

6. Ey iman edenler! Eğer fasıkın biri size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa sataşırsınız da, sonra yaptığınıza pişman olursunuz.

7. Hem bilin ki içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o birçok işlerde size uysaydı sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu kalplerinize ziynet yapmıştır. Küfrü fıskı ve isyanı da size çirkin göstermiştir. İşte doğru yolda olanlar bunlardır.

8. Bu Allah'tan bir lütüf ve nimettir. Allah Alim'dir, Hakim'dir.

Tefsiri

6 – Ey iman edenler! Eğer fasıkın biri size bir haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeden bir topluluğa sataşırsınız da, sonra yaptığınıza pişman olursunuz.

Bu ayetin Velid b. Ukbe hakkında nazil olduğu hususunda âlimler ittifak etmiştir. Rasulullah (sav) onu beni Mustalik kabilesine zekât toplayıcısı olarak göndermişti. Onunla onlar arasında cahiliyye devrinde düşmanlık vardır. Onların beldesine yaklaştığında ona doğru süvari olarak

yöneldiler. O da onların kendisini öldüreceklerini zannedip geri döndü. Rasulullah (sav)'e:

– *"Dinden döndüler ve zekâtı vermediler."* dedi. Bunun üzerine Rasulullah (sav), Halid b. Velid'i (ra) gönderdi. O onları namaz kılar vaziyette buldu. Zekâtları ona verdiler. O da aldı geri döndü.

Burada *"fasık"* ve *"haber"* kelimelerinin nekra olarak getirilmesinde bütün fasıklar ve haberler için genelleme vardır. Sanki *"Hangi fasık size hangi haberi getirirse getirsin..."* demiştir.

"Doğruluğunu araştırın," o hususta durum ve işin gerçeğin açığa çıkmasını isteyin. Fasığın sözüne itimat etmeyin. Çünkü kim fasık türünden korunmazsa, onun bir çeşidi olan yalandan korunmaz.

Ayette adalet sahibi birinin haberinin kabulune delalet vardır. Çünkü eğer biz onun getirdiği haberde de duraksarsak onu fasık ile bir kılmış oluruz ve bu hükmün ona tahsisi de faydasız olmuş olur.

« اَلْفُسُوقُ »; *'bir şeyden çıkmak'* demektir. « فَسَقَتِ الرُّطَبَةُ عَنْ قِشْرِهَا » – *"yonca kabuğundan çıktı"* denir. Harfleri değiştirilmiş şekilde yumurtayı kırdığında ve içindekini çıkardığında « فَقَسْتُ الْبَيْضَةَ » denir. Yine harfleri değiştirilmiş şekilde sahibinin elinden birşeyi gasbeder gibi çekip aldığında « قَفَسْتُ الشَّيْءَ » denir. Daha sonra büyük günahların işlenmesiyle adaletten ayrılma hususunda kullanılmıştır.

Hamza ve Ali'ye göre « فَتَثَبَّتُوا » şeklindedir. « فَتَثَبَّتْ » ve « تَبَيَّنْ » yakın manadadırlar. O da sebatın araştırmanın ve öğrenmenin istenmesidir.

".. bir topluluğa sataşırsınız..." Sataşmamanız için « بِجَهَالَةٍ » haldir. Yani işin hakikatini ve kıssanın mahiyetini bilmez olduğunuz halde demektir. Pişmanlık kederin bir çeşididir. O da olmamasını arzu ettiğin bir şeyin senden meydana gelmesine üzülmen kederlenmendir. Bu insandan uzun süre ayrılmayan bir kederdir.

7 – Hem bilin ki içinizde Allah'ın elçisi vardır. Şayet o birçok işlerde size uysaydı sıkıntıya düşerdiniz. Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu kalplerinize ziynet yapmıştır. Küfrü fıskı ve isyanı da size çirkin göstermiştir. İşte doğru yolda olanlar bunlardır.

"Bilin ki içinizde Allah'ın elçisi vardır," dolayısıyla yalan söylemeyin. Çünkü Allah (cc) ona bildirir de yalancının örtüsü parçalanır. Ya da ona dönün ve onun görüşünü isteyin. Daha sonra başlangıç cümlesi olarak şöyle buyurdu:

"Şayet o birçok işlerde size uysaydı sıkıntıya düşerdiniz." Yani sıkıntı ve helake düşerdiniz. Bu bazı Müslümanların Rasulüllah (sav)'e beni Mustalik'a karşı savaşmayı ve Velid'in sözüne inanmayı güzel göstermeye çalıştıklarına ve bazılarının da onları himaye ettiklerine delalet etmektedir. Onları buna cesaret etmekten, takva hususundaki samimiyetleri menediyordu. Onlar Allah'ın: *"Fakat Allah size imanı sevdirmiş ve onu kalplerinize zinet yapmıştır."* sözüyle istisna ettiği kişilerdir.

Denildi ki: *"Onlar, Allah'ın (cc) takva hususunda kalplerini imtihan ettiği kişilerdir."*

Allah'ın (cc) kendilerine imanı sevdirdiği kişilerin sıfatı, zikri geçenlerin sıfatından başka olunca tam ortasında başlangıç cümlesi olarak « لَكِنَّ » geldi. Bu sonra olanın olumsuzluk ve olumluluk yönünden kendisinden önce olana muhalefetidir.

"Küfrü.." bu Allah'ın (cc) nimetlerini örtmek ve inkâr etmek suretiyle onlara şükretmemektir.

"Fıskı.." bu büyük günahları işlemek suretiyle iman yolundan çıkıştır.

"İsyanı..." bu şeriat sahibinin emrettiği şeye boyun eğmeyi terk etmektir.

"İşte doğru yolda olanlar onlardır." Yani o istisna edilenler doğru yolda olanlardır. Hak yola isabet edenleri ve istikametten ayrılmayanları kastediyor.

Rüşd; ısrarlı bir şekilde hak yol üzere istikamettir. « رَشَادَة » kelimesinden gelmektedir. O da *'taş'* demektir.

8 – Bu Allah'tan bir lütüf ve nimettir. Allah âlimdir, hakimdir.

Lutüf ve nimet, ihsan etmek, nimet vermek manasınadır. Mefulun leh olmak üzere mansupturlar. Yani lutuf ve nimet olsun diye, size sevdirdi ve küfrü de çirkin gösterdi demektir. Allah (cc), mü'minlerin hallerini, aralarındaki farklılıkları ve üstünlükleri bilendir. Fazilet sahibi kişilere, onları muvaffak kılmak suretiyle ihsan ve inamda bulunduğunda da hikmet sahibidir.

9. – 11. ÂYETLER

وَاِنْ طَٓائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا ۚ فَاِنْ
بَغَتْ اِحْدٰيهُمَا عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّتٖى تَبْغٖى حَتّٰى تَفٖٓيءَ اِلٰٓى
اَمْرِ اللّٰهِ ۚ فَاِنْ فَٓاءَتْ فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُوا ۜ اِنَّ
اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطٖينَ ﴿٩﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوا بَيْنَ
اَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا
لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَٓاءٌ
مِنْ نِسَٓاءٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ ۚ وَلَا تَلْمِزُٓوا اَنْفُسَكُمْ وَلَا
تَنَابَزُوا بِالْاَلْقَابِ ۜ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْاٖيمَانِ ۚ وَمَنْ لَمْ
يَتُبْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿١١﴾

Meali

9. Eğer mü'minlerden iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve *(her işte)* adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah adil davrananları sever.

10. Ancak mü'minler kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki esirgenesiniz.

11. Ey mü'minler! Bir topluluk diğer bir topluğu alaya almasın. Belki de onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir. Kim de tevbe etmezse işte böylesi kimseler zalimdirler.

Tefsiri

9 – Eğer mü'minlerden iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa aralarını düzeltin. Şayet biri ötekine saldırırsa, Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın. Eğer dönerse artık aralarını adaletle düzeltin ve (her işte) **adaletli davranın. Şüphesiz ki Allah adil davrananları sever.**

Rasulullah (sav) eşek üzerinde olduğu halde ensardan birkaç kişinin oluşturduğu bir meclisde durdu. Bu arada eşek işedi. Abdullah b. Ubey burnunu tuttu ve:

– *Eşeğine yol ver onun kokusu bizi rahatsız etti,* dedi. Buna karşılık Abdullah b. Revaha:

– *Vallahi, onun eşeğinin sidiği senden daha iyidir,* dedi ve oradan ayrıldı. Tartışma büyüdü. Birbirlerine sövmeye ve vurmaya başladılar. Evs ve Hazrecden adamlar geldi. Sopalarla birbirlerine girdiler.

"Ellerle ayakkabılarla ve yapraklı hurma dallarıyla birbirlerine vurdular." denildi.

Bunun üzerine Rasulullah (sav) geri geldi ve onların arasını düzeltti. Bu olay üzerine bu ayet nazil oldu.

« اقْتَتَلُوا » kelimesi mana üzerine hamledilerek çoğul kılınmıştır. Çünkü iki gurup topluluk ve insanlar manasınadır. « فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا » da lafza bakılarak tesniye getirilmiştir.

Bağy: Haddi aşmakta ileri gitmek, zulmetmek ve barıştan kaçınmak demektir.

"Allah'ın buyruğuna dönünceye kadar saldıran tarafla savaşın." Yani Allah'ın kitabında zikrolunan barışa ve düşmanlığın gitmesi ile ilgili buyruğuna dönünceye kadar.

« الْفَيْءُ » Dönüş demektir. Gölge ve ganimet bununla adlandırılmıştır. Çünkü gölge, güneşin onu silmesinden sonra geri döner. Ganimet de kâfirlerin mallarından Müslümanlara dönen şeydir. Saldıran gurubun hükmü, savaştığı müddetçe kendilerine karşı savaşılmasının gerekliliğidir. Savaşmayı bıraktığında ise bırakılırlar. Eğer savaşmayı kesip Allah'-

ın (cc) emrine dönerlerse artık aralarını adaletle düzeltin. *"Adaletli davranın"* adaletli olun. Bu araların bulunmasında adaletle emredildikten sonra, genel yollu adaletin kullanılmasıyla emirdir.

"Adil davrananları..." adaleti olanları... « اَلْقِسْطُ » zülüm « اَلْقَسْطُ » ise adalet demektir. Fiil de bundandır. « اِفْعَال » babındandır. Hemzesi ayırma içindir. Yani adalet zail oldu demektir. O da zülumdur.

10 - Ancak mü'minler kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin ve Allah'tan korkun ki esirgenesiniz.

"Ancak mü'minler kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin." Bu aralarında ayrılık meydana gelen mü'minlerin arasının islah edilmesi gerektiğine dair açıklamadır. Ayrıca imanın iman ehli arasında kardeşliğe üstün olması da ondan aşağı kalmayan yakın dostluklar ve bitişik akrabalıklar kurduğunu beyandır. Sonra âdete göre bunun bir benzeri şey, kardeşleri arasında meydana gelse diğerleri onu kaldırmaya ve onların arasını barış ile bulmaya çalışırlar. Din kardeşliği ise buna daha layıktır.

Yakub'a göre « اِخْوَتَكُمْ » – *"kardeşleriniz"* şeklindedir.

"Allah'tan korkun ki esirgenesiniz." yani Allah'tan (cc) korkun. Takva sizi ittifaka ve birleşmeye götürür. Bunu yaptığınızda Allah'ın rahmetinin size ulaşması umulur. Ayet, haddi tecavüz etmenin, iman ismini kaldırmadığına delalet etmektedir. Çünkü onlar haddi tecavüzlerinin mevcudiyetiyle bilrikte mü'minler olarak adlandırılmışlardır.

11 - Ey mü'minler! Bir topluluk diğer bir topluğu alaya almasın. Belki de onlar kendilerinden daha iyidirler. Kadınlar da kadınları alaya almasınlar. Belki onlar kendilerinden daha iyidirler. Kendi kendinizi ayıplamayın, birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir. Kim de tevbe etmezse işte böylesi kimseler zalimdirler.

Kavim (topluluk) kelimesi özellikle erkeklerdir. Çünkü onlar kendilerinin işlerini görüp nafakalarını temin ederler. Nitekim Allah'u Teâlâ:

﴿ اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ ﴾

"Erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur." [26] buyurmuştur.

O aslen « صَائِمٌ » ve « زَائِرٌ » kelimelerinin çoğulu « صَوْمٌ » ve « زَوْرٌ » olduğu gibi « قَائِمٌ » kelimesinin çoğuludur. Kavim (topluluk) kelimesinin erkeklere has kılınması, ayette açıktır, zira eğer kadınlar kavim kelimesine dâhil olsalardı *"kadınlar da kadınları alaya almasınlar"* demezdi. Züheyr bunu şu sözünde ifade etmektedir.

وَمَا اَدْرِى وَسَوْفَ اِخَالُ اَدْرِى ‏ اَقَوْمٌ اٰلُ حِصْنٍ اَمْ نِسَاءٌ

(Şuan) ***bilmiyorum.*** *(Ama)* ***ileride bileceğim***

Evin reisi erkekler mi yoksa kadınlar mı?

"Firavun'un kavmi" ve ad kavmi sözlerindeki kavim kelimesi erkekleri ve dişileri içermektedir. Aslında *"kavim"* lafzı iki gurubu içermemektedir. Ve bunlarda sadece erkekler kastedildi, dişlerin zikri terk edildi. Çünkü onlar erkeklerine tabidirler. *"Kavim"* ve *"kadınlar"* kelimelerinin nekra kılınmasının iki manaya ihtimali ardır. Mü'min erkek ve kadınların bir kısmının bir kısmını alaya almamalarının kastedilmesi veya genel bir ifadenin kastedilmesi ki bu da onlardan her bir gurubun alaya almaktan menedilmesidir. Erkeklerin ve kadınların alaya alma işini tek başına yapmadıklarını bildirmek ve üzerinde bulundukları durumun kötülüğünü göstermek için tek kişi üzere *"bir adam bir adamı ve bir kadın bir kadını alaya almasın"* demedi.

"Belki onlar kendilerinden daha iyidirler" sözü, yasağın sebebini soran kişiye verilen cevabın yerine geçen başlangıç cümlesidir. Değilse onun hakkı kendisinden öncesine « فَ » ile bağlanmaktır. Mana; onların her birinin kendisiyle alay edilen kişinin, Allah (cc) katında alaya alan kişiden daha hayırlı olabileceğine inanmaları gerektiğidir. Zira insanlar ancak görünüşe muttali olabilirler. Gizlilikleri bilemezler. Allah (cc)

---

[26] Nisa, 34.

katında ağır basan ise kalplerin safiyetidir. Dolayısıyla da Allah'u Teâlâ'-nın değer verdiği kişiyi küçük görmek suretiyle kişi nefsine zulmetmiş olur. İbni Mesud (ra)'dan şöyle nakledilmiştir:

"Bela size bağlı kılınmıştır. Bir köpekle alay etsem köpeğe dönüşmekten korkarım."

"Kendi kendinizi ayıplamayın." dindaşlarınızı ayıplamayın.

« اَللَّمْزُ » — *"lemz"* ayıplamak ve dille çatmak demektir. Yakub ve Sehle göre « وَلاَ تَلْمُزُوا » şeklindedir. Mü'minler tek bir nefis gibidir. Bir mü'min bir mü'mini ayıpladığında sanki kendisini ayıplamış olur.

Denildi ki: *"Bunun manası kendisiyle ayıplandığınız şeyi yapmayın demektir. Zira kim birini ayıpladığında sanki kendisini ayıplamış olur."* demektir. Yasaklanan lakap, kusur isnad etmek ve kötülemek için söylendiğinden, kendisine lakap takılan tarafından çirkin görülen lakaptır. Sevdiği lakap hususunda ise bir beis yoktur.

Rivayete göre Beni Temim den bir grup Bilal, Habbab, Ammar ve Süheybi alaya almıştı da bu ayet bu yüzden nazil olmuştu.

Hz. Aişe den *(Radıyallahu Anha)* rivayet edildiğine göre o, Zeynep binti Hüzeyme'nin kısalığını alaya almıştı.

Enes (ra)'den yapılan rivayete göre Peygamber (sav)'in eşleri ümmü Seleme'nin kısalığını alaya almışlardı.

Yine rivayete göre bu ayet Sabih b. Kays hakkında nazil olmuştur. O ağır işitiyordu. Bu sebeple işitmesi için Rasulullah'ın (sav) meclisinde ona yer ayırıyorlardı. Bir gün yol açın diyerek geldi. Rasulullah (sav)'ın yanına vardı. Birine:

– *"Toplan da oturalam,* dedi. O da:

– *Bu kim?* diye sordu. Adam:

– *Ben falanım,* dedi. Bunun üzerine Sabit:

– *Bilakis sen falanca kadının oğlusun",* dedi. Bu sözüyle cahiliye devrinde kendisiyle ayıplandığı annesini kastediyordu. Adam utandı. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu. Daha sonra Sabit:

"Bundan sonra ebedi olarak soy hususunda kimseye karşı övünmeyeceğim" dedi.

"İmandan sonra fasıklık ne kötü bir isimdir." Buradaki isim zikredilme demektir. Bu; *"İnsanlar arasında ismi keremle ya da kötülükle uçtu."* sözündendir. Hakikati onun zikri yükseldi ve insanlar arasında yüceldi demektir. Sanki şöyle denilmiştir: *"Mü'minler için bu günahları işleme sebebiyle fısk ile yüksek bir şekilde zikredilmek ne kötüdür."*

"İmandan sonra" sözü iman ile imanın sakındırdığı fıskın bir arada bulunmasını çirkin göstermektir. *"Yaşlılıktan sonra hevaya meyil ne kötü bir durumdur"* sözünde olduğu gibi.

Denildi ki: Yahudi iken Müslüman olanlara karşı övdükleri *"ey yahudi" "ey fasık"* şeklindeydi de bundan menedildiler ve onlara *"Bir adamı imandan sonra, fısk ve yahudilikle zikretmeniz ne kötü bir zikretmedir"* denildi.

"Kim de menedildiği şeyden tevbe etmezse, işte böylesi kimseler zalimlerdir"

« لَمْ يَتُبْ » de « مَنْ »'in lafzından dolayı tekil kıldı « وَأُولَئِكَ » de manasından dolayı çoğul kıldı.

❁ ❁ ❁

12. ÂYET

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَث۪يرًا مِنَ الظَّنِّۘ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًاۜ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ اَخ۪يهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَح۪يمٌ ﴿١٢﴾

Meali

12. Ey iman edenler! Zandan çokca kaçının. Çünkü zannın bir kısmı günahtır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Biriniz diğerinizi arkasından çekiştirmesin. Biriniz ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. O halde Allah'tan korkun. Şüphesiz ki Allah tevbeyi çok kabul edendir, çok esirgeyendir.

Tefsiri

Şerden uzaklaştırdığında « دَنَّبَهُ الشَّرَّ » – *"onu şerden uzaklaştırdı"* denir. Onun hakikati onu bir tarafa çekti demektir. « جَنَّبَ » fiili iki meful alır. Nitekim Allah'u Teâlâ:

﴿ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰه۪يمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَاجْنُبْن۪ي وَبَنِيَّ اَنْ نَعْبُدَ الْاَصْنَامَۜ ﴾

"Hatırla ki İbrahim şöyle demişti: Rabbim beni ve oğullarımı putlara tapmaktan uzak tut" buyurmuştur.

Mutavaat için olduğunda « اجْتَنَبَ الشَّرَّ » de olduğu gibi bir meful alır. Kaçınılması emrolunan zannın bir kısmıdır. Bu bir kısım da çoklukla sıfatlanmıştır.

"O senin hayır sahipleri hakkındaki kötü düşüncendir. Günahkârlar için ise, bize düşen onlar hakkında yaptıkları fillere göre düşünmektir."

Ya da ayetin manası çokca kaçının, ya da bir kısmından sakınma mümkün olsun diye çoğundan sakının demektir.

"Günah sahibi" azaba müstehak olan günahtır. Günahın karşılığı (ceza) için « تَكَالْ » ve « عَذَابْ » gibi « فَعَالْ » vezninde « أَثَامْ » de denilmiştir.

"Birbirinizin kusurunu araştırmayın." Yani Müslümanların gizliliklerini ve ayıplarını araştırmayın. Bir işi arzuladığında ve onu araştırdığında « تَجَسَّسَ الأَمْرَ » – *"işi araştırdı"* denir. « جَسَّ » fiilindendir. « تَفَعُّلْ » vezninde dir. Mücahitten şöyle nakledilmiştir:

"Allah kulları üzerine örttüğü müddetçe kusurları araştırmayın, demektir."

"Biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin."

Gıybet: kişiyi yokluğunda ayıplayarak zikretmektir « غِيبَةٌ » – *"Cinayet / adam öldürme"* kelimesi « اغْتِيَالْ » kelimesinden geldiği gibi. « اغْتِيَابْ » kelimesinden gelmektedir. Hadisi şerifte:

"O kardeşini çirkin gördüğü şeyle zikretmendir. Eğer o, onda varsa, o gıybettir. Değilse o bühtandır" buyurulmuştur.

İbni Abbas (ra)'dan şöyle nakledilmiştir:

"Gıybet insan köpeklerinin katığıdır."

Medine kıraatine göre « مَيْتًا » ve « مَيِّتًا » şeklindedir.

"Biriniz ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı?" Bu gıybet edenin gıybetini yaptığı kişinin şerefine dil uzatmasının, en çirkin bir surette mübalağalarla örneklendirilmesi ve tasviridir. Şunlar o mübalağalardandır: Manası itirafa zorlayan sonu son derece çirkin olan şeyin sevgi kelimesine bitiştirilmesi, fiilin *"sizden biriniz"* şeklinde bir kişiye isnad edilmesi, bu birlerden hiç birinin bunu sevmediğini bildirmesi. Gıybeti, insan eti yemek şeklinde örneklendirmesi, kardeş kılmak suretiyle temsil getirdi. Onu da kardeş eti noktasında bırakmadı ölü kardeş kıldı. Katade'den şöyle nakledilmiştir:

"Kurtlanmış leşi bulduğunda ondan yemeyi çirkin gördüğün gibi din kardeşinin etini yemeği de aynı şekilde çirkin gör demektir."

« مَيْتًا » kelimesi « لَحْم » kelimesinden, ya da « أَخِيهِ »'den hal olmak üzere mansuptur. Onlardan hiçbirinin kardeşinin ölüsünü yemeyi sevmediğini onlara kabul ettirdikten sonra, *"işte bundan tiksindiniz"* dedi. Yani sizin onu çirkin görmeniz akıl düzgünlüğüyle gerçekleşti. O halde bunun bir benzeri olan gıybeti çirkin görmeniz de din düzgünlüğüyle gerçekleşsin.

Tevvab: Tevbenin kabulu hususunda son hadde varan demektir. Mana:

"Sakınmakla emrolunduğunuz şeyleri terketmekle ve bunlardan işlediğiniz şeylere pişman olmakla Allah'tan sakının. Çünkü siz eğer sakınırsanız Allah sizin tevbenizi kabul eder ve size tevbe eden müttakilerin sevabını verir."

Rivayet edildiğine göre Selmanı Farisi (ra) sahabeden iki kişiye hizmet ediyordu. Onların yemeklerini pişiriyordu. Birgün uyudu işinden geri kaldı. Onu kendileri için katık istemek üzere Rasulullah (sav)'e gönderdiler. Rasulullah (sav)'in kilerinin başında Üsame b. Zeyd (ra) vardı.

– *Yanımda bir şey yok* dedi. Selman (ra) o iki sahabeye bunu haber verdi. Onlar:

– *Eğer onu samiha kuyusuna göndersek onun suyu kurur"* dediler. Rasulullah (sav)'in huzuruna geldiklerinde Rasulullah (sav) ikisine:

– *"Bana ne oluyor ki ağızlarınızda et yeşilliği* [27] *görüyorum."* buyurdu. Onlar:

– *Et yemedik,* dediler. Rasulullah (sav):

– *"Gerekten siz ikiniz gıybet ettiniz. Kim bir mü'minin gıybetini ederse onun etini yemiştir"* buyurdu. Sonra da bu ayeti okudu. Denildi ki:

"Halkın gıybeti, haktan uzak kalmaktan olur."

❁ ❁ ❁

[27] Ölü eti olduğunu kastetmek için *"yeşilliği"* demiştir.

13. ÂYET

يَآ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثٰى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَٓائِلَ لِتَعَارَفُوا ۜ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ أَتْقٰيكُمْ ۜ إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ ﴿١٣﴾

Meali

13. Ey insanlar! Doğrusu biz sizi bir erkekle bir dişiden yarattık ve birbirinizle tanışmanız için sizi milletlere ve kabileler ayırdık. Muhakkak ki Allah yanında en değerli ve en üstün olanınız. O'ndan en çok korkanınızdır. Şüphesiz Allah bilendir haberi olandır.

Tefsiri

"...Sizi bir erkekle bir dişiden yarattık." Adem'den (as) ve Havva'dan, ya da her birinizi bir baba ve bir anadan yarattık. Dolayısıyla sizden hiçbir kimse yoktur ki; onun durumu diğerinin durumuna eşit olmasın. Dolayısıyla neseb hususunda övünme ve üstünlük taslamanın hiçbir manası yoktur.

"Sizi milletlere ve kabilelere ayırdık". Şa'b (millet) Arapların oluşturduğu altı tabakanın birincisidir. Onlar, Şa'b (millet) Kabile Amare (küçük kabile) Batn (oba) Fahz (akraba topluluğu ve fasile (aşiret)dir. Şab kabilelerden oluşur kabile amarelerden oluşur. Amare batınlardan oluşur. Fahz aşiretlerden oluşur.

Hüzeyme millettir. Kinane kabiledir. Kureyş amaredir. Kusay batındır. Haşim hafsdır. Abbas fasiledir.

Şuub (milletler) diye adlandırıldı. Çünkü kabileler ondan dağılmıştır.

"Tanışmanız için" sizi birbirinizin soyunu bilesiniz de babanızdan başkasına nispet iddia etmeyesiniz diye milletlere ve kabilelere ayırdı. Aba u ecdad ile övünmek ve soy hususunda üstünlük iddiasında bulunmak için değil. Bundan sonra tasanın kendisiyle diğerlerinden üstün olduğu, Allah katında kendisiyle şeref ve üstünlük kazandığı hasleti açıkladı.

"Allah katında en değerli ve en üstününüz, O'ndan en çok korkanızdır." buyurdu. Hadisi şerifte şöyle buyurulmuştur:

"Kimi insanların en üstünü olmak sevindirirse o Allah'tan korksun." İbni Abbas (ra) şöyle nakledilmiştir:

"Dünya üstünlüğü zenginliktir. Ahiret üstünlüğü takvadır."

Rivayet edildiğine göre Rasulullah (sav) Mekke'nin fethini övdü sonra da şöyle dedi:

"Sizden cahileye övüncünü ve kibrini gideren Allah'a hamd olsun. Ey insanlar! İnsanlar ikiye ayrılır: Mü'min / müttaki Allah katında üstündür, kâfir günahkâr Allah katında değersizdir." Sonra da ayeti okudu.

Yezid b. Şecere'den şöyle nakledilmiştir:

"Rasulullah (sav) *Medine çarşısına uğradı. Arkasından, 'beş vakit namazı kılmaktan beni menetmemek şartıyla beni kim satın alır' diyen zenci bir köle gördü. Onu biri satın aldı. Köle hastalandı. Rasulullah* (sav) *onu ziyaret etti. Daha sonra köle vefat etti. Rasulullah* (sav) *onun defnine geldi. Bu hususta ashab bazı şeyler söylediler de bunun üzerine:* ***'Şüphesiz ki Allah bilendir, haberdar olandır'*** *ayeti indi."*

Yani Allah kalplerin üstünlüğü ve takvasını bilendir. Nefislerin arzularındaki kasıtlarından da haberdar olandır.

❁ ❁ ❁

14. – 18. ÂYETLER

قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّا ۜ قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُولُوا اَسْلَمْنَا وَلَمَّا
يَدْخُلِ الْاِيمَانُ فِي قُلُوبِكُمْ ۜ وَاِنْ تُطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ
مِنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـًٔا ۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ
الَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ
وَاَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ۖ اُولٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿١٥﴾ قُلْ اَتُعَلِّمُونَ
اللّٰهَ بِدِينِكُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ۜ
وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾ يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُوا ۜ قُلْ لَا
تَمُنُّوا عَلَيَّ اِسْلَامَكُمْ ۚ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَدٰيكُمْ لِلْاِيمَانِ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ ۜ
وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

Meali

14. Bedeviler "inandık" dediler. De ki: siz iman etmediniz, ama "islam olduk" deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz, Allah işlerinizden hiçbirşeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

15. Gerçek mü'minler! Ancak Allah'a ve Rasulü'ne iman eden ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır.

16. De ki: siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde olanları da bilir, yerde olanları da, Allah herşeyi hakkıyla bilendir.

17. Onlar İslâm'a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz bilesiniz ki, sizi imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur.

18. Şüphesiz Allah göklerin ve yerin görülmeyen esrarını bilir. Allah yaptıklarınızı görendir.

Tefsiri

14 - Bedeviler "inandık" dediler. De ki: siz iman etmediniz, ama "islam olduk" deyin. Henüz iman kalplerinize yerleşmedi. Eğer Allah'a ve elçisine itaat ederseniz, Allah işlerinizden hiçbirşeyi eksiltmez. Çünkü Allah çok bağışlayan, çok esirgeyendir.

"Bedeviler inandık dediler" yani bazı bedeviler *"inandık"* dediler. Çünkü bedevilerden Allah'a ve ahiret gününe inananlar var. Onlar beni Esed bedevileridir. Kıtlık yılı Medine'ye gelmişler ve kelime-i şehadet getirerek Müslüman olmuşlardı. Sadaka istiyorlar ve Müslümanlıklarını boşa kakıyorlardı. *"İnandık dediler;"* yani zahiren ve batinen inandık Ey! Muhammed (sav) dediler. Sen onlara de ki: Siz kalplerinizle inanmadınız. Ancak siz *"islam olduk"* deyin. Zira iman tasdiktir. İslam ise şehadet getirmek suretiyle barışa giriştir ve Müslümanlar için harbi olmaktan çıkıştır. *"henüz iman kalplerinize yerleşmedi"* sözü görülmüyor mu? Bil ki kalbin muvafakatı olmaksızın dille ikrar edilen şey islamdır. Kalbin kendisine dile muvafakat ettiği şey ise imandır. Bu lugat itibariyledir. Şer'i yönden ise iman ve İslam bilindiği üzere birdir. « لَمَّا » da bir işin olmasını bekleme manası vardır. Oda onların bir kısmının daha sonra iman edeceklerine delalet etmektedir.

Ayet *"iman kalple değil dille olur"* diyen Kerramiyeti'nin görüşünü çürütmektedir. Eğer sen ayetin ibaresindeki *"iman ettik demeyin. Lakin islam olduk deyin."* Ya da *"De ki siz iman etmediniz. İslam oldunuz,"* şeklinde olmalıydı dersen derim ki: Bu ibare önce onların iddiasının yalan olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla güzel bir edeple *"De ki: Siz iman etmediniz"* denildi. Açık açık *'yalan söylediniz'* demedi, var

olduğunu iddia ettikleri şeyin olmadığını ifade eden *'siz iman etmediniz.'* sözünü onun yerine getirdi. Manası imanı sözle ifade etmeyi yasaklayan bir lafızla muhatap kılınmalarını, çirkin karşıladı için *'iman ettik demeyin'* denilmesi yerine, *"siz iman etmediniz"* sözüyle yetinildi. Onların *"iman ettik"* sözünde zan ve iddianın çıkış noktasından hariç kalması için *'lakin siz İslam oldunuz'* da demedi. Eğer *'lakin siz İslam oldunuz'* denilseydi bu onların sözünün kabul edilmesi olurdu. Bu da kabul edilen bir şey değildir.

"Henüz iman kalplerinize girmedi" sözü, *"iman etmediniz"* sözünün manaca tekrarı değildir. Çünkü *"iman etmediniz"* sözünün faydası, onların iddiasını yalanlamadır. *"Henüz iman kalplerinize girmedi"* sözünün faydası ise, demekle emrolundukları şeyin vaktini beyandır. Sanki onlara şöyle denilmiştir:

"Kalbiniz dilinize muvafakat etmediğinde, 'lakin İslam göründük' deyin." Çünkü o « قولوا » – *"deyin"* sözündeki zamirden hal olarak vaki olan bir sözdür. Eğer Allah'a (cc) ve Rasulü'ne (sav) nifakı terketmek suretiyle gizli de itaat ederseniz Allah (cc) iyiliklerinizin sevabından hiçbirşey eksiltmez.

Basra kıraat ekolüne göre « لَا يَأْلِتْكُمْ » şeklindedir. « أَلَتَ – يَأْلِتُ » « آلَاتَ – يُلِيتُ » ve « لَاتَ – يَلِيتُ » fiilleri aynı manaya gelmektedirler. O da eksiltmek demektir. Şüphesiz ki Allah günahları örtmek suretiyle çok bağışlayan, onları kusurlardan tevbeye hidayet etmek suretiyle, çok esirgeyendir. Daha sonra Allah ihlâs sahibi mü'minleri vasfetti şöyle buyurdu:

15 – Gerçek mü'minler! Ancak Allah'a ve Rasulü'ne iman eden, ondan sonra asla şüpheye düşmeyen, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır. İşte doğrular ancak onlardır.

« ارْتَابَ » fiili kişiyi töhmetle birlikte şüpheye düşürdüğünde kullanılan « رَابَهُ » fiilinin mutavatıdır. Mana; onlar iman ettiler sonra iman ettikleri, tasdik ettikleri hususta nefislerinde hiçbir şüphe meydana gelmedi. Yakin getirmek ve şüphe etmemek imanın özü olduğundan, makamını göstermek için imandan sonra, onu yalnız zikretti ve onu gele-

cek zamanlar içinde de dipdiri kaldığını bildirmek için « ثُمَّ » sonra kelimesiyle imana atfetti. *"Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla savaşanlardır."* Bununla kendisine karşı cihad edilenin kastedilmesi mümkündür. O da savaşan düşman ya da şeytan ya da nefsin hevasıdır.

« جَاهَدَ »'nin « جَهَدَ » fiilinden mübalağa olması da mümkündür. *"Canlarıyla savaşırlar,"* sözüyle savaşın kastolunması ve ibadetlerin tamamının ele alınması mümkündür. Malların bir benzerinin kastedilmesi zekâtın ve mala taalluk eden bütün salih amellerin ele alınması mümkündür. Mübteda olan « اَلْمُؤْمِنُونَ »'nin haberi « اُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ »'dir. Yani *"iman ettik"* sözlerinde doğru söyleyenlerdir. Beni Esed bedevilerinin yalan söylediği gibi yalan söylemeyenlerdir. Ya da onlar imanları doğru ve gerçek olanlardır.

« اَلَّذِينَ اٰمَنُوا » sözü « هُمْ »'ün sıfatıdır. Bu ayet indiğinde bedeviler peygamber (sav)'e geldiler. Samimi olduklarına dair yemin ettiler. Bunun üzerine şu ayet nazil oldu.

16 - De ki: siz dininizi Allah'a mı öğretiyorsunuz? Oysa Allah göklerde olanları da bilir, yerde olanları da. Allah herşeyi hakkıyla bilendir.

Kalplerinizin tasdik ettiğini O'na mı bildiriyorsunuz? Allah nifakı ihlâs ı ve diğerlerini hakkıyla bilendir.

17 - Onlar İslâm'a girdikleri için seni minnet altına sokuyorlar. De ki: Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Eğer doğru kimselerseniz bilesiniz ki, sizi imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur.

« اَنْ » yani « بِاَنْ » demektir. Müslüman olmalarını kastediyor: « اَلْمَنُّ » teşekkür edilsin diye nimet ve ihsanın zikredilmesidir.

".. bilesiniz ki, sizi imana erdirdiği için asıl Allah size lütufta bulunmuştur." yani başa kakma sizi karşı Allah'a aittir. « اَنْ هَدَاكُمْ » sizi imana erdirmesiyle ya da sizi iman erdirdiği için demektir.

"Eğer doğrulardan iseniz..." eğer zannınız doğruysa, iddianız doğrulanmışsa, ancak siz Allah'ın bunun zıddını bildiğine inanıyor ve iddia ediyorsanız şartın cevabı kendisinden öncesinin ve cehaletinizden dolayı hazfedilmiştir. Takdiri: *"Allah'a iman ettiğinize dair iddianızda eğer doğrulardansanız, öyleyse minnet size karşı Allah'a aittir"* şeklindedir.

« اَنْ هَدَاكُمْ » – *"eğer sizi imana erdirmişse"* şeklinde de okunmuştur.

18 – Şüphesiz Allah, göklerin ve yerin görülmeyen esrarını bilir. Allah yaptıklarınızı görendir.

Mekke kıraat imamlarına göre « يَعْمَلُونَ » şeklinde « ى » iledir. Bu onların davalarında doğrulardan olmadıklarını beyandır. Şunu kastediyor:

"Allah Teâlâ âlemdeki her gizliyi bilir. Gizli ve açıkta işlediğiniz her ameli görür. O'ndan hiçbirşey O'na gizli kalmaz. Dolayısıyla O gaybleri bilen olduğu halde sizin kalplerinizdeki şeyler O'na nasıl gizli kalır?"

❁ ❁ ❁

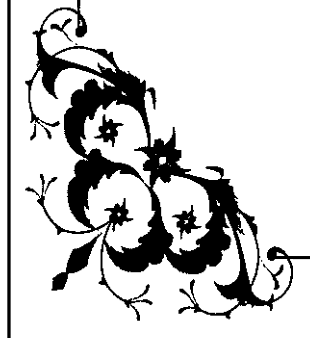
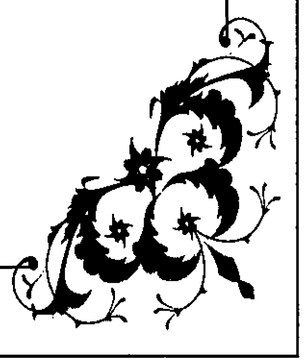



Sûre - 50

KÂF SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur; 45 âyettir.

Cüz - 26

1. – 11. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُٓوا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا شَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا ذٰلِكَ رَجْعٌ بَعِيدٌ ﴿٣﴾ قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ حَفِيظٌ ﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ فَهُمْ فٖي اَمْرٍ مَرِيجٍ ﴿٥﴾ اَفَلَمْ يَنْظُرُٓوا اِلَى السَّمَٓاءِ فَوْقَهُمْ كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾ وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا فٖيهَا رَوَاسِيَ وَاَنْبَتْنَا فٖيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهٖيجٍ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ عَبْدٍ مُنٖيبٍ ﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً مُبَارَكًا فَاَنْبَتْنَا بِهٖ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَصٖيدِ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضٖيدٌ ﴿١٠﴾ رِزْقًا لِلْعِبَادِ وَاَحْيَيْنَا بِهٖ بَلْدَةً مَيْتًا كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

Meali

1. Kâf. Şerefli Kur'an'a andolsun!

2. Kâfirler aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştılar da, "Bu şaşılacak birşeydir" dediler.

3. Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı *(dirileceğiz)* bu uzak bir dönüştür.

4. Biz toprağın onlardan neleri eksilttiğini kesinlikle bilmekteyiz. Yanımızda o bilgileri koruyan bir kitap vardır.

5. Bilakis onlar, Hak kendilerine gelince yalanladılar. Şimdi onlar şaşırmış bir haldedirler.

6. Üstlerindeki göğe bakmazlar mı ki, onu nasıl bina etmiş ve nasıl donatmışız, onda hiçbir çatlak da yok.

7. Yeryüzünü de döşedik ve ona sabit dağlar koyduk. Orada gönül açan her türden *(bitkiler)* yetiştirdik.

8. Allah'a yönelen her kula, gönül gözünü açmak ve ibret vermek için *(bütün bunları yaptık).*

9. Gökten bereketli bir su indirdik. Onunla bahçeler ve biçilecek taneler bitirdik.

10. – 11. Kullara rızık olması için birbirine girmiş, küme küme tomurcukları olan, uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik. Ve o su ile ölü bir toprağa can verdik. İşte hayata yeniden çıkış da böyledir.

Tefsiri

1 – Kaf. Şerefli Kur'an'a andolsun!

Üslupları aynı olduğundan dolayı « ق وَالْقُرْاٰنِ الْمَجِيدِ بَلْ عَجِبُوا » *"Kaf şerefli Kur'an'a andolsun. Kâfirler aralarından bir kurtarıcının gelmesine şaştılar."* Sözü « ص وَالْقُرْاٰنِ ذِى الذِّكْرِ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا » – *"Sad o şanlı Kur'an'a andolsun küfredenler* (iddia ettiklerinin) *aksine bir gurur ve tefrika içindedirler."* sözü gibidir.

Mecid: Diğer kitaplara karşı şan ve şeref sahibi demektir. Kim onun manalarını ihata eder ve içindekilerle amel ederse, o Allah katında ve insanlar katınla şan ve şeref sahibi olur.

2 – Kâfirler aralarından bir uyarıcının gelmesine şaştılar da "bu şaşılacak birşeydir" dediler.

Mekke kâfirleri, aralarından bir kurtarıcının; yani Muhammed (sav)'in gelmesine şaştılar sözü, şaşkınlık verici bir şey olmayan şeye karşı şaşırmalarını inkârdır. O da adaletini ve güvenilirliğini bildikleri içlerinden bir adamın korkutucu şeyle onları uyarmasıdır. Böyle olan biri ancak kavmine nasihat eden ve onlara kötü birşeyin ulaşmasından korkan biri olur o korkutuldukları şeyin onları gölgelediğini bildiğinde de ona gereken onları uyarmaktır. Birde o tehlikelerin en tehlikelisi olunca nasıl olursa olsun, yine bu sözü söz onların, Allah'u Teâlâ'nın gökleri yeri ve ikisi arasındakileri yaratmaya, herşeyi icad etmeye Kadir olduğunu bildikleri ve ilk yaratılışı kabul ettikleri halde, aklın bir ceza yurdunun mutlaka olması gerektiğine şehadet etmesine rağmen, uyarıldıkları dirilişe karşı şaşkınlık göstermelerini inkârdır.

3 – Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı (dirileceğiz) **bu uzak bir dönüştür.**

Daha sonra onların dirilişi uzak görmelerinin, daha uzak ve inkâra daha layık olduğuna delalet etsin diye; *"kâfirler, 'bu şaşılacak bir şeydir. Biz öldüğümüz ve toprak olduğumuz zaman mı* (dirileceğiz) *bu uzak bir dönüştür' dediler."* Sözüyle iki inkârdan birine dayandı. Bu sözleriyle büyük küfre girdiklerine şehadet olsun diye zamir yerine « كَافِرُونَ » – *"kâfirler"* sözünü açıktan getirdi. Yine bu ayet dönüşe işarettir. « إذَا » gizli bir fiille mansubtur. Manası öldüğümüz ve çürüdüğümüz zaman mı döneceğiz demektir. Nafi, Ali, Hamza ve Hafsa göre « مِتْنَا » şeklindedir.

"Bu uzak bir dönüştür." uzak görülen kabul edilmez bir dönüştür. « هٰذَا قَوْلٌ بَعِيدٌ » – *"bu uzak bir sözdür"* sözünde olduğu gibi. Yani fikir ve tatbikten uzaktır demektir. « رَجْعٌ » dönüş kelimesinin « مَرْجُوعٌ » manasına olması mümkündür. O da cevap demektir. O zaman bu onların uyarıldıkları dirilişi inkâr etmelerini uzak gören Allah'u Teâlâ'nın sözünden olur. Durak « تُرَابًا » üzerindedir. Bunun üzerinde olması güzeldir. « رَجْعٌ » kelimesi « مَرْجُوعٌ » cevap manasında olduğunda zarfı naspeden uyarıcının delalet ettiği uyarılan şeydir. O da diriliştir.

4 – Biz toprağın onlardan neleri eksilttiğini kesinlikle bilmekteyiz. Yanımızda o bilgileri koruyan bir kitap vardır.

"Biz toprağın onlardan neleri eksilttiğini kesinlikle bilmekteyiz." Bu onların dirilişi uzak görmelerine cevaptır. Çünkü ilmi dakik olan ve yerin ölülerin cesetlerinden neleri eksilttiğini, onların etlerinden ve kemiklerinden neleri yediğini bilen zat, elbette onları oldukları gibi diri olarak geri döndürmeye kadir olur.

"Yanımızda o bilgileri koruyan bir kitap vardır." O levh-i mahfuzdur. Ya da kendisine emanet ettiklerini ve içine yazdıklarını koruyan bir kitap vardır demektir.

5 – Bilakis onlar, Hak kendilerine gelince yalanladılar. Şimdi onlar şaşırmış bir haldedirler.

"Bilakis onlar, hak kendilerine gelince yalanladılar." Onların şaşkınlıklarından daha çirkin olanı getirdiklerine delalet etsin diye ilk « بَلْ » bilakis harfinden sonra ikinci « بَلْ »'i getirdi.

O çirkin olan şey de, hakkı -düşünmeden yalanlamalarıdır: *"Onlar şaşırmış haldedirler"* kararsız haldedirler. Yüzük geniş olduğundan dolayı oynadığında « مَرَجَ الْخَاتَمُ فِى الْاِصْبَعِ » – *"yüzük parmakla hareket ediyor, durmuyor"* denir. Bu sebeple onlar bazan *"şairdir"* bazen *"sihirbazdır"* bazen *"kâhindir"* derler. Tek bir şey üzerinde kalmazlar.

Denildi ki: *"Hak Kur'an'dır"* dirilişi bildirmektedir de denildi. Daha sonra Allah onlara yeniden dirilişe karşı kudretini gösterdi, şöyle buyurdu.

6 – Üstlerindeki göğe bakmazlar mı ki, onu nasıl bina etmiş ve nasıl donatmışız onda hiçbir çatlak da yok.

Dirilişi inkâr ettiklerinde Allah Teâlâ'nın âlemin yaratılışındaki kudret eserlerine bakmıyorlar mı? Onu gökyüzünü nasıl bina ettik direksiz nasıl yükselttik. Onu yıldızlarla nasıl süsledik. *"Onda hiçbir çatlak da yok"* onda hiçbir yarık da yok. Yani o ayıplardan selimdir. Onda hiçbir yarık hiçbir çatlak ve hiçbir gedik yoktur.

7 – Yeryüzünü de döşedik ve ona sabit dağlar koyduk. Orada gönül açan her türden (bitkiler) **yetiştirdik.**

"Yeryüzünü de döşedik..." Onu donattık, ona sabit dağlar koyduk, sabit dağlar. Eğer onlar olmasaydı yeryüzü kayardı. *"Her çiftten"* yani bir türden *"gönül açan"* güzelliğinden dolayı şad olurum.

8 - Allah'a yönelen her kula, gönül gözünü açmak ve ibret vermek için (bütün bunları yaptık).

"...gönül gözünü açmak ve ibret vermek için..." onunla göstermek hatırlatmak için. *"Allah'a yönelen her kula..."* Rabb'ine dönen yarattığı mükemmellikler hususunda düşünen her kula.

9 - Gökten bereketli bir su indirdik. Onunla bahçeler ve biçilecek taneler bitirdik.

"Bereketli bir su..." faydası çok *"biçilecek taneler"* yani buğday arpa v.s. gibi hasat olma özelliğine sahip ziraat taneleri.

10- / 11- Kullara rızık olması için birbirine girmiş, küme küme tomurcukları olan, uzun boylu hurma ağaçları yetiştirdik. Ve o su ile ölü bir toprağa can verdik. İşte hayata yeniden çıkış da böyledir.

"...uzun boylu..." göğe doğru uzanan... « طَلْعٌ » tomurcuk. Hurma meyvesinden ilk yetişen şeydir. *"Küme küme"* tomurcukların çokluğundan ve birbiri üzerine sıkışıp biriktiğinden dolayı ya da ondaki meyvenin çokluğundan dolayı bir kısmı diğerinin üzerinde demektir.

"Kullara rızık olması için..." yani onları kullara rızık olması için bitiştirdik demektir. Çünkü bitiştirmek rızık manasındadır. Dolayısıyla « رِزْقًا » fiilinin lafzının dışında mastar (mefulun mutlak) olur. Ya da o mefulun lehtir. Yani onları rızıklandırmak için bitirdik demektir.

"...onunla..." bu su ile. *"...ölü toprağa can verdik."* bitkisi kurumuş toprağa.

"İşte hayata yeniden çıkış da böyledir." Yani bu ölü beldeyi dirilttiğim gibi ölümünüzden sonra sizde aynı şekilde çıkacaksınız. Çünkü ölü toprağın diriltilmesi ölülerin diriltilmesi gibidir. « كَذَلِكَ » deki « ذَ » mübteda olmak üzere mahallen merfudur.

❁ ❁ ❁

12. – 15. ÂYETLER

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَأَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾ وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَإِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾ وَأَصْحَابُ الْأَيْكَةِ وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ أَفَعَيِينَا بِالْخَلْقِ الْأَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾

Meali

12. Onlardan önce Nuh kavmi, Ress halkı ve Semud'da yalanlamıştı.

13. Ad, Firavun, Lut'un kardeşleri de yalanladılar.

14. Eyke halkı ve Tubba' kavmi de, bütün bunlar peygamberleri yalanladılar da üzerlerine tehdidim hak oldu.

15. İlk yaratışta acizlik mi gösterdik. Hayır, onlar yeni bir yaratılıştan şüphe etmektedirler.

Tefsiri

12 – Onlardan önce Nuh kavmi, Ress halkı ve Semud'da yalanlamıştı.

"Onlardan önce" Kureyş'ten önce. *"Ress"* taşsız kuyu demektir. *Ashab-ı Ress* ise Yemame'de yaşamış bir topluluktur. Bunların ashabı Uhdud olduğu da söylendi.

13 – Ad Firavun Lut'un kardeşleri de yalanladılar.

"Firavun" sözüyle kavmini kastetmiştir.

﴿فَمَا آمَنَ لِمُوسَى إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ﴾

"Firavun ve kavminin kendilerine işlence etmesinden bir korkuya düşerek kavminden bir gurup gençten başka kimse Musa'ya iman etmedi" [28] ayetinde olduğu gibi.

Çünkü üzerine atfedilen Nuh'un kavmi atfedilenler de guruplardır. *"Lut'un kardeşleri"* de onları onun kardeşleri olarak adlandırdı. Çünkü onlarla onun arasında akrabalık bağı vardı.

14 - Eyke halkı ve Tubba' kavmi de, bütün bunlar peygamberleri yalanladılar da üzerlerine tehdidim hak oldu.

Tubba', Yemen de bir kraldır. Müslüman oldu ve kavmini İslam'a davet etti. Ama onu yalanladılar. Tabilerinin çokluğundan dolayı *"Tubba'"* ismiyle isimlendirildi.

"...bütün bunlar peygamberleri yalanladılar." Yani bunlardan her biri peygamberleri yalanladılar. Çünkü bir peygamberi yalanlayan onların tamamını yalanlamış demektir. *"...Üzerlerine tehdidim hak oldu."* Bu sebeple tehdidim gerekli ve helal oldu. Bunda Rasulullah (sav)'e teselli onlara tehdit vardır.

15 - İlk yaratışta acizlik mi gösterdik. Hayır, onlar yeni bir yaratılıştan şüphe etmektedirler.

Yapmak istediği işinin nasıl yapılacağını bilmeyip apışıp kaldığında « عَيِيَ بِالْاَمْرِ » denir. « اَفَعَيِينَا »'daki hemze inkâr içindir.

"İlk yaratışta..." yani biz ilk yaratışta aciz kalmadık. İkincisinde nasıl aciz kalalım. Bunu (birincisini) itiraf ikincisini yani dirilişi itiraftır.

"Hayır onlar yeni bir yaratılıştan şüphe etmektedirler." Şaşkınlık ve şüphe içindedirler. Şeytan onları şüpheye soktu ve onları şaşkınlığa sevketti. Bu da ölülerin diriltilmesi normal olmayan bir iştir tezini onlara güzel göstermesidir. Onlar da buna dayanarak doğru istidlali terkettiler. O (doğru istidlal) de ilk defa yaratmaya Kadir olan zatın tekrar yaratmaya daha fazla Kadir olduğudur.

"...yeni bir yaratılıştan..." ölümden sonraki yeni yaratılıştan. Yeni yaratılış sözünü şanın büyüklüğüne, onu işiten yaraşanın korkmak ve ona önem vermek olduğuna delalet etsin diye nekra (belirsiz) kıldı.

---

[28] Yunus, 83.

16. – 29. ÂYETLER

وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهٖ نَفْسُهُ ۚ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦﴾ إِذْ يَتَلَقَّى الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾ مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾ وَجَٓاءَتْ سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ۘ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ۘ ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾ وَجَٓاءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَعَهَا سَٓائِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾ لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ مِنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَٓاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾ وَقَالَ قَرِينُهُ هٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ۘ ﴿٢٣﴾ أَلْقِيَا فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ۙ ﴿٢٤﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ مُرِيبٍ ۙ ﴿٢٥﴾ اَلَّذِي جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَأَلْقِيَاهُ فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَٓا أَطْغَيْتُهُ وَلٰكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ إِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَٓا أَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ۧ ﴿٢٩﴾

Meali

16. Andolsun insanı biz yarattık. Nefsinin ona ne vesveseler vermekla olduğunu da biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.

17. Çünkü onun sağında ve solunda oturan, her davranışı yakalayıcı tesbit eden iki melek vardır.

18. İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen dediklerini zapteden *(bir)* melek hazır bulunmasın.

19. Ölüm sarhoşluğu birgün gerçekten gelir de, "İşte *(ey insan)* bu senin öteden beri korkup kaçtığın şeydir" denir.

20. Sura üfürüldü mü işte bu geleceği vadedilen gündür.

21. Herkes yanında bir sürücü ve bir de şahitle beraber gelmiştir.

22. Andolsun sen bundan gaflette idin. Derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir" *(denir).*

23 – 26. Yanındaki arkadaşı "işte bu yanımdaki *(amel defteri)* hazır, haydi ikiniz her inatçı kâfiri hayra bütün hızıyla engel olanı, azgın şüpheyici, Allah ile beraber başka ilah edineni şiddetli azaba birlikte atın" der.

27. Müşrikin arkadaşı şeytan der ki: "Rabbimiz! Ben onu azdırmadım. Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi.

28. O esnada *(Allah)* buyurur: huzurumda çekişmeyin. Ben size daha önce uyarı göndermiştim.

29. Benim katımda söz değiştirilmez. Ben kullara asla zulmedici değilim.

Tefsiri

16 – Andolsun insanı biz yarattık. Nefsinin ona ne vesveseler vermekte olduğunu da biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.

Vesvese, gizli ses demektir. Nefsin vesvesesi ise, insanın hatırına gelen ve nefsin sözünden kalbe ani gelen vesvesedir. « بِهِ »'deki « بِ »'nin bir benzeri « صَوَّتَ بِكَذَا » *"şöylece seslendi"* cümlesidir.

"Biz ona şah damarından daha yakınız." Cümlesi ile kastolunan ona dair bilgisinin yakınlığıdır. *"Şah damarı"* o aşırı yakınlık hususunda verilmiş bir örnektir. « وَرِيد » boynun iç kısmındaki bir damardır. « حَبْل » ise damardır. İzafet boyun içindir. « بَعِيْرِ سَانِيَة » – *"su çekmek için dolaba koşulan deve"* sözünde olduğu gibi.

17 – Çünkü onun sağında ve solunda oturan, her davranışı yakalayıcı tesbit eden iki melek vardır.

"İki melek..." Koruyucu iki meleği kastediyor. « التَّلَقِّي » birşeyi birinden muhafaza ederek ve yazarak almak demektir. « القَعِيدُ » birlikte oturan arkadaş manasına « جَلِيسٌ » gibidir. Takdiri meleklerden sağ (omuz) da bir oturan, sol (omuz) da da bir oturan melek vardır, şeklindedir. (ikincisi ona delalet ettiği için biri (birinci « قَعِيدٌ » kelimesi) söylenmedi.

❋ رَمَانِى بِاَمْرٍ كُنْتُ مِنْهُ وَوَالِدِى بَرِيئًا وَمِنْ اَجْلِ الطَّوِىِّ رَمَانِى ❋

Ben ve babamın beri olduğu hususta bana iftira attı.

Bana kuyunun duvarı için iftira etti.

Yani benim beri olduğum hususta bana iftira attı, babam da ondan beri idi demektir.

« اِذْ » kendisinde « يَقْرُبُ » – *"yakın olur"* manası olduğundan « اَقْرَبُ » ile mansuptur. Mana şöyledir:

"O Latif'tir ilmi nefsin vesveselerine bile ulaşır ki ondan daha gizli hiçbirşey yoktur. Melekler onun (insanın) *konuşmalarını kayıt altına aldıklarında, o insana bir yakından daha yakın olduğunu bildirmek suretiyle, o meleklerin kayıt altına alma işinden müstağni olduğunu açıklamıştır. Gizlilerin en gizlisine bile muttali olduktan sonra, o niçin ondan müstağni olmasın ki? Ancak bu bir hikmet sebebiyledir. O da meleklerin yazmasında, onları muhafaza etmelerinde ve kıyamet günü amel defterlerini arzetmelerinde günahlara son verme ve iyiliklere teşvik etme hususunda ilave bir lütuf vardır."*

18 – İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen dediklerini zapteden (bir) **melek hazır bulunmasın.**

« قَوْلٍ » söz konuştuğu şey ve ağzından attığı şeydir. *"Gözetleyen..."* muhafaza eden. *"Zapteden..."* hazır bulunan. Şöyle denildi:

"Onlar herşeyi yazarlar. Hatta hastalığında çıkardığı iniltileri bile yazarlar." Yine denildi ki:

"Onlar sevap ve günah içeren şeyleri yazarlar." Yine şöyle denildi:

"Bu iki melek insandan ancak tuvalete çıktığında ve cima esnasında ayrılırlar."

Onların dirilişi inkârını zikrettikten, onlara kudretini ve ilmini delil olarak getirdikten sonra, onlara o inkâr ettikleri şeye en kısa zamanda öldüklerinde ve kıyamet koptuğunda kavuşacaklarını bildirdi. Ve onu geçmiş zaman fiiliyle ifade etmek suretiyle, onun yakınlığına dikkat çekti. O da onun şu sözüdür:

19 – Ölüm sarhoşluğu birgün gerçekten gelir de, "işte (ey insan) **bu senin öteden beri kaçtığın şeydir" denir.**

"Ölüm sarhoşluğu..." ani ölümün aklı gideren şiddeti demektir. *"Gerçekten..."* yani işin gerçeğiyle ya da hikmetle. *"bu..."* ölüme işarettir. Hitap iltifat yoluyla, ﴿ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ ﴾ - ***"Biz muhakkak ki insanı yarattık."*** sözündeki 'insana'dır. *"...kaçtığın..."* nefret edip kaçtığın.

20 – Sur'a üfürülür. İşte bu geleceği vadedilen gündür.

"Sur'a üfürülür." diriliş üfürmesini kastediyor. *"İşte bu geleceği vadedilen gündür."* Yani muzafın hazfi ve işaretin « نُفِخَ »'nın mastarına olması üzere bunun vakti vadedilen gündür demektir.

21 – Herkes yanında bir sürücü ve bir de şahitle beraber gelmiştir.

Yani iki melekle beraber, biri onu mahşer yerine sevketmekte, diğeri de onun aleyhine ameliyle şehadette bulunmaktadır. « مَعَهَا سَائِقٌ » marife hükmünde olana izafetle marife olduğundan dolayı « كُلُّ »'den hal olmak üzere mahallen mansubtur.

22 - "Andolsun sen bundan gaflette idin. Derhal biz senin perdeni kaldırdık. Bugün artık gözün keskindir" (denir).

Yani ona (nefse) *"sen bundan gaflette idin"* denir. Yani bugün başına gelen şeyden gaflette idin. *"...biz senin perdeni kaldırdık."* yani müşahade ettiğin şeylerle senin gafletini yok ettik. *"Bugün artık gözün keskindir." Gaflet*, cesedinin tamamını örten bir örtüye ya da gözlerini örten bu sebeple de, hiçbir şeyi göremediği bir perdeye benzetilmiştir. Kıyamet günü olunca kişi uyanır. Gaflet ve örtüsü ondan kalkar. Artık daha önce göremediği gerçeği görmektedir. Gafletinden dolayı görmesi zayıf olan gözü de uyandığı için keskinleşmiştir.

23 - / 26 - Yanındaki arkadaşı, "İşte bu yanımdaki amel defteri hazır. Haydi, ikiniz her inatçı kâfiri hayra bütün hızıyla engel olanı, azgın şüpheci, Allah ile beraber başka ilah edineni şiddetli azaba birlikte atın." der.

"..arkadaşı..." cumhura göre o onun aleyhine şehadet eden yazıcı melektir. *"..bu..."* yani amel defteri. Mücahid'e göre:

﴿ وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴾

"Kim Rahman'ın Kur'an'ından yüz çevirirse ona bir şeytanı arkadaş veririz ve o şeytan artık onun ayrılmaz dostudur"[29] ayetindeki kendisine verilen şeytandır.

"Bu" da teslim olduğun kişidir. « هَذَا » mübtedadır. « مَا » nekredir. Şey manasındadır. Ondaki sonraki zarf onun sıfatıdır « عَتِيدٌ » kelimesi de aynı şekildedir. « مَا » ve onun sıfatı « هَذَا »'nın haberidir. Takdiri: *"Bu yanımda hazır sabit bir şeydir"*, şeklindedir. Daha sonra Allahu Teâlâ şöyle buyurmaktadır:

"Birlikte atın," aslı *"at at"* dır da *"ikiniz atın"* sözü *"at at"* sözünün yerine gelmiştir. Çünkü fail fiilin bir parçası gibidir. Failin tesniye getirilmesi fiilin tekrarının yerine geçmiştir.

[29] Zuhruf, 36.

Denildi ki, aslı: « أَلْقِيَنْ »'dir. « ا », « ن »'dan bedeldir. Duruşta icra edilen kural geçişte icra edilmiştir. Bunun delili, Hasan'ın « أَلْقِيَنْ » şeklindeki okuyuşudur.

"..her kâfiri..." nimetleri ve nimet vereni inkâr edeni.

"İnatçı..." hakka karşı çıkan hak ehline düşman olan inatkar kişi. *"...hayra bütün hızıyla engel olanı..."* malı farz kılınan haklara gitmekten çok defa meneden. Ya da hayır cinsini ehline ulaşmaktan çok defa men eden demektir. *"..azgın..."* zalim hakkı çiğneyip geçen, *"..şüpheci..."* Allah (cc) hakkında ve dini hakkında şüphe eden.

« اَلَّذِى جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ » müptedadır. Şart manası içermektedir. Haberi « فَاَلْقِيَاهُ فِى الْعَذَابِ الشَّدِيدِ »'dir. Ya da « اَلَّذِى » ve sonrası « كُلَّ كَفَّارٍ »'den bedeldir. Ve « فَاَلْقِيَاهُ » da tekidin tekrardır. « كَفَّارٍ » kelimesinin sıfatı olması mümkün değildir. Çünkü nekra ismi mevsul ile sıfatlanmaz.

27 - Müşrikin arkadaşı şeytan der ki: "Rabbimiz! Ben onu azdırmadım. Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi.

"...Arkadaşı..." yani kendisine arkadaş kılınan şeytan. Bu Mücahid'in delilidir. Bu cümlenin başına « و » getirilmedi. Oysa ilkine getirilmiştir. Çünkü onun manası ile ondan öncekinin manasının -her nefsin iki melekle birlikte gelişini ve arkadaşının ona dediği sözü kastediyorum-meydana gelişleri hususunda bir arada olduklarına delalet etsin diye ilkinin atfı vaciptir. Bu ise Musa (as) ve Firavun'un karşılıklı konuşmasında olduğu gibi, karşılıklı konuşmaların hikâyesinde bulunan cümlelerle başlandığı gibi, başlangıç cümlesidir. Son ki kâfir *"Ey Rabbim! O beni azdırdı."* dedi de buna karşılık arkadaşı *"Rabbimiz! Ben onu azdırmadım. Fakat kendisi derin bir sapıklık içindeydi."* demişti. Yani, onu azgınlığa ben düşürmedim. Fakat o azdı ve hidayete karşı delaleti seçti.

28 - O esnada (Allah) **buyurur: huzurumda çekişmeyin. Ben size daha önce uyarı göndermiştim.**

Bu başlangıç demektir. Allah Teâlâ'nın *"arkadaşı dedi"* sözünde olduğu gibidir. Biri sanki *"Allah ne dedi?"* de, ona *"huzurumda çekişmeyin"* dedi denilmiştir.

"Ben size daha önce uyarı göndermiştim." Ceza yurdunda ve hesap verme yerinde çekişmeyin. Zira sizin birbirinizle çekişmenizde ne bir fayda ne de bir meziyet var. Kitaplarımla ve peygamberlerimin dilleriyle azgınlığa karşı azabımla sizi tehdit etmiştim. Bana karşı size hiçbir bahane bırakmadım.

« بِالْوَعِيدِ »'deki « بِ », ﴿ وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ ﴾ – ***"Kendi ellerinizle kendinizi tehlikeye atmayınız."*** ayetinde olduğu gibi fazlalıktır ya da « قَدَّمَ », « تَقَدَّمَ » manasına olmak üzere müteaddi kılan « بِ »'dir.

29 – Benim katımda söz değiştirilmez. Ben kullara asla zulmedici değilim.

"Benim katımda söz değiştirilmez..." Yani kâfirleri cehenneme sokacağıma dair sözümü ve tehdidimi değiştirmemi ummayın.

"Ben kullara asla zulmedici değilim." dolayısıyla ben hiçbir kula günahsız yere azap etmem. Mubalağa lafzıyla « بِظَلَّامٍ » dedi. Çünkü o « هُوَ ظَالِمٌ لِعَبْدِهِ وَظَلَّامٌ لِعَبِيدِهِ » – *"o kölesine karşı zalimdir. Ve o kölelerine karşı çok çok zalimdir"* sözündedir.

❁ ❁ ❁

30. – 45. ÂYETLER

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَاتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ ﴿٣٠﴾ وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ ﴿٣١﴾ هٰذَا مَا تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ ﴿٣٢﴾ مَنْ خَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ ﴿٣٣﴾ اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ ﴿٣٤﴾ لَهُمْ مَا يَشَاؤُنَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ ﴿٣٥﴾ وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ ﴿٣٦﴾ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ ﴿٣٨﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ الْغُرُوبِ ﴿٣٩﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾ وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾ إِنَّا نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ

تَشَقَّقُ الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ ﴿٤٤﴾ نَحْنُ
أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ بِالْقُرْاٰنِ مَنْ
يَخَافُ وَعِيدِ ﴿٤٥﴾

Meali

30. O gün cehenneme "doldun mu" deriz. O da "daha var mı?" der.

31. Cennet de takva sahiblerine yaklaştırılır. Zaten uzakta değildir.

32. – 33. İşte size vaadedilen bu cennet! Ki o Allah'a yönelen emirlerine riayet eden, görmediği halde Rahman'dan korkan ve Allah'a yönelmiş bir kalb ile gelen kimselere mahsustur.

34. Oraya selametle girin. İşte bu, ebedi yaşama günüdür.

35. Orada kendileri için diledikleri herşey vardır. Katımdan daha fazlası da verilir.

36. Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Gerçekte onlar bunlardan daha güçlü idiler. Buna rağmen *(ölümden kurtulmak için)* memlekette delikler aradılar. Kurtuluş var mı?

37. Şüphesiz ki bunda aklı olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır.

38. Andolsun ki biz gökleri yeri ve ikisi rasında bulunanları altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk dokunmadı.

39. *(Ey Muhammed!)* Onların dediklerine sabret. Güneşin doğuşundan ve batışından önce Rabbini hamd ile tesbih et.

40. Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından da O'nu tesbih et.

41. Çağıranın yakın bir yerden nida edeceği güne kulak ver.

42. O gün insanlar bu hak sesi işiteceklerdir. İşte bu çıkış günüdür.

43. Şüphesiz ki biz, diriltir ve öldürürüz. Dönüş de ancak bizedir.

44. O gün yer yarılır, onlar çabucak çıkarlar. Bu bize göre kolay bir haşirdir.

45. Biz, onların dediklerini çok iyi biliriz. Sen, onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin, sadece tehdidimden korkanlara Kur'an'la öğüt ver.

Tefsiri

30 – O gün cehenneme "doldun mu" deriz. O da "daha var mı?" der.

« يَوْمَ », « ظَلَّامٌ » ile ya da gizli bir fiille mansuptur. O da *"zikret"* ve *"uyar"*'dır. Nafi' ve Ebubekir'e göre « نَقُولُ », « يَقُولُ » şeklindedir. Yani Allah (cc)'dır demektir.

« مَزِيدٌ », « مَحِيدٌ » gibi mastardır. Yani o (cehennem), dolduktan sonra *"fazladan mı?"* der. Yani, *bende dolmamış bir yer kaldı mı ki?* der. Yani *doldum* der. Ya da o içinde fazla yer olduğu halde daha fazlasını ister. Bu cehennemin kendi konuşmasıdır. Azaların konuşturulması gibidir. İnkâr edilemez. Allah Teâlâ'nın onun dolup dolmadığını bildiği halde soru sorması kâfirleri azarlamak içindir.

31 – Cennet de takva sahiblerine yaklaştırılır. Zaten uzakta değildir.

« غَيْرَ », zarf olmak üzere mansup kılınmıştır. Yani *"uzak olmayan bir yere"* demektir. Ya da hal olmak üzere mansup ve müzekker kılmıştır. Çünkü « صَلِيلٌ » (çivinin çıkarken çat çat diye çıkardığı ses) gibi mastar vezni üzeredir. Mastarlar müzekker ve müennesi nitelenmelerinde müzekker ve müennes olmaları eşittir. Ya da mevsufun hazfı üzeredir. Yani « شَيْئًا غَيْرَ بَعِيدٍ » – *"uzak olmayan miktarda yaklaştırılır"*, demektir. Manası te'kiddir. *"O yakındır uzak değildir. Aziz'dir, zelil değildir"* dediğin gibi.

32– / 33– İşte size vaadedilen bu cennet! Ki o Allah'a yönelen emirlerine riayet eden, görmediği halde Rahman'dan korkan ve Allah'a yönelmiş bir kalb ile gelen kimselere mahsustur.

« هٰذَا » mübtedadır. Sevaba ya da « أُزْلِفَتْ »'in mastarına işarettir. « مَا تُوعَدُونَ » onun sıfatıdır. Mekke kıraat ekolüne göre « ى » ile « يُوعَدُونَ » yani *"Onlara vaat edilen"* şeklindedir.

"Allah'a yönelen..." Allah'ın (cc) zikrine çok çok dönen « لِكُلِّ أَوَّابٍ » onun haberidir. *"...emirlerine riayet eden..."* koyduğu sınırlara riayet eden. Hadisi şerifte:

"Kim gündüzün evvelinde dört rekât, muhafaza ederse (kılarsa), *Allah'a çok çok yönelen ve koyduğu sınırlara riayet eden kişilerden olur."* buyurulmuştur.

« مَنْ » mahallen mecrurdur. « أَوَّابٍ »'den bedeldir. Ya da mübteda olarak merfudur. Haberi de, *"onlara 'oraya selametle girin' denilir"* takdiri üzere « اُدْخُلُوهَا » – *"oraya girin"*'dir. Çünkü « مَنْ » çoğul manasındadır.

"Rahman'dan korkan..." haşyet (korku) çünkü zikredildiğinde kalbin endişeye düşmesidir. O'nun geniş rahmetini bildiği halde O'ndan haşyet duyması ile övdüğü gibi iyiden iyiye övmekten haşyet kelimesini rahmetinin bolluğuna delalet eden ismiyle birlikte zikretmiştir. « بِالْغَيْبِ » mefu'lden haldir. Yani gaip olduğu halde ondan korktu, demiştir. Ya da « خَشِيَ »'nin mastarı için sıfattır. Yani, *"O'ndan görmemesiyle birlikte olan bir korkuyla korktu."* dememtir. Hasan şöyle demiştir:

"Bu kalpler kilitlendiği ve örtüler çekildiği zaman ki (tenhadaki) *Allah korkusudur."*

"Allah'a yönelmiş..." Allah'a dönen. Denildi ki: Razı olunan bir sırla ve sağlam bir inançla Allah'a yönelmiş.

34 – Oraya selametle girin. İşte bu, ebedi yaşama günüdür.

"Oraya selametle girin." yani nimetlerin zail olmasından ve azabın inmesinden selamette kalanlar olarak girin, demektir. *"İşte bu ebedi yaşama günüdür."* Yani ebediliğin hükmedildiği gündür.

﴿ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ ﴾

"Ebedi kalmak üzere girin oraya" [30] ayetinde olduğu gibi.

Yani ebediliğin kendilerine takdir edildiği kişiler olmak girin oraya, demektir.

35 – Orada kendileri için diledikleri herşey vardır. Katımdan daha fazlası da verilir.

Katımızdan arzuladıkları üzere daha fazlası da verilir. Cumhura göe bu Allah Teâlânın keyfiyetsiz olarak görülmesidir.

36 – Biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Gerçekte onlar bunlardan daha güçlü idiler. Buna rağmen (ölümden kurtulmak için) **memlekette delikler aradılar. Kurtuluş var mı?**

"Onlardan önce..." senin kavminden önce *"..nice nesilleri.."* peygamberleri yalanlayan nesilleri. *"Onlar bunlardan daha güçlü idiler."* Yani onlar senin kavminden kuvvet ve galebe yönünden daha güçlü idiler. *"Buna rağmen memlekette delikler aradılar..."* yani memlekette delikler açtılar ve dolaştılar. « التَّنْقِيبُ » bir işi arama tarama ve talep etme demektir. « فَ » harfi, *"onlar bunlardan daha güçlü idiler"* sözünün, sebep olduğunu göstermek için gelmiştir. Yani onların kuvvet ve galebe gücü daha fazlaydı. Onları delikler açmaya, dolaşıp araştırmalar yapmaya muktedir kıldım. Mekke halkının önceki ümmetlerin beldelerindeki seyr ve seferlerinde yaptıkları araştırmaları kastetmesi mümkündür. Onların kaçacak bir yer bulduklarını görmüşler mi ki, kendileri için onun bir benzerini düşünsünler. Bu manaya emir olarak « فَنَقِّبُوا » şeklinde okuyanların kıraatı delalet etmektedir.

---

[30] Ez-Zümer, 73.

"Kurtuluş var mı?" Yani, Allah'tan (cc) ya da ölümden kaçış var mı?

37 – Şüphesiz ki bunda aklı olan veya hazır bulunup kulak veren kimseler için bir öğüt vardır.

"...bunda..." bu zikredilende. *"Öğüt..."* hatırlatma ve nasihat. *"Aklı olanlar için..."* idrak eden anlayan bir kalbe sahip olanlar için. Zira kalbi idrak edemeyen kişinin sanki kalbi yok demektir. *"Kulak veren kimseler için..."* nasihatlara kulak verenler için. *"...hazır bulunup..."* zekâsıyla hazır olup, demektir. Çünkü zihnini vermeyenler orada yok gibidirler.

38 – Andolsun ki biz gökleri yeri ve ikisi rasında bulunanları altı günde yarattık. Bize hiçbir yorgunluk dokunmadı.

"...Yorgunluk..." takatsizlik. Denildi ki:

"Bu ayet lanet olası Yahudilerin, 'Allah gökleri ve yeri pazardan cumaya kadar altı günde yarattı. Cumartesi günü de dinlendi. Arşın üstüne sırt üstü uzandı' şeklinde sözlerini yalanlamak için nazil olmuştur. Bu ümmette teşbih ile ilgili olarak sadırolan şeyle, Yahudilerden sadır olmuştur. Onlardan alınmıştır. Yahudiler oturma esnasında bağdaş kurmayı kabul etmezler ve inanırlar ki, Allah (cc) *cumartesi günü bu oturuşla oturmuştur."*

39 – (Ey Muhammed!) **Onların dediklerine sabret. Güneşin doğuşundan ve batışından önce Rabbini hamd ile tesbih et.**

"Onların dediklerine sabret." yani yahudilerin dediklerine, inkâr ve teşvik (benzetme) hususunda getirdikleri şeylere sabret. Ya da müşriklerin diriliş hususunda dediklerine sabret. Zira âlemi yaratmaya kadir olan zat, onları diriltmeye de ve onlarda intikam almaya da kadirdir. *"Rabbini hamd ile tesbih et."* Rabbini hamd ederek tesbih et. Tesbih, zahirine ya da namaza hamlolunur. Namaza hamlolununca güneşin doğuşundan önceki namaz sabah namazıdır. Güneşin batışından önceki namaz da öğle ve ikindi namazlarıdır.

40 – Gecenin bir bölümünde ve secdelerin ardından da O'nu tesbih et.

"Gecenin bir bölümünde..." akşam ve yatsı namazları, ya da teheccüt namazıdır. *"...Secdelerin ardından da O'nu tesbih et."* yani namazla-

rın sonunda. Çünkü secde ve ruku namazdan kinaye olarak kullanılmaktadır. Denildi ki: Farz namazlardan sonraki nafilelerdir. Ya da yatsıdan sonraki vitirdir.

« أَدْبَارٌ », « دُبُرُهُ », kelimesinin çoğuludur. Hicaz kıraat imamları, Hamza ve Halef'e göre « وَإِدْبَارٌ » şeklindedir. Namazın bittiği ve tamamlandığı ifade olunan « أَدْبَرَتِ الصَّلَاةُ » fiilinden gelmektedir. Manası *'secdeler tamamlandığı vakitte'* demektir. « آتِيكَ خُفُوقَ النَّجْمِ » – *"yıldız kaybolduğunda, battığında sana gelirim"* sözünde olduğu gibi.

41 – Çağıranın yakın bir yerden nida edeceği güne kulak ver.

"...Kulak ver." Sana kıyamet gününden hali ile ilgili bilgiyi verene kulak ver. Bunda bir korkutma ve haber verilen şeyin, şanını yüceltme vardır. Yakup burada vakfe yapmıştır « يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ », « ذَلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ » cümlesinin kendisine delalet ettiği şeyle mensuptur. Yani münadinin nida ettiği gün, kabirlerden çıkarlar demektir. Denildi ki bunun takdiri:

"Münadinin nida ettiği günün sözüne kulak ver."

Mekke kıraat imamları, Sehl ve Yakuba göre her iki halde de (vakf ve vasl hali) « الْمُنَادِي » şeklinde « ي » iledir. Medine kıraat imamları ve Ebu Amra göre Vasl halinde « ي » iledir. Diğerlerine göre ise her iki halde de « ي »'sızdır. Münadi, İsrafil (as)'dır. Sura üfürür ve:

"Ey çürümüz kemikler birbirinden kopmuş mafsallar parçalanmış etler, dağılmış gitmiş saçlar! Şüphesiz ki Allah size kaza faslı için toplanmanızı emrediyor." diye nida eder. Denildi ki: *İsrafil (as) üfürür. Cebrail (as) toplanılmasıyla nida eder.*

"Yakın bir yerden..." Kudüs'teki taştan, o yeryüzünün tam ortasında olduğu halde on iki mil yüksekliğinde yeryüzünün göğe en yakın yeridir.

42 – O gün insanlar bu hak sesi işiteceklerdir. İşte bu çıkış günüdür.

« يَوْمَ يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ », « يَوْمَ يُنَادِى »'den bedeldir.

"Sayha (hak ses)." İkinci üfürüştür « بِالْحَقِّ », « الصَّيْحَةَ » kelimesine taalluk etmektedir. Bununla kastolunan ceza ve mükâfat için dirilmek ve haşrolmaktır.

"İşte bu çıkış günüdür." Kabirlerden çıkış günüdür.

43 - Şüphesiz ki biz, diriltir ve öldürürüz. Dönüş de ancak bizedir.

"...Diriltiriz..." mahlûkatı. *"...öldürürüz..."* yani onları dünyada öldürürüz demektir. *"Dönüş ancak bizedir."* yani onların dönüşleri ancak bizedir, demektir.

44 - O gün yer yarılır, onlar çabucak çıkarlar. Bu bize göre kolay bir haşirdir.

Kufî ve Amr'a göre « تَشَقَّقُوا » şeklindedir. « ش » şeddesizdir. Diğerlerine göre « ش » şeddelidir.

"...yer yarılır..." yani yer yarılır, çatlar da onun yarığından ölüler çıkar demektir. « سِرَاعًا » ecrurdan haldir. Yani süratli oldukları halde çıkarlar demektir. « يَسِيرٌ » kolay demektir. Zarfın öne geçirilmesi ihtisasa delalet etmektedir. Yani bunun gibi büyük bir iş ancak -böyle- bir işi yapmanın kendisini, diğer işi yapmaktan geri bırakmadığı güç sahibine kolay gelir demektir.

45 - Biz, onların dediklerini çok iyi biliriz. Sen onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin, sadece tehdidimden korkanlara Kur'an'la öğüt ver.

Biz onların senin hakkında ve bizim hakkımızda dediklerini çok iyi biliriz. Bu söz onlar için bir tehdit, Rasulullah (sav) için de bir tesellidir.

"Sen onların üzerinde bir zorlayıcı değilsin..." Bu:

﴿ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ ﴾

"Onların üzerinde bir zorba değilsin." [31] ayetinin bir benzeridir. Yani sen onlar üzerinde bir istilacı değilsin, sen ancak bir davetçi ve bir sebepsin. Denildi ki:

« أَخْبَرَهُ » – *"onu zorladı"* manasına gelen « جَبَرَهُ عَلَى الأَمْرِ »'den gelmektedir. Yani *"Sen onların işini düzenleyen değilsin ki, onları imana zorlayasın" "...Sadece tehdidimden korkanlara Kur'an'la öğüt ver."* Bu:

﴿ إِنَّمَآ أَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰيهَا ﴾

"Sen ancak ondan korkanları uyarırsın." [32] ayeti gibidir. Çünkü o ancak kendisinde olduğu kişiye fayda verir. Allah âlem.

❁ ❁ ❁

[31] Ğaşiye, 22.
[32] Naziat, 45.

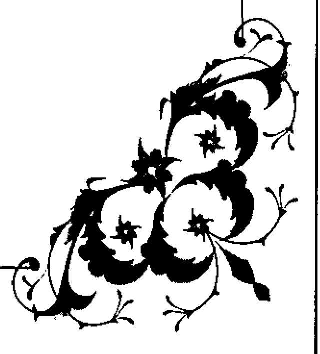



Sûre - 51

ZÂRİYÂT SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur;
60 âyettir.

Cüz - 26

ZÂRİYÂT SÛRESİ

Bu sûre Mekke'de nazil olmuştur; 60 âyettir. İlk ayet-i kerimede geçen *"zariyat"* kelimesi bu sure-i celileye isim olmuştur.

1. – 14. ÂYETLER

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًا ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًا ﴿٢﴾ فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًا ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمَاتِ أَمْرًا ﴿٤﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٌ ﴿٥﴾ وَإِنَّ الدِّينَ لَوَاقِعٌ ﴿٦﴾ وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾ إِنَّكُمْ لَفِي قَوْلٍ مُخْتَلِفٍ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ عَنْهُ مَنْ أُفِكَ ﴿٩﴾ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَ ﴿١٠﴾ اَلَّذِينَ هُمْ فِي غَمْرَةٍ سَاهُونَ ﴿١١﴾ يَسْئَلُونَ أَيَّانَ يَوْمُ الدِّينِ ﴿١٢﴾ يَوْمَ هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْ هٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾

Meâli

1. – 6. Esip savuranlara, yükünü yüklenenlere, kolayca süzülenlere, işi ayıranlara andolsun ki size vadedilen kesinlikle doğrudur ve ceza mutlaka vuku bulacaktır.

7. – 9. Kendine has yollara sahip göğe andolsun ki siz elbette farklı bir söz ve görüş içindesiniz. Bununla beraber aldatılanlar ondan geri çevrilirler.

10. Kahrolsun o koyu yalancılar.

11. Onlar koyu bir cehalet içerisinde kalmış gafillerdir.

12. – 13. Ceza gününün ne zaman olduğunu sorarlar. O gün onların ateşe sokulacakları gündür.

14. "Azabınızı tadın acele gelmesini beklediğiniz şey işte budur" denir.

Tefsiri

1 – / 6 – Esip savuranlara, yükünü yüklenenlere, kolayca süzülenlere, işi ayıranlara andolsun ki size vadedilen kesinlikle doğrudur ve ceza mutlaka vuku bulacaktır.

« الذَّارِيَاتِ » – *"Zâriyat"*, rüzgârlar demektir. Çünkü onlar toprağı ve diğerlerini savurup tozuturlar. Hamza ve Ebu Amra göre « ت »'nin « ذ » harfine idğamıyladır. Yani ilk « ذ » aslı « ت » idi « ذ »'ye dönüştü ve bir sonrasına idğam oldu. « ذَرْوًا » mastardır. Bundaki amil ismi faildir.

« الْحَامِلَاتِ » – *"Hamilat"*: Bulutlardır. Çünkü onlar yağmuru taşırlar. « وِقْرًا » kelimesi, « حَامِلَاتِ »'nin mefuludur.

« الْجَارِيَاتِ » – *"Cariyat"*, gemilerdir. "*.. kolayca...*" yani kolaylıkla akıp giden demektir.

"İşi ayıranlar" meleklerdir. Çünkü onlar, yağmur, rızık ve sair işleri dağıtırlar. Ya da bununla emrolunarak taksimat işini yaparlar. Ya da kulların işlerinin talimatını yönetirler. Cebrail (as), şiddetli ve güç işler için, Mikail (as) rahmet işleri için, ölüm meleği (Azrail (as)) ruhların kabzedilmesi için ve İsrafil (as) de sura üfürmek için. Bununla başka değil, sadece rüzgârların kastedilmesi de mümkündür. Çünkü onlar bulutları yükseltirler onları yüklenirler ve sevkederler. Havada kolayca akıp giderler. Bulutları yönlendirmek suretiyle yağmurları taksim ederler. Birinci tefsire göre « ف »'nin manası: Allah (cc) rüzgârla sonra onların

sevkettiği bulutlarla, sonra onların esmesiyle akıp giden gemilerle sonra da Allah'ın (cc) izniyle yağmurlardan deniz ticaretinden ve ticaretin faydalarından oluşan rızıkları taksim eden meleklerle yemin etmiştir. İkinci tefsire göre ise rüzgârlar önce esmeye başlıyorlar. Sonra toprağı ve çakıl taşlarını savuruyor, sonra bulutları yükleniyor sonra havada kolayca akıp gidiyor, sonrada yağmuru taksim ediyor.

« اِنَّمَا تُوعَدُونَ » – *"size vadedilen"* cümlesi yeminin cevabıdır. « مَا » ismi mevsul ya da mastar manasına olan « ما »'dır. Vadedilen ise diriliştir.

".. kesinlikle doğrudur..." doğru bir vaaddir. « عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ » – *"razı olunmuş bir hayat"* sözünde olduğu gibidir.

"..ceza...", amellere karşı maksat ya da ceza *"mutlaka vuku bulacaktır"* mutlaka olacaktır.

7– / 9– Kendine has yollara sahip göğe andolsun ki siz elbette farklı bir söz ve görüş içindesiniz. Bununla beraber aldatılanlar ondan geri çevrilirler.

« وَالسَّمَاءِ » – *"..göğe andolsun ki..."* bu başka bir yemindir. *"yollara sahip olan..."* rüzgâr estiğinde su üzerinde görülenlerin bir benzeri güzel yollara. Aynı şekilde bedende biten tüylerin yolları da böyle işlerdir.

« حُبُكٌ » kelimesini tesniye ve cemi mükesser yapabilirsin « حَبِيكَةٌ » kelimesinin çoğuludur. « طَرِيقَةٌ » ve « طَرِيقٌ » kelimesinde olduğu gibi.

"Gökyüzünün yaratılışı da bu şekildedir." denilmiştir. Hasan'dan şöyle nakledilmiştir:

"Onun (gökyüzünün) *habuku yıldızlardır."*

« حِبَاكٌ » kelimesinin çoğuludur.

"Siz elbette farklı bir söz ve görüş içindesiniz." yani onların Peygamber (sav) hakkındaki sözleri, *"sihirbaz, şair ve mecnun"* şeklindedir.. Kur'an hakkındaki sözleri de *"sihir, şiir ve öncekilerin efsaneleri"* şeklindedir.

"Bununla beraber aldatılanlar ondan geri çevrilir." Burada, zamir Kuran'a ya da Peygamber'e (sav) aittir. Yani geri döndürülen ondan geri döndürülür, demektir. Bu geri döndürme öyle bir geri döndürme ki ondan daha şiddetlisi ve daha büyüğü yoktur. Ya da Allah'ın (cc) kadim ilminde geri döndürülen ondan geri döndürülür demektir. Yani değişmeyen ilminde bildi ki o haktan döndürülecektir. Cehaletten güzel bir şekilde rucu etmeyecek, çekilmeyecektir.

Zamirin « مَا تُوعَدُونَ »'ye veya « الدِّينَ » kelimesine ait olması da mümkündür. Kıyamet işinin meydana gelmesinin gerçek olduğu üzerine rüzgârlarla yemin etti. Sonra onların onun meydana gelmesinin gerçek olduğu üzerine rüzgârlarla yemin etti. Sonra onların onun meydana gelip gelmeyeceği hususunda kimilerinin şüphe ettiklerini kimilerinin de inkâr ettiklerini, yani onların o hususta çeşitli sözlere sahip olduklarına gökle yemin etti. Daha sonra da çevrilmiş olan kişi kıyamet işini kabullenmekten çevrilmiştir, dedi.

10 – Kahrolsun o koyu yalancılar.

"Kahrolsun" lanetlensin. Bunun aslı, öldürülmesi ve helak edilmesi için yapılan bedduadır. Daha sonra lanet yerine geçmiştir. *"Koyu yalancılar."* doğru olmayan şeyleri uyduran yalancılar. Onlar çeşitli sözlerin sahipleridir. « الْخَرَّاصُونَ »'deki « ال » (lam-ı tarif) onlara işarettir. Sanki kahrolsun şu yalancılar denilmiştir.

11 – Onlar koyu bir cehalet içerisinde kalmış gafillerdir.

Onlar kendilerini kuşatan cehalet içersindedirler. *"...gafillerdir."* kendilerine emredilen şeylerden bi haberdirler.

12 – / 13 – Ceza gününün ne zaman olduğunu sorarlar. O gün onların ateşe sokulacakları gündür.

"..sorarlar." derler. *"Ceza gününün ne zaman olduğunu..."* yani ceza günü ne zaman derler. Takdiri, ceza gününün meydana gelişi ne zaman şeklindedir. Çünkü vakitle alakalı kelimeler « مَتَى », « أَيَّانَ » gibi

gece ve gündüz için zarf diyorlar. Cevapta gelen « يَوْمَ » kelimesi ise, malın kendisine delalet ettiği gizli bir fille yani « يَقَعُ » fiiliyle mansuptur. Sabit olmayana –ki o cümledir– izafetinden dolayı meftuh olması caizdir. Gizli « يَقَعُ » fiili ile mahallen mansuptur ya da *"o, onların ateşe atılacakları, yakılacakları ve azap edilecekleri gündür"* şekli üzere merfudur.

14 – "Azabınızı tadın. Acele gelmesini beklediğiniz şey işte budur" denir.

"Azabınızı tadın." yani cehennem bekçileri onlara *"azabınızı ve ateşle yakılmanızı tadın"* derler.

« هَذَا » – *"bu"* mübtedadır. Haberi « الَّذِى »'dir. Yani bu azap dünya da iken ﴿ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا ﴾ – ***"bize vadettiğin şeyi haydi getir"*** [33] diye sözlerinizle acele ettiğiniz şeydir.

❁ ❁ ❁

[33] Araf, 70; Hud, 32.

15. – 23. ÂYETLER

إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ اٰخِذِينَ مَآ اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْ
إِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَلِيلاً مِنَ اللَّيْلِ
مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْأَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفِي أَمْوَالِهِمْ
حَقٌّ لِلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ وَفِي الْأَرْضِ اٰيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ ﴿٢٠﴾
وَفِي أَنْفُسِكُمْ أَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾ وَفِي السَّمَآءِ رِزْقُكُمْ وَمَا
تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ السَّمَآءِ وَالْأَرْضِ إِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَآ أَنَّكُمْ
تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

Meali

15. – 16. Muhakkak ki müttekiler, Rablerinin kendilerine verdiğini alarak cennetlerde ve pınar başlarında bulunacaklar. Çünkü onlar bundan önce dünyada güzel davrananlardı.

17. Geceleri pek az uyurlardı.

18. Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi.

19. Mallarında ihtiyacını açan ve yoksul durumda bulunan için bir hak olduğunu kabul ederlerdi.

20. Kesin olarak inananlar için yeryüzünde ayetler vardır.

21. Kendi nefislerinizde de ibretler vardır. Görmüyor musunuz?

22. Rızkınız da size vadedilen şeyler de semadadır.

23. Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir.

Tefsiri

Daha sonra müminlerin halini zikrederek şöyle buyurdu:

15– / 16– Muhakkak ki müttekiler, Rablerinin kendilerine verdiğini alarak cennetlerde ve pınar başlarında bulunacaklar. Çünkü onlar bundan önce dünyada güzel davrananlardı.

"Sakınanlar cennetlerde ve pınar başlarındadırlar." yani pınarlar –ki onlar akan nehirlerdir– görülen yerlerde olurlar. Onların gözleri onlara ilişir. Yoksa kendileri onlar içinde değildirler. *"Rablerinin kendilerine verdiğini alarak..."* Rablerinin kendilerine verdiği bütün sevapları ondan razı kalarak kabul ederler.

« آخِذِينَ » – *"alarak"* kelimesi zarftaki zamirden haldir. O da « إِنَّ »'-nin haberidir. *"..bundan önce..."* cennete girmeden önce dünyada *"güzel davrananlardı."* güzel ameller işlemişlerdi. Onların güzel davranışlarının açıklanması bundan sonrasıdır.

17 – Geceleri pek az uyurlardı.

« يَهْجَعُونَ », *"uyurlardı"* demektir. « مَا » te'kid içindir, zaittir. « يَهْجَعُونَ » kelimesi « لَانَّ »'nin haberidir. Mana; *'gecenin az bir kısmında uyarlardı'* demektir. Ya da « مَا » mastar manasına gelen « مَا »'dır. Takdiriç « كَانُوا قَلِيلاً مِنَ اللَّيْلِ هُجُوعُهُمْ » – *"uykuları gecenin azında idi"* şeklindedir. « قَلِيلاً هُجُوعُهُمْ » ile değil « كَانُوا »'deki « و »'dan bedel olduğu için merfudur. Çünkü o « مِنَ اللَّيْلِ » sözüyle mevsuf olmuştur. Şibhi fiil ve amelinden benzerlik itibariyle çıkmıştır. Yani onların uykuları gece vakti azdır demektir. « مَا »'nın, *'onlar gecenin az bir kısmında bile uyumuyorlardı. Tamamını ihya ediyorlardı'*, manası üzere nehy olması caizdir. Çünkü « مَا » nefyeden sonrası kendinden önceki üzerinde amel etmez. Sen « زَيْدًا مَا ضَرَبْتُ » demezsin.

18 – Seher vakitlerinde de istiğfar ederlerdi.

Onları geceyi teheccüt namazı kılarak ihya ederler. Seher vaktine ulaştıklarında da sanki gecelerini günahlarla geçirmiş gibi istiğfara başlarlar diye vasfetti. Seher vakti, gecenin sonuncu altı da biridir.

19 – Mallarında ihtiyacını açan ve yoksul durumda bulunan için bir hak olduğunu kabul ederlerdi.

"..ihtiyacını açan..." haceti için isteyen *"yoksul durumda bulunan..."* yani muhtaç olan fakat hayâsından dolayı istemeyen kişidir.

20 – Kesin olarak inananlar için yeryüzünde ayetler vardır.

Yeryüzünde yaratıcıya kudretine hikmetine ve planlamasına delalet eden ayetler vardır. Şöyle ki o üzerinde olduğu şey üzerine kilim gibi serilmiştir. Onda yeterli yolları ve dağ yolları vardır. Onda ovalar, dağlar, taşlı araziler, bataklıklar, hastalıktan uzak verimli yerler ve çorak yerler vardır. Onda fışkıran gözeler, çeşitli madenler, çeşitli suret ve şekillere, farklı özelliklere ve hareket kabiliyetine sahip dağınık hayvanlar vardır. Kesin olarak inananlar için Allah'ı tanımaya götüren, ispatlı orta yola giren muvahhitler için. Zira onlar basiret sahibi gözlerle ve idrak eden akılla bakarlar. Bir ayet gördüklerinde de onun düşünülmesi gereken gününü bilirler de yakinleri bir kat daha artar.

21– Kendi nefislerinizde de ibretler vardır. Görmüyor musunuz?

Başlangıç halinde ve bir halden diğer bir hale geçişinde ibretler vardır. Görünen ve görünmeyen yerlerinde zihinlerin hayrete düştüğü yaratılış harikaları ve güzellikleri vardır. Kalpler ve orada toplanan akıllar sana yeter. İsimlerle, gözlerle, ellerle, ayaklarla ve diğer azalarla birlikte yaratıldıkları işleri icra eden diller, konuşma harflerinin çıkış yerleri ve yükselen ayetlerin ve kesin delillerin terkibinde ve tertibindeki anlamlı sözlerindeki onları planlayanın hikmetine ve onların yaratıcısına delalet eden şeyler sana yeter. Bundan başka azalardaki katlanan bükülen mafsallar onlardan bir şey kuruyup sertleştiğinde acizlik gelir, gevşediğinde de zayıflık yerleşir. Yaratıcıların en güzeli Allah (cc) ne yücedir. Takdir; *"Nefislerinizdekini görmüyor musunuz?"* şeklindedir. Bu şekilde söylenilen

görüş zayıftır. Çünkü bu istifham yerinde olan şeyi istifham harfinin başına geçirir. *"Görmüyor musunuz?"* 'İbret alanın bakışıyla bakmıyor musunuz?' demektir.

22 – Rızkınız da size vadedilen şeyler de semadadır.

"Rızkınız da... semadadır." yani yağmur. Çünkü o yiyeceklerin sebebidir. Hasan'ın, bir bulut gördüğünde arkadaşlarına:

"Vallahi bunda sizin rızkınız vardır. Fakat sizler işlediğiniz hatalarla bundan mahrum kalıyorsunuz." dediği nakledilmiştir.

"...size vadedilen şeyler de..." vadedilen cennettir. O arşın altında yedinci kat göğün üstündedir. Ya da bununla dünyada rızıklandığınız şeyleri ve ahirette vadedildiğiniz şeyleri kastetmiştir. Onların hepsi takdir olunmuştur, gökte yazılıdır.

23 – Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad sizin konuşmanız gibi kesin ve gerçektir.

« اَنَّهُ »'daki zamir *"rızka"* ya da « مَا تُوعَدُونَ » – *"vad edildiğiniz şeylere..."* dönmektedir. Hafs'ın dışındaki Kufelilere göre « مثل » şeklindedir. « لَحَقٌّ » kelimesinin sıfatı olarak merfudur. Yani o sizin konuşmanız gibi haktır demektir. Diğerlerine göre mansubtur. Yani *"o sizin konuşmanız gibi gerçekten haktır"* şeklindedir. Şey manasına olan « ما »'ya muzaf kılındığı için üstün olması ve « ما »'nın zait olması da caizdir. Esmai'nin şöyle anlattığı nakledilmiştir:

"Basra camiinden gelmiştim. Devesi üzerinde bir bedevi çıkageldi.

– Kimlerdensin? diye sordu.

– Esma oğullarındanım, diye cevap verdim.

– Nereden geliyorsun? diye sordu.

– Allah'ın kelamının okunduğu yerden geliyorum, diye cevap verdim.

– Bana da oku, dedi. Ona Zariyat Suresi'ni okumaya başladım. 'Rızkınız da size vaadedilen şeyler de göklerdedir.' ayetine gelince:

– Yeter, dedi. Kalktı ve devesine yöneldi. Onu boğazladı ve onu gelip geçenlere dağıttı. Kılıcını ve yayını onlara dayanarak kırdı ve çekip gitti.

Harun Reşid ile birlikte hac ettiğinde tavafa başlamıştım. Birden bana zayıf bir sesle seslenen birini gördüm. Ona döndüm. Baktım ki o bedevi zayıflamış ve sararmış bana selam verdi. Aynı sureyi okumamı istedi. Aynı ayete geldiğimde bir çığlık attı ve:

– Rabbimizin bize vaadettiğini hak olarak bulduk, dedi. Sonra da:

– Daha başkası var mı? dedi. Ona: 'Göğün ve yerin Rabbine andolsun ki bu vaad gerçektir' ayetini okudum. Bir çığlık daha attı. Ve:

– Allah'ı noksan sıfatlardan tenzih ederim. Büyük olan Allah'ı yemin edecek kadar kimler kızdırdı. Yemin edecek kadar onun sözünü kimler tasdik etmedi? dedi. Bunu üç kere söyledi ve sonra ruhunu teslim etti.

❁ ❁ ❁

24. – 30. ÂYETLER

هَلْ أَتٰيكَ حَدِيثُ ضَيْفِ إِبْرٰهِيمَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٤﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ
فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ إِلٰى أَهْلِهِ
فَجَاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ ﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهُ إِلَيْهِمْ قَالَ أَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾
فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٢٨﴾
فَأَقْبَلَتِ امْرَأَتُهُ فِي صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا وَقَالَتْ عَجُوزٌ
عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾ قَالُوا كَذٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ إِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾

Meali

24. İbrahim'in şerefli misafirlerinin haberi sana geldi mi?

25. Zira onun yanına girmişler selam vermişlerdi. İbrahim de selamı almış "bunlar tanınmamış bir topluluktur" demişti.

26. Hemen ailesinin yanına giderek semiz bir dana getirmişti.

27. Onların önüne sürüp, "yemez misiniz?" demişti.

28. Derken onlardan endişeye düştü. "Korkma" dediler ve ona bilgin bir oğlan çocuğu müjdelediler.

29. Karısı hayretle seslenerek geldi. Yüzünü kapayarak: "Ben kısır bir koca karıyım" dedi.

30. Onlar: "Bu böyledir. Rabbin söylemiştir. O hikmet sahibidir, en iyi bilendir" dediler.

Tefsiri

24 – İbrahim'in şerefli misafirlerinin haberi sana geldi mi?

"Sana geldi mi?" sözü haberi yüceltmek ve onun Resulullah (sav)'in ilminden olmadığına ve onu vahiyle bildiğine dikkat çekmek için gelmiştir. *"yeryüzünde ayetler vardır"* demesi ve bu kıssanın sonunda da *"acı azaptan korkanlar için orada bir işaret bıraktık"* demesi itibariyle de bu ayetin kendisinden öncekilerle olan intizamına dikkat çekilmiştir.

« الضَّيْف » – *"misafir"* kelimesi tek kişi için de topluluk için de kullanılır. « صَوْم » – *"oruç"* « زُور » – *"yalan"* kelimelerinde olduğu gibi. Çünkü o aslen « ضَافَهُ » — *"ona misafir oldu"* fiilinin mastarıdır. Onlar on iki melekti. Denildi ki:

"Dokuz melektiler. Onuncuları Cebrail (as)'dı. Onları misafir aldı. Çünkü onlar misafir suretindeydiler. İbrahim (as) onları misafir etmişti. Ya da onlar O'nun (İbrahim (as)) düşüncesine göre böyleydiler (misafirdiler).

".. şerefli..." Allah (cc) katında şerefli. Nitekim ayeti kerime de:

﴿ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَ ﴾

"Bilakis** (melekler) **ikram olunmuş, şerefli kullardır." [34] buyurulmuştur. Denildi ki:

"Çünkü o ve karısı onlara hizmet ettiler. Onlara misafire takdim edilen yemeklerden ikram ettiler."

25 – Zira onun yanına girmişler selam vermişlerdi. İbrahim de selamı almış "bunlar tanınmamış bir topluluktur" demişti.

« اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ » İbrahim onlara ikramıyla tefsir edilirse « الْمُكْرَمِينَ » ile mansuptur değilse gizli bir « اُذْكُرْ » – *"hatırla"* kelimesi ile mansuptur. « سَلَامًا » mastardır. Fiile ihtiyaç duymayarak onun yerine geçmiştir. *"Artık size selam veriyoruz"* şeklindedir. *"İbrahim de selam"* dedi. Yani *"aleykümesselam"* dedi. Bu mübteda olarak merfudur. Haberi

[34] Enbiya, 26.

hazfedilmiştir. Merfuya geçiş Allah'ın (cc) edebiyle edeplenerek onların verdiği selamdan daha iyisiyle onları selamlamayı kastettiğini ispata delalet etmesi içindir. Aynı şekilde bu onun onlara bir ikramıdır. Hamza ve Ali ye göre « سِلْمٌ » şeklindedir. Selam manasınadır.

"...bunlar tanınmamış bir topluluktur." demişti. Yani tanınmayan bir topluluksunuz bana kim olduğunuzu bildirin, demektir.

26 – Hemen ailesinin yanına giderek semiz bir dana getirmişti.

Misafirlerinden gizli bir şekilde ailesinin yanına gitti. İşini gizli yapması ve misafirin onu menetmesinden korkarak ona hissettirmeden ikram sofrasını acele ile getirmesi misafir ağırlayanın edebindendir. İbrahim (as)'ın malının tamamı sığır cinsiydi.

27 – Onların önüne sürüp "yemez misiniz?" demişti.

Ondan yemeleri için onların önüne sürmüş onlar da yememişti. Bunun üzerine İbrahim (as): *"yemiyor musunuz?"* demişti. Onların yemeği terk etmelerini hoş karşılamamıştı. Ya da o onları yemeye teşvik etmişti.

28 – Derken onlardan endişeye düştü. "korkma" dediler ve ona bilgin bir oğlan çocuğu müjdelediler.

"Onlardan endişeye düştü." kalbine korku düştü. Çünkü senin yemeğini yemeyen kişi senin hak ve hürmetini muhafaza etmez. İbni Abbas (ra) den şöyle nakledilmiştir:

"Kalbine onların azap için gönderilen melekler olduğu düştü."

"Korkma, dediler" biz Allah'ın (cc) elçileriyiz. Denildi ki:

"Cebrail (as) danayı meshetti de o kalktı ve anasının yanına gitti."

"Ona bilgin bir oğlan çocuğu müjdelediler." yani buluğ çağına erdiğinde bilgili olacak olan bir oğlan çocuğu müjdelediler. Müjdelenen çocuk cumhura göre İshak (as)'dır.

29 – Karısı hayretle seslenerek geldi. Yüzünü kapayarak: "Ben kısır bir koca karıyım" dedi.

"Hayretle seslenerek..." çığlıkla.

« صَرَّ الْقَلَمُ وَالْبَابُ » – *"kalem ve kâğıt gıcırdadı"* sözünden gelmektedir. Zeccac şöyle demiştir:

« الصَّرَّةُ » burada şiddetli bağırma demektir ve hal olmak üzere mahallen mansuptur. Yani *'şiddetli şekilde bağırarak geldi'* demektir. Denildi ki:

"Çığlık atmaya başladı demektir. Onun çığlığı da 'vay başıma gelenler' sözüdür."

"yüzünü kapayarak..." ellerin içini yüzüne vurarak. Denildi ki:

"Hayrete düşen adamın yaptığı gibi yüzüne parmak uçlarıyla vurarak 'ben kısır bir kocakarıyım' dedi."

Yani başka bir yerde:

﴿ ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْلِي شَيْخًا ﴾

"'Ben bir kocakarı, bu kocam da bir ihtiyar iken çocuk mu doğuracağım'" [35] dediği gibi. *'Ben kocakarıyım nasıl doğurabilirim?'* demişti.

30 – Onlar: "Bu böyledir. Rabbin söylemiştir. O hikmet sahibidir, en iyi bilendir" dediler.

"Bu böyledir" bu dediğimiz ve haber verdiğimiz gibidir. *"Rabbin söylemiştir."* yani biz bunu, sana, Allahu Teâlâ'dan bildiriyoruz. Allah (cc) senin uzak saydığın şeye kadirdir. O işinde hikmet sahibidir ve o bilendir. Dolayısıyla O'na hiçbir şey gizli kalmaz. Rivayet edildiğine göre o bunu uzak gördüğü için de Cebrail (as) ona:

"Evinin tavanına bak" demiş o da bakmıştı. Bir de ne görsün onun tahtaları yapraklanmış ve meyve vermişti.

İbrahim (as) onların melekler olduğunu anlayınca onların ancak bazı hallerde Allah'ın (cc) emriyle (elçiler olarak) indiğini bildiğinden *"o halde işiniz nedir?"* dedi.

---

[35] Hud, 72.

31. – 37. ÂYETLER

قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَى قَوْمٍ
مُجْرِمِينَ ﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ
رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾ فَأَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فِيهَا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣٥﴾
فَمَا وَجَدْنَا فِيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا فِيهَا آيَةً
لِلَّذِينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٣٧﴾

Meali

31. *(İbrahim)* “O halde işiniz nedir ey elçiler?” dedi.

32. Biz suçlu bir kavme gönderildik dediler.

33. Üzerlerine çamurdan taş yağdırmamız için geldik.

34. Onlar aşırı gidenler için Rabbinin katında işaretlenmiştir.

35. Bunun üzerine orada bulunan müminleri çıkardık.

36. Zaten orada bir ev halkından başka mü’minlerden kimse bulmadık.

37. Acı azaptan korkanlar için orada bir işaret bıraktık.

Tefsiri

31 – (İbrahim (as)) **“O halde işiniz nedir ey elçiler?” dedi.**

Yani *“İşiniz talebiniz nedir? Ne hakkında gönderildiniz?”* demektir.

"ey elçiler" hassaten müjde ile mi gönderildiniz yoksa başka bir iş için mi gönderildiniz ya da her ikisi için mi gönderildiniz?

32 – Biz suçlu bir kavme gönderildik dediler.

Yani Lut'un (as) kavmine.

33 – Üzerlerine çamurdan taş yağdırmamız için geldik.

Taş sertliğinde oluncaya kadar pişirilen tuğla gibi pişirilmiş çamur yani siccil kastedilmiştir.

34 – Onlar aşırı gidenler için Rabbinin katında işaretlenmiştir.

"işaretlenmiş" nişanlanmış « السُّومَة » kelimesindendir. O da alamet nişan demektir. Onlardan her biri üzerine onunla helak olacak kişinin ismi vardır *"Rabbin katında..."* mülkünde ve hâkimiyetinde aşırı gidenler için kendilerine mübah kılınanlarla iktifa etmedikleri için yaptıkları işlerdeki aşırdıklarından ve düşmanlıklarından dolayı onları *"düşmanlar"* olarak adlandırdığı gibi *"aşırı gidenler"* olarak da adlandırmıştır.

35 – Bunun üzerine orada bulunan müminleri çıkardık.

"Orada" şehirde bilindiği için bunun zikri geçmemiştir. *"müminleri"* Hz. Lut (as)'ı ve inananları kastetmektedir.

36 – Zaten orada bir ev halkından başka mü'minlerden kimse bulmadık.

Yani bir ev halkından başkasını bulamadık demektir. Bunda iman ve İslam'ın bir oluşuna delil vardır. Çünkü melekler onları *"müminler"* olarak adlandırdılar. Burada da *"Müslümanlar"* olarak adlandırıldılar.

37 – Acı azaptan korkanlar için orada bir işaret bıraktık.

"Orada" onların şehrinde demektir. Kalpleri katılaşmış olanların değil de, Allah'tan (cc) korkanların ibret aldığı bir işaret bıraktık.

Denildi ki: *"O, kokulu siyah sudur."*

38. – 46. ÂYETLER

وَفِي مُوسَىٰ إِذْ أَرْسَلْنَاهُ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٣٨﴾ فَتَوَلَّىٰ
بِرُكْنِهِ وَقَالَ سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَأَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ
فِي الْيَمِّ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفِي عَادٍ إِذْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرِّيحَ
الْعَقِيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ مِنْ شَيْءٍ أَتَتْ عَلَيْهِ إِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمِيمِ
﴿٤٢﴾ وَفِي ثَمُودَ إِذْ قِيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا عَنْ
أَمْرِ رَبِّهِمْ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾ فَمَا اسْتَطَاعُوا
مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرِينَ ﴿٤٥﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ إِنَّهُمْ
كَانُوا قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿٤٦﴾

Meali

38. Musa'da (kıssasında) da *(dersler vardır)*. Biz, onu apaçık bir delil ile Firavun'a göndermiştik.

39. Firavun ordusuyla yüz çevirmiş ve "Musa bir büyücü veya delidir" demişti.

40. Biz de kendisinin kınanmasına sebep olacak işler yapıp dururken onu ve ordusunu yakaladık ve denizde boğuverdik.

41. Ad kavminde *(ibretler vardır)* onlara kasıp kavuran rüzgârı göndermiştik.

42. Üzerinden geçtiği şeyi canlı bırakmıyor onu kül edip savuruyordu.

43. Semud kavminde de *(ibretler vardır)* onlara; "Bir süreye kadar faydalanın" denmişti.

44. Fakat onlar büyüklenerek, Rablerinin emrine karşı geldiler. Bu yüzden kendilerini göre göre yıldırım çarpmıştı.

45. Onlar ayağa kalkacak güçleri kalmamış, engel de olamamışlardı.

46. Bunlardan önce de Nuh kavmini *(helak etmiştik)* çünkü onlar yoldan çıkmış bir toplum idiler.

Tefsiri

38. Musa'da (kıssasında) **da** (dersler vardır). **Biz, onu apaçık bir delil ile Firavun'a göndermiştik.**

Musa (as)'da da bir ayet kıldık manası üzere « وَفِى مُوسَى » ayeti « وَفِى الْأَرْضِ اٰيَاتٌ » üzerine ya da « وَتَرَكْنَا فِيهَا اٰيَةً » sözü üzerine atfedilmiştir.

* عَلَفْتُهَا تِبْنًا وَمَاءً بَارِدًا *

"Ona (hayvana) saman ve soğuk su verdim" sözünde olduğu gibi. (Bu, 'ona saman verdim ve onu soğuk su ile suvardım' demektir.

".. apaçık bir delil ile..." açık bir delil ile. O delil de el ve asadır.

39 - Firavun ordusuyla birlikte yüz çevirmiş ve "Musa bir büyücü veya delidir" demiştir.

".. yüz çevirmiş..." imandan yüz çevirmiş *"ordusuyla.."* ordusu ve saltanatından kendisiyle güçlendiği şeyle.

Rükn: insanın maldan ve ordudan güvenip dayandığı şeydir. *"büyücü"* yani *'o bir sihirbazdır'* demektir.

40 – Biz de kendisinin kınanmasına sebep olacak işler yapıp dururken onu ve ordusunu yakaladık ve denizde boğuverdik.

Kınandığı küfrü ve inadıyla birlikte gelmekte idi.

﴿ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴾

"Yunus kendini kınarken onu bir balık yuttu." [36] ayetinde Yunus (as) da bununla nitelendirilmiştir.

Çünkü kınanmayı miktarı da değişir. Küfrü işleyen kişi ona göre kınanır. Büyük günahı, küçük günahı ve zelleyi işleyen de aynı şekilde derecesine göre kınanır. « وَ »'dan sonra ki cümle « وَأَخَذْنَاهُ »'daki zamirden haldir.

41 – Ad kavminde (ibretler vardır) **onlara kasıp kavuran rüzgârı göndermiştik.**

".. kasıp kavuran rüzgar..." o kendisinde yağmur yağdırma yönünden ya da ağaçları aşılama yönünden hayır olmayan rüzgardır. Ya da o helak rüzgârıdır. Onun hangi rüzgâr olduğunda ihtilaf edildi. Ancak Resululah (sav)'in:

"Ben, saba rüzgârıyla yardım olundum ve Âd, debûr (batı) rüzgârıyla helak edildi." hadisinden dolayı en zahir olan onun debûr olmasıdır.

42 – Üzerinden geçtiği şeyi canlı bırakmıyor onu kül edip savuruyordu.

---

[36] Saffat, 142.

« رَمِيمٌ », kemik, ot ve sair şeylerden çürümüş ve ufalanmış olan her şeydir. Mana: *"O, onlardan, hayvanlarından ve mallarından üzerlerine estiği hiçbir şeyi bırakmıyor yok ediyordu."*

43 – Semud kavminde de (ibretler vardır) **onlara "bir süreye kadar faydalanın" denmişti.**

"Semud kavminde de –aynı şekilde ibretler vardır.– *onlara 'bir süreye kadar faydalanın' denmişti."* Bunun tefsiri:

﴿ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ ﴾

"Yurdunuzda üç gün daha yaşayın." [37] ayetidir.

44 – Fakat onlar büyüklenerek, Rablerinin emrine karşı geldiler. Bu yüzden kendilerini göre göre yıldırım çarpmıştı.

"Rablerinin emrine karşı geldiler." de ona itaat etmekten kibirlendiler. « صَاعِقَة » yıldırım azap demektir. Helak edici bir azap saikadır. Ali'ye göre « الصَّعْقَة » şeklindedir. Bu « صَعَقَتْهُمُ الصَّاعِقَة » – *"onlara yıldırım isabet etti"* sözünden mastarı binai merredir. Yani onlara bir defa yıldırım isabet etti demektir. *"Göre göre"* çünkü gündüz idi. Onu görüyorlardı.

45 – Onlar, ayağa kalkacak güçleri kalmamış engel de olamamışlardı.

"Ayağa kalkacak güçleri kalmamış..." yani kaçacak şeyleri kalmış ya da o menetmekten aciz kalındığında kullanılan « مَا يَقُومُ بِهِ » – *"onu yapamadı"* sözündendir. *"Engel de olamamışlardı"* azaptan kaçamamışlardı. Ya da bize azapla mukabelede bulunamadılar demektir. Çünkü intisar kelimesinin manası mukabele etmek demektir.

---

[37] Hud, 65.

46 – Bunlardan önce de Nuh kavmini (helak etmiştik) **çünkü onlar yoldan çıkmış bir toplum idiler.**

"Nuh kavmini..." Nuh (as) kavmini helak etmiştik demektir. Çünkü bundan öncesi buna delalet etmektedir. Ya da Nuh'un (as) kavmini hatırla demektir. Ebu Amr, Ali ve Hamza'ya göre « قَوْمِ » kelimesi mecrurdur. Yani Nuh'un (as) kavminde de ibretler vardır demektir. Abdullah b. Mesud (ra)'ın « وَفِي قَوْمُ نُوحٍ » şeklindeki kıraatı da bunu desteklemektedir. *"Bunlardan önce..."* bu zikredilenlerden önce *".. yoldan çıkmış..."* inkâr eden.

❁ ❁ ❁

47. – 60. ÂYETLER

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾ وَالْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾ فَفِرُّوا إِلَى اللّٰهِ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥٠﴾ وَلَا تَجْعَلُوا مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ إِنِّي لَكُمْ مِنْهُ نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٥١﴾ كَذٰلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ ﴿٥٢﴾ أَتَوَاصَوْا بِهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَا أَنْتَ بِمَلُومٍ ﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٥﴾ وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَا أُرِيدُ مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَا أُرِيدُ أَنْ يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَتِينُ ﴿٥٨﴾ فَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ أَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

Meali

47. Biz, göğü kudretimizle yükselttik ve biz onu genişleticiyiz.

48. Yeri de biz döşedik *(biz)* ne güzel döşeyiciyiz.

49. Her şeyden çift çift yarattık ki düşünüp öğüt alasınız.

50. O halde Allah'a koşun çünkü ben sizi ondan açık bir şekilde korkutuyorum.

51. Allah ile beraber başka bir ilah edinmeyin. Zira ben sizi ona karşı açık bir şeklide uyarıyorum.

52. İşte böyle onlardan öncekilere herhangi bir peygamber geldiğinde sadece "büyücüdür veya delidir" dediler.

53. Bunu birbirlerine vasiyet mi etttiler? Hayır, onlar azgın bir topluluktur.

54. Onlardan yüz çevir. Artık sen kınanacak değilsin.

55. Ama yine de öğüt ver. Çünkü öğüt müminlere fayda verir.

56. Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.

57. Ben onlardan rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum.

58. Şüphesiz rızık veren güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır.

59. Muhakkak ki bu zulmedenlerin de arkadaşlarının payı gibi bir azap payı vardır. Acele etmesinler.

60. Vadedildikleri günlerinden dolayı vay o kâfirlerin haline.

Tefsiri

47 – Biz, göğü kudretimizle yükselttik ve biz onu genişleticiyiz.

« وَالسَّمَاءَ » kelimesi. *"onu kendi ellerimizle biz kurduk"* cümlesinin açıkladığı bir fiille mansup kılınmıştır. "ellerimizle" kuvvetle eller kuvvet demektir.

".. onu biz genişleticiyiz." yani kadiriz demektir. « مُوسِعُونَ », « وَسْعٌ » kelimesindendir. O da takat demektir. « مُوسِعٌ » ise harcamaya gücü yeten demektir. Ya da gök ile yer arasındaki şeyleri genişleticiyiz, tekid içindir. Tehditte sözü uzatmak daha beliğdir.

48 – Yeri de biz döşedik (biz) **ne güzel döşeyiciyiz.**

"Yeri biz döşedik" – « وَالْأَرْضَ » kelimesi gizli bir fiille mansubtur. « فَرَشْنَا الْأَرْضَ فَرَشْنَاهَا » yani *'yüzünüzü döşedik de döşedik'* demektir. *"ne güzel döşeyiciyiz"* biz.

49 – Her şeyden çift çift yarattık ki düşünüp öğüt alasınız.

"Her şeyden.." her canlıdan *"çift çift yarattık"* erkek ve dişi şeklinde. Hasan'ın, gök – yer, gece – gündüz, güneş – ay, kara – deniz, ölüm - hayat ve daha birçok şey saydığı ve sonra da şöyle dediği nakledilmiştir:

"Bunlardan her biri iki ikidir. Çifttir. Allah'u Teâlâ ise tekdir benzeri yoktur."

"Olur ki düşünür öğüt alırsınız." yani bütün bu göklerin bina edilmesi yerin döşenmesi ve varlıkların çift çift yaratılması gibi işleri düşünüp yaratıcıyı tanımanız ve ona ibadet etmeniz için yaptık.

50 – O halde Allah'a koşun çünkü ben sizi ondan açık bir şekilde korkutuyorum.

O halde Allah'a (cc) koşun yani şirkten Allah'a (cc) imana ya da şeytana itaat etmekten, Rahman'a itaate ya da O'ndan (cc) başkasından O'na (cc) demektir.

51 – Allah ile beraber başka bir ilah edinmeyin. Zira ben sizi O'na karşı açık bir şeklide uyarıyorum.

Her iki ayetteki *"Ondan açık bir şekilde korkutuyorum"* şeklindeki tekrar tekid içindir. Tehditte, sözü uzatmak daha beliğdir.

52 – İşte böyle onlardan öncekilere herhangi bir peygamber geldiğinde sadece "büyücüdür veya delidir" dediler.

"İşte böyle..." iş bunun bir benzeridir demektir. « كَذَلِكَ » bu onların peygamberleri yalanlamalarına ve onu sihirbaz ya da mecnun diye adlandırmalarına işarettir. Daha sonra bu kısa ifadeyi *"onlardan öncekilere herhangi bir peygamber geldiğinde sadece büyücüdür veya delidir dediler"* sözüyle açıkladı. "*.. onlardan öncekilere* –kavminden öncekilere– *o sihirbazdır veya delidir dediler.*" onlara cehaletlerinden dolayı sihir ya da delilik isnadında bulundular.

53 – Bunu birbirlerine vasiyet mi ettiler? Hayır, onlar azgın bir topluluktur.

« بِهِ »'deki zamir söze aittir. Yani öncekiler ve sonrakiler bu sözü bir birlerine vasiyet mi ettiler ki onların tamamı ittifak halinde bunu dediler. *"Hayır, onlar azgın bir topluluktur."* yani hayır onlar bunu birbirlerine tavsiye etmediler. Çünkü onlar aynı devirde birbirleriyle karşılaşmadılar. Bilakis onları tek bir illet bir araya getirdi o da azgınlıktır. Azgınlık onları ona sürüklemektedir.

54 – Onlardan yüz çevir. Artık sen kınanacak değilsin.

"Onlardan yüz çevir." kendilerine tekrar tekrar davet gelen fakat inat yüzünden icabet etmeyen kişilerden yüz çevir. *"Artık sen kınanacak değilsin."* risaleti tebliğ ettikten ve tebliğ ve davet hususunda gayretini sarfettikten sonraki yüz çevirmende sana kınama yoktur.

55 – Ama yine de öğüt ver. Çünkü öğüt müminlere fayda verir.

".. öğüt ver." Kuran'la nasihat et *"Çünkü öğüt müminlere fayda verir."* amellerinde artışa sebep olması sebebiyle.

56 – Ben cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.

İbadet kelimesi hakiki manası üzerine yorulduğunda ayet genel olmaz. Bilakis bununla kastolunan her iki guruptan olan inananlar olur. Delili de yukarıda geçen ayet –ki bununla *".. öğüt ver. Çünkü öğüt mü'minlere fayda verir"* ayetini kastediyorum– ve İbni Abbas (ra)'ın: *"İnanan cinleri ve insanları ancak bana kulluk etsinler diye yarattım."* şeklindeki kıraatidir. Doğrusu budur. Çünkü onlardan iman etmeyecek olanların kulluk etmek için yaratılmaları kulluğu istediğinde bu onlardan meydana gelmek zorundadır. Onlar kulluk etmeyince de Allah'ın (cc) onları cehennem için yarattığı bilinir. Nitekim ayeti kerime:

﴿ وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ ﴾

"Andolsun ki biz cinlerden ve insanlardan birçoğunu cehennem için yarattık." [38] buyurulmuştur.

---

[38] A'raf, 179.

Denildi ki: *"Ben cinleri ve insanları ancak onlara kulluk etmelerini emretmek için yarattım."* bu (yorum) Hz. Ali (ra)'dan nakledilmiştir:

"Ben cinleri ve insanları ancak bana kul olsunlar diye yarattım."

İbadet kelimesini Allah'ı (cc) birleme şeklinde yormaya gelince bunu İbni abbas (ra) demiştir:

"Kuran'daki her ibadet sözü tevhiddir. (Allah'ı (cc) birleme manasınadır.) *Zira ahirette onu tanıdıklarında her biri onu birler."*

Kâfirlerin tümü ahirette Allah'ı (cc) birleyerek inanırlar. Bunun delili de Allah'ın (cc):

﴿ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴾

"Sonra onların 'Rabbimiz Allah'a andolsun ki bir ortak koşanlar değildik' demeklerinden başka çareleri kalmadığı gün..." [39] ayetidir.

Evet, bazıları ebedi hayata nazaran, dünyada bir günden daha az bir vakitte Allah'a (cc) ortak koştular. Köle satın alan ve *"Bunu ancak yazı yazması için satın aldım."* diyen kişi onu ömründe bir gün başka bir işte çalıştırsa da *"Bunu ancak yazı yazması için satın aldım."* sözünde doğru söylemektedir.

57 – Ben onlardan rızık istemiyorum. Beni doyurmalarını da istemiyorum.

"Ben onlardan rızık istemiyorum." kendilerini ya da kullarımdan birini rızıklandırasınlar diye onları yaratmadım. *"Beni doyurmalarını da istemiyorum."* Sa'leb şöyle demiştir:

"Bu kullarımı doyurmalarını da istemiyorum." demektir. Zira, bu, Resulullah (sav)'in Allah'u Teâlâ'dan haber vererek buyurduğu:

"Kim bir mümine ikram ederse bana ikram etmiştir. Kim de bir mümine eza verirse bana eza etmiştir." Hadisi şerifinde olduğu gibi seçip yükselttiği kulların kendisine isnadıdır.

58 – Şüphesiz rızık veren güç ve kuvvet sahibi olan ancak Allah'tır.

---

[39] En'am, 23.

"Metîn", son derece kuvvetli demektir. « ذُو »'nun sıfatı olarak merfudur. A'meş ise « الْقُوَّة » kelimesinin sıfatı olarak gücü yetmek manasına mecrur okumuştur.

59 – Muhakkak ki bu zulmedenlerin de arkadaşlarının payı gibi bir azap payı vardır. Acele etmesinler.

".. zulmedenlerin..." Mekke ahalisinden yalanlamak suretiyle Allah'ın (cc) peygamberine zulmedenlerin *"... arkadaşlarının payı gibi bir azap payı vardır."* Arkadaşlarının ve helak edilmiş nesillerden benzerlerinin payı gibi Allah'ın (cc) azabından payı vardır. Zeccac şöyle demiştir:

« الذَّنُوبُ » kelimesi lügatte *'pay'* demektir.

"Acele etmesinler." azabın inişini acele istemesinler. Bu azabın tez olarak indirilmesini istediklerinde Nadr ve arkadaşlarına verilmiş bir cevaptır.

60 – Vadedildikleri günlerinden dolayı vay o kâfirlerin haline.

"Vadedildikleri günlerinden dolayı..." yani kıyamet günüden dolayı.

Denildi ki: *"Bedir gününden dolayı..."*

Yakub'a göre her iki halde de (vakf ve vasl hali) « أَنْ يُطْعِمُونِي », « لِيَعْبُدُونِي » ve « فَلَا يَسْتَعْجِلُونِي » kelimeleri « ى » iledir. Vasıl halinde Sehl ona muvafakat etmiştir. Diğerlerine göre ise « ى »'sızdır. Allahu Alem.

❁ ❁ ❁



Onuncu Cild, «Tur Sûresi 1. — 16.» Ayetlerin Tefsiri ile Başlayacaktır...